

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XL Nr. 10 — 12 — OCTOMBRIE — DECEMBRIE 1980

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXXIX, Nr. 10 — 12
OCTOMBRIE - DECEMBRIE
1980

Redacția și Administrația: Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei nr. 21 — Sectorul IV

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

IUSTIN

Mitropolitul Ungrovlahiei și
Patriarhul Bisericii
Ortodoxe Române

VICEPREȘEDINȚI :

I. P. S. Dr. ANTIM
Arhiepiscopul Tomisului
și Dunării de Jos

P. S. Dr. ANTONIE
Episcopul Buzăului

MEMBRI :

P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei
Bucureștilor

P. S. EPIFANIE NOROCEL-
TOMITANUL
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei
Tomisului și Dunării de Jos

P. C. Pr. OCTAVIAN POPESCU
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. ILIE GEORGESCU
Consilier cultural mitropolitan

REDACTOR ADJUNCT :

P. C. Pr. GH. BOGDAPROSTE

C U P R I N S U L

	Pag.
SFINTUL SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE, <i>Apel către Bisericile creștine, religiile din întreaga lume și oamenii doritori de bine de pretutindeni</i>	681
SFINTUL SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE, <i>Apel către credincioșii ortodocși români de peste hotare</i>	683

ANIVERSĂRI

ANDREI C. DIMITRIU, — <i>Proclamarea Republicii — aniversare cu profunde semnificații în istoria poporului român</i>	685
--	-----

PASTORALE

Prea Fericitul Părinte IUSTIN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, <i>Pastorală la Nașterea Domnului</i>	688
Înalt Prea Sfințitul ANTIM NIÇA, Arhiepiscopul Tomisului și Dunării de Jos, <i>Pastorală la Nașterea Domnului</i>	694
Prea Sfințitul ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, Episcopul Buzăului, <i>Pastorală la Nașterea Domnului</i>	700

INDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Pr. asist. NICOLAE V. DURĂ, <i>La Duminica a XXI-a după Rusalii — Datoriile creștinului față de Dumnezeu</i>	707
Pr. lect. NICOLAE D. NECULA, <i>La Duminica a XXII-a după Rusalii — Datoriile creștinului față de cei adormiți</i>	710
Diac. asist. EMILIAN CORNIȚESCU, <i>La Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil — Rostul îngerilor în viața creștinului</i>	715
Pr. asist. VIOREL IONIȚĂ, <i>La Duminica a XXV-a după Rusalii — Iubirea față de aproapele</i>	717
Pr. dr. GHEORGHE PASCHIA, <i>Daruri ce se aduc la biserică pentru Sfânta Liturghie</i>	719
Arhim. dr. CHESARIE GHEORGHESCU, <i>În zilele acelea ocrotitor al Iudeei era regele Irod</i>	722
Pr. OCTAVIAN POPESCU, <i>Pagini din Istoria biblică</i>	727

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

Pr. GHEORGHE BOGDAN, <i>Fapte și acțiuni în slujba Patriei și a Păcii</i>	740
Diac. prof. O. BUCEVSCHI și Lector dr. CEZAR VASILIU, <i>Știri ecumenice</i>	748

PAGINI ALESE DIN SFINȚII PĂRINȚI

Sfântul Vasile cel Mare, <i>Despre Sfântul Duh</i> , traducere de Pr. prof. CONSTANTIN CORNIȚESCU	756
---	-----

ARTICOLE ȘI STUDII

Prof. dr. IORGU D. IVAN, <i>Vechimea și formele raporturilor Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte Biserici Ortodoxe</i>	772
Lector dr. CEZAR VASILIU, <i>Benedict de Nursia — La 1500 ani de la naștere</i>	792

Pr. asist. NICOLAE DURĂ, <i>Preocupări canonice în activitatea Mitropolitului Jacob Putneanul (1719—1778)</i>	812
Drd. CORNELIU ZĂVOIANU, <i>Istoricul Eusebiu de Cezareea despre Origen</i>	820

DOCUMENTARE

Pr. prof. ION IONESCU, <i>Trei sute de ani de la tipărirea Psaltirii în proză de Mitropolitul Dosoftei (1680—1980)</i>	836
N. SCULY LOGOTHEI, <i>Contribuții privitoare la viața și opera Arhimandritului Nicodim Grecianu (1762—1817)</i>	846
Prof. SEBASTIAN BARBU-BUCUR, <i>Monumente muzicale în Biserica Ortodoxă Română: Filotei sin Agăi Jipei — Prima psaltichie Românească</i>	852
ION DIANU, <i>Un vrednic luptător pentru întregirea neamului românesc: Bădea Cârjan</i>	877
Pr. IOAN SPIRU, <i>Burebista și permanența sa</i>	891

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

Pr. DAVID POPESCU, <i>Conferințele de orientare ale clerului</i>	896
Pr. ANTON POȘCĂ, <i>Secretar eparhial, Lucrările Adunării eparhiale din Arhiepiscopia Bucureștilor</i>	899
Pr. DUMITRU RĂDUNĂ, <i>Cursurile speciale cu preoții misionari, București, 20—24 oct. 1980</i>	908
Prof. NICU OCTAVIAN, <i>«Istorie în Piatră» — expoziția P. Cuv. Arhimandrit Simeon Tatu</i>	909
Prof. MIHAI PLĂTICĂ, <i>Serbarea colindelor de Crăciun și Anul Nou la Seminarul teologic din București</i>	913
Pr. IOAN SPIRU, <i>Sfințirea bisericii din satul Schitu Poienari, com. Purani, jud. Teleorman</i>	918
Pr. DAVID POPESCU, <i>Sfințirea bisericii din parohia Drajna de Jos-Prahova</i>	919
ASISTENT, <i>Sfințirea bisericii din parohia Bălenii Sîrbi, Dimbovița</i>	921
Pr. DAVID POPESCU, <i>Sfințirea bisericii din parohia Vadul Părului, jud. Prahova</i>	923
ASISTENT, <i>Sfințirea bisericii din parohia Sărulești, jud. Ilfov</i>	924
ASISTENT, † <i>Preotul Ioan Folescu</i>	925

ARHIEPISCOPIA TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

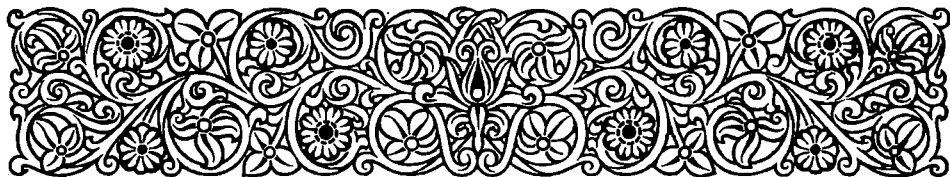
Arhim. IERONIM MOTOC, <i>Vicar administrativ, Din activitatea Centrului arhiepiscopal Galați</i>	927
--	-----

EPISCOPIA BUZĂULUI

Pr. GRIGORIE DIONISIE, <i>Consilier administrativ, Știri din cuprinsul Eparhiei</i>	935
Pr. HORIA CONSTANTINESCU, <i>Întâlnire colegială</i>	943

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Diac. asist. VIOREL IONIȚĂ, <i>Sinodul al VI-lea ecumenic și importanța sa pentru ecumenismul actual, — teză de doctorat — publicată în «Studii teologice», anul XXX (1978), nr. 5—6, p. 367—460, de Pr. asist. Nicolae Dură</i>	945
CIOBANU GHEORGHE, <i>Studii de Etnomuzicologie și Bizantinologie, vol. II, Editura Muzicală, București, 1979, 378 p., de diac. prof. Marin Velea</i>	948
CORNELIA PILLAT, <i>Pictura murală în epoca lui Matei Basarab, Editura Meridiană, București, 1980, 103 p. + 106 reproduceri, de Arhim. Veniamin Micle</i>	953
Diac. prof. OREST BUCEVȘCHI, <i>Note bibliografice</i>	956

APEL CĂTRE BISERICILE CREȘTINE, RELIGIILE DIN ÎNTREAGA LUME ȘI OAMENII DORITORI DE BINE DE PRETUTINDENI

An de an, întreaga creștinătate sărbătorește Nașterea Domnului, sub semnul speranței păcii și al revărsării bunăvoirii lui Dumnezeu în sufletele noastre, potrivit cu mesajul cîntat de îngeri în jurul peșterii din Betleem : «*Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire*» (Luca II, 14). Încă din cele mai vechi timpuri, Mesia a fost așteptat ca DOMN AL PĂCII, al dreptății și al fericirii, vremea ce urma să înceapă odată cu venirea Lui în lume, trebuind să fie o epocă de domnie a păcii desăvîrșite. Isaia nădăjduia că popoarele vor preface atunci «*săbiile lor în fiare de pluguri și lăncile lor în seceri*» și că «*nici un neam nu va mai ridica sabia împotriva altuia și nu-și vor mai face războaie*» (II, 4). Iezéchil, de asemenea, vedea cu ochii lui sufletești că va veni vremea cînd «*locuitorii cetăților... vor arde armele, săgețile, arcurile, lăncile și sulitele*» (XXXIX, 9).

Într-un psalm este scris că la venirea Domnului Păcii «*mila și adevărul se vor întîmpina, dreptatea și pacea se vor săruta*» (LXXXIV, 11), iar în altul se spune că «*va înflori dreptatea în zilele lui și va fi belșug de pace cît va sta luna pe cer*» (LXXI, 7).

Pacea ocupă așadar un loc central în lucrarea și învățătura Domnului nostru Iisus Hristos pentru mîntuirea lumii. De aceea și Biserica are datoria sfîntă ca propovăduind Evanghelia lui Hristos pe care Sfîntul Apostol Pavel o numește «*Evanghelia Păcii*» (Efes. VI, 15), să predice în primul rînd pacea între popoare și bunăvoirea în sufletele oamenilor. Dacă Biserica n-ar propovădui și nu s-ar strădui pentru realizarea păcii, ea nu și-ar îndeplini misiunea ei sfîntă în lume.

Acțiunile stăruitoare depuse pînă acum de întreaga omenire pentru apărarea păcii în lume — acțiuni la care și-a adus contribuția, alături de alte Biserici și religii, și Biserica Ortodoxă Română — au fost încununate cu roade bune de-a lungul multor ani. Aceasta este una din marile realizări ale epocii contemporane : evitarea de catastrofe socotite adeseori de neînlăturat. Tocmai această izbîndă ne îndeamnă să perseverăm și să ne sporim strădaniile în acțiunile de apărare a păcii, și în prezent ca și în trecut, azi cu atît mai mult cu cît se profilează noi amenințări la adresa liniștii popoarelor.

În viața internațională, mai ales în ultima vreme, s-a ajuns din nou la o încordare deosebit de primejdioasă. În diferite zone ale lumii, noi focare de tensiune se adaugă celor deja existente. Primejdia de război n-a pierit și armele de distrugere se înmulțesc tot mai mult.

Deși în ultimii ani, în cadrul multor foruri internaționale s-au purtat îndelungate discuții și s-au adoptat numeroase rezoluții cu privire la măsurile de dezarmare — măsuri propuse de nenumărate ori și de către România — practic nu s-a ajuns pînă acum să se realizeze nimic substanțial pentru a opri cursa înarmărilor. Pe lîngă sumele enorme care se cheltuiesc și care continuă să crească în mod fabulos, înarmările absorb și un uriaș potențial științific ; cuceriri strălucite ale geniului uman sînt transformate în mijloace de exterminare a oamenilor și de distrugere a mediului ambiant, armele acumulate pînă în prezent putînd nimici întreaga civilizație.

În fața acestei primejdii crescînde, toți oamenii sînt chemați, mai mult ca oricînd, să-și unească eforturile pentru instaurarea unui climat de pace, de destindere, de încredere reciprocă și de cooperare.

Bisericile și credincioșii lor nu pot lipsi din rîndurile celor care ostensesc pentru apărarea păcii și pentru ocrotirea vieții oamenilor, după cum ne poruncește Dumnezeu însuși prin gura profetului care zice : *«Iată viață și moarte ți-am pus astăzi înaintea, binecuvîntare și blestem. Alege viața, ca să trăiești tu și urmașii tăi»* (Deut. XXX, 19). Porunca lui Dumnezeu este deci : SĂ ALEGEM VIAȚA ! Dreptul la viață este dreptul sacru al omului. Nimeni nu are libertatea să ucidă. Mîntuitorul Iisus Hristos, Domnul și Învățătorul nostru, s-a declarat de nenumărate ori *«Domn al vieții»* (Ioan III, 16), încredințîndu-ne că a venit ca *«lumea viață să aibă și mai mult să aibă»* (Ioan X, 10).

Călăuziți de aceste îndemnuri, membrii Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române își ridică cu hotărîre glasul pentru apărarea păcii în lume, pentru înțelegerea dintre popoare, pentru rezolvarea tuturor conflictelor pe calea înțeleaptă a tratativelor, adresînd astăzi APEL stăruitor tuturor Bisericilor creștine din lume, tuturor religiilor și oamenilor doritori de bine de pretutindeni, cerîndu-le să-și unească și mai mult eforturile în apărarea vieții, pentru a opri valul înarmărilor și a pune lumea la adăpost față de distrugerile războiului pentru învingerea răului, a opresiunii, a nedreptății și a egoismului din viața omenirii contemporane.

Avînd noi *«pavăza credinței»* (Efes. VI, 16) și fiind înarmați cu *«săbia duhului care este Cuvîntul lui Dumnezeu»* (Efes. VI, 17), să facem totul pentru consolidarea unei păci trainice pe pămînt, pentru dezvoltarea armonioasă a omului, pentru respectarea dreptului la viață, la pace, la prosperitate și fericire al tuturor oamenilor.

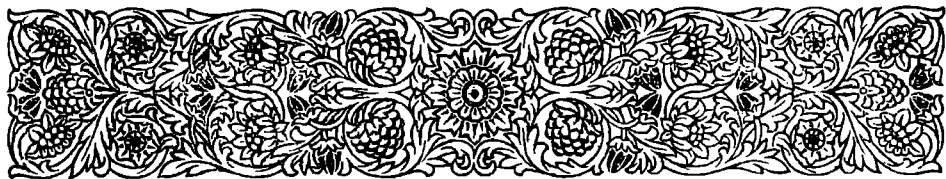
Pace pe pămînt, bunăvoință în suflete și dragoste între toți oamenii și între toate popoarele lumii.

SFÎNTUL SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

16 decembrie, 1980

București.

APEL CĂTRE CREDINCIOȘII ROMÂNI DE PESTE HOTARE

În zilele acestea, cînd ochii noștri duhovnicești sînt ațintiți către peștera din Betleem, trăim cu toții momente de înaltă comuniune spirituală, împărtășind împreună simbioza românească-ortodoxă existentă în ființa neamului nostru. În toiul acesta al urărilor de bine pe care le schimbăm unii cu alții, noi cei de acasă și dumneavoastră cei care vă aflați în alt loc pe pămînt unde vă petreceți viața, ne întîlnim laolaltă duhovnicește și trăim marea bucurie a unității noastre în credință și simțire sufletească.

Cu toții sîntem moștenitori ai tezaurului etnic și de credință lăsat nouă de înaintași ; împreună ne străduim să îmbogățim prezența românească în cultură, artă și știință. Laolaltă păstrăm și cultivăm comoara minunatelor noastre tradiții. La focul nestins al vetrei noastre străbune, în care și-a făcut sălaș statornic văpaia dragostei de Dumnezeu și de țară, să ne încălzim și unii și alții, cu toții alcătuint o comunitate spirituală, comunitatea noastră românească și ortodoxă.

Conștiința noastră de frați întru credința ortodoxă și de fii ai aceleiași neam ne atrage pe unul către altul și dă viață comuniunii noastre, menținînd vii legăturile dintre noi.

A fost dat, din diferite pricini, ca nu toți românii să-și ducă viața pe pămîntul țării lor. Știm însă că și cei de departe poartă cu ei în suflet glasul gliei străbune și cerul românesc, care îi cheamă statornic să cîntească, cu fapta și cuvîntul, numele de român și legea strămoșească. Fiecare dintre românii ortodocși stabiliți în diferite țări a dus cu sine pe meleaguri îndepărtate tezaurul credinței noastre străbune și comoara obiceiurilor și datinilor românești, păstrîndu-le și trăindu-le cu sfințenie.

Pentru toți românii din țară și cei de peste hotare, voința de făurire și dănuire peste veacuri a statului român unitar național pe temeiul unității de neam, de teritoriu, de limbă, de comuniune spirituală, de năzuințe proprii, obiceiuri, tradiții și, în general, de tot ceea ce poate fi considerat specific românesc, a constituit și este și astăzi idealul nostru cel mai înalt, visul de totdeauna al poporului român. Părinții, moșii și strămoșii noștri l-au purtat în suflet și l-au lăsat moștenire din generație în generație. La împlinirea lui, prin lupte și jertfe, și-au adus contribuția toți românii, atît cei de acasă, cît și cei din afara hotarelor țării.

Sentimentul unității naționale și viețuirea în comuniune de credință cu cei de acasă i-au determinat pe românii de peste hotare să se strîngă

în jurul vetrelor bisericești, pe care și le-au zidit acolo și să ceară Bisericii-Mame din țară să le trimită lor preoți, îndrumători duhovnicești. Parohiile, cu locașurile lor de cult, au devenit astfel simbolul unității românilor, în orice parte a lumii s-ar afla. Iar noi cei de acasă le răspundem întotdeauna cu adevărată dragoste părintească, făcînd tot ce stă în puterile noastre pentru ca unitatea aceasta să se păstreze și neîncetat să se întărească.

De aceea, și acum cînd cugetele noastre sînt îndreptate împreună către peștera din Betleem, unde Fiul lui Dumnezeu se naște pentru unirea oamenilor între ei și a tuturor împreună cu Dumnezeu, vă chemăm stăruitor la întărirea comuniunii noastre de viețuire ortodoxă și românească.

Simțindu-ne cu toți părtași aceluiași virtuți străbune, să contribuim împreună la păstrarea neștirbită a ființei neamului nostru și să ne aducem, în același timp, contribuția noastră pozitivă la zidirea unei lumi noi, unei lumi a păcii și buneivoini între oameni, potrivit mesajului ceresc vestit oamenilor de îngerii care cîntau în jurul peșterii din Betleem zicînd : *«Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire»* (Luca II, 14).

Respectînd întotdeauna legile țării în care trăiți, ai căror cetățeni sînteți astăzi, nu uitați să vă iubiți și pămîntul pe care v-ați născut și să faceți fiecare cîte ceva pentru patria de origine, pentru ca poporul din mijlocul căruia ați pornit să propășească neconținut, constituind astfel o punte de legătură a unei prietenii trainice între țări și popoare.

Purtînd în inimi simțirea frățească, să facem din dragostea dintre noi legea vieții noastre în lume. Unul pe altul în cinste să-l ținem ; unul altuia în ajutor să-i stăm, în comuniune desăvîrșită cu toții să viețuim !

Oameni sau popoare în pace, prietenie și colaborare să trăim. Ca și oamenii, popoarele să așeze dragostea la temelia vieții lor. Acest îndemn este totdeauna binevenit. Astăzi, îndeosebi, cînd lumea trece printr-o etapă grea în viața sa, fiind amenințată în însăși ființa ei, chemarea aceasta dumnezeiască, la viețuire în dragoste frățească și pace este mai actuală ca oricînd.

Iubiții noștri fii duhovnicești,

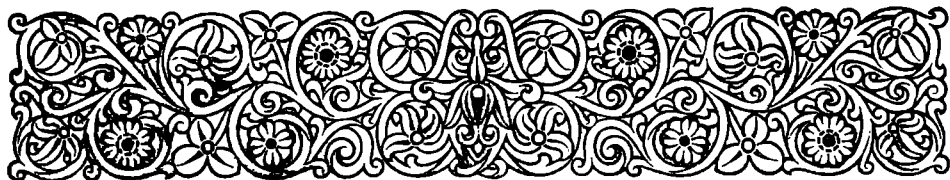
În atmosfera înălțătoare a Marelui Praznic al Nașterii Domnului și în pragul Noului An 1981, Biserica-Mamă, prin noi, membrii Sfîntului Sinod adresează tuturor fiilor ei duhovnicești de peste hotare chemarea la trăire în frățietate românească, în unire, dragoste, pace și împreună-lucrare, pentru ca : *«Să petrecem cu toții viața lină și tihnită întru toată temerea de Dumnezeu și buna-cuviință că acesta este lucru bun și primit înaintea lui Dumnezeu»* (I Tim. II, 2—3).

Cu aceste gînduri, vă îmbrățișăm cu părintească dragoste, făcîndu-vă urări de bine pentru Noul An.

SFÎNTUL SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

16 decembrie, 1980

București.

ANIVERSĂRI

— PROCLAMAREA REPUBLICII — ANIVERSARE CU PROFUNDE SEMNIFICAȚII ÎN ISTORIA POPORULUI ROMÂN

Eveniment cu semnificații multiple — încheind lungul proces al desăvârșirii revoluției burghezo-democratice — proclamarea Republicii a reprezentat o etapă firească și necesară, pentru ca opera revoluției socialiste care începea la 30 Decembrie 1947, să aibă create condițiile politice care să-i asigure desfășurarea nestingerită și garantarea victoriei desăvârșite. Eliminarea instituției monarhice a fost soluția unică a punerii de acord a caracterului și orientării noilor forțe politice care dețineau, de facto și de jure, puterea în stat cu cadrul infrastructural marcat de concepțiile vechii orînduiri, vehement contestată de poporul care înfăptuia revoluționara schimbare.

Monarhia — în mod deosebit începînd cu deceniul al treilea — nu a mai reprezentat acel factor de stabilitate și moralitate publică, care să-i confere o autoritate incontestabilă ce-ar fi trebuit s-o pună alături de forțele politice democratice în fruntea rezistenței poporului român, împotriva pericolelor ce se conturau la toate granițele românești. Ambițiile și veleitățile dictatoriale ale monarhiei, adăugate la vanitățile, irresponsabilitatea și lipsa de simț politic a unor lideri politici au făcut ca țara să se găsească nepregătită politic și militar la ora cînd se hotărau destinele ei.

Domniile acelor ani s-au compromis definitiv prin lipsa de consecvență și fermitate, prin lipsa perspicacității politice, prin poziții tranzaționiste cu acele forțe care erau ostile intereselor naționale, prin îmbrățișarea regimului totalitar, străin spiritului și tradițiilor democratice ale acestui popor.

Într-un cuvînt, monarhia, împreună cu partidele politice, n-a fost capabilă să găsească răspunsurile cele mai bune la gravele probleme care confruntau România acelor ani, manevrînd neinspirat într-o conjunctură internațională complet ostilă, ceea ce a condus la cunoscutele amputări din teritoriul național, iar ulterior la angajarea țării într-un război care a însemnat dezastrul național.

Pentru toate acestea, și pentru spiritul nou al vremii, monarhia trebuia să dispară. Toți acești ani scurși de la proclamarea Republicii, poporul român și i-a consacrat muncii pașnice, creatoare marcînd succese incontestabile în toate domeniile de activitate economico-socială, în cultură și știință.

Printr-un judicios program de dezvoltare economică, România va reuși ca la sfîrșitul viitorului cincinal să depășească stadiul de țară în curs de dezvoltare și să pășească în rîndul țărilor cu dezvoltare medie. Această realizare de importanță hotărîtoare pentru progresul viitor al țării se va obține printr-o ridicare calitativă fără precedent a întregii activități a societății noastre în anii următori.

Avem astăzi o economie dinamică și modernă pe temelia solidă a industrializării țării, a dezvoltării accentuate a ramurilor și sectoarelor producției materiale promotoare ale progresului tehnico-științific. În ultimele trei cincinale, țara noastră a alocat pentru dezvoltare 1/3 din venitul național, apreciind că numai alocarea unei părți însemnate a venitului național pentru dezvoltare poate contribui la micșorarea decalajului față de statele dezvoltate. România acordă o importanță hotărîtoare efortului propriu în realizarea programelor naționale de dezvoltare. «Putem afirma, sublinia Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele R. S. România, că singura cale pentru lichidarea subdezvoltării, pentru progresul economico-social, pentru ridicarea fiecărei națiuni la un grad înalt de civilizație este efortul fiecărui popor ; fără aceasta nu se poate realiza nici un progres!».

Ca urmare a creșterii avuției naționale în ultimele decenii s-au obținut realizări remarcabile în schimbarea condițiilor de viață, în ridicarea bunăstării materiale și spirituale a poporului.

Tot ceea ce realizăm în patria noastră, după cum spunea Domnul Nicolae Ceaușescu, este destinat dezvoltării generale a țării, precum și ridicării nivelului de trai al poporului — esența societății socialiste, esența politicii statului nostru — care pune pe prim plan omul cu necesitățile sale, manifestarea plinară a personalității umane, realizarea unei societăți în care omul să se bucure din plin de cuceririle civilizației materiale și spirituale, să fie participant activ la făurirea propriului său destin.

Statul nostru acordă o atenție de prim ordin dezvoltării democrației socialiste, realizînd un sistem unitar de conducere a țării de către popor, o democrație socială și economică de tip nou care permite valorificarea largă a inițiativei, experienței și capacității de creație a întregii națiuni fără nici un fel de discriminare.

De la proclamarea Republicii, România s-a impus pe arena internațională printr-o politică consecventă de pace și colaborare, dobîndind, cu deosebire în ultimii ani, un loc respectat și demn în concertul națiunilor. Prestigiul și contribuția constructivă a Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu și a țării noastre sînt astăzi unanim apreciate, România participînd activ la soluționarea problemelor cu care este confruntată omenirea.

Țara noastră pune la baza relațiilor cu celelalte state, indiferent de orînduirea lor social-politică, respectarea cu strictețe a principiilor dreptului internațional, a independenței și suveranității naționale, a integrității teritoriale, neamestecul în treburile interne sub orice formă, nerecurgerea la forță sau la amenințarea cu folosirea ei, colaborare reciproc avantajoasă.

România militează cu fermitate pentru lichidarea focarelor de încordare prin mijloace pașnice, pentru realizarea unor măsuri eficiente de dezangajare militară, de dezarmare — în primul rînd dezarmare nucleară — pentru garantarea securității tuturor popoarelor și în mod deosebit a popoarelor de pe continentul nostru.

În situația de astăzi cînd încordarea și reactivarea elementelor «războiului rece» sînt dublate de o gravă criză economică și energetică, care confruntă într-o măsură anumită toate țările lumii, ieșirea din impas nu poate fi găsită printr-o exacerbare a confruntării, ci numai prin măsuri politice, prin reținere, prin colaborare largă și printr-un permanent apel la rațiune.

Pentru salvagardarea bunului cel mai de preț — omul și universul lui — nici un efort nu trebuie precupețit.

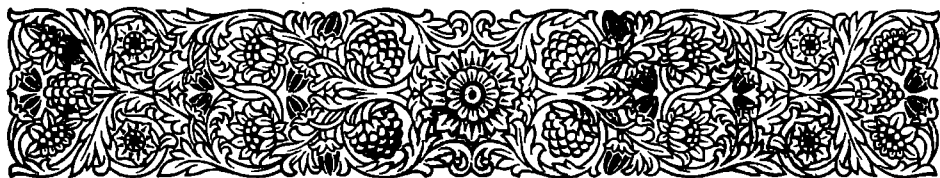
Niciunde în lume, forța nu mai trebuie să primeze dreptului. Pretutindeni popoarele trebuie lăsate să hotărască singure, în conformitate cu propriile interese, opțiunile dezvoltării și orientării lor politice, în afara oricăror ingerințe sau presiuni.

O lume stabilă și în afara oricăror tensiuni este o lume în care respectul reciproc și principiile dreptului internațional sînt norme unanim recunoscute și aplicate în practica relațiilor dintre state.

Omenirea traversează astăzi o perioadă deosebit de critică și numai o armonizare a eforturilor tuturor statelor dirijate spre soluții pașnice și care să aibă în vedere în mod egal interesele majore ale tuturor națiunilor, poate evita ca situația internațională să nu se degradeze pînă la punctul de unde întoarcerea înseamnă un conflict distrugător. Tocmai conștientă de acest pericol, România, alături de toate statele iubitoare de pace desfășoară o susținută activitate pentru ca forțele rațiunii și progresului să triumfe definitiv, așa cum o cer popoarele lumii, ostile morții și distrugerii.

Acestea sînt gîndurile ce însoțesc astăzi, aniversarea proclamării Republicii, moment de importanță deosebită în istoria contemporană a României.

ANDREI C. DUMITRIU

PASTORALE

---

† IUSTIN

DIN MILA LUI DUMNEZEU
ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL UNGROVLAHIEI ȘI
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI, HAR ȘI PACE
DE LA DUMNEZEU ATOATEȚIITORUL, IAR DE LA NOI
PĂRINTEASCĂ BINECUVÎNTARE

«Hristos se naște, măriți-L,
Hristos din ceruri, întâmpinați-L,
Hristos pe pământ, înălțați-vă»,

Iubiți credincioși,

An de an, în ziua preamăritului praznic de astăzi, împreună cu întreaga făptură iubitoare de Dumnezeu, ne facem și noi părtași, într-un anumit fel, la toate cele ce s-au petrecut cu prilejul nașterii Domnului nostru Iisus Hristos. Slujbele religioase reîmprospătează în sufletele noastre amintirea nașterii Domnului, iar cu duhurile noastre noi trăim acum fapte care s-au petrecut atunci.

Astfel, «așteptarea» de demult a venirii Mântuitorului și «dorirea» fierbinte de a apuca veacul cel nou al omenirii prind iarăși chip în sufletele noastre pe măsură ce ne apropiem de «plinirea vremii». Legănându-ne cugetele cu aceste gânduri, o liniște cerească se așază treptat peste noi, nu numai pentru a ne

aduce aminte că Dumnezeuul păcii a pogorît pe pămînt, dar și ca să ne facem părtași ai vieții oamenilor din vremea nașterii Domnului, cînd, — moment rar în istoria omenirii —, pretutindeni în lume se așternuse pacea.

Întorcîndu-ne cu gîndul la noaptea aceea binecuvîntată, cînd plinirea vremii ajunsese la capătul ei, aflăm că Prea Curata Fecioară Maria «a născut pe Fiul ei Cel Întîi-Născut și L-a înfășat și L-a culcat în iesle... și I-a pus numele Iisus» (Matei I, 25; Luca II, 7). Atît spun Sfinții Evangheliști despre nașterea Mîntuitorului în peștera din Betleem. Dar în urechile noastre stăruie, îndeosebi, cuvintele îngerului Domnului, care zice: «În cetatea lui David s-a născut astăzi Mîntuitorul care este Hristos-Domnul» (Luca II, 11).

La auzul acestei vești, cîntînd și noi împreună cu îngerii cîntarea cerească a nașteii Domnului, preamărim și lăudăm cu păstorii pe Dumnezeu și cu magii de la răsărit ne închinăm lui Iisus-prunc. Iar, în loc de daruri pămîntești, în fața lui punem tot ce avem mai sfînt în noi: credința noastră dreaptă, nădejdea noastră strălucitoare și dragostea noastră fierbinte.

În acest fel, iubii mei, la nașterea Domnului nostru Iisus Hristos, împlinind bucuria Prea Curatei Fecioare Maria și a Dreptului Iosif, bucuria îngerilor s-a îngemănat cu bucuria oamenilor făcîndu-se o singură bucurie, o bucurie unică, în cer și pe pămînt.

Iubiți fii sufletești,

Era cunoscută de mult timp făgăduința lui Dumnezeu de a trimite în lume pe Mîntuitorul; dar, proorocii vechi nu izbutiseră să-I făurească chipul în întregime și să dea pe față rostul deplin al venirii sau arătării Lui pe pămînt. Abia în ziua bunăvestirii îngerul Domnului a spus Prea Curatei Fecioare Maria că fiul ei «va fi mare și se va chema Fiul Celui Preaînalt... Fiul lui Dumnezeu» (Luca I, 32, 35). Maica Domnului însă «ținea toate aceste cuvinte, cumpănindu-le în inima ei» (Luca II, 19).

Venind în lume, Domnul nostru Iisus Hristos a luat un trup ca și trupul nostru, un trup «asemănător cu trupul păcatului» (Romani VIII, 3); dar El s-a adevărit în toate fără de păcat.

Iisus a văzut lumina zilei într-o peșteră, adăpost al făpturilor necuvîntătoare; dar, la nașterea Lui un înger a vestit păs-

torilor că pruncul era «Mîntuitorul, Hristos-Domnul» (Luca II, 11), iar îngerii din ceruri I-au cîntat cîntare cerească, imnul păcii.

Mai tîrziu, magii, luîndu-se după mersul unei stele, căutau pe împăratul Iudeilor de curînd născut. Dar, venind la Betleem, ei au găsit pe Iisus și s-au închinat Lui ca unui Dumnezeu.

Apoi, Iisus, împreună cu Mama Lui și cu Iosif, s-au dus în Galileea, la Nazaret, orașul lor. Acolo, copilul «creștea și se întărea cu duhul, umplîndu-se de înțelepciune și harul lui Dumnezeu era peste El» (Luca II, 40).

Printre oameni Mîntuitorul a trăit în patria Sa ca și ceilalți oameni din vremea aceea. S-a supus fără șovăire rînduielilor religioase și cetățenești, făcîndu-se pildă tuturor celor care-L urmau. A simțit și El răcoarea nopții și arșița soarelui, a avut foame și sete, s-a bucurat și a plîns, a mîngîiat copiii și a biciuit pe zarafi în templu. Legile firii nu le-a înfrînt însă pentru trebuințele Sale. Dar, pentru oamenii în suferință, în înfățișarea Lui omenească s-a manifestat puterea Sa dumnezeiască. La un cuvînt al Său se potolea o furtună, la o atingere de mînă El vindeca orice boală, la o strigare a Sa înviau morții. Sfîntul Apostol Petru zice că Iisus din Nazaret «umbla din loc în loc, făcînd binele și tămăduind» pe toți cei căzuți în suferință (Fap. Ap. X, 38). De aceea, unii din cei care veneau la El Îl numeau Bunul Învățător.

La faptele minunate pe care le-a săvîrșit Mîntuitorul se adaugă și propovăduirea evangheliei Sale. El învăța ca unul «care are putere», iar învățătura pe care o binevestește El mulțimilor era cu totul «nouă». De aceea se auzeau glasuri care ziceau că «niciodată n-a vorbit un om cum vorbește omul acesta» (Ioan VII, 46).

Credincioșii dobîndiseră în adevăr convingerea că «Dumnezeu era cu El», că Sfîntul Duh Îl purta într-o parte sau alta, că «îngerii Îl slujeau» sau că o putere deosebită avea în trupul Său. De aceea ei Îl țineau în mare cinste.

Spre deosebire de alți învățători ai Legii Vechi, El era socotit Învățătorul; spre deosebire de alți profeți, El era Profetul sau Profetul cel Mare. Samarinenii îl priveau ca pe un Hristos-Mîntuitorul, apostolii ziceau că este Domnul, Sfîntul sau Fiul lui Dumnezeu. Dar, adevărul întreg despre ființa lui Iisus ni-

meni dintre oameni nu l-a cunoscut pînă la învierea Lui din morți.

Cu adevărat mare este taina credinței noastre: Fiul lui Dumnezeu s-a arătat în trup și a viețuit pe pămînt ca Dumnezeu-Omul, a înviat ca Dumnezeu-Atotputernic și s-a înălțat întru mărirea ca Dumnezeu-Domnul.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Proorocii vechi, ațintindu-și privirile spre viitor, către Mîntuitorul deseori îi dădeau numele de Domnul Păcii, iar vremea care avea să înceapă, odată cu venirea Lui în lume, era așteptată și dorită ca o epocă de domnie a păcii desăvîrșite. Isaia nădăjduia că popoarele vor face atunci «săbiile lor fiare de plug și lăncile lor seceri» (II, 4), iar Iezechiil vedea cu ochii săi sufletești «pe locuitorii cetăților... care vor arde armele, ...arcurile, săgețile, lăncile și sulitele» (XXXIX, 9).

Un psalm zice că, la venirea Domnului Păcii: «mila și adevărul se vor întîmpina, dreptatea și pacea se vor săruta» (LXXXIV, 11), iar în altul este scris că «va înflori dreptatea în zilele Lui și va fi belșug de pace cît va sta luna pe cer» (LXXI, 7).

Cuvintele proorocilor n-au rămas deșarte. Mîntuitorul a adus «pe pămînt pace și întru oameni bunăvoie», așa cum cîntă îngerii, astăzi. În adevăr, dacă Mîntuitorul a venit pentru ca, prin El, să se unească între ele toate, fie cele de pe pămînt fie cele din ceruri, și laolaltă toate să se împace cu Dumnezeu, cum zice Sfîntul Apostol Pavel (Coloseni I, 20), atunci, fără îndoială, pacea ocupă un loc central în lucrarea Domnului nostru Iisus Hristos pentru mîntuirea lumii.

Desigur, cea dintîi datorie a Bisericii este de a propovădui Evanghelia lui Hristos. Ori, această evanghelie este numită de Apostolul Pavel Evanghelia Păcii (Efeseni VI, 15). Astfel, dacă Biserica n-ar propovădui și nu s-ar strădui pentru realizarea păcii, ea nu și-ar îndeplini misiunea ei sfîntă în lume. Înfăptuirea păcii și unirii oamenilor între ei, precum și înfăptuirea păcii și unirii oamenilor cu Dumnezeu, acesta este, sub un anumit aspect, rostul Bisericii pe pămînt. De aceea, odată cu vestirea păcii și unirii noastre cu Dumnezeu, Biserica noastră propovăduiește fără încetare și binefacerile păcii între oameni și popoare și se străduiește să-și aducă întreaga ei contribuție la

întărirea păcii în lume, sprijinind orice acțiune inițiată în favoarea ei.

Acum, noi sprijinim înfăptuirea hotărîrilor luate cu ani în urmă la Helsinki cu privire la securitate și cooperare în Europa, așteptînd ca reuniunea de la Madrid să facă noi pași înainte pe calea aceasta.

Sîntem bucuroși că ni se dă prilejul, astăzi, în preamăritul praznic al Nașterii Domnului — sărbătoarea păcii, să exprimăm cuvinte calde de părintească prețuire tuturor fiilor noștri duhovnicești pentru strădaniile pe care le depun, în diferite feluri, pentru apărarea păcii în lume. Totodată ne îndreptăm gîndurile către înalta cîrmuire a țării, în frunte cu Domnul Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii, căruia îi aducem călduroase mulțumiri pentru activitatea statornică pe care o desfășoară în opera de destindere, de dezarmare și de pace în lume. Imprimînd întregii vieți a poporului nostru spiritul păcii, această activitate a făcut din țara noastră o țară a păcii, a prieteniei și a cooperării internaționale, cu un prestigiu pe care nu l-a avut niciodată în trecut.

Strădaniile pe care poporul nostru le depune pentru apărarea păcii se împerechează cu strădaniile pentru propășirea patriei. Și unele și altele sînt binecuvîntate și sprijinite de Sfînta noastră Biserică. De aceea, pentru săvîrșirea operei de dezvoltare și înflorire a țării, vă îndemn stăruitor, iubiții mei fii sufletești, să vă întehiți strădaniile ca lucrările de tot felul să fie făcute la timpul sorocit și în condiții cît mai bune. Îngemănînd hărnicia cu dragostea de patrie, să faceți cît mai roditoare ogoarele pe care le stăpîniți, le munciți și iubiți; iar din uzine și fabrici, — izvor de mari bogății —, să scoateți produse cît mai multe, cît mai bune și cît mai frumoase.

În noul plan economic cincinal, care începe în curînd, să pășiți cu încredere deplină în puterea și voința de propășire a poporului nostru. Prin muncă stăruitoare cu mintea, cu uneltele de lucru și cu brațele, fiecare să-și agonisească cele de trebuință pentru un trai îndestulat și să își îndeplinească datoria sa față de patrie. Iar «facerea de bine și dărnicia să nu le uitați, căci la jertfe ca acestea privește cu plăcere Dumnezeu» (Evrei XIII, 16).

Odată cu acest cuvînt de dreaptă învățătură și de părintesc îndemn, cu prilejul slăvitului praznic al Nașterii Domnului, îmi ridic glasul meu către Milostivul Dumnezeu, rugîndu-L să verse darurile Sale cele bogate peste noi toți, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Al vostru de tot binele voitor și fără încetare către Domnul rugător,

A handwritten signature in black ink, appearing to read "Justin". The signature is written in a cursive, flowing style with a large initial 'J' and a long, wavy tail.

ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,
MITROPOLIT AL UNGROVLAHIEI ȘI
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

---

† A N T I M

din mila lui Dumnezeu

Arhiepiscop al Eparhiei Tomisului și Dunării de Jos

INTREGULUI NOSTRU CLER ȘI TUTUROR DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI DIN ACEASTĂ ARHIEPISCOPIE, HAR, MILĂ ȘI PACE DE LA DUMNEZEU-TATĂL ȘI DE LA DOMNUL NOSTRU IISUS HRISTOS, IAR DE LA SMERENIA NOASTRĂ ARHIEREȘTI BINECUVINTĂRI.

«Și Cuvîntul trup s-a făcut și s-a sălășluit între noi și am văzut mărirea Lui, mărire ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr» (Ioan 1, 14).

Iubiți credincioși,

Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos, praznicul pe care îl sărbătorim acum împreună cu întreaga creștinătate, ne prilejuește din nou bucuria ca, uniți în rugăciuni și în cîntări duhovnicești sub bolta sfintelor lăcașuri, să vă vestim cele pentru mîntuirea noastră, izvorîte din peștera Betleemului. În acea minunată zi, porțile fericirii veșnice, încuiate de demult prin păcatul neascultării și al mîndriei, s-au deschis larg prin ascultarea și smerenia lui Mesia, Răscumpărătorul cel făgăduit, care a venit să restabilească pacea între pămînt și Cer și să dea omului demnitatea de fiu al lui Dumnezeu prin har.

Ascultînd glasul Sfintelor Scripturi și cîntările Bisericii despre întruparea Fiului lui Dumnezeu, ne minunăm și grăim împreună cu Sf. Ap. Pavel : *«Cu adevărat, mare este taina dreptei credințe ; Dumnezeu s-a arătat în trup, s-a îndreptat în Duh, a fost văzut de îngeri, a fost propovăduit la neamuri, a fost crezut în lume, s-a înălțat întru mărire» (I Tim. 3, 16).*

Pruncul dumnezeiesc pe care L-au aflat păstorii și filozofii în peșteră în noaptea sfîntă a Nașterii, după vestirea îngerului, este Acela pe care L-au prezis proorocii și despre care s-a spus :

«Prunc s-a născut nouă, un Fiu sa- dat nouă, a Căruia stăpînire e pe umărul Lui. Și se cheamă numele Lui: Înger de mare sfat, Sfetnic minunat, Dumnezeu tare, Biruitor, Domn al păcii, Părinte al veacului ce va să fie» (Isaia 9, 5).

Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, se întrupează și devine Fiul Omului, fără de prihană, iar în Persoana lui, Dumnezeu coboară pe pămînt și se înfrățește cu oamenii.

Nașterea Mîntuitorului Iisus Hristos ne amintește cît va dăinui lumea de dragostea fără margini a Tatălui Ceresc și de marea Jertfă pe care a făcut-o pentru noi oamenii. «Pentru că așa de mult a iubit Dumnezeu lumea, încît și pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viața de veci» (Ioan 3, 16).

Dragii mei fii duhovnicești,

Domnul nostru Iisus Hristos, înainte de înălțarea Sa la cer, ne-a lăsat aceste mîngîietoare cuvinte: «Iată Eu cu voi sînt în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacurilor» (Matei 28, 20). Într-adevăr, Mîntuitorul Hristos a fost și este pururea prezent în mijlocul nostru prin Sfînta Sa Biserică.

La praznicul Cincizecimii, cînd Duhul Sfînt s-a pogorît peste Apostoli în chip de limbi de foc, Mîntuitorul a întemeiat Biserică Sa ca «Stîlp și temelie a adevărului» (I Tim. 3, 15) și ca mijlocitoare a sfințirii oamenilor, pînă la sfîrșitul veacurilor. Biserica astfel prelungește Întruparea Domnului, pe care o serbăm astăzi, prin conlucrarea Sfîntului Duh, prin continuarea propovăduirii învățaturii Sale în lume. Ea este întemeiată pentru binele credincioșilor, pentru cunoașterea adevărilor credinței creștine și pentru desăvîrșirea noastră morală.

Mîntuitorul este Capul nevăzut al Bisericii și Mirele ei, iar credincioșii care țin de acest așezămînt sînt trupul lui Hristos și fiecare în parte mădulare ale acestui trup. Conducerea văzută a Bisericii, El a încredințat-o Apostolilor, spunînd: «Cel ce vă ascultă pe voi, pe Mine Mă ascultă, și cei ce se leapădă de voi, de Mine se leapădă» (Luca 10, 16). Apostolii, la rîndul lor, au încredințat această conducere urmașilor lor, adică episcopilor, celor ce drept învață cuvîntul adevărului.

Din această societate sfîntă fac parte toți creștinii, uniți prin aceeași credință în Iisus Hristos, care se împărtășesc din aceleași sfinte taine. Ei sînt împărțiți în cler și credincioși. Clerul

bisericesc continuă întreita lucrare a Mîntuitorului de a învăța pe credincioși, de a le sfinți viața și de a-i conduce pe calea mîntuirii. Credincioșii ascultă de ierarhia canonică și colaborează cu aceasta la împlinirea sacrei misiuni a Bisericii.

Dar sub denumirea de biserică este cunoscută și lăcașul de închinare sau casa Domnului, la care alergăm în duminici și sărbători și de cîte ori avem nevoie. Aici, sufletul și trupul nostru, adică întreaga noastră ființă se împărtășește de darurile Sfîntului Duh revărsate prin sfintele taine și ierurgii cultice, prin care credincioșii își găsesc mîngîiere, pace și întărire pe căile vieții, în căutarea binelui.

Datorită evlaviei poporului nostru din toate veacurile, țara noastră este presărată cu numeroase lăcașuri de cult, adevărate podoabe ale arhitecturii și picturii tradiționale, îmbrățișate cu dragoste de toți credincioșii. Cele mai vechi biserici din părțile noastre sînt bazilicile din Dobrogea. Urmele acestora din fericire se mai păstrează și astăzi cu toată vitregia vremurilor trecute, ca mărturie vii ale vieții strămoșilor noștri și ale tăriei credinței lor ortodoxe. Cu acest prilej aducem cuvînt de laudă tuturor fiilor eparhiei noastre care, urmînd pilda înaintașilor, iubesc podoaba sfintelor lăcașuri și se îngrijesc de repararea și înfrumusețarea lor. Biserica se roagă pururea ca Dumnezeu să le răsplătească dragostea și rîvna lor fierbinte.

Credincioșii venind la biserică își aduc aminte de trebuințele lor sufletești și de bunătatea lui Dumnezeu. Unirea lor în rugăciune cu ceilalți credincioși și în cîntarea obștească bineplăcută lui Dumnezeu, îi înfrățește în duh de pace și în dragoste. Atunci în mijlocul lor se află Însuși Mîntuitorul, care a spus : *«Unde sînt doi sau trei, adunați în numele Meu, acolo sînt și Eu în mijlocul lor»* (Matei 18, 20). Iar Psalmistul David ne îndeamnă : *«Să mergem dar la lăcașul Lui și să ne închinăm la așternutul picioarelor Lui»* (Ps. 131, 7). Acolo, precum spune Sf. Ap. Pavel, se cuvine ca : *«Toți laolaltă și cu o singură gură să slăvim pe Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos»* (Rom. 15, 6).

Dar nu putem să nu vorbim și despre biserica tainică din inimile noastre, împărăția lui Dumnezeu cea dinlăuntru nostru (Luca 17, 21), pe care o purtăm în suflet de la primirea sfîntului botez și pînă în clipa cea mai de pe urmă a vieții, cînd lăsăm de pe umeri crucea ostanelilor și ne încredințăm lui Hristos.

Despre această biserică ne vorbește Sf. Ap. Pavel când zice: «*Au nu știți că sînteți templul lui Dumnezeu și Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi?*» (I Cor. 3, 16). De acest lăcaș lăuntric duhovnicesc țin virtuțile care înobilează sufletul: dragostea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, bunătatea, facerea de bine, credința, blîndețea, cumpătarea (Gal. 5, 22). Acestea străjuiesc luminile minții și întăresc voința de a merge pe calea împlinirii poruncilor sfinte și de a ajuta și pe alții să sporească în faptele cele bune. Căci spune apostolul neamurilor: «*Datori sîntem noi cei tari să purtăm slăbiciunile celor neputincioși*» (Rom. 15, 1). Prin revărsarea dragostei frățești către ceilalți «*nimeni să nu caute numai ale sale, ci fiecare să caute și ale altora*» (Filip. 2, 4).

La poarta cea lăuntrică a bisericii pe care o purtăm în suflet bate neîncetat Mîntuitorul zicînd: «*Iată stau la ușă și bat; de va auzi cineva glasul Meu și va deschide ușa, voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine*» (Apoc. 3, 20). Cinarea împreună cu El înseamnă întotdeauna a iubi pe Dumnezeu din toată inima, din tot sufletul și cu tot cugetul nostru. Aceasta este marea și cea dintîi poruncă. Iar a doua, la fel ca aceasta: «*să iubim pe aproapele nostru ca pe noi înșine*» (Cf. Matei 22, 37—39). În aceste două porunci stă deplinătatea legii creștine, unirea noastră cu Hristos și comuniunea cu membrii întregii Biserici.

Iubiți fii sufletești,

Mîntuitorul a spus: «*Eu am venit ca lumea viață să aibă și să aibă din belșug*» (Ioan 10, 10). La slujirea năzuințelor lumii și ale vieții de astăzi este chemată Biserica și noi toți credincioșii ei, ca să ne alăturăm la toți cei ce fac binele. Prin înfierea noastră cerească în Hristos, «*Noi sîntem împreună-lucrători cu Dumnezeu*» (I Cor. 3, 9), chemați la marea cinste de a ajuta la dragostea față de aproapele și ajutorarea celor în suferință constituie datoria cea mai de seamă a creștinului în relațiile de toate zilele cu cei din jurul său. De aceea, la Judecata cea de apoi Mîntuitorul va zice celor drepti: «*Am flămînzit și Mi-ați dat de am mîncat; am însetat și Mi-ați dat de am băut; străin am fost și M-ați primit, gol am fost și M-ați îmbrăcat, bolnav am fost și M-ați cercetat*». Dreptii vor întreba atunci: «*Doamne, cînd Te-am văzut flămînd și Te-am hrănit? Sau însetat și Ți-am dat să bei?*» ...El va răspunde atunci: «*Amin grăiesc vouă...*

Întrucît ați făcut acestea unuia dintre acești frați ai Mei prea mici, Mie Mi-ați făcut» (Cf. Matei 25, 35—46).

Nu mai puțin sîntem datori să ajutăm la îndreptarea celor care se abat de la învățătura Bisericii și de la trăirea vieții morale în familie și în societate. Prin aceasta mărturisim că sîntem adevărați creștini. Căci spune Mîntuitorul: «*Oricine Mă va mărturisi pe Mine înaintea oamenilor îl voi mărturisi și Eu pe el înaintea Tatălui Meu care este în Ceruri» (Matei 10, 32).* Cei care aduc la adevăr pe cei ce au greșit calea cea dreaptă primesc marea răsplată de la Dumnezeu, precum arată Sf. Ap. Iacob: «*Fraților, de va rătăci cineva dintre voi de la adevăr și-l va întoarce cineva pe el, să știe că acel ce a întors pe păcătos de la rătăcirea lui, va mîntui suflet din moarte și va acoperi mulțime de păcate» (Iacob 5, 19—20).* Credincioșii se roagă la sfintele liturghii pentru întoarcerea celor ce s-au depărat de la căile Ortodoxiei, ca Domnul să-i învețe pe dînșii cuvîntul adevărului, să le descopere Evanghelia dreptății, să-i unească pe dînșii cu Sfînta Sa sobornicească și apostolească Biserică.

De asemenea, știut ne este, iubiților, că binele nostru comun depinde în cea mai mare măsură de propășirea Patriei noastre dragi în care ne aflăm. Prin înțeleapta ocîrmuire, prin legile și așezămintele sale, întemeiate pe dreptate și pe muncă, ea asigură viața și libertatea cetățenilor, indiferent de naționalitatea și credința acestora. Prețuirea și dragostea noastră față de Patrie se împlinesc prin ascultarea de orînduirile ei și prin sprijinirea eforturilor poporului nostru pentru progresul obștesc și bunele relații cu celelalte națiuni ale lumii.

Dreptmăritori creștini,

Cu aceste învățături sfinte pe care vi le-am împărtășit cu prilejul sărbătorilor Nașterii Domnului Iisus Hristos, dăm mulțumită Tatălui Ceresc pentru darurile Sale bogate, de care nu ne-a lipsit nici în anul acesta. Țara noastră, poporul nostru, a prosperat în toate ramurile de activitate, iar noi ne-am bucurat de pace și de muncă spornică.

De asemenea, sfînta noastră Biserică strămoșească, precum și Eparhia noastră și-au desfășurat în pace și cu folos lucrarea în rîndul credincioșilor, dîndu-le hrană aleasă pentru suflet și învățătură pentru calea mîntuirii. Eparhia noastră a avut

bucuria prilejuită de împlinirea a cinci ani de la ridicarea ei la rangul de Arhiepiscopie, cu titlul de Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos. Aceasta s-a făcut cu aprobarea forurilor superioare bisericești și de stat, în legătură cu recunoașterea importanței acestor binecuvîntate locuri de la Dunăre și Mare în plămădirea poporului românesc și încreștinarea lui aproape bimilenară.

Cu privirile îndreptate înainte către binele poporului nostru și cu încredere că binecuvîntarea lui Dumnezeu ne va însoți mai departe, doresc ca în această zi de mare praznic, pe care l-am așteptat cu multă evlavie, să vă umpleți sufletul de pace și de lumina Betleemului și să primiți pe Pruncul Iisus în inimile și în casele voastre cu dragoste și bucurie.

Anul Nou, 1981, pe care-l vom întâmpina peste cîteva zile și care pune începutul unui nou cincinal cu perspective de mărețe înfăptuiri, să fie pentru țara noastră o treaptă nouă de înălțare în suișul ei, cu bogate rezultate și satisfacții pentru tot poporul. Iar pentru lume și întreaga omenire să fie un an de pace și destindere, an de bună colaborare între națiuni, pentru fericirea tuturor. La mulți ani !

Al vostru către Domnul pururea rugător,

† A N T I M,
ARHIEPISCOPUL TOMISULUI
ȘI DUNĂRII DE JOS

† A N T O N I E

din mila lui Dumnezeu episcop al Buzăului

PREA CUCERNICILOR PREOȚI, CINULUI MONAHAL ȘI TUTUROR DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI DIN ACEASTĂ DE DUMNEZEU-PĂZITĂ EPARHIE.

HAR, AJUTOR ȘI PACE DE LA DUMNEZEU, IAR DE LA NOI ARHIEREASCĂ BINECUVÎNTARE.

Iată au venit încă o dată sărbătorile cele mari ale creștinătății, la începutul iernii, în pragul unui Nou An, când toți ne facem socoteala muncii și a izbînzilor din anul care trece și ne pregătim pentru un nou început, ca printr-o naștere din nou, gata să mergem mai departe reîntineriți și să ne împlinim cu folos, ca și pînă acum rosturile pe care ni le-a rînduit Dumnezeu pe calea vieții.

Nu fără o adîncă înțelepciune a statornicit Biserica să ne amintim în fiecare an, la această vreme, de nașterea Domnului. Ea ne cheamă să cugetăm iară și iară, ca și cum am lua parte noi înșine, ca niște contemporani, la acest eveniment extraordinar care a fost venirea în lumea noastră, a Fiului lui Dumnezeu, — copil la început de viață, chip de om luînd (I Tim. 3, 16). Ea ne îndeamnă să medităm adînc la rostul fără precedent în istorie, al acestei nașteri menite să lămurească taina nașterii noastre în lume, și mai ales taina renașterii noastre periodice în credință și în ființa noastră duhovnicească.

Este un prilej pentru Biserică să ne învețe să ne îmborsătim credința în Dumnezeu și să trăim după învățăturile lui Iisus cel în chip minunat «întrupat de la Duhul Sfînt și din Fecioara Maria».

Sărbătorile, mai ales acestea, sînt pentru toți, copii, tineri și vîrstnici, prilej de bucurie, de petrecere duhovnicească, de reculegere și de întîlnire frățească a tuturor creștinilor ortodocși în rugăciune și în cîntec de colind strămoșesc, în biserici și acasă.

Să mulțumim cu evlavie și cu recunoștință lui Dumnezeu, că ne-a ajutat să trecem încă un an, dăruit vieții noastre, în sănătate și pace, ca să putem cînta din nou : *«Nașterea Ta Hristoase Dumnezeul nostru, îngerii o laudă în ceruri, iar pe noi pe pămînt ne învrednicește, cu inimă curată să Te slăvim»*.

Iubiți credincioși,

În decursul propovăduirii Sale, Iisus Hristos a spus în numărare rînduri că venirea Sa pe pămînt a fost hotărîtă de Dumnezeu și anunțată lumii prin proorocii Vechiului Testament.

După Înviere, în drumul spre Emaus, însoțind pe cei doi ucenici Luca și Cleopa, *«începînd de la Moise și de la toți proorocii, le-a țilcuit lor din toate Scripturile cele despre El»* (Luca 24, 27). Altădată vorbind mulțimilor le reproșa că n-au crezut în Moise, în propriul lor învățător, *«căci dacă ați fi crezut lui Moise, ați fi crezut Mie, căci despre Mine a scris acela»* (Ioan 5, 46).

Intruparea Domnului a fost deci prevăzută, dinainte cunoscută, făgăduită (Rom. 15, 8) urmînd să se întîmple *«la plinirea vremii»* adică atunci cînd a crezut Dumnezeu că e potrivită, folositoare și lucrătoare în vederea schimbării în mai bine a lumii, a așezării ei pe temelii noi de credință și învățătură.

Este într-adevăr un lucru minunat că Dumnezeu a descoperit proorocilor din Vechiul Testament atît nașterea, cît și toată viața lui Iisus, și aceasta s-a făcut pentru ca atunci cînd va veni El, să fie recunoscut și ascultat. Încă Moise proorocise în Israel : *«Prooroc din mijlocul tău și din frații tăi, ca și mine, îți va ridica Domnul Dumnezeul tău : pe acela să-l ascultați»* (Deut. 18, 15). Și tot el spusese cu încredințare : *«Nu va lipsi sceptru din Iuda, nici toiag de cîrmuitor din coapsele sale pînă ce va veni Făcătorul de pace, căruia se vor supune toate popoarele»* (Fac. 49, 10). Isaia Îl și numise *«Domnul, Mîntuitorul și Răscumpărătorul»* (Isaia 49, 26), iar în altă parte îl anunță ca și cum l-ar vedea : *«Iată Domnul vestește acestea pînă la marginile pămîntului : Ziceți fiicei Sionului : Mîntuitorul tău vine !»* (Isaia 62, 11). Moise pare a-l vedea mai de departe, cînd zice : *«Îl văd, dar acum încă nu este ; îl privesc, dar nu de aproape ; o Stea răsare din Iacov, un toiag se ridică din Israel...»* (Numeri 24, 17).

Proorocii au «văzut» însă dinainte și au scris și unele lucruri mai de amănunt în legătură cu Nașterea Domnului. Astfel Isaia precizează cu mare clarviziune că Mesia se va naște dintr-o fecioară : «*Iată fecioara va lua în pîntece și va naște fiu și vor chema numele lui Emanuel*» (Isaia 7, 14) ceea ce Evanghelistul Matei tâlcuiește «*cu noi este Dumnezeu*» (Matei 1, 23), ceea ce înseamnă că Cel care se va naște va fi Dumnezeu. Proorocul Miheia la rîndul său, precizează că se va naște în Betleem : «*Și tu, Betleeme Efrata deși ești mic între miile lui Iuda, din tine va ieși Stăpînitorul*» (Miheia 5, 1), acel Betleem în care proorocul Samuel unsese rege pe David, dintre urmașii căruia avea să se nască Hristos (I Regi 16, 1—4), ceea ce s-a și întîmplat, după cum povestesc Sfinții Evangheliști (Matei 1, 20 ; 2, 5—6 ; Luca 2, 4 ; Ioan 7, 42).

Isaia prevede apariția stelei și venirea magilor, ba chiar și darurile pe care le vor aduce aceștia (Isaia 60, 2—3, 56). Proorocul Osea știe de fuga în Egipt și de întoarcerea de acolo, cînd zice : «*Din Egipt am chemat pe Fiul Meu*» (Osea 11, 1), iar Ieremia plînge cu amar, cu mult înainte, uciderea pruncilor de către Irod împăratul, ucidere de care Iisus a scăpat prin fuga în Egipt. «*Așa zice Domnul, se tînguește Ieremia : Glas se aude în Rama, bocet și plîngere amară. Rahila își plînge copiii și nu vrea să se mîngîie, pentru că nu mai sînt*» (Ieremia 31, 15). Evanghelistul Matei avînd încă proaspătă în memorie uciderea tuturor pruncilor de la doi ani în jos, constată că : «*Atunci s-a împlinit cuvîntul spus de Ieremia proorocul*» (Matei 2, 17).

Proorocii au anunțat dinainte că cel ce se va naște va fi «*Domnul*» (Isaia 60, 2), «*iar obîrșia lui din început, din zilele veșniciei*» (Matei 5, 1) și că, deși se va naște în Betleem, va fi numit «*Nazarinean*» (Jud. 13, 5 ; Matei 2, 23).

Toate acestea au fost dinainte anunțate, pe de o parte ca să se pregătească credincioșii pentru primirea lui Mesia cînd se va naște, iar pe de altă parte, ca să se vadă, atunci cînd Mesia se va naște, că «*toate s-au făcut ca să se plinească ceea ce s-a zis de Domnul*» prin prooroci, cum ne spune Evanghelistul Matei (1, 22).

Drept credincioși creștini,

Cel proorocit de către înțelepții și dreptii Vechiului Testament, cel făgăduit de Dumnezeu-Tatăl, a venit ca să încheie cu noi un nou legământ, cum spusese încă Ieremia Proorocul (31, 31). De aceea Iisus, la începutul predicii Sale a anunțat : «Ați auzit că s-a zis celor de demult», adică celor din Vechiul Testament, de sub vechiul legământ, «ci, Eu vă zic vouă», adică vă propun un nou legământ, vă dau o nouă învățătură, pe lângă cea veche.

Și care este această învățătură nouă ? În multe feluri, și cu multe cuvinte și prin multe exemple s-ar putea ea expune. În puține cuvinte însă, ea se poate rezuma la învățătura dragostei ca temei al tuturor relațiilor dintre oameni și cu Dumnezeu.

De aceea s-a născut Iisus : ca să ne readucă aminte că sîntem frați între noi, și că datori sîntem unul altuia cu dragostea; ca să ne readucă aminte că nu trebuie să trăim la împlinire și numai pentru noi înșine, pentru interesele noastre egoiste, ci să trăim și să muncim unii pentru alții și să ne bucurăm împreună de darurile lui Dumnezeu și de roadele muncii noastre. Legea de aur pe care ne-a pus-o înainte, și pe care ne-a dat-o drept normă în toate faptele noastre, și care e ușor de înțeles pentru toate vîrstele și pentru toate mințile, și este cu neputință de găsit alta mai limpede, aceasta este : «Ce vrei să-ți faci ție oamenii, aceea fă-le și tu lor».

Nașterea Domnului a fost anunțată păstorilor din jurul Betleemului de către îngeri, ca fiind un eveniment aducător de pace și de bunăvoie. Atunci s-a cîntat, cu voci îngerești și cu cuvinte compuse de ei, imnul care de atunci încoace ne dă tuturor speranța că sîntem sub ocrotirea lui Dumnezeu care vrea ca omnia să trăiască în pace, și între oameni să fie numai bunăvoie, adică oamenii să-și dorească și să-și facă unii altora și să gîndească unii despre alții numai bine.

Unde nu se cîntă în această zi : «*Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoie !*» (Luca 2, 14). Cine nu-și simte într-o zi ca asta inima tresăltîndu-i de bucurie, renăscînd și întinerind, la gîndul că toate ne-ar merge din plin și am fi fericiți toți, dacă toți, de pe toată fața pămîntului

tului, am asculta de acest îndemn ce ni se trimite de sus, de acest mesaj pe care ni-l trimite Dumnezeu însoțind venirea în lume a lui Iisus Hristos !

Era creștină începe printr-o *Declarație de pace*.

Vine Mîntuitorul și Răscumpărătorul să facă pace între oameni și Dumnezeu, să ne aducă împăcarea și să restabilească echilibrul stricat odinioară prin păcat. Noul Testament se inaugurează prin anunțarea păcii și noi toți devenim prin primirea lui, executorii lui, din neam în neam. Sîntem chemați să facem tot ce stă în puterea noastră ca lumea să trăiască în pace. Așa vrea, așa ne îndeamnă, așa ne învață, așa ne poruncește Dumnezeu. Războiul e un păcat împotriva vieții, a vieții care vine de la Dumnezeu și de care numai Dumnezeu are dreptul să dispună. Dreptul și datoria noastră e doar s-o păstrăm, s-o apărăm, s-o facem să fie fericită, așa cum a voit-o autorul ei, care ferește pe «făcătorul de pace».

Mesajul ce ni se adresează cu prilejul nașterii Domnului e mereu actual și parcă acum mai actual ca oricînd. Ici și colo se aude zăngănit de arme și pe multe căi primim vești despre cheltuieli uriașe pentru înarmări și despre descoperiri de arme care de care mai ucigătoare.

Toate acestea nu sînt nici spre slava lui Dumnezeu, nici spre pacea și bunăvoirea dintre oameni !

Să facem iubiți credincioși rugăciuni sporite către Dumnezeu ca să lumineze mințile celor ce au în mîini puterea, ca s-o întrebuițeze spre a face să domnească din nou și pentru totdeauna în lume pacea, iar noi, din partea noastră, să ne concentrăm toate eforturile și tot gîndul, spre tot ce e bun, frumos, folositor lumii și plăcut lui Dumnezeu.

Dumnezeu Cel ce se naște an de an printre noi ca să ne înprospăteze cunoștința despre El și voia Lui și la a cărei naștere ne bucurăm și Îl primim cu colinzi ca pe un prunc curat și minunat, să apere pe toți pruncii din lume de toată întîmplarea cea rea ; Dumnezeu Cel ce ne reamintește an de an că «s-a făcut om pentru noi» să vegheze asupra tuturor oamenilor, asupra lumii întregi, și să ne dea tuturor înțelepciunea și puterea

de a ne apăra de rele, și de a face să domnească peste tot pacea și bunavoire.

Iubiții mei fii sufletești,

Îndată după Sărbătorile Nașterii Domnului vine Noul An 1981. Ne vom face toți bilanțul activităților în viața noastră personală, ca și în cea de obște, pe ogoare și în instituțiile în care lucrăm, în marea familie care este poporul nostru românesc, patria noastră România. A trecut un an plin de eforturi, dar și plin de roade. Munca n-a fost în zadar și «vrednic este lucrătorul de plata sa» după cum spune Mîntuitorul.

Ne-am bucurat de liniște și de pace, și datori sîntem să mulțumim lui Dumnezeu pentru aceasta, și să ne îndreptăm gîndurile cu recunoștință, și către Conducerea țării noastre care, necunoscînd răgazul, a făcut tot ce a putut ca să contribuie activ la menținerea în lume a unui climat de cooperare, de înțelegere și de pace, între state și popoare.

Să rugăm pe Dumnezeu să-i dea în continuare, așa cum cerem la Sfînta Liturghie: «pașnică ocîrmuire, ca și noi întru liniștea lor, viață pașnică și netulburată să trăim, în toată cucegnicia și curăția».

Dacă în anul acesta am aniversat 2050 de ani de la împlinirea primului stat dac centralizat și independent, amintindu-ne de virtuțile și de vitejia îndepărtaților noștri strămoși daci, stăpînitorii acestor meleaguri pe care ni le-au lăsat ca pe o moștenire sfîntă, apoi în anul care vine, după cum veți vedea și pe calendarele noastre, vom aniversa 380 de ani de la cea dintîi unire a tuturor românilor sub un singur sceptru, cel al lui Mihai Viteazul ca să ne aducem aminte că trebuie să rămînem uniți și să apărăm și noi unitatea Patriei așa cum au făcut-o și înaintașii noștri; și vom aniversa deasemeni 160 de ani de la revoluția lui Tudor Vladimirescu, cel care a inaugurat o nouă eră în istoria României, «deșteptarea», cum spunea îndată după aceea, în 1825, Chesarie episcopul Buzăului, Tudor «arătînd românilor poteca dezrobiei lor și a dobîndirii binelui lor». Înaintașul nostru de fericită pomenire, Chesarie, nutrea față de Tudor sentimente de mare respect și iubire, întocmai ca și contemporanii

săi Ilarion de la Argeș, și vestitul dascăl și diacon Gheorghe Lazăr din București. «Drept aceea, scria Chesarie despre Tudor, fiecare trup care le poartă într-însul suflet românesc, este dator ție să-ți hărăzească cele mai dulci amintiri ale vieții sale». Așa vom face și noi, urmîndu-i povața, în anul care vine.

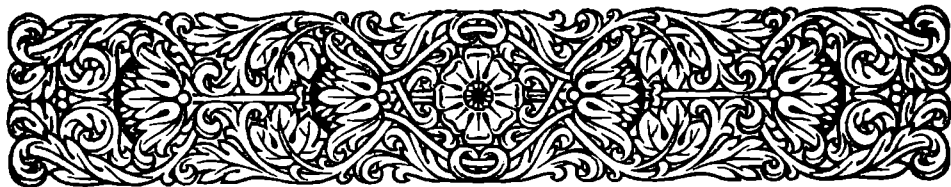
Iubiți credincioși,

Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos, «să vă fie cu folos», să petreceți sărbătorile cu gînduri bune și cu fapte bune, să vă veseliți cu cumpătare, să vă reinnoiți hotărîrea de a fi mai buni, mai îngăduitori, mai răbdători, mai smeriți, mai iertători, mai cinstiți, mai plini de dragoste față de cei apropiați ai voștri, ca și de tot semenul, mai cu grijă față de cele ce vi s-au încredințat de către Dumnezeu și de către oameni, ca să fiți în orice împrejurare, printre cei care înmulțesc talanții și se vor bucura de răsplata osteneții lor.

Anul nou 1981 să vă aducă numai bucurii și împliniri în toate dorințele cele bune și de folos.

Al vostru al tuturor către Domnul rugător pentru voi.

† ANTONIE
EPISCOPUL BUZAULUI

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

LA DUMINICA XXI DUPĂ RUSALII DATORIILE FAȚĂ DE DUMNEZEU

«Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău, din tot cugetul tău și din toată puterea ta» (Marcu XII, 30).

După învățătura Bisericii noastre, Dumnezeu a făcut pe om pentru ca acesta să se împărtășească de bucuria de a fi în preajma Sa și de fericirea de a-L cunoaște, de a-L iubi și de a-L slăvi. Omul este încununarea întregii iubiri, este o lume în microcosmos, cum zic Sfinții Părinți. Prin trupul său, el face legătura cu lumea, prin sufletul său, el face legătura cu Dumnezeu. Omul a fost făcut să fie făptură aleasă a slavei dumnezeiești.

În viața sa pămîntească, omul creștin trebuie să se călăuzească după legile morale. Acestea îi arată datoriile, prin împlinirea cărora își poate întocmi viața potrivit voinței lui Dumnezeu și poate dobîndi mîntuirea sufletului.

Datoriile creștinului față de Dumnezeu le-a arătat lămurit Mîntuitorul în răspunsul dat unuia dintre cărturarii legii vechi, care, ispitindu-l, voia să cunoască cea mai mare poruncă din lege. După cum știți cu toții, Mîntuitorul i-a spus că întîia poruncă dintre toate este «să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău, din tot cugetul tău și din toată puterea ta». Dar ca să-L iubim pe Dumnezeu trebuie mai întîi să ne străduim să-L cunoaștem și să recunoaștem în El pe Creatorul, Binefăcătorul, Sfințitorul și Judecătorul nostru și numai Lui să-I slujim cu toate puterile noastre. «Aceasta este viața veșnică, ne spune Mîntuitorul, să te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, și pe Iisus Hristos pe care L-ai trimis» (Ioan XVII, 3).

Desigur, nu-L putem iubi pe Dumnezeu dacă nu credem «Într-Unul Dumnezeu, Tatăl Atotțitorul, Făcătorul cerului și al pămîntului, văzutelelor tuturor și nevăzutelelor», din toată inima noastră, din tot sufletul

nostru, din cugetul nostru, din toată puterea noastră. Credința în Dumnezeu este primirea de către noi ca adevărate, pe bază de încredere în Dumnezeu și pe baza unei vederi sufletești, a tuturor adevărilor pe care le avem din descoperirea mai presus de fire, în vederea mântuirii noastre. «Fără credință — ne spune Sfântul Apostol Pavel — nu este cu putință să fim plăcuți lui Dumnezeu, căci cine se apropie de Dumnezeu trebuie să creadă că El este și că se face răsplătitor celor care îl caută» (Evrei XI, 6). Tot prin credință se sălășluiește și Hristos în inimile noastre (Efeseni III, 17).

Neclintita încredere că Dumnezeu este desăvârșit, credincios, puternic și bun se numește credința în Dumnezeu. Credința aceasta a lecuit pe femeia care se atinsese de poalele veșmîntului Mîntuitorului, pe cînd el se îndrepta spre casa lui Iair (Matei IX, 22).

A crede în Dumnezeu înseamnă a face voia Lui, pentru că «nu tot cel ce-Mi zice Mie : Doamne, Doamne, va intra în împărăția cerurilor, ci acela ce va face voia Tatălui Meu, care este în ceruri» (Matei VII, 21). Iată deci că între datoriile creștinului față de Dumnezeu este și aceea de a face voia Sa, de a păzi poruncile Sale. Numai așa vom putea grai că-L iubim pe Dumnezeu și credem în El din tot sufletul nostru și din toată puterea noastră.

Frați creștini, din credință izvorăște nădejdea. După îndemnul Apostolului Pavel, trebuie să «ținem mărturisirea nădejzii nesmintită : pentru că credincios este cel ce a făgăduit» (Evrei X, 23). O altă datorie a creștinului față de Dumnezeu este deci și aceea de a avea o nădejde statornică în puterea și bunătatea Sa. Avînd această nădejde statornică în Dumnezeu, creștinul se întărește în lupta împotriva grijilor și temerilor pămîntești, pentru că însuși Mîntuitorul ne-a asigurat mai înainte de biruință : «întru Mine pace să aveți. În lume necazuri veți avea ; dar îndrăzniți, Eu am biruit lumea» (Ioan XVI, 33).

Avînd nădejde nestrămutată în Dumnezeu — care, după învățătura Bisericii noastre, este izvorul binelui și al sfințeniei — credinciosul pășește din virtute în virtute, străduindu-se să se arate folositor atît pentru sine, cît și pentru obștea din care face parte. Nădejdea nestrămutată în Dumnezeu duce și la întărirea omului în bine, prin virtuți, încît să nu mai săvîrșească nici o faptă rea și nici măcar în gînd să nu mai fie tulburat, cu ușurință, de ispita de a face vreun rău. Atunci omul ajunge să fie liber de orice patimă, ajunge la virtutea nepătimirii. În același timp, creștinul se ridică la o dragoste neconținută față de Dumnezeu și de oameni. Nepătimirea și dragostea fierbinte, neîntreruptă, acestea sînt semnele stării de sfințenie. Cînd a ajuns aici, omul s-a ridicat de la chipul dumnezeiesc, restabilit în el la botez, la asemănarea cu Dumnezeu.

Avînd nădejde nestrămutată în Dumnezeu, creștinul nădăjduiește în triumful binelui asupra răului, în triumful vieții asupra morții și în triumful păcii asupra războiului, cunoscînd că Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos a venit în lume, «ca lumea viață să aibă și cît mai mult să aibă» (Ioan X, 10).

Creștinul este deci dator să se străduiască să cunoască pe Dumnezeu, să aibă nădejde statornică și să recunoască în El pe Creatorul, Binefăcătorul, Sfințitorul și Judecătorul său, și numai Lui să-I slujească cu toate puterile sale. Aceasta o cere porunca întâia a Decalogului și aceasta o cere și Mîntuitorul, prin cuvintele spuse cu prilejul ispitirii Sale de către diavol: «Mergi înapoia Mea satano, căci scris este: Domnului Dumnezeului tău să te închini și Lui unuia să-I slujești» (Matei IV, 10). Slujirea și închinarea lui Dumnezeu trebuie să se dea însă numai «în Duh și Adevăr» (Ioan IV, 24) și «întru deplinătatea credinței, curățîndu-ne... inimile de orice cuget rău» (Evrei X, 23). Apostolul Pavel ne învață ca să nu ne împovărăm cu griji, «ci întru toate, prin închinăciune și prin rugă cu mulțumire, cererile noastre să fie arătate lui Dumnezeu» (Filipeni IV, 6).

Datori sîntem noi de a ne păzi și în dragostea lui Dumnezeu (Iuda I, 21) și de a ne împărtăși de jertfa de pe Golgota a Fiului Său, Domnul Iisus Hristos. Sîntem datori să-L iubim pe Dumnezeu și să rămînem statornici în această iubire, pentru că «El ne-a iubit cel dintîi» (I Ioan IV, 19), «căci Dumnezeu așa a iubit lumea, încît pe Fiul Său cel Unul-Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică» (Ioan III, 16). În același timp, datori sîntem, frați creștini, să mulțumim «întotdeauna pentru toate, întru numele Domnului nostru Iisus Hristos, lui Dumnezeu și Tatăl» (Efeseni V, 20). Mulțumirea noastră trebuie să fie însoțită și de «cereri, rugăciuni, mijlociri și mulțumiri, pentru toți oamenii. Pentru cîrmuitori și pentru toți care sînt în înalte dregătorii, ca să petrecem viața pașnică și liniștită, întru toată cuvioșia și buna cuviință, căci aceasta este un lucru bun și primit înaintea lui Dumnezeu, Mîntuitorul nostru, care voiește ca toți oamenii să se mîntuiască și la cunoștința adevărului să vină» (I Timotei II, 1—4).

După cuvîntul Mîntuitorului Hristos datori sîntem noi creștinii să ne împărtășim cu trupul și sîngele Său, pentru că «dacă nu veți mîncă trupul Fiului Omului și nu veți bea sîngele Lui, nu veți avea viață în voi... Cel ce mîncă trupul Meu și bea sîngele Meu — ne adevărește Mîntuitorul Iisus Hristos — rămîne în Mine și Eu în el» (Ioan VI, 53—56).

Creștinul slujește lui Dumnezeu și prin împlinirea conștiințioasă a tuturor actelor de cult, după rînduiala Sfintei noastre Biserici Ortodoxe, ca de pildă, rugăciunea, serbarea duminicii și a celorlalte zile de sărbătoare, cinstirea îngerilor, a sfinților, a sfintelor moaște a sfintelor icoane, a Sfintei Cruci, respectarea persoanelor, locurilor, lucrurilor și numelor sfințite de Dumnezeu, ținerea jurămîntului și votului, mărturisirea fără sfială și teamă a învățaturii Sfintei noastre Biserici Ortodoxe, după pilda Mîntuitorului, a Sfinților Apostoli și a Sfinților Mucenici etc.

Creștinul este dator să arate supunere și ascultare față de Evanghelia și poruncile lui Dumnezeu. «De Mă iubiți — ne spune Mîntuitorul — păziți poruncile Mele» (Ioan XIV, 15) și «Tatăl Meu îl va iubi și vom veni la El și vom face locaș la el» (Ioan XIV, 23). Doar prin ascultare și prin fapte creștinești putem dovedi că sămînța Evangheliei aruncată în țarina sufletelor noastre nu a fost călcată în picioare, nu s-a uscat,

pentru că nu avea umezeală, nu a fost înăbușită de spinii păcatelor, ci a căzut pe pământul cel bun și, «crescînd, a făcut rod însutit». Avem deci, datoria sfîntă de a păstra nealterată învățătura Evangheliei date de Dumnezeu și a împlini poruncile ei, în viața noastră cea de toate zilele.

Binecredincioși creștini, Biserica noastră strămoșească ne învață așadar, că Dumnezeu cel din ceruri este singurul Dumnezeu adevărat căruia I se cuvine slujirea și slava dumnezeiască. Creștinul trebuie deci să creadă, să-L cunoască, să nădăjduiască statornic și să-L iubească pe Dumnezeu, mai presus de orice ; numai Lui să-I închine toate gândurile, simțirile și dorințele sale și să nu se lepede de El oricîte suferințe s-ar abate asupra lui. Pentru aceasta creștinul trebuie să-și împodobească viața cu cele trei virtuți religioase — credința, nădejdea și dragostea — singurele în stare să-l păstreze în comuniune continuă cu Dumnezeu.

Impotriva poruncii de căpetenie a Bisericii ortodoxe și a primei datorii a creștinului — de a-l iubi pe Domnul Dumnezeu nostru din toată inima noastră, din tot sufletul nostru, din tot cugetul și din toată puterea noastră, păcătuiesc toți acei care se închină la idoli mincinoși ; a crede, cu știință și voință, altceva decît învață Sfînta noastră Biserică Ortodoxă adică eterodocșii ; se leapădă de întreaga învățătură creștină, apostatații ; cei care nu ascultă de rînduielele bisericești cuprinse în canoanele sfintei noastre Biserici, schismaticii ; cei care sînt stăpîniți de credințe deșarte, superstiții, și aleargă la tot felul de descîntece, vrăjitorii, chemarea spiritelor celor morți și alte acte satanice de acest fel ; cei care sînt cuprinși de nădejdea greșită că oricît ar păcătui, Dumnezeu îi va ierta, căci este bun precum și aceia care pierd nădejdea că Dumnezeu îi mai poate ierta vreodată pentru păcatele făcute și de aceea nu se mai ostenesc pe calea binelui ; cei care se iubesc pe sine mai mult decît pe Dumnezeu ș.a.m.d.

Dintre toate datoriile creștinului față de Dumnezeu, cea dintii, și în care se cuprind, de fapt, toate celelalte, rămîne iubirea lui Dumnezeu. Să-L iubim așadar și noi cei de astăzi și cei de mîine, creștini de lege românească, prin faptele noastre bineplăcute lui Dumnezeu și oamenilor. Să rugăm pe bunul Dumnezeu să ne dăruiască puterea de a-L iubi din tot sufletul și din tot cugetul nostru, Amin.

Pr. aslst. NICOLAE V. DURĂ

LA DUMINICA XXII-A DUPĂ RUSALII

(BOGATUL NEMILOSTIV ȘI SĂRACUL LAZĂR)

— Luca 16, 19—31 —

DATORIILE CREȘTINULUI FAȚĂ DE CEI ADORMIȚI

Din Sfînta Evanghelie care s-a citit astăzi, în care ni se înfățișează pilda bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr, reiese un adevăr neîn-

doie și anume că după moartea fiecăruia, adică după trecerea pragului acestei vieți pămîntești, trupurile se întorc în pămîntul din care sînt zidite (Facere 3, 11), iar sufletele merg la judecată (Evrei 9, 27). După învățătura Bisericii noastre, judecata aceasta, pe care Dumnezeu o face fiecărui suflet în parte, se mai numește și particulară, avînd loc imediat după moarte, așa cum aflăm din Sfînta Scriptură : «Este rînduit oamenilor o dată să moară, iar după aceea să fie judecata» (Evrei 9, 27). La această judecată se cercetează starea generală a sufletului celui care a trecut din această viață, fiind așezat provizoriu în rai sau în iad, după faptele pe care le-a făcut. Această judecată se face numai sufletului, iar răsplata sau pedepsele care se dau sînt provizorii pînă la a doua venire și la judecata universală, cînd vor fi judecate și trupurile, înviate și transfigurate și cînd pedepsele sau răsplata vor fi veșnice. În acest interval de timp, care durează de la moartea și judecata particulară a credincioșilor pînă la judecata viitoare, starea celor păcătoși mai poate fi îndreptată prin rugăciunile Bisericii și ale celor care sîntem în viață, pentru că sufletele nu mai pot face nimic pentru ele după ce s-au despărțit de trup. Grija pentru ele revine celor care au rămas în viață, care pot face sau lucra ceva pentru cei plecați pe calea veșnicei, contribuind la schimbarea situației lor prin rugăciunile pe care le fac pentru ei și prin faptele de milostenie săvîrșite în amintirea celor răposați. Grija aceasta pentru cei răposați se numește cultul morților, care este practicat în creștinism chiar de la începuturile lui, cult care are în vedere mai ales împlinirea a două datorii față de cei morți : înmormîntarea lor după datina creștinească și săvîrșirea rugăciunilor și slujbelor orînduite de Biserică pentru pomenirea lor, însoțite de faptele de milostenie.

Purtarea de grijă față de cei dragi ai noștri care au răposat este un lucru cît se poate de firesc pentru că dacă ei au plecat cu trupul dintre noi, ei sînt în schimb prezenți cu sufletele, căci moartea nu ne desparte decît de prezența lor fizică pe cînd dragostea cu care i-am înconjurat în timpul vieții nu pierе niciodată (I Cor. 13, 8).

Rugăciunile noastre pentru cei morți și faptele de milostenie săvîrșite pentru pomenirea lor se bazează pe învățătura creștină despre Biserică. Conform acestei învățături Biserica este concepută ca un trup tainic care are drept cap pe Mîntuitorul Hristos, iar ca mădulare sau membre, pe toți credincioșii (Romani 12, 5). Din acest trup, fac parte nu numai cei vii, ci și cei care au adormit în credința creștină, în nădejdea învierii și a vieții veșnice. Între cei vii și cei morți, care alcătuiesc marea familie a Bisericii creștine, există o strînsă legătură, așa cum ne spune Sfîntul Apostol Pavel : «Căci dacă trăim, pentru Domnul trăim ; și dacă murim, pentru Domnul murim. De aceea, fie că trăim, fie că murim ai Domnului sîntem» (Romani 14, 8). Legătura aceasta care unește pe cei vii cu cei morți, pe toți membrii Bisericii, are la bază iubirea creștină care trebuie să se arate mereu vie și lucrătoare prin fapte de milos-

tenie și prin rugăciunile pentru cei morți prin care cerem iertarea păcatelor lor.

Practica aceasta a rugăciunii și a milosteniei pentru cei morți o întâlnim în Sfânta Scriptură atât în Vechiul cât și în Noul Testament. Dacă deschidem Cartea Facerii aflăm acolo că la moartea lui Iacob s-a făcut plîngere mare timp de șapte zile (Facere 50, 10), iar la moartea lui Saul poporul a ținut post (II Regi 1, 12). De asemenea, se obișnuia să se facă milostenie la mormînt cu piine și cu vin (Tobit 4, 17). La toate aceste acte de cult se adăugau rugăciunile speciale pentru ușurarea și iertarea păcatelor celor morți. Într-una din aceste rugăciuni se spune: «Doamne atotțiitorule, Dumnezeu lui Israel, auzi rugăciunea celor ce au murit și a fiilor celor ce au păcătuit înaintea Ta, care n-au ascultat glasul Tău... Nu-ți aduce aminte de nedreptățile părinților noștri...» (Baruh III, 4—5). În Cartea a II-a a Macabeilor se istorisește că Iuda Macabeul după o luptă, vrînd să înmormînteze trupurile celor care căzuseră, a găsit la aceștia lucruri închinat idolilor — ceea ce era interzis de legea iudaică — și că s-a rugat împreună cu însoțitorii săi, pentru păcatul ce s-a făcut ca de tot să se șteargă» și strîngînd două mii de drahme de argint au trimis la Ierusalim să se aducă jertfă pentru păcatul săvîrșit de aceștia, «socotind aceasta ca un foarte bun și cuvios lucru pentru socotința învierii morților» și ca pe «un sfînt și cucernic gînd pentru curățirea celor morți, ca să se slobozească de păcat» (II Macabei 12, 39—46).

Dar despre rugăciunea pentru alții, deci și pentru cei morți, și despre efectul sau binefacerile acestor rugăciuni ne vorbește mai ales Noul Testament unde citim că Mîntuitorul a săvîrșit minuni, tămăduind pe cei bolnavi, datorită intervenției și rugămînții adresate de alții. Astfel, Mîntuitorul a vindecat pe fiica cananeencii la rugămîntea mamei ei (Matei 15, 2—28), a tămăduit pe sluga sutașului pentru rugămîntea și credința stăpînului lui (Matei 8, 5—10), pe slăbănogul din Capernaum pentru credința și rugămîntea prietenilor lui (Matei 3, 3—12), pe copilul stăpînit de duh mut și surd, datorită rugămînții tatălui său (Marcu 9, 17—27) și pe mulți alții. Mai mult decît atât, Mîntuitorul a săvîrșit cea mai mare minune, învierea morților, tot la rugămîntea și intervenția altora. Astfel, a înviat pe fiica lui Iair la rugămîntea acestuia (Luca 8, 41—42) și pe Lazăr din Betania, ca urmare a rugămînții surorilor lui (Luca 11, 21—22, 32).

De asemenea, Sfîntul Apostol Pavel ne îndeamnă să facem rugăciuni și cereri pentru toți oamenii (I Timotei 2, 1), iar Sfîntul Iacob adresează același îndemn credincioșilor în Epistola sa sobornicească zicînd: «Rugați-vă unul pentru altul ca să vă vindecați, căci mult poate rugăciunea stăruitoare a dreptului» (Iacob 5, 16).

Practica rugăciunii pentru cei morți o găsim și în cele mai vechi rînduieli de slujbă, cum sînt liturghiile, unde există rugăciuni speciale

pentru cei morți pentru odihna și iertarea păcatelor lor. Ea a devenit apoi o practică constantă a Bisericii, fiind menționată în multe din scrierile Sfinților Părinți. Astfel, Sfântul Ioan Gură de Aur spune că «rugăciunea, milostenia și jertfa cea fără de sînge adică Sfînta Liturghie, pot mult pentru soarta păcătosului de dincolo de mormînt».

În baza învățaturii creștine despre învierea morților, despre legătura dintre cei vii și cei morți și conform cu practica existentă de la începutul creștinismului, Biserica a rînduit soroacele sau termenele pentru pomenirea morților cînd ne rugăm pentru ei, stabilind și sărbători sau slujbe speciale, pe care le găsim în cărțile noastre de cult. Toate aceste zile de pomenire sînt legate de evenimentele din istoria sfîntă a mîntuirii noastre, avînd fiecare o semnificație simbolică. Astfel, îi pomenim pe morți la trei zile în cinstea Sfintei Treimi și a Învierii celei de a treia zi a Domnului, care sculîndu-se din morți s-a făcut începătură și chip al învierii celor adormiți. Îi pomenim la nouă zile pentru ca cei răposați să se învrednicească de pîrtășia cu cele nouă cete îngerești și în amintirea orei a noua în care Mîntuitorul Hristos a făgăduit tilharului raiul, pe care ne rugăm să-l moștenească și morții noștri.

Îi pomenim la 40 de zile sau șase săptămîni în amintirea înălțării la cer a Domnului pentru ca sufletul să se înalțe și el la cer. La trei, șase și nouă luni, ca și la un an îi pomenim după pilda primilor creștini care prăznuiau în fiecare an ziua morții mucenicilor și a sfinților, ca zi de naștere a lor pentru viața veșnică. Ultima pomenire anuală a morților o facem la șapte ani, fiind un număr cu semnificație sfîntă și pentru că atunci trupul se preface complet în țărîna din care a fost luat.

Dar în afară de aceste soroace sau termene de pomenire a morților, Biserica se roagă pentru ei zilnic, aproape în toate slujbele sale, unde găsim rugăciuni speciale pentru odihna și iertarea păcatelor lor, și mai ales în Sfînta Liturghie. Ba mai mult, ea a rînduit și zile anumite închinare pomenirii generale a tuturor morților din toate vremurile și din toate locurile. Acestea sînt simbetele de peste an, dar mai ales simbetele numite ale morților cînd se face pomenirea de obște a tuturor morților. Astfel, îi pomenim pe morți în Sîmbăta Rusaliilor — Moșii de vară, adică ziua de pomenire a moșilor și strămoșilor noștri, pentru ca Duhul Sfînt să se pogoare și peste cei morți izbăvindu-i din stricăciune și din pedeapsă. Îi pomenim în Sîmbăta lăsatului sec de carne — Moșii de iarnă — deoarece Duminica următoare fiind închinată pomenirii înfricoșatei judecări, ne rugăm pentru ca Dumnezeu să se îndure de ei la judecata de apoi. De asemenea, îi pomenim pe morții noștri în sîmbăta a doua, a treia și a patra din post, ca și în Sîmbăta lui Lazăr, rugîndu-ne ca Domnul să-i învieze și pe ei la vremea potrivită. I-am pomenit și ieri aducîndu-ne aminte cu pietate de ei.

Toate aceste zile de pomenire a morților sînt pentru noi creștinii momente de intensă și vie comuniune cu cei morți, cînd săvîrșim Sfînta Euharistie pentru că jertfa adusă de Mîntuitorul pe cruce și pe care noi o reînnoim la fiecare Liturghie, a răscumpărat păcatele întregului neam omenesc. Dar noi însoțim pomenirile morților pe lîngă rugăciuni și liturghie și de fapte de milostenie, care sînt cele mai potrivite mijloace prin care putem cere lui Dumnezeu ușurarea și iertarea păcatelor celor morți. Pomenile și praznicile morților nu sînt altceva decît rămășițe ale vechilor agape sau mese frățești cu care era împreună în vechime slujba înmormîntării.

Este de la sine înțeles că una din datoriile noastre creștinești este aceea de a ne ruga pentru cei morți și de a face fapte bune în numele lor. Chiar dacă nu știm hotărîrea lui Dumnezeu cu privire la aceștia, Biserica ne îndeamnă să ne rugăm stăruitor pentru ei, nădăjduind în mila și bunătatea lui Dumnezeu, înaintea căruia rugăciunile celor de pe pămînt se împletesc cu glasurile sfinților din cer. De aceea trebuie să nu rămînem departe de împlinirea datoriilor care ne revin față de amintirea celor răposați, ci să ne rugăm tot mai stăruitor pentru ei. La rugăciunile, slujbele și milosteniile pe care le facem pentru ei, să adăugăm purtarea de grijă pentru mormintele lor, veghind întii de toate ca de la căpătîiul lor să nu lipsească niciodată Sfînta Cruce. Cu cît le vom îngriji și împodobi mai frumos, cu cît le vom cerceta mai des aprinzînd candelile și luminări, sau vase cu tămîie în zilele de sărbători, cu atîta vom arăta dragostea față de morții noștri. Să nu uităm niciodată că pămîntul sfînt al țării noastre este plin de oasele moșilor și strămoșilor noștri și că dacă existăm astăzi pe aceste meleaguri, alții mai înaintea noastră, au apărut acest pămînt care acum le adăpostește oasele. Să nu-i uităm niciodată și să ne plecăm fruntea cu venerație înaintea mormintelor lor.

Fiecare aducere aminte de morții noștri, înseamnă o aducere aminte de istoria și oamenii acestui pămînt. Numai așa ne asigurăm comuniunea cu cei care au fost înainte de noi. Să nu-i uităm niciodată pe morții noștri, iar la popasurile duhovnicești îndătinat de Biserică pentru pomenirea lor să-L rugăm pe Mîntuitorul cu cuvintele cîntării bisericesti: «Doamne, odihnește pe robii Tăi în laturile celor vii, de unde s-a depărtat durerea, întristarea, suspinarea; iartă-le ca un iubitor de oameni celor ce în viață au greșit; că Tu singur ești fără de păcat și Stăpîn al celor morți și al celor vii». Amin.

Pr. lect. NICOLAE D. NECULA

LA SFINȚII ARHANGHELI MIHAIL ȘI GAVRIIL

ROSTUL ÎNGERILOR ÎN VIAȚA CREȘTINULUI

«...mulțimea îngerilor se bucură în cer pentru un om ce se pocăiește» (Icosul).

Ziua de astăzi este singura sărbătoare înscrisă cu litere roșii în calendarul nostru bisericesc, în care creștinii înalță rugăciuni și imne de slavă ființelor netrupești, sau creaturilor spirituale ce formează lumea nevăzută cunoscută nouă după funcția pe care o îndeplinește și nu după natura sa.

Această cohortă fără de trup, prin însăși denumirea sa generală de *îngeri*, care înseamnă *vestitori*, ne arată că ea are menirea de a face cunoscută voința divină înaintea oamenilor. Din Sfinta Scriptură aflăm că îngerii au o ființă personală, de natură spirituală, superioară omului, și formează lumea cerească (Facerea I, 1). Ei au fost creați de Dumnezeu înaintea lumii materiale și concepția biblică în această privință nu ne permite să admitem că aceștia erau niște emanații din divinitate. Nu putem crede așa ceva întrucât îngerii sînt ființe mărginite, create; la fel nu trebuie să confundăm concepția biblică cu cea păgînă unde nu se vede o deosebire clară între zeitate și îngeri sau aceștia din urmă pot fi substituiți chiar de om. De exemplu, la semiți cuvîntul rege se apropie de cel de înger deoarece amîndurora li se descoperă voința divină ce urma să fie comunicată oamenilor.

Referitor la numărul îngerilor, Sfinta Scriptură nu ne precizează nimic, însă se subînțelege că este infinit (Iov. XXV, 3; Evrei XII, 12; Apoc. V, 2) și ei formează împărăția cerească alcătuită din cele 9 trepte încadrate în 3 cete care constituie o ierarhizare a făpturilor neîntrupate în raport cu funcțiile lor spirituale. Aceste 9 trepte au denumiri specifice după cum urmează: scaunele, heruvimii, serafimii, stăpîniile, domniile, puterile, îngerii, arhanghelii și începătorii.

Despre lumea îngerilor se pot spune multe lucruri ziditoare de suflet, cum este problema rostului acestora în creație și în viața creștinului. Din paginile Sfintei Scripturi autorii sfinți ne învață că îngerii au misiunea de a face cunoscută omului voia și hotărîrile lui Dumnezeu, precum și de a premări pe Creatorul lor în preajma Căruia se află și strălucesc de lumina veșnică. În chip nevăzut ei înconjoară tronul Slavei dumnezeiești și aduc imne de slavă lui Dumnezeu pe care-L laudă și înainte de crearea lumii văzute (Isaia VI, 1—3, Iov XXXVIII, 7).

Prin urmare, îngerii aduc slavă neîncetat lui Dumnezeu care i-a creat din bunătatea sa, la fel Îl slujesc continuu, chiar și atunci cînd Fiul Cel Unul-Născut a petrecut 40 zile în pustiul Carantaniei și a fost ispitit de diavol, sau în grădina Ghetsimani în momentul rugăciunii închinată Tatălui ceresc, sau după Înălțarea la cer a lui Hristos care, la a doua Sa venire întru slavă va fi înconjurat de oștile îngerești (Matei IV, 11, XXV, 31, Luca XXII, 43, Efeseni I, 20—21).

Ei cîntă continuu mărirea dumnezeiască și văd slăva cea veșnică nu ca să se slăvească Dumnezeu ci și pentru ca și primele firi după Dumnezeu să primească binefaceri ne învață Sf. Grigorie Teologul (Cuv. II, Teologic, XXXI, Migne, p. XXXVI, col. 72).

O parte dintre îngeri, pe lîngă faptul că preamăresc pe Dumnezeu, sînt rînduiți după căderea în păcat a primilor oameni, să păstreze buna rînduială în mijlocul lumii materiale fiindcă ei sînt puternici și apărători ai binelui. Cu alte cuvinte îngeri au un rol deosebit în viața creștinului și acest lucru s-a putut constata încă de la căderea în păcat a protopărinților noștri ai căror urmași au primit de la Dumnezeu cîte un înger ca să-i ajute în viață. După păcat, deci, omul pierzînd harul divin a fost necesar ca să i se dea un ajutor pentru ca răutatea pricinuită de diavol să nu pună în pericol viața și perpetuarea sa din generație în generație. Îngerii sînt mijlocitori între Dumnezeu și om pe care-l ajută în năzuințele sale spre mîntuire. De aceea, în acest sens ne învață Apostolul neamurilor astfel: «Oare sînt toți îngerii duhuri slujitoare, trimise spre slujire pentru cei ce au să moștenească mîntuirea?» (Evrei I, 14). Ei, ca ființe superioare nouă deoarece nu sînt materiali, ne îndeamnă să facem tot lucrul bineplăcut înaintea lui Dumnezeu și să ne ferim de acel ucigător de trup și suflet care «ca un leu rătăcind, umblă căuțînd pe cine să înghită» (I Petru V, 8).

După învățătura Mîntuitorului, fiecare om are din pruncie un înger păzitor «Căci zic vouă că îngerii lor în ceruri văd pururea fața Tatălui Meu, care este în ceruri» (Matei XVIII, 10). Rostul lor în viața creștinului se desprinde din ajutorul pe care-l dau acestuia ca să dobîndească împărăția cerurilor și viața veșnică și fericită. Căderea în păcat a omului îi întristează și tresaltă de bucurie cînd ajung la limanul mîntuirii. Îngerii, prin urmare, sînt alături de noi, ne călăuzesc pașii spre o trăire curată, pașnică, ferită de necazuri numai în măsura în care voința noastră este îndreptată spre faptele bune. Altfel ne aflăm în situația de a nu le da ascultare și a accepta ispita diavolului, izvorul răutății, al dezordinei și dezbinării dintre noi și semenii noștri.

Ascultînd de sfaturile îngerului nostru păzitor ne întărim și sporim credința în Dumnezeu, mintea se luminează spre lucrarea cea dreaptă și voința se întărește spre împlinirea dreptății. Am putea spune că rostul ascultării noastre de îngerii buni înseamnă descătușarea de sub robia păcatului, promovarea valorilor spirituale și morale și totodată, așa cum ne îndeamnă Sfînta noastră Biserică, obținerea unității de credință și cunoștința slavei dumnezeiești celei neapropiate.

Puterea îngerilor buni în lume față de a celor răi se poate desprinde din biruința binelui asupra răului. Acest lucru este confirmat și de istorie, cînd cei ce au slujit răul morții au pierit, iar cei ce au săvîrșit binele s-au bucurat de viață și de izbîndă asupra nevoilor. Un exemplu

grăitor îl avem pe Noe «om drept și desăvârșit» (Facerea VI, 9) care împreună cu familia sa ce trăia într-o lume stricată și răzvrătită, a fost cruțat de pieire.

Cei ce ascultă de îndemnurile îngerului bun duc o viață cucernică și sînt o pildă vie pentru păcătoși care, după cum ne spune Sf. Ioan Gură de Aur, aruncă vinovăția răutății lor asupra firii lor slabe și implicit asupra lui Dumnezeu. Același Sfînt Părinte adaugă că cei păcătoși văzînd comportarea frumoasă a celor drepți să se rușineze de faptele lor și precum după fire sînt asemenea unii cu alții, la fel să se dovedească și în voia cea bună.

Cunoscînd rostul și folosul îngerilor în viața duhovnicească a creștinului, se cuvine să-i cinstim cu toată dragostea și vrednicia. Să nu uităm faptul că aceste ființe netrupești ne îndreaptă mereu ochii minții spre Mîntuitorul Hristos și în semn de cinstire a lor au fost înălțate locașuri de închinăciune unde, în această zi, li se aduc imne de laudă. Să fim convinși că îngerii buni sînt cei care ne ridică deasupra necazurilor ce se abat peste trupul și cugetele noastre și prin mijlocirea lor reușim să ne păstrăm sănătatea corpului și a minții noastre. Să-i implorăm în rugăciunile noastre ca să nu devenim piatră de sminteală celor din jurul nostru.

Cu încredere să ne îndreptăm gîndurile spre ajutorul Sfinților îngeri cerîndu-le să ne întîmpine în nevoițe ori de cîte ori ne poticnim de valurile vieții ce tulbură cugetele și sufletele noastre. Să ne plecăm frunțile înaintea lor cu vrednicie și să rostim din adîncul inimii cuvintele cîntării bisericești «Mai marilor voievozi ai puterilor celor de duhuri... rugați-vă către Domnul, pace lumii să dăruiască și sufletelor noastre mare milă». Amin.

Diac. Asist. EMILIAN CORNIȚESCU

LA DUMINICA A XXV-A DUPĂ RUSALII

«Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși» (Luca X, 27)

Despre fagurele de miere spunem că, pe lângă faptul că ne hrănește, este în același timp și un leac tămăduitor pentru multe suferințe trupești. Tot astfel, învățătura Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos nu constituie o simplă desfătare intelectuală, ci este hrană duhovnicească și răspuns la multele întrebări ale sufletului nostru.

Între acești faguri de miere duhovnicească se numără și parabola «Samarineanului milostiv» care s-a citit astăzi la Sfînta Evanghelie.

Tema acestei parabole este cît se poate de simplă: Un om oarecare a căzut între tilhari, care, după ce l-au jefuit și l-au bătut, l-au lăsat abia

viu. S-a întâmplat apoi să treacă pe acolo un preot al Legii mozaice și mai apoi un levit, care nu l-au băgat în seamă pe cel rănit și au trecut mai departe. Abia un samarinean, nimerindu-se prin acel loc, s-a îngrijit de cel bolnav, i-a uns rănilor cu vin și untdelemn și ducându-l pe asinul său l-a dat în grija unei case de oaspeți, promițând că se va întoarce să plătească toate cîte se vor mai cheltui cu el.

Primele învățături pe care le deslușim în simbolurile acestei parabole sînt de ordin dogmatic : cel căzut între tîlhari simbolizează situația generală a omului robit păcatului, care nu poate fi mîntuit de slujitorii Vechiului Testament. Samarineanul milostiv este Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, care ridică pe om din robia păcatului, îl vindecă cu vin (Sf. Împărtășanie) și cu untdelemn (Sf. Mir), lăsîndu-l în grija Bisericii Sale cu promisiunea că se va întoarce ca să răsplătească toate faptele oamenilor.

Dar această parabolă a fost istorisită de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos pentru a răspunde la întrebarea : «Cine este aproapele meu ?», pe care i-a adresat-o un învățător de lege. Ori răspunsul la această întrebare este cît se poate de clar : aproapele meu este orice om, care are trebuință de ajutorul meu.

Fiecare dintrê noi avem nevoie de ajutorul celui alt și nu există nimic pe lume care să poată înlocui ceea ce așteptăm de la aproapele nostru. Să ne gîndim că după Sf. Evanghelie, în viața de acum îl slujim pe Hristos sub chipul suferind al aproapelui (Matei XXVI). Și dacă evităm pe vreunul dintre cei care au trebuință de ajutorul nostru am evitat pe Hristos.

Aproapele nostru are nevoie de noi, de ajutorul nostru, nu numai în situații extreme, ci în împrejurări mult mai dese și, poate aparent, mult mai puțin importante. Un cuvînt de mîngiere, un gest de milostenie sînt simple, dar minunate forme ale dragostei față de aproapele. Fără ca să luăm în considerare durerile provocate de ură și invidie, să ne gîndim că numai o vorbă spusă cu indiferență, sau cu iresponsabilitate, poate declanșa adeseori adevărate suferințe în sufletul aproapelui. Gîndiți-vă că fiecare gest, fiecare cuvînt, fiecare faptă a noastră își are ecoul său în sufletul aproapelui nostru. Ba mai mult, integritatea faptelor noastre include și acest ecou pe care-l provoacă în sufletul aproapelui nostru.

Și dacă vom întreba : pînă unde trebuie să mergem dragostea noastră față de aproapele, găsim răspunsul tot în pericopa Sfintei Evanghelii, care s-a citit astăzi.

«Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși» spune Mîntuitorul. Mai întîi observăm că față de aproapele nu sîntem datori doar cu o atitudine de respect, de considerațiune, ci cu dragoste și această dragoste trebuie să mergă pînă la nivelul dragostei de sine.

Mîntuitorul Iisus Hristos formulează într-o singură poruncă dragostea față de sine și dragostea față de aproapele, de unde înțelegem că este vorba aici de un singur fel de dragoste, sau, mai bine-zis, de o singură măsură a dragostei. Cînd ne iubim pe noi mai mult decît pe aproapele, să fim conștienți că stăm sub amenințarea păcatului. Și adevărata dragoste față de aproapele și față de noi înșine nu trebuie măsurată după propriile impresii, pe care le avem față de noi înșine, ci după roadele ei. Cînd vom culege pace și bună înțelegere în relațiile cu aproapele nostru, vom ști că dragostea care ne leagă este adevărată; unde lipsesc aceste roade, lipsește și dragostea cea adevărată.

Iar dacă nu trăim în pace și bună înțelegere cu aproapele nostru, nu vom avea pace nici în sufletul nostru, cu alte cuvinte, dacă nu iubim pe aproapele nu ne putem iubi pe noi înșine, pentru că aceasta ar fi o iubire incompletă, iar iubire incompletă nu este iubire adevărată.

Încă mai mult dragostea față de aproapele este cel mai bun prilej de a ne concretiza și valorifica dragostea pe care o avem față de Dumnezeu. După spusele Sf. Apostol și Evanghelist Ioan: «dacă zice cineva: iubesc pe Dumnezeu iar pe fratele său îl urăște mincinos este! Pentru că cel care nu iubește pe fratele său, pe care l-a văzut, pe Dumnezeu, pe care nu l-a văzut, nu poate să-L iubească!» (I Ioan IV, 20).

Dragostea față de Dumnezeu nu este altceva decît un neputincios răspuns la dragostea Sa nesfîrșită față de noi, dar în acest răspuns noi vom avea izvorul dragostei față de noi înșine și față de lumea care ne înconjoară.

Acestea ar fi cîteva gînduri asupra cărora e bine să medităm acum cînd ne pregătim să începem perioada postului dinaintea Crăciunului. Postul este cel mai bun prilej de meditație și autoverificare. De aceea să ne grăbim și noi să completăm dragostea față de noi înșine prin dragostea față de aproapele; iar dragostea față de aproapele să o ridicăm la nivelul dragostei față de noi înșine, ca prin acestea să putem spori în dragostea față de Dumnezeu.

Numai așa vom putea culege bune roade duhovnicești și vom putea întîmpina strălucitul praznic al Nașterii Domnului cu cîntarea: «Slavă întru cei de sus, lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bună voire». Amin.

Diac. asist. VIOREL IONIȚĂ

DARURI CE SE ADUC LA BISERICĂ PENTRU SF. LITURGHIE¹

Este nevoie, iubiți frați întru Domnul, ca din cînd în cînd să vă amintim, ce daruri se aduc la biserică pentru Sf. Liturghie, cum să fie pregătite și ce rost au ele aici. Cei ce nu știu vor învăța, iar cei care știu, vor avea un bun prilej să se controleze, dacă darurile ce le-au adus la sfînta biserică au fost așa cum trebuia să fie.

---

1. Din volumul manuscris, *Ție Doamne*, care cuprinde 40 de predici liturgice.

Începînd cu darurile, fără de care nu se poate săvîrși Sf. Liturghie: *pîinea și vinul*.

1. Cine citește Vechiul Testament știe că popoarele de care se vorbește în el, adorau pe Dumnezeu sau pe zeii lor, aducîndu-le jertfe singeroase, adică arzînd pe ruguri oi, capre, vaci etc. precum și jertfe vegetale: semințe sau pîini.

Mîntuitorul jertfindu-se pe sine pentru lume, odată pentru totdeauna, a desființat jertfele singeroase practicate de evrei și închinătorii la idoli, dar a păstrat pîinea și vinul ca preînchipuire a Sa. *«Și luînd pîinea, mulțumind, a frînt și le-a dat (ucenicilor), zicînd: Acesta este trupul Meu, carele se dă pentru voi. Aceasta să faceți spre pomenirea Mea. Asemenea și paharul, după ce au cinat, zicînd: Acest pahar este legea cea nouă în sîngele Meu, care se varsă pentru voi»*².

Creștinii nu mai jertfesc animale Dumnezeului lor, totuși au și ei o «jertfă fără de sînge», sub forma pîinii și a vinului. Prescurile și vinul, ce se aduc în dar la altar, pentru pregătirea «jertfei celei fără de sînge» se aduc. Un învățat teolog a spus cîndva: *«Noi aducem lui Dumnezeu ca daruri pîine și vin, ca pe o pîrgă a vieții noastre înșine»*³.

Pentru că este un dar adus lui Dumnezeu, prescura trebuie să fie făcută din făină de grîu curat. Deoarece Mîntuitorul a întrebuițat la Cina cea de Taină pîine dospită, nu azimă, și noi facem prescuri din pîine dospită cu aluat. Ca formă, prescura poate fi rotundă ori în formă de cruce, trebuie însă, să aibă pe ea pecetea cu literele în formă de cruce: IS HS NI KA, ce înseamnă «Iisus Hristos învinge».

Cea mai practică formă a prescurii este cea rotundă, care are pe ea pecetea cu literele IS HS NI KA, precum și pîrticelele pentru Maica Domnului, sfinți și celelalte, adică așa cum îi trebuie preotului la pregătirea cinstitelor Daruri.

Vinul trebuie iarăși, să fie curat, din struguri nu din alte fructe. Mustul, șampania, vinul cu pelin și alte plante nu sînt permise pentru cinstitele Daruri. Culoarea să fie naturală, adică așa cum sînt strugurii.

2. Un alt dar cu care creștinii vin la biserică, este, lumînarea. Noi am moștenit acest obicei de la primii creștini, iar ei trebuie să-l fi luat de la evrei. În cartea Faptele Apostolilor se spune că *«erau făclii multe în camera de sus unde erau adunați ucenicii să frîngă pîinea»*⁴. Acesta este singurul loc din Noul Testament, unde ni se spune că primii creștini întrebuițau lumînări la Sfînta Liturghie, căci frîngerea pîinii de atunci este Liturghia de azi. Lumînarea s-a întrebuițat în biserică din necesitatea de a avea lumină la citit, dar și pentru că lumina are un rost simbolic în cultul creștin. Scris este că, *«Dumnezeu este lumină»*⁵, iar noi creștinii sîntem *«fii ai luminii»*⁶.

2. Luca XXII, 18-20.

3. Nicolae Cabasila, *Tlucărea Dumnezeieștei Liturghii*. Traducere de Diaconul Ene Braniște, București, 1943, p. 31.

4. Faptele Apostolilor, XX, 7-8.

5. I Ioan, I, 5.

6. Efeseni, V, 9.

Lumina este simbolul curăției, simplității, bogăției spirituale ce nu scade luînd din ea, este simbolul vieții, pentru că fără lumină nu e cu putință viață pe pămînt.

Luminarea s-a făcut dintru început din ceară de albine. Din cauză că albinele nu se înmulțesc prin ele însele, știut fiind că matca este mama tuturor, cei vechi au privit albinele ca tip al virginității, iar ceara rodul muncii lor neobosite, culeasă din flori, a fost socotită ca foarte potrivită ca dar adus lui Dumnezeu, Creatorul luminii.

În timpul nostru, ceara se impuținează din ce în ce mai mult, din cauză că apicultorii pun în stup rame cu faguri artificiali, pentru ca albinele să nu-și mai piardă timpul cu facerea fagurilor, ci să adune miere. Nemaifiind faguri, nu mai este nici ceară, pentru că ceara se scoate din faguri. Din cauza lipsei de ceară și a prețului ei ridicat, luminările se fac, în cea mai mare parte, din parafină și petrolmol, care se extrag din păcură. Trebuie să fim cu mare băgare de seamă cînd cumpărăm luminări pentru ars în biserică, fiindcă atît de mult s-a amestecat și falsificat ceara, parafina și fitilul, încît luminarea dă mai mult fum decît lumină. Condiția primă ce se cere unei luminări, este să nu afume. Să ne ferim ca darul de lumină ce-l aducem lui Dumnezeu să-l schimbăm cu dar de fum !

În biserică, ori aprindem luminări care nu afumă, ori nu aprindem deloc. Fumul luminării în biserică, pe lîngă faptul că este o impielate față de Dumnezeu, distruge pictura bisericii și atacă sănătatea credincioșilor. Să fim deci cu luare aminte, cînd dăruim bisericii luminări, sau cînd noi înșine le aprindem în sfeșnice, să fie curate, fără fum !⁷.

3. Între darurile ce se aduc la biserică este, și untdelemnul din măsline, din floarea soarelui sau din soia. Untdelemnul se întrebuințează, după cum se știe, la luminatul candelelor, iar sfințit se întrebuințează la taina Sfîntului Maslu și la miritul creștinilor, care stau în biserică pînă la sfîrșitul Sfinței Liturghii. Din untdelemn și arome, arhieriei pregătesc în miercurea și joia Patimilor Mîntuitorului sfîntul Mir cu care se ung cei botezați la primirea sfîntei taine a Mirungerii. De asemenea se ung cu sfîntul Mir sectanții și schismaticii cînd vin la Ortodoxie.

4. Alt dar simbolic adus la altar este tămîia. Arborele tămîicii crește în Africa și India răsăriteană. Din acest arbore se extrage un suc, care se învîrtoșează la soare, transformîndu-se în tămîie. În timpul celor două războaie mondiale, nemaiputîndu-se aduce lămîie din străinătate, s-a întrebuințat, cum se întrebuințează și azi, tămîie românească, adică rășină pregătită cu aromate. Păgînii și evreii întrebuințau tămîie în templele lor ca jertfă de bun miros. Noi nu o întrebuințăm ca jertfă, ci ca simbol al smeritei noastre adorații față de Dumnezeu, ca venerație față de sfinți și ca cinstire a lucrurilor sfînte. Fumul bun mirositor al tămîiei închipuie rugăciunea curată a unilor creștini către Dumnezeu⁸. «Să se îndrepteze rugăciunea mea ca tămîia înaintea Tă...», cîntă slujitorii altarului la Sfînta Liturghie mai înainte sfințită și nu odată, ci de cinci ori.

Ca și celelalte daruri care se aduc la altar, și lămîia adusă pentru ars în cadelniță, trebuie să fie curată, de bună calitate, cu miros plăcut nu înțepător, adică să

7. La unele biserici s-au introdus sfeșnice dreptunghiulare de fier cu acopereminte de tablă în formă de baldachin conic, avînd în vîrf burlane cu ieșire afară prin zid, ca la sobe sau prin ferestre. În felul acesta, fumul de la luminări iese afară, nu mai afumă biserica ori să fie înghîțit de credincioși, îndeosebi de cei ce cîntă.

8. Apocalipsa VIII, 3-4.

fie așa cum spune preotul cînd o binecuvîntează: *«Tămîie aducem Ție, Hristoase, Dumnezeuul nostru, întru miros de bună mireasmă duhovnicească»*.

Acestea sînt, darurile ce se aduc la biserică de către bunii creștini, numite și *«simboluri naturale ale cultului»*⁹. Ele se aduc de bunăvoie, nu sînt obligatorii. Cei ce aduc, să aducă cu smerenie, zicînd cu recunoștință către Dumnezeu: *«Ale Tale dintru ale Tale, Doamne!»* Cei ce n-au posibilitatea să aducă daruri, să aprindă o luminare, să nu se mîhnească și să lipsească de la biserică din cauza aceasta; să aducă dar cugetul lor curat și inima lor smerită. Atît. Nimeni nu le cere mai mult.

Dumnezeu ne-a trimis totdeauna dăruitori pentru biserica Sa și sîntem siguri că va purta de grijă de noi și de acum încolo. Spun «de noi», pentru că din darurile aduse la biserică, toți cei prezenți ne împărtășim. Dacă nu ne împărtășim toți din piinea transformată în Corpul Mintuitorului, toți luăm cel puțin piine sfințită, adică anafură; toți văzînd lumina luminărilor și a candelelor ne ducem cu gîndul la Lumina cea ne-creată, la Dumnezeu, toți mirosim fumul plăcut al tămîiei și ne gîndim la rugăciunea ce se înalță ca fumul de tămîie către Dumnezeu, toți ne ungem cu untelemnul sfințit ca să ne sfințim.

La fiecare Liturghie, după cum știți, diaconul sau preotul îndeamnă pe credincioși să se roage pentru cei ce aduc daruri, zicînd: *«Încă ne rugăm pentru cei ce aduc daruri...»*, iar credincioșii, direct sau prin cîntăreți ori cor, răspund cîntînd *Doamne miluiește întreit*. Vă îndemnăm și acum să ne rugăm, zicînd: *Primește, Doamne, darurile aduse și rugăciunile noastre pentru dăruitori!* Așa să fie!

Pr. Dr. GH. PASCHIA

ÎN ZILELE ACELEA... OCÎRMUITOR AL IUDEEI ERA REGELE IROD

Iisus Hristos este personalitatea istorică unică, de o măreție și de o însemnătate care depășesc posibilitățile omenești de a fi cuprinsă și înțeleasă numai pe cale naturală, pentru că El este Fiul și Cuvîntul lui Dumnezeu existent înainte de veci. Fiînd bine-vestit de profeți și așteptat, în mod indirect, de lumea antică, ca răscumpărător al tuturor oamenilor, la «plinirea vremii» (Gal. 4, 4), adică atunci cînd lumea era pregătită în bună măsură să-L primească și să reintre în legătură harică cu Dumnezeu, El s-a întrupat din Sfînta Fecioară Maria, prin lucrarea Sfîntului Duh, și s-a născut, ca om, în Betleemul Iudeei la anul 748 de la fondarea Romei, în zilele regelui Irod cel Mare († 750 ab.u.c.).

În timpul acesta Palestina și provinciile sale erau împărțite după cum urmează: la vest de Iordan: 1) Galileea de nord, 2) Samaria în centru (Luca 9, 52; Ioan 4, 1—41), 3) Iudeea și 4) Idumeea la sud (Marcu 2, 8). Deșertul Iudeei (Matei 3, 1; 4, 1) era o regiune pietroasă care cobora în mod brusc din Iudeea spre valea Iordanului și marea Moartă. La est de Iordan: 1) Itureea și Trachonita (Luca 3, 1) la nord-est de lacul Galileii, 2) Cele zece Cetăți, sau Decapolis (Matei 4, 25; Marcu 7, 31), cetăți de cultură greacă, dintre care nouă se găseau la est de Iordan, 3) țara situată de cealaltă parte de Iordan, sau Perea (Matei 4, 25; 19, 1).

9. Dr. Vasile Mitrofanovici, *Liturgica Bisericii Ortodoxe*, Cernăuți, 1929, p. 238.

Din punctul de vedere al situației sale geografice, Palestina era și este un pod de legătură între Asia, Africa și Europa.

Locuitorii Ierusalimului, fiind obișnuiți a vedea mereu cetatea lor plină de călători străini și de închinători din țările îndepărtate, au rămas aproape indiferenți în fața acelei caravane orientale care transporta spre Belleem pe cei trei oameni înțelepți din îndepărtata Persie, care doreau să vadă aici pe Cel născut în chip miraculos. Dar foarte curînd după aceasta toți locuitorii Ierusalimului au luat cunoștință că cei trei călători străini au venit să se închine noului Împărat al Iudeei, făcînd cunoscută această senzațională veste chiar și bătrînului rege Irod. Acești călători erau oameni consacrați în tainele astrologiei, care vedeau pe cer și în hieroglifele astronomice ale vremii steaua marelui conducător spiritual ce se naștea acum: «Noi am văzut steaua Lui la răsărit și am venit să i ne închinăm» (Matei 2, 2).

Cu toate acestea, nu era nimic de mirare faptul că acești oameni veniseră să se închine noului rege în Ierusalim. Prezicerile multor popoare despre tainicul răscumpărător al lumii erau în strînsă legătură cu Ierusalimul și cu cele petrecute aici în istorie. De aceea înțelepții de la răsărit îl căutau să se convingă de venirea Lui: «Unde s-a născut Împăratul iudeilor?» întrebau ei pe străzile cetății sfinte. Dar în loc de răspuns ei observau multe priviri curioase care îi urmăreau cu mirare. Este necesar a cunoaște chiar și numai în linii mari starea de fapt din Ierusalimul acestor zile, pentru ca să ne putem da seama ce însemnătate avea pentru toți întrebarea pusă de magii înțelepți.

Om puternic, dur și ambițios, Irod era total străin de problemele religioase care preocupau atunci pe iudei și pe mulți oameni înțelepți din întreaga lume. Libertinajul și luxul de la curle, războaiele și intrigile politice îl absorbeau în întregime. Fiind încrezut, ambițios și dornic de slavă, el se străduia continuu să depășească chiar și pe Solomon în măreție și faimă, printr-o ferveare nelimitată a activității constructive. În timpul domniei sale Țara Sfîntă a fost presărată peste tot de numeroase construcții și palate, care purtau în ele un accentuat stil elenizant. Cu aceeași ardoare el era preocupat de înarmarea hipodroamelor, de construirea teatrelor, a templelor ridicate în cinstea împăratului August, precum și de reconstruirea Templului lui Solomon și Zorobabel din Ierusalim. Ultimul obiectiv — templul — a fost cu adevărat dorința preocupărilor sale deosebite. Irod a sacrificat uriașe fonduri pentru restaurarea acestui edificiu și a reușit să facă din el unul din miracolele lumii de atunci.

El se lăuda pe bună dreptate cu această capodoperă a poporului evreu. Cu toate acestea Irod nu a reușit să dobîndească încrederea și simpatia poporului pe care le dorea.

Asemenea altor uzurpatori, Irod era exagerat de bănuitor și îngrijorat îndeosebi cu privire la succesorii săi legitimi care trebuiau să ocupe tronul după el. El își întărea poziția cu prețul multor abuzuri și crime.

Pentru el a fost fatal faptul că soția sa Mariamna, care se credea că era singura ființă pe care Irod o iubea, se trăgea din dinastia detronată a Asmoneilor. Această orgolioasă și îndrăzneată femeie avea mare influență asupra regelui, determinîndu-l să facă orice pentru nealinierea țării sale, deși ea se manifesta față de el cu un dispreț evident. În familia lui Irod ea a întîlnit peste tot împotrivire, iar mama ei, Alexandra, o intrigantă notorie, o persecuta mereu, înlinzîndu-i tot felul de curse, iritînd și prin aceasta peste măsură bănuiala lui Irod.

În momentul cînd Alexandra, folosind la rîndul ei influența împărătesei Cleopatra asupra lui Antonius, a obținut aprobarea pentru ca fiul său Aristobul, fratele Mariamnei, să devină mare preot, Irod a devenit și mai neliniștit, gîndindu-se la influența pe care acesta ar putea s-o aibă asupra poporului, și s-a hotărît să ia măsuri în consecință.

Noaptea în timpul marilor sărbători din anul 35 î.e.n., Aristobul a fost înecat în fața regelui, iar încercările Alexandrei de a se răzbuna pentru fiul său au fost zadarnice (Iosif Flaviu, *Antichitățile iudaice*, 15, 7).

Victoria lui Octavian August, prin care a ajuns conducătorul Imperiului Roman, i-a oferit și lui Irod un adevărat exemplu pentru orientarea sa politică. De aici înainte el s-a folosit în mod constant de protecția imperială a susținătorului său.

În anul 29 drama de familie a lui Irod a atins punctul culminant: Alexandra, forțînd pe Mariamna să întreprindă noi acțiuni riscante în probleme care îl priveau numai pe rege, în cele din urmă Irod a pronunțat sentința de moarte asupra celei care îl iubea în mod neprecupețit. Cînd Mariamna era dusă spre osîndă, ea își păstra cu bărbăție cumpătul, dar mama ei era infrișoșată gîndindu-se la faptul că și ei ar putea să i se decidă aceeași soartă. Această dureroasă scenă umpluse de neliniște și groază pe toți cei care au luat parte la ea.

Moartea Mariamnei l-a zguduit atît de mult pe Irod, încît ajunsese pe punctul de a-și pierde mințile. Era atît de persecutat de imaginea ei, încît îi pronunța mereu numele și o striga să vină la el. Deoarece aceste năluciri nu-l lăsau în pace, el organiza întreceri de cai, bea pînă ce ajungea în stare de ebrietate, se infuria pînă ce-și pierdea controlul de sine, dar nimic nu putea să-l ajute. Starea sănătății nefericitului monarh devenise atît de precară, încît ajunsese în pericol evident de moarte. Cînd această situație a fost adusă la cunoștință și Alexandrei, ea a început din nouă să inventeze alte intrigi. Dar Irod cunoscînd intențiile ei, a hotărît ca și ea să primească aceeași pedeapsă ca și fiica sa. Avînd sprijinul surorii sale, Salomeea, Irod, informîndu-se asupra locului unde se aflau ascunși ultimii succesori ai dinastiei Asmoneilor, a dat poruncă să fie executați toți pînă la unul. După toate acestea, asupra regelului său se abătuse o umbră întunecoasă care neliniștea spiritele multora. Nemulțumirea evreilor față de el creștea din zi în zi. Nici una din inițiativele sale, chiar cele evident folositoare, nu erau acceptate de popor, încît el își dădea seama că este izloat (I. Flaviu, *Antichități...*, 15, 7).

Atmosfera de neîncredere ajunsese la culme atunci cînd, după o îndelungată absență, au sosit la Ierusalim, venind de la Roma, Alexandru și Aristobul, cei doi fii ai lui Irod născuți cu Mariamna. Acești distinși tineri, fiind iubiți și onorați de popor, în curînd s-a răspîndit opinia unanimă că ei au mai multe drepturi asupra tronului decît tatăl lor. Aceasta a fost suficient pentru Irod. El a dat poruncă secretă ca cei doi tineri să fie urmăriți și atacați. Torturile lacheilor, conspirațiile, scrisorile false, lentativele de otrăvire — toate acestea și altele figurau în dezgustătoarele lor încercări, care au avut drept rezultat faptul că ambii moștenitori ai tronului au fost condamnați la moarte prin spînzurătoare și au fost executați în Samaria. Aceasta se petrecea înainte cu cinci ani de nașterea lui Iisus Hristos. Ultimii ani ai lui Irod au fost umbriți, de asemenea, de nenumărate nedreptăți față de popor, săvîrșite în secret sau aievea (I. Flaviu, *Antichități...*, 17, 11, 2).

În acest timp a ajuns vestea pînă la rege că unii soli de la răsărit ar fi apărut în Ierusalim întrebînd despre nașterea Regelui Iudeilor, la care ei au venit să se închine. Este lesne de imaginat în ce încurcătură era pus Irod. Cea mai neplăcută

situație în legătură cu vestea ce se răspîndea era faptul că el nu cunoștea nimic despre acest nou pretendent la scaunul său de rege. Lui Irod i s-a adus la cunoștință că acei călători din Orient au fost călăuziți spre Ierusalim de o stea, pe care ei o considerau drept semn al Marelui Rege. De aceea, Irod a început să se intereseze unde ar putea să se tăinuască acest rege nou-născut. Preoții cunoscători ai legii i-au tilcuit, spunînd că, dacă acest trimis al cerului este acel făgăduit de demult, adică Mesia Izbăvitorul, atunci El trebuie să se nască în cetatea Betleemului — pămîntul lui David. În acest răspuns ei au avut în vedere una din vechile profeții ale Vechiului Testament (Miheia 5, 2—5). Irod a înțeles acum că solii veniți de departe se îndreaptă spre acel loc profețit, și a poruncit să fie chemați la el în taină. El a cerut magilor să-i dea lămuriri unde se află locul apariției noului născut, pentru ca și el să meargă să i se închine (Matei 2, 7). Intunecîndu-și-se mințea fricosul bătrîn nutrea însă o răzbunare plătită cu preț de sînge: «Indiferent dacă acesta este sau nu Mesia, gîndea el, eu sînt rege, și acela nu se cade să scape din mîinile mele nepedepsit». De fapt, ce îl privea pe acest idumean împlinirea sau neîmplinirea profețiilor mesianice?

Străinii călători și-au reluat drumul lor din Ierusalim, îndreptîndu-se spre Betleem — mic orașel situat la o distanță de cîteva stadii la sud de Ierusalim. Spre bucuria lor, ei au văzut din nou steaua care, mergînd în fața lor, s-a oprit deasupra locului unde se născuse pruncul minunat (Matei 2, 9).

În Betleem se răspîndise deja vestea despre acest Prunc care se născuse în ierșlea vitelor. Păstorii din apropierea locului au fost de fapt primii care l-au văzut și ei vorbeau despre întîmplarea neobișnuită care li se descoperise în legătură cu acest prunc (Luca 2, 8—18). Maica Sa, Fecioara Maria, care venise în Betleem împreună cu Iosif — bărbatul său protector — pentru a fi prezenți la înscrierea populației ce avea loc atunci (Luca 2, 1; Suetoniu, cartea 12), locuiau acum în una din casele aceluia orașel, deși la venire ei nu avuseseră loc de adăpost decît într-un staul.

Este cunoscut și faptul că atunci cînd Maria a venit la Ierusalim cu Iisus, pentru îndeplinirea rînduiriilor prevăzute de lege și pentru închinarea în casa Domnului a unicului său fiu născut, bătrînul și dreptul Simeon apropiindu-se de ea, a rostit acele cuvinte pline de taină, spunînd că pentru el a sosit vremea să fie slobozit în pace, deoarece a văzut cu ochii săi mintuirea pe care a pregătît-o Dumnezeu în inonomia Sa, pentru răscumpărarea neamurilor și slava lui Israel, prin nașterea lui Iisus (Luca 2, 25—32). Binecuvîntînd și pe părinții noului născut care erau mișcați sufletește, bătrînul drept s-a adresat tinerei mame zicînd: «Iată acesta este pus spre căderea și ridicarea multora... Și prin însuși sufletul tău va trece sabie» (Luca 2, 34—35). Despre aceste preziceri ale bătrînului Simeon vorbeau mulți, îndeosebi cei care stăteau la rugăciune în templu și așteptau mintuirea oamenilor binevestită prin profeți. De aceea magii au găsit fără greutate casa unde era adăpostit acum Pruncul, și deschizîndu-și vistierile lor l-au oferit daruri: aur, tămîie și smîrnă și l s-au închinat.

Zadarnic a așteptat Irod pe cei trei magi; ei s-au întors pe altă cale în țara lor, evitînd Ierusalimul în mod premeditat. Cînd bătrînul rege a înțeles că a fost înșelat de ei, a trimis în chip necugetat în Betleem mulțime de soldați, cărora le-a poruncit să nimicească în oraș pe toți copiii de la doi ani în jos. În ce măsură această poruncă a sa a fost adusă la îndeplinire, noi nu putem ști cu certitudine. Un lucru este însă cert și anume: Cel pe care îl căutau trimișii regelui, ca să-L omoare, plecase înainte de aceasta din Betleem. După plecarea magilor, Iosif a fugit noaptea din oraș, îm-

preună cu pruncul și cu mama lui. El știa că cel mai înțelept lucru în acel caz este să părăsească hotarele stăpînirii lui Irod, și astfel mergînd s-a îndreptat spre Egipt, care în acel timp era unul din importantele centre unde locuiau evrei din afara Palestinei (Matei 2, 14).

Astfel ne putem da seama că chiar din primele zile ale nașterii sale, Iisus era urmărit și sortit morții. Era întîmpinat cu amenințări și ură din partea multora; dar cei care credeau în venirea Lui și îl așteptau, L-au primit cu credință și dragoste. Păstori din Belleem, dreptul Simeon și înțelepții de la Răsărit L-au cinstit ca pe un mare împărat și I s-au închinat, aducîndu-I daruri.

În același timp o boală nemiloasă l-a imobilizat la pat pe Irod, iar gîndurile întunecate îl nelinișteau în așa măsură încît fiecare zi însemna pentru el un pas înainte spre sfîrșitul fatal care îl mistuia. Boala îl adusese în stare de mare neliniște, făcîndu-l să creadă că poporul s-ar bucura de moartea sa. I se adusese la cunoștință că unii credincioși fanatici ar fi început să distrugă unele realizări din timpul domniei lui, iar rabinii din Ierusalim chemau în ajutor pe ucenicii lor pentru a distruge stema păgînă reprezentată prin vulturul care atîrna deasupra porților templului. Tinerii discipoli au îndeplinit cu entuziasm porunca dată lor de rabini și în fața tuturor au distrus detestabilul simbol.

Suferința și furia lui Irod ajunseseră la culme. Deși era în pragul morții, bătrînul septuagenar a luat parte personal la procesul lînerilor curajoși și i-a condamnat la moarte, prin ardere (Iosif Glaviu, *Războiul iudaic*, 1, 33, 2).

Sosise momentul cînd în palatul regesc se auzeau zgomote și strigăte. Antipatru, fiul lui Irod, fiind ținut în stare de arest, a hotărît ca tatăl său să fie asasinat, și a cerut paznicului său să-l elibereze pentru a-și aduce la îndeplinire planul său. Dar paznicul, fiind devotat față de rege, i-a adus la cunoștință intenția fiului său. A urmat imediat porunca ca Antipatru să fie executat, lucru care s-a și îndeplinit, iar după aceasta a fost înmormîntat fără onoruri, ca un om de rînd.

În scurt timp a urmat și clipa morții lui Irod. Ultimele sale zile au fost îngrozitoare. În chinurile morții, el arunca blesteme, încerca să se sinucidă, avea crize, cu încercări de răzbunare și vărsări de sînge. Se spune că în clipa morții sale ar fi dat și poruncă în taină ca să fie omorîți cei mai de seamă oameni din oraș, pentru ca în felul acesta să se creadă că poporul este îndoliat pentru dispariția regelui. Ziua morții sale a devenit cu timpul sărbătoare comemorativă la evrei.

Ceremonia înmormîntării lui Irod a fost totuși comemorată cu mare fast în toate provinciile stăpînite de el. După carul mortuar, în care dispărutul lăsase cuvînt să fie înveșmîntat în purpură și încoronat cu diademe, mergeau cei trei fii ai săi scăpați cu viață: Arhelau, Filip și Antipa. În urma lor venea garda militară. Dar nici nu s-au svințat bine lacrimile plîngătoarelor năimite, că a și început lupta pentru putere între succesori. Tronul îi revenea de drept lui Arhelau. De aceea, el a și plecat la Roma pentru a obține confirmarea titlului de rege. În același timp, în țară a început răscoala prin care poporul cerea răsturnarea dinastiei irodiane. La rîndul lor, evreii emigranți (din diaspora) acționau împotriva lui Arhelau, optînd pentru instaurarea stăpînirii romane în Palestina.

Arhelau s-a întors la Ierusalim fără titlul de rege, ci numai cu numirea de etnarh, deoarece August i-a făgăduit că îl va face rege în mod condiționat, adică atunci cînd va da dovezi că este într-utotul devotat față de protectorul său.

Domnia lui Arhelau a durat pînă în anul 6 d.Hr., cînd el a pierdut încrederea în fața împăratului și a fost exilat. Moștenind de la tatăl său aceeași cruzime și lipsă de delicatețe, iar pe plan administrativ neavînd calitățile unui bun conducător, așa cum în mare măsură le avusese Irod, Arhelau a fost urît și temut de popor mai mult decît Irod cel Mare.

Aceasta era starea de lucruri în Țara Sfîntă, cînd Iisus, fiind în ascultarea mamei Sale în Nazaretul Galileei, creștea cu înțelepciunea, cu vîrsta și cu darul înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor (Luca 2, 51—52).

Arhim. dr. CHESARIE GHEORGHESCU

PAGINI DIN ISTORIA BIBLICĂ

I

Facerea lumii și căderea omului

La început a făcut Dumnezeu cerul și pămîntul.

Dumnezeu a creat lumea în șase zile sau perioade succesive. În prima zi Dumnezeu a zis: «Să fie lumină», și se făcu lumină. A doua zi a făcut cerul. A treia zi adună apele la un loc și apăru uscatul și mările. Și a zis ca pămîntul să producă plante și arbori roditori. A patra zi Dumnezeu făcu soarele, luna și stelele, iar a cincea zi a poruncit să zboare păsări prin aer și pești de tot felul în ape. A șasea zi a poruncit pămîntului să scoată ființe vii: animale, tîrtoare și fiare sălbatice. Apoi a zis: «Să facem pe om după chipul și asemănarea noastră». Și a făcut trupul omului din pămînt și i-a suflat în față suflet inteligent și nemuritor și l-a numit Adam. Și a zis Dumnezeu: «Nu este bine să fie omul singur pe pămînt, să-i facem ajutor potrivit pentru el». Și dînd un somn greu lui Adam, din coasta lui îi făcu femeie, pe care o numi Eva. Adam și Eva au fost strămoșii oamenilor. A șaptea zi Dumnezeu s-a odihnit și a binecuvîntat această zi de odihnă. Adam și Eva au fost așezați în paradisul pămîntesc, unde se afla și pomul cunoștinței binelui și răului.

Pentru a pune la încercare ascultarea primilor oameni, Dumnezeu le-a zis: «Puteți minca din fructele tuturor pomilor din paradis, afară de pomul cunoștinței binelui și răului: dacă veți minca, veți muri», fiindcă ei erau creați a fi nemuritori.

Satan era invidios pe fericirea și sfințenia primilor oameni. El se prefăcu în șarpe și ispiți pe Eva, oferindu-i un fruct din pomul oprit. Aceasta mîncă și-i dădu și lui Adam, care a făcut la fel. Îndată ei pierdură starea de fericire și sfințenie în care au fost creați și ochii inteligenței lor se deschiseră pentru a înțelege răul. Se ascunsoră de fața lui Dumnezeu.

Întrebați de Dumnezeu de ce au călcat porunca, Adam aruncă vina asupra femeii și aceasta asupra șarpelui. Atunci Dumnezeu zise șarpelui: «blestemat să fii între vietățile pămîntului, dușmănie voi pune între tine și femeie, între sămînța ta și a ei; aceasta îți va zdrobi capul iar tu îi vei înțepa călcîiul». Femeii i-a zis că va naște fii în dureri și va asculța pe bărbatul ei, iar lui Adam, că va agonisi din sudoarea frunții pîinea, pînă se va întoarce în pămîntul din care a fost luat. Apoi i-a scos din paradis,

care a rămas păzită de îngeri. Prin nesupunerea lor, Adam și Eva pierdură, pentru ei și urmașii lor prietenia lui Dumnezeu, starea de fericire și nevinovăție și dreptul de a merge la cer. Ei se găseau în stare de păcat, supuși pasiunilor rele, suferințelor și morții și vor transmite urmașilor lor natura lor decăzută; acesta constituie păcatul original. Ei erau susținuți de promisiunea făcută de Dumnezeu, de a trimite într-o zi în lume pe Mesia, care va zdrobi capul șarpelui.

II

Cain și Abel. Potopul—Turnul Babel

Adam și Eva au avut doi fii: Cain și Abel. Primul era lucrător de pământ și al doilea păstor de oi. Amândoi hotărîră să aducă jertfă lui Dumnezeu. Cain, care era violent și rău, aduse jertfă din roadele slabe ale sale, iar Abel, care era blînd și credincios, din oile cele mai grase. Dumnezeu primi jertfa lui Abel și se întoarse de la jertfa lui Cain. Acesta prinse ură pe fratele său, și fiind împreună pe cîmp, îl omorî. Atunci Dumnezeu îi spuse că sîngele fratelui său nevinovat strigă împotriva ucigașului. Cain este simbolul omului care invidiază pe cel ce face binele și caută să-i facă rău.

Urmașii lui Adam și Eva se înmulțiră și uitînd pe Dumnezeu, pămîntul se acoperi de crime și nedreptăți. Un singur om — Noe și fiii săi Sem, Ham și Iafet păstraseră credința în Dumnezeu și curăția vieții.

Dumnezeu hotărî să piardă lumea prin potop și porunci lui Noe să facă o corabie în care să intre el și familia lui și cîte o pereche din toate viețuitoarele pămîntului și păsărilor. Potopul a ținut 40 de zile și 40 de nopți acoperind suprafața pămîntului și făcînd să moară toate viețuitoarele. Corabia se opri pe muntele Ararat după sfîrșitul potopului și Noe dădu drumul unui corb și unui porumbel. Ultimul se întoarse cu o ramură de măsline, semn că apele se retrăseseră. Dumnezeu binecuvîntă pe Noe și familia lui: «Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pămîntul». El puse curcubeul semn că nu va mai pedepsi lumea cu potop.

După moartea lui Noe, urmașii săi se înmulțiră. Pentru a se adăposti în caz că va veni un potop, ei hotărîră să clădească un turn, care să ajungă pînă la cer, și se apucară de lucru. Toți vorbeau atunci aceeași limbă. Dumnezeu pedepsi orgoliul lor, făcîndu-i să nu se mai poată înțelege. Clădirea a rămas neterminată și s-a numit Turnul Babel adică al încurcării limbilor. Oamenii s-au împărțit: urmașii lui Sem rămăseră în Asia; urmașii lui Ham emigrară în Africa iar cei ai lui Iafet locuiră Europa și țărmurile Mediteranei. Datorită climatului și felului de viață, rasa umană care a avut origine unică, se prezintă în trei ramuri: rasa albă, rasa galbenă și rasa neagră.

III

Avraam, Isaac și Iacov

După răspîndirea lor în diferite ținuturi, oamenii deveniră din ce în ce mai răi. Părăsînd cullul adevăratului Dumnezeu, se închinară la idoli. Pentru a păstra adevăratul cult, pînă la venirea Mîntuitorului, Dumnezeu hotărî să formeze un popor al Său, și pentru aceasta alese un om credincios, Avraam, care a fost strămoșul acestui popor. Urmînd chemarea lui Dumnezeu, Avraam plecă din cetatea Ur Caldeea, împreună cu

soția sa Sara, tatăl și nepotul său Lot. Domnul îi spuse «Te voi face tatăl unui mare popor și toate națiile vor fi binecuvântate în unul din fiii tăi». Și i-a dat în stăpânire ținutul Canaanului. Lot s-a așezat în orașul Sodoma, iar Avraam în Valea Mambri. Aici el primi vizita a trei îngeri care preziseră că soția sa va naște un fiu și că urmașii săi vor fi numeroși ca stelele de pe cer. Apoi doi îngeri merseră la cetățile Sodoma și Gomora. Pentru păcatele săvârșite de locuitorii lor cetățile Sodoma și Gomora au fost distruse de Dumnezeu prin foc căzut din cer, și în locul lor apăru Marea Moartă. A fost salvat numai Lot cu cele două fiice ale sale. Fiul lui Avraam s-a numit Isaac. Când acesta a avut 25 ani, Dumnezeu a pus la încercare credința lui Avraam și-i ceru să sacrifice pe fiul său. Avraam ascultă porunca și luând pe Isaac, îi puse în spată o sarcină de lemne și urcă muntele unde Isaac urma să fie adus jertfă. Dumnezeu opri la timp mâna lui Avraam și-i porunci să aducă jertfă un berbec.

Isaac preînchipui, în această împrejurare, pe Mîntuitorul care a purtat Crucea și s-a jertfit pentru mîntuirea lumii.

Isaac a avut doi fii: Esau și Iacob, care au fost gemeni. Esau vîndu dreptul de întii născut fratelui său Iacob, pentru un blid de linte, fiind infometat. Isaac binecuvîntă pe Iacob, pe palul morții, și Domnul Dumnezeu revărsă asupra lui mari binefaceri.

Iacob se căsătorii cu Lia și Rahila fiicele unchiului său Laban din orașul Haran. El avu 12 fii: Ruben, Simeon, Levi, Iuda, Isahar, Zabulon, Dan, Neftali, Gad, Așer, Iosif și Beniamin. Aceștia sînt strămoșii celor douăsprezece seminții ale poporului Israel.

IV

Iosif și frații săi

Între cei doisprezece fii ai lui Iacob, Iosif și Beniamin erau fiii Rahilei și se bucurau de o deosebită afecțiune din partea tatălui lor. Ceilalți zece prinseră mare invidie asupra lui Iosif, mai ales după două visuri ale acestuia în care, snopii de grâu ai fraților lui se plecau înaintea snopului său, și în altul, luna, soarele și stelele, se plecau în fața lui. Ei hotărîră moartea lui. Fiind pe cîmp cu turmele, Iacob trimise pe Iosif la frații lui. Aceștia îl aruncară mai întii într-o groapă, apoi îl vîndură pentru 20 arginți unor negustori egipteni, care treceau pe acolo. Tatălui lor îi spuseră că a fost mîncat de fiare. În Egipt, Iosif a fost vîndut lui Putifar, unul din sfetnicii Faraonului. Fiind inteligent și virtuos, i se încredință administrarea bunurilor, care prosperară sub conducerea sa. Soția lui Putifar, fiind intrigată de curăția lui Iosif, îi propuse să comită fapte rușinoase pe care acesta le respinse cu indignare. Păstrîndu-i mantaua, ea îl pîri soțului, că i-a fost necredincios, și acesta, credul, îl aruncă în închisoare. Aici mîna Domnului l-a ocrotit. Într-o noapte, Faraon visă un vis care-l tulbură foarte mult: pe marginea unui lac pășteau șapte vaci grase și deodată, din lac ieșiră alte șapte vaci slabe, care înghițiră pe cele grase; de asemenea șapte spice de grâu frumos înghițite de șapte spice seci. Toți înțelepții și vracii Egiptului, nu putură țilcui visele. Paharnicul împăratului, care-și aminti că Iosif i-a țilcuit un vis, fiind în închisoare, îi spuse aceasta faraonului, care porunci ca Iosif să fie adus în fața lui. «Cele două vise», zise Iosif, «înseamnă unul și același lucru. Șapte vaci grase și șapte spice pline anunță că vor veni șapte ani de belșug, iar vacile slabe, spicele seci, șapte ani de secetă și lipsă, care vor urma anilor de belșug. Caută un om înțelept care să strîngă grîne în anii

de belșug, pentru a hrăni poporul în anii de foamete». Faraon îl puse pe Iosif mai mare peste țara sa, pentru a purta de grijă poporului. El strânse grâne pentru timpul de foamete, care nu întârzie, după anii de belșug. Foametea se întinse și în țările vecine, pînă în Canaan unde locuia Iacob și filii săi. El trimite în Egipt pe zece din fiii săi, oprind acasă pe Beniamin, ca să cumpere grîne de la Iosif. Iosif n-a fost recunoscut de frații săi, iar el interesîndu-se de Iacob și de Beniamin, le dădu grîne și opri pe unul din frați ca ostatic, pînă ce vor aduce și pe Beniamin. La insistențele copiilor, Iacob lăsă și pe Beniamin să plece în Egipt. Cînd l-a văzut, Iosif nu s-a mai putut stăpîni, și se descoperi fraților săi. Aceștia s-au înfricoșat socotind că Iosif se va răzbuna pe ei, pentru că-l vînduseră negustorilor egipteni. El însă plîns pe umerii lor de bucuria revederii și încercîndu-i de merinde, îi sfătui să aducă în Egipt și pe tatăl lor, cu toate ale lor, fiindcă foametea avea să continue. Faraon primi pe frații lui Iosif cu cinste și le rezervă ținutul Goșen, în care veni și Iacob cu toată casa lui. Iosif simbolizează pe Mîntuitorul prin: invidia fraților săi, vinderea pentru arginți și hrînirea poporului. La fel, Mîntuitorul a fost ucis din invidie, a fost vîndut cu 30 de arginți și hrănește pe creștini cu trupul și sîngele său euharistic.

V

Moise

După moartea lui Iosif evreii s-au înmulțit în Egipt. Venind un alt împărat (faraon), acesta a început a persecuta pe evrei, supunîndu-i la munci peste puterile lor. Trecuseră peste două sute de ani de la moartea lui Iacob și filii săi formaseră, prin urmașii lor, douăsprezece seminții. De teamă ca evreii să nu se înmulțească mai mult decît egiptenii, faraon dădu poruncă, să fie aruncați în apă toți copiii de parte bărbătească, născuți de femeile evreice. În tribul lui Levi, era un om care avea doi fii: Aaron și Maria. Lui i se mai născu un băiat, pe care mama îl ținu ascuns trei luni și temîndu-se să nu fie descoperită, îl așeză într-un coșuleț lipit cu smoală și-l puse în apa Nilului, la locul unde venea fiica faraonului. Sora copilului se ascunse pe aproape. În adevăr fiica faraonului îl văzu și dădu poruncă să i se găsească o doică. Maria, sora micuțului veni și-i spuse că cunoaște pe cineva. Era chiar mama copilului. Înfiat de fiica împăratului, îi dădu numele Moise — scos din apă, copilul a fost instruit la curtea împăratului, iar la vîrsta de patruzeci de ani, reveni la frații săi evrei, care erau persecutați în provincia Goșen și le luă apărarea. Odată omorî un egiptean care bătea un evreu.

Pentru a scăpa de pedeapsă, el se refugie în țara Madianiților unde stătu aproape patruzeci de ani la preotul Ietro, cu a cărui fiică — Semfora, se căsătorii. În acest timp persecuțiile împotriva evreilor continuau și poporul cerea ajutorul lui Dumnezeu. Într-o zi, Moise, care păștea oile socrului său, la poalele muntelui Horob, văzu un rug aprins cu o flacără care nu-l mistuia. Din mijlocul flăcării, se auzi o voce: «Eu sînt Dumnezeuul lui Avraam, Isaac și Iacob, am văzut chinul poporului meu în Egipt și am hotărît să-l scot din miinile egiptenilor și să-l duc în pămîntul Canaanului. Vei merge, în numele Meu și vei elibera poporul». Intrucît Moise spunea că nu îndrăznește și că e gîngav, Dumnezeu îi spuse să ia cu Sine pe fratele său Aaron, care va vorbi în numele său, iar toiașul său va avea darul facerii de minuni. Moise se prezentă în fața lui Faraon și fiindcă acesta refuză să elibereze poporul evreu, Dumnezeu, prin

mîna lui Moise, trimise asupra Egiptului, mari nenorociri, cunoscute cu numele «cele zece plăgi ale Egiptului». Ultima plagă a fost moartea primului născut al oamenilor și animalelor. Casele evreilor au fost exceptate, avînd porțile înroșite de sîngele mielului pascal, pe care evreii îl mîncaseră în noaptea cînd au fost uciși primii născuți ai egiptenilor. Atunci Faraon permise plecarea evreilor și Moise în fruntea a peste o sută de mii de evrei, în afară de femei și copii, se îndreptă spre pămîntul Canaan. Faraon însă, trimise oaste numeroasă să întorcă pe evreii care ajunseseră pe țarmul Mării Roșii — Moise, după porunca lui Dumnezeu, întinse toiagul asupra mării, care se desfăcu în două, și lăsă poporul evreu să treacă pe țarmul celălalt. Egiptenii se avîntară după evrei, dar Moise făcu iar semn peste ape, care se închiseră și înecară toată oastea egiptenilor. Poporul a fost hrănit în chip minunat la trecerea lui prin pustiul Arabiei, cu *mană*, (un fel de semințe albe ca zăpada, ce cădeau de sus) și prepelițe, iar la Horeb, cu apă ce a ieșit din stîncă, la lovirea acesteia cu toiagul, de către Moise. Ajunși la muntele Sinai, Moise primi din mîna lui Dumnezeu după patruzeci de zile de ședere pe munte, în rugăciune, legea și cele zece porunci — decalogul, scrise pe două table de piatră.

VI

Iată cele zece porunci :

1. Eu sînt Domnul Dumnezeuul tău, să nu ai alți Dumnezeli afară de Mine.
2. Să nu-ți faci chip cioplit și nici un fel de asemănare a vreunui lucru din cîte sînt în cer, pe pămînt și sub pămînt, să nu te închini lor și nici să le slujești.
3. Să nu iei numele Domnului Dumnezeului tău în deșert.
4. Adu-ți aminte de ziua odihnei, ca să o sfințești, că e ziua Domnului Dumnezeului tău.
5. Cîstește pe tatăl și pe mama ta, ca să-ți fie bine și să trăiești ani mulți pe pămînt.
6. Să nu ucizi.
7. Să nu fii desfrînat.
8. Să nu furi.
9. Să nu mărturisești strîmb împotriva aproapelui tău.
10. Să nu dorești nimic din cele ce sînt ale aproapelui tău.

Moise, după porunca lui Dumnezeu, făcu un locaș pentru săvîrșirea cultului divin, amenajînd un cort făcut din stofe prețioase, pe care-l împărți în două : Sfînta și Sfînta Sfintelor. În prima parte se afla masa cu 12 pîini, candelabrul cu șapte lumini și altarul tîmțierii, iar în Sfînta Sfintelor se găsea : «arca alianței», o ladă din lemn prețios, pe care ședeau doi heruvimi de aur cu aripile întinse, și în ea se găseau tablele legii și un vas cu mană. Acest locaș sfînt era purtat din loc în loc, în drum spre Canaan. Totodată Moise rîndui și sărbători : — sabbatul (ziua șaptea) ca zi de odihnă, Paștele, în amintirea ieșirii din Egipt, Cînciziceimea, în amintirea dării legii pe muntele Sinai, sărbătoarea Corturilor, în amintirea trecerii prin pustiul, și sărbătoarea Iertării, în care arhiereul sacrifică un țap, pentru iertarea păcatelor poporului.

Ajunși la granița Canaanului, evreii trimiseră iscoade să cerceteze țara unde urma să se stabilească — iscoadele veniră încărcate cu fructe mari și gustoase, dar informară că orașele sînt întărite și oamenii înalți și războinici. Poporul s-a înfricoșat

și s-a răsculat împotriva lui Moise și Aaron, voind să-i omoare. Dumnezeu a pedepsit poporul să rătăcească în pustiu patruzeci de ani, pînă vor muri toți cei ce se revoltaseră.

Înainte de moartea sa, Moise rîndui conducător al evreilor pe Iosua Navi, care, cu ajutorul lui Dumnezeu, cucerii țara Canaanului și așeză cele douăsprezece seminții ale evreilor în acest pămînt promis. Moise, cel mai mare profet al evreilor, slujitor al lui Dumnezeu, și legislator mare, muri la vîrsta de 120 de ani, retras pe muntele Nebo, cu fața spre țara făgăduită. Moise a scris cinci cărți, primele din Sf. Scriptură : Geneza, Numeri, Leviticul și Deuteronomul, purtînd la un loc denumirea de *Pentateuh*.

VII

Judecătorii — Samson

Dumnezeu rîndui conducător al poporului, în locul lui Moise, pe Iosua Navi, care trecînd Iordanul, cucerii Ierihonul, și rînd pe rînd toate cetățile Canaanului. Apoi împărți țara între cele douăsprezece triburi, rămînînd ca tribul lui Levi să slujească cele sfînte. După moartea lui Iosua, triburile au fost conduse de bătrîni, și deseori poporul se îndepărta de la închinarea la adevăratul Dumnezeu și sluja idolilor. Din această cauză, popoarele vecine năvăleau în țară și lua poporul în robie. Din timp în timp, Dumnezeu însuflețea bărbați și femei, care scăpa poporul de robie. Aceștia sînt cunoscuți sub numele de judecători. Între ei se amintesc : Debora, Ghedeon, Ieftae, Samson și Samuel.

Cîteva cuvinte despre Samson. Era înzestrat cu putere supraomenească. Niciodată briciul sau foarfeca nu atinsese capul lui, fiindcă această putere rezida în părul său lung. La vîrsta de optsprezece ani sfișie cu mîinile un pui de leu. În război cu Filistenii, el omori o mie de vrăjmași cu o falcă de măgar. Prins de aceștia rupse legăturile și smulse porțile cetății, ducîndu-le pe o colină. Filistenii însă cîștigară prin bani, pe tînăra Dalila, prietena lui Samson, care — prin rugăminti, obținu de la acesta secretele puterii lui. În timpul somnului ea tăie părul lui Samson și dușmanii îl legară scoțîndu-i ochii și-l băgară în închisoare. După o vreme a fost scos, spre batjocură, la serbările zeului lor Dagon. Pus între două coloane ce susținea clădirea, Samson, căruia-i crescuse între timp părul, împinse coloanele și dărmă clădirea, omorînd trei mii de filistenii. Pieri și el sub dărmături.

VIII

Saul — David

Ultimul judecător al poporului evreu a fost Samuel. El eliberă pe evrei de stăpînirea filistenilor și îndeplinea și funcția de arhiereu, sau mare preot. Spre sfîrșitul vieții, bătrîni poporului se prezentară la el, și cerură să le dea un rege. Dumnezeu li arătă să ungă rege pe tînărul Saul, din tribul Beniamin, care era foarte voinic, întrecînd în înălțime, tot poporul. El a fost viteaz și ajutat de fiul său Ionatan, învinse dușmanii țării și poporul avu parte de liniște. Spre sfîrșitul vieții, nesupunîndu-se voii Domnului, Samuel primi poruncă să ungă rege pe tînărul David, cel mai mic fiu din cei opt ai lui Isai. Saul continuă să fie rege, dar un duh rău puse stăpînire pe el, și-i dădea accese de nebunie. Numai muzica îl calma pe Saul. Acesta chemă la curtea

sa pe tînărul David, care cînta frumos din harfă. David era și viteaz. Cînd filistenii intrară iarăși în țară, Saul și Ionatan porniră război contra lor. Aceștia propuseră ca soarta războiului să se decidă în lupta dintre uriașul Goliat — filistean, și un reprezentant al armatei evreilor. Cum nimeni nu se încumeta să înfrunte pe uriașul războinic, David, care avea asupra lui numai o praștie, obținu învoirea de a se lupta cu Goliat, pe care-l răpuse cu o piatră bine zvirlită în fruntea acestuia. Filistenii fugiră în debandadă, urmăriți de evrei. Această faptă eroică a lui David, atrase însă asupra acestuia invidia lui Saul și numai prietenia sa cu Ionatan, îl scapă de cîteva ori de la moartea pregătită de Saul. O altă incursiune a filistenilor și înfrîngerea evreilor, aduse moartea lui Saul și Ionatan, pe care David îi plînsu cu multă jale. Ajungînd rege, David mută capitala regatului în Ierusalim, pe care-l cuceră de la Iebuseni. Aici aduse și Arca alianței. Învingînd pe Moabiți, Sirieni, Amaleciți, Idumei, Amoniți și Filistenii, regatul său se întindea de la marea Roșie pînă la Eufrat. David a fost înzestrat cu darul proorociei și a compus psalmii ce-i poartă numele. Este unul din strămoșii Mîntuitorului Hristos, care deseori în Sf. Scriptură este numit «Fiul lui David». El dori să ridice un templu în cinstea Celui Preaînalt, în care scop procură materiale, dar construcția a fost făcută de fiul și urmașul lui, regele Solomon. David este autorul a numeroși psalmi care se găsesc în cartea numită Psallirea.

IX

Solomon

Regele Solomon a rămas celebru în istoria poporului evreu, prin înțelepciunea sa, construirea templului din Ierusalim și scrierile sale. Cînd a luat în primire regatul, el a rugat pe Dumnezeu să-i dea înțelepciune pentru a judeca drept pricinile poporului.

La rugămintea lui, Domnul îi răspunde: «Pentru că n-ai cerut bunuri trecătoare, fii voi da înțelepciune, cum n-a mai avut altul și voi adăuga și bogăție și glorie». Se istorisește că două femei care locuiau sub același acoperiș aveau cîte un copil de curînd născut. Într-o noapte unul din copii muri și mama acestuia îl puse în locul copilului viu, luînd pe acesta lingă ea. Mama copilului viu își ceru copilul și fiindcă aceasta susținea că e al ei, apelă la judecata lui Solomon. Nefiind martori și ambele femei reclamînd copilul cel viu, Solomon porunci să fie tăiat copilul în două și să se dea cîte o jumătate fiecărei femei. Femeia care-l furase a fost de acord cu sentința și ceru să se execute. Mama adevărată însă, se aruncă la picioarele regelui și cerea să cruțe viața micuțului și să-l dea femeii celeilalte. «Iată adevărata mamă», zise Solomon, și porunci să i se dea copilul.

Solomon construi templul din Ierusalim, din lemn de cedru din Liban și pietre cioplite de meșteri și arhitecți vestiți. Tempul era împărțit în trei încăperi: pridvorul, Sfînta și Sfînta Sfintelor. Poporul avea acces numai în prima încăpere unde era altarul lămîrierii și se făceau ceremoniile. Cînd a fost sfințit, un nour s-a pogorît peste templu, semn că prezența lui Dumnezeu era vizibilă în casa Sa.

Despre slava, înțelepciunea și bogăția lui Solomon se dusesse vestea. Regina din Saba — Etiopia, auzind de acestea, a vizitat pe Solomon și a mărturisit că ceea ce a văzut a întrecut cele ce se istorisesc. Solomon a scris: Ecclesiastul, Cîntarea Cîntărilor și Proverbele.

X

Proorocul Ilie

După moartea lui Solomon regatul se împărți în două: zece triburi formară regatul lui Israel și două triburi regatul lui Iuda. Regatul lui Israel a părăsit curând închinarea la adevăratul Dumnezeu și trecu la închinarea la idoli. Pentru a aduce la calea adevărului pe regi și pe popor, Dumnezeu a trimis la ei pe proorocul Săi. Aceștia au predicat pocăința, au vestit pedepsele ce aveau să vină asupra oamenilor, pentru păcatele lor, și au prezis o mulțime de fapte din viața Mîntuitorului așteptat. Ei au fost imputerniciți de Dumnezeu și cu darul facerii de minuni. Între acești prooroci, unul din cei mai vestiți, este proorocul Ilie. Iată pe scurt istoria vieții lui Ahab — al șaptelea rege al lui Israel, a întrecut în fărădelegi pe cei ce fuseseră înainte de el. Căsătorit cu Izabela, fiica regelui Sidonului, a introdus cultul zeului Baal, căruia îi slujeau 450 de preoți mincinoși. Atunci Ilie Tesviteanul, prooroc din Tesva Galaadului, a zis către Ahab: «Viu este Domnul Dumnezeuul lui Israel, căruia eu slujesc; în acești ani nu va fi rouă sau ploaie decît numai cînd voi zice eu». Și a fost secetă mare trei ani și șase luni. După cuvîntul Domnului, Ilie a mers la Sarepta Sidonului unde, unei femei văduve, pentru milostenia arătată omului lui Dumnezeu, i s-a înmulțit făina și untdelemnul pe tot timpul secetei, iar fiul acesteia, care îmbolnăvindu-se a murit, a fost înviat la rugăciunea proorocului. Apoi, trecînd cei trei ani și șase luni de secetă, Ilie se arătă lui Ahab și-i spuse să strîngă poporul pe muntele Carmel, împreună cu cei 850 preoți mincinoși ce slujeau lui Baal și Astarte. Porunci ca aceștia să facă un altar pe care să pună un vițel înjunghiat. Ilie făcu la fel și spuse ca focul să vină de sus, trimis de Dumnezeuul adevărat. Și se rugară lui Baal preoții mincinoși, de dimineață pînă la amiază și foc nu a venit. Ilie a poruncit să se verse apă multă peste jertfă, și se ruga lui Dumnezeu să coboare foc din cer, pentru ca poporul să cunoască pe Dumnezeuul cel adevărat și să se întoarcă cu inima către El. Și s-a coborît foc din cer și a mistuit jertfa, lemnele și pietrele și toată apa ce era în șanț. Și tot poporul a strigat: «Domnul este Dumnezeuul cel adevărat». Ilie porunci poporului să junghie cei 850 prooroci mincinoși, fapt care-i atrase ura reginei Izabela. După aceasta Dumnezeu trimise ploaie din belșug. Ilie fugi din calea Izabelei, la muntele Horeb. Mînia lui Dumnezeu nu întîrzie să se reverse asupra lui Ahab și Izabela, care adăugară la fărădelegile lor, răpirea viei lui Nabot. Prin uneltirea lor acesta a fost ucis cu pietre. Proorocul Ilie spuse lui Ahab și Izabelei că «în același loc unde clinii au lins sîngele lui Nabot, în același loc vor linge și sîngele lor». Proorocia se împlini.

Ilie a fost răpit la cer într-un car și cai de foc. Despre el vorbește Mîntuitorul, arătînd că Ioan Botezătorul a venit cu puterea lui Ilie (Matei 11, 14). La «Schimbarea la Față» în muntele Taborului, proorocii Moise și Ilie se întrețin cu Mîntuitorul, despre mîntuirea lumii prin jertfa de pe cruce.

XI

Alți prooroci ai Vechiului Testament

Elisei. Proorocul Elisei a fost ucenicul proorocului Ilie. Cînd acesta a fost ridicat la cer, a lăsat lui Elisei mantaua sa cu care a trecut în chip minunat Iordanul. Între alte fapte minunate, proorocul Elisei a vindecat pe Neeman — un general sirian, de

boala leprei, prin afundarea de șapte ori în apa Iordanului. Proorocul a refuzat darul de bani făcut de acesta. Slujitorul său, pe nume Ghiezi a alergat după Neeman și a cerut bani. Elisei l-a pedepsit pentru lăcomie cu boala pe care o avusese Neeman. După moartea sa, se istorisește că un mort care a fost atins de oasele sale, a înviat.

Iona. Proorocul Iona a trăit în regatul lui Israel. El a fost trimis de Dumnezeu să predice pocăința în cetatea Ninive. Socotindu-se nevrednic, el fugi de la fața Domnului și se urcă într-o corabie ce mergea la Tarsis. Stirnindu-se furtună ca din senin, corăbierii înțeleseseră că e mîna Domnului și hotărîră să arunce în mare pe cel pe care cădeau sorții. Căzînd sorții pe Iona, a fost aruncat în apă, dar un pește mare îl înghiți și-l ținu în pîntece trei zile și trei nopți, după care, peștele l-a aruncat pe țarm. Fiind iarăși trimis de Dumnezeu la cetatea Ninive, a mers și a vestit că dacă locuitorii nu se întorc de la păcatele lor după patruzeci de zile cetatea va fi nimicită. Îndată împăratul s-a îmbrăcat cu sac și a dat poruncă ca tot poporul, cu prunci și dobitoace să postească și să strige către Domnul. Și Dumnezeu văzînd pocăința lor i-a iertat.

Șederea proorocului Iona în pîntecele peștelui trei zile și trei nopți închipuie șederea Mîntuitorului în mormînt, după cum însuși o spune: *«Căci după cum Iona a stat trei zile și trei nopți în pîntecele chitului, tot așa și Fiul Omului va sta trei zile și trei nopți în inima pămîntului»* (Matei 12, 40).

Isaia. Proorocul Isaia este unul din proorocii vestiți ai Vechiului Testament. El muștră poporul pentru păcatele sale și nerecunoștința față de Dumnezeu, vestind pedepse grele, care n-au înfirziat să vină, prin înrobirea poporului de babiloneni și asireini. Proorociile sale sînt cuprinse în cartea ce-i poartă numele și între ele sînt multe numite *mesianice*, fiindcă vestesc nașterea, minunile, patimile și moartea Mîntuitorului. *«Iată Fecioara va zămisi și va naște fiu, și vor chema numele lui Emmanuel, ce se înlocuiește: cu noi este Dumnezeu»* (VII, 14). Aceasta este proorocia care vestește nașterea Domnului din Sf. Fecioară. «El a luat asupra-și durerile noastre și cu suferințele noastre s-a împovărat... pentru păcatele noastre a fost străpuns și pentru fărâdelegile noastre a fost zdrobit... dar prin rănile Lui, noi toți ne-am mîntuit!» (Isaia 53). Acestea vestesc suferințele și moartea Mîntuitorului, precum și mîntuirea noastră prin Jertfa Sa.

Daniel. Printre israeliții duși în robia babiloneană, se aflau și cîțiva tineri de neam domnesc. Regele Nabucodonosor dădu poruncă să fie ținuți la curte, instruiți în limba caldeiană și hrăniți din masa regelui. Între aceștia erau: Daniel, Anania, Azaria și Misael. Ei nu voiră să se atingă de bucatele ce proveneau de la jertfe idolești și se mulțumiră cu zarzavaturi și apă. Pentru acest post, Dumnezeu îi binecuvîntă, arătîndu-i mai frumoși decît cei hrăniți cu bucate alese, și în plus, pe cei trei tineri îi scapă de la ardere prin foc, fiind aruncați într-un cuptor încins, fiindcă au refuzat să se închine zeului Baal, iar lui Daniel îi dădu darul de a țilcui următorul vis al împăraului:

Se arată un chip de om, neobișnuit de mare, avînd capul de aur, pieptul și brațele de argint, pîntecele și coapsele de aramă, pulpele de fier, iar picioarele de fier și lut. O piatră se desprinse, și lovind chipul, îl sfărîmă și ca pleava se risipi, iar piatra care a lovit chipul, a crescut mare și a umplut tot pămîntul.

Daniel tălmăci că chipul arată mai multe împărății care se vor succeda, începînd cu cea babiloneană (capul de aur). Piatra, închipuie o împărăție veșnică, care se va întemeia prin puterea lui Dumnezeu.

Daniel tîlcui urmaşului lui Nabucodonosor, regele Belşatar, cuvintele : «Mene, Tekel, Fares», pe care o mină năvăzută le scrisese pe perețele casei, unde se da un ospăț, la care se bea vin din vasele sfinte luate de la templul din Ierusalim.

Tîlcuirea este următoarea : Numărat, cîntărit, împărțit. Adică, Dumnezeu a numărat zilele regatului, l-a cîntărit și l-a împărțit mezilor și perșilor. Pedepsa s-a împlinit, prin venirea perșilor asupra babilonienilor.

Regele persan — Darius prețuia pe Daniel pentru înțelepciunea lui, iar unii din sfințici îl invidiau. Aceștia determinară pe împărat să vestească oprirea, pentru 30 zile, a închinării la vreun zeu, în afară de împărat, urmînd ca cei ce nu se supun să fie aruncați într-o groapă cu lei. Daniel se ruga însă de trei ori pe zi, cu fața spre Ierusalim adevăratului Dumnezeu. Surprins de vrăjmașii lui și tîrit în fața lui Darius, acesta, cu părere de rău, îl încredință judecătorilor, care-l condamnară și aruncară în groapa cu lei. Regele Darius veni la groapă și poruncind să ridice piatra și strigă : «Daniel, slujitorul Dumnezeului celui viu, căruia te închini neîncetat, oare a putut să te scape el?» Daniel răspunse din groapă : «O rege, în veci să trăiești. Dumnezeu a trimis pe îngerul Său și a astupat gurile leilor, care nu mi-au făcut nici un rău, fiindcă sînt nevinovat». Regele porunci să fie aruncați pîrșii lui Daniel, care fură mîncăți de fiare, pînă să ajungă în fundul gropii.

Alți prooroci ai V. Testament sînt : Ieremia, Iezechil, Amos, Ioil, Obadia, Mihea, Naum, Habacuc, Zaharia și Maleahi. De la ei avem și scrieri în Vechiul Testament.

XII

Istorisiri de vieți și fapte mai importante, din Vechiul Testament

Dreptul Iov. Iov era un om bogat și sfinț. Slujea lui Dumnezeu cu credință și zilnic îi aducea sacrificii, cu recunoștință. Avea șapte fii și trei fiice, servitori și avuție multă. Satan ceru îngăduință lui Dumnezeu să aducă asupra lui Iov nenorociri, pentru a-i pune la încercare răbdarea.

Socotea Satan, că Iov era credincios lui Dumnezeu, pentrucă-l binecuvîntase cu atîtea bunătăți. Rînd pe rînd, veniră vestitori la Iov care-i spusese că : vrăjmașii au năvălit asupra holdelor și au prădat tot ; fulgerul a căzut asupra staulurilor și a ucis turmele și ciobanii ; caldeenii au prădat cămilele și ceea ce l-a îndurerat mai rău, în timp ce toți fiii și fiicele erau la masă în casa fiului mai mare, un uragan s-a stîrnit și a distrus casa și a ucis toți copiii. La aceste vești, Iov, fără a-și pierde credința, striga : «Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvîntat». Satan ceru învoire să lovească și trupul lui Iov, care îndată se acoperi de lepră. Se așeză pe o grămadă de gunoi și cu un ciob își curăța trupul de răni. Soția lui, îl îndemna să blesteme pe Dumnezeu, spre a fi condamnat la moarte. Iov însă îi zice : «Vorbești ca o femeie nepricepută ; dacă am primit cele bune de la Dumnezeu nu se cuvine să primim și cele rele ? Veniră la el trei prieteni, care-i spuseră că trebuie să fi făcut mari păcate și crime, dacă Dumnezeu astfel l-a pedepsit. Iov însă le răspundea că suferințele pot fi și pedepse dar și încercări ale credinței. El nădăjduiește în dreptatea și bunătatea lui Dumnezeu. În adevăr, pentru credința și răbdarea lui,

Iov își recapătă sănătatea și Dumnezeu îl binecuvintează cu îndoită bogăție, cu alți șapte fiii și trei fete, și-i lungi anii vieții cu încă o sută patruzeci — Istoria de mai sus, se cuprinde în cartea numită «Iov».

Tobit

Dreptul Tobit. Acesta făcea parte din neamul lui Neftalim și era unul din iudeii aduși în robie de asirieni, în cetatea Ninive. El era credincios și milostiv și îngropa pe ascuns pe iudeii uciși de asirieni. Într-o zi, stînd culcat afară, un găinaț de pasăre căzu pe ochi săi deschiși și în scurtă vreme orbi. Avînd de primit o sumă mare de bani de la un oarecare Gabael, care locuia în orașul Ragheș din Media, trimise pe fiul său Tobie, să îndeplinească această treabă. Drumul fiind lung, Tobit sfătui pe fiul său să-și ia un tovarăș de călătorie. Acesta se înfălișă în persoana îngerului Rafael, care a fost trimis să răsplătească bunătatea și credința acestei familii. Fără să știe cu cine călătorește Tobie, după sfatul îngerului, prinde un pește mare din riul Tigru, și-i luă inima, ficatul și fierea. Ajungînd la Ragheș, tinărul se căsătorii cu fiica lui Raguel, cu nume Sara, pe care o afumă cu fumul ce ieși din inima și ficatul peștelui ce ardeau într-o căjuie pentru a o scăpa de un duh rău ce o chinuia.

Intorcîndu-se acasă, cu soția sa, după sfatul îngerului, unse cu fierea peștelui ochii nevăzători ai tatălui său. Îndată văzu și dădu slavă lui Dumnezeu. Sfirșind călătoria, Tobie se sfătui cu tatăl său să răsplătească pe tinărul său insoțitor, cu jumătate din cit adusesese cu el. Atunci îngerul se descoperi și arătîndu-le ce preț mare are înaintea lui Dumnezeu credința și milostenia arătată de familia bătrînului Tobit, îi îndrumă să păzească mai departe poruncile lui Dumnezeu și să scrie într-o carte toate cele ce s-au săvîrșit. Bătrînul Tobit a mai trăit 42 ani și cînd a murit avea vîrsta de 158 de ani. *«Îngerilor Săi va porunci pentru tine, ca să te păzească în toate căile tale»* (Ps. 90, 11).

Iudita

Pe cînd Manase, regele Iudeii, era ținut rob în Babilon, regele Asiriei trimise pe Olofern — un general al său, să cucerească Canaanul. După un șir de biruințe, acesta își așeză tabăra în fața cetății înlărite Betulia și o asedie. Mai marii cetății hotărîră ca după cinci zile să predea cetatea. Era însă în cetate o văduvă credincioasă pe nume Iudita, care trăia retrasă, se ruga, postea și se îmbrăca în haine de postav aspru. Auzînd hotărîrea conducătorilor cetății, ea se ruga Domnului să-î îndeplinească gîndul ei pentru salvarea cetății, și îmbrăcîndu-se cu haine de podoabă, ieși din cetate însoțită de slujnica sa.

Ostașii o duseră la Olofern, care o plăcu și o reținu la ospăț. Amețit de beție, oții se retraseră și rămaseră numai cu Iudita. Pe cînd Olofern dormea, Iudita luă sabia acestuia și din două lovituri îi tăie capul, pe care-l puse în desagă, ajutată de slujnica sa și intră în cetate, unde arătă tuturor capul lui Olofern. Oziaș căpetenia cetății îi zise Iuditei: «Mărită să fi tu, fiică, de Dumnezeu cel preafîlnit, înaintea tuturor femeilor de pe pămînt și preaslăvit să fie Domnul Dumnezeu, Care a făcut

cerul și pământul și Care te-a condus pe tine, ca să tai capul căpeteniilor dușmanilor noștri». Cînd se făcu ziuă, capul lui Olofern era spînzurat pe zidul cetății. La vederea lui, oastea asiriană înspăimîntată, a fost pusă pe fugă de oamenii din cetate.

«Dumnezeu și-a ales pe cele slabe ale lumii, ca să le rușineze pe cele tari» (I Cor. 1, 27).

Suzana

Cînd evreii erau în robie, la Babilon trăia un om bogat și vestit, numit Ioachim, împreună cu frumoasa și credincioasa sa soție Suzana. În casa lor veneau evreii să fie judecate pricinile lor de doi judecători bătrîni. Aceștia căutau prilej să păcătuiască cu Suzana. Într-o zi, aceasta, însoțită de două slujnice, merse în grădina să se scalde, și fără a ști că cei doi bătrîni erau ascunși pe aproape, dădu drumul slujnicelor, care închiseră porțile. Îndată cei doi bătrîni săriră asupra ei, cerîndu-i să păcătuiască cu ei. Refuzînd cu indignare, aceștia îi spuseră, că dacă nu acceptă o vor acuza c-au văzut-o cu un tînăr, care biruindu-i, a fugit. «Strîmtorată sînt din amîndouă părțile», zise Suzana, «dar mai bine să cad în mina voastră, decît să păcătuiesc înaintea Domnului».

Și Suzana a strigat cu glas mare, așijderea și bătrîinii.

A doua zi ei au chemat la judecată pe Suzana și s-a adunat poporul, în fața căruia au spus că au văzut un tînăr păcătuind cu Suzana, și voind să-l prindă, acesta a fugit. Și adunarea i-a crezut și pe Suzana a condamnat-o la moarte. Și Suzana a strigat către Dumnezeu să aibă milă de ea fiind nevinovată. Și Dumnezeu a auzit glasul ei, și pe cînd o duceau s-o piardă, tînărul Daniel avînd duhul Domnului, strigă: «sînt curat de singele acesteia». El chemă înapoi poporul la judecată și porunci să despartă pe cei doi bătrîni. Introduși pe rînd și întrebați sub care pom au văzut pe Suzana păcătuind cu tînărul, unul spuse: «sub mesteacăn», celălalt «sub salcîm». Tot poporul a constatat minciuna și năvălind asupra celor doi bătrîni, i-a ucis cu pietre. Iar părinții Suzanei au lăudat pe Dumnezeu pentru Suzana fiica lor, împreună cu Ioachim bărbatul ei, pentru că nu s-a aflat nici o vină asupra ei. Și din ziua aceea, Daniel a fost mare în ochii poporului.

Estera

Mardoheu era unul din iudeii ce se stabiliseră în Babilon. El avea o nepoată frumoasă și înțeleaptă, pe care regele Artaxerxe și-o alese soție. Într-o zi, Mardoheu, aflînd de planurile ce le urzeau doi eunuci asupra vieții regelui, îl vesti pe acesta și cei doi au fost spînzurați.

Fapta aceasta a fost scrisă în cronică împărăției.

În acea vreme, mai mare peste casa regelui era Aman, care ura pe Mardoheu și pe toți evreii și a obținut de la rege exterminarea lor. El hotărî o anumită zi, în care urma ca toți evreii să fie omorîți. Mardoheu căzu în mare întristare și rugă pe nepoata sa — regina Estera, să intervină la rege pentru neamul său. El anunță post și rugăciune trei zile, pentru ajutorarea Esterei în intervenția sa. În acest timp, regele citi în cartea Cronicilor, despre fapta lui Mardoheu, cum îi salvase viața și dacă a fost răsplătit pentru aceasta.

El chemă pe Aman, care pregătise pentru Mardoheu o spînzurătoare înaltă de 30 m., și-l întrebă cum trebuie răsplătit un om pe care regele vrea să-l cinstească?

Aman, socotind că de el este vorba, răspuse: «să fie plimbat prin oraș pe calul regelui, de către cel dintîi dintre dregătorii regelui și să strige înaintea lui: Așa se face omului, pe care vrea regele să-l cinstească». Și regele zise lui Aman: «Bine ai vorbit, așa să faci iudeului Mardoheu». Aman a fost nevoit să aducă la îndeplinire porunca regelui și aștepta momentul răzbunării.

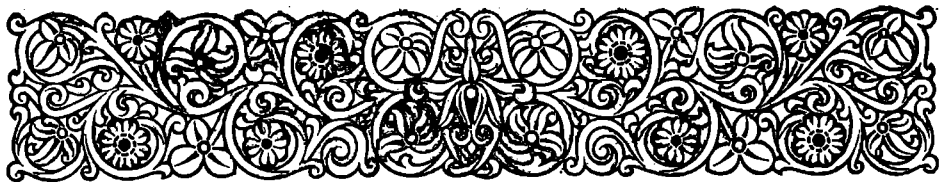
Dar Dumnezeu rîndui altfel. Văzînd regele Artaxerxe pe soția sa că era mereu mihnită și cerîndu-i să-i spună pricina, aceasta rugă pe soțul ei să îngăduie un ospăț, la care să fie invitat și Aman, și în timpul căruia, ea va spune împăratului pricina mihnirii ei. Regele se învoi și-i spuse Esterei să-i ceară orice și-i va da pînă la jumătate din împărăție.

Estera spuse: «De am aflat bunăvoință în ochii tăi, o, rege, și dacă binevoiește regele, atunci să ni se dăruiască viața mie și poporului meu, după ruga mea, căci sîntem vînduți toți, eu și poporul meu, spre ucidere, spre nimicire și pieire». Regele răspuse: «Cine-i acela și unde-i omul care a îndrăznit a gîndi să faca așa?» Estera zise: «Asupritorul și vrăjmașul nostru este răutăciosul Aman».

Regele s-a sculat de la ospăț plin de minie și întorcîndu-se după puțin timp și văzînd pe Aman la picioarele Esterei, dădu poruncă să fie spînzurat în spînzurătoarea pregătită de acela pentru Mardoheu. În amintirea acestei minunate salvări a poporului iudeu din Babilon, evreii au așezat sărbătoarea anuală numită Purim.

Pr. OCTAVIAN POPESCU

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

FAPTE ȘI ACȚIUNI ÎN SLUJBA PATRIEI ȘI A PĂCII

Cît s-a cheltuit în acest an pentru pustiirea planetei

Aflăm cu stupeoare din presă că cheltuielile militare în acest an, 1980, vor depăși echivalentul a 500 miliarde dolari! Această cifră reprezintă cu cel puțin 10 la sută mai mult decît nivelul estimat anul trecut, de 460 miliarde dolari. Potrivit datelor furnizate de presă, în deceniul în care vom intra, cheltuielile militare, pe plan mondial, se anticipează că vor fi de 600 miliarde dolari, dacă tendințele actuale de înarmare continuă.

În anii 1960 și 1970, cheltuielile militare medii anuale s-au cifrat, la scară mondială, la 370 miliarde dolari, cifră ajustată la nivelul prețurilor din 1979. Acestea sînt cîteva din concluziile studiului anual «World Military and Social Expenditures 1980» («Cheltuielile militare și sociale în lume în 1980» — n.a.) asupra cheltuielilor comparative ale guvernelor, studiu publicat la Washington.

Atît de puternice să fi devenit forțele răului, ale celui ce umblă «ca un leu în pustie neștiind pe cine să înghită», încît în loc să prefacem pămîntul într-o grădină îl umplem cu arme? Căci iată ce se spune în studiul amintit mai sus: «În pofida necesității critice de a se dezvolta surse de energie noi și mai ieftine pentru sporirea productivității industriale rămase în urmă și pentru combaterea inflației, guvernele cheltuiesc de opt ori mai mult pentru cercetări în domeniul noilor armanente decît pentru soluționarea problemelor energetice. Efectul net al acestui dezechilibru în alocarea resurselor constă în subminarea, în și mai mare măsură, a economiei mondiale, care este atît de fragilă, făcînd și mai dificilă în viitor satisfacerea necesităților esențiale ale unei populații în rapidă creștere».

În introducerea acestui studiu se spune: «O jumătate de duzină de țări posedă, în prezent, explozibili nucleari. Tot altele țări i-ar putea dobîndi în viitorul apropiat. O parte importantă din armele care urmează să fie adăugate la zecile de mii care există în prezent în arsenalele mondiale va fi plasată în sistemul de rachete capabile să lanseze primul atac nuclear. Aceasta va face tot mai nesigură controlarea situațiilor de criză. Crește pericolul unui război nuclear general. Va fi ultima mare aventură militară a națiunilor participante, deoarece, în mod practic, ele vor fi nimicite». Studiul relevă în continuare: «Nici un alt indicator nu confirmă mai elocvent decît proliferarea și numărul armelor nucleare, forța distrugătoare incredibilă care există în prezent în lume — adică peste 50.000 asemenea arme. Ele își perfecționează în con-

linuu viteza, precizia și capacitatea de a distruge civilizația. În timp ce bugetele militare au crescut, nivelul de trai a scăzut. Pe plan mondial, prețurile au sporit mai rapid, rezervele de energie s-au restrâns, numărul șomerilor a crescut, tot mai mulți oameni sînt lipsiți de o alimentație corespunzătoare, de apă potabilă, de elemente minime ale unui trai civilizat.

Arătînd că dezvoltarea forței militare continuă într-un ritm accelerat, studiul menționează: «Este un fenomen la scară mondială, care imită acțiunile superputerilor și este stimulat de ele. Nu există nimic în istorie care să poată fi comparat cu actuala acumulare de forță distructivă în lume și cu amenințarea pe care o reprezintă pentru omenire». Arătînd că înarmarea tulbură întreaga viață economică, socială, politică, studiul precizează: «Militarismul absurd a contribuit deja la deteriorarea situației economice și la intensificarea tulburărilor sociale. În numele apărării naționale, el împinge omenirea spre dezastrul final al războiului nuclear».

Studiul relevă că, în prezent, există aproximativ 25 milioane de oameni angajați în forțele militare regulate ale lumii, cu șapte milioane mai mult decît 1960. Forțele paramilitare și de rezerviști sînt de cel puțin două ori mai numeroase decît forțele regulate. Civiii angajați direct și cei care lucrează în cercetarea militară, în producția de armament și în activități aferente ridică la peste 100 milioane numărul celor care sînt plătiți, direct sau indirect, de ministerele apărării.

Studiul la care ne referim mai face următoarele precizări :

— Fluxul crescînd de arme în comerțul internațional reflectă două din cele mai periculoase aspecte ale tendințelor militare din ultimul timp : circulația armelor și a tehnologiei sofisticate în țările în curs de dezvoltare și rolul guvernelor din țările industrializate în încurajarea proliferării.

— Cheltuielile de cercetare și proiectare pentru producerea de arme cu o mai mare precizie, mai ucigătoare, mai exotice și mai costisitoare continuă să crească. Între 1970 și 1978, bugetele guvernamentale pentru cercetarea militară, în Statele Unite și Europa occidentală au sporit cu 75 la sută.

— Șase țări sînt cunoscute ca fiind capabile să producă arme nucleare. Se estimează că alte 18 au aceste arme staționate pe teritoriul lor sau oferă baze pentru avioanele și navele care le transportă.

— Cu un stoc de arme nucleare avînd o capacitate de distrugere de un milion de ori mai mare decît a bombei de la Hiroșima, cele două superputeri continuă să investească peste 100 milioane dolari pe zi pentru a-și perfecționa arsenalele nucleare.

— Instruirea personalului militar costă, numai în Statele Unite, de două ori mai mult pe an decît bugetul de învățămînt pentru 300 milioane copii de vîrstă școlară din sudul Asiei.

Negreșit, oricare din datele furnizate de acest studiu te cutremură, dar există aici o frază, amintită și mai sus, care te face să te gîndești dacă nu cumva rațiunea omenirii nu începe să adoarmă : *«Va li ultima aventură militară a națiunilor participante, deoarece, în mod practic ele vor li nimicite»*.

Aceasta este concluzia care decurge în mod logic din nebuneasca cursă a înarmărilor. Și cu toate acestea, *nebumia* continuă ! De ce ? pentru ce ? în folosul cui ? Sînt întrebări firești, normale, dar răspunsul nu poate fi dat, ca și cum nici nu ar putea exista un răspuns.

Acum, cînd e pace, invocăm atît de des acest cuvînt — dar oare ne gîndim îndeajuns cît privește acest bun de mare preț al omenirii? Credem că, luați de treburile cotidiene, nici nu realizăm dimensiunile unui dezastru nuclear, considerîndu-l de domeniul unui basm.

Să ne rugăm la Domnul Păcii să nu lase să se dezlănțuie forțele întinericului. Au fost deja două războaie mondiale — ajunge! Menirea omului este să se înalțe întru cele bune, să meargă spre desăvîrșire, nu spre pieire. Deocamdată, atît cît cunoaștem, *planeta albastră*, pămîntul nostru cel binecuvîntat de Dumnezeu, este singura planetă în care viața lumînează cosmosul. Iar viața este de la Dumnezeu. Nu are dreptul omul să distrugă ceea ce Dumnezeu a creat, nu are dreptul ca la viața ce a dat-o Creatorul pe pămînt, omul să răspundă cu moarte, cu pustiire. O fi pămîntul cît un bob de nisip în univers, dar pe acest «grăunte» avem loc toți, sînt cele de trebuință pentru toți oamenii, numai să fie înțelegere și pace. Noi creștinii ne pregătim aici pe pămînt pentru viața de dincolo. Nu putem spune «cu atît mai bine dacă murim, ajungem mai repede în împărăția cerească», fiindcă viața de dincolo va fi pentru noi așa cum ne-am pregătit-o în viața de acum, după roadele pe care le-am adus pe pămînt. Or, semănînd ură, vrajbă, pierzanie, moarte ce vom seceră în viața de apoi? Datori sîntem să păzim rînduiala cea dată nouă de Dumnezeu, porunca Sa de a crește, de a ne înmulți și a moșteni pămîntul. *De a moșteni pămîntul și nu de a-l face praf și pulbere*. Cînd știința este în mîna celor înțelepți, ea vindecă, ușurează viața, o face mai plăcută, o desăvîrșește; dar cînd lăsăm ca știința să devină unealtă în mîna diavolului, ea ne va ucide.

Să ridicăm glasurile noastre întru apărarea păcii atîta vreme cît ea este cu noi, atîta vreme cît pămîntul se află în rostul lui firesc, redînd viață.

Doamne, trimite asupra noastră vremuri pașnice, dă-ne sfîrșit creștinesc vieții noastre și nu distrugeri nucleare! Fă pe pămînt împărăția păcii!

A 21-a sesiune a Conferinței U.N.E.S.C.O.

În prima jumătatea a lunii octombrie a.c., au avut loc la Belgrad, lucrările Conferinței generale a Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (U.N.E.S.C.O.). Au participat 400 de delegați din aproximativ 150 de țări membre, precum și reprezentanți ai unui mare număr de organizații din sistemul O.N.U. cu profil științific și cultural.

Lucrările acestei sesiuni au pus în evidență contribuția U.N.E.S.C.O. la soluționarea marilor probleme care preocupă omenirea de astăzi.

Țara noastră, ca o recunoaștere a poziției constructive în soluționarea pe cale pașnică a tuturor problemelor cu care se confruntă omenirea, a făcut parte din Biroul Conferinței. Reprezentantul țării noastre, Doamna Maria Groza, adjunct al ministrului afacerilor externe, a subliniat, în cadrul dezbaterilor generale, că România consideră imperativă acțiunea întregii comunități internaționale, în direcția rezolvării marilor probleme ale contemporaneității, pentru restructurarea fundamentală a actualului sistem de relații între state, eliminarea gravelor anomalii sociale care afectează condiția umană, lichidarea decalajelor între țări, pentru progresul general. În mod deosebit s-a subliniat apelul Președintelui României, Domnul Nicolae Ceaușescu, de a se acționa pentru ca minunatele cuceriri ale civilizației să fie puse în serviciul progresului și bună-

stării, pentru ca războaiele să fie înlăturate pentru totdeauna din viața popoarelor. În acest context, s-a evidențiat recenta hotărîre luată de țara noastră, la inițiativa Domnului Nicolae Ceaușescu, de a reduce cheluielile militare pe anul 1980 cu circa 2 miliarde lei și de a folosi fondurile astfel eliberate pentru accelerarea progresului economic și social al țării și creșterea nivelului de trai al poporului.

La încheierea dezbaterilor generale, directorul general al organizației, Amadou Mahtar M'Bow, a apreciat lucrările ca fiind constructive, desfășurîndu-se în spiritul înțelegerii și cooperării. Dezbaterile a spus el — au reflectat îngrijorarea participanților față de agravarea situației internaționale, sporirea cursei înarmărilor și creșterea discrepanței care separă pe cei «bogați» de cei «săraci». Totodată a fost relevată necesitatea absolută a instaurării unei noi ordini economice internaționale, aceasta fiind cea mai bună cale de urmat pentru realizarea progresului tuturor statelor.

Ne bucurăm cînd citim în presă știri despre astfel de întruniri menite să contribuie la soluționarea unor probleme vitale pentru contemporaneitate, pentru binele omului în general. Ne bucurăm, de asemenea, cînd aflăm că la astfel de întruniri internaționale se face auzit glasul țării noastre care cheamă neîncetat popoarele lumii la pace, bună înțelegere, cooperare, la instaurarea unei noi ordini economice și politice. Ne bucurăm că inițiativele Domnului Nicolae Ceaușescu consacrate apărării cuceririlor civilizației, progresului omenirii și păcii sînt apreciate și luate în dezbateri în plenul unor întruniri de anvergură internațională. Fie ca strădaniile țării noastre, a Președintelui Republicii, să rodească, să aibă un ecou tot mai puternic în conștiința lumii, să se concretizeze în acțiuni tot mai fructuoase care să aducă în lume înțelegere, pace, bunăstare, să contribuie efectiv la înălțarea omului.

Un fenomen periculos care se face simțit în lume: neofascismul

Mereu mai frecvent, mijloacele de informare — presa, tipărită, radioul și televiziunea din diferite țări ale lumii — dezvăluie date semnificative despre existența și activitățile unor mișcări și organizații fasciste neonaziste și teroriste.

Atentatele acestor bande, după cum aflăm din presă, de la Bologna, München și Paris au reamintit Europei și lumii întregi pericolul pe care îl reprezintă neonazismul. Grupările de extremă dreaptă, chiar dacă au o audiență limitată generează amenințări ce nu trebuie tratate cu indiferență. Istoria ne-a dat o lecție cu fascismul ce nu trebuie uitată, o lecție plătită scump de popoare și a cărei actualitate a fost pusă în evidență de evenimentele recente.

Acest fapt este evidențiat și de ziarul «Le Monde», din care cităm, dintr-un articol semnat Michel Debré: «Am asistat, în ultimii ani, mai întii la pledoarii, iar apoi la apologii ale hitlerismului și ale colaborării cu hitlerismul. Am asistat la o atitudine de indiferență și, în același timp, de adaptare față de toate manifestările terorismului, oricare le-ar fi cauza. Era în firea lucrurilor ca indulgența față de ceea ce nu suportă nici o indulgență să facă să apară, în mintea unora, ideea că orice acțiune teroristă poate fi întreprinsă fără a fi pedepsită. Reacția care se impune, o reacție care își are originea în străfundurile sîpiritului popular, nu trebuie să se limiteze doar la una din formele terorismului.

Ne-am obișnuit prea ușor cu toate actele care aduc moartea — cu terorismul, dar și cu alte manifestări. Nu ne mai impresionează moartea unor nevinovați. Societatea se ocupă de cei care au provocat moartea și încearcă să le înțeleagă motivele, de ordin politic, social, individual. Au mers prea departe pe această cale. O societate

care banalizează crima poate deveni, foarte ușor, o societate care nu mai știe să distingă binele de rău».

Din ziarul vest-german «Die Welt» citim iarăși despre episoade sîngeroase ale terorismului în Occident: «Atacuri cu bombe ale extremiștilor de dreapta au făcut, în ultimele luni, în Italia, R.F.G. și Franța, 101 victime și au reinnoit, în rîndurile opiniei publice din Europa occidentală, temerile privind o renaștere a fascismului; 101 oameni și-au pierdut viața în explozii de bombe, 84 la Bologna, 13 la München și 4 la Paris. Toate cele trei atentate aparțin extremiștilor de dreapta. Iar la Bonn, la Londra și în alte capitale, este considerat un lucru cert că neofasciștii europeni conspiră dincolo de granițe și că dispun în unele state, ca Franța și Spania, de membri și simpatizanți în rîndurile poliției și justiției.

(...) Atentatul cu bombe din 2 august, de la Bologna, aparține organizațiilor neofasciste, iar atentatul parizian asupra sinagogii a fost organizat de F.N.E., care este o aripă a unei organizații de dreapta interzise la 3 septembrie în Franța.

(...) Organizațiile extremiste de dreapta italiene ca «Ordinul Nuovo» (Ordinea nouă), interzisă în 1973, sau N.A.R., au comis, în 1969, cel puțin 188 de crime politice. Una din grupările neofasciste din Marea Britanie, «S. S. Wotan 18», este răspunzătoare pentru șapte atacuri cu bombe împotriva unor organizații de stînga: În Spania, unde extremiștii din alte țări găsesc adesea adăpost, acționează o serie de grupări extremiste de dreapta, dintre care cea mai bine organizată, «Războinicii regelui Christos», atrage atenția asupra ei prin atentate împotriva forțelor de stînga. Poliția spaniolă consideră că, pînă în prezent, această organizație este vinovată de 12 crime.

Iată că duhul pustiirii, fascismul, mai răsufală în unele țări vest-europene. Datori sîntem în tot ceasul să priveghem, să luăm aminte la lecția istoriei, nu prea îndepărtată.

DIALOGURI DE PACE ȘI COLABORARE

România — Bulgaria

Intrate temeinic în tradiția legăturilor bilaterale româno-bulgare, întîlnirile prietenești între Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România și Domnul Todor Jivkov, Președintele Consiliului de Stat al Republicii Populare Bulgaria, au însemnat și înseamnă întotdeauna o contribuție de primă importanță la întărirea prieteniei și dezvoltării multilaterale a colaborării frățești dintre țările noastre.

Recenta vizită de prietenie, din cursul lunii octombrie a.c., pe care, la invitația Domnului Nicolae Ceaușescu, a făcut-o în țara noastră Domnul Todor Jivkov, a prilejuit noi și rodnice convorbiri, desfășurate într-o atmosferă plină de cordialitate și înțelegere — caracteristică întîlnirilor dintre cei doi șefi de stat.

Călătoria în țara noastră a inaltului oaspete bulgar a debutat cu vizitarea unei întreprinderi de semnificație deosebită pentru raporturile dintre cele două țări și popoare: întreprinderea de mașini și utilaje grele Giurgiu — Ruse. Cu aproape patru ani în urmă, în decembrie 1976, în prezența celor doi șefi de stat, s-a pus piatra de temelie a acestei întreprinderi comune, rod al inițiativei celor doi conducători de stat. Vizitînd diferitele secții și hale ale impunătoarei întreprinderi, Domnii Nicolae Ceaușescu și Todor Jivkov au evidențiat rezultatele bune obținute de muncitori și specialiști, urîndu-le noi succese, noi produse de bună calitate. Tot la Giurgiu, a fost vizitat Combinatul chimic, tinără unitate industrială, ilustrînd atît impetuoasa dezvoltare a orașului de pe Dunăre, cît și materializarea politicilor statului nostru de amploare

națională, armonioasă a forțelor de producție pe întreg cuprinsul țării. Colectivele muncitorești precum și locuitorii orașului, veniți să-i salute pe înalții oaspeți, au manifestat călduros pentru întărirea continuă a prieteniei româno-bulgare.

De la Giurgiu, Domnii Nicolae Ceaușescu și Todor Jivkov s-au îndreptat spre stațiunea montană Timiș, la reședința oficială rezervată înalților oaspeți.

Ca de fiecare dată, convorbirile oficiale dintre cei doi șefi de stat au ocupat un loc de frunte în programul vizitei. Cei doi conducători de stat s-au informat reciproc despre îndeplinirea planurilor cincinale 1976—1980, precum și cu trecerea la împlinirea viitoarelor planuri economice din perioada 1981—1985. În cadrul aceluiași preocupări comune pentru dezvoltarea raporturilor bilaterale, cei doi conducători au ascultat o informare prezentată de președinții părților română și bulgară, în Comisia mixtă, cu privire la modul în care se transpun în viață hotărârile și înțelegerile convenite cu prilejul întâlnirilor precedente. Apreciindu-se cu satisfacție noile progrese înregistrate în toate domeniile de acțiune ale raporturilor dintre țările noastre, de ambele părți s-a considerat că există încă largi posibilități pentru intensificarea colaborării și cooperării, în special în ramurile de bază ale economiei celor două țări, ca de pildă construcțiile de mașini, chimia, dezvoltarea științifică, agricultura. Faptul că marile obiective industriale care se construiesc cu eforturi comune, ca întreprinderea de mașini și utilaje grele Giurgiu — Ruse și Complexul hidrotehnic Tr. Măgurele — Nicopole, mărturisesc planul superior al cooperării dintre România și Bulgaria, a determinat examinarea de către cei doi șefi de stat a unor noi domenii în care să se extindă colaborarea pe un asemenea plan dintre cele două țări.

Abordarea problemelor actuale ale vieții internaționale a prilejuit celor doi conducători de stat reafirmarea hotărârii României și Bulgariei de a acționa, în continuare, pentru însănătoșirea climatului politic internațional pentru reluarea și continuarea politicii de destindere, pace și colaborare, pentru soluționarea pe calea tratativelor politice a tuturor problemelor litigioase din diferite părți ale lumii, în interesul general al păcii, progresului și independenței.

România — Iugoslavia

Pentru întreaga sa desfășurare și rodnicile rezultate cu care s-a încheiat, vizita oficială de prietenie, din luna octombrie a.c., a Președintelui Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, împreună cu Doamna Elena Ceaușescu, în Republica Socialistă Federativă Iugoslavia, la invitația Domnului Tvietin Miatovici, Președintele Prezidiului R.S.F.I. și a Președintelui C.C. al U.C.I., Lazar Moïsov, s-a înscris ca un nou moment de referință în bogata cronică a relațiilor tradiționale româno-iugoslave.

Întâlnirea la nivel înalt de la Belgrad a subliniat o realitate indubitabilă, an de an colaborarea economică și tehnico-științifică româno-iugoslavă a înregistrat progrese remarcabile, detașându-se între altele, cu pregnanță succesele în ceea ce privește chimia și petrochimia, construcțiile de mașini. A fost pus în evidență, și cu acest prilej, locul excepțional pe care îl are, în asigurarea progresului economic al ambelor țări, construcția în comun a sistemului hidroenergetic și de navigație Porțile de Fier I, expresie de mare elocvență a colaborării româno-iugoslave. Spiritul de strînsă cooperare între cele două țări se regăsește acum și în modul în care se materializează, cu deosebit succes, noul ansamblu hidroenergetic și de navigație Porțile de Fier II, ceea ce stimulează în chip fericit realizarea, în continuare, în comun a unor mari obiective economice.

În cursul întrevederilor de la Belgrad dintre conducătorii celor două țări au fost adoptate numeroase măsuri de îndelungată perspectivă, menite să cimenteze și mai mult colaborarea și prietenia dintre România și Iugoslavia. Cu prilejul acestei vizite, Domnul Nicolae Ceaușescu spunea: «Avem toate temeiurile să afirmăm că relațiile româno-iugoslave constituie, în toate privințele, un exemplu de conlucrare fructuoasă între două țări socialiste vecine, care cooperează într-un spirit de deplină egalitate, stimă și respect reciproc, pentru edificarea unei noi orînduirii și făurirea unei vieți fericite și prospere. Această conlucrare — pe care o dorim strînsă și rodnică — corespunde pe deplin intereselor popoarelor celor două țări și, totodată, servește cauza generală a colaborării, destinderii și păcii în Europa și în lume».

La rîndul său, Domnul Țvietin Miatovici, sublinia: «În situația internațională actuală deosebit de complexă, împovărată de conflicte și neîncredere, astfel de relații dintre cele două țări ale noastre sînt și mai importante, ele constituind o încurajare și un imbold atît pentru popoarele noastre, cit și pentru alte popoare».

Desfășurată într-un moment de mare complexitate în viața internațională, vizita oficială de prietenie a Președintelui Nicolae Ceaușescu în R. S. F. Iugoslavia, a permis abordarea, în convorbirile oficiale, a unor importante aspecte ale situației în Europa și în lume. Ca țări europene, s-a scos în evidență că România și Iugoslavia mai preocupate de edificarea securității și întronarea unei colaborări pe baza deplinei egalități în drepturi pe continentul nostru, unde s-au acumulat mari cantități de arme, inclusiv cele nucleare, unde se află cele două blocuri militare opuse, unde, în locul procesului dezarmării, așteptat și dorit, crește numărul armelor modernizate, agravînd pericolul la adresa liniștii popoarelor.

Au fost discutate multiple aspecte ale vieții internaționale de astăzi, exprimîndu-se speranța că forțele iubitoare de pace vor triumfa.

Prin recenta vizită la Belgrad a Președintelui Nicolae Ceaușescu, împreună cu Doamna Elena Ceaușescu, cronică intîlnirilor la nivel înalt româno-iugoslav s-a îmbogățit cu o nouă pagină de mare însemnătate pentru raporturile dintre cele două țări vecine și prietene.

România — țări nordice ale Europei

Suedia, Danemarca, Norvegia. În fiecare din aceste trei țări europene, situate în nordul continentului, s-au reconfirmat cu vigoare, la mijlocul lunii noiembrie a.c., valențele dialogului la nivel înalt, însemnătatea pe care au dobîndit-o în zilele noastre, convorbirile directe, schimburile de opinii între reprezentanții cei mai autorizați ai statelor. Folosind metoda dialogului ca o practică curentă a diplomației românești, integrînd această metodă în suita eforturilor desfășurate în direcția îmbunătățirii climatului politic european și mondial, Președintele României, Domnul Nicolae Ceaușescu, aduce permanent, una din cele mai convingătoare mărturii ale atașamentului profund al țării noastre la politica de coexistență pașnică, de largă și nestingherită cooperare cu toate țările lumii, spre binele progresului general, al apropierii și înțelegerii între popoare.

Vizitele de stat întreprinse de Președintele Nicolae Ceaușescu, împreună cu Doamna Elena Ceaușescu, în Suedia, Danemarca și Norvegia, au impus în fața opiniei publice europene și mondiale, cîteva mari adevăruri care se identifică, în esență, cu tot atîtea exigențe distincte ale perioadei istorice contemporane.

Pe plan bilateral convorbirile purtate în fiecare din aceste țări au înlesnit investigarea, cu succes, a noii posibilități de dezvoltare a raporturilor economice, tehnicoștiințifice și culturale, evaluarea lucidă și realistă a căilor celor mai propice pentru satisfacerea, în spiritul egalității și echității, a intereselor reciproce; dialogul purtat, întâlnirea directă a înalților oaspeți români cu realitățile suedeze, daneze și norvegiene, cunoașterea de către oficialitățile și popoarele acestor trei țări nordice a celor mai autorizate reprezentanți ai poporului român, au avut, totodată darul de a revitaliza vechi legături, de stimă și prețuire reciprocă, de a consolida vechi tradiții prin îmbogățirea acestora cu noi și semnificative valențe.

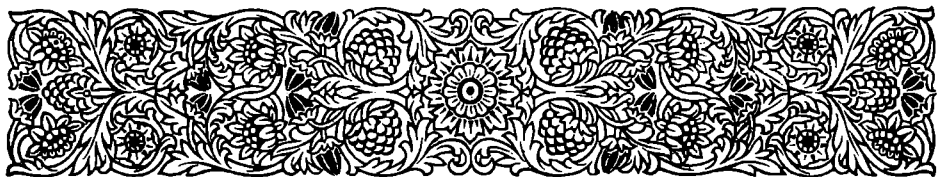
Caldele manifestări și cuvintele de înaltă apreciere la adresa solilor poporului român au demonstrat, cu elocvență, receptivitatea de care au dat dovadă aceste popoare la mesajul de pace, prietenie și colaborare ai cărui purtători din partea poporului nostru au fost Președintele Nicolae Ceaușescu și Doamna Elena Ceaușescu. Un adevăr confirmat de aceste vizite, este, deci, acela că raporturile bilaterale își pot găsi un puternic impuls spre dezvoltare, ca urmare a unor contacte directe, a unui dialog la nivel înalt purtat în spiritul respectului reciproc, al egalității, al preocupării pentru înțelegerea mutuală a intereselor fiecărei părți.

Un alt mare adevăr pus în valoare de aceste vizite se regăsește în sfera relațiilor și climatului politic internațional. Între România și cele trei țări nordice există diferențe de orînduire socială, dar aceasta nu a împiedicat dialogul, nu a constituit un impediment în abordarea deschisă a problemelor de interes comun, fie pe plan bilateral, fie în aria vieții internaționale și nu numai în abordarea acestor probleme, ci și în găsirea punctelor de convergență, în identificarea mijloacelor și căilor prin conlucrare și slujirea intereselor comune. Importanța unui atare mod de a privi raporturile dintre state apare ca excepțională în condițiile în care climatul politic internațional traversează o perioadă de încordare, în care reglementarea unor probleme este grav prejudiciată de neîncredere și suspiciune, în care tendința firească spre democratizarea relațiilor interstatuale are de înfruntat concepții și practici anacronice, dar încă periculoase. Însemnătatea excepțională a voinței politice a statelor de a conlucra în spiritul principiilor coexistenței pașnice este răspicat exprimată și de caracterul obiectiv al interdependențelor mereu mai profunde, determinate de evoluțiile economice și de implicațiile revoluției tehnico-științifice mondiale, care îndeamnă la o participare activă la diviziunea internațională a muncii, la intensificarea schimbului de valori materiale și spirituale.

Rezultatele rodnice ale vizitei în cele trei țări nordice nu ar fi fost posibilă fără recunoașterea de către toți interlocutorii a necesității promovării în raporturile internaționale, în general, a principiilor deplinei egalități în drepturi, respectării independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, renunțării la forță și la amenințarea cu forța, dreptului fiecărui popor de a-și hotărî singur soarta.

Poporul nostru a salutat cu deosebită satisfacție rezultatele acestei vizite, deoarece ele deschid noi perspective amplificării relațiilor de prietenie și colaborare ale României cu Suedia, Danemarca și Norvegia.

Pr. GHEORGHE BOGDAN

ȘTIRI ECUMENICE

— Parohia ortodoxă din Osaka (Japonia) a doua, ca însemnătate, după Tokio, și-a sărbătorit centenarul de la înființarea ei. Pe lângă Arhieri și preoți din diferite Biserici Ortodoxe — reprezentantul Bisericii noastre a fost Prea Sfințitul Episcop Antonie, atunci Vicar Patriarhal, acum Episcop de Buzău — au participat reprezentanți ai Bisericilor Romano-Catolică, Anglicană și Protestantă. S-a publicat și un volum: «Istoria Ortodoxiei în Osaka» de Protopopul Proklos Usimaru. Parohia din Osaka are o biserică frumoasă cu doi slujitori și 550 credincioși. Publică și revista lunară: «Curierul Ortodox din Osaka» (Stimme der Orthodoxie 8/1979).

— Academia teologică din Leningrad a conferit titlul de: «Doctor honoris causa» Mitropolitului Hrisostom de Myra. La această ocazie a ținut disertația: «Teologia ortodoxă și responsabilitatea ei în fața Bisericii și a omenirii».

Mitropolitul Damaschin de Traounopolis (Emil Konstantinidis), participant la multe conferințe interconfesionale, născut în 1921 și-a luat gradul academic de magistru în teologie la școala teologică din Chalki, cu lucrarea: «Făgăduința dată lui Avraam și justificarea credincioșilor». La Institutul de Arheologie din Roma și-a luat gradul de doctor cu disertația: «Descoperirea relicviilor în primele opt veacuri ale creștinismului», iar la Universitatea din Strasbourg doctoratul în Teologie, specialitatea dogmatică. A predat la Institutul Teologic din Chalki dogmatica, arheologia bisericească și istoria religiilor. A ținut cursuri în Liban și la diferite Universități apusene. Este membru al Comisiunii pentru «Credință și Constituție» de pe lângă Consiliul Ecumenic al Bisericilor, membru în Comitetul său central, membru al Sfintului Sinod al Patriarhiei ecumenice din Constantinopol, președintele Comisiunii panortodoxe pentru Vechile Biserici Orientale, președintele Comisiunii pentru relațiile interconfesionale, conducătorul Centrului ortodox de la Chambesy (Elveția). Pe lângă greacă, cunoaște limbile: engleză, franceză, germană, italiană, latină și turcă. A publicat o serie de lucrări teologice (Stimme der Orthodoxie 7/1979).

— Teologul elvețian (protestant) Dr. Lukas Vischer, fost director al Comisiunii pentru «Credință și Constituție» de la Consiliul Ecumenic al Bisericilor, a fost numit director al nou înființatei «Comisiuni ecumenice elvețiene» cu scopul de a informa parohiile elvețiene în problemele ecumenice (Evangelische Kommentare 1/1980).

— Din cele 15.000 lucrări religioase apărute în ultimul deceniu în S.U.A., o revistă a ales 12 titluri, care ar «merita să supraviețuiască». Între acestea se află și lucrarea «A fi creștin» a prof. romano-catolic de la Tübingen, Hans Küng, pentru care lucrare profesorul a fost suspendat de la catedra din Vatican (Evangelische Kommentar 1/1980).

— Se știe că, după moartea lui Mohamed, comunitatea islamică s-a împărțit în două grupe: suniții, cei mai numeroși, după care orice musulman din seminția profetului islamic poate fi succesorul acestuia, pe cînd șiiții susțin teza că numai un membru din familia profetului poate să fie succesorul lui. Aceste concepții diferite despre succesiune au dus la dezvoltarea a două tradiții islamice în teologie, în conceptele juridice și în organizarea socială a vieții islamice. Separația dintre cele două grupe a făcut chiar ca fiecare să-și formeze anumite grade și titluri onorifice. Unul dintre acestea este la șiiți titlul «Ayatollah» — «semnul lui Dumnezeu». Titlul apare în sec. XIII și este acordat unor teologi care s-au impus prin înțelepciunea lor în domeniul social și politic. Cu titlul «Ayatollah» comunitatea își exprimă admirația sa pentru activitatea «Ayatollah»-ului, privit ca «semn al lui Dumnezeu». Titlul acesta onorific nu-i acordat de o instituție religioasă sau politică, ci numai de comunitate la propunerea unui credincios sau de un vot general. În Iran au acest titlu onorific 60 de persoane. Față de denumirea «Mullah», care de asemenea este un titlu onorific, care poate fi tradus prin «plin de înțelepciune», extrem de dorit este titlul de «Ayatollah»: «semnul lui Dumnezeu» (Katholische Korrespondenz 51—52/1979).

— În «noua hristologie» cultivată de unii teologi romano-catolici ca: Schoonenberg, Schillebeox și Kung nu-i vorba simplu de aspecte de interpretare și de metodologie, căci învățătura despre Hristos, care nu se bazează pe sinodul de la Calcedon, ignorează elementul fundamental al învățăturii hristologice. Un Iisus care-i numai simplu om, — se spune împotriva teologilor menționați care, se pare unora, că fac erori dogmatice — nu poate fi Mintuitorul întregii omeniri. Adevărata învățătură despre Hristos trebuie să probeze că credința în Hristos, — Dumnezeu adevărat și om adevărat — se bazează pe revelația divină și că Hristos și-a manifestat firea Sa divină (Aktueller Dienst, Vatikan 283/1979).

— În Apus fac ravagii o serie de secte religioase numite «Sectele tinereții». Foarte mulți tineri devin membrii lor. Într-o anchetă, pe plan larg, majoritatea tinerilor au dat drept motiv pentru trecerea la secte: viața complicată de azi cu perspective sumbre pentru viitor: lipsa locurilor de muncă, pe cînd sectele ar oferi o viață socială intimă și ajutoare. Astfel de secte sînt: «Hare Krishna», «Fiii lui Dumnezeu», «Biserica asociației», «Meditația transcendențială», ș.a. (Stimme der Familie 11/1979).

— Conferința bisericească africană generală a organizat la Accra (Ghana) o conferință la care au participat delegați ai Bisericilor Africane, discutîndu-se crearea unei «cîntări bisericești africane». În acest scop s-a ales un comitet care va elabora o carte cu cîntări bisericești africane (Welt, Kirche Aktuell, Ausland 144/1979).

— La München (R. F. Germania) s-a deschis o expoziție religioasă cuprinzînd 120 de piese: picturi, grafice, covoare de perete ș.a. (Aktueller Dienst, Inland 253/1979).

— La Köln (R. F. Germania) s-a înființat un «Centru pentru întîlniri creștine-islamice». Ee vorba de documentare asupra islamului în vederea dialogului creștin-islamic. S-au tratat teme: «Prezența islamului în Apus», «Rugăciunea în islam», «Școala Coranului», «Situția Islamului în cadrul celorlalte religii» (Die Reportage 51/1979).

— Într-o audiență generală săptămînală Papa și-a exprimat dorința pentru o cif mai grabnică înțelegere între Biserica Ortodoxă și Romano-Catolică în privința Sfintei Euharistii. Dialogul oficial dintre cele două Biserici, — dialog al iubirii — trebuie să deschidă — s-a spus — calea spre înțelegerea menționată (Aktueller Dienst, Vatikan 283/1979).

— Adunarea Generală anuală a Episcopilor romano-catolici din America s-a ocupat îndeosebi de combaterea rasismului care — se spune — nu-i un simplu păcat între alte păcate, ci este un rău radical, ce scindează familia omenirii. S-a mai discutat, — fără să se ajungă la un rezultat pozitiv — ca în textele liturgice, unde se menționează de «bărbați» și «frați» să nu fie ignorate femeile, ci să fie menționate (Herder Korrespondenz 1/1980).

— Arhiepiscopul romano-catolic Marcel Lefebre, nesupus Vaticanului intrucit nu vrea să accepte noua liturghie în limbi naționale, — și-a făcut centrul bisericesc la Rickenbach, Cantonul Solothurn (Elveția). Mișcarea sa are 200 preoți și vreo 20 de parohii (Herder Korrespondenz 1/1980).

— Bisericele Romano-Catolică, Vechi-catolică și Evanghelică-Reformată din Elveția au convenit asupra unui program religios comun la radio și televiziune (Herder Korrespondenz 1/1980).

— Când Biserica propovăduiește nefalsificat Evanghelia și trăiește cu credincioșii în acord cu ea, întîlnirea dintre învățătura lui Hristos și cultura unui popor este totdeauna cu rod (Welt, Kirche, Aktuell 43/1980).

— La catedrala din Santiago de Chile s-a deschis congresul euharistic național care s-a ținut pînă la sărbătoarea Nașterii Domnului. Congresul are ca motto: «Nu vă temeți, deschideți larg porțile lui Hristos». Temele de discuții: «1) evanghelizare și catehizare; 2) pocăință; 3) euharistie. (Aktueller Dienst, Ausland 141/1980).

— «Avram, părintele nostru în credință» este titlul unei broșuri informative, publicată de conferința episcopilor (catolici) din S.U.A. împreună cu societatea iudaică «B'nai B'rith». Broșura este destinată să ducă la o, «nouă», mai bună apreciere a iudaismului. (Aktueller Dienst, Vatikan 137/1980).

— În Vietnam s-a constituit Conferința Episcopilor (rom.-cat.), avînd ca președinte pe Arhiepiscopul de Hanoi, Cardinalul Trinh Van Can. (Aktueller Dienst, Ausland 137/1980).

— La facultatea de teologie luterană a universității din Erlangen-Nürnberg (R.F. Germania) s-a înființat un centru de documentare pentru relațiile ortodoxe-luterane. La inițiativa Bisericilor Ortodoxe un centru asemănător se înființează și la universitatea din Helsinki (Finlanda). (Lwb-Dokumentation 3/1980).

— La marginea Vienei (Austria) s-a înființat un centru de rugăciune ecumenic internațional. Într-o biserică, ridicată aici la sfîrșitul primului război mondial și aparținînd Vaticanului, se fac servicii divine de către toate confesiunile creștine. În viitor se va permite și membrilor unor comunități religioase necreștine să-și facă aici servicii divine. (Welt, Kirche, Aktuell. Korrespondentenbericht 194/1980).

— La Kiel (R. F. Germania) s-a înființat un centru ecumenic. Dispune de o biserică, de o sală mare de conferințe și de mai multe încăperi mai mici pentru tineret și copii. A fost înființat de credincioși evanghelici și romano-catolici. Este al 29-lea centru ecumenic în R. F. Germania. (Aktueller Dienst, Inland 120/1980).

— Într-o circulară adresată episcopilor germani, pentru prima dată Papa Ioan Paul II se ocupă și de cazul prof. Küng de la Tübingen, căruia i s-a retras dreptul de a ține cursuri, pentru «abateri» de la învățătura Bisericii Romano-Catolice.

În circulara adresată «fraților în episcopat», Papa subliniază principiul colegialității dintre Papă și episcopi, asemenea și însemnătatea congregației pentru credință, care are azi grele probleme de rezolvat. Cu privire la prof. Küng, Papa are nădejdea că el va putea fi numit din nou «teolog catolic». Dar faptul acesta presupune mărtu-

risirea credinței autentice a Bisericii și servirea Bisericii, așa cum a fost ea servită de-a lungul veacurilor. Küng a declarat că vrea să fie și să rămână «teolog catolic», dar — scrie Papa — din lucrările sale se înțelege că nu apreciază de autentică și definitiv obligatorie întreaga învățătură a Bisericii. Aceasta este infailibilă și noi credem în infailibilitatea ei nu cu privire la un oarecare om, ci cu privire la Hristos Însuși. Adevărul infailibilității este, s-ar putea spune, cheia pentru certitudinea cu care trebuie să fie primită și propovăduită credința. Dacă acest fundament este zdrunciat sau distrus, dispar și adevărurile elementare ale credinței. Despre infailibilitatea papală personală nici un cuvânt. (Aktueller Dienst, Inland 119/1980).

— Bisericile vor progresa pe teren ecumenic — afirmă teologul D. I. Metz (Münster) — dacă vor ieși din structura lor de gândire religioasă restrânsă, europeană, și-și vor însuși o gândire bisericească universală. — Exact. (Aktueller Dienst, Inland 149/1980).

— «Criza morală» își află expresie în disonanța dintre concepțiile valorice ale mulțimii, bazate pe neînțelegerea corectă a normelor morale, și între concepția Bisericii. Normele morale trebuie explicate în sensul lor adevărat și nu prezentate ca un sistem rigid de norme. Ele trebuie păstrate, dar explicate în cadrul de gândire și în limba timpului. (Korrespondentenbericht 234/1980).

— La serbările, cu ocazia împlinirii a 450 de ani de la apariția mărturisirii de credință evanghelice «Confessio Augustana», Cardinalul Willebrands a spus, între altele, că Bisericile Romano-Catolică și Evanghelică urmăresc realizarea unei «unități vizibile» bazate pe o «pluralitate împăcată», unitate în credință și viața sacramentală. Elementele doctrinare comune sînt mai adînci decît cele despărțitoare. Și «Confessio Augustana» este un mediu potrivit pentru înțelegere teologică în multe probleme controversate pînă acum și o bază comună pentru adevărurile doctrinare fundamentale. (Aktueller Dienst 149/1980).

— Într-o cuvîntare ținută la Vatican, Papa Ioan Paul II a subliniat repetat «coresponsabilitatea» tuturor episcopilor romano-catolici în cadrul primatului (în textul tipărit cuvîntul «primat» e totdeauna între ghilimele). După Conciliul Vatican II misiunea urmașului lui Petru ca «primat», este puternic încadrată de colegialitate. «Lucrarea ecumenică» — a mai spus Papa — trebuie să fie mereu pe primul plan bisericesc. Dialogul teologic catolic-ortodox, va duce — nădărdjuieste Papa — la începutul secolului la deplîna unitate» (Vatikan 149/1980).

— S-a încheiat traducerea «unitară» a Vechiului Testament, — «lucrare ecumenică» între teologi romano-catolici, evanghelici și iudei. Lucrarea e socotită primul pas în vederea unei Biblii complete prin colaborare creștină-iudaică». (Korrespondentenbericht 190/1980).

— Dominicanul Marcel Dubois a fost numit director (decan) al facultății filozofice de la universitatea ebraică din Ierusalim. E primul caz de numire a unui creștin într-o funcție însemnată a acestei universități. (Aktueller Dienst, Ausland 133/1980).

— «Consociatio Internationalis Musicae Sacrae», înființată în 1863, a organizat la Bonn un congres (al șaptelea) de cîntarea bisericească. S-a arătat importanța cîntării la serviciile divine, contribuind ea la intensificarea evlaviei credincioșilor. Totodată s-a slăruit ca să nu se introducă elemente nepotrivite în cîntarea bisericească, ci aceasta să-și păstreze structura ei specifică. Lucru important, fiindcă astfel — fapt bine constatat — cîntarea bisericească își pierde «farmecul» ei religios, și nu mai contribuie la frumusețea serviciilor divine. (Aktueller Dienst, Kultur 141/1980).

— În China s-a ținut Sinodul național al «catolicilor patrioți» chinezi. Cu această ocazie s-a înființat «comisiunea de administrație națională a Bisericii chineze» — organ de conducere independent de Vatican. Episcopii «Bisericii patriotice» s-au constituit în «colegiul episcopal». Biserica romano-catolică chineză are 36 eparhii. «Comisiunea de administrație» menționată are un director, 12 directori-adjuncți, și 105 matcă, fiindcă nu recunoaște jurisdicția Papei. Cardinalul König (Viena), vizitând Biserica chineză a referat însă că n-a găsit nici o urmă de schismă, căci episcopii de acolo sînt în orice privință catolici. «Biserica patriotă» a săvîrșit cu de la sine putere hirotonia Episcopilor ei, a ținut însă totdeauna seama de «succesiunea apostolică» și astfel Episcopii, deși hirotoniți fără aprobarea Papei, totuși dispun de hirotonie valabilă. (Aktueller Dienst, Korrespondentenbericht 210/1980).

— La Palmar de Troja — localitate în Spania — a apărut un nou ordin monahal, autointitulat «Ordinul Carmeliților al sfintei fețe» (e vorba de «fața» Maicii Domnului). Înființatorul acestui ordin monahal sectar, un oarecare Clemente Dominguez, s-a lăsat proclamat de aderenți ca Papa Grigorie VII. Se face propagandă cu diferite procedee religioase misterioase, susținindu-se și primirea de mesaje cerești. Firește, se susține că acest ordin este Biserica creștină cea adevărată. Scopul sectei: bani de la aderenții înșelați. Vaticanul i-a excomunicat pe conducătorii sectei, dar ei activează mai departe. (Aktueller Dienst, Inland 129/1980).

— Trei teologi — francezul Pierre Blet, italianul Angelo Martini și americanul Robert Grahns, — au publicat vol. II din «Acte și Documente bisericești», privind al doilea război mondial. Din acestea se desprinde clar ajutorul pe care Biserica creștină l-a dat, sub diferite forme, celor în suferință. Sînt documente adunate din toate țările. (Aktueller Dienst, Vatikan 141/1980).

— Episcopii africani militează pentru organizarea unui congres bisericesc african, la care să se discute problema pastorației a creștinilor de culoare. (Korrespondentenbericht 165/1980).

— În Kenia (Africa) sînt înregistrate 224 de «Biserici», dintre care 156 se intitulază «Biserici independente». Ce fărîmițare a creștinismului! (Ökumenische Information 20/1980).

— Pentru prima dată conducătorul unei Biserici necatolice a adresat un cuvînt de salut participanților la o audiență papală. E vorba de Patriarhul sirian de Antiohia, Ignatius Iakoub III, invitat de Papa să ia cuvîntul. (Aktueller Dienst, Vatikan 113/1980).

— Papa Ioan Paul II și Arhiepiscopul Runcie de Canterbury, Primatul Bisericii Anglicane, întîlnindu-se în Africa, au hotărît să conlucreze împreună tot mai strîns pentru Hristos. Dialogul dintre cele două Biserici, inițiat cu 14 ani în urmă, va continua mai intens în vederea unității creștine. (Ökumenische Information 20/1980).

— La Stuttgart s-a organizat expoziția «Biblia lui Luther», cuprinzînd exemplare biblice de la începutul tiparului pînă la edițiile biblice contemporane. În legătură cu revizuirea textului lui Luther, s-a menționat că Biblia lui Luther nu trebuie păstrată ca un «monument», ci anumiți termeni trebuie înlocuiți cu termenii actuali. (Ökumenische Information 20/1980).

— Pe cînd în timpul pontificării de 15 ani al Papei Paul VI toate cererile preoților de a fi eliberați de obligațiile celibatului au fost satisfăcute, actualul Papă n-a aprobat încă nici una din 6000 de cereri. Mai mult, o comisiune papală lucrează la înăsprirea obligațiilor celibatului. (Junge Kirche 4/1980).

— Biserica coptă din R. F. Germania și-a organizat un nou centru religios pentru credincioșii săi (1500 credincioși) în minăstirea Sf. Antonie din Waltsohms (Taunun). Biserica evanghelică din Frankfurt i-a pus la dispoziție 35.000 M. pentru cumpărarea minăstirii menționate. (Evangelische Information 23/1980).

Diac. Prof. O. BUCEVȘCHI

Simpozionul patristic asupra Sf. Maxim Mărturisitorul.

Între 2—5 septembrie 1980 a avut loc la Fribourg—Elveția un Simpozion patristic dedicat Sf. Maxim Mărturisitorul (580—662) de la a cărui naștere s-au împlinit 1400 ani. Au luat parte specialiști în domeniul Patrologiei de diferite confesiuni din multe țări.

Participanții ortocodși au prezentat următoarele comunicări: Prof. Pan. Christou (Tesalonic); «Maxim Mărturisitorul și infinitatea omului»; Dr. Ch. Sotiropoulos (Atena) — Ediția critică a *Mystagogiei* și celelalte opere ale Sfântului Maxim Mărturisitorul; Prof. C. Tzirpanlis (New York) — Aspecte ale teologiei istoriei și politicii la Sfântul Maxim Mărturisitorul; Prof. Gh. Dragas (Durheim) — Contribuția Sfântului Maxim Mărturisitorul la soteriologia patristică; Prof. Artemie Radoslavlievici (Tutin-Iugoslavia) — Scopul întrupării Logosului lui Dumnezeu după Sf. Maxim Mărturisitorul.

Dintre celelalte contribuții amintim: Dr. Jean-Miguel Garrigues (Aix-en-Provence) — Întruparea și planul Creatorului după Sfântul Maxim Mărturisitorul; F. M. Lethel (Paris) — Rugăciunea lui Iisus în Ghetsimani, în controversa monotelită; Rev. P. Pierre Piret (Bruxelles) — Hristologia și teologia trinitară la Sfântul Maxim Mărturisitorul; Prof. I. H. Dalmais (Paris) — Manifestarea Logosului în Om și în biserică; Prof. M. J. le Guillou (Paris) — Maxim Mărturisitorul și teologia răscumpărării.

(Episkopsis nr. 237 din 15 septembrie 1980, p. 7—8).

Amintim faptul că și *teologii români* au scris lucrări asupra Sf. Maxim Mărturisitorul dintre care amintim următoarele; Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Mystagogia Sf. Maxim Mărturisitorul* (traducere din grecește) în «Revista Teologică» (Sibiu), nr. 4—5/1944; Idem, *traduceri în Filocalie*, vol. II și vol. III, Sibiu, 1947; și 1948; Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Patrologie* (manual pentru uzul studenților teologi), București, 1956, p. 279—281; Mag. Ion Bria, *Cunoașterea lui Dumnezeu la Sfântul Maxim Mărturisitorul*, în «Studii Teologice», nr. 5—6/1957; Mag. Mihai Georgescu, *Virtutea iubirii în teologia Sf. Maxim Mărturisitorul*, în «Studii Teologice», nr. 9—10/1958; Mag. Ioan Ică, *Problemele dogmatice în dialogul Sfântului Maxim Mărturisitorul cu Pyrrus*, în «Ortodoxia», nr. 3/1960; Idem, *1300 ani de la moartea Sf. Maxim Mărturisitorul*, în «Miltropolia Ardealului», nr. 1—2/1962, Drd. Virgil Ionescu, *Opera Sfântului Maxim Mărturisitorul în literatura românească veche pînă la 1850*, în «Studii Teologice», nr. 5—6/1971; Pr. drd. Mircea Nișcoveanu, *Probleme de doctrină în opera Sfântului Maxim Mărturisitorul*, în «Glasul Bisericii» nr. 1—2/1975; Pr. Prof. Milan Ţesan, *Monoteismul. Sinodul al VI-lea ecumenic de la Constantinopol 680—681*, în «Istoria Bisericească Universală», vol. I, ed. II adăugită și revăzută, București, 1975, p. 284—289; Drd. N. Streza, *Teoria Logosului la Sf. Maxim Mărturisitorul*, în «Studii Teologice» nr. 5—8/1977; Diacon Asistent Viorel Ioniță, *Sinodul al VI-lea ecumenic și importanța sa pentru ecumenismul contemporan* (teză de doctorat), București, 1978, p. 408—414. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae a publicat: *Mystagogia tu aghiu Maximu tu Omologhitu. Eisagogy kui Sholia*, Atena, 1973, p. 184.

* *

*

Prima reuniune de lucru a unei subcomisii a Comisiei mixte pentru dialogul ortodox-catolic.

Dialogul teologic dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică a, intrat într-o fază activă cu prima reuniune de lucru a unei subcomisii a Comisiei mixte, creată la sesiunea inaugurală a dialogului de la Patmos-Rhodos (29 mai — 4 iunie 1980). Această primă reuniune a fost găzduită de mănăstirea benedictină de la Chevetôgne, lângă Namur—Belgia între 5—9 octombrie 1980, unde s-a examinat și discutat în detaliu tema propusă recent la Rodos și anume «Taina Bisericii și a Euharistiei în lumina Tainei Sfintei Treimi». La sfârșitul reuniunii de lucru a fost redactat și aprobat un text comun, care-conform hotărârii de la Rodos 1980 — va fi înaintat Comisiei de coordonare, din care face parte și I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului. Această Comisie de coordonare va proceda, în luna mai 1981, la o primă sinteză a rezultatelor celor trei subcomisii, după ce va primi și rapoartele celorlalte două subcomisii care se vor reuni în februarie și respectiv aprilie 1981.

Membrii subcomisiei care s-au reunit la Chevetôgne sint următorii; din partea ortodoxă; I.P.S. Mitropolit Partenios de Cartagina (Patriarhia Alexandriei), președinte; Pr. Prof. Paul Ales de la Facultatea de teologie ortodoxă din Presov—Cehoslovacia; Prof. Stoian Gosevici de la Facultatea de teologie din Belgrad; Prof. Stylianos Papadopoulos de la Facultatea de teologie a Universității din Atena; din partea catolică — Pr. André de Halleux, franciscan, profesor la Universitatea din Louvain—Belgia, Rev. Waslaw Hryniewicz, profesor la Universitatea catolică din Lublin—Polonia; Prof. Vittorio Peri de la Biblioteca Vaticană și Pr. Emanuel Lanne de la mănăstirea Chevetôgne—Belgia, ca secretar.

Comunicatul comun publicat la terminarea lucrărilor precizează că «dezbaterele s-au desfășurat într-un spirit frățesc de sinceritate și într-o remarcabilă înțelegere reciprocă».

(«S.O.P.» nr. 51 din octombrie 1980, p. 4).

* *
*

Decesul Patriarhului siro-iacobit și alegerea noului Patriarh. Mar Ignațiu Iacoub III, patriarhul Bisericii Siriene Iacobite — una dintre Bisericile Vechi Orientale — a decedat la Damasc, la 24 iunie 1980. La funeraliile sale au luat parte conducătorii Bisericilor locale, printre care Prea Fericitul Patriarh Ignațiu IV Hazim al Antiohiei și al întregului Orient, apoi Patriarhul sirian catolic, Ignațiu Antonie II, precum și Patriarhul melchit de Antiohia, Maximos V. Hakim, alături de numeroși episcopi ai Bisericii ne-calcedoniene siriene.

Cei optsprezece episcopi ai acestei Biserici au ales pe noul Patriarh Siro-iacobit de Antiohia, în persoana *Patriarhului Elias Zakka*. Noul înfiștător al acestei Biserici s-a născut în anul 1933 la Mossoul (Irak). A studiat la Institutul «Mar Afram» din acest oraș, unde a devenit monah și i s-a încredințat o parohie. Fostul patriarh, Mar Ignațiu Iacoub III, l-a luat ca secretar, pînă ce, în anul 1963, a fost ales mitropolit de Mossoul, apoi, din 1969, mitropolit de Bagdad. De aici a fost promovat la funcția de Patriarh al Bisericii Siro-iacobite de Antiohia, cu sediul la Damasc.

(«Irénikon», LIII (1980), nr. 3, p. 423).

* *
*

Adunarea generală a Alianței Biblice Universale

Intre 28 septembrie — 5 octombrie 1980 s-a reunit la Chang-Mai în Tailanda, adunarea generală a Alianței Biblice Universale, avînd ca temă «Cuvîntul lui Dumnezeu deschis tuturor», preocupîndu-se de numeroasele probleme puse de difuzarea și traducerea Bibliei și stabilind planul de lucru pe anii 1980—1988.

Delegații ortodocși au fost E. P. Episcop Lavrentie al diocезei sîrbești pentru Europa Occidentală și Prof. George Galitis de la Universitatea din Alena, care au prezentat realizările întîlnirilor interortodoxe «Anunțarea lui Hristos astăzi» (București, 1974); «Anunțarea lui Hristos prin viața liturgică» (Ețchmiadzin, 1975) și «Anunțarea lui Hristos într-o societate socialistă» (Praga, 1979). Aceste reuniuni au precizat importanța unei mai mari difuzări a Bibliei într-un limbaj accesibil omului modern.

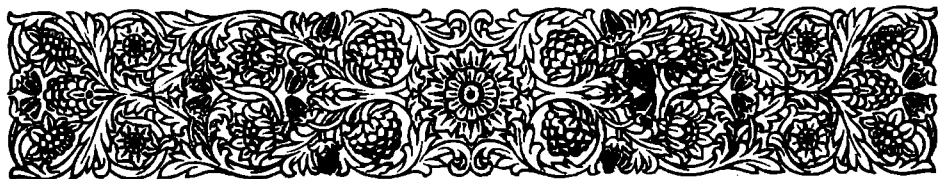
S-a subliniat apoi dimensiunea eclezială și liturgică a Cuvîntului lui Dumnezeu; Hristos este prezent în Biserica Sa prin Duhul Sfînt care fixează Scripturile, răsîndește Cuvîntul, îl face viu și accesibil tuturor. Născută în Biserică, Biblia i-a fost dată acesteia și de aceea sînt inseparabile. Ea angajează plenitudinea ființei Bisericii și a fiecărui dintre membrii acesteia. Biblia și dogma sînt expresia aceluiași Duh, care este viața Bisericii.

Comitetul european regional al Alianței Biblice Universale studiază actualmente desemnarea unui reprezentant permanent al Bisericii Ortodoxe pe lîngă Centrul european ale acestei Instituții de la Bruxelles.

(«S.O.P. nr. 51, oct. 1980, p. 9).

Lector. univ. Dr. CEZAR VASILIU

PAGINI ALESE DIN SFINȚII PĂRINȚI

SFINTUL VASILE CEL MARE, DESPRE SFINTUL DUH

Partea I-a

Introducere, în care (se demonstrează) că este necesar studiul¹ celor mai puțin însemnate capitole ale teologiei

(Col. 68). Am lăudat zelul și dragostea de a cunoaște o, frate Amfilohie, cap iubit și mie mai scump decât orice și m-am bucurat mult (văzînd) înclinarea către studiu și agerimea minții tale, care (te fac) să socotești necesar a nu lăsa necercetat nici un cuvînt, din cele cite, în mod necesar, se rostesc. (vorbind) despre Dumnezeu. Pentru că ai înțeles bine îndemnul Domnului (cuprind în cuvintele): «Oricine cere primește și orice caută găsește»², mi se pare că prin străduința (ta) în a cere ai putea dispune să comunice (ceea ce cunoaște) chiar și pe cel mai puțin dispus (să facă aceasta). Dar, ceea ce admir și mai mult la tine, este faptul că nu pui întrebări pentru a (mă) încerca, ci pentru afla care este adevărul (în chestiunile controversate). Pentru că sînt destui³ aceia care ne ascultă acum cu curiozitate și ne întreabă cu stăruință, dar este foarte greu să afli un suflet dornic (cu adevărat) să cunoască (un suflet) care să caute adevărul, pentru a nu rămîne în necunoaștere⁴. Asemenea cursei războinicilor și capcanei vînătorilor cu momeala meșteșugit ascunsă, sînt întrebările celor (mai) mulți; aceștia pun întrebări, nu pentru a trage vreun folos din ele, ci pentru ca, în cazul în care vor găsi că răspunsurile nu concordă cu dorința lor, să pară că au un motiv întemeiat de ceartă.

Dacă nesăbuitul care întreabă este considerat înțelept⁵, de cită (prețuire) vom socoti vrednic pe ascultătorul înțelept, pe care profetul l-a comparat cu un sfetnic minunat?⁶. Este drept să dăm toată cîntea și să (ajutăm) să progreseze pe cei care

---

1. Substantivul este la plural : studiile, cercetările.

2. *Luca*, XI, 10.

3. *Mare abundență*.

4. Pentru vindecarea ignoranței.

5. «Nesăbuitului care întreabă i se va socoti (aceasta drept) înțelepciune», *Proverbe* XVII, 28.

6. *Isaia* III, 3.

împărtășesc zelul și toate nevoințele celui care se îndreaptă spre desăvârșire. Pentru că faptul de a nu trece ⁷ cu ușurință peste cuvintele cu conținut) teologic și a încerca să găsească sensul ascuns al fiecărei silabe și al fiecărui cuvânt, nu este (însușirea oamenilor) puțin evlavios, ci a aceluia care cunosc scopul chemării noastre. Pentru că am fost chemați să ne asemănăm lui Dumnezeu pe cât este cu putință firii umane. Asemănarea, însă, nu (se realizează) fără cunoaștere, iar cunoașterea (este imposibilă) fără învățătură. Baza ⁸ (oricărei) învățături este discursul; părțile (alocuitoare ale) discursului sînt cuvintele și silabele. De aceea, nu este fără sens examinarea silabelor. Ar putea afirma cineva că, intrucît unele cuvinte ⁹ sînt mici, se cuvine a le trece cu vederea; dar, intrucît adevărul (se lasă) cu greu surprins trebuie să-l căutăm pretutindeni. Pentru că, dacă evlavia, întocmai ca și meșteșugurile, crește prin mici adăugiri, nimic nu trebuie neglijat din cele care conduc la cunoaștere; dacă cineva va lăsa cu vederea noțiunile elementare ¹⁰ (socotindu-le) ca fără importanță, nu va ajunge niciodată la culmile înțelepciunii. «Da» și «nu» sînt două silabe; deseori, însă, cel mai mare dintre bunuri, adevărul, și ultima expresie a răutății, minciuna, sînt redete prin aceste cuvinte mici. Dar ce spun acestea? Cineva a fost socotit împlinitor a toată cucerșia, făcînd numai semn cu capul, pentru a mărturisii pe Hristos. Dacă așa stau lucrurile, care dintre cuvintele (cu conținut) teologic este atît de neînsemnat — exprimînd el fie ceva bun, fie ceva rău — să nu aibă mare influență pozitivă sau negativă? Și dacă din lege nu va trece nici o iotă, nici o cirtă ¹¹ cum vom fi în siguranță lăsînd la o parte fie și pe cele mai neînsemnate (cuvinte)? Prin urmare, (cuvintele) pe care tu ne-ai cerut să le lămurim sînt în același timp mici și mari; mici (în ceea ce) privește extensiunea ¹² pronunțării; din acest punct de vedere poate și de disprețuit; mari, însă, prin forța celor pe care le desemnează, — după chipul (grăuntelui) de muștar, care, deși este cel mai mic dintre semințele copacilor, însă învrednicindu-se de îngrijirea necesară și dezvoltîndu-se puterea sădită în el, crește (copac) destul de înalt. Dacă cineva rîde, vîzînd poliloghia noastră în legătură cu silabele, — pentru a vorbi ca psalmistul ¹³ — acela să știe că va culege rodul nefolositor al risului; noi însă nu vom întrerupe cercetarea, cedînd batjocurilor oamenilor nici lăsîndu-ne înfrinți de disprețul lor.

Sînt atît de departe a mă rușina de aceste (cuvinte) ca de niște (cuvinte) neînsemnate, încît, dacă aș reuși să surprînd o infimă parte a valorii lor, aș socoti că m-am învrednicit de (lucruri) extraordinare; (aș susține, în același timp) că cîștișul fratelui care cercetează împreună cu noi, nu este mic. Deci, vîzînd că este vorba despre o mare luptă pentru cuvinte mici, nu evit truda în speranța că voi fi răsplătit. Sînt convins că această dezbateră va fi fructuoasă pentru mine, iar pentru cei ce o ascultă aducătoare de folos netrecător. De aceea, cu ajutorul însuși al Duhului Sfînt, să zic așa, voi purcede numai decît la explicare. Și dacă vrei să apuc drumul expunerii, mă voi referi pe scurt la originea controversii.

Nu de mult, pe cînd mă rugam cu poporul, slăvind pe Dumnezeu-Tatăl în două feluri: cînd cu Fiul, împreună cu Duhul Sfînt, cînd prin Fiul în Duhul Sfînt, ne-au acuzat unii dintre cei de față că folosim cuvinte străine și, în același timp, contradictorii. Tu, mai ales pentru folosul aceluia, — iar dacă boala lor este fără remediu,

7. A asculta. 8. Inceputul, principiul. 9. Întrebări.

10. Primele elemente, primele noțiuni, probabil literele.

11. *Matei* V, 18.

12. Conciziunea, scurtimea.

13. *Psalmul* 118, 85.

14. În legătură cu puterea (existentă) în aceste silabe.

pentru a feri pe cei cu care întrețin relații —, ai cerut să fie formulată clar învățătura despre sensul acestor silabe. Se cuvine, deci, să vorbesc concis, pornind de la un fapt acceptat de toți.

II

Unde își are punctul de plecare preocuparea ereticilor în legătură cu silabele

Minuțiozitatea cu care acești oameni cercetează silabele și cuvintele nu este întâmplătoare, după cum s-ar putea crede, nici nu conduce la un rău neglijabil; ea ascunde un plan bine conturat și ascuns (îndreptat) împotriva dreptei credințe¹⁵. (Aceștia) încearcă să demonstreze că felul în care ne exprimăm despre Tatăl, Fiul și Sfântul Duh este diferit, pentru ca din această (demonstrație) să scoată o dovadă ușoară a deosebirii după fire (a persoanelor). Așadar folosesc un vechi sofism, inventat de Aetius, șeful acestei erezii, care a scris undeva în epistolele sale, așa: «cele deosebite după fire sînt numite diferit și invers: cele numite diferit sînt deosebite după fire». În sprijinul afirmației sale invocă pe Apostolul (Pavel), care zice: «Unul este Dumnezeu și Tată, de la care sînt toate și unul este Domnul Iisus Hristos, prin care sînt toate»¹⁶. Astfel, zice (Aetius) (raportul) în care se află cuvintele între ele va fi și (raportul) dintre firile desemnate de aceste (cuvinte). Or, deosebite (fiind expresiile) «din care» și «prin care» deosebit este și Fiul de Tatăl. De la această rătăcire provine poliloghia acestor bărbați în legătură cu cuvintele despre care este vorba. De aceea, ei atribuie lui Dumnezeu Tatăl, ca privilegiu deosebit (expresia) «de la care», lui Dumnezeu Fiul, (expresia) «prin care», iar Sfântului Duh, (expresia), «în care»¹⁸. Susțin că acest mod de folosire a expresiilor¹⁹ nu se schimbă niciodată, pentru că, după cum am zis, deosebirea expresiei presupune deosebirea firilor. Dar n-au putut să ascundă (faptul) că prin minuțiozitatea (arătată în examinarea) cuvintelor nu fac altceva decît să sprijine doctrina lor eretică. Ei vor ca expresia «de la care» să desemneze pe creator, expresia «prin care» să desemneze pe colaborator sau instrumentul, iar expresia «în care» să desemneze timpul sau locul. (Fac astfel de afirmații) pentru ca (Fiul), creatorul tuturor, să nu fie considerat cu nimic superior unui instrument, iar Duhul Sfînt să pară că nu oferă creaturilor (nimic altceva) decît spațiul și timpul.

III

Felul de a analiza cuvintele²⁰ imită logica²¹ celor din afară²²

(Col. 76). La această rătăcire i-a condus și imitarea (logicii) celor «din afară», care atribuiau expresiile «din care» și «prin care» lucrurilor de natură diferită. Pentru că, după socotința acelor, expresia «din care» indică materia, pe cînd expresia «prin care» desemnează instrumentul sau, în general, pe cel ce asistă.

15. Pietății. 16. I Corinteni VIII, 6. 17. Boală.

18. Pentru Tatăl expresia ἐξ ὕο, pentru Fiul δι' οὐ ὡ iar pentru Sfîntul Duh ἐν ᾧ.

19. Pentru cuvîntul «expresie» întrebuințează pe cei de «silabă».

20. «Tehnologia silabelor».

21. Cuvîntul «înțelepciune» are aici sensul de logică.

22. Prin expresia «cei din afară» se desemnează de obicei, de către Părinții capadocieni și Sfîntul Ioan Gură de Aur, filozofii greci.

Mai mult, — pentru că ce ne împiedică să ne referim la întreaga învățătură și să arătăm pe scurt îndepărtarea acestor bărbați de adevăr și dezacordul lor cu (filozofii) înșiși? — cei ce s-au preocupat de filozofia greacă²³, când explică natura cauzei în multe feluri și scot în evidență sensurile proprii, zic că unele dintre cauze sînt primare, altele auxiliare sau secundare, iar altele au sens de cauze necesare. Fiecăreia dintre acestea îi rezervă o denumire specială, încît altfel este numit creatorul și altfel este numit instrumentul Creatorului, socotesc ei, trebuie să i se atribuie (expresiei) «de către care»²⁴ pentru că, zic ei, de obicei se spune că scaunul a fost făcut «de» timplar. Instrumentului (trebuie să i se atribuie expresia) «prin», (cu) care²⁵, pentru că, zic ei, se spune că scaunul se lucrează «cu»²⁶ toporul, «cu» burghiul, și «cu» alte (instrumente). În același chip, ei socotesc că expresia «din care»²⁷ revine materiei, pentru că (se spune că) scaunul este «din» lemn; că expresia «după care»²⁸ exprimă planul sau modelul propus meșterului, pentru că (se presupune) că acesta, fie că și-a plănuit mai dinainte opera și apoi a transpus închipuirea în faptă, fie privind un model a căutat să-l imite. Expresia «pentru care» vor s-o raporteze la scop; pentru că, (se spune) că «pentru» oameni a fost făcut scaunul. Expresia «în care»²⁹, ar sugera spațiul sau timpul. Pentru că (la întrebarea) Cînd s-a întîmplat? (Se răspunde) «În» acest timp. Și unde? «În» acest loc. Deși acestea (timpul și locul) nu adaugă nimic la ceea ce s-a făcut, totuși fără ele nu este posibil să se facă ceva. Pentru că cei care acționează au nevoie de loc și de timp. Aflînd și admirînd aceste învățături în cugetarea grecească³⁰, (ereticii) le transpun în învățătura simplă a Scripturii³¹ pe de o parte spre micșorarea Cuvîntului lui Dumnezeu, pe de altă parte, spre negarea Duhului Sfînt. Ei n-au ezitat să atribuie stăpînului tuturor cuvîntul rezervat de «cei din afară» instrumentelor neînsuflîte și servului umil, înțeleg (expresia) «prin care» — și nu se rușinează (ei), creștinii, să atribuie stăpînului lumii expresia (cuvenită) fierăstrăului sau ciocanului.

IV

Scriptura folosește fără deosebire aceste expresii

(Col. 77). Recunoaștem, desigur că și Scriptura³² folosește adesea aceste expresii. Zicem, însă, că libertatea Sfîntului Duh nu este aservită întru totul logicii³³ celor din afară, că în fiecare împrejurare (Scriptura) acomodează expresiile după nevoi. De exemplu, expresia «din care», în Scriptură nu se referă totdeauna la materie, — cum li se pare acelor (filozofi), — ci, de obicei, se atribuie cauzei supreme. Ca în (afirmațiile): «Unul este Dumnezeu, de la³⁴ care sînt toate»³⁵ și «Toate sînt de la Dumnezeu»³⁶.

23. Înțelege filozofia greacă, în contrast cu doctrina creștină, pe care o numește «filozofia cea adevărată», sau, simplu, «filozofie».

24. ὁφ' οὗ. 25. δι' οὗ.

26. Am tradus prepoziția „διὰ” prin prepoziția «Cu», prepoziție care indică instrumentul.

27. ἐξ οὗ. 28. ἀφ' οὗ. 29. ἐν ᾧ.

30. Cugetarea grecească este numită de această dată «zadarnică» «și goală, înșelătoare».

31. A Duhului.

32. Prin cuvîntul adevărului desemnează Sf. Scriptură.

33. Prin cuvîntul «meschinărie», micime caracterizează modul de gîndire al «celor din afară».

34. Am tradus prepoziția ἐξ prin «de la» și nu prin «din».

35. I Corinteni VIII, 6.

36. I Corinteni XI, 12.

Alteori, însă, Scriptura folosește această expresie în legătură cu materia, ca (de exemplu), cînd zice: «Să faci corabie din lemne neputrezitoare»³⁷, «Să faci candelabru din aur curat»³⁸, «primul om (făcut) din pămînt, a fost pămîntesc»³⁹, «din pămînt ai fost făcut tu ca și mine»⁴⁰.

Or, aceștia, pentru a susține deosebirea de natură⁴¹, după cum am mai spus, au legiferat că numai Tatălui se cuvine acest cuvînt. (În rîndul al doilea), preluînd principiile teoriei lor de la cei din afară, nu-i urmează pe aceștia întru totul.

Astfel, pe cînd pe Fiul — urmînd codului acelora —, îl socotesc⁴² instrument, iar pe Duhul Sfînt loc, — pentru că, zic ei (la această concluzie duce afirmația că creația lumii s-a făcut) «prin Fiul», «în duhul», atribuind lui Dumnezeu Tatăl expresia «de la care» (ex.) nu mai urmează, după cum susțin cei din afară, ci dau expresiei sensul apostolic, cel din spusa: «Voi de la El sînteți în Hristos Iisus»⁴³, și «Toate sînt de la Dumnezeu»⁴⁴.

Prin urmare, care este concluzia acestei analize (a ereticilor)? — Că alta este firea cauzei, alta a instrumentului și alta a locului. Ca atare, Fiul este deosebit de Tatăl după fire, pentru că instrumentul se deosebește de meșter, iar Duhul se deosebește (de Tatăl și de Fiul) pentru că locul și timpul se deosebesc ființial de instrumente și de cei care le minuesc.

V

Expresia „prin care” (atribuită exclusiv Fiului de către eretici) se folosește (în Scriptură) și în legătură cu Tatăl, iar expresia „din care” (atribuită exclusiv Tatălui) se folosește și în legătură cu Fiul și cu Duhul

Acestea⁴⁵ sînt (părerile) acelora. Noi, însă, vom demonstra ceea ce ne-am propus: că expresia «de la care» nu se atribuie doar Tatălui, că Fiului nu i s-a rezervat expresia «prin care» și că Fiul n-a exclus pe Duhul — așa cum susțin aceștia — de la părășia expresiilor «din care» și «prin care». (col. 80). «Unul este Dumnezeu și Tată, de la care sînt toate și unul este Iisus Hristos, prin care (s-au făcut) toate»⁴⁶. Acestea nu sînt cuvintele unuia care legiferează, ci ale unuia care distinge ipostazele. Apostolul se exprimă așa, nu pentru a sublinia vreo diferență de natură, ci pentru a face distinctă noțiunea de Tată și de Fiul. Că expresiile nu se opun unele altora, nici — cum se întîmplă în război, cînd se trece în tabăra dușmană — nu combat naturile cărora aparțin, se vede și de acolo că Iericitul Pavel, zicînd: «Toate (s-au făcut) de el, prin el și în el»⁴⁷, a atribuit acele trei⁴⁸ unuia și aceluiași subiect. Oricine va cerceta, cît de puțin sensul frazei, de bună seamă va zice că acest (text) se

37. *Geneză* VI, 14.

38. *Exod*, XXV, 30.

39. I *Corinteni* XV, 47.

40. *Iov* XXXIII, 6.

41. Între persoanele Sfintei Treimi.

42. I-au dat denumirea.

43. I *Corinteni* I, 30.

44. I *Corinteni*, XI, 12.

45. Cele expuse în capitolul precedent.

46. I *Corinteni* I, 30.

47. *Romani* XI, 36.

48. În text este «ambele» (expresii).

referă la Domnul. Pentru că, după ce apostolul a citat din profeția lui Isaia, textul «Cine a cunoscut gândul Domnului și cine a fost sfetnicul Lui a adăugat: «de la El, prin El și în El (sînt toate»⁴⁹). Că acestea s-au spus profetului despre Dumnezeu Cuvîntul, Creatorul întregii lumi, poți afla din cele ce urmează: «Cine a măsurat apa cu pumnul, cerul cu palma și tot pămîntul cu căușul palmei? Cine a pus munții în cîntar și vilcelele în cumpănă? Cine a cunoscut gândul Domnului și s-a făcut sfetnicul Lui?»⁵⁰.

Aici, cuvîntul «cine» nu exprimă imposibilul, ci raritatea, ca și în textul: «Cine se va ridica împreună cu mine împotriva celor răi?»⁵¹, «Cine este omul care dorește viață?»⁵² și «Cine se va sui în muntele Domnului?»⁵³. Același este cazul și aici: Cine este cel care cunoaște gândul Domnului și este părtaș la voința lui? (Fiul) pentru că Tatăl iubește pe Fiul și pe toate i le descoperă»⁵⁴. El (Fiul) este cel care ține pămîntul și-l cuprinde cu palma, el este cel care a înfrumusețat și a pus ordine în toate, cel care a pus echilibrul în munți, măsuri apelor și rînduială în toate cite există în lume; El cuprinde cerul cu o infimă parte a puterii sale, (parte) pe care cuvîntul profetic, în chip figurat, a numit-o palmă⁵⁵. De aceea, în sensul propriu (al cuvîntului), Apostolul a adăugat: «De la El, prin El și în El (sînt) toate»⁵⁶ (col. 81). «De la el», pentru că el este cauza celor ce există, conform voinței lui Dumnezeu Tatăl. «Prin el» (pentru că lui I se datorește) conservarea tuturor; după ce le-a zidit pe toate, a adăugat fiecareia dintre cele făcute (însușirile necesare) pentru conservare. De aceea, cu o dorință irezistibilă și a dragoste de negrăit, către el, stăpînul și dătătorul vieții, s-au îndreptat toate, așa cum s-a scris: «Ochii tuturor privesc cu speranță către tine»⁵⁷ și iarăși: «Toate nădăjduiesc în tine»⁵⁸, «deschizi tu mina ta și orice viețuitoare se umple de bunăvoință»⁵⁹.

Dacă (adversarii noștri) se împotrivesc părerii noastre acesteia, ce raționament vor aduce pentru a nu fi în contradicție flagrantă cu ei înșiși? Pentru că dacă nu sînt de acord că cele trei expresii se referă la Domnul, este absolut necesar să atribuie lui Dumnezeu-Tatăl expresiile «de la El» (ἐξ αὐτοῦ) «prin El» (δι' αὐτοῦ) și «în El» (εἰς αὐτόν). Datorită acestui (raționament) teoria lor, în mod vădit, cade. Pentru că Tatălui se atribuie nu numai expresia «de la care» (ἐξ αὐτοῦ) ci și expresia «prin care» (δι' οὗ). Dacă acesta⁶⁰ nu exprimă nimic umilitor, de ce o atribuie Fiului în semn de inferioritate? Dacă, în mod necesar exprimă (acțiunea) de slujire, atunci să ne răspundă: cărui demnitar este slugă Dumnezeu slavei și Tatăl lui Hristos? În felul acesta, deci, acei (oameni) se anihilează singuri, pe cînd noi sîntem tari în ambele cazuri. Căci dacă se adevărește (părerea) că (în textul respectiv) este vorba despre Fiul (atunci) expresia «din care»⁶¹ va trebui atribuită Fiului; și dacă stăruie cineva să raporteze Cuvîntul

49. Romani XI, 34–36; Isaia XL, 13.

50. Isaia XL, 12–13.

51. Psalmul XCIII, 16.

52. Psalmul XXXIII, 13.

53. Psalmul XXIII, 3.

54. Ioan V, 20.

55. Isaia XL, 12.

56. Romani XI, 36.

57. Psalmul CXXI, 15.

58. Psalmul CMI, 27.

59. Psalmul CXLIV, 16.

60. Expresia «prin care».

61. Expresia «ἐξ οὗ» am tradus-o uneori prin expresia «din care», alteori prin expresia «de la care».

profetului la Dumnezeu⁶² va trebui să acorde lui Dumnezeu (Tatăl) și expresia «prin care» (δὲ οὗ), astfel încît fiecare dintre cele două (expresii) va avea aceeași valoare, pentru că (ambele) sînt raportate în egală măsură, la Dumnezeu, la una și aceeași persoană. Dar să revenim la subiect⁶³.

Scriind Efesenilor, apostolul zice: «Credincioși adevărului, în dragoste să creștem în toate privințele, ca să ajungem la Cel ce este Capul, Hristos. Din El tot trupul, bine încheșat și strîns legat, prin ceea ce dă fiecare încheietură, își primește creșterea potrivit cu lucrarea fiecărei părți»⁶⁴. Iar în epistola către Coloseni a zis către cei care nu cunoșteau pe (Fiul) Unul Născut: «Cel ce se ține de Hristos, de cel ce este Capul, — din care este tot trupul, (col. 84) hrănit și bine încheșat, cu ajutorul încheieturilor și legăturilor —, își primește creșterea pe care i-o dă Dumnezeu»⁶⁵. Că Hristos este cap al Bisericii, am aflat din altă parte, (de acolo unde) apostolul zice: «Și pe el, cap l-a pus în Biserică peste toate»⁶⁶, și «din plinătatea lui noi toți am luat»⁶⁷. Domnul însuși zice: «Din al meu va lua și vă va face cunoscut»⁶⁸.

Într-un cuvînt, multiple i se vor arăta, celui ce cu rîvnă adună (textele respective), întrebunțările (expresiei) «din care» (ἐξ οὗ). Pentru că și Domnul zice: «Am simțit o putere ieșind din mine»⁶⁹. De asemenea, am remarcat că în multe locuri (expresia) «de la care» (ἐξ οὗ) se referă la Duhul Sfînt: «Cel ce seamănă în Duhul, de la Duhul va secera viață veșnică» (zice Apostolul Pavel)⁷⁰. Din aceasta cunoaștem că este întru noi, de la Duhul care ni s-a dat»⁷¹; (zice) Ioan. «Cel conceput în ea, este de la Duhul Sfînt»⁷² (zice ingerul). Și Domnul zice: «cel născut de la Duhul, Duh este»⁷³.

Așa stau lucrurile în această chestiune.

Se cuvine să demonstrăm (acum) că Scriptura folosește expresia «prin care» (δὲ οὗ) în mod egal pentru Tatăl și pentru Fiul și pentru Sfîntul Duh.

Pentru (că se folosește în legătură cu) Fiul este de prisos să aduce mărturii, pentru că sînt cunoscute și de ele se face caz de către adversari. Noi însă demonstrăm că (expresia) «prin care» s-a aplicat și Tatălui: «Credincios este Dumnezeu prin care ați fost chemați la părășia Fiului Său», zice (Apostolul Pavel)⁷⁴. Același (Apostol zice): «Pavel, prin voia lui Dumnezeu, Apostol al lui Iisus Hristos»⁷⁵. «Nu mai ești rob, ci fiu; iar dacă ești fiu, ești și moștenitor prin Dumnezeu»⁷⁶. «După cum Hristos a fost sculat din morți prin slava Tatălui» (așa și noi)⁷⁷. Isaia zice: «Vai vouă, celor

62. Aici, ca și în multe alte locuri, întocmai ca și apostolul Pavel, atribuie denumirea de Dumnezeu primei persoane a Sfintei Treimi.

63. Să revenim la expresia «ἐξ»

64. Efeseni IV, 15—16.

65. Coloseni II, 19.

66. Efeseni I, 22.

67. Ioan I, 16.

68. Ioan XVI, 14.

69. Luca VIII, 46.

70. Galateni VI, 47.

71. I Ioan III, 24.

72. Matei I, 20.

73. Ioan III, 6.

74. I Corinteni I, 9.

75. II Corinteni I, 1.

76. Galateni IV, 7.

77. Romani VI, 4.

ce faceți planuri în ascuns, dar nu după (dă) voia Domnului»⁷⁸. (În sprijinul afirmației) că această expresie se atribuie și Duhului se pot cita multe dovezi. «Nouă», zice (Apostolul Pavel) ni le-a descoperit Dumnezeu prin Duhul Sfânt»⁷⁹. Și-n altă parte: «Depozitul cel bun păstrează-l prin Duhul Sfânt»⁸⁰. Și iarăși: «Pentru că unuia i se dă prin Duhul darul înțelepciunii»⁸¹.

Aceleași lucruri avem de spus și în legătură cu prepoziția «în» (ἐν), (anume) că Scriptura a folosit-o și când s-a referit la Tatăl. De exemplu, în Vechiul Testament: «În Dumnezeu, zice (Psalmistul) vom căpăta putere»⁸². «Tu ești lauda mea totdeauna»⁸³. Și iarăși «În numele Tău mă voi bucura»⁸⁴. La Pavel: «În Dumnezeu, zice, care a zidit toate»⁸⁵. «Pavel, Silvan și Timotei (col. 85) Bisericii Tesalonicienilor, în Dumnezeu Tatăl»⁸⁶. Dacă (stă) în voia lui Dumnezeu, voi putea veni la voi»⁸⁷; «Laudă-te, zice, în Dumnezeu»⁸⁸. Și cite (altele) pe care nu este ușor nici a le enumera. Scopul nostru, însă, nu este de a face caz de mulțimea mărturiilor (pe care le cunoaștem) ci de a face dovada că observațiile lor nu sînt corecte. Nu vom demonstra, — considerînd ceva cunoscut —, faptul că această expresie se folosește și în legătură cu Fiul și cu Duhul. Socotim, însă, necesar să spunem că pentru un ascultător înțelept este suficientă combaterea spuselor lor din inversarea raționamentului. Anume, dacă expresiile diferite indică o deosebire de esență — așa cum spun ei —, (atunci) identitatea expresiilor trebuie să-i facă să mărturisească acum cu sfială, că esența este identică.

Cuvintele se folosesc unele în locul altora, nu numai cînd se vorbește despre Dumnezeu, ci deseori (în vorbirea curentă) are loc o comunicare reciprocă a sensurilor, cînd o expresie ia locul alteia. De exemplu: «Am dobîndit un om «prin» Dumnezeu»⁸⁹ zice Adam, ceea ce echivalează cu «de la» Dumnezeu. Înalt loc (se spune): «Cite a poruncit Moise lui Israil prin (dă) porunca Domnului»⁹⁰. Și altundeva: «Explicarea lor nu se face «prin» (ajutorul) lui Dumnezeu?»⁹¹. Despre vise vorbind Iosif cu cei aflați în temniță cu el, în loc să spună «de la» Dumnezeu, a zis «prin» Dumnezeu. Invers, Pavel folosește prepoziția «din» în loc de «prin», cînd zice: «Născut din femeie»⁹². Că despre femeie se cade a se spune că s-a născut «din» bărbat, iar despre bărbat că (s-a născut) «prin» femeie, acest lucru ni l-a explicat clar în altă parte, în cele ce zice: «După cum femeia este din bărbat, la fel bărbatul este prin femeie»⁹³. Aici însă (Pavel) făcînd dovada că expresiile se pot folosi diferit, (decît se obișnuiește) corectează, în același timp, în treacăt, greșala unora care socotesc că trupul Domnului este spiritual. (Vrînd) să arate că trupul purtător de Dumnezeu a

78. *Isaia* XXIX, 15.

79. *I Corinteni* II, 10.

80. *II Timotei* I, 14.

81. *I Corinteni* XII, 8.

82. *Psalmul* CVII, 14.

83. *Psalmul* LXX, 6.

84. *Psalmul* LXXXVIII, 17.

85. *Efeseni* III, 9.

86. *II Tesaloniceni* I, 1.

87. *Romani* I, 10.

88. *Romani* II, 17.

89. *Geneză* IV, 1.

90. *Levitic*, VII, 21.

91. *Geneză* XL, 8.

92. *Galateni* IV, 4.

93. *I Corinteni* XI, 12.

foșt alcătuit din frământătura omenească, a preferat termenul cel mai expresiv (pentru că) expresia «prin femeie» putea să sugereze o naștere aparentă, pe cind expresia «din femeie», putea să indice suficient părășia firii fiului la firea mamei). Nu se contrazice; arată numai cît de ușor se substituie prepozițiile unele altora. Prin urmare, cînd și în (cazurile) în care, de obicei, se folosește expresia «prin care» s-a pus expresia «din care», ce rațiune — pentru ponegrirea dreptei credințe — există să facem distincție între cuvinte?

VI

Răspuns celor care afirmă că Fiul nu este „cu Tatăl” (μετὰ τοῦ Πατρὸς), ci „după Tatăl” (μετὰ τὸν Πατέρα). În același timp se expun dovezile în favoarea egalității de cinștire

(Col. 88). Nici la scuza că din neștiință (zic acestea) nu pot să recurgă (dacă se are în vedere) cu cît meșteșug și cîtă răutate susțin discuția. Ei se minie, vădit, împotriva noastră, pentru că preamărim pe (Fiul) Unul Născut, împreună cu Tatăl și pe Duhul Sfînt nu-l separăm de Fiul. De aceea, ne numesc introducători de credințe noi, inovatori, inventatori de cuvinte și cite nume din cele dezonorante nu ne dau? Sintem atît de departe a ne supăra de injuriile lor, încît dacă nu ne-ar aduce mîhnire și neincetată durere vătămarea pe care și-o provoacă, aș zice că le datorăm mulțumire pentru ocară, ca onora care ne aduc feroceia. «Pentru că, zice (Mîntuitorul), fericiți veți fi cînd vă vor ocări din cauza mea»⁹⁴. (Problemele) pentru care se tulbură sîni acestea: «Fiul, zic ei, nu (trebuie cîștit) «cu Tatăl» ci «după Tatăl»; Tatălui i se cuvîne mărire «prin» el (adică prin Fiul) și nu «cu» el. Pentru că, pe cind expresia «cu el» exprimă egalitatea de cinște, expresia, «prin care» sugerează ideea de slujire. Nici Duhul, zic ei, nu trebuie pus (pe aceeași treaptă) cu Tatăl și cu Fiul, ci sub Fiul și sub Tatăl, nu pe același plan ci subordonat, nici connumărat, ci subnumărat. Cu astfel de cuvinte strică simplitatea și naturalitatea credinței. Prin urmare, ce scuză pot să aibă (invocînd) necunoștința, cei care, prin indiscreția lor, nu lasă nici pe alții în «necunoștință»?

Noi, mai întii, le vom pune această întrebare: în ce sens zic ei că Fiul este «după» Tatăl? Datorită faptului că este posterior în timp sau datorită locului (pe care îl ocupă) sau datorită vârștei (care i se dă)? În privința timpului, (socotim) că nimeni nu este atît de fără minte, încît să spună că făcătorul veacurilor este al doilea (în timp), pentru că nici o perioadă de timp nu se intercalează în legătura firească a Fiului cu Tatăl. Dar nici după mîntea oamenilor nu se poate spune că Fiul este posterior Tatălui; nu numai pentru că sînt concepții totdeauna împreună, ci și pentru că cronologic, se zic «al doilea» acele (fapte), care sînt mai apropiate de prezent și, invers, se zic «primele» acelea care sînt mai îndepărtate de prezent. De exemplu, cele întimplate pe timpul lui Noe sînt anterioare celor întimplate în Sodoma, pentru că sînt mai îndepărtate de prezent, și acestea (cele întimplate în Sodoma) sînt posterioare acelor, (din vremea lui Noe), pentru că par, cumva să se apropie mai mult de prezent. (col. 89).

⁹⁴. Matei V, 11,

Or, a măsura cineva existența vieții care este mai presus de orice timp și de toate veacurile, cu distanța raportată la prezent, nu denotă lipsă de evlavie și o mare lipsă de cugetare? În felul în care se spune despre lucrurile făcute și stricăcioase, în același fel (a spune) că Dumnezeu Tatăl este superior lui Dumnezeu Fiul, cel existent înainte de veci (nu denotă lipsă de cugetare)? O atare superioritate a Tatălui este de neconceput și pentru motivul că nici o minte nu poate merge mai departe de nașterea Domnului, pentru că Ioan, (referindu-se la aceasta), a limitat mintea noastră la două noțiuni, atunci când a zis: «La început a fost Cuvântul»⁹⁵ Mintea nu poate să meargă mai departe de noțiunea «a fost» iar închipuirea nu poate să treacă de (noțiunea) «început». Pentru că, oricât de sus le vei lansa cu mintea, nu vei trece de noțiunea «a fost». Și oricât te-ai forța să concepi existența din veșnicie a Fiului, nu vei putea să treci de «început». În felul acesta, deci, este lucru cucernic a gândi că Fiul este deodată cu Tatăl.

Dacă ei înțeleg o coborîre a Fiului față de Tatăl în sens local, așa încît Tatăl să stea deasupra și în continuare în jos să fie împins Fiul, să mărturisească acest lucru și noi vom tăcea; că acest lucru este absurd se va vedea de la sine. Aceștia care nu atribuie Tatălui (calitatea) de a fi peste tot, — pe cînd după socotința celor ce cugetă sănătos, Dumnezeu umple toate — nu sînt consecvenți în raționamentele lor, nici în acord cu profetul care zice: «Dacă mă voi sui în cer, tu ești acolo; dacă mă voi coborî la iad, tu de față ești»⁹⁶, nu-și amintesc cei care atribuie separat Tatălui și Fiului (locul) de sus și de jos. Eu voi înceta a combate neștiința acelor care atribuie un loc (în spațiu) celor netrupești; războiul și împotrivirea atît de nerușinată pe care o fac Scripturilor le vor fi însă temperate de textele: «Șezi de-a dreapta mea»⁹⁷ și «a stat de-a dreapta măreției lui Dumnezeu»⁹⁸. «De-a dreapta» nu indică un loc de jos (după cum zic ei) ci un raport de egalitate; și întrucît «dreapta» nu trebuie luată în sens corporal (pentru că astfel ar trebui să existe la Dumnezeu și o «stîngă»), prin cuvînte care exprimă cinstea de a fi așezat lîngă cineva, Scriptura prezintă marea cinste (de care se bucură) Fiul. Le rămîne, așadar, să susțină (col. 92) că prin această expresie se indică o demnitate de ordin inferior. Să afle, deci, că «Hristos este puterea și înțelepciunea lui Dumnezeu»⁹⁹, că este «chipul lui Dumnezeu celui nevăzut»¹⁰⁰ ci că «pe acesta l-a pecetluit Dumnezeu Tatăl»¹⁰¹, imprimînd în el toată ființa Sa. (Ce trebuie), așadar, să spunem: că aceste mărturii și cîte altele se află răspindite prin Sfînta Scriptură, sînt umiltoare sau că, asemenea unor proclamații, fac cunoscute splendoarea Fiului unic și egalitatea slavei Sale cu a Tatălui? Să audă și pe Domnul însuși care prezintă clar slava Sa egală cu Slava Tatălui, atunci cînd zice: «Cel care m-a văzut pe mine, a văzut pe Tatăl»¹⁰². Și acestea: «Cînd Fiul va veni întru slava Tatălui»¹⁰³; «Pentru ca să cinstească pe Fiul, după cum cinstesc pe Tatăl»¹⁰⁴; «Am contemplat slava Sa, ca pe slava Fiului unic al Tatălui»¹⁰⁵; «Dum-

95. Ioan I, 1. 96. Psalmul CXXXVIII, 8.

97. Psalmul CIX, 1.

98. Evrei I, 3.

99. I Corinteni I, 24.

100. Coloseni I, 15.

101. Ioan VI, 27.

102. Ioan XIV, 9.

103. Marcu VIII, 38.

104. Ioan V, 23.

105. Ioan I, 14.

nezeu Unul-Născut care este în sinul Tatălui»¹⁰⁶. Neluind în seamă nimic, dintre acestea, îi dau Fiului locul hărăzit dușmanilor. Pentru că sinul părintesc este scaunul care se cuvine Fiului, pe când locul de sub picioare revine celor care trebuie să se smerească. Pentru că avem să ne ocupăm și de alte (aspecte) am adus mărturii numai în trecut; tu, însă, culegînd pe îndelete dovezile poți să cunoști bine înălțimea slavei și puterea nemăsurată a Fiului. Totuși, nici aceste (mărturii) nu sînt fără importanță pentru un ascultător înțelept, numai dacă nu înțelege «dreapta» și «sinul» în sens inferior și trupesc, încît să limiteze pe Dumnezeu la un loc și să-i atribuie formă, chip și poziție corporală, (insușiri) care îndepărtează foarte mult de noțiunea: (ființă) simplă, infinită și necorporală. De-altfel, această interpretare inferioară ar afecta pe Fiul în mod egal ca și pe Tatăl, Cel ce dă o atare interpretare nu micșorează numai cîntea (dată) Fiului, ci pe de-asupra atrage asupra-și condamnarea pentru blasfemie împotriva lui Dumnezeu. Pentru că toate cite ar îndrăzni (să spună) despre Fiul se atribuie, în mod necesar, Tatălui. Cel care, pentru a pune mai presus pe Tatăl, îi atribuie un loc mai sus iar despre Fiul zice că stă mai jos, acesta, consecvent raționamentului său, va accepta (pentru ambele persoane) caracteristicile corporale (care urmează de aici). Acestea sînt inchipuiri de bețivi și de nebuni. Corect este însă ca pe cel unit (cu Tatăl) după fire, slavă și vrednicie, să-l adore și să-l slăvească împreună cu Tatăl, cei care au fost învățați de el că :

(col. 93) «cel ce nu cinstește pe Fiul, nu cinstește pe Tatăl»¹⁰⁷. Pentru că, ce am putea zice? Ce justificare vom avea în vremea înfricoșătorului și a toată lumea județ comun, dacă, pe cînd Domnul promite clar că va veni întru slava Tatălui¹⁰⁸, pe cînd Ștefan (afirmă că) l-a văzut pe Iisus stînd de-a dreapta lui Dumnezeu¹⁰⁹, pe cînd Pavel, mărturisind în Duh despre Hristos zice că se află de-a dreapta lui Dumnezeu¹¹⁰, pe cînd Tatăl zice: «Șezi de-a dreapta mea»¹¹¹; iar Duhul dă mărturie că a stat de-a dreapta majestății lui Dumnezeu¹¹², noi, pe cel de aceeași cinste și de același tron (cu Tatăl) îl coborîm din raportul de egalitate (la un rang) inferior? Pentru că, socotesc, că faptul de a sta sugerează neschimbabilitatea firii. De aceea și Baruh, referindu-se la neschimbabilitatea vieții lui Dumnezeu, a zis: «Tu rămii în veac, iar noi pierim în veac»¹¹³. Iar locul din dreapta indică egalitatea de vrednicie. Prin urmare, nu este nesăbuit faptul de a lipsi pe Fiul de părășia laudei, ca și cînd s-ar cuveni să fie așezat într-un loc de mai mică cinste?

VI

Către cei care afirmă că nu se cade să se spună despre Fiul «cu care» (μεθ' οὗ) ci «prin care» (δι' οὗ)

A folosi expresia «cu care», zic ei, este ceva cu totul străin și neobișnuit, pe cînd expresia «prin care» este foarte obișnuită în textul Scripturii și des folosită de către frați. Deci, ce (vom răspunde) acestor (afirmații)? Că fericite sînt urechile care nu v-au auzit și inimile care s-au păstrat nerănite de cuvintele voastre. Vouă însă celor care iubiți pe Hristos, vă spun că Biserica cunoaște ambele expresii și că la

106. Ioan 1, 18.

107. Ioan V, 23.

108. Matei XVI, 27.

109. Faptele Apostolilor, VII, 55.

110. Romani VIII, 34.

111. Psalmul CIX, 1.

112. Evrei VIII, 1.

113. Baruh III, 3.

nici una dintre ele nu renunță pentru motivul că nu contrazice una pe cealaltă. Când contemplăm mărirea și strălucirea demnității (Fiului cel) Unuia Născut, zicem că slava sa este «cu» Tatăl; când avem în vedere bunurile pe care ni le-a dat sau aducerea (noastră) la Dumnezeu și familiaritatea cu el, mărturisim că acest har s-a făcut lucrător în noi «prin el», și «în el» (în Hristos). Astfel, pe când expresia «cu care» este proprie celor ce aduc laudă, expresia «prin care» este nimerită pentru cei care mulțumesc. Este minciună și acea (afirmație) că expresia «cu care» nu este folosită de cei de bună credință pentru că (toți) aceia, de la sat sau oraș, care pentru slatonicia moravurilor au preferat noutății mărturia antichității și au păstrat nealterată tradiția părinților, se folosesc de această expresie. Însă aceștia, care s-au săturat de cele obișnuite, care se ridică împotriva celor vechi ca (împotriva unor lucruri) învechite, aceștia sînt cei care acceptă inovațiile (col. 96) după cum în materie de îmbrăcăminte, iubitorii de găтели preferă întotdeauna îmbrăcăminte excentrică celei obișnuite. Poți, așadar, să vezi că (mulți dintre) săteni încă și acum (folosesc) expresia în sensul vechi, pe cînd la acești comediați, dibaci în luptele de cuvinte, vorbele poartă stigmatul noii înțelepciuni¹¹⁴. (În ceea ce privește), ceea ce spuneau Părinții noștri, spunem și noi (anume) că slava este comună Tatălui și Fiului și de aceea aducem mărirea Tatălui «cu Fiul». Desigur, nu socotim suficient faptul (că acest adevăr, așa a fost formulat) de tradiția părinților, ci pentru că și aceia au luat drept ghid sensul Scripturii, socotind principiile din mărturiile scripturistice pe care vi le-am expus puțin mai înainte. Pentru că strălucirea (slavei) este concepută împreună cu slava, imaginea cu prototipul și Fiul totdeauna cu Tatăl. Nici perinderea numelor, nici măcar firea lucrurilor, nu admite depărtarea.

VIII

În cite sensuri (se folosește) expresia «prin care» (δι' οὗ) și cînd trebuie preferată expresia «cu care» (μεθ' οὗ). În același timp se explică în ce sens Fiul «primește poruncă» și în ce sens «este trimis».

Prin urmare, cînd Apostolul mulțumește lui Dumnezeu «Prin Iisus Hristos»¹¹⁵ și zice că «prin el» a primit harul și apostolia de a aduce la ascultarea credinței toate neamurile sau (atunci cînd zice) că «prin el» am fost introduși în această (stare de) har în care ne aflăm și de care sintem mindri¹¹⁶ prezintă binefacerile (lui Hristos) față de noi, care o dată ne transmite bunuri de la Tatăl, altădată ne conduce el însuși la Tatăl. Cînd spune «Prin care am primit harul și apostolia»¹¹⁷. (Apostolul) arată de unde vine distribuirea bunurilor, iar cînd spune: «Prin care am fost introduși»¹¹⁸, arată că ridicarea la Dumnezeu și familiaritatea (cu el) s-a făcut prin Hristos. Oare, mărturisirea că harul s-a făcut lucrător în noi prin el echivalează cu o împușinare a slavei (lui Hristos)? Oare nu este mai corect să spunem că enumerarea binefacerilor este un motiv de laudă? De aceea, am găsit că Scriptura nu ne vorbește despre Domnul (numindu-l) cu un singur nume, nici numai cu acele nume care vorbesc despre Dumnezeu și mărirea Sa.

114. Se referă la cugetarea eretică.

115. *Romani* I, 18.

116. *Romani* V, 2.

117. *Romani* I, 5.

118. *Romani* V, 2.

Uneori, referindu-se la (insușirile) caracteristice firii sale (dumnezeiești), zice că numele Fiului este mai presus de orice nume ¹¹⁹, că este Fiul adevărat, Dumnezeu Unul Născut puterea lui Dumnezeu, Înțelepciunea și Cuvîntul. Alteori, avînd în vedere multiplele forme (sub care ne-a dăruit) harul — (har) pe care-l dăruiește în bunătatea și înțelepciunea sa, celor ce i-l cer (Scriptura) îl numește cu foarte multe alte nume (Col. 97) cînd îl numește păstor, împărat și doctor; cînd mire, cale, poartă, izvor, piine, secure și piatră. Aceste (nume) nu se referă la firea sa, ci, după cum am zis, la multiplele haruri, pe care, din îndurare față de creaturile sale le acordă celor care i le cer, pentru felurite trebuințe. Pe de o parte, pe cei care au recurs la ocrotirea lui și au reușit, suportînd prigoane, să transmită (crediința) îi numește oi și se consideră păstorul lor, — al acestora care ascultă glasul său și nu iau în seamă învățăturile străine. «Pentru că, zice, oile mele ascultă glasul meu» ¹²⁰. Pe de altă parte, el este rege al celor care deja s-au ridicat (la cer) și au nevoie de ocrotire legitimă. Este (numit) poartă pentru că prin dreptarul poruncilor Sale conduce la fapte importante și pentru că oferă adăpost sigur celor ce caută, prin credința în El, bunul cunoașterii». De aceea spune: «Dacă intră cineva prin mine, (acela) va intra și va ieși și pășune va afla» ¹²¹. (Este numit) piatră ¹²² pentru că el este pentru credincioși o fortăreață puternică, de nezdruncinat și mai puternică decît orice zid. De aceea, expresia «prin el» este preferabilă și semnificativă atunci cînd se vorbește (despre Hristos) ca poartă sau cale. Ca Dumnezeu și ca Fiul, are slava «cu Tatăl» (μετὰ Πατρός) și «împreună cu Tatăl» (σὺν Πατρί), «Pentru că în numele lui Iisus se va pleca tot genunchiul al celor cerești și al celor de pe pămînt și orice limbă va mărturisi că Iisus Hristos este Domn întru slava lui Dumnezeu Tatăl» ¹²³. De aceea, folosim ambele expresii (μεθ' οὗ și δι' οὗ) printr-una făcînd cunoscută demnitatea sa printr-alta, harul său (dat) nouă.

Dat fiind că prin intermediul său (vine) tot ajutorul sufletelor, pentru fiecare solitudine s-a găsit și o denumire specială. Cînd sufletul curat, asemenea unei fecioare caste, fără pată nici zăbricitură, i se încredințează, este numit mire. Cînd primește (același suflet) vătămat de rănilor viclene ale diavolului, și-l vindecă de boala grea a păcatului, este numit doctor. Oare astfel de solitudine față de noi (trebuie) să ne ducă cu mîntea la ceva care umilește ?

(col. 100) Sau, dim contră (trebuie să) provoace admirație pentru puterea cea mare și-n același timp pentru dragostea de oameni (arătată de) Mintuitorul, care a acceptat să se facă părtaș al slăbiciunilor noastre ¹²⁴ și a putut să coboare (și să ia asupra-și) slăbiciunile noastre.

Pentru că cerul, pămîntul, imensitatea mărilor, vietățile marine și de pe uscat, plantele și astrele, aerul, anotimpurile și frumusețea universului, nu vădesc ațit de mult puterea nemăsurată a lui Dumnezeu cît faptul că Dumnezeu cel necuprins a putut, prin intermediul trupului să înfrunte moartea fără pătimire pentru a ne, dăruia «nepălimirea». Și cînd Apostolul zice că: «în toate acestea noi biruim cu ajutorul celui care ne-a iubit» ¹²⁵, cu această expresie nu face aluzie la vreo slujire coborîtoare (a Fiului), ci la ajutorul pe care îl dă în virtutea puterii sale. El, legînd pe cel puternic (pe diavol), i-a smuls instrumentele ¹²⁶ (adică) pe noi, de care se folosea în orice faptă rea și ne-a făcut instrumente plăcute Stăpînului, gata, prin voința noastră liberă ¹²⁷, pentru orice faptă bună.

119. *Filipeni* II, 9.   120. *Ioan* X, 27.   121. *Ioan* X, 9.   122. *I Corinteni* X, 4.

123. *Filipeni* II, 10—11.

124. *Tit* III, 4; *Evrei* IV, 15.

125. *Romani* VIII, 37.

126. *Matei* XII, 29.

127. τοῦ ἐφ' ἡμῶν, expresie stoică prin care se desena libertatea voinței. Vezi și Pruche, *op. cit.*, p. 138.

Prin El am fost conduși la Tatăl, am fost mutați din împărăția întunericii în locul revenit sfinților (în «împărăția luminii»¹²⁸. Prin urmare, să nu socotim Iconomia¹²⁹ Fiului ca pe o slujire forțată, urmare a situației lui de supus, ci ca pe o voită purtare de grijă față de creatura sa inspirată de bunătate și milostivire, conformă voinței lui Dumnezeu Tatăl. Numai așa ne putem considera drept credincioși, (în măsură) în care vedem reflectându-se, în toate cele făcute, puterea desăvârșită a Fiului și nu separăm niciodată (voința sa) de voința Tatălui.

La fel, când Domnul este numit «cale» să nu luăm acest cuvânt în sensul obișnuit, ci să ne ridicăm cu mintea la un sens mai înalt. Pentru că prin cuvântul «cale» (trebuie) să înțelegem progresul către desăvârșire, (progres) care se realizează continuu și ordonat, prin săvârșirea faptelor dreptății și prin iluminarea (venită) din cunoaștere. În acest proces dorim continuu pe cele ce ne stau înainte și tindem¹³⁰ către cele care ne lipsesc, pînă cînd vom ajunge la sfîrșitul fericit, la cunoașterea lui Dumnezeu, pe care Domnul o dăruiește celor care au crezut în el. Într-adevăr, Domnul nostru este calea cea bună, cea fără bifurcări rătăcitoare, cea care duce la ceea ce prin excelență este bun, la Tatăl. «Pentru că, zice, nimeni nu vine la Tatăl, decît numai prin mine»¹³¹. Acesta, deci, este urcușul nostru către Dumnezeu prin Fiul.

În continuare, vom arăta ce fel de bunuri ne vin de la Tatăl prin ajutorul Fiului. Pentru că firea întreagă, atît cea văzută cît și cea nevăzută, intrucît este creată, are nevoie (col. 101) de ajutorul divin pentru a subzista. Cuvîntul creator, Dumnezeu Unul-Născut acordă ajutorul său fiecăruia după nevoile sale și dă daruri, care, datorită diversității celor miluiți, sînt multe și de multe feluri. Pe cei care se află în întunericul necunoștinței îi luminează, de aceea este lumina cea adevărată. Judecă, și după valoarea faptelor, acordă (fiecăruia) răsplata cuvenită; de aceea este judecător drept. «Pentru că Tatăl nu judecă pe nimeni, ci toată judecata a dat-o Fiului»¹³². Ridică din cădere pe cei care de la un înalt grad de viață morală au alunecat în păcat. De aceea este înviere¹³³. Acționează în baza bunei sale voințe și face totul prin (simpla) atingere a puterii sale. Păstorește, luminează, hrănește, conduce, vindecă, înviază. Aduce la existență pe cele care nu există, iar pe cele create le conservă. Astfel, bunurile lui Dumnezeu ajuns la noi prin Fiul, care împlinește cele de care are trebuință fiecare, cu o iuteală mai mare decît se poate spune. Pentru că nici fulgerele, nici propagarea luminii în aer nici clipirile precipitate ale ochilor, nici mișcările cugetului nostru, nu sînt atît de repezi (ca lucrarea Fiului). Fiecare dintre acestea sînt întrecute în repeziciune de lucrarea divină, mai mult decît sînt întrecute în mișcare cele mai greoaie animale, — n-aș spune de păsări, de vînturi sau de mișcarea astrelor, — ci de însuși gîndul nostru. Pentru că, de ce durată de timp poate avea nevoie cel ce pe toate le ține cu puterea sa? ¹³⁴ cel care nu lucrează în felul acelor trupești nici nu are nevoie, pentru a crea, de muncă, manuală, iar cele create îl urmează fără șovăire? După cum spune Iudit: «Tu ai gîndit și toate cîte ai gîndit ți s-au înfățișat»¹³⁵. Dar,

128. *Coloseni* I, 12.

129. Prin *ὀκονομία*. Părinții din sec. IV desemnau Întruparea Mîntuitorului.

130. *Filipeni*, III, 14.

131. *Ioan* XIV, 6.

132. *Ioan* V, 22.

133. *Ioan* XI, 25.

134. «Cu cuvîntul puterii sale». *Evrei* I, 3.

135. *Iudit*, IX, 5-6.

pentru ca, datorită grandoarei celor săvârșite să nu fim tentați de a crede că Domnul este fără principiu¹³⁶, ce zice cel ce este viața prin excelență? «Eu trăiesc prin Tatăl»¹³⁷. (Ce zice) cel ce este puterea lui Dumnezeu? «Fiul nu poate nimic să facă de la sine»¹³⁸. (Ce zice) cel ce este însăși înțelepciunea? «Poruncă am primit ce trebuie să spun și să vorbesc»¹³⁹. Prin toate acestea ne conduce la cunoașterea Tatălui și îi atribuie faptele minunate, pentru ca prin el să cunoaștem pe Tatăl. Tatăl nu trebuie considerat (ca atare, pornind) de la o deosebire a lucrărilor, de la faptul că ar vădi o lucrare proprie și distinctă (de a Fiului), «pentru că toate câte vede pe Tatăl făcând, face și Fiul»¹⁴⁰ ci (este considerat Tată și) culege admirația pentru strălucirea celor săvârșite, fiind lăudat și slăvit de cei care îl cunosc ca Tată.

(col. 104) al Domnului nostru Iisus Hristos, — prin care și pentru care toate s-au făcut¹⁴¹ — în virtutea slavei adusă lui de (Fiul) Unul Născut. De aceea, Domnul zice: «Toate ale mele ale Tale sînt» pentru a face din Tatăl principiul celor create. «Și ale tale, ale mele sînt»¹⁴² (pentru a arăta) că, mobilul creației îi este inspirat de El, că nu are nevoie de ajutor pentru a săvârși ceva, nici că i se încredințează aparte împlinirea fiecărei lucrări. Pentru că un atare (rol) este (rolul) sclavului și nu cadrea-ză de loc cu demnitatea divină. Încărcat de bunătățile părintești, Cuvîntul, reflectînd strălucirea Tatălui, toate le face asemenea celui care l-a născut. Dacă după esență este întru totul asemenea (Tatălui), întru totul asemenea trebuie să fie și în privința puterii. (Persoanelor) a căror putere este egală, de bună seamă, egală le este și lucrarea. Pentru că Hristos, «este puterea lui Dumnezeu și înțelepciunea lui Dumnezeu»¹⁴³. Astfel, (zicînd): toate prin el s-au făcut și toate prin el și pentru el s-au zidit¹⁴⁴ (creдем că pe cînd săvârșește ceva) el nu are rolul unui instrument nici pe cel al unui supus ci că împlinește, în mod constructiv, voia Tatălui.

Deci, cînd zice: «Eu m-am vorbit de la mine însumi», «eu vorbesc așa cum mi-a spus Tatăl»¹⁴⁵, «Cuvîntul pe care îl auziți nu este al meu ci al celui ce m-a trimis»¹⁴⁶, și în altă parte: «Eu fac așa cum mi-a poruncit Tatăl»¹⁴⁷, nu se folosește de aceste expresii pentru că ar fi lipsit de libertate sau inițiativă, ci pentru a arăta că voința sa este totdeauna aceeași cu a Tatălui. Prin urmare, să nu luăm așa-zisa poruncă drept un ordin emis verbal, ordin prin care se pune în vedere Fiului, ca unui supus, ceea ce trebuie să facă, ci să înțelegem (acest cuvînt) într-un mod vrednic de Dumnezeu, anume ca transmiterea voinței care atemporal pornește din Tatăl și trece în Fiul, asemenea înfățișării unui chip în oglindă. «Pentru că Tatăl iubește pe Fiul și îi arată lui toate»¹⁴⁸: Încît, toate câte sînt ale Tatălui, sînt ale Fiului, nu printr-o posedare progresivă, ci deodată (Fiul) avîndu-le.

Pentru că, printre oameni, este posibil ca acel care și-a însușit o meserie și o stăpînește bine printr-o practicare îndelungată să nu poată efectua ceva singur, apli-

136. *ὕψωσ*. Principiul Fiului este Tatăl.

137. *Ioan VI, 57.*

138. *Ioan V, 19.*

139. *Ioan XII, 49.*

140. *Ioan V, 19.*

141. *Evrei II, 10.*

142. *Ioan XVII, 10.*

143. *I Corinteni I, 24.*

144. *Ioan I, 3 ; Coloseni I, 16.*

145. *Ioan XII, 50.*

146. *Ioan XIV, 24.*

147. *Ioan XIV, 31.*

148. *Ioan V, 20.*

cînd principiile științei pe care le posedă, trebuie ca (Fiul, care este), înțelepciunea lui Dumnezeu, creatorul a toată zidirea, cel pururea desăvîrșit, învățat fără a fi instruit, puterea lui Dumnezeu, în care sînt ascunse toate comorile înțelepciunii și ale cunoașterii¹⁴⁹ să aibă nevoie de supraveghere la fiecare lucrare, supravegheilor care să-i definească felul și măsura acțiunilor? De bună seamă în zădărnicia cugetelor tale, tu vei deschide și școala

(col. 105) și pe unul îl vei face să stea în locul dascălului, iar pe altul să stea în locul ucenicului neexperimentat, care încet-încet, prin acumularea de învățături devine înțelept și se desăvîrșește. (Pornind) de-aici, dacă vrei să fii consecvent în raționamentele tale, vei găsi că Fiul învață totdeauna și că niciodată nu poate să ajungă la desăvîrșire, dat fiind că înțelepciunea Tatălui este infinită, iar la capătul infimitului nu se poate ajunge. Încît, cel ce nu socotește că Fiul are toate calitățile de la început, niciodată nu va socoti că Fiul va ajunge la desăvîrșire. Mă rușinez de josnicia gîndurilor la care am ajuns, urmînd acest raționament. Deci, să revenim la ideile mai înalte ale discursului.

«Cel care m-a văzut pe mine, a văzut pe Tatăl»¹⁵⁰, desigur (n-a văzut) figura nici forma (Tatălui), pentru că natura divină este mai presus de orice compoziție; a văzut însă bunătatea voinței, care întrucît se află în esență, este asemenea și egală cu aceasta, mai mult chiar, este considerată identică în Tatăl și în Fiul. Deci, ce înseamnă: «S-a făcut ascultător»?¹⁵¹ și «s-a dat pe sine pentru noi toți»?¹⁵² (Vrea să spună) că lucrarea mîntuitoare pornește de la Tatăl și se realizează prin Fiul. Ascultă și acestea: «Hristos ne-a răscumpărat din blestemul legii»¹⁵³ și că: «Încă păcătoși fiind noi, Hristos a murit pentru noi»¹⁵⁴. Ia bine aminte la cuvintele Domnului: pe cînd ne instruiește în legătură cu Tatăl se folosește de termeni care inspiră suveranitatea, ca atunci cînd zice: «Vreau, curățește-te»¹⁵⁵ — și «Taci, închide-ți gura»¹⁵⁶, «Eu însă vă zic vouă»¹⁵⁷ «demon mut și surd, eu îi poruncesc»¹⁵⁸ și cite altele asemenea acestora. Pentru ca prin acestea să cunoaștem pe Stăpînul și pe creatorul nostru, iar prin acelea să aflăm pe Tatăl Stăpînului și Creatorului nostru. Astfel, de prelutindeni se adeverește cuvîntul că faptul de a crea Tatăl prin intermediul Fiului nu face imperfectă lucrarea creatoare a Tatălui mici nu micșorează (valoarea) lucrării Fiului; (prin acest cuvînt) se demonstrează unitatea voinței (lor). Prin urmare, expresia «prin care» ne vorbește despre cauza primară și nu (este folosită) pentru desconsiderarea cauzei creatoare.

Trad. de Pr. CONST. CORNÎTESCU

149. *Coloseni* II, 3.

150. *Ioan* XIV, 19.

151. *Filipeni* II, 8.

152. *Romani* VIII, 32.

153. *Galateni* III, 13.

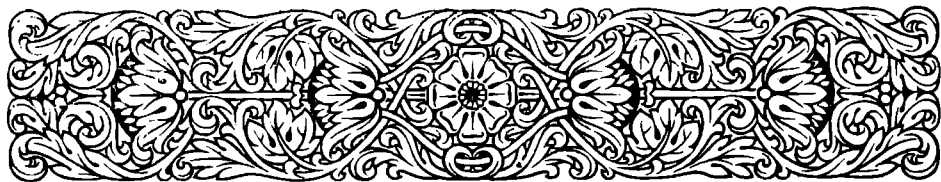
154. *Romani* V, 8.

155. *Matei* VIII, 3.

156. *Marcu* IV, 39.

157. *Matei* V, 22.

158. *Marcu*, IX, 25.

ARTICOLE ȘI STUDII

Pisot

2. 1. 19

1957

VECHIMEA ȘI FORMELE RAPORTURILOR BISERICII ORTODOXE ROMÂNE CU CELELALTE BISERICI ORTODOXE

1. Considerații generale.

Despre raporturile Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte Biserici Ortodoxe, și îndeosebi cu Patriarhia de Constantinopol, se vorbește, în general, începînd cu jumătatea veacului al XIV-lea, pentru Țara Românească, de cînd, la cererea Domnitorului Nicolae Alexandru, Patriarhia de Constantinopol a aprobat, în 1359, transferarea Mitropolitului Iachint de la Vicina — în Scythia Mică, Dobrogea de azi — «în scaunul întregii Ungrovlahii», care își avea sediul la Curtea de Argeș, capitala de atunci a Țării Românești¹, sau, pentru Moldova, cu începutul veacului al XV-lea, de cînd, de asemenea, Patriarhia de Constantinopol a recunoscut, în 1401, la cererea Domnitorului Alexandru cel Bun, ca mitropolit legitim și canonic al Bisericii acelei țări, pe Mitropolitul Iosif Mușat, care fusese ales, potrivit tradiției, de boierii și Domnitorul Țării, și hirotonit de către mitropolitul Haliciului care avea atunci această îndreptățire canonică — cu zece ani înainte de data la care a fost recunoscută și confirmată hirotonia lui de către Patriarhul de Constantinopol². Aceste date — 1359, pentru Țara Românească sau Ungrovlahia, cum i se spunea în acte, și 1401, pentru Moldova sau Mavrovlahia, cum de asemenea i se spunea în acte — sînt socotite ca date ale înființării mitropoliilor acestor provincii românești, presupunînd și începutul organizării bisericesti în aceste provincii. În realitate, așa cum rezultă din însuși conținutul acelor prin care Patriarhia de Constantinopol a dat urmare cererilor domnitorilor Nicolae Alexandru, pentru Țara Românească, și Alexandru cel Bun pentru Moldova, *datele menționate pot fi socolite mai de grabă ca o restabilire a raporturilor canonice directe între Bisericile celor două provincii românești cu Scaunul patriarhal de Constantinopol*, raporturi întrerupte veacuri de-a rîndul, din cauza împrejurărilor politice, vitrege, în care s-au găsit aceste ținuturi, îndeosebi din cauza popoarelor migratoare.

1. Miklosich-Müller, *Acta Patriarchatus Constantinopolitani*, vol. I, Vindobonae, 1860, p. 385—388 (în continuare : A.P.).

2. Pr. prof. Gheorghe I. Moisescu, Pr. prof. Ștefan Lușșa, Pr. prof. Alexandru Filipașcu, *Istoria Bisericii Române*. Manual pentru Institutetele teologice, vol. I, București, 1957, p. 171—179 (în continuare : I.B.R.).

Intr-adevăr — referindu-ne înlii la Biserica din Țara Românească — în baza celor două acte prin care Patriarhul de Constantinopol a răspuns Domnitorului Nicolae Alexandru, comunicându-i că a aprobat transferarea Mitropolitului Iachint, se poate afirma cu certitudine că nici Domnitorul n-a cerut, nici Patriarhul n-a aprobat înființarea mitropoliei Ungrovlahiei, ci, simplu, transferarea Mitropolitului Iachint în scaunul de mitropolit al «Bisericii Ungrovlahiei», care exista efectiv³, fiind numai vacant la acea dată. De altfel, prin aprobarea transferării lui Iachint nu se făcea altceva decât să se legalizeze o situație care se împlinise în fapt, întrucît — așa cum menționează însuși Patriarhul Callist, în prima scrisoare — Mitropolitul Iachint se găsea deja de *cîțva timp*⁴ la Curtea de Argeș, în urma chemării pe care i-o făcuse direct Domnitorul Nicolae Alexandru. Fără îndoială, acceptînd chemarea și părăsindu-și eparhia înainte de a primi încuviințare din partea Patriarhului — ceea ce constituia o abatere canonică — Mitropolitul Iachint a contat pe asigurarea pe care i-a dat-o Domnitorul Nicolae Alexandru că va obține aprobarea transferării lui. La rîndul lui, Domnitorul — primind pe Iachint înainte de a avea un răspuns din partea Patriarhului — conta desigur pe sprijinul împăratului Bizanțului, cu care stabilise bune raporturi politice, pentru care mijlocise, este adevărat, și Patriarhul. În răspunsul său, Patriarhul accentuează chiar că împăratul a aprobat transferarea lui Iachint, «cu bună voință și plăcere»⁵.

Păreră intilnită la unii autori⁶ că o dată cu transferarea lui Iachint a fost transferat la Curtea de Argeș și Scaunul mitropolitan de la Vicina — luîndu-se ca temei faptul că, după transferarea lui Iachint scaunul Vicinei n-a mai fost ocupat de alt mitropolit și n-a mai apărut între scaunele mitropolitane dependente de Patriarhia de Constantinopol — nu poate fi susținută. S-a socotit că, admîțîndu-se această ipoteză, s-ar da o mai mare importanță și un mai puternic temei înființării mitropoliei Ungrovlahiei și legăturilor strînse care existau între Scythia Mică și Țara Românească. Asemenea strînse legături între Țara Românească și Scythia Mică — Dobrogea — au existat într-adevăr în mod permanent; fiindcă ambele provincii făcuseră parte din teritoriul statului dac centralizat și independent al lui Burebista. Fărîmîțarea acestui stat, în urma înfrîngerii viteazului rege dac, Decebal, de către împăratul roman, Traian și stăpînirile diferite la care au fost supuse apoi aceste provincii de-a lungul veacurilor, pînă ce s-a ajuns la formarea statelor Țării Românești și Moldovei, n-au reușit să ștergă din conștiința poporului rezultat din contopirea băștinașilor cu romanii cuceritori, ideea unității lui de neam și limbă, la care s-a adăugat și unitatea credinței religioase, prin primirea religiei creștine, încă din primele patru veacuri. Dar în împrejurările date, o asemenea transferare, a scaunului mitropolitan de la Vicina la Curtea de Argeș, nu era nici necesară, nici utilă. Nu era necesară, fiindcă Biserica Ungrovlahiei își avea scaun mitropolitan, așa cum se menționează de mai multe ori în cele două scrisori ale Patriarhului Callist, adresate Domnitorului Nicolae Alexandru; și nu era utilă, fiindcă n-ar fi contribuit cu nimic la creșterea importanței scaunului

3. ... εἰς τὸ μετατεθεῖναι τὸν δε τὸν μητροπολίτην βίττινγς... εἰς τὸν θρόνον πάσης Οὐγγροβλαχίας;... τῆς δηλωθείσης ἀγιοτάτης μητροπόλεως Οὐγγροβλαχίας..., in A.P., p. 384—385.

4. A.P., p. 383 : «...διὸ καὶ πρὸ τινος ἤδη καιροῦ»...

5. A.P., p. 185.

6. Dintre cei care și-au însușit această părere, în ultimul timp, amintim pe : Pr. I. Ionescu, *Localizarea Chiliei bizantine și împrejurările în care s-a înființat Mitropolia Țării Românești*, in «Glasul Bisericii», nr. 9—12 (septembrie—decembrie) 1978, p. 1055—1071 (sp. 1067); I. N. Floca, *Originile dreptului scris în Biserica Ortodoxă Română*, Sibiu 1969, p. 13 și p. 11, nota 60.

de la Curtea de Argeș. Se știe că, în acel timp, la jumătatea secolului al XIV-lea, în urma deselor năvăliri la care fusese expusă regiunea respectivă a Scythiei Mici, scaunul mitropolitan al Vicinei își pierduse prestigiul de care se bucurase mai înainte, în cadrul prosperității regiunii; acum el nu mai putea oferi titularului său nici mijloace corespunzătoare de întreținere, și nici siguranța vieții. Așa se și explică faptul că, în urmă cu douăzeci și unu de ani, în 1338, predecesorul lui Iachint pe scaunul de la Vicina, mitropolitul Macarios, fusese obligat de către Patriarhul de Constantinopol să-și ia angajamentul în scris că va locui permanent la sediul scaunului «în afară de mare nevoie și de trebuință, pe care o va aprecia Patriarhul ecumenic și Sinodul său ca binecuvîntată și adevărată»⁷.

În asemenea condiții, transferarea lui Iachint era — pentru el —, în realitate, o promovare — *προβίβασις* —, căci el trecea de la o eparhie limitată ca jurisdicție și aproape pustie de năvălitori la scaunul prim al Țării întregi, în plină afirmare, cu rol efectiv în problemele politice importante ale epocii. În acest sens, istoricul Const. C. Giurescu, analizând împrejurările în care a avut loc întemeierea Țării Românești — prin reunirea formațiilor politice care existau în veacul al XIII-lea între Carpați și Dunăre — spune că la temelia înființării acestei țări a stat o întreită realitate: demografică, economică și politică. Realitatea demografică își găsește confirmarea în documentul cunoscut sub numele de *diploma Ioanișilor*, din 2 iunie 1247. În această diplomă se menționează ca existente pe teritoriul care va forma Țara Românească, la jumătatea veacului al XIII-lea, cel puțin patru formațiuni politice: două cnezate și două voievodate⁸, cu populație densă și organizată, încît fuseseră în măsură să poarte lupte cu armate organizate — tătarilor și unгурii — în a doua jumătate a veacului al XIII-lea (1272)⁹.

Baza economică a întemeierii Țării Românești poate fi dedusă, de asemenea, din diploma Ioanișilor, în care sînt amintite «toate foloasele și veniturile și slujbele pe care le avea coroana ungară» de la locuitorii formațiunilor românești din dreapta și din stînga Oltului, coborînd pînă la Dunăre¹⁰. Iar baza politică a statului întemeiat de Basarab a fost alcătuită de formațiunile teritoriale deținute anterior de Litovoi, de cnezatul lui Ioan și de acela al lui Farcaș — toate trei în Oltenia —, de voievodatul lui Seneslau în stînga Oltului, în regiunea Argeș-Muscel — Dimbovița — Prahova, cu partea corespunzătoare spre Dunăre; și de un cnezat sau voievodat în partea de răsărit a Țării Românești. Cu această întindere, reunind toate formațiile dintre Carpați și Dunăre, Țara Românească este recunoscută, la 1324, de Carol Robert, regele Ungariei, numind pe «Basarab ca voievod al său»¹¹. Lipsa de înțelegere a lui Carol Robert, față de acțiunile pașnice ale lui Basarab pentru consolidarea țării, a dus la războiul din 1330, care, prin înfrîngerea lui Carol Robert, a avut drept urmare dobîndirea independenței Țării Românești față de Ungaria și un prestigiu mărit pentru domnul ei, «marele voievod» Basarab, a cărui situație a devenit de primul rang în sud-estul european.

7. A.P., p. 184 și 182.

8. Const. C. Giurescu, *Intemeierea mitropoliei Ungrovlahiei*, în rev. «Biserica Ortodoxă Română», nr. 7—10/1959, p. 673. Textul latin al diplomei se găsește în: *Documente privind istoria României, veacurile XIII, XIV și XV, Țara Românească*, București, 1953, p. 285—289 (în continuare: I.M.U.).

9. I.M.U., p. 674, v. și notele 7—12.

10. Diploma face mențiune și despre venitul pescăriilor de la Celei, lîngă Corabia, pe malul stîng al Dunării. Vezi I.M.U., p. 547, n. 14.

11. I.M.U., p. 675 și n. 24.

Față de această situație apare îndreptățită și logică întrebarea pe care și-o pune marele istoric al nostru Const. C. Giurescu, spunind: «Se poate concepe Țara Românească, așa cum se înfățișează ea în timpul lui Basarab întemeietorul, fără o ierarhie bisericească? A putut domni acest mare stăpînitor decenii întregi, fără să aibă în preajmă-i un înalt ierarh care să cirmuiască Biserica și să îndeplinească îndatoririle episcopale? Ni se pare o imposibilitate»¹². Invocînd și principiul — valabil în concepția și practica evului mediu — că orice organizație de stat implică și o organizație religioasă, și orice ierarhie politică superioară e dublată de o ierarhie similară bisericească — principiu exemplificat cu situația din țările vecine, Serbia și Bulgaria — la începutul veacului al treisprezecelea, istoricul amintit conchide, categoric: «Este cu neputință de admis ca voievodul Țării Românești, cirmuitorul întregului teritoriu dintre Carpați și Dunăre, să nu fi avut lângă sine un *înalt ierarh, chiar din primii ani după întemeiere*» / ...«Cînd urmașul voievodului Seneslau cel amintit în diploma Ioanîților, a devenit «mare voievod» și și-a întins autoritatea asupra tuturor celorlalte formațiuni, ocupînd și posesiunile coroanei ungare de dincoace de Carpați, vlădica de lângă el s-a înălțat, la rîndu-i, cu o treaptă și a ajuns căpetenia bisericească a țării, noi zicem: mitropolit¹³. E adevărat — spune în continuare Const. Giurescu — n-avem documente care s-o ateste... Dar logica politică a vremii impune această concluzie. Se poate oare închipui «curtea» de la Argeș sau cea de la Cîmpulung, atît înainte, dar mai ales după biruința din 1330, fără un înalt ierarh? Puteau să rămînă primii doi domni ai țării, Basarab întemeietorul și fiul său Nicolae Alexandru, *împ de circa o jumătate de secol* (c. 1310—1359), fără un cirmuitor al Bisericii? Am fi fost un unicum al vremii, o excepție nu numai în rîndul statelor ortodoxe din sud-estul european, dar, în general, al statelor din întreaga Europă»¹⁴.

Existența unei ierarhii bisericești pe teritoriul Țării Românești, la Curtea de Argeș, înainte de transferarea Mitropolitului Iachint de la Vicina, poate fi susținută însă și pe baza unor documente. Astfel, într-o scrisoare a Papei Grigore IX, trimisă, la 14 noiembrie 1234, lui Bela, principele de coroană al Ungariei, în cadrul ofensivei catolice în părțile noastre, se relevă că «în episcopatul Cumanilor¹⁵, sînt, după cite aflăm, niște popoare ce se numesc Valahi care, deși se socotesc creștini, totuși... avînd diferite rituri și obiceiuri, fac fapte care nu sînt creștine. Căci, disprețuind Biserica romană, nu primesc tainele bisericești de la venerabilul frate al nostru, episcopul cumanilor, care are dioceză acolo, *ci de la oarecari pseudo-episcopi ce țin ritul*

12. I.M.U., p. 676.

13. Această afirmație este în perfectă armonie cu principiul canonic, aplicat în organizația Bisericii creștine de la început, dar decretat obligatoriu de către sinodul IV ecumenic, în canonul 17, unde, în partea ultimă, se spune: ...«Iar dacă vre-o cetate s-ar înnoi din autoritate împărătească, sau s-ar face intru totul din nou, formelor politice și publice să le urmeze și unitățile bisericești». Vezi *Sintagma Ateniană*, vol. II, Atena, 1852, p. 258—259. Principiul a fost aplicat de Părinții aceluiași Sinod, cu privire la Scaunul Constantinopolului, în canonul 28 (*Sint. At. II*, p. 261) și a fost reinnoit de Sinodul VI ec., în canonul 38 (*Sint. At. III*, p. 392).

14. I.M.U., p. 676. Păreră că în Țara Românească a existat mitropolit și înainte de Iachint și-a însușit-o și profesorul Pr. Nicolae Șerbănescu. În studiul său intitulat «Mitropolia Ungrovlahiei» — publicat în rev. «Biserica Ortodoxă Română», nr. 7—10/1959, p. 722—826 — prof. N. Șerbănescu spune: «Vom începe cu cel dintîi, Iachint de Vicina, deși convîngerea noastră este că și în lunga domnie a lui Basarab Vodă întemeietorul (c. 1310—1352) trebuie să fi fost neapărat un mitropolit în capitala țării, date fiind nevoile legate — într-un stat ortodox cum era Țara Românească — de un asemenea demnitar bisericesc» (p. 730).

15. Episcopatul Cumanilor a fost întemeiat între 31 iulie 1227 și 21 martie 1228; cf. I.M.U., p. 673, nota 31, în care se menționează și paginile unde se găsesc documentele, în colecția Hurmuzaki.

grecilor. Și unii din regatul Ungariei, atît unguri cît și germani, locuind printre ei, trec la credința lor și făcîndu-se una cu acești valahi, primesc zisele taine, disprețuind pe episcopul cumanilor, spre marele scandal al dreptcredincioșilor și nu mai puțina scădere a credinței creștine»¹⁶. În același timp, Papa comunică lui Bela și măsura pe care a luat-o pentru curmarea acestei stări de lucruri; anume, a ordonat episcopului cumanilor să numească pentru valahi un episcop din neamul lor, socotind că acesta devenind supus episcopului cumanilor, în mod indirect, românii dependenți de el ajungeau supușii Papei. Papa recomandă, totodată, Principelui Bela ca să acorde acestui nou ierarh, din veniturile pe care el le încasa de la români, o cotă «suficientă și onestă»¹⁷, pentru ca acesta să fie mulțumit, și astfel să se simtă obligat față de Principe. Nu se știe dacă episcopul cumanilor a reușit să împlinească porunca Papei și să hirotonească episcop pentru valahi, din neamul lor. Urmărilor pot confirma însă neîmplinirea acestei porunci, întrucît românii au rămas în continuare alături de episcopii lor «schismatici», adică ortodocși. Dar, independent de ceea ce s-a întîmplat după porunca pe care Papa Grigore IX a dat-o episcopului cumanilor și de recomandarea făcută Principelui Bela, prin scrisoarea din 14 noiembrie 1234, se cuvin evidențiate, ca foarte importante, două realități care se desprind, în mod clar, din această scrisoare: prima realitate este aceea că la acea dată, 1234, românii (valahii) de la nord și est de Carpați aveau o ierarhie bisericească formată din «episcopi» — iar nu dintr-un singur episcop — și că acești episcopi erau în măsură să țină grupați în jurul lor pe toți românii, care au rămas neclătinați în credința lor, cu toate mijloacele pe care le folosea propaganda catolică, sprijinită și pe căi politice; dimpotrivă — așa cum rezultă din scrisoarea Papei Grigore IX — cei de alt neam, unguri și nemți, care locuiau printre români, îmbrățișau ei credința «schismatică» a acestora; iar a doua realitate importantă care se desprinde din această scrisoare consta în aceea că, la 1234, românii formau populația majoritară în partea Moldovei și a Țării Românești — la care se referea Papa Grigore IX, în legătură cu episcopatul cumanilor¹⁸ — așa cum, de altfel, românii au constituit populația majori-

16. V. I.M.U., p. 677 și nota 32.

17. Hurmuzaki, *Documente*, I, p. 132; cf. I.M.U., p. 677, nota 33.

18. Cu privire la raporturile cumanilor cu românii, și îndeosebi la existența acestora din urmă ca stat organizat, cu cîteva secole înainte de timpul la care se referea Papa Grigore IX, prezintă deosebită importanță mențiunea cuprinsă într-o veche cronică turcească despre existența unei «Țări a românilor» în secolul IX. Este vorba de cronică numită «Oguzname» (Cronica lui Oguz Han), în care cercetătorul *Mehmet Ali Ekrem* a descoperit un fragment privitor la români. Cronică cuprinde istoria popoarelor turce din Asia Centrală începînd din secolul VII î.e.n. pînă în anul 1035 e.n. Pasajul care ne interesează se referă la deplasarea cumanilor din Asia Centrală în regiunile nord-ponice și venirea lor în contact — ciocnirea lor — cu românii și celelalte popoare din această zonă: ruși, maghiari și bașkurzi, care le-ar fi devenit dușmani. Pasajul a fost publicat de Simion Săveanu în rev. «Magazin» nr. 1186 din 28 iunie 1980, cu cîteva din concluziile valoroase ale descoperitorului izvorului documentar, desprinde din analiza atentă a textului. Anume: *epoca* în care s-au petrecut evenimentele este cu mult anterioară anului 1064, data stabilirii cumanilor la Dunărea de Jos; *faptul* că maghiarii locuiau în acel timp în zona nord-ponică, între Nipru și Don, ceea ce subliniază că evenimentele s-au petrecut în secolul IX, înainte de migrația lor în Europa. Potrivit textului Cronicii «Oguzname», *limatele estice ale cumanilor se aflau pe malul fluviului Ural, iar cele vestice pe malurile Nistrului, de unde începea Țara românilor*. Din textul care menționează «Țara românilor», reiese că această țară n-a voit să se supună lui Oguz Han. Acest aspect relevă faptul că *încă din secolul IX românii dispuneau de o formațiune statală capabilă să organizeze rezistența împotriva unui inamic de temut*, ceea ce constituie încă o dovadă, alături de multe altele, despre continuitatea poporului român în străvechea sa vatră.

În legătură cu mențiunea despre «Țara Românilor» din Cronică turcească «Oguzname», pot fi adăugate și mențiunile pe care le-au făcut, în același sens, doi autori armeni — unul din secolul al IX-lea, Moise Corenași și altul din secolul al XIII-lea, Vartapetul Vardan, în «Geografiile» pe care

tară, în mod permanent, în toate provinciile care formaseră Dacia din timpul lui Burebista și Decebal, în ciuda tuturor năvălirilor și stăpînirilor pe care au fost nevoiți să le îndure, veacuri de-a rîndul, după retragerea armatei și administrației romane din Dacia¹⁹, în dreapta Dunării, sub împăratul Aurelian, între anii 271—275.

Din cadrul aceleiași acțiuni catolice în părțile noastre, la care se referea scrisoarea Papii Grigore IX, în 1234, poate fi menționată ca deosebit de importantă, și informația pe care a lăsat-o Papa Inocențiu IV (1243—1258), cu privire la viața religioasă a «Valahilor din Dacia», spunînd că aceștia traduseseră liturghia din limba slavă, în limba națională, la sfîrșitul veacului al XI-lea și începutul veacului al XII-lea, fără știrea și fără aprobarea Patriarhiei de Constantinopol²⁰, de care românii de-

le-au publicat. Savantul istoric român, Aurel Decei — decedat de curînd —, într-un studiu intitulat: «Românii din veacul al IX-lea pînă în al XIII-lea» (care a format teza sa de doctorat, susținută în 1937), și a fost republicat în volumul: «Relații româno-orientale», București, 1978, p. 15—117), a analizat, cu o impresionantă documentare, mențiunile autorilor armeni amintiți, coroborîndu-le cu mențiunile din cea mai veche cronică rusească, cea a lui pseudo-Nestor, și din «Gesta Ungarorum» și din Cronica notarului anonim al regelui Bela al ungarilor. În concluzie, Aurel Decei spune: «Noua știre a lui Moise Chorenay'i, admisibilă prin logică și confirmată de faptul că același nume de popor apare, cu un secol mai tîrziu și în izvoarele bizantine, este de importanță foarte mare pentru trecutul nostru. Ea ne arată că o populație holdărit romanică, era așezată, în secolul al IX-lea, și desigur în cele anterioare, în preajma Carpaților, și în finiturile dundrene, deosebită fiind de bulgari și de slavi, pe care Geografia îi cunoaște și îi menționează; — aceeași Geografie, care pe unguri încă nu-i cunoaște» (Relații româno-orientale», p. 104)... În aceeași tradiție apoi, peste cîteva secole — în secolul al XIII-lea — scrie Vartapetel Vardan: «...Prin concordanța deplină a celor doi geografi, despărțiți și în timp și în spațiu, însă întrebunînd, în parte, aceleași noțiuni clasice, peste care turnau știrile noi, lămurindu-le în sens contemporan, cîștîgăm certitudinea, așa cum o aveau și ei, că în aceleași locuri trăia același popor, că toate vicisitudinile soartei nu l-au mișcat de acolo, eliminînd astfel ipotezele construite de istorici de bună credință cu elemente nu todeauna pozitive, însă nu mai puțin logice și verosimile despre existența unei populații romanice în diferitele teritorii numite fie *terra Blacorum*, fie mai tîrziu — «Țara Românească». Intemeiați și pe aceste două izvoare ameneșiți, putem afirma așadar — încheie Aurel Decei — că, începînd cu secolul al IX-lea, în nordul Dunării, prin plaiurile carpatice se poate vorbi — fiind cunoscută și, mai ales, atestată — despre o țară românească. Teritoriul stăpînit astăzi de români, nu era, prin urmare, o «terra deserta et inhabitata», ci era locuit de stăpînii lui de astăzi» (Ibidem, p. 106).

19. Istoricul rus N.A. Maschin, insoțindu-i importanța lucrare a lui: «Istoria Romei antice» — tradusă și în românește — de zece planșe. Din planșele 6, 8 și 9 se pot vedea clar limitele cuceririlor împăratului Traian în Dacia, cuprinzînd aproape întreg teritoriul României de astăzi, plus partea de sud a Basarabiei. Așa cum era normal, între aceste părți ocupate și cele neocupate (Moldova Carpo-Dacilor, Crișana și Maramureș) au continuat strînse legături comerciale și culturale. Conviețuirea populației autohtone din teritoriile ocupate, cu armata și administrația romană și legăturile neîntrerupte ale acestei populații cu cea din teritoriile neocupate ale Daciei, pînă la retragerea armatei și administrației romane, sub împăratul Aurelian (a. 275), adică aproape două veacuri, stau la baza unității limbii românilor și a conștiinței lor de neam, unitate și conștiință, păstrate neîntrerupt și în timpul ocupației popoarelor năvălitoare și migratoare. Așa se explică fenomenul, de neînțeles pentru cei de rea credință, că — românii — deși au trăit separați sub stăpîniri diferite, veacuri de-a rîndul — atunci cînd împrejurările le-au îngăduit să se unească în formațiuni statale mai mari, ei vorbeau aceeași limbă și aveau clară conștiința unității lor etnice.

20. Informația este dată de Nifon Bălășescu, în prefața Gramaticii române pentru seminar — tipărită la Sibiu, în 1848 — unde se spune: În cartea intitulată «*Casabo Entmauscoe Calatoiu*», «*Blagoveslovonic*» tipărită la Praga, la p. 12, nota 12, stă scris, cum că Românii în șuta 12 (pe la 1100) ar fi avut în limba română tradusă Evanghelia. Aci, vorbind de Papa Inocențiu IV (1243—1258) zice așa (în limba latină): «Căci deși în timpurile cele mai noi, adică de un secol și jumătate, Valachii din Dacia traduseră pe nesimțite în limba lor națională liturghia slavică de rîndul grecesc mai înainte uzitată și la dinșii pe făcute și pe nebagate de seamă, precum se pare, sau chiar fără știrea și neconsultată fiind mama (biserica) Constantinopolitană, etc.». Această informație este reprodusă în «Bibliografia cronologică română sau Catalog general de cărțile române», imprimate de la adoptarea imprimeriei, jumătatea secolului XVI și pînă astăzi — 1550 — 1873, ediția a II-a, de Dimitrie Iarcu, București, 1873, p. VI.

pindeau din punct de vedere canonic. Papa Inocențiu IV — ca și ceilalți papi care au mai amintit despre Valahii din Dacia — n-avea nici un interes să pună în circulație o asemenea informație, dacă ea n-ar fi avut la bază o situație reală, pe care i-o relataseră trimișii lui, de la fața locului. De aceea, această informație prezintă, pentru noi mare importanță; într-adevăr ea îngăduie cîteva concluzii logice și anume: la începutul veacului al XII-lea valahii — românii — din Dacia se afirmau ca popor cu identitatea proprie, cu limbă națională — în măsură să talmăcească, din slavă, evanghelia și liturgia — și cu organizație bisericească proprie, cu episcopi și preoți, care săvârșeau liturgia și talmăceau evanghelia în limba poporului, limba națională.

De asemenea, de la papa Inocențiu III s-au păstrat cîteva mențiuni care atestă existența unei ierarhii bisericești ortodoxe, la începutul veacului al XIII-lea, în Transilvania. Astfel, la 16 aprilie 1204, papa Inocențiu III a cerut episcopului Simion din Oradea să cerceteze ștarea în care se află «unele biserici ale monahilor greci din regatul Ungariei». Iar un an mai târziu, la 3 mai 1205, el scria episcopului Ioan de Caloce, în Ungaria, îngăduindu-i să ia sub ascultarea sa episcopia care se afla «pe pămîntul fiilor cneazului Bilea», atrăgîndu-i însă atenția ca să fie cu multă băgare de seamă ca nu cumva acea episcopie să fie supusă Bisericii din Constantinopol, motivînd că «întrucît această Biserică din Constantinopol s-a reîntors de curînd la unitatea Scaunului apostolic, nu vrem s-o lipsim de dreptul ei». Această rezervă a papii, de a respecta drepturile Scaunului de Constantinopol, era determinată de situația care se crease prin cucerirea Constantinopolului de către cruciați, în anul 1204, și instalarea unui episcop latin pe acest scaun. Dacă aceste moșii ale fiilor cneazului Bilea se găseau în părțile Bihorului, în locurile pe care le stăpînise mai înainte Menumorut — cum consideră unii cercetători²¹ — sau în părțile Hunedoarei, unde se întîlnesc biserici de piatră românești încă din secolul XII, cum consideră alți cercetători, importanța mențiunii nu scade, întrucît ea se referă, și într-un caz și în altul — la părți locuite tot de români. De altfel — documentar — se știe că pe Crișuri și pe Someș a existat una dintre cele mai vechi înjghebări statale românești, înzestrată cu cetăți de apărare și cîrmuită de oameni vrednici care au știut să se împotrivescă cu demnitate și bărbăție invadatorilor». Într-adevăr, «cînd, la începutul secolului al X-lea, armatele maghiare au ajuns în părțile Bihorului și Sătmarului, ele au fost în-lîmpinate de ostașii vovodului Menumorut, care era deplin conștient că apără un pămînt strămoșesc»²². Asemenea aprecieri elogioase la adresa lui Menumorut și a ostașilor lui, au la bază relatările notarului Anonim al regelui Bela. Concludent, în acest sens, este pasajul din Cronica acestui notar, în care se redă răspunsul dat de Menumorut solilor ducelui Arpad, la cererea acestuia de a-i ceda o parte din ținuturile pe care Menumorut le avea în stăpînirea sa. «Spuneți lui Arpad, ducele Ungariei, domnului vostru» a răspuns Menumorut solilor — că «îi sîntem datori ca un amic unui amic, cu toate ce-i sînt necesare, fiindcă e om străin și duce lipsă de multe. Însă teritoriul ce l-a cerut bunei voînțe a noastre nu i-l vom da niciodată cîtă vreme vom fi în viață. Și ne-a părut rău că ducele Salanus i-a cedat un foarte mare teri-

21. v. Vasile Drăguț, *O vatră de străveche cultură românească*, în «Monumente istorice bisericești din Eparhia Oradiei», Oradea, 1978, p. 21 și notele 35 și 36, care menționează unde se găsesc aceste scrisori ale Papei, anume în colecția: *Documente privind istoria României, Transilvania, veacul XI, XII și XIII*, București, 1951, doc. 45, p. 28 și doc. 47, p. 29; vezi și Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Din trecutul bisericesc al românilor ortodocși*, în «*Almanahul 1980*», editat de Capela ortodoxă română «Mihail Sturza» și de parohiile ortodoxe române din R.F. Germania, p. 114.

22. Vasile Drăguț, *op. cit.*, p. 16.

toriu, fie din dragoste, cum se spune, fie de frică, ceea ce se tăgăduiește. Noi, însă, nici din dragoste, nici de frică nu-i cedăm din pământ nici cît un deget, deși a spus că are un drept asupra lui. Și vorbele lui nu ne tulbură inima, că ne-a arătat că descinde din neamul regelui Athila, care se numea «biciul lui Dumnezeu». Și chiar dacă acela a răpit, prin violență, această țară de la strămoșul meu, acum însă, grație slăpinului meu, împăratul din Constantinopol, nimeni nu poate să mi-o smulgă din minile mele»²³. Din această relație a Cronicarului maghiar rezultă că Menumorut era dispus să ajute pe Arpad cu cele de care avea nevoie — ca unul venit de curînd în acele părți — ca să evite înfruntarea armată; că nu l-a impresionat faptul că Arpad a ținut să-i spună că descinde din neamul lui Athila, arătînd că și el se află la conducerea voievodatului bihorean, ca succesor al unui strămoș viteaz. Dar din relatarea Cronicarului Anonim se desprinde o realitate și mai importantă, anume că, la acea dată, voievodatul lui Menumorut era bine organizat avînd stabilite raporturi politice cu împăratul Bizanțului, pe care Menumorut îl socotea suzeranul — adică protectorul — său; că acest voievodat era creștin — ceea ce a ușurat stabilirea raporturilor politice cu împăratul Bizanțului —, și că, în mod neîndoielnic, pentru cerințele cultului, existau locașuri de cult — biserici, paraclise și mănăstiri²⁴ —, iar pentru exercitarea cultului și conducerea Bisericii exista ierarhia corespunzătoare, formată din preoți și episcopi. Chiar dacă Menumorut, cu toată vitejia lui și a ostașilor lui, în cele din urmă a fost învins, exemplul hotărîrii lui, de a-și apăra, cu orice sacrificiu, pămîntul patriei, a trecut în conștiința urmașilor ca cea mai înaltă îndatorire.

Situația s-a repetat, aproape identic, și cu ținuturile Banatului. Astfel, cînd un-gurii au încercat să înainteze spre Banat, în jurul anului 900, ei s-au izbit de rezistența hotărîită a organizației statale autohtone condusă de Glad. În fața forțelor superioare ale invadatorilor, Glad s-a retras în fortăreața Cuvin de la Dunăre. Prin tratative, el a ajuns la împăcare cu invadatorii, cărora, în schimbul recunoașterii autonomiei și succesiunii dinastice, le-a cedat unele porțiuni de lîngă Tisa. Autonomia obținută de Glad a durat mai mult de un secol, pînă la începutul secolului al XI-lea, cînd în fruntea organizațiilor din Banat se găsea Ohtum, descendent din neamul lui Glad. Ca și Menumorut, Ohtum — cunoscînd intențiile tot mai vădite ale conducătorilor maghiari de a-și întinde stăpînirea peste ținuturile bogate ale Banatului — a acceptat suveranitatea împăratului bizantin Vasile al II-lea, în jurul anului 1002, în nădejdea că va fi protejat de acesta. Împăratul Vasile al II-lea a murit însă în 1025, iar în 1028, a murit și fratele său, Constantin al XI-lea, care îi urmase la tron²⁵. Lupta pentru succesiune la tronul imperial a creat o conjunctură favorabilă pentru regele Ungariei.

23. cf. G. Popa-Lisseanu, *Izvoarele istoriei românilor*, I, Anonymi Bele regi notarii, Gesta Ungarorum, București, 1934, p. 91. (Alcătuirea soliei și pretențiile teritoriale ale lui Arpad sînt expuse într-un pasaj aflat în Colecție la p. 90).

24. Vasile Drăguș, *op. cit.*, p. 17 și p. 21. La început bisericile și mănăstirile au fost făcute, ca și casele de locuit, din lemn, care, expus degradării sau focului, a făcut ca acestea să nu reziste peste veacuri. Au fost construite însă și biserici cu ziduri de piatră, cum a fost cea descoperită în punctul numit «Boldigă», care se crede că a fost distrusă la sfîrșitul secolului al IX-lea sau la începutul secolului al X-lea, cînd a fost distrusă și fortificația sau cetatea de la Dobica, aflată la cca. 50 km nord-est de Cluj-Napoca, v. idem, *ibidem*, p. 18—19 și nota 15. Din secolele XI, XII și îndeosebi XIII s-au păstrat în aceste părți mai multe biserici de piatră. v. idem, nota 43 și de asemenea nota 32, unde se arată că, în urma cercetărilor efectuate de arheologul Radu Popa, în anii 1974—1975, cu prilejul restaurării bisericii din Streișingorgiu, s-a putut stabili cu exactitate că acest valoros monument a fost construit în jurul anului 1100.

25. cf. I.D. Suciu, *Monografia Mitropoliei Banatului*, Timișoara, 1977, p. 37 și nota 16, unde se face trimitere la : «*Faptele unguitor*», ed. G. Popa-Lisseanu, București, 1934, p. 34, 57—58.

Ștefan I, de a încerca să-și extindă stăpînirea asupra Banatului. Pentru ușurarea acestui scop, el a ademenit pe unul dintre militarii de seamă ai lui Ohtum, Cenad, pe care, după ce l-a botezat în ritul catolic, l-a trimis în fruntea armatelor maghiare, împotriva lui Ohtum. După o primă victorie împotriva lui Cenad, armata lui Ohtum este înfrîntă, el însuși pierzîndu-și viața în timpul luptei. În urma acestei înfrîngerii a lui Ohtum, Banatul — țara lui Glad — a fost încorporată regatului lui Ștefan I²⁶, în jurul anului 1028. Această încorporare impusă n-a șters însă din conștiința locuitorilor autohtoni dorința de libertate, păstrînd în acest scop permanente legături cu românii din celelalte voievodate, în așteptarea unor împrejurări favorabile de a se uni.

Organizația autohtonă a lui Glad și Ohtum avea — potrivit practicii celorlalte voievodate românești — și organizație bisericească, formată din episcopii cu veche tradiție în aceste ținuturi²⁷. De altfel, — în afară de vechile centre bisericești din Scitia, în frunte cu Tomisul (Constanța de astăzi), amintite în documente și acte bisericești — Banatul și Oltenia, pot revendica vechimea organizării lor bisericești, cu centre episcopale, pe bază de importante legi împărătești. Astfel, împăratul Justinian (527—565), înființînd prin Novela XI, din anul 535, Arhiepiscopia Justiniana Prima și stabilind provinciile care îi vor forma jurisdicția — între care se găseau și cele două Dacii formate în dreapta Dunării, după retragerea armatei și administrației romane, sub Aurelian, din Dacia Traiană, anume: Dacia mediteraneeană și Dacia ripensis — a arătat că această jurisdicție se va întinde și peste cetățile Viminacium și Recidiva și Litterata, pe care imperiul bizantin le pierduse în timpul lui Athila, care le și distrusese. Din această cauză, prefectura Illyricului, care își avea sediul la Sirmium, se mutase la Salonic, ceea ce atrăsese după sine creșterea în prestigiu a scaunului episcopal din acest oraș. Mențiunea deosebit de interesantă pe care o face Justinian în această novelă, cu privire la existența unei organizații bisericești, și în stînga Dunării, este cea cuprinsă în paragraful 2 al novelei, unde se spune: «Dar, fiindcă în timpul de față, cu ajutorul lui Dumnezeu, statul nostru s-a mărit, așa că amîndouă țărmurile Dunării sînt populate acum cu cetăți de ale noastre și alți Viminacium, cît și Recidiva și Litterata, care se găsesc dincolo de Dunăre, au fost supuse din nou stăpînirii noastre...». Din acest fragment al novelei se desprinde întîi mențiunea generală că amîndouă țărmurile Dunării erau populate, la acea dată, cu cetăți aflate sub stăpînirea imperiului bizantin și apoi mențiunea specială pentru cele două cetăți: Recidiva și Litterata care — aflate în stînga Dunării — fuseseră trecute sub jurisdicția Arhiepiscopului Justinianei Prima. Dacă ambele cetăți, Recidiva și Litterata, se găseau pe teritoriul Banatului, cum admite I. D. Suciu²⁸, sau una în Oltenia, la Sucidava (Celei), cum crede prof. D. Tudor²⁹, bazîndu-se pe faptul că la Vărădia — care ar corespunde Recidivei — nu s-au găsit urme bizantine, pe cînd la Celei s-a descoperit o bazilică creștină datată din secolul VI, adică din perioada în care Justinian organizează Justiniana Prima, nu mai prezintă mare importanță pentru teza care interesează

26. Idem, *op. cit.*, p. 37—38.

27. Existența unei episcopii, la începutul veacului al XI-lea — cu sediul în localitatea pe care o continuă Timișoara de astăzi — este acceptată de istorici, care nu s-au lansat niciodată în afirmații, înainte de a se fi documentat totemic. Se menționează, între alții, prof. Alexandru Elian, în «*Les rapports byzantino-romains*». «Byzantinoslavica» 1958 (XIX), nr. 2, p. 215; Eugen Stănescu, în «*Byzance et les Pays Roumains aux IX—XV-e siècles*». Rapports IV (XIV-e Congrès international des études byzantines, Bucarest, 6—12 septembrie 1971), p. 15; Răzvan Teodorescu, în «*Bizant, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești*», București, 1974, p. 72 cf. I. D. Suciu, *op. cit.*, p. 40.

28. I. D. Suciu, *op. cit.*, p. 35.

29. D. Tudor, *Oltenia romană*, ed. II-a, p. 474.

în mod deosebit și anume că în stînga Dunării — ca, în general, în fosta Dacie, nu numai în fosta Dacie Traiană — a existat o organizație bisericească încă din primele veacuri și îndeosebi după ce Constantin cel Mare a început să-și pună în aplicare planul său politic de a recuceri teritoriile pe care le stăpînise imperiul roman, la nord de Dunăre³⁰. Condițiile de securitate pe care le-a asigurat Constantin cel Mare populației autohtone rămase în Dacia Traiană, după retragerea armatei și administrației romane, explică organizarea comunităților creștine din stînga Dunării, așa cum confirmă existența unei biserici de piatră cu dimensiuni care presupun o comunitate puternică, pe malul drept al Oltului, în comuna Gostavău (satul Slăveni), județul Olt, pe la jumătatea secolului al IV-lea. Descoperirea acestei biserici aparține profesorului Dumitru Tudor, făcută cu prilejul săpăturilor arheologice din pretoriul castrului roman³¹ de la Slăveni, în 1963. În fostul tezaur subteran din pretoriu (*serarium*) a fost identificat un mormînt; se socotește că de o asemenea cinste n-a putut beneficia decît un martir sau un slujitor de seamă al bisericii³². Și în interiorul bisericii de la Sucidava (Celei) s-au găsit morminte — și anume șase — care, de asemenea, se presupune a fi ale unor înalți demnitari bisericești; alte trei morminte descoperite în afara zidurilor bisericii, se crede că aparțin unor credincioși mireni, membri ai comunității respective³³. În mormintările din biserică ar fi avut loc între anii 565—600, în orice caz după moartea lui Justinian, fiindcă numai după moartea lui au fost îngăduite în mormintări în biserică ale împăraților și demnitarilor bisericești. Prof. D. Tudor crede că biserica din Slăveni a funcționat cel puțin pînă în timpul marelui perturbări produsă la Dunărea de Jos de către invazia hunică, cînd scutul ce proteja granița imperiului la Nord de fluviu — Brazda lui Novac de N. — a fost distrusă. În mod logic, Prof. D. Tudor socotește că, «*Biserica paleocreștină din Slăveni constituie o importantă descoperire arheologică*». Pentru că «ea documentează cimentarea puternică a creștinismului la nord de Dunăre în secolele IV—V, care, pentru acele vremuri, constituia un factor cultural de seamă. Mărimea clădirii (7 × 21 m) ne indică și pe a comunității creștine de la Slăveni. În al doilea rînd, prin ea se atestă prezența în număr mare a populației daco-romane rămasă după evacuarea aureliană (274)». Prin biserica paleocreștină de la Slăveni «*avem în lață un nou document*

30. Menționăm, în acest sens, articolul deosebit de interesant publicat de I. Barnea, în rev. «Mitropolia Olteniei», nr. 1—2/1980, p. 17—32, sub titlul: «*Preocupări ale Sfințului Constantin cel Mare la Dunărea de Jos*». Reproducem, ca exemplificator, următorul pasaj: «După ce a rămas singur împărat, Constantin a pus bazele unui nou imperiu, imperiul bizantin, și ale unei noi capitale, Constantinopolul, iar la frontiera Dunării de Jos a trecut la o politică ofensivă — politică de recuceriri, concretizată într-o primă etapă (324—328) în construirea unui pod peste Dunăre, la Sucidava (Celei), restaurarea drumului roman din cîmpia românească, refacerea fortăreței Sucidava și a castrului lui Traian de la Drobeta și înălțarea din nou a cetății *Dafne*. În același timp au fost refăcute sau construite din temelii alte fortărețe în stînga Dunării și probabil a fost ocupată întreaga cîmpie a Olteniei și Munteniei de astăzi pînă la «Brazda lui Novac», de nord, atribuită de asemenea lui Constantin. Într-o a doua etapă, după consolidarea poziției în această zonă, Constantin a pornit o campanie hotărîtoare împotriva goșilor din cîmpia Munteniei, învingîndu-i și obligîndu-i să încheie cu Imperiul tratatul de pace și alianță (*foedus*) din anul 332 (p. 25).

31. Descrierea bisericii de la Slăveni, ridicată peste ruinele pretoriului castrului roman, probabil, pe timpul lui Constantin II (337—361) sau Valens (364—378), a prezentat-o prof. D. Tudor, într-un scurt articol, cu titlul «*Biserica paleocreștină de la Slăveni—Olt din secolul al IV-lea*», publicat în rev. «Mitropolia Olteniei», nr. 1—3/1979, p. 102—105.

32. Idem, *ibidem*, p. 105.

33. Vezi prof. D. Tudor, *Noi cercetări în bazilica de la Sucidava*, în rev. «Mitropolia Olteniei», nr. 1—2/1980, p. 14—15.

pentru controversata problemă a romanizării³⁴ și a celei de a doua continuități din Dacia Traiană. Până în prezent, biserica paleocreștină de la Slăveni-Olt rămâne cel mai vechi locaș de cult de la nord de Dunăre, datat din secolul IV. Va fi urmată de către bazilica creștină din secolul al VI-lea, construită în cetățuia Sucidavei»³⁵. Această bazilică de la Sucidava, a fost distrusă odată cu cetatea romano-bizantină, de către avari și slavi, la sfârșitul secolului al VI-lea. Între antichitățile cu caracter creștin care au fost descoperite la Sucidava se remarcă partea superioară a unei amfore cu numele unui preot local *Lukonochos* fiul lui *Lykatios*³⁶.

Asemenea comunități creștine, ca cea de la Gostavăț, Sucidava (Celei), Romula, Recidiva, Litterata ș.a., nu puteau fi ignorate de către Justinian, să nu le ia în considerare în cadrul acțiunii sale de consolidare a stăpînirii Imperiului asupra teritoriilor recucerite. Dar nu toate ținuturile s-au putut bucura de ocrotire, sau de aceeași ocrotire, din partea imperiului bizantin. Comunitățile creștine care, în vremea împăratului Justinian, ajunseseră să cuprindă aproape întreaga populație autohtonă — indiferent de condițiile care s-au creat fiecărui ținut de către năvălitori — au continuat să păstreze totuși legături neîntrerupte între ele, cultivate și de unitatea credinței lor religioase, așa încît stăpînirile străine n-au reușit să le înăbușe conștiința unității lor etnice, sub care i-au înregistrat cronicile și documentele amintite.

Este adevărat, despre creștinarea poporului român, adică a strămoșilor lui, dacoromanii, nu există o dată precisă. Căci «spre deosebire de alte popoare care s-au creștinat la o anumită dată, din ordinul conducătorilor politici sau ca urmare a unor misiuni oficiale, dacoromanii au îmbrățîșat religia lui Hristos încă din prima etapă a formării lor ca popor, între sfârșitul secolului al III-lea și secolul al VI-lea, înainte de simbioza cu slavii»³⁷. Cel puțin pe teritoriul Dobrogei de astăzi — fosta Scythia-Minor — creștinismul este socotit de origine apostolică, datorită Sfintului Apostol Andrei căruia, în baza sorșilor, i-a revenit să «evangelizeze Bitinia, părțile Pontului Euxin și ale Propontidei, cu cetățile Chalcedon și Bizanț, Macedonia, Tracia și regiunile care ajung pînă la Dunăre, Thesalia, Helada, Ahaiia» etc. Dar «avîndu-se în vedere legăturile binecunoscute ale așezărilor de pe litoralul de vest al Mării Negre și de la Dunărea de Jos cu diferite centre din Asia Mică și din Grecia continentală, unde creștinismul se răspîndise încă din perioada apostolică, se presupune că atît în Scythia-Minor, cît și în fosta Dacia Traiană au existat creștini izolați chiar din primele secole creștine»³⁸. În general se admite că «pe teritoriul fostei provincii Dacia

34. Între obiectele găsite pe raza comunei Gostavăț, care atestă existența unei mari comunități romanizate pe teritoriul acestei comune, se menționează cele două tezaururi descoperite unul în 1893 și altul în 1969. Din ultimul au putut fi recuperate 318 monede de la cei care le culeseră în urma spargerii vasului în care fuseseră îngropate, de un tractor care ara. După aprecierile cercetătorului acestor monede, Dr. G. Popilian, procesul de acumulare a tezaurului a început în epoca împăratului Traian și a continuat, în mod ascendent, pînă în epoca lui Marcu Aureliu. Îngroparea tezaurului ar fi avut loc cu prilejul atacului Marcomanilor și a aliașilor lor, care a început în anul 166 e.n. (V. G. Popilian, *Descoperirea monetară de la Gostavăț — Jud. Olt*, în: *Historica* II, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1971, p. 35—51).

35. Vezi Prof. D. Tudor, *Biserica paleocreștină de la Slăveni-Olt*, în rev. «Mitropolia Olteniei», nr. 1—3/1979, p. 105. Între timp, au mai fost descoperite biserici de piatră, cam din aceeași epocă cu biserica de la Sucidava, și în alte localități din cuprinsul țării. Numai în Constanța (f. Tomis) au fost descoperite cinci asemenea biserici, datînd din secolele V—VI.

36. Idem, *Noi cercetări în bazilica creștină de la Sucidava*, în rev. «Mitropolia Olteniei», nr. 1—2/1980, p. 16.

37. Ion Barnea, *Arta creștină în România. I. Secolele III—VI*. Album tipărit cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, p. 5 (în continuare: A.C.R.). 38. A.C.R., p. 6.

Traiana și indeosebi la nord de Dunărea inferioară, creștinismul s-a răspândit ca urmare a legăturilor continue dintre populația autohtonă de pe ămbele maluri ale fluviului, stăpinită de conștiința originii ei comune»; și că «o mare importanță în propagarea și menținerea creștinismului în această regiune a avut expansiunea imperiului roman în stînga Dunării, mai întii în timpul lui Constantin cel Mare și al urmașilor săi (324—364), apoi sub împăratul Justinian (527—565)». Dacă numeroasele vestigii paleocreștine descoperite, îndeosebi în ultimile trei decenii, pe teritoriul Republicii Socialiste România constituie dovezi de necontestat despre răspîndirea creștinismului la daco-romani, termenii de origină latină privind noțiunile fundamentale ale credinței creștine ca și numărul mare de termeni toponimici, păstrați pînă astăzi în limba română, arată caracterul latin al creștinismului daco-roman³⁹.

Numărul mult mai mare al acestor vestigii — biserici și obiecte de cult — descoperite în Dobrogea, în raport cu celelalte provincii românești, poate fi socotit și ca o consecință a faptului că această provincie s-a găsit mai multă vreme sub stăpînirea romană și bizantină, bucurîndu-se astfel timp mai îndelungat de protecție și liniște, dar și datorită faptului că, în celelalte provincii s-au făcut mai puține cercetări arheologice, pînă în prezent, urmărind asemenea obiective. Această situație deosebită pe care a avut-o, din punct de vedere politic, Scythia-Minor — Dobrogea —, s-a răsfrînt pozitiv și în privința organizării bisericești, pe teritoriul ei⁴⁰, în primele șapte veacuri creștine, dar îndeosebi în veacurile III—VII, în care s-a realizat procesul de contopire definitivă dintre dacii autohtoni și romanii cuceritori, dînd naștere poporului român menționat — așa cum s-a văzut — în multe documente și sub numele de poporul vlah sau valah. Sub aspectul organizării bisericești — după cum relatează istoricii bisericești Socrate și Teodoret, și după cum rezultă dintr-o lege a împăratului Zenon, din jurul anului 480, Biserica din Scythia Mică, sau Dacia Pontică, era condusă de un singur episcop, cu reședința în capitala provinciei, orașul Tomis. Situația aceasta s-a păstrat însă numai atîta timp cît provincia Scythia Mică era lipsită de mijloace și supusă năvălirilor pustiitoare. Îmbunătățindu-se situația sub aspectul prosperității și al siguranței s-a aplicat și în această provincie principiul ca în fiecare oraș mai important să existe episcop. De aceea nu mai pot fi socotite fără temei părerile celor care au susținut — și susțin — că în Dobrogea — în eparhie Scythiei, au existat, pe lângă importantul centru mitropolitan sau arhiepiscopal Tomis, încă 14 sedii episcopale. Pornind de la afirmația învățatului german Karl von Boor — în *Notitia episcopatum* — că în eparhia Scythiei, au existat 15 centre episcopale, menționîndu-le, Prof. Emilian Popescu, luînd în sprijin și temeiurile epigrafico-arheologice și istorice care s-au adăugat între timp, a ajuns la concluzia că aceste episcopate pot fi considerate ca reale, existența lor putînd fi admisă cel puțin pînă la începutul veacului al VII-lea, cînd a încetat viața organizată în Scythia, ca urmare a spargerii fron-

39. A.C.R., p. 5. Sub titlul «*Continuarea populației romanice în Dobrogea*», prof. Dinu C. Giurescu a scos în evidență importanța pe care o prezintă numele de riuri, sate și orașe, păstrate în epoca emigrațiilor, pentru dovedirea continuității elementului romanic în Dobrogea, v. rev. «Săptămîna», nr. 499 din 27 iunie 1980 și 500 din 4 iulie 1980.

40. Pentru situațiile deosebite în care s-au găsit provinciile românești : Transilvania, Banatul, Oltenia, Muntenia, Moldova și Dobrogea, după victoria împăratului Traian asupra lui Decebal (105—106 c.n.), v. Radu Vulpe, Ion Barnea, Din istoria Dobrogei, vol. II : *Romanii la Dunărea de Jos*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968, 591 p.

lierei dunărene de către populațiile avaro-slave⁴¹. Faptul că din cele 15 episcopate ale provinciei Scythia, opt sînt așezate pe malul drept al Dunării, îndreptățește concluzia că acestor scaune li se încredințase și o activitate misionară dincolo de fluviu, în rîndul populației autohtone și a barbarilor. Se știe, de altfel, că începînd cu Constantin cel Mare, Bisericii creștine i s-a acordat un important rol pentru întărirea unității imperiului. Biserica era sprijinită efectiv în opera ei misionară în mijlocul barbarilor, pentru creștinarea lor, constatîndu-se că pe măsură ce deveneau creștini, aceștia adoptau o atitudine mai favorabilă, mai conciliantă, față de imperiu. «Rolul creștinismului în procesul de romanizare, de asimilare a migratorilor și în continuitatea daco-romană a fost esențial. Inscricțiunile și alte documente ne arată cum prin creștinare, încadrare în armată și în administrația imperială au fost asimilați goți, huni și alți migratori», fiindcă «misiunea episcopatelor în stînga și în dreapta Dunării nu însemna numai propagarea noii religii, ci și a culturii și a civilizației romane... De aceea, istoria creștinismului în primele veacuri este și istoria populației daco și greco-romană de pe teritoriul României»⁴². Sub acest aspect se poate spune că «aparitia și răspîndirea creștinismului pe teritoriul de azi al Republicii Socialiste România constituie nu numai un important fenomen cultural-istoric ci și o dovadă a continuității populației autohtone daco-romane pe acest teritoriu, în timpul mării migrații a popoarelor»⁴³.

II. Aspecte ale vieții și activității Bisericii Ortodoxe Române în lumina cărora pot fi apreciate raporturile ei cu celelalte Biserici Ortodoxe.

Dintre multiplele aspecte sub care pot fi privite raporturile Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte Biserici Ortodoxe, care au format de la început Biserica cea una, sfîntă, sobornicească și apostolească, vom menționa, de data aceasta, numai cîteva pe care le socotim, totuși, îndeajuns de concludente, pentru a pune în lumină concepția după care s-a condus Biserica Ortodoxă Română⁴⁴, în activitatea ei, ca parte integrantă a Trupului tainic al Domnului, și contribuția pe care ea a adus-o la întărirea și afirmarea Bisericii Ortodoxe, ca împlinitoare a misiunii ce i s-a încredințat — potrivit poruncii cu care Mîntuitorul Hristos a trimis pe Sfinții Săi Apostoli în lume — de a propovădui învățătura Sa la toate neamurile, povățuindu-le să conviețuiască pașnic și sprijinindu-le să-și păstreze fiecare identitatea etnică, oricît ar fi de vîrege împrejurările în care ar ajunge. Aspectele la a căror evidențiere ne vom limita sînt următoarele: 1. *mărturisirea și apărarea dreptei credințe*; 2. *întărilorarea*; 3. *sinodalitatea*; 4. *caracterul etnic*; 5. *ecumenismul*; 6. *deschiderea lașă de lume*.

41. Emilian Popescu, *Organizarea ecleziastică a provinciei Scythia Minor în secolele IV—VI*. Conferință dactilografiată, p. 13; idem, *O inscripție de la Mangalia (Callatis) și semnificația ei pentru organizarea bisericească a Dobrogei în secolele V—VI*, în «Almanahul 1980», editat de Capela Ortodoxă Română «Mihail Sturdza» și de Parohiile Române din R. F. Germania, p. 103—106.

42. Idem, *conf. cit.*, p. 15 și 16; v. și Pr. prof. I. G. Coman, *Misionari creștini în Scythia-Minor și Dacia în secolele III—VI*, în rev. «Mitropolia Olleniei», nr. 4—6/1979, p. 255—276.

43. A.C.R., p. 5.

44. Vom folosi termenul de «Biserica Ortodoxă Română» și pentru timpul în care nu se ajunsese la desăvîrșirea procesului de formare a poporului român — care a avut loc, așa cum s-a mai amintit, între secolele III—VII — din contopirea populației autohtone cu romanii cuceritori, întrucît cei dintii care au primit creștinismul în părțile Daciei cucerite de romani au fost autohtonii, cci care au format totdeauna majoritatea populației în aceste jînuturi, inclusiv Scythia-Minor.

1. Primind învățătura Mântuitorului Hristos direct, de la cel mai autentic izvor, în vremea aceea, — chiar de la unul dintre Sfinții Apostoli, Sfântul Apostol Andrei — comunitățile creștine care s-au format pe teritoriul de astăzi al Republicii Socialiste România au avut permanent vie conștiința responsabilității ce le-a revenit, ca urmare a acestei situații privilegiate, anume: de a păstra nealterată învățătura primită și de a o propovădui și transmite în același nealterat cuprins, adăugind în plus exemplul propriu al trăirii acestei învățături, cu toate străduințele și sacrificiile pe care le-a impus, împlinirea acestei îndatoriri. Într-adevăr, — se știe că — religia creștină, și îndeosebi mărturisirea ei, n-a fost îngăduită în cuprinsul imperiului roman pînă la începutul veacului al IV-lea, cînd împăratul Constantin cel Mare a putut determina și pe împăratul Liciniu să consimtă la acordarea edictului de toleranță, din anul 313. Dar, chiar și după această dată, au fost epoci în care creștinii care țineau și mărturiseau dreapta credință au fost nevoiți să suporte grele prigoane, fie în teritoriile din cuprinsul imperiului bizantin, din partea împăraților sprijinitori ai păgînismului — ca Iulian Apostatul — sau ai adepților ereziei lui Arie — ca împăratul Valens —, fie în teritoriile căzute sub stăpînirea goșilor, hunilor, avarilor și a altor neamuri care s-au dovedit cu crudă vrășmășie împotriva populației autohtone — adică a românilor (valahilor) — fie pentru că aceștia nu consimțeau să sacrifice zeilor lor, ținînd cu tărie la religia creștină⁴⁵, fie pentru că nu se dezlipeau de pămîntul moștenit de la părinți și strămoși. În timpul acestor epoci de prigoană, au căzut victime, suferind moarte martirică, mulți creștini. Îndeosebi în timpul persecuției dezlănțuite de împăratul Dioclețian, în anii 303—304, și-au pierdut viața, prin înecare sau ardere pe rug, mulți creștini, în mai multe așezăminte din Scythia Minor. Textele Martirologiilor amintesc un număr de peste 60 de martiri numai la Tomis⁴⁶, capitala acestei provincii. De asemenea, sînt menționați martiri, în textele Martirologiilor, din cetățile: Halmyris, Noviodunum, Dinogetia, Axiopolis, Durostorum, aflate pe malul drept al Dunării. Ultimul martir pe teritoriul Dobrogei — Scythia Minor — este socotit Sf. Emilian, fiul unui prefect din Durostorum, torturat și ars pe rug, în anul 362, în timpul persecuției lui Iulian Apostatul (361—363), din ordinul guvernatorului Thraciei, Capitolinus, pentru că spărsese cu ciocanul statuile zeilor și răsturnase altarele din templul local⁴⁷.

Intrucît în legătură cu informațiile Martirologiilor s-a făcut deseori rezervă, atribuindu-se legendelor cele relatate în Martirologii, este socotită ca deosebit de importantă descoperirea arheologică făcută în anul 1971, în comuna *Niculitel*, județul Constanța. În cadrul ruinelor unei vechi biserici, date la iveală de ploii, s-a găsit edificiul unui *martyrium*, pe pavimentul căruia era depus un mare sicriu trapezoidal

45. Această cale de constrîngere a creștinilor ca să-și renege credința, prin consimțirea de a jertfi zeilor păgîni, rezultă din numărul mare al canoanelor primului sinod local, ținut de creștini după edictul de la Milan, sinodul de la Ancira, din 314. Din canoanele acestui sinod rezultă, pe de o parte, formele diferite sub care creștinii erau ispitiți sau constrinși să apostasieze, iar pe de altă parte, bunăvoința cu care Părinții acestui sinod au căutat să găsească circumstanțe care să ușureze reprimirea în sinul Bisericii a clericilor — episcopi, preoți, diaconi și alți slujitori bisericești — și a laicilor care jertfiseră zeilor. v. *Sintagma Ateniană*, III, Atena, 1853, p. 20 ș.u.

46. A.C.R. p. 6—7; v. și I. Rămureanu, *Sfinți și martiri la Tomis-Constanța*, în «Biserica Ortodoxă Română», nr. 7—8/1974, p. 979 ș.u. O sinteză a tuturor dovezilor descoperite pînă acum — biserici, obiecte de cult — care confirmă vechimea creștinismului și a organizației bisericești pe teritoriul de astăzi al Republicii Socialiste România, pentru secolele III—VI, cu prezentarea și explicarea planșelor respective, se găsește în lucrarea menționată a lui Ion Barnea, *Arta creștină în România*, I, București 1974, p. 278.

47. A.C.R.; p. 7, și n. 5. v. îndeosebi, I. Pulpea (I. Rămureanu), *Sfîntul mucenic Emilian de Durostor*, în «Biserica Ortodoxă Română», nr. 4—6/1944 și extras, p. 1—22.

din scinduri de brad, în care se aflau patru schelete umane. O inscripție pictată pe peretele din sud al edificiului menționează patru nume: Zotikos, Attalos, Kamasî(o)s, Philippos. Fără îndoială aceste nume reprezintă numele martirilor ale căror relicve se aflau în sicriu. Numele acestor martiri se găsesc înregistrate, împreună cu ale altor 25, în *Martyrologium Hieronymianum*, la 4 iunie⁴⁸. Cu prilejul cercetărilor care au fost reluate la Niculițel, în 1973, și 1975, sub încăperea în care a fost aflat sicriul celor patru martiri menționați, au fost descoperite două încăperi mult mai ascunse, din interiorul cărora a fost scoasă o mare cantitate de pământ, din care au fost culese în jur de 110 fragmente de oase, rău conservate, unele cu urme de arsură. Expertiza antropologică a stabilit că oasele aparțin la doi bărbați în vîrstă de 45—55 ani. Acești doi martiri pentru al căror nume nu s-a găsit nici un indiciu, se crede că sînt cei mai vechi martiri dobrogeni, martirizați poate încă din timpul prigoanei lui Deciu (250—251), în cetatea *Noviodunum* și înmormîtați la început într-un loc necunoscut din necropola cetății, de unde vor fi fost transportați și reinhumați la Niculițel⁴⁹, în timpul lui Constantin cel Mare sau al urmașului său⁵⁰.

O altă confirmare a informațiilor Martirologiilor o constituie inscripția care se află pe o mică placă de calcar, descoperită întimplător, printre ruinele bazilicii de cimitir situată în apropierea de nord a cetății Axiopolis (Hînog, Cernavodă, jud. Constanța) și recuperată de I. Barnea, în vara anului 1947. Inscripția, datată în prima jumătate a secolului al IV-lea, menționează pe martirii: Chiril, Chindeas și Tasios (Dasius), care se întîlnesc în textele martirologiilor de cele mai multe ori la Axiopolis, dar și la Durostorum sau în alte localități. Această inscripție este socotită ca foarte importantă pe de o parte fiindcă ea confirmă informațiile Martirologiilor, iar pe de altă parte fiindcă rezolvă controversa dintre cercetători cu privire la localizarea martirilor amintiți și îndeosebi pe cea a martirului Dasius. În catedrala din Ancona (Italia) există un sarcofag ce poartă următoarea inscripție, în grecește: «Aici odihnește sfîntul martir Dasius, adus de la Durostorum». Coroborînd mențiunea de pe placa descoperită la Axiopolis cu mențiunea de pe sarcofagul din catedrala din Ancona, apare lămurit că Dasius a fost martirizat la Axiopolis, de aici, moaștele sale au fost transportate, la un moment dat, la Durostorum, și apoi la Ancona — poate — în urma invaziilor avaro-slave de la sfîrșitul secolului al VI-lea⁵¹.

48. S-ar putea ca Zotikos să fie cel amintit în «*Acta Sanctorum*» — împreună cu Euthychos, Eustathius și alți frați credincioși, temători de Dumnezeu care au adus la fîrm trupul lui Philus Episcopus, înecat în mare sub împăratul Licinius, și, punindu-l într-un sicriu, l-au îngropat, în timpul nopții, lîngă zidurile cetății (Tomis), în proprietatea agricolă a lui Adamantius, într-o boltă subterană. v. *Fontes Historiae Daco-Romanae*, II, Ed. Acad. R. S. România, București, 1970, p. 707. Pentru aceeași zi, 4 iunie, în *Breviarium Syriacum*, este menționat numai numele lui Philippos, la Bobidounia (Noviodonum). Cf. A.C.R., p. 8, v. și nota 6.

49. A.C.R., p. 9; v. H. Baumann, în «*Biserica Ortodoxă Română*» nr. 5—6/1976, p. 580—586. I. Barnea crede că «toți cei șase martiri ale căror relicve s-au găsit în cripta-martyrium de la Niculițel sînt contemporani, aparținînd uneia și aceleiași persecuții, cel mai probabil marea persecuție a lui Dioclețian din anii 303—304» cf. A.C.R. nr. 9.

50. Prof. D. Tudor crede că și cu scheletul găsit în biserica paleocreștină de la Slăveni — care ar aparține mai degrabă unui martir decît unui demnitar bisericesc — se va fi procedat ca și cu relicvele celor patru martiri descoperite în biserica paleocreștină de la Niculițel, adică inițial ar fi fost înmormîntat în alt loc, unde putea fi socotit în siguranță și de acolo a fost transportat și depus în biserica de la Slăveni, în a doua jumătate a sec. al IV-lea, cf. D. Tudor, *Biserica paleocreștină de la Slăveni-Olt din secolul al IV-lea*, în «*Mitropolia Olteniei*», nr. 1—3/1979, p. 103 și p. 105, nota 18.

51. A.C.R., p. 9—10.

În Acta Sanctorum sînt amintiți mulți martiri și sfinți din teritoriile Daciei, care au apărut cu mult curaj dreapta credință, înfruntînd fără teamă chiar pe împărat. Între cei din Scythia se menționează și episcopul Bretanion al Tomisului «care a strălucit în biserică printr-o admirabilă sîlnțenie și zel pentru credința sobornicească, sub împăratul arian Valens, căruia i s-a împotrivit»⁵². Cazul este relatat și de istoricul bisericesc Sozomen, spunînd: «...Împăratul Valens a venit în Tomis. Intrînd în biserică și îndemnîndu-l (pe Bretanion) — cum obișnuia el — să se unească cu cei din secta potrivnică, Bretanion a discutat cu mult curaj în fața stăpînitorului despre dogma de la sinodul din Niceea, apoi l-a părăsit și s-a dus în altă Biserică, iar poporul l-a însoțit... Părăsit acolo, împreună cu cei din jurul său, Valens a îndurat cu greu această înfruntare. Și prinzîndu-l pe Bretanion, a poruncit să-l ducă în exil, iar nu mult după aceea, a dat ordin să fie adus din nou (la locul său). Căci vedea bine că scîiții sînt supărați pentru exilarea episcopului și se temea să nu pună la cale o răscoală... În acest chip, Bretanion s-a arătat mai puternic decît zelul stăpînitorului; era, de altfel, un bărbat destoinic, și renumit prin virtutea vieții sale, după cum mărturisesc și scîiții înșiși»⁵³.

Dintre creștinii care au suferit martiriul în teritoriile din stînga Dunării în timpul persecuției pornită de goții păgîni, sub conducerea lui Atanaric, între anii 369—372, de o deosebită și largă cinstire s-a bucurat Sfîntul Sava Gotul, care — pentru curajul cu care mărturisea pe Hristos — a suferit aspre chinuri și a primit moarte martirică, prin înecare, în riul Buzău, la 12 aprilie 372. Moaștele lui, ca și ale altor martiri au fost cerute de Sfîntul Vasile cel Mare lui Iunius Soranus, guvernatorul Scythiei Mici, martiri despre care acesta îi scrisese Sfîntului Vasile⁵⁴, descriîndu-le frumusețea comportării lor și persecuțiile pe care le îndură creștinii în teritoriile din nordul Dunării, asigurîndu-l totodată că el se străduiește să-i ocrotească, îndeosebi pe cei care reușeau să se refugieze în teritoriile din dreapta Dunării, aflate sub paza și conducerea sa. Aceasta rezultă și din epistola prin care «Biserica lui Dumnezeu din Goția», comunica bisericilor din Capadocia și tuturor creștinilor Bisericii universale moartea martirică a Sfîntului Sava, ale cărui relicve — se spune în epistolă — după ce omorîtorii l-au scos din apă și l-au lăsat nefîngropat, «au fost luate cu cinste de niște frați cucernici și trimise viteazului comandant al Scythiei, Iunius Soranus un bărbat temător de Dumnezeu; și, astfel, însoțite de oameni credincioși (relicvele) fură transportate din țana barbară în teritoriul românesc»⁵⁵. Pentru transportarea moaștelor Sfîntului

52. Vezi *Fontes*, II, p. 707.

53. Sozomenos, *Istoria Bisericească*, VI, 21, 5—6; cf. *Fontes*, II, p. 225.

54. Din scrisoarea 155 trimisă de Sfîntul Vasile cel Mare lui Iunius Soranus, rezultă că despre martirii ale căror moaște îl ruga pe Soranus să le trimită, spre vrednică cinstire, în Cezareea Capadociei, îi vorbește însuși acest credincios guvernator, pe care îl intrînsia faptul că nu poate să ocrotească pe creștinii aflați sub stăpînire barbară. «Ușurarea pe care o prilejuiești celor prigonîți, pentru numele Domnului — îi scrie Sf. Vasile lui Soranus — e ceva pregătît de tine, din vreme, pentru ziua răsplășilor. Vei face un lucru bun dacă vei trimite în patrie moaștele martirilor; după cum ne scrii, prigoana de acolo dă și acum la iveală mărturisitori ai Domnului». v. *Fontes Historiae Daco-romaniae*, II, p. 89.

55. G. Timuș, *Epistola Bisericii Goșiei pentru martiriul Sfîntului Sava*, în «Biserica Ortodoxă Română» anul 1890—1891, p. 822; v. și *Fontes Historiae Daco-romaniae*, II, p. 715, unde se spune că «răsplășitele au fost adunate și îngropate de mîinile fraților, pe care apoi, Iunius Soranus, prea strălucitorul conducător al Scîției, cinstitor al Domnului, trimițînd oameni vrednici de încredere, le-a transportat din ținutul barbar în România (teritoriul unde locuiau românii); și făcînd jării sale dar de preț și rod slăvit al credinței, le-a trimis în Capadocia...».

Sava, în siguranță, pînă în Cezareea Capadociei, Guvernatorul Iunius Soranus a căutat ca, pe lângă paza pe care o asigura el, să aibă și sprijinul Arhiepiscopului Ascholius al Tesalonicului, întrucît cea mai mare parte din drum trecea prin eparhii de sub jurisdicția acestui vrednic capadocian, care îl ocrotise și pe Sfîntul Atanasie cel Mare în surghiunul său. Pentru acest sprijin îi mulțumește Sfîntul Vasile cel Mare lui Ascholius, în mod deosebit de călduros, exprimînd — în Scrisoarea 164 — bucuria pe care a făcut-o creștinilor din Cezareea Capadociei sosirea la ei a moaștelor Sfîntului Sava. «Ni se ivește un martir — spune Sf. Vasile — venit la noi din mijlocul barbarilor de dincolo de Istru, și ne face cunoscută, prin însăși viața lui, strășnicia credinței pe care o trăiesc oamenii acolo. Cine ar putea să înfățișeze bucuria sufletelor noastre la citirea acestor lucruri? Ce meșteșug al vorbei s-ar putea afla, care să vestească limpede starea lăuntrică a inimii noastre? Cînd l-am văzut pe atlet, l-am numit fericit pe învățătorul lui. Și acesta va dobîndi, în fața dreptului judecător, cununa dreptății, întrucît pe mulți i-a întărit pentru lupta ce trebuiau s-o dea, din iubire de Dumnezeu»⁵⁶.

Unitatea Bisericii exprimîndu-se prin unitatea episcopatului, iar unitatea episcopatului exprimîndu-se prin comuniunea episcopilor în mărturisirea dreptei credințe, sintetizată în mărturisirea în Sfînta Treime — Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt —, dovada acestei unități a episcopatului a fost luată drept criteriu, prin legea împăraților Gracijan, Valentinian și Teodosie III, din anul 381, pentru restituirea bisericilor care fuseseră mai înainte confiscate. Între episcopii a căror dreaptă credință nu era pusă la îndoială, este menționat și episcopul Terenius al Scythiei⁵⁷, de beneficiile legii — pentru a li se restitui bisericile — putîndu-se bucura și episcopii care erau în comuniune cu el.

Tot ca o grijă pentru păstrarea dreptei învățături, de către episcopii din teritoriile românești, se menționează și intervenția episcopului Valentinian al Tomisului — la jumătatea veacului al VI-lea — către Papa Vigiliu, cerîndu-i să-și justifice ratificarea — prin celebrul său *Judicatum* — a hotărîrilor împăratului Justinian, cuprinse în edictul dat în anul 543, împotriva celor «Trei capitole». În scrisoarea pe care Papa Vigiliu a adresat-o — ca răspuns — episcopului Valentinian, după ce îl laudă pentru străduința pe care el o depune ca păstoriții săi să nu se lase amăgiți de diferite zvonuri și «nici o vestire răutăcioasă să nu îndepărteze sufletele lor credincioase de calea cea dreaptă, care este Hristos...», îl asigură că, așa cum a arătat și episcopului Mennas al Constantinopolului, de către el — «nimic n-a fost săvîrșit sau cel puțin orînduit, care să fie împotriva credinței și a celor anunțate de cinstitele patru sinoade, care au fost fixate pentru una și aceeași credință, adică la cel din Niceea, din Constantinopol, la primul din Efes și la cel din Chalcedon; sau ar încerca să offenseze pe unul din cei care au semnat defînirea credinței a mai sus pomenitului sinod din Chalcedon; sau care să fie în contradicție (ferească Dumnezeu) cu cele stabilite de predecesorii noștri... Totuși, dacă după acestea cineva ar voi să se îndoiască (ceea ce nu credem), îl îndemnăm să se grăbească să vină la noi cu ordinul frăției tale, ca prin sfătuire luminoasă să ia cunoștință că au fost păstrate neschimbate de noi toate ale predecesorilor noștri și ale celor patru sinoade pomenite, care au fost făcute și scrise cu vremea»⁵⁸.

56. Vezi *Fontes...*, II, p. 89.

57. Vezi *Cod Theodosiani*, cartea XVI a, tit. I, legea 3 (în ediția Gustav Haenel, 1837, col. 1477—1478).

58. *Fontes*, II, p. 402—405.

Făcînd o privire cuprinzătoare peste veacuri, se poate vedea că ori de cîte ori au intervenit împrejurări vitrege pentru români: punîndu-li-se la grele încercări tăria și curajul în mărturisirea și apărarea dreptei credințe, ei au dovedit aceeași statornicie și jertfelnicie ca înaintașii lor din primele veacuri. Astfel, — așa cum spune Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în Tomosul pentru canonizarea sfinților Ilie Iorest, Sava Brancovici, Visarion Sarai, Sofronie de la Cioara și Oprea Miclăuș — «la ceata mucenicilor din zilele dintîii ale Bisericii, s-au adăugat mereu alți mucenici, după încercările la care a fost supusă credința ortodoxă, fie de către păgîni și eretici mai vechi, fie de către urzitorii de rătăcirii din veacurile de mijloc, ori de către urmașii lor».

Crugul vremii n-a scutit odinioară nici Biserica noastră de atari încercări. Și dacă ele au fost numeroase în vechime și în timpul stăpînirii otomane, apoi cu nimic n-au fost mai puține cele din partea urgiei ereticești a stăpînitorilor de altă dată ai Transilvaniei. La mare strîmtoare ajunsese atunci poporul român drept credincios din întreaga țară a Ardealului... Dar, cu liniștea și cu puterea pe care le-a dat-o credința cea adevărată, și cu prețul vieții lor, s-au împotrivit celor ce voiau să le strice dreapta credință și au rămas neclintii în mărturisirea ei pînă la moarte... Din numărul cel mare al acestor mărturisitori și mucenici, evlavia credincioșilor și mîna Domnului a ridicat din vreme deasupra vremii și la o cinstitie tot mai vrednică de faptele lor, pe fericiții întru adormire Vlădicii Ilie Iorest și Sava Brancovici, care au păstorit în scaunul Mitropoliei de Alba Iulia, — întîiul între anii 1643 și 1650, iar al doilea între anii 1653 și 1683 — pătîmind pentru credința lor chinurile mărturisitorilor, la care i-au supus stăpînii calvini ai Ardealului de atunci, apoi pe vajnicii luptători pentru apărarea credinței ortodoxe, împotriva silnicilor stăpînitorilor catolici ai Ardealului din veacul al XVIII-lea, pe numele lor: Oprea Miclăuș, țărăn din satul Săliște — Sibiu, care a îndurat moarte pentru dreapta credință și pe ieromonahii Visarion din Sarai și Sofronie din Satul Cioara, de lîngă Orăștie, suferînd amîndoi chinurile mărturisitorilor». La bucuria duhovnicească a Bisericii Ortodoxe Române, prilejuită de canonizarea — de către Sfîntul Sinod — a acestor sfinți, în luna octombrie 1955, au participat — prin înțîistătători sau delegați ai acestora — toate Bisericile Ortodoxe surori, vădînd și prin asemenea manifestare legătura dragostei care garantează unitatea Ortodoxiei ecumenice⁵⁹.

Necanonizați încă, prin act formal al Bisericii, dar cinștiți ca atare de evlavia poporului român dreptcredincios, pentru curajul și tăria cu care au preferat să suporte moartea, prin tăierea capului, decît să accepte să-și lepede credința ortodoxă și să se turcească, se cuvine să fie amintiți Domnitorul Constantin Brîncoveanu al Țării Românești, împreună cu patru fii și un ginere, la începutul veacului al XVIII-lea (1714), sub acuzația că domnitorul ar fi pus la cale unirea popoarelor creștine pentru scuturarea jugului otoman. Doi ani mai tîrziu, în 1716, a căzut victimă, pentru aceeași vină, vrednicul mitropolit Antim Ivireanu, care a fost omorît de soldații turci care îl conduceau spre locul de exil hotărît de sultan, în muntele Sinai, după ce, în prealabil, fusese judecat, în lipsă, și caterisit de către sinodul patriarhal de Constantinopol, din dispoziția Sultanului, la cererea domnitorului Nicolae Mavrocordat, pentru vini inventate.

59. Vezi Tomos pentru canonizarea Sfinților Ilie Iorest, Sava Brancovici, Visarion Sarai, Sofronie de la Cioara și Oprea Miclăuș, p. 4-5, passim., v. și rev. «Biserica Ortodoxă Română», nr. 9-12/1955.

Un rol deosebit de important — în cadrul străduinței Bisericii Ortodoxe Române, de a păstra nealterată dreapta învățătură, așa cum au propovăduit-o Sfinții Apostoli, a fost îndeplinit, în veacurile mai apropiate de noi, de lucrarea intitulată : «Mărturisirea Ortodoxă» ('Ορθόδοξος Ὁμολογία), întocmită de fiul de domn român, Petru Movilă (1596—1646) ajuns arhiepiscop al Kievului, al Galiei și al întregii Rusii. Lucrarea a fost întocmită cu scopul ca să fie «drept carte de învățătură ortodoxă, din care credincioșii să afle ce să creadă și cum să trăiască iar Biserica răsăriteană, cum să se aperse de invinuirile eterodocșilor»⁶⁰. Lucrarea, întocmită de Petru Movilă în latinește, a fost cercetată de un sinod din Kiev (în septembrie 1640). Acest sinod a primit toate învățăturile ei, afară de două (cu privire la locul sufletelor după moarte și prin ce cuvinte și în ce timp se prefac Sfintele Daruri), pentru lămurirea cărora a socotit necesar să se facă apel la patriarhul ecumenic. Din cauza strîmtoării în care se găsea, în acel timp, Patriarhia de Constantinopol nu putea asigura condițiile pentru convocarea și întreținerea unui sinod, care să cerceteze și, eventual, să îmbunătățească lucrarea lui Petru Movilă. Această sarcină și-a asumat-o domnitorul Vasile Lupu al Moldovei, sprijinitor cu mină largă al Bisericilor Ortodoxe, prieten cu Petru Movilă și cu trecere deopotrivă la turci și la poloni. Așa s-a ajuns la ținerea Sinodului de la Iași, între 15 septembrie și 27 octombrie 1642, pentru cercetarea Mărturisirii Ortodoxe a lui Petru Movilă. Îndreptată și tradusă din limba latină — în care o întocmise Petru Movilă — în limba grecească de către Meletie Sirigul, delegatul Patriarhiei de Constantinopol, Mărturisirea Ortodoxă a fost trimisă sinodului de Constantinopol, prin îngrijirea domnului Moldovei Vasile Lupu. Patriarhul ecumenic Partenie I cel Bătrîn (1639—1644), cercetînd lucrarea, împreună cu sinodul de arhierie din jurul său, a aprobat-o în martie 1643 — hotărînd : «Am găsit cartea aceasta că urmează dogmele Bisericii lui Hristos, că este împreună glăsuitoare cu sfintele canoane și că întru nimic nu se împotrivesc Bisericii... Hotărîm cu vîtul de obște al sinodului ca tot creștinul cucernic și ortodox allat în Biserica apostolească de Răsărit să o citească și să nu o lapede» : Fiind aprobată după aceea, și de către patriarhii : Ioanichie al Alexandriei (1645—1657), Macarie al Antiohiei (1647—1672) și Paisie al Ierusalimului (1645—1661), Mărturisirea Ortodoxă a lui Petru Movilă, a devenit «Mărturisirea de credință» ('Ομολογία τῆς πίστεως) a întregii Ortodoxii, fiind tradusă în limbile tuturor Bisericilor Ortodoxe, în mai multe ediții⁶¹. Procedura aceasta, folosită de către Bisericile Ortodoxe autocefale, pentru recunoașterea, pe rînd, a Mărturisirii de credință întocmită de Mitropolitul Petru Movilă, ajungînd să fie socotită, în cele din urmă, ca hotărîre a întregii Bisericii, este dată ca exemplu de aplicare a așa numitului «Consensus Ecclesiae dispersae», cînd, fără să se întrunească sinodul ecumenic, hotărîrea la care s-a ajuns prin Consens, este socotită ca fiind luată de un sinod ecumenic.

60. Mitropolit Tit Sîmedrea, *Preocupîntare, în «Mărturisirea Ortodoxă»*, editată de Preotul Niculae M. Popescu, prof. univ. și Diac. Gheorghe I. Moisescu, asist. univ., București, 1942, p. 3. «Invinuirile eterodocșilor» se referă la învățăturile greșite publicate de Calvini în Catehismul atribuit, pe nedrept, patriarhului Chiril Lucaris al Constantinopolului.

61. Un istoric al «Mărturisirii Ortodoxe», cu edițiile care au apărut pînă la 1942, a făcut Preotul Niculae M. Popescu, în «Introducerea» publicată la ediția din 1942 (p. XXI—XLVIII); iar pentru edițiile în românește, Gheorghe I. Moisescu, (p. XLIX—LXVIII). În cadrul aceleiași preocupări, de apărare a dreptei învățături, în Transilvania, a publicat și învățatul mitropolit al Moldovei, Varlaam, în 1645 : «Răspunsul împotriva catehismului calvinesc», tipărit — probabil — în Minăstirea Dealu, în Jara Românească.

2. Într-ajutorarea

Recunoscîndu-se totdeauna ca parte integrantă a Trupului Tainic al Domnului, Biserica Ortodoxă Română și-a manifestat permanent solidaritatea cu celelalte Biserici, membre ale aceluiași Trup Tainic, nu numai prin comuniunea cu ele, în mărturisirea aceleiași drepte învățăturii, prin săvîrșirea aceleiași cult și prin recunoașterea și respectarea acelorași canoane, în organizarea și funcționarea sa, ci și prin venirea în ajutorul acelora dintre Bisericile surori care ajungeau în strîmtorări, după exemplul într-ajutorării între ele al primelor comunități creștine, întemeiate și îndrumate de Sfinții Apostoli. O asemenea datorie și-a recunoscut-o și și-a împlinit-o Biserica Ortodoxă Română, îndeosebi față de Patriarhia de Constantinopol, socotită ca Biserică mamă a majorității Bisericilor Ortodoxe autocefale și autonome naționale, care formează astăzi Biserica Ecumenică a Răsăritului. Astfel, spre jumătatea veacului al XVII-lea, Patriarhia de Constantinopol ajunsese sub povara unor așa de mari datorii încît dacă nu s-ar fi găsit dărnicia Domnitorului Moldovei Vasile Lupu, izvorită din sentimentul prețuirii și solidarității ortodoxe, ca să ia asupra lui aceste datorii, strălucitul Scaun Ecumenic ar fi fost obligat să-și înceteze activitatea. Fără să ceară ceva pentru sine sau pentru Biserica Moldovei, Domnitorul Vasile Lupu a dat, totuși, îndrumări, cum să fie gospodărite pe viitor veniturile Patriarhiei, ca să nu mai ajungă în lipsuri și datorii atît de apăsătoare, ca cele de care a fost scăpată⁶². Dărnicia Voievozilor și Domnitorilor români se întîlnește de asemenea la tot pasul în Sfîntul Munte, toate schiturile și mănăstirile din această cetate duhovnicească a Ortodoxiei, bucurîndu-se de ajutoare pentru zidirea sau restaurarea lor. De generozitatea Domnitorilor, mîtropolîților, episcopilor, clericilor și credincioșilor români, s-au bucurat secole de-a rîndul și celelalte patriarhate apostolice din Răsărit, cînd ajunseseră și ele, din cauza stăpînirilor otomane, în grele strîmtorări.

Cu prilejul vizitei sale în România, în octombrie 1967, Patriarhul Atenagora I al Constantinopolului a confirmat aceste dărnicii, într-o scurtă cuvîntare, rostită în catedrala mănăstirii lui Neagoe Basarab din Curtea de Argeș, spunînd: *«Numele strălucit al Basarabilor umple întreaga catedrală din Constantinopol. De altfel, prețulîndeni unde am mers în Răsăritul ortodox, am găsit aceste urme vîi de legături între Biserica Ortodoxă Română și Bisericile Ortodoxe în general. În afară de Constantinopol, Sfîntul Munte Atos este plin de numele voievozilor ortodocși români. Am găsit urme de voievozi români în Damasc, Ierusalim, Alexandria și chiar în Muntele Sinai, unde am fost, în 1959. Toate locurile acestea sînt păstrează cu evlavie numele străluciților domnitori ai țărilor române pentru marile lor binetaceri, pentru interesul deosebit pe care l-au arătat Ortodoxiei»*⁶³.

O formă de ajutorare a Patriarhatelor orientale și a locurilor sfînte, îmbrăcînd aspect juridic, ca să nu atragă atenția stăpînirii otomane, a fost aceea a «închinării» unor mănăstiri, cu moșiile lor, acestor locuri sfînte. Veniturile acestor mănăstiri și moșiile erau încasate direct de către călugării reprezentanți ai așezămintelor cărora le

62. Arhim. Kallinikos Delicanis publică în colecția «Patriarhika engrafta», vol. III, p. 288—331, actele din care rezultă pe de o parte achitarea de către Domnitorul Vasile Lupu a datoriilor Patriarhiei și îndrumările date de el pentru administrarea veniturilor, prin instituirea unei epitropii, iar pe de altă parte confirmarea de către Patriarhie a punerii în aplicare a îndrumărilor date de Domnitor și instituirea epitropiei.

63. Vezi «Biserica Ortodoxă Română», nr. 9—10/1967, p. 866.

fuseseră închinat acestor bunuri⁶⁴. O altă formă de ajutorare a celorlalte Biserici Ortodoxe de către Biserica Ortodoxă Română a fost aceea a tipăririi cărților de cult și de învățătură pentru aceste Biserici în limba lor națională. În timpul Domnitorului Constantin Brîncoveanu, la sfîrșitul veacului al XVII-lea și începutul celui de al XVIII-lea, s-au tipărit cărți pentru toate popoarele din Orient — pînă și în limba iviră și arabă — trimișîndu-le în teritoriul acelor popoare. Este exemplificatoare, în acest sens, dedicația pe care a făcut-o Patriarhul Dositei al Ierusalimului, Domnitorului Constantin Brîncoveanu, cu prilejul tipăririi, cu cheltuiala sa — spre folosul comun al creștinilor ortodocși — a «Mărturisirii de credință», la Snagov, de către, «cel mai mic între ieromonahi, Antim Ivireanul»⁶⁵.

3. Insușindu-și de la început, o dată cu dreapta învățătură, și spiritul canonic ortodox, Biserica Ortodoxă Română a socotit **sinodalitatea** ca forma cea mai corespunzătoare pentru exercitarea puterii bisericești centrale. Sinodalitatea este consecința logică a recunoașterii egalității în putere a tuturor episcopilor, ca urmași în sfera de putere a Apostolilor, cărora Mintuitorul însuși încredinșîndu-le putere egală — le-a atras atenția, în diferite împrejurări, asupra acestei egalități, care-i va obliga ca numai împreună să ia hotăriri de importanță generală adică de principiu. Conducîndu-se de acest principiu, al sinodalității, pe care Sfinții Apostoli l-au exemplificat prin practica lor și l-au reglementat prin canoanele care le poartă numele (v. can. 34, 35 și 37 ap.), Biserica Ortodoxă Română a fost sprijinitoare, fără rezervă, a aplicării acestui principiu, întrucît prin respectarea lui, se respectă, implicit, și celelalte principii canonice fundamentale ca: cel ierarhic, cel al autonomiei și cel al autocefaliei, prin care se afirmă tot egalitatea în putere a tuturor episcopilor, cu hirotonie validă și cu jurisdicție efectivă, în baza actului întronizării, cît și egalitatea Bisericilor autocefale între ele, independent de întinderea lor geografică sau de numărul membrilor lor. Recunoscînd rolul important pe care l-a îndeplinit scaunul patriarhal de Constantinopol în cultivarea principiului sinodalității în conștiința Bisericilor autocefale, ca mijloc de păstrare și de întărire a unității Bisericii Ecumenice a Răsăritului, socotim că nu umbrim acest rol al scaunului ecumenic, dacă evidențiem, în același timp, contribuția cu care a venit Biserica Ortodoxă Română, după primul război mondial, în afirmarea importanței principiului sinodalității, prin inițierea convocării unui sinod ecumenic al Ortodoxiei. Omagiînd spiritul ecumenic al Patriarhului Atenagora I al Constantinopolului și activitatea desfășurată în acest spirit — cu prilejul împlinirii a douăzeci de ani de la întronizarea sa, ca Arhiepiscop al Constantinopolului și Patriarh Ecumenic — patriarhul de atunci (ian. 1969) al Bisericii Ortodoxe Române, Justinian, spunea: «Viziunea ecumenistă a Sanctității Sale Atenagora s-a adeverat și mai mămurit după instalarea sa în Scaunul patriarhal de la

64. Întinderea moșiilor închinat Așezămintelor locurilor sfinte ajunsese, la începutul veacului al XIX-lea, la aproape o treime din suprafața agricolă a Țării Românești. Cu toată această dărnicie, de care au beneficiat și schiturile și mînăstirile din Sfîntul Munte, Biserica Ortodoxă Română n-a pretins nici măcar să fie reprezentată în așa-numita «chinotită», formată din 20 membri, care reprezintă organul de conducere al Sfîntului Munte.

65. Lăudînd generozitatea Domnitorului Brîncoveanu, Patriarhul Dositei al Ierusalimului, între altele, a spus: O egegone, succesor al împărașilor și domnitorilor ortodocși, producîndu-ți acest dar, cerem ca precum și mai înainte ai servit Biserica Universală..., așa și acum să binevoiești a imprima prezentele opere: Despre Credință, Speranță și Dragoste și să dispunești a se împărți poporului lui Dumnezeu gratis, spre eternă amintire a faptului... Vă rugăm de pe acum a ține această cale regală lăudabilă, făcîndu-vă în tot timpul cu adevărat mina dreaptă a poporului ortodox spre a devenii prin răspîndirea sfîntei credințe pioase un alt întocmai cu Apostolii» (v. «Revista Teologică», nr. 51 și 52 din martie 1885, în vol. I, p. 413).

Constantinopol. De aceea, ca și după cel dinlăuntrul război mondial, când importanța Enciclică a Sfântului Sinod al Patriarhiei Ecumenice, din 1920, a dat un nou avânt strădaniilor ecumeniste din lume, chemând Bisericile și confesiunile creștine la cultivarea legăturilor de dragoste, de prietenie și de colaborare între ele, în slujba omenirii doritoare de pace, Sanctitatea Sa a venit cu un nou și important program de activitate, menit pe de o parte să strângă din ce în ce mai mult legăturile dintre Bisericile Ortodoxe, iar pe de altă parte menit să treacă la fapte concrete în acțiunea pentru realizarea unității Bisericii lui Hristos în lume, cu același mare scop, ca Biserica creștină, într-o armonie desăvârșită, să se așeze în slujba omenirii sătulă de neînțelegeri și războaie și înspăimântată de gândul unui nou război pustiitor»⁶⁶.

Se știe însă că, în timp ce Sinodul patriarhal din Constantinopol se adresa în primăvara anului 1920, întregii lumi creștine, pentru unitate, Sinodul Bisericii Ortodoxe Române — însușindu-și propunerea Mitropolitului primat de atunci, Miron Cristea — se adresa Bisericilor ortodoxe răsăritene de pretutindeni, pentru ținerea unui sinod ecumenic, care să hotărască, în spiritul canonic general al Bisericii Ortodoxe, asupra unui număr de probleme care — prin importanța lor și în interesul unității Bisericii depășeau competența unei singure Biserici, probleme pe care și le-a și însușit de altfel și Comisia care s-a întrunit, pentru pregătirea temelor acestui sinod, la Vătoped — Sfântul Munte —, în 1930, și de Comisiile care s-au întrunit, în același scop, la Rhodos, în 1961, 1963 și 1964; și la sediul Patriarhiei Ecumenice de la Geneva, în 1968. Inițiativei Sinodului Bisericii Ortodoxe Române — prevăzută în propunerea pentru ținerea unui sinod ecumenic — i se datorește și instituirea Congresului profesorilor Facultăților de Teologie, cu scopul de a studia — ajungând la soluții cât mai unitare — toate problemele asupra cărora va avea să hotărască viitorul sinod ecumenic. Primul Congres al profesorilor Facultăților de teologie din Bisericile Ortodoxe s-a ținut la Atena (Grecia), în 1936, cu foarte bune rezultate, la a căror realizare au avut o contribuție bine apreciată și profesorii teologi români. Cel de-al doilea Congres, care trebuia să se țină la București, în 1939, n-a mai putut avea loc din cauza evenimentelor politice intervenite în toamna aceluși an. Abia în august 1976 s-a reușit să se țină acest al doilea Congres al profesorilor Facultăților de teologie, tot la Atena, după ce, cu un an înainte, se întrunise la București, o Comisie pregătitoare. Ceea ce s-a putut reține, ca esențial, în urma acestui Congres, a fost constatarea utilității lui, pentru ușurarea, prin colaborarea profesorilor, a Comisiei pregătitoare a temelor care pretind o mai urgentă hotărâre asupra lor de către sinodul ecumenic. Între aceste teme, o importanță deosebită au impus-o principiului etnic, mutațiile masive de credincioși ortodocși — din statele naționale, în cadrul altor state.

4. Principiul etnic.

Crearea și dezvoltarea neamurilor, cu limbă și tradiții diferite, este opera lui Dumnezeu-Tatăl, pe care Mintuitorul Hristos, ca împlinitor al

66. Vezi «Biserica Ortodoxă Română», nr. 1-2/1969, p. 11-12.

voii Tatălui, a respectat-o, impunind respectarea ei și de către Sfinții Apostoli, prin porunca pe care le-a dat-o, cînd i-a trimis la propovăduire⁶⁷ și i-a învrednicit apoi, în ziua Cincizecimii — ca să vorbească tuturor neamurilor, care se găseau atunci în Ierusalim⁶⁸, fiecăruia în limba lui. Acest principiu etnic se găsește clar formulat în canonul 34 apostolic, care prevede ca episcopii fiecărui neam să recunoască și să cinstească pe cel dintii dintre ei (cel din Capitală) și să nu facă nimic mai important fără avizul acestuia; dar nici acesta să nu facă nimic mai important fără avizul tuturor, pentru că numai așa se păstrează armonia și unitatea. Este canonul în care, într-o formulare sintetică, sînt evidențiate cele mai importante principii canonice, scoțite ca fundamentale, pentru că exprimă fidel învățătura Mîntuitorului Hristos cu privire la forma exercitării puterii bisericești, și anume; principiul autocefaliei, principiul autonomiei — deopotrivă, în înțeles intern, exprimînd egalitatea și independența între ele a organelor individuale și colegiale de același grad, și în înțeles extern, exprimînd independența Bisericii de a-și reglementa singură, prin organe proprii, chestunile ei interne religioase — și principiul sinodalității, al cărui conținut a fost evidențiat mai înainte. Importanța canonului 34 apostolic, ca temelie al autocefaliei Bisericilor Ortodoxe naționale, a fost accentuată de sinodul patriarhal de Constantinopol — reproducînd textul acestui canon în Tomosul pentru acordarea autocefaliei Bisericii Ortodoxe ruse. Principiul etnic a fost invocat de către Patriarhia de Constantinopol și ca temelie al dreptului fiecărei Biserici autocefale naționale asupra diasporei proprii, acordînd acest drept Bisericii Ortodoxe a Eladei. Chiar dacă, ulterior s-a revenit asupra acestei hotăriri, readucîndu-se toate comunitățile grecești din afara statului elen sub jurisdicția Patriarhiei ecumenice, pentru motive care slujesc cauza afirmării Scaunului ecumenic în lume, principiul etnic rămîne ca un temelie canonic de netăgăduit pentru dreptul fiecărei Biserici Ortodoxe autocefale naționale asupra diasporei proprii; drept pe care îl exercită și Biserica Ortodoxă Română, fără a micșora prin aceasta înfrățirea onorifică și cinstirea deosebită pe care a acordat-o totdeauna scaunului ecumenic și înfrățitorului acestui scaun.

5—6. Afirmînd structura etnică a credincioșilor ei și folosind în cult și în propovăduirea Evangheliei limba poporului, limba națională, Biserica Ortodoxă Română a avut permanent, în lucrarea ei, conștiința că aparține Bisericii celei «una, sfîntă, sobornicească și apostolească». De aceea, caracterul etnic, exprimat în mod deplin prin autocefalie, n-a ispitit-o spre izolare, ci, dimpotrivă, a apropiat-o și mai mult de celelalte Biserici Ortodoxe surori, avînd convigerea că numai găsindu-se toate într-o comuniune desăvîrșită de credință și cult, pot asigura Bisericii Ecumenice a Răsăritului rolul pe care, ca păstrătoare fidelă a învățaturii Mîntuitorului Hristos, ea îl poate exercita atît în lucrarea pentru refacerea unității Bisericii, cît și în lucrarea socială, pentru sprijinirea tuturor inițiativelor care se iau de către state sau diferite organisme internaționale, în vederea asigurării unei păci trainice în lume și a unei vieți mai prospere pentru toți oamenii și îndeosebi pentru cei care din cauza impre-

67. Matei 28, 19—20.

68. Fapte 2, 4—5.

jurărilor în care s-au găsit statele respective, trăiesc în mari lipsuri. Prin vrednicia ei întărită, Biserica Ortodoxă Română și-a strâns și adâncit legăturile cu toate Bisericile surori, în special după primul război mondial, fie cercetându-le la ele acasă, fie primind vizitele frățești ale conducătorilor și reprezentanților Bisericilor întregii Ortodoxii. În același timp, ea și-a lărgit raporturile, printr-o deschidere frățească față de toate Bisericile și confesiunile creștine, încât, prin colaborarea tuturor, s-a ajuns să se creeze o atmosferă de încredere reciprocă ce îndreptățește nădejdea realizării unor efectivi pași de apropiere, în vederea realizării scopului mai îndepărtat al refacerii unității Bisericii. Această lucrare de deschidere a început-o Biserica Ortodoxă Română cu Bisericile și confesiunile creștine din țara noastră. Astfel, s-a realizat la noi acel «ecumenism local», între toate cultele religioase din țară, îngăduindu-le să se angajeze într-o lucrare comună pentru slujirea omului, în general, în aspirațiile legitime ale lui pentru o viață mai dreaptă și mai bună. Același ecumenism local a îngăduit cultelor religioase din țara noastră să se afirme într-o solidaritate exemplară, în deschiderea largă către toate mișcările și organizațiile intercreștine, care urmăresc pe de o parte refacerea unității Bisericii creștine — cum este Consiliul Ecumenic al Bisericilor, din care cultele din țara noastră fac parte din anul 1961 — iar pe de altă parte asigurarea păcii pe continentul nostru și în lumea întreagă — cum este Conferința Bisericilor Europene și Conferința creștină pentru Pace.

În concluzie, pentru caracterizarea concepției Bisericii Ortodoxe Române, în privința raporturilor ei cu celelalte Biserici Ortodoxe și îndeosebi cu Patriarhia Ecumenică, vom reproduce câteva fragmente din cuvântul adresat de Prea Fericitul Patriarh Iustin, Sanctității Sale Patriarhul Dimitrios I, membrilor Sfântului Sinod al Patriarhiei Ecumenice și tuturor celor prezenți, la sfârșitul Sfintei Liturghii, la care au participat cei doi patriarhi, în ziua de duminică, 16 aprilie 1978, cu prilejul vizitei pe care a făcut-o Prea Fericitul Patriarh Iustin — însoțit de o delegație — Sanctității Sale Dimitrios I, Patriarhul Constantinopolului. În acest cuvânt, Prea Fericitul Patriarh Iustin, a spus, între altele: «Aflându-ne în această străveche catedrală de reședință a venerabilului Scaun ecumenic, gândul nostru se îndreaptă cu adâncă emoție și cu aleasă cinstire către trecutul plin de glorioase înfăptuiri și de adânci semnificații istorice al de Dumnezeu-păzitei Patriarhii ecumenice. Aici, în inima Bisericii-mame a întregii Ortodoxii s-au întrunit sinoade ecumenice și locale, în cadrul cărora, sub înrurirea Duhului Sfânt, s-au precizat adevăruri de credință și s-au formulat canoane de importanță deosebită pentru Biserică; ...Momentele binecuvântate pe care le trăim astăzi ne prilejuiesc totodată o evocare a legăturilor Bisericii Ortodoxe Române cu Patriarhia Ecumenică de-a lungul veacurilor. Trebuie să menționăm mai întâi legăturile filiale și ecumenice existente încă din veacurile al IV-lea, al V-lea și al VI-lea, ilustrate prin acei episcopi de Tomis — începând cu Velranio și sfârșind cu Valentinian — care participau la sinoade sau prin acel Ioan Casian, român din Dobrogea, hirotonit diacon de către Sfântul Ioan Gură de Aur și trimis cu misiuni importante la episcopul Inocențiu I al Romei și la alți conducători bisericești din Apus.

Ne amintim apoi de impresionantul șir de patriarhi ecumenici veniți în țara noastră⁶⁹ pentru a aduce personal binecuvântarea și îndrumările lor duhovnicești dreptcredincioșilor noștri creștini... Ceea ce am dori să subliniem în mod deosebit este faptul că legăturile dintre Patriarhia Ecumenică și Biserica Ortodoxă Română, care s-au păstrat neîntrerupt pînă în zilele noastre, se manifestă în prezent, mai ales prin dorința comună de a sluji unitatea noastră panortodoxă, unitatea creștină și aspirațiile omenirii contemporane... Pe plan doctrinar, unitatea creștină continuă să fie un imperativ categoric și permanent al epocii noastre. În vederea transpunerii în viață a testamentului Mîntuitorului: «Ca toți să fie una» (Ioan XVII, 21), Biserica Ortodoxă Română participă — alături de celelalte Biserici Ortodoxe surori — la dialogul teologic, cu Bisericile vechi-orientale, se află în dialog cu Biserica Anglicană și Veche-Catolică, nu mai puțin cu Biserica Romano-Catolică și este pregătită pentru dialog cu unele Biserici Protestante. Noi înțelegem și dorim să practicăm ecumenismul ca pe o caldă îmbrățișare în dragoste și prețuire a tuturor celor zidiți «după chipul și asemănarea lui Dumnezeu» (Facere 1, 26), cu convingerea că apropiindu-ne și cunoșcîndu-ne mai bine unii pe alții, vom reuși să ne iubim mai mult și să aducem contribuții sporite la fericirea oamenilor de pretuțîndeni.

Devine, astfel, limpede, că noi ne străduim să păstrăm, să stabilim și să adîncim legături de apropiere și colaborare, atît pe plan interortodox, cît și intercreștin, interreligios și general uman, cu convingerea că acestea sînt dimensiunile pe care Biserica este chemată să și le însușească, mai ales în vremea noastră, în vederea împlinirii ei slujitoare și mîntuitoare.

Biserica Ortodoxă Română este însuflețită de dorința de a sluji deopotrivă atît marea cauză a unității creștine, cît și pe aceea a unității umane, sprijinind orice acțiune merită să apropie și să înfrățescă pe oameni în duhul iubirii, al păcii și al buneii înțelegeri... Călăuziți de asemenea gînduri, ne aflăm în această străveche cetate a Ortodoxiei, pentru ca împreună cu Prea iubită Voastră Sanctitate și cu înalții ierarhi ai Tronului ecumenic să căuțăm căile cele mai potrivite prin care să ne aducem aportul nostru la cauza unității creștine, la propășirea vieții creștine de azi, la rezolvarea marilor aspirații ale oamenilor, în spiritul înalt al epocii noastre⁷⁰.

În lumina celor de mai sus, se pot desprinde pe de o parte vechimea și activitatea neîntreruptă a Bisericii Ortodoxe Române pe teritoriile de astăzi ale patriei noastre, iar pe de altă parte aspectele sub care pot fi privite relațiile ei cu celelalte Biserici Ortodoxe — și îndeosebi cu Patriarhia de Constantinopol — în străduința comună de a face cît mai lucrătoare în lume Evanghelia păcii, încredințată de Mîntuitorul spre propovăduire Sfinților Apostoli.

Prof. IORGU D. IVAN

69. Pentru expunerea pe larg și documentară a unor asemenea vizite a patriarșilor ecumenici și ai scaunelor apostolice în țara noastră, a se vedea: Prof. Alexandru Elian, *Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Patriarhia de Constantinopol și cu celelalte Biserici Ortodoxe, de la întemeiere pînă la 1800* (în «Biserica Ortodoxă Română», nr. 7—10/1959, p. 904—935) și Pr. Prof. I. Rămureanu, *de la 1800 pînă la recunoașterea autocefalicii Bisericii noastre* (p. 961—979)

70. Vezi rev. «Biserica Ortodoxă Română», nr. 5—6/1978, p. 563—566 passim.

BENEDICT DE NURSIA. LA 1500 ANI DE LA NAȘTERE

Printre aniversările patristice ale anului 1980 se numără și aceea a lui Benedict de Nursia, considerat sfânt de Biserica Romano-Catolică și cuvios de cea Ortodoxă, de la nașterea căruia s-au împlinit 1500 de ani, organizatorul monahismului apusean, întemeietorul Ordinului monahal occidental al Benedictinilor.

Biserica Romano-Catolică a prăznuit în mod special pe Benedict de Nursia, printr-un pelerinaj al Papei Ion Paul al II-lea la Norcia, la 23 martie 1980¹, prin Scrisoarea apostolică «Sanctorum alitrix» cu ocazia celui de al XV-lea centenar al nașterii lui Benedict de Nursia², sau prin vizita aceluiași Papă la Subiaco, la 28 septembrie 1980³.

Despre viața și activitatea sa, mai ales despre principala sa operă «Regula vieții monahale» ne vom ocupa în studiul de față. Mai înainte însă este necesar să-l plasăm pe Benedict de Nursia în contextul istoric al epocii.

Perioada istorică în care se naște, după tradiție, Benedict de Nursia (480) este aceea a căderii Imperiului roman de apus în 476, prin depunerea ultimului împărat Romulus Augustus și instituirea primului regat barbar în Italia, prin regele herurllor, Odoacru⁴. Roma fusese asediată și prădată, în secolul al V-lea, de nenumărate ori; vizigoții, conduși de Alaric în 410, hunii lui Atila în 452, vandalii lui Genseric în 455. Sub ostrogoți (489—493) situația este mai bună, datorită regelui Teodoric († 526), tolerant față de catolici, în relații respectuoase față de papalitate, solidar cu arianismul, dar datorită căruia papa Ioan I a murit în închisoare, aruncat de Teodoric, după eșecul misiunii la Constantinopol, unde fusese trimis să intervină în favoarea arienilor, trațai sever de împăratul Iustin (518—527)⁵. «Cetatea Eternă» are apoi de suferit datorită luptelor dintre ostrogoți și bizantini (535—555), mai ales datorită cuceririi ei de regele ostrogot Totila, la 17 decembrie 546, care, temându-se că nu se va putea menține, a hotărât să deporteze întreaga populație în Campania, timp de 40 zile Roma rămânând practic deșartă⁶. Apoi este rindul lombarzilor, una din populațiile germanice cele mai barbare, să invadeze Italia, în anul 568⁷. Aceeași situație o găsim în restul părții occidentale a Imperiului, în Galia, Britania și Spania.

Din punct de vedere religios, populațiile teutonice invadatoare, în epoca lui Benedict de Nursia, erau păgine în cea mai mare parte, iar cei care îmbrățișaseră creștinismul erau arieni; numim aici pe goți, vandali, suevi, apoi pe lombarzi. «Harta religioasă a Europei occidentale în anul 485 ne arată ca fiind în întregime păgînă sau sub influență ariană⁸. În Italia epocii lui Benedict, situația religioasă poate fi caracterizată, astfel: «Peste un strat catolic, compus din rămășițele vechii populații romane, se găseau numeroase colonii teutonice ariene, apoi straturile de păgînism, căci acesta din urmă își prelungea existența, supraviețuind mult timp în provinciile îndepărtate, așa cum o demonstrează chiar incidentele din viața Sf. Benedict...»⁹.

1. «L'Observatore Romano», (ed. it), din 24—25 martie 1980.

2. *Idem* (éd. Fr.) din 23 septembrie 1980.

3. *Idem* (ed. It.) din 29 septembrie 1980.

4. Vezi «La fine dell'Imperio romano d'Occidente». Istituto di Studi Romani, Roma, 1978. Unul dintre cele mai bune studii rămîne cel al lui Ed. Gibbon, *Decadența și căderea Imperiului roman*, I ed. engleză, London, 1781.

5. *Nouvelle Histoire de l'Eglise*, I. *Des origines à Grégoire le Grand*, par Jean Danielou et H. J. Marrou, Paris, Seuil, 1965, p. 461—470 passim.

6. *Idem*, p. 490.

7. *Idem*, p. 491.

8. Dom Culbert Buller, *Le monachisme bénédictine*, Paris, 1924, p. 8.

9. *Idem*, *ibidem*.

Morala, într-o perioadă atât de instabilă, caracterizată prin invazii succesive, prin jafuri, orgii și promiscuitate, a avut mult de suferit, încât un Salvian de Marsilia a putut scrie «Voi romani, creștini și catolici, vă oprimați frații, vă explodați săracii, vă tăvăliți în lux și beție. Vom fi oare surprinși dacă Dumnezeu dă provinciile noastre barbarilor? Cred că prin virtuțile lor aceste pământuri vor putea fi purificate de crimele voastre»¹⁰.

Monahismul, această formă superioară a existenței creștine, având ca scop desăvârșirea, s-a dezvoltat de timpuriu în Biserica creștină. În regiuni de deșert ca Egipt, Mesopotamia, Caldeea, perioada primelor veacuri creștine a coincis cu primele manifestări ale vieții ascetice. Sfinții Părinți au consemnat, la rindul lor, viețile acestor sfinți-asceți, ca exemple de urmat și ca norme de bază ale organizării monahale¹¹. În Răsărit, Sf. Antonie cel Mare, Sf. Pahomie Egipteanul, Sf. Vasile cel Mare — considerat ca părintele monahismului oriental, creator de Reguli monahale sau Sf. Macarie sînt cei care întemeiază și organizează monahismul. În Apus, o primă informație despre organizarea minăstirească o găsim la Fericitul Augustin, care menționează o astfel de comunitate la Mediolanum (Milano de azi), condusă de Sf. Ambrozie¹². De fapt, Fericitul Augustin a alcătuit o «Regulă monahală», prin cunoscuta Scrisoare 211 către călugărițele din Hippone, în 423¹³.

Sf. Ioan Casian, originar din Scitia (Dobrogea noastră) a întemeiat la Marsilia două minăstiri, una de călugări alta de călugărițe în jurul anului 415, activînd aici pînă la moarte, în 435, cel care la 420 a alcătuit opera «Despre așezămintele minăstirilor de obște și despre tămăduirile celor opt păcate principale», rod al călătoriilor sale în Palestina și Egipt¹⁴. Episcopul Cezar de Arles a alcătuit două Reguli pentru cele două minăstiri, de călugări și călugărițe, ale eparhiei sale¹⁵, în Galia, urmat de Sf. Colomban (540—615), autor al unei Reguli monahale¹⁶. În secolul IV au existat comunități monahale organizate¹⁷. Dar adevăratul organizator al monahismului apusean, autorul celor mai celebre reguli monahale, este *Benedict de Nursia* (480—543).

Capitolul I — VIAȚA

Benedict de Nursia s-a născut în anul 480 în localitatea Nursia, în ducatul de Spoleto, azi Norcia, în provincia Umbria-Italia, dintr-o familie bogată care i-a dat o educație aleasă¹⁸. Izvorul principal al vieții sale este papa Grigorie cel Mare în car-

10. *Idem*, p. 11.

11. H. Montalambert, *Précis d'histoire monastique des origines à la fin du XI siècle*, Paris, 1934, p. 3 ș.u.

12. Augustinus, *Confessiones*, L, VIII, II, P.L. tom XXXII, col. 1339.

13. *Idem*, Epist. 211 — P.L. XXXIII, col. 958—965. Vezi și F. Cayré, *Précis de Patrologie*, vol. I, Paris, 1927, p. 606—607.

14. Pr. Prof. Ioan Coman, *Scritori bisericești din epoca străromână* (Col. Biblioteca teologică nr. 1), București, 1979, p. 24—26.

15. *Regula ad monachos* — P.L. 67, col. 1099—1104; *Regula ad virgines*, P.L. 67, col. 1107—1116. Vezi și F. Cayré, *op. cit.*, vol. II, Paris, 1930, p. 203.

16. *Regula cenobialis Sancti Colombani*, P.L. 80, col. 209—224; F. Cayré, *op. cit.*, vol. II, p. 204.

17. Fericitul Ieronim «primul dintre călugări», Sf. Paolin de Nolla, Sf. Eusebiu de Versailles, Sf. Martin de Tours etc. Vezi H. Montalambert, *op. cit.*, p. 8—9.

18. J. Besse, *Benoît de Nursie (Saint)*, în «Dictionnaire de Théologie Catholique», tom. II, 1, col. 709—715; Ph. Schmitz, *Benoît de Nursie, abbé de Mont Cassin*, în «Dictionnaire d'Histoire et de Géographie Ecclésiastiques», tom. VIII, col. 225—241; Vezi și: B. Marcchaux, *Saint Benoît (vie, règle*,

tea II-a a «Dialogurilor» sale¹⁹, prezentînd aici mai mult minunile lui Benedict decît date istorice²⁰, deși ne asigură de autenticitatea izvoarelor pe baza cărora și-a alcătuit «Dialogurile»; amintirile a patru dintre discipolii lui Benedict de Nursia, pe care însuși Grigore cel Mare îl cunoscuse.

Benedict a fost trimis la Roma la studii, ocupîndu-se cu filosofia, dreptul și artele frumoase dar, dezgustat de moralitatea Romei de atunci și pentru a scăpa de relele exemple ale unor tineri corupți, părăsește Roma și vine la Enfida, orașel modest, trăind în mijlocul unei colonii de asceți²¹.

Nu rămase mult timp aici și, spre 495, rătăcind peste colinele din Latium, a ajuns la *Sublacum* (actualul Subiaco), pe riul Anio, la circa 50 km sud-est de Roma unde a trăit, într-o grotă (sacro speco) de pe dealul Sublacum, lângă ruinele palatului lui Nero. Aici a fost în grija spirituală a unui cunoscut monah, Roman, care l-a introdus în tainele vieții spirituale, oferindu-i ajutor și material. «El și-a fixat sălașul și a rămas necunoscut de toți afară de călugărul Roman, care l-a hrănit cu rămășițele hranei lui și nu se putea ajunge pînă la peștera lui decît cu mare greutate, hrana fiindu-i transmisă cu ajutorul unei frînghii...»²². Se spune că păstorii care l-au găsit într-o zi s-au speriat de înfățișarea lui, arătînd ca un animal sălbatic. Numai după ce le-a vorbit și-au dat seama că este el. În peșteră a petrecut peste trei ani.

Această epocă de retragere a Subiaco i-a întărit credința, i-a oțelit voința, l-a fortificat în lupta cu ispita. Călugării dintr-o mînăstire vecină, situată lângă Vico Varo, au obținut de la el permisiunea să-i conducă. Dar, revoltați de austeritatea acestuia, au hotărît să-l otrăvească. Așa cum scrie Grigore cel Mare în momentul în care ducea la gură vasul cu otravă, Benedict și-a făcut semnul crucii iar vasul s-a spart, ca lovit cu o piatră. Foarte mîhnit, a părăsit pe acești monahi.

Într-o epocă imediat următoare, dar imposibil de determinat cu precizie, atrași de faima lui Benedict au început să sosească monahi, care i-au devenit discipoli. După exemplul Sf. Pahomie Egipteanul a împărțit pe monahi în douăsprezece grupe de cite douăsprezece persoane, înființînd astfel douăsprezece mînăstiri²³. Fiecare mînăstire avea un superior sau abate iar el îi conducea pe toți²⁴.

Tineri patricieni romani erau trimiși să-l asculte și să se întărească în virtute. Între aceștia, doi s-au remarcat deosebit, rămînînd celebri în anele benedictinilor. Unul era Maur, devenit adjunctul său, iar celălalt Placidus, fiul conducătorului teritoriului Subiaco.

Papa Grigore cel Mare vorbește de nenumărate minuni făcute de Benedict, care învăța pe ucenicii credința și virtutea, puterea rugăciunii și binefacerile ascultării, frumusețea Sf. Scripturi. Una din primele minuni a fost aceea a salvării lui Placidus, căzut în apă, de către Benedict prin Maur. «Sfîntul Benedict a ordonat lui Maur să alerge

doctrine spirituelle), Paris, 1911; L. Chaussin, *Saint Benoît de Nursie*, Paris, 1929; S. du Fresnel, *Saint Benoît. L'oeuvre et l'âme du patriarche*, Maredsous, 1926; Luiggi Salvatorelli, *San Benedetto e l'Italia del suo tempo*, Bari, 1929; J. Chapman, *St. Benedict and the VI century*, London, 1929; Dom G. Morin, *Saint Benoît*, în «Revue Bénédictine», 1912, p. 393–410; De Luca, *San Benedetto (vita e regola)*, Firenze, 1924; P. Schmitz, *Histoire de l'Ordre de saint Benoît*, vol. I–VII, Maredsous, 1942–1956; C. Jean Nesmy, *Saint Benoît et la vie monastique*, Paris, 1959; G. Penco, *Storia del monachismo in Italia*, Roma, 1961; J. Décarreux, *Les Moines et la civilisation en Occident. Des invasions à Charlemagne*, Paris, 1962 etc.

19. P.L. tom. LXVI, col. 126–204.

20. J. Besse, *op. cit.*, col. 709.

21. P. Schmitz, *Benoît de Nursie...*, col. 227; J. Baudot, *Benoît et Scholastique*, în «Dictionnaire pratique des connaissances religieuses», tom. I, Paris, 1925, col. 738.

22. H. Montalambert, *Les moines d'Occident*, vol. III, Paris, 1892, p. 9 ș-u.

23. V. Binni, *Memorie storiche della S. Grotta di San Benedetto sopra Subiaco*, în «Montalambert», *Les moines d'Occident...*, p. 12.

24. P. Schmitz, *op. cit.*, col. 220.

și să salveze pe Placidus, care căzuse în apă și era în pericol să se înec. Maur plecă fără ezitare, plin de încredere în ordinul stăpînului său, merge pe apă la fel ca și pe uscat și-l salvează pe Placidus. Ce s-ar mai putea adăuga la o minune atît de mare, la această forță a ascultării sau la această forță a poruncii? Am spune totuși că ascultarea poartă întregul har pentru a realiza efectul poruncii»²⁵.

Dar, Benedict a trebuit să părăsească Subiaco. Cauza a fost invidia călugărilor din împrejurimi, datorită autorității sale și numărului mare de convertiri, precum și lipsa securității sale fizice. Gelos pe el, preotul Florențiu, dintr-un sat învecinat, l-a atacat în diferite moduri, criticînd chiar virtutea acestuia. Atunci, adînc mîhnit, însoțit de cîțiva dintre cei mai zeloși ucenici, Benedict părăsi Subiaco. Tradiția păstrată afirmă că preotul respectiv a murit imediat iar credincioșii săi au alergat după Benedict, cerîndu-i să se întoarcă, ceea ce nu face²⁶.

Benedict și-a continuat drumul spre sud, a coborît spre Alatri, a trecut de Veroli, apoi pe via Latina a ajuns la *Cassinum*, la jumătatea drumului dintre Roma și Napoli. Data precisă nu este cunoscută. Oricum este posterioară anului 525 și anterioară anului 529²⁷. În spatele cetății se ridica un munte înalt și solidar în virful căruia se afla un vechi templu dedicat lui Apollo. Unii din țărani din zonă erau încă adepții acestui cult păgîn. Benedict a îndepărtat, cu ucenicii săi, pădurea sacră dedicată lui Apollo, a dărfîmat templul lui Apollo și pe ruinele sale a construit două așezăminte sau oratorii, unul dedicat Sfîntului Ioan Botezătorul iar celălalt Sf. Grigore de Tours, cel care construise în Galia primele minăstiri. De asemeni, în cetate construie minăstiri²⁸. A întemeiat aici un centru spiritual-monastic puternic. Concepția «egipteană» despre viața monahală nu-l mai satisfăcea²⁹ ci avea un alt gînd, cenobitismul integral, practicat sub un singur conducător, într-o minăstire, ceea ce va realiza la *Cassianum*³⁰.

Ca și la Subiaco, la Monte Cassino mulți tineri de familie nobilă veneau să se desăvîrșească spiritual sub ascultarea lui Benedict pentru a nu mai vorbi de nenumărații monahi, proveniți din diferite pături sociale, într-o egalitate de muncă, rugăciune și ascultare.

Comentînd ceea ce scrie Papa Grigore cel Mare despre Benedict, în cartea a doua a *Dialogurilor* sale, C. Butler scria: «Surprindem în paginile Sf. Grigore (Papa Grigore cel Mare *n.n.*) reflexiuni care arată că Sfîntul Benedict muncește cu monahii săi, citînd sau rugîndu-se în noapte, conducînd pe monahi spre cele ale lui Dumnezeu. El a evanghelizat pe țărani semipăgîni și a alinat suferințele săracilor în timpul foametei și ciumei din aceste vremuri tulburi. Devine personajul cel mai cunoscut din regiune pe care Totila dorea să-l întîlnească în 542, acceptînd răbdător severcele reproșuri ale acestuia»³¹. Deci, episodul cel mai important al epocii îl constituie întîlnirea de la Monte Cassino, dintre Benedict și regele goților, Totila, la cererea celui din urmă în 542, în timpul căreia Benedict a avut o alitudine foarte dură, criticînd cu asprime atîtîndinea lui Totila, ceea ce a contribuit la ameliorarea condițiilor de ocupație ale Italiei³². Este consemnată și o altă întîlnire a lui Benedict cu Sfîntul Gherman, episcop de Capua³³.

25. H. Montalambert, *Les moines d'Occident...*, p. 16.

26. P. Schmitz, *op. cit.*, col. 228.

27. Idem, *ibidem*.

28. A. Alinari, *Il primitivo monasterio di Monte Cassino*, în «*Bolletino dell'Istituto Storico Italiano*», tom. XLVII, p. 51–82.

29. W. Fink, *Die Klosterordnung des heil. Benedikt in Subiaco*, în «*Studien im Mitterlungen zur Geschichte des Benediktinerordens*», tom. XLIII, 1925, p. 185–191.

30. P. Schmitz, *op. cit.*, p. 228.

31. C. Butler, *op. cit.*, p. 9–10.

32. Grigorie cel Mare, *Dialoguri*, I, II, c. 14.

33. J. Besse, *op. cit.*, col. 709.

Benedict de Nursia a avut o soră, pe nume Scolastica, care conducea o minăstire feminină la Plumbariola, la poalele Muntelui Cassino. Într-o zi cei doi frați au avut loc o întâlnire, cu câteva zile înainte de moartea Scolasticii, întâmplată la 18 februarie 543³⁴. Benedict nu a mai supraviețuit decât circa 40 zile, murind la 21 martie 543³⁵, fiind înmormântat la minăstirea de la Monte Cassino, ca și sora sa Scolastica.

Lombarzii au distrus minăstirea în 580; călugării care au scăpat cu viață s-au refugiat la Roma. Se pare că mormintele celor doi au scăpat profanării, astfel nu s-ar explica de ce abia în 672 abatele minăstirii Fleury-sur-Loire, lângă Orleans, cunoscând istoria lui Benedict a trimis câțiva monahi în Italia, la Monte Cassino, pentru a aduce în Galia moaștele lui Benedict și Scolastica, cum o demonstrează și un palimpsest din secolul al VIII-lea³⁶. Alți autori cred că mutarea moaștelor lui Benedict la Fleury și ale Scolasticeii la Mans a avut loc în anul 703³⁷.

În anul 725 papa Grigore al II-lea a restaurat minăstirea Monte Cassino, iar în anul 750 noul papă Zaharia (741—752) a cerut episcopilor din Galia restituirea moaștelor lui Benedict, recomandând, printr-o scrisoare, pe abatele Optatus de la Monte Cassino și pe ucenicii săi, veniți în Galia să ceară oficial aceste moaște sau cum spun sursele «pentru restituirea trupului Sfântului Benedict ridicat pe furie din mormântul său»³⁸. Dar abatele de la minăstirea Fleury a cedat numai o parte din moaște («ex corpore... reliquias») în anul 755 sau 757³⁹. Înainte de sfârșitul secolului al VIII-lea, tranșau moaștelor lui Benedict făcea obiectul unor slujbe solemne în Franța, Belgia, Elveția, Germania, Marea Britanie, Irlanda până în minăstirile din Italia⁴⁰.

În timpul invaziei normanzilor în Galia, monahii s-au refugiat de la minăstirea Fleury, luând moaștele lui Benedict cu ei. La 4 decembrie 883 ei au depus moaștele lui Benedict în biserica restaurată, fiind salvate apoi din mai multe incendii. În timpul Reformei, ele au fost salvate de priorul minăstirii, dom Antoine Foubert, ascunzându-le într-o raclă în camera abatelui Odet de Coligny, cardinal de Chatillon. În 1562 trupele lui Condé au prădat minăstirea, dar n-au distrus moaștele lui Benedict. Ele au fost depozitate în «trezoreria» minăstirii iar monahii și credincioșii le venerau printr-o fereastră. În anul 1663 ele au fost depuse în mausoleul minăstirii. În timpul Revoluției franceze din 1789, moaștele lui Benedict de Nursia au fost ascunse de monahi și astfel salvate⁴¹.

Martirologiile române vorbesc de trei sărbători dedicate lui Benedict de Nursia; 21 martie, transitus seu natalis sancti Benedicti, 11 iulie și 4 decembrie translatio seu depositio, illatio. Monahii de la Monte Cassino sărbătoresc patronul la 11 iulie⁴².

Cu excepția Sf. Fecioare Maria, nici un sfânt catolic nu are medalie. Lui Benedict i s-au bătut mai multe medalii, una dintre cele mai reușite fiind cea din 1880, cu ocazia celui de al XIV-lea centenar, bătută la M. Cassino⁴³.

34. H. Montalambert, *op. cit.*, p. 40.

35. J. Baudot, *op. cit.*, col. 739; J. Besse, *op. cit.*, col. 709.

36. E. Manding, *Palimpseste des Codex latinus Monacensis 6333. Die benedictinische Texte*, în «Texte und Arbeiten», f. 15—18, 1930, s. 218 apud P. Schmitz, *op. cit.*, col. 229.

37. J. Baudot, *op. cit.*, col. 741.

38. P. Schmitz, *op. cit.*, col. 230. 39. Idem, *ibidem*.

40. F. Chamard, *Les reliques de Saint Benoît*, Paris, 1882, p. 58 apud P. Schmitz, *op. cit.*, col. 230.

41. P. Schmitz, *op. cit.*, col. 230.

42. H. Quetin, *Les martyrologe hiéronymien et les fêtes de Saint Benoît*, în «Revue Bénédictine», 1903, p. 351—379; J. Baudot, *op. cit.*, col. 741.

43. J. Baudot, *op. cit.*, col. 742—743. Vezi și A. Corbière, *Numismatique bénédictine*, Paris, 1904.

Capitolul II — Regula monahală a lui Benedict de Nursia

Benedict, folosind dreptul oricărui întemeietor de mănăstire, a dat o Regulă uce-
nicilor săi. Intrucît regulile folosite în Apus la acea vreme erau imperfecte și uneori
ambigui, Benedict a redactat-o el însuși. În alcătuirea acestei reguli, Benedict s-a
inspirat mai tîrziu din Sfînta Scriptură, apoi din Regulile monahale ale Sf. Vasile cel
Mare, traduse în latină de Rufin, de Instituțiile monahale ale Sf. Casian și de scri-
soarea CCXI a Fericitului Augustin ⁴⁴.

Este interesantă istoria acestei Reguli monahale. Știm că la 589 cînd lombarzii au
atacat mînăstirea Monte Cassino, călugării au dus autograful Regulei la Roma. Papa
Zaharia l-a restituit abatelui Petronax al acestei mînăstiri, după ce a fost restau-
rată ⁴⁵. În anul 883 cînd saracinii au atacat mînăstirea, monahii s-au refugiat cu ori-
ginalul Regulei la mînăstirea Teano, unde un incendiu l-a distrus în anul 896. Totuși,
s-au păstrat o serie de manuscrise vechi; cel de la Oxford (din secolul VII—VIII), cel
de la Tegernsee, azi în biblioteca din München, cod. lat. 19408 (sec. VIII), cel de la
Saint-Emmeran, păstrat tot la München, cod. lat. 29169 (sec. VIII), cel de la Saint Gall,
cod. 914 (începutul sec. IX), dar textele prezintă divergențe datorită interpolărilor pos-
terioare lui Benedict ⁴⁶.

Interesant că mss. 914 de la St. Gall este o copie a copiei cerută de Carol cel
Mare mînăstirii Monte Cassino și trimisă acestuia în 787 de abatele Teodemar, reali-
zată de doi monahi de la Reichenau, Grimoald și Tatton. Manuscrisul se păstrează în
biblioteca mînăstirii ⁴⁷. De asemeni, la Monte Cassino se păstrează Manuscrisul
cassiensis 175 din secolul X și manuscrisul 442 din secolul al XI-lea.

Primele ediții ale Regulei lui Benedict s-au realizat la Veneția în 1489 și de
Beauudin Moreau la Köln în 1620, una dintre cele mai bune fiind cea a lui dom
G. Morin, *Regulae S. Benedicti traditio codicum Cassinensium a praestantissimo teste
usque repetita codice Sangallensi 914, Monte Cassino 1900* ⁴⁸.

Numeroase traduceri s-au făcut, cea mai veche fiind în germană. Noi folosim
traducerea franceză realizată de Dom Prosper Gueranger, abatele de la mînăstirea
Solesmes intitulată; *La Règle de Saint Benoît*, Mame, 1957. S-au făcut și numeroase
comentarii ale acestei Reguli, cel mai vechi fiind cel al lui Hildemar datînd din anul
848, editat de dom Miltermuller la Regensburg în 1880 ⁴⁹.

Regula lui Benedict, cu un comentariu latin se află în colecția Migne P.L., tom
LXVI, col. 215—932.

A — CUPRINSUL REGULEI LUI BENEDICT

Regula monahală a lui Benedict de Nursia este alcătuită dintr-un Prolog și 73
capitole. Ultimele 7 capitole au fost adăugate ulterior de Benedict, cum constată
F. Cayré ⁵⁰. Intenția alcătuirii Regulei este precizată de autor în Prolog unde afirmă:

44. J. Besse, *op. cit.*, col. 709.

45. J. Chapman — G. Morin, *À propos de l'autographe de la Règle de Sf. Benoît*, în «*Revue
Bénédictine*», 1902, p. 314—317.

46. J. Chapman, *Le texte de la Règle de Saint Benoît*, în «*Revue bénédictine*», 1898, p. 503—512 apud
J. Besse, *op. cit.*, col. 711.

47. P. Schmitz, *op. cit.*, col. 234.

48. J. Besse, *op. cit.*, col. 711.

49. *Idem*, p. 712.

50. F. Cayré, *op. cit.*, vol. II, p. 228.

«Vom constitui, deci, o școală în care să se învețe slujirea lui Dumnezeu. Făcînd aceasta, sperăm să nu stabilim nimic dur sau rigid...»⁵¹ iar în final adaugă «Am alcătuit această Regulă pentru ca în minăstirile noastre să facem dovada unei anumite demnități a moravurilor și a unui început de adevărată viață monastică»⁵².

Împărțirea Regulei este următoarea: Cap. I — definirea Regulei și destinația ei pentru viața cenobitică; cap. II—III — Conducerea minăstirii; cap. IV—VII — Principii ascetice; cap. VIII—XX — Oficiul canonic; cap. XXI—XXII — Decanii și dormitoarele monahilor; cap. XXIII—XXX — Codul de penitență; cap. XXXI—XXXIV — Administrația bunurilor temporale; XXXV—LVII — Viața zilnică; cap. LVIII—LXIII — Recrutarea monahilor; cap. LXIV—LXV — Numirea starețului și a priorului; cap. LXVI—LXVII — Schimnicia; cap. LXVIII—LXXII — Viața în comunitate; cap. LXXIII — Epilogul.

Limba în care Benedict și-a redactat Regula este latina populară, care începea la acea epocă să înlocuiască latina romană.

Autorul se remarcă printr-un deosebit simț al organizării și un mare sens practic. El imprimă monahismului o formă netă și clară. El face din Regula sa un cod complet al vieții monahale și al obligațiilor sale. Benedict organizează minăstirea, precizează atribuțiile abatelui și distribuie slujbele, folosirea timpului, exercitarea virtuților, liturgia, pedepsirea greșelilor, într-un cuvînt tot ceea ce ține de practica vieții religioase. Minăstirea este școala slujirii divine iar monahul intră în ea pentru întreaga viață, făcînd angajamentul solemn al profesiei sale⁵³.

«Pînă la el, adaptarea concepției egiptene despre monahism în Occident nu se făcuse perfect, căci nu convenea climatului, nevoilor și temperamentului celor de aici. Marele merit al lui Benedict de Nursia a fost acela că a salvat monahismul occidental, dîndu-i un cod perfect adaptabil condițiilor și necesităților lui. El a reușit să încadreze elementele esențiale ale vieții religioase într-un cadru nou pe care l-a creat și l-a marcat cu geniul său: minăstirea benedictină. El a respins elementul ascetismului oriental de extremă austeritate corporală, supunînd pe toți monahii regulei comune. Marele secret al forței regulei benedictine rezidă în simplitatea idealului său și în unirea principiilor imuabile cu suma libertăților lăsate nu individual, ci abatelui»⁵⁴.

Una din caracteristicile de bază ale Regulei sale este aceea a *vieții cenobitice* (*de obște*). Chiar dacă Benedict vorbește cu admirație de viața eremiților (cap. I), priiviți nu numai ca practicanți ai celei mai perfecte vieții duhovnicești, ci și ai curajului și forței aplicării virtuții, Benedict închină Regula sa vieții cenobitice. El a introdus astfel principiul stabilității monahului în minăstire, punînd capăt unor peregrinări care dăunau spiritului de muncă și rugăciune.

O altă caracteristică de bază a regulei sale este *ascultarea*, înțeleasă ca formă a umilinței, a smereniei, în care autorul rezumă toată asceza. Fiecare ascultare tinde spre cea față de Dumnezeu (cap. IX).

Superioritatea față de alte Reguli anterioare în Occident este dată, mai întii, de precizia și întinderea Regulei. Ea conține legi, nu maxime spirituale, aplicabile vieții monahale, nelăsîndu-i nici un moment pe monahi să-și ignore îndatoririle lor. Apoi de înțelepciunea prescripțiilor Regulei, destul de severe pentru a domina natura umană dar și destul de moderate pentru a nu o descuraja. În sfîrșit, stabilitatea pe care a introdus-o în viața călugărilor.

51. *La Règle de Saint Benoît* (traduction française par Prosper Guéranger) Mame, 1957, p. 9.

52. *Idem*, p. 112.

53. J. Besse, *op. cit.*, col. 710.

54. P. Schmitz, *op. cit.*, col. 230.

Asceza benedictină se bazează pe puritatea intenției, nu pe dificultatea actelor, căci nu vrea să impună «nihil asperum, nihil grave». Regimul de viață era normal; nu făceau slujbe noaptea, dormeau 8 ore, primeau îmbrăcăminte, hrană, chiar vin. Practicau postul pînă la ora trei din zi, postind cea mai mare parte a anului. Îmbrăcămîntea era simplă: rasă, centură de piele, glugă. Sărăcia lor este absolută. Studiind sau muncind, ei duc o viață foarte ocupată, aflîndu-se totdeauna împreună la slujbă, la masă, la muncă. Greșelile lor publice sînt pedepsite cu milostenie⁵⁵.

Abatele reprezintă locul central în organizarea minăstirii, pivotul întregii vieți monahale (vezi cap. II, III, XXVII, LXIV). Abatele are autoritate maximă, ca reprezentant al lui Hristos. Este ales de comunitate și funcția sa este perpetuă. «Deoarece abatele ține locul lui Hristos, el va fi numit dominus nu din cauza propriei sale persoane, ci în onoarea și din dragostea față de Hristos. Dar, el trebuie să trăiască în așa fel încît să fie demn de această onoare» (cap. LXIII). De suferințele pe care le-a primit să le conducă, va da socoteală lui Dumnezeu. El va trata cu menajamente pe cei slabi și bolnavi și se va îngriji să nu piardă nici un monah din turma încredințată (cap. XXVII).

În administrația minăstirii va fi ajutat de prieur, decani, chelar etc. Dar va trebui să recurgă și la sfatul bătrînilor și al tuturor fraților în problemele importante. Caritatea va uni pe toți membrii comunității respective iar sărăcia spirituală va fi praznicul familiei⁵⁶.

Abatele trebuie să fie și un «medic înțelept», care — atunci cînd unul din monahi este bolnav spiritual — trebuie să facă tot posibilul să-l tămăduiască, folosind: dojana, indemnul, corecția, învățătura bazată pe Sf. Scriptură, rugăciunea publică. Abatele este «magister» în stînsul de om cu autoritate care trebuie ascultat și în cel de învățător care trebuie să-și învețe ucenicii prin cuvinte și fapte, bun cunoscător al legii divine și al lucrărilor celor vechi și noi (cap. LXIV).

La alegerea abatelui se va ține cont de credința lui, de trăirea lui duhovnicească, de bunătatea, dreptatea și înțelepciunea lui. Calitățile ce-i sînt cerute sînt «cunoscător desăvîrșit al Legii divine, cast, sobru, prudent, cu dragoste față de comunitate»⁵⁷.

Benedict de Nursia precizează că dacă numărul monahilor crește, abatele trebuie să-și ia ajutoare, în primul rînd *priorul*, care este principalul ajutor al abatelui și reprezentantul acestuia în caz de lipsă fortuită. Alte ajutoare sînt «decanii și chelarul, fiecare avînd sarcini clar definite de abate» (cap. XXXIII, LIV, LV).

Legiferarea unei astfel de ierarhii în conducerea minăstirii a reprezentat o cale sigură pentru eliminarea unor eventuale nereguli ce ar fi putut apare în cadrul comunității monastice respective. În cadrul comunităților care au format «familia benedictină» s-au reglementat atît raporturile dintre călugări, ca membri ai comunității, egali în drepturi, cît și raporturile dintre membrii conducerii minăstirii și ceilalți monahi (cap. LXX, LXXI, LXXII).

Munca. Un alt element esențial, alături de organizarea minăstirii, în regula lui Benedict de Nursia este munca. Conform prescripțiilor Regulei, vara monahii munceau 6 ore pe zi, iar iarna numai 5. Această activitate avea un dublu scop; crearea posibilității autoîntreținerii și echilibrarea activității de rugăciune cu cea practică, conform anticului principiu «ora et labora», principiu care a constituit și constituie fundamentul organizării vieții monahale.

55. Idem, *idem*, p. 239.56. Idem, *ibidem*.57. C. Butler, *op. cit.*, p. 199.

Munca îmbracă diferite aspecte, de la munca câmpului la exercitarea feluritelor meserii, chiar calificate. «Minăstirea avea în incinta ei grădini, ogoare, o brutărie, diferite ateliere pentru ca nici o nevoie a vieții să nu dea ocazia călugărilor să iasă din minăstire. Chiar și cei pe care abatele îi considera demni de a fi ridicați la rangul preoției pentru serviciul spiritual al comunității, nu erau scutiți de muncă, de disciplina obișnuită⁵⁸. Un călugăr dintre cei mai demni era ales *chelar* însărcinat să vegheze la administrarea bunurilor, la distribuirea hranei, avînd în grijă mobilierul, infirmeria, deci toate detaliile vieții materiale din minăstire (cap. XXXI).

Ospitalitatea față de străini era ridicată la rang de poruncă. Ea se exercita prin grija directă a abatelui, însă fără a tulbura cu nimic liniștea monahilor și a chiliilor acestora (cap. LIII).

În concepția lui Benedict, munca însemna marea garanție a sănătății sufletului, avînd nu numai caracter fizic, ci și intelectual, constituind un element esențial al vieții benedictinilor⁵⁹.

Comunitatea benedictină astfel formată și condusă se sprijinea pe două elemente indispensabile; legătura reciprocă dintre toți membrii ei prin angajamentul solemn al votului monahal și, apoi, crearea proprietății colective, prin renunțarea la orice proprietate particulară. Aceasta din urmă este denunțată de Regulă ca un viciu ce trebuie extirpat din comunitate. Aici totul trebuie să fie colectiv; bogăția, ca și munca, interesele ca și îndatoririle. Devenit călugăr, novicele trebuie să renunțe irevocabil, în mod public, la averea sa, fie pentru familia din care a venit, fie pentru săraci, fie pentru averea comună a minăstirii. Călugărul nu trebuie să posede nimic, totul primind de la comunitate prin abate (cap. XXXIII)⁶⁰.

Monahii benedictini slujeau astfel lui Dumnezeu în interiorul minăstirilor lor, ca și în exteriorul acestora. Dumnezeu și semenii au fost cei doi poli către care s-a extins activitatea lor fie manuală, fie intelectuală. Istoria cunoaște multe din acțiunile lor utile, pentru semenii⁶¹.

Rugăciunea este al treilea element esențial al Regulei lui Benedict fiind aspectul concret al vieții contemplative. Monahii benedictini vor fi continuu ocupați fie cu munca manuală, fie cu lectura pioasă, fie cu rugăciunea publică sau particulară. Astfel, Benedict a îmbinat fericit viața activă și cea contemplativă.

Încă în timpul vieții lui Benedict, rugăciunea ocupa patru ore pe zi, continuată de meditațiile care durau o oră, o oră și jumătate. Oficiul divin — centrul vieții monahale după Benedict — se face cu participarea tuturor monahilor. Totul trebuie întrerupt cînd se merge la rugăciune. Cîntarea religioasă își are importanța ei, ca manifestare a vieții liturgice.

Față de celelalte zile, duminicile aveau un program de slujbe și rugăciuni special. La Sf. Liturghie toți monahii trebuiau să se împărtășească. Viața liturgică este reglementată prin prescripțiile cap. XI, XIII, XXXV și XXXVIII. Cap. VI se ocupă de rugăciunea particulară, continuare de fapt a vieții de rugăciune comunitară. Așa cum scria dom Germain Morrin, rugăciunea constituie «unul dintre cele mai importante elemente ale vieții benedictine, cu siguranță cel mai nobil, pentru că este vorba de raportul direct al monahului cu Dumnezeu»⁶².

Un alt element al Regulei sale îl constituie *asceza*. Spre deosebire de asceza răsăriteană, cea benedictină se bazează pe un anume gen de austeritate corporală, destul

58. Idem, *idem*, p. 215 ș.u. 59. P. Schmitz, *op. cit.*, col. 240.

60. H. Montalambert, *op. cit.*, p. 58. 61. J. Besse, *op. cit.*, col. 710.

62. Dom Germain Morrin O.S.B., *L'Idéal monastique et la vie chrétienne des premiers jours*, Paris, p. 14.

de naturală, și anume privațiunii de la mâncare, băutură, somn și uneori îmbrăcăminte, fără a exagera în nici un fel. Vom întâlni astfel prescripții pentru hrană, când un monah nu suportă un anumit fel de mâncare (cap. XXXIX), apoi prescripții pentru evitarea abuzului de mâncare și băutură (cap. XXXIX și XL). Monahii benedictini se abțineau total de la carne, afară de cei bolnavi, ceea ce, în concepția vremii și în cadrul monastic, nu reprezenta nici o dificultate⁶³.

B. — Problema influențelor asupra Regulei lui Benedict

Considerată o «operă personală»⁶⁴ de teologii romano-catolici, Regula lui Benedict de Nursia s-a inspirat, cum am spus mai sus, atât din Părinții Răsăriteni (Antonie, Pahomie, Macarie și mai ales Sf. Vasile cel Mare), cât și din cei Apuseni (Casian, Augustin). Un cercetător ca C. Butler identifică 110 imprumuturi din Sf. Ioan Casian, din care zece textuale, deși afirmă că «numai trei pasaje (partea centrală, sfârșitul capitolului al VII-lea și începutul capitolului al XLIX-lea) pot fi privite ca extrase din alte Reguli. Pentru rest, extrase neplauzibile, care nu diminuează originalitatea operei Sffintului Benedict»⁶⁵. Dom Cappelle arată că Benedict diferă de Casian, îl modifică, îl corijează uneori⁶⁶.

Studii recente⁶⁷ arată însă influența covârșitoare a Regulilor Sffintului Vasile cel Mare asupra Regulei lui Benedict de Nursia în următoarele puncte: primirea novicilor în mănăstire și cercetarea acestora, drepturile și îndatoririle abaților în conducerea mănăstirii; raporturile dintre viețuitorii mănăstirii între ei și dintre ei și străini; orele de rugăciune (cele șapte Laude); pravila lăuntrică (postul, pocăința, împărtășania, virtuțile monahale); măsurile de îndreptare și epitimile.

În privința primirii novicilor în mănăstire, similar cu Regulele 3, 15 și 22 ale Sf. Vasile, Benedict propune condiții asemănătoare privind schimbarea îmbrăcămînții, darea în grija unui povățuitor, depunerea voturilor etc. (cap. LVIII, LIX).

Referitor la drepturile și obligațiile abaților, Regula lui Benedict folosește aceleași prescripții ca și cea a Sf. Vasile cel Mare privind responsabilitatea abatelui față de turma ce-i este încredințată (cap. II). Cap. XXI și LXV reglementează situația «decanilor».

În ceea ce privește raporturile dintre viețuitorii mănăstirii între ei și cu străinii, Benedict folosește aceleași prescripții date de Sf. Vasile în Regulele mici nr. 3, 162, 163, 242, 243 etc.

Referitor la raporturile monahilor cu abatele, Benedict insistă asupra ascultării față de abate «ca cea dintâi lucrare smerită care trebuie să se facă fără zăbavă, nici cu răceală, nici cu scuze care ar arăta că nu este dorită» (cap. V).

Benedict precizează că monahului îi este interzis să primească lucruri sau scrisori de la familie sau cunoscuți, fără încuviințarea abatelui (cap. LIV). Pentru cei care călătoresc, obștea va înălța rugăciuni iar la întoarcerea în mănăstire ei «vor cere rugăciunile celorlalți frați pentru greșelile săvârșite în timpul zilei» (cap. LXVII).

63. Dom C. Butler, *op. cit.*, p. 44.

64. S. Hilpisch, *Die Quellen zum Charakterbild des heil. Benedikt*, în «Zeitschrift für Kath. Theologie», 1925, p. 358 ș.u.

65. Dom C. Butler, *op. cit.*, p. 173.

66. B. Capelle, *Les oeuvres de Saint Cassien et la règle Bénédictine*, în «Revue lit. et mon.», tom. XIV, 1929, p. 307—319 apud P. Schmitz, *op. cit.*, col. 228.

67. Diac. Vasile Axinia, *Influența Regulelor monahale ale Sf. Vasile cel Mare asupra Regulei lui Benedict de Nursia*, în «Glasul Bisericii», XXXVIII (1979), nr. 5—6, p. 498—510.

În privința orelor de rugăciune și a numărului laudelor, similar cu ceea ce prescria Sf. Vasile în Regulile Mare 37 și Mică 18, Benedict vorbește tot de cele șapte Laude, cf. Psalmilor 104 și 118.

Referitor la pravila lăuntrică, similar cu cele afirmate de Sf. Vasile în Regulile mici 129, 130, 303, 310, 355, Benedict menționează în cap. IV peste șaptezeci de modalități de îndeplinire a virtuților, printre care: iubirea lui Dumnezeu și a aproapei, respectarea poruncilor, iubirea vrăjmașilor, înfrinarea, abținerea de la clevetire, cum-pătarea, tăcerea, stăruința în rugăciune etc., fundamentate pe texte din Vechiul și Noul Testament.

În ceea ce privește măsurile de îndreptare, Benedict lasă pe frații s-o facă între ei, iar când nu e posibil, atunci permite intervenția abatelui, care «să mustre cu blindețe» (cap. L). Epițiile trebuie să fie în raport cu faptele săvârșite. În acest sens prescripțiile din Regulile Mari 52, 158 și Regula mică 7 corespunde cu cap. XXIII, XXVII, XXVIII din Regula lui Benedict de Nursia.

În *concluzie* putem spune că Sf. Vasile cel Mare a avut cea mai de seamă influență asupra Regulei vieții monahale a lui Benedict de Nursia.

Regula vieții monahale a lui Benedict împletește strins două elemente: primul se compune dintr-un ansamblu de principii asupra vieții religioase, constituția mănăstirii și funcționarea ei. Ele alcătuiesc doctrina lui Benedict și este clasică pentru monahismul apusean. Al doilea este alcătuit din reglementări precise, care suferă influența indivizilor și a vremurilor, fiind deci pasibile de evoluție, care se va sfârși odată cu monahismul. Această evoluție a lăsat urme într-o serie de documente privind disciplina mănăstirilor și a congregațiilor religioase ale Bisericii Romano-Catolice. Dar ele nu au modificat textul Regulei⁶⁸.

Din textul Regulei sale ca și din «Dialogurile» Papei Grigorie cel Mare — deși Pierre Batifol precizează că «Grigorie n-a avut planul să descrie o viață a Sf. Benedict ci numai să ne edifice despre sfințenia și minunile sale»⁶⁹ —, reies principalele trăsături ale fizionomiei morale a lui Benedict de Nursia: om virtuos, plin de credință, om de autoritate, doritor de ordine și căutător al păcii, fructul ei, ponderat, bun, discret, condescendent⁷⁰, sau cum scrie Ryelandt: «Benedict posedă un sens precis al resurselor naturii umane, simpatizând vizibil cu slăbiciunile acesteia. El admite că la regulile fixe există excepții. Nu este auster în regimul conducerii sale, ci dorește darul total al sufletului către Dumnezeu. Caracterul său puternic se arată admirabil echilibrat. În el, tandrul și puternicul, simplul și gravul, dragostea de muncă și rugăciunea se unesc în mod superior»⁷¹.

Benedict de Nursia a predicat destinele spirituale ale omului, a proclamat binefacerea autorității și a ordinii, necesitatea muncii și a roadelor ei. «Regula sa monahală — scria Viollet de Duc — considerată numai din punct de vedere psihologic este poate cel mai deosebit fapt istoric al Evului Mediu»⁷².

C — Adaptări și adăugări la Regula lui Benedict

Benedict de Nursia și-a propus organizarea mănăstirii, ca entitate specială; el n-a prevăzut federațiile monastice, care au fost organizate după el, primind numele de ordine sau congregații. Această unire a necesitat o legislație nouă, care s-a format

68. J. Besse, *op. cit.*, col. 710.

69. P. Batifol, *Saint Grégoire le Grand*, Paris, 1928, p. 154.

70. P. Schmitz, *op. cit.*, col. 229.

71. J. Reylandt, *Essai sur la physionomie morale de Saint Benoît*, Paris, 1924, apud P. Schmitz, *op. cit.*, col. 229.

72. P. Schmitz, *op. cit.*, col. 240.

treptat sub controlul Romei. Aceste legi, care au reglementat organizarea minăstirilor între ele, au devenit un tot adăugat la textul însuși al Regulei, primind numele de «declarații», cînd adăugirile erau plasate după capitolul pe care-l completau, sau de «constituții», cînd erau reunite după textul Regulei, într-un corp de lege distinct⁷⁵.

Regula lui Benedict de Nursia a intrat în alcătuirea a trei Reguli succesive: a. Regula lui Donat de Besançon destinată monahiilor, alături de cele ale Sf. Colomban și Sf. Cesar de Arles⁷⁴; b. Regula magistri, care amestecă pe cea a lui Benedict cu uzanțe locale din secolul al VI-lea⁷⁵ și c. Regula solitariorum a lui Grimlaic, care este o adaptare a Regulei benedictine la viața puscnicilor⁷⁶, cum precizează J. Besse⁷⁷.

Mai mult, Regula lui Benedict a primit, de-a lungul secolelor, numeroase *adăugiri*. Documentele în care ele sînt consemnate prezintă un deosebit interes pentru istoria monahismului apusean. Printre cele mai importante figurează: scrisoarea prin care abatele Teodemar de la Monte Cassino (778—787) prezintă lui Carol cel Mare regulile minăstirii sale; un *Ordo conversationis monasticae*, greșit atribuit lui Benedict; Actele Conciliului de la Aix-la-Chapelle din 817; statutele lui Adhaldard pentru minăstirea sa de la Corbie; Capitula monahilor de la St. Gall și Hirsauge din 818, *Concordia regularis*, atribuită lui Dunstan; *Consuetudines de la Cluny* ale lui Udalric și Bernard; *Consuetudines Farfenses etc.*⁷⁸.

Capitolul III — Ordinul benedictinilor

Ordinul Sfintului Benedict sau ordinul benedictinilor (O.S.B.) n-a existat la origini în sensul care se dă azi acestuia. Totuși, inițial se poate înțelege sub această desemnare minăstirile care au urmat Regula sa, deși nu erau legate între ele prin nici o organizare generală. Difuzarea Regulei s-a făcut treptat în toate Bisericile Occidentale. Minăstirile basilicale din Roma o adoptară imediat. Abatele Petronax o readuse la Monte Cassino sub papa Zaharia. Papa Grigorie cel Mare este unul dintre cei mai cunoscuți discipoli ai lui Benedict de Nursia în Italia.

Istoria monahismului benedictin cunoaște cîteva epoci net distincte⁷⁹:

1. *De la Benedict de Nursia la Benedict de Aniana (circa 550—800)*. Este perioada de propagare a monahismului benedictin. Este epoca de introducere a acestui ordin și a Regulei benedictine în Spania, Scandinavia, Italia, Franța și Anglia, astfel că spre anul 800 avea o preponderență universală.

În secolul al VII-lea, Regula benedictină era urmată în majoritatea minăstirilor franceze. Amintim cele mai importante: Luxeuil, Saint-Germain de Paris, St. Germain din Auxerre, Fontenelle, St. Riquier, Saint-Médard din Soissons etc. Din ele ieșiră un mare număr de sfinți ai Bisericii occidentale, episcopi și misionari. Împăratul Carol cel Mare întări practicarea Regulei benedictine în tot imperiul.

Minăstirile spaniole acceptară Regula benedictină la o dată dificil de determinat, oricum înaintea invaziei saracinilor. Augustin de Canterbury o introduse în Anglia. În multe diocese, monahii formau clerul bisericii catedrale al căror abate era episcopul. Au trecut apoi la organizarea parohiilor. Propagatorii regulei benedictine printre bretoni îi făcură să adopte uzanțele romane și dragostea filială față de Papă, materializată în pelerinaje la Roma. Printre cei mai cunoscuți monahi din Anglia menționăm pe arhiepiscopul Teodor de Canterbury († 690); Sf. Wilfrid de York († 709), Beda Venerabilul († 735) etc.

73. J. Besse, *op. cit.*, col. 711.

74. P.L. tom. LXXXVII, col. 267.

75. P.L., tom. LXXXVIII, col. 943.

76. P.L., tom. CXXIX, col. 863.

77. J. Besse, *op. cit.*, col. 712.

78. Idem, *ibidem*.

79. Dom C. Butler, *op. cit.*, p. 367—401.

Populațiile germanice primiră pe Sf. Coloman și Sf. Gall care începură evanghelizarea acestora. Se înființară multe minăstiri, dintre care cele mai cunoscute erau: St. Gall, Reichenau, Murbach, Fulda. Printre acești apostoli trebuie să numim pe: Sf. Pirmin († 753), Sf. Bonifaciu († 754), Sf. Willibald (787), Sf. Anschaire, apostolul Scandinaviei⁸⁰ și alții.

2. De la *Benedict de Aniana la Conciliul IV Lateran* (800—1215) sau perioada de predominare a minăstirii de la Cluny, apoi de la Citeaux.

Secolul al X-lea, datorită consecințelor invaziunii normanzilor și a distrugerii imperiului carolingian, văzu relaxarea și distrugerea a numeroase minăstiri. Apărură sfinți reformatori pentru a relua opera lui Benedict ca: Sf. Odon de la Cluny († 941), Sf. Abon de la Fleury († 1004), Sf. Conrad, episcopul de Constanța († 975), Sf. Wolfgang de la Regensburg († 994), Sf. Dunstan de Canterbury († 998). În Franța, cea mai celebră este minăstirea de la Tours, sub conducerea lui Alquin († 804). Este epoca lui Pashasius Radbertus, a lui Gottschalk și a lui Rabanus Maurus.

O eflorescență de minăstiri se constată în tot Apusul. Minăstirile cedează necesității de a se grupa în jurul unei abații puternice, căreia îi recunosc tutela. Ele formează *ordine*. Este o evoluție importantă în istoria monahismului apusean⁸¹.

Ordinul cel mai important este cel de la Cluny. Minăstirea Cluny a fost întemeiată de ducele Guillaume de Aquitania și plasată sub protecția Scaunului Romei. A luat o mare dezvoltare sub patru abați și anume: Odon († 941), Mayol († 984), Odilon († 1039) și Hugo († 1109). Multe minăstiri îi acceptară tutela și practica religioasă, supunându-se abatelui ei. Casele subordonate trecură, cu mici excepții, de la categoria «abații» la cea de «Prieuré» (schituri). Abatele nu delega niciodată puterea sa și nu avea reprezentanți. El era mai tot timpul în afara abației, vizitând filialele sau casele, fiind reprezentant al Bisericii Romei și al Împăratului. Astfel, organizația de la Cluny avea ceva de tip feudal. Munca manuală a monahilor fusese eliminată, ocupându-se numai de slujbe fastuoase⁸².

Multe minăstiri puternice adoptară practicile sale, de exemplu Fleury, St. Germain de Auxerre, St. Germain de Paris, Marmoutier etc.

Un nou spirit introduce minăstirea Citeaux, care inițiază marea reformă benedictină, având ca notă dominantă revenirea la observarea strictă a Regulei benedictine cu o rigoare deosebită «ad apicam litterae». Citeaux părea un nou Monte Cassino. Părinți: Ordinului cistercian — cum au fost numiți — erau rigoriști, suprimind alimentele, veșmintele și obiectele care nu aparțineau Regulei, ca și exercițiile spirituale și liturgice pe care aceasta nu le menționa. Ei restabiliră «orarul» prevăzut de Benedict dând importanță muncii fizice, alternată cu rugăciunea publică și cu lectura meditativă. Își dădură o constituție «carta charitatis»⁸³.

În timpul acestei perioade, ordinul benedictin atinse apogeul dezvoltării sale și influenței sale religioase, politice și sociale. El a fost un ajutor important al papilor în timpul «certei pentru investitură» și al luptei contra simoniei și concubinajului clerului. Unii din papii importanți ai vremii au aparținut benedictinilor: Silvestru II, Grigore VI și Urban II. Școlile monastice pregătiră calea spre universitățile medievale. Cea mai celebră școală era cea de la minăstirea Bec din Normandia, unde au predat Lanfranc și Anselm. Alte personalități, Abelard, Petru Venerabilul, Sigibert de Gembleux și alții⁸⁴.

80. J. Besse, *op. cit.*, col. 713. 81. *Idem*, p. 714.

82. *Nouvelle Histoire de l'Eglise, vol. 11 — Le Moyen Age*, Paris, 1968, p. 150—155.

83. *Idem*, p. 226—228. 84. J. Besse, *op. cit.*, col. 714.

3. De la Conciliul IV Lateran pînă la Conciliul de la Florența (1215—1414).

Această perioadă cunoaște, la început, o întărire a puterii abatelui, ajutat de «oficiali», conform Regulei. Fiecare minăstire își are o «familie», alcătuită din toate persoanele laice din jurul acesteia, la care se observă tendința de a trăi sub o anumită regulă religioasă, devenind «fratres servientes».

Un alt fenomen este unirea abaziilor, fie prin filiație, fie prin impunerea autorității față de comunități pînă atunci independente (cazul Cluny). Apar «minăstirile duble», adică minăstiri de maici, pe lângă cele de călugări, supuse autorității aceleiași abate.

Relațiile cu clerul de mir se înrăutățesc, acesta din urmă nevăzînd cu ochi buni propășirea monahismului benedictin.

La jumătatea sec. XIII se observă o decadență a monahismului benedictin. De exemplu în Germania, din 70 minăstiri, rămîn doar 9.

Roma ia atitudine. Papa Inocențiu III impune «capitolele generale» (concilii generale), cere observarea strictă a votului sărăciei, severitate în recrutarea monahilor, controlul financiar, întărirea autorității abatelui etc.

Canonul 12 al Conciliului IV Lateran modifică constituția benedictină, permite organizarea «capitolelor provinciale» și hotărăște ținerea «capitolelor generale» în fiecare provincie bisericească la trei ani. Papii Honoriu III, Grigore IX, Inocențiu IV completează legislația predecesorilor, iar Ioan XXII transformă în episcopii unele minăstiri. Benedict XII regenerează ordinul benedictin prin bula «Summi magistri» (Benedictina) în 1336 împărțînd minăstirile în 32 provincii bisericești, întărînd ținerea «capitolelor generale» la trei ani și cumulul ofrandelor.

Foametea din 1315—1317, ciuma din 1348—1349, schisma occidentală și «Războiul de 100 ani» au depopulat minăstirile benedictine. Totuși, în secolul XIV apar cîteva fundații noi, ca Emaus-Praga în 1348, Sf. Ambrozie 1354, Sf. Cruce-Cracovia 1390 și altele.

4. De la Conciliul de la Constanța la Revoluția franceză (1418—1789) sau perioada congregațiilor.

Începînd cu secolul XIII și cu apariția Ordinilor cerșetoare, franciscanii și dominicanii, începe declinul ordinului benedictin. Unirea sa prea intimă cu feudalismul a fost o cauză de slăbiciune. Vocațiile au diminuat. Salvarea a venit de la «congregațiile benedictine», printre care amintim; Uniunea de la Bursfeld din 1440, care reunește 136 minăstiri de călugări și 42 de maici⁸⁵; în Italia dom Luis Barbo fondă la Padova o congregație, aprobată de papa Martin V în 1417, care cuprindea toate minăstirile italiene și Monte Cassino, în 1505. În Spania a apărut congregația Sf. Benedict de la Valladolid (sec. XV) cu Colegiul St. Vincent de la Salamanca, jucînd un rol de seamă în cadrul universităților. Congregația engleză și cea portugheză sînt ramurile celei de la Valladolid.

Reforma a distrus minăstirile din Anglia și din țările scandinave precum și cea mai mare parte dintre cele din Germania de nord. Conciliul din Trento a încercat să restaureze minăstirile din teritoriile catolice atinse de Reformă. Astfel, apărî în Franța Congregația Sf. Maur, aprobată de papa Grigorie V în 1621, cu centrul la St. Germain de Près la Paris. Maurinii se remarcă prin editarea Părinților Bisericii⁸⁶, a documentelor privind istoria Bisericii și prin istorii monastice. Numim numai pe Mabilon și Montfaucon.

5. De la Revoluția franceză la primul război mondial (1789—1914) sau perioada de reconstrucție.

În Austria, Ungaria și Elveția s-au redeschis abațiile benedictine

85. *Idem*, p. 715.

86. *Idem*, p. 716.

iar în 1846 au plecat spre S.U.A. primii călugări din Bavaria. În 1860, când s-a sărbătorit cel de al XIV-lea centenar al nașterii lui Benedict, existau 100 minăstiri, cu peste 2000 călugări ⁸⁷.

Fiecare congregație este prezidată de un Superior general și condusă de un «capitol» general. Papa Leon XIII a stabilit o federație a acestor congregații sub autoritatea unui abate primat în 1893, care rezidă la Roma, la abația-colegiu Sf. Anselm. În Germania, Elveția, Belgia, Anglia și S.U.A. exista cite un colegiu pe lângă fiecare principală abație.

Benedicții s-au făcut remarcați prin munca lor intelectuală în slujba Bisericii Catolice. Printre personalități, cardinalul Pitra († 1889) specialist în editarea Părinților Bisericii, dom Pothier, abatele de la St. Wandrille, restauratorul cîntului gregorian, dom Cabrol, liturgist. Benedictinii de la Solesmes publică «Paleografia muzicală» iar cei de la Maredsous «Revista benedictină» ⁸⁸.

Incheiere. Așa cum am amintit la începutul lucrării, Biserica Romano-Catolică a sărbătorit la 21 martie 1980 cel de al XV-lea Centenar al nașterii lui Benedict de Nursia, declarat «Patron al Europei» de Papa Paul al VI-lea.

Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul al II-lea a făcut un pelerinaj la Norcia la 23 martie 1980 celebrînd missa în piața San Benedetto din localitate și vorbind credincioșilor despre regăsirea sensului vieții pe măsura Sfîntului Benedict, spunînd între altele;

«Benedict a știut să interpreteze cu perspicacitate semnele timpului de atunci cînd scrisese Regula sa în care, unirea rugăciunii și a muncii devenea, pentru cei care o acceptau, principiul aspirației la eternitate. «Ora et labora» era pentru Fondatorul monahismului occidental același adevăr pe care Apostolul l-a proclamat cînd a afirmat că a pierdut totul pentru Hristos (Filipeni III, 8—9). Benedict a înțeles că era necesar să realizeze un program radical de sanctificare evanghelică, exprimat cu cuvintele Sf. Apostol Pavel, într-o formă normală, în dimensiunile vieții cotidiene a tuturor oamenilor. În acest mod, părintele monahilor, legislatorul vieții monahale în Occident a devenit indirect pionierul unei noi civilizații. Oriunde munca umană condiționa dezvoltarea culturii, economiei, vieții sociale, se adăuga și programul benedictin de evanghelizare, care unea munca cu rugăciunea și rugăciunea cu munca» ⁸⁹.

La 28 septembrie 1980, Papa Ioan Paul al II-lea a făcut un alt pelerinaj, de astă dată la Subiaco, la minăstirea înființată aici de Benedict ⁹⁰. Era al 16-lea papă care a venit aici ca pelerin, primul fiind papa Leon IV în 853 iar ultimul Paul VI în 8 septembrie 1971 ⁹¹. Cu cîteva zile înainte dăduse Scrisoarea apostolică «Sanctorum altitrix» cu ocazia celui de al XV-lea Centenar de la nașterea lui Benedict de Nursia ⁹².

Om de muncă și de rugăciune, organizator al monahismului apusean, una din personalitățile religioase de prim ordin ale secolului al VI-lea, Benedict de Nursia rămîne ca întemeitorul unui ordin monahal care a aplicat complet principiul «roagă-te și muncește», punîndu-și întreaga sa viață și activitate în slujba lui Dumnezeu și a semenilor.

Lectog Dr. CEZAR VASILIU

87. Dom C. Butler, *op. cit.*, p. 395.

88. J. Besse, *op. cit.*, col. 716—717.

89. «L'Osservatore Romano» din 24—25 martie 1980, p. 1—2.

90. *Idem* din 29 septembrie 1980.

91. *Idem*, din 26 septembrie 1980.

92. *Idem* (éd. fr.) din 23 septembrie 1980.

PREOCUPĂRI CANONICE ÎN ACTIVITATEA MITROPOLITULUI IACOB PUTNEANUL (1719 — 1778)

Considerații generale

Scaunul mitropoliei Moldovei a fost dăruit de Dumnezeu cu oameni cucernici, iubitori de slove și tiparnițe și, mai ales, iubitori de neam, moșie și Biserica strămoșilor lor.

Unul dintre acești ierarhi români, împodobit cu asemenea virtuți, a fost și vrednicul de pomenire Iacob I Putneanul. Născut la 20 ianuarie 1719, călugărit la vârsta de 12 ani, făcut ieromonah la 17 ani, egumen la 25, episcop de Rădăuți¹ la 26 și mitropolit la 31 de ani, Iacob Putneanul a condus Mitropolia Moldovei pînă în vara anului 1760, cînd a demisionat și s-a retras la minăstirea Putna — din cauza intri-gilor și uneltirilor fanarioților din țară — unde a trăit pînă la 15 mai 1778.

Iacob Putneanul a păstorit Biserica Moldovei în vremuri cînd tronul țării devenise un monopol al Porții otomane și al Fanarului, de tristă amintire. La tronul Moldovei se succed, în această perioadă cinci domni, creații umile ale Fanarului, dornici de a-și păstra domnia cu dajdii și biruri² din cele mai cumplite, puse pe seama poporului. În aceste zile de restriște, în Moldova, singurul păstor al poporului, singurul stegar al revendicărilor sale sociale³ a fost vrednicul ierarh întru pomenire, Iacob Putneanul.

După cum se știe, mitropolitul Iacob Putneanul urmează în scaunul mitropolitan al Moldovei după paretisul făcut de mitropolitul grec Nichifor, la insistența clerului și credincioșilor români. În cartea sinodicească a mitropolitului Iacob Putneanul ni se precizează, în mod expres, că «...numai acesta a fost grec mitropolit Moldovei»⁴ și că el «a primit călugărie de la minăstirea Neamțu». Mitropolitul Iacob menționează că primul ierarh grec care a urcat pe scaunul mitropolitan al Moldovei, Nichifor, nu numai că a fost călugărit într-o lavră monahală din țară, dar că «soborul bisericesc și politicesc, l-a pofțit primindu-l să le fie păstor, însă cu această tocmeală, după dînsul altul strein să nu mai fie, apucîndu-se el că va alege pi urma lui pi unul din episcopii pămînteni, să-l așeze la scaunul mitropoliei, ca să nu se strămute obiceiul țării»⁵. Copleșit însă de slăbiciunile și povara hainelor grele ale bătrînețelor, mitropolitul Nichifor își uitase — poate și cu bună știință — tocmeala făcută în fața «soborului bisericesc și politicesc al țării Moldovei» și lăsîndu-se biruit de arginții dăruți de cei de un neam cu el, aflați în mare cinste la curtea domnească, a dorit a lăsa ca urmaș în scaunul mitropolitan «afară din hotărîrea pravilei». «...Stîndu-i împotrivă, pămîntenii, apărîndu-se cu obiceiul țării și cu tocmeala ce au avut cu proin mitropolitul Nichifor...»⁶, în scaunul mitropoliei Moldovei a fost înălțat episcopul de Rădăuți, Iacob Putneanul (1745—1750), pe temeiul alegerii făcute

1. Vezi Dimitrie Dan, *Cronica Episcopiei de Rădăuți*, Viena, 1912, p. 112; cf. N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, ed. II, București, 1930, p. 88.

2. Vezi Manolache Drăghici, *Istoria Moldovei pe timp de 500 de ani*, Iași, 1857, t. II, p. 20—31.

3. Vezi N. Grigoraș, *Mitropolitul Iacob I Putneanul (20 iunie 1719 — 15 mai 1778)*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», an. XXXIV (1958), nr. 9—10, p. 791—810.

4. Iacob I Putneanul, *Sinodic sau Pomeanec*, apud C. Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei și a Catedralei Mitropolitane din Iași*, București, 1888, p. LV.

5. *Carte Sănădicească ca să nu se mai facă mitropolit grec*. Ms. Nr. 95 C.R.V. — Biblioteca Academiei R.S.R., p. 19—22.

6. *Carte Sănădicească...*, p. 19—22.

de divan la 13 noiembrie 1750. Din actul de hirotonie⁷ al mitropolitului Iacob Putneanul — fiind de altfel primul de acest fel, datînd din 13 noiembrie 1750 — reiese că episcopul de Rădăuți se dovedise «vrednic și iscusit ca un om cucernic, blagocestiv și cinstit și cu zvințire încuviințat»⁸. Din același act de hirotonie rezultă că procedura de alegere a mitropolitului Moldovei s-a făcut «după bisericescul așezămînt și canoneasca orînduială». Din adunarea electorală convocată de domnitor, pentru desemnarea întîistătătorului Bisericii Moldovei, au făcut parte episcopii eparhioți, «prea cinstiții boieri», «prea cuvioșii egumeni» și celălalt «bisericesc cin»⁹. Iacob Putneanul a fost deci ales prin voința întregului popor, cler și credincioși, pe care avea să-l păstorească cu aleasă vrednicie.

Preocupări canonice în activitatea mitropolitului Iacob I Putneanul

Așa după cum afirmă și un vrednic urmaș al său, în scaunul mitropoliei Moldovei, Înalt Prea Sfințitul Teoctist, «mergînd pe firul activității și atitudinilor acestui ierarh, înafierosit la 12 ani sanctuarului de la Putna, impresionează aria largă a preocupărilor sale»¹⁰. Într-adevăr, preocupările și realizările mitropolitului Iacob Putneanul au fost variate și pline de roade pentru biserica și neamul său. Activitatea¹¹ sa poate fi cercetată de istorici, sociologi, pedagogi, lingviști, etc., dar din noianul acestor preocupări și izbînzii vom spiciu doar pe cele cu caracter canonic-pastoral, pentru că înainte de toate, Iacob Putneanul rămîne un ierarh destoinic al Bisericii Române, care în calitate de întîistătător, a condus Biserica Moldovei, timp de 10 ani — 1750—1760 — potrivit așezămîntelor și rînduieiilor canonice ale Ortodoxiei și după pravila și obiceiul țării. El s-a dovedit a fi un bun iconom și chivernisitor al treburilor bisericești, și un adînc cunoscător și apărător al tradiției bisericii sale, sancționată de pravila și obiceiul locului.

A. *Apărător al obiceiului țării și bisericii sale, al așezămîntului ctitoricesc și al dreptului de exercitare a jurisdicției canonice asupra minăstirilor de către episcopul locului.*

Unul dintre fiii neamului, care s-a ridicat cu toată demnitatea și curajul împotriva imixtiunii scaunului de Constantinopol în viața internă a Bisericii Moldovei, invocînd puterea obiceiului țării și al bisericii sale, a fost și vrednicul ierarh întru pomenire mitropolitul Iacob Putneanul.

La 1 ianuarie 1752, mitropolitul Iacob Putneanul convoacă «soborul bisericesc al țării», alcătuit din ierarhii eparhioți și egumenii minăstirilor neînchinat, din cuprinsul mitropoliei Moldovei, pentru a pune stavilă influenței grecizante a domnilor și dregătorilor fanarioți și a condamna pretențiile necanonice ale Patriarhiei de Constantinopol de a hirotoni ierarhi greci, și implicit de a exercita jurisdicție canonică-administrativă asupra Bisericii Moldovei. În acest scop, sinodalii, în frunte cu mitropolitul Iacob Putneanul, au adus ca argument zdrobitor tăria obiceiului locului, a cărui respectare o cerea însăși pravila aflată și în posesia Bisericii de Constantinopol și receptată și în Biserica Moldovei, «...în știință dăm tuturor cui să cadă, — grăiește

7. *Condica de hirotonii a Mitropoliei Moldovei*, publicată după original de N. Iorga, în «Buletinul Comisiei Istorice a României», vol. III, București 1924, p. 1—41; *Condica sfințită a Mitropoliei de Iași, citată s-a conservat*, publicată de C. Erbiceanu, în «Biserica Ortodoxă Română», an. XXXIV (1910), p. 463—468, 574—585, 617—629, 747—751, 875—884. 8. *Condica de hirotonii...*, p. 14. 9. *Idem*, p. 3—5.

10. *În slujba Ortodoxiei Românești, a năzuințelor de unitate națională și de afirmare a culturii Române. Mitropolitul Iacob Putneanul*, Minăstirea Neamț, 1978, p. 46.

11. Vezi C. Eftimie, *Viața și activitatea mitropolitului Moldovei Iacob I Putneanul*, București, 1900.

actul sinodal de la 1752 — di vreme ci fiuștăcari țară ari osăbiti obiceiuri și să știi și să păzească cu obiceile sale după cum și sfânta pravilă poruncești și întărești asupra obiceiului țării a se urma și a se păză... dar nu numai a păzi oricini obiceiul țării și al patriei sale ca să ste ni mutat și ni călcat și încă și apărătoriu cu toată țaria sa să fie asupra protivnicilor ci să ispitească a călca obiceiul cel bun și di folos patriei fiind dar obiceiul și intru această de Dumnezeu păzită țară mitropolii și episcopi din străini să nu să facă numai din pămînteni...»¹². Conștient de datoria sa canonică de a fi lapărător al obiceiului cel bun și de folos patriei sale, mitropolitul Iacob Putneanul mărturisea «...că fiind datorie noastră ci ni să cadă a păzi hotarili obiceiului țării și drepti și cu județul pravilii și cu puterea darului ce s-au dat de la sfințire...»¹³.

Prin hotărîrile sinodului de la 1 ianuarie 1752 s-a afirmat răsplat nu numai slăbirea de neatîrnare a Bisericii Moldovei, ci și independența unui popor, unui neam care, păstrîndu-și autocefalia în treburile bisericești, își păstra și suveranitatea națională. Prin actul sinodal de la 1752¹⁴, mitropolitul Iacob Putneanul, exponentul și apărătorul intereselor naționale, la vremea aceea, a scutit Biserica Moldovei «de cōtropirea grecilor, tocmai în timpul cînd, prin Neofit de Creta, grecii luau pe mult timp în stăpînire Mitropolia Țării Românești»¹⁵.

Hotărîrile sinodului întrunit la 1 ianuarie 1752, sub președinția mitropolitului Iacob Putneanul, sînt nu numai o pagină glorioasă în istoria efortului pentru păstrarea independenței și neatîrnării Bisericii Moldovei, dar și o mărturie grăitoare a organizării acestei Biserici, a bazelor sale canonice, statornicite ab initio conform prăvilii și obiceiului țării.

Din actul sinodal din anul 1752¹⁶, putem constata și faptul că ierarhii români recunoșteau obiceiului țării¹⁷ aceeași țarie și putere ca și canoanelor. Abaterile de la rînduiala canonică a Bisericii au fost deci condamnate atît pe baza dreptului pozitiv cît și a celui cutumiar, după cum însăși organizarea Bisericilor locale se făcuse după prescripțiile dreptului scris și nescris, confirmate de obiceiul canonic.

Despre acest drept cutumiar, despre țaria legii canonice nescrise, predanisită pe cale de obicei, ne asigură și Sfîntul Vasile cel Mare al Cezareei-Capadociei, care a avut legături canonice cu Biserica din Dacia Traiană¹⁸. După afirmația sa, atît normele canonice scrise cît și cele nescrise, moștenite pe cale de obicei, «au aceeași țarie» și «nimeni nu va zice împotriva acestora, oricît de puțin ar fi de priceput în legiuirile bisericești. Căci dacă ne-am apuca să abandonăm cele nescrise din obiceiuri ca pe unele care n-ar avea mare țarie, am greși împotriva celor de căpetenie, pă-

12. *Carte Sănodicească...*, p. 19. 13. *Idem*, p. 20–21.

14. T. Codrescu afirmă că «...s-au făcut patru de asemenea cărți autentice ce s-au depus una în Arhiva Mitropoliei, și celelalte trei în arhivele Episcopilor de Roman, de Rădăuși și de Huși». (*Uricariul cuprîndietoriu de hrisoave, anaforale și alte acte ale Moldovei*, t. II, Iași, 1889, p. 9).

15. N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a Românilor*, ed. II, vol. II, București 1930, p. 90–91.

16. Pentru actul sinodal de la 1 ianuarie 1752 a se vedea : *Ms. nr. 95 C.R.V.*, p. 19–22, Biblioteca Academiei R.S.R. ; *Ms. nr. 281 A, C.R.V.*, Bibl. Acad. R.S.R. ; *Ms. nr. 878 f. 12* din colecția lui Gh. Bariș, Bibl. Acad. R.S.R. ; C. Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei...*, p. 24–26 ; T. Codreanu, *Uricariul cuprîndietoriu...*, p. 244–245 ; cf. *Catalogul Manuscriselor Românești*, t. III întocmit de I. Bianu și N. Nicolaieasa, Craiova, 1931, p. 104.

17. Vezi George G. Maxim, *Obiceiurile juridice ale poporului român*, Iași, 1921, p. 15.

18. Sfîntul Vasile cel Mare s-a interesat de viața religioasă a creștinilor din Dacia Pontică și a cerut ducelui Soranus și episcopului Vetranion de Tomis să-i fie trimise moaștele Sfîntului Sava Gotul. (*Epist. CLXIV*, 1, în P.G. 32, 656 BC ; *Epist. 165, 64 OA*).

gubind evanghelia...»¹⁹. Mitropolitul Iacob Putneanul își legitima și justifica adeseori afirmațiile sale cu cele spuse de marele părinte capadocian din secolul al IV-lea, care i-a fost pilda și icoana vieții și activității sale. Cuvinte ca «precum zice marele Vasile»²⁰ sau «după cuvîntul marelui Vasile»²¹ sînt adeseori întîlnite în predosloviile cărților tipărite din inițiativa și cu blagoslovenia sa. Și acest fapt atestă, cu prisosință, că mitropolitul Iacob Putneanul s-a dovedit a fi un apărător al tradițiilor și obiceiurilor canonice ale bisericii sale, și un împlinitor al dispozițiilor canonice ale Bisericii Ortodoxe Ecumenice, întocmai ca și Sfîntul Vasile cel Mare, paradigma activității sale canonic-pastorale.

Mitropolitul Iacob Putneanul s-a dovedit a fi un dîrz apărător al vechilor obiceiuri ale țării nu numai în privința invocării respectării stării de autocefalie a Bisericii sale, ci și a unor așezăminte și privilegii acordate unor minăstiri, în baza unui vechi drept ctitoricesc. În anul 1765, proin mitropolitul Iacob Putneanul întărea și confirma așezămîntul ctitoricesc acordat minăstirii Putna de Ștefan cel Mare, Domnul cel Sfînt al Moldovei, prin cuvintele: «...de vreme ce sînta și marea monastire Putna, zidirea răposatului întru pomenire Domn Ștefan Vodă Voievod cel Bun din început s-au cinstit a se numi cea mai întîi, cap tuturor monastirilor pămîntului Moldovei, singura de sine stăpîitoare, nicăieri supusă, dintru începutul ei au fost și este arhimandria. avînd igumenii ei totdeauna cu protimisire a fi înălțat la stepena arhieriei la sfințele episcopii a acestei patrii, cum s-au urmat și pînă la smerenia noastră și lîngă alte miluiri s-au dat ei protia ca igumenii să slujească cu nebederniță, cu cruce de piept și cu cirja arhimandricească, care spre a lor veșnică pomenire le-au afierosit acestei sfințe monastiri. Drept aceasta și smerenia noastră aflăm cu cale a întări acest ctitoricesc așezămînt... și poftim și pe alți următori scaunului nostru prea sfințiți arhieriei... ca acest ctitoricesc așezămînt să-l păzească...»²² Ucenicul său, arhimandritul Putnei, Vartolomeu Măzăreanul, mărturisea despre Iacob Putneanul că, deși, după paratesiul său, minăstirea Putna «...s-au dat în sama sfinției sale, dar sfinția sa întru toate n-au stricatu obiceiurile aceștii minăstiri, ci încă le-au întăritu, și orce trebuință au vrutu să facă, toate le-au făcutu cu sfatulu soborului, împodobindu sfința monăstire... cu obiceiurile cele bune și vechi»²³.

Mitropolitul Iacob Putneanul a fost dîrz apărător și al drepturilor canonice ale ierarhilor locului asupra minăstirilor țării. În anul 1756, mitropolitul Iacob Putneanul reafirma și confirma dreptul minăstirii Putna, ctitoria lui Ștefan Vodă, de a se cirmui de sine, fără a fi închinată vreunei minăstiri din țară sau din afară. Despre minăstirea Putna, mitropolitul Iacob Putneanul ne adeverea că «...s-au chivernisit în starea sa, neavînd altă supunire, precum și ctitorii săi au așezat-o a fi în volnicia sa singură stăpîniloare tuturor lucrurilor ei, nefăcînd-o metoh nicăieri... — pentru că închinarea ei este — o pricine de răsăpire și pustiirea monăstirei, precum vedem și pe alte monastiri ce au fost închinat la ce stare au venite...»²⁴. Conștient de datoria sa canonică de a păzi și apăra, în calitate de întîistătător al Bisericii Moldovei, interesele și drepturile minăstirilor, mitropolitul Iacob Putneanul mărturisea că apăra drepturile minăstirii Putna «cu volnicia mitropoliei, după datoria păstoriei noastre, ca un păzi-

19. Canonul 91 (Dr. N. Mițaș, *Canioanele Bisericii Ortodoxe*, vol. III, pt. 2, p. 139).

20. *Sinopsis, adevă Adunare a celor șapte Taine și a celor șapte laude ai Sfintei Biserici*, Iași 1755, f. 58.

21. *Cuvînt către părinții Sfintei minăstiri a Putnei*, apud † Teoctist, Mitropolit al Moldovei și Sucevei, *În slujba ortodoxiei românești...*, p. 88.

22. Episcopul Melchisedec, *O vizită la cteva minăstiri și biserici din Bucovina*, Iași 1871, p. 253.

23. I. Bianu și R. Caracșa, *Catalogul manuscrisurilor românești*, t. II, București, 1913, p. 240.

24. Teodor Codrescu, *Uricariul...*, vol. XIV, p. 182—183.

toriu și apărătoriu lucrurilor bisericești ce se află întru această creștinească țară...»²⁵. Mai mult, vrednicul ierarh mărturisea că dăruise minăstirii Putna tot «ce am ciștigat cu osteneala și strădania noastră din copilărie și pînă acum a noastră dreaptă agognisită toată am pus-o la învoirea acesti sfinte monastiri»²⁶.

Problemele care priveau chivernisirea și orînduirea treburilor bisericești au fost întotdeauna soluționate de vrednicul ierarh în sobor. Despre întărirea rînduieilor vechi ale minăstirii Putna, Iacob, «Arhiepiscopul și Mitropolitul a toată Moldova»²⁷, ne adeverește că a «adunat sobor, de arhieriei și igumeni și cu bisericesc sfat de obșce am pus la cale starea aceștii sfinte monastiri, după dreptatea ce s-au căzut»²⁸. Într-adevăr, pentru tot ce făcuse în folosul minăstirii Putna, mitropolitul Iacob Putneanul era îndreptățit să se considere unul dintre «cești mai de pe urmă ctitori»²⁹.

Conștient de pericolul care amenința minăstirile, de a fi închinat minăstirilor grecești din alte țări de către domnitorii fanarioți și de către episcopii lor, mitropolitul Iacob Putneanul a înlocmit, împreună cu soborul bisericii sale, un testament prin care consfințea și statornicea starea de neînchinare a minăstirii Putna, lavra Moldovei. «Hotărîm cu acest testament ce cu sobor bisericesc de obșce s-au făcut, ca nimenea să nu fie volnic a o supune... la alte locuri streine, ce cît va trăi și va fi sfînta monastire să fie slobodă în volnicia sa singură stăpînitoare lucrurilor și ascultătoare de mitropolia țării, dupe cum au fost din ceput, pe așezarea ctitorilor»³⁰. Respectarea dreptului ctitoricesc, și a dreptului de jurisdicție al episcopului locului asupra minăstirilor respective avea o bază canonică. Canonul IV al sinodului IV ecumenic hotărâ ca «nimeni și niciunde să nu zidească sau să ridice minăstiri... fără învoirea episcopului cetății. Și monahii din toate cetățile și de la țară să fie subordonați episcopului; ...cel ce violează această hotărîre... să fie excomunicat... iar episcopul cetății trebuie să exercite supravegherea necesară asupra minăstirilor»³¹. Prin testamentul întocmit, mitropolitul Iacob Putneanul făcea deci cunoscut că toate minăstirile Moldovei se aflau, de drept și de fapt, sub jurisdicția mitropoliei locului, așa după cum prevedea și canonul IV al Sinodului IV Ecumenic. Pentru a întări acest testament, mitropolitul Iacob Putneanul lega cu blestem pe cei care «vor da și o vor închina la orice loc, făcînd acea nedreptate peste rînduiala ctitorilor ei...»³². Aceștia erau considerați ca «niște strămutători de lucruri sfinte și stricători de tocmeale și așezări ce au făcut fericirii ctitori...»³³. În anul 1757, mitropolitul Iacob Putneanul întărea așezămîntul ctitoricesc al minăstirii Putna, consfințind dreptul egumenilor de «...a fi înălțați la stепенia arhieriei la sfintele episcopii a aceștii patrii, cum s-a urmat și pînă la smerenia noastră»³⁴ și de a sluji «cu nebederniță, cu cruce de piept și cu cruce arhierescă...»³⁵.

B. Activitatea judecătorească a mitropolitului Iacob Putneanul

În afară de atribuțiile judecătorești pe care le îndeplineau în divanul domnesc, ca membri, sau în lipsa domnitorului în calitate de președinte, ierarhii Bisericii noastre au primit adesea împuternicire domnească specială pentru a judeca anumite pricinî de natură civilă și chiar de natură penală³⁶, și mai ales, în ultimă instanță, atunci

25. *Ibidem*, p. 183. 26. *Ibidem*. 27. *Ibidem*, p. 182. 28. *Ibidem*, p. 183. 29. *Ibidem*.

30. *Ibidem*, p. 183–184. 31. Dr. N. Mișaș, *op. cit.*, vol. I, pt. 2, p. 194.

32. Teodor Codrescu, *op. cit.*, p. 184. 33. *Ibidem*, p. 184–185. 34. *Ibidem*, p. 179.

35. *Ibidem*, p. 180.

36. Vezi Dr. Gh. Cronț, *Clericii în serviciul justiției*, în «Biserica Ortodoxă Română», an. LVI (1938),

cînd domnitorul însuși «își declina competența în favoarea vreunui episcop sau mitropolit»³⁷. O astfel de imputernicire a primit și mitropolitul Iacob Putneanul, care a judecat, prin delegație domnească, un proces de partaj întemeiat pe două testamente. Din anafora din 24 decembrie 1753 a mitropolitului Iacob Putneanul reiese că acesta a judecat pricina biv vel vistierului Vasile Ruset, fratele vîrstnic din prima căsătorie a lui Iordache Ruset cu mezinul Manolache din a doua căsătorie, pentru anularea testamentului lui Iordache și o nouă partajare a zestrei. În hotărîrea supusă spre aprobare domnitorului, mitropolitul Iacob Putneanul preciza că sentința dată s-a făcut «după hotărîrea sfintei pravile ce scrie pentru viața părintească»³⁸. Pentru a dovedi acest fapt, Iacob Putneanul reproducea textual un număr de dispoziții din Sintagma lui Matei Vlastares, Hexabibluul lui Armenopol, Nearaua lui Leon Filozoful, Falchidie, Îndreptarea Legii și Cîrja Arhierelor. Aceasta din urmă, Vactiria ton arhiereon (Cîrja sau slujba arhierelor)³⁹, marea Sintagmă a secolului al XVII-lea (1645), opera arhimandritului epirot Iacob, tradusă în limba română în anul 1754 de monahul Cosma Valahul, — român din Macedonia — «cu îndemnul marelui mitropolit Iacob Putneanu» a fost «spre cel mai mare folos al scaunelor de judecată din Moldova»⁴⁰. Mitropolitul Iacob Putneanul s-a ocupat deci și de traducerea pravilelor în limba română, de care să se folosească clericii în judecarea diferitelor pricini civile și penale ivite, și a cazurilor primite prin delegație domnească.

Judecînd cazul în speță prin delegație domnească, Iacob Putneanul a dat următoarea sentință: «de vreme ce s-au dovedit că diețile sînt adevărate și cu iscălitura răposatului și cu slova sa întărite, și nu numai că această moșie a orînduit-o fiului său celui mai mare pentru vecinica pomenire a sufletului său ce încă și baștina acestei moșii a fost a maicei lui Vasile, cu care au încăput răposatul satul de au mai cumpărat și alte părți; și mai vîrtos poruncește să fie dator tatăl a păzi fiilor săi numai a treia parte din averea lui, iar cu două părți îl volnicește să facă ce-i va fi voia, socotit-am și noi că această rînduială și așezare părintească ce iaste întărită și de blestem asupra fiilor săi să rămîie stătătoare și bine întemeiată, după cum însuși răposatul vornic, ca un tată fiilor săi și stăpîn averii sale, ce au socotit cu dreptul au rînduit și au așezat. Iar cea desăvîrșită hotărîre rămîie la stăpînească socoteală a Măriei Tale»⁴¹.

Din cercetarea sentinței date, reiese că mitropolitul Iacob Putneanul a fost un cunoscător al pravilei și, mai ales, al obiceiului țării. Sentința dată era în deplină conformitate cu litera pravilei, dar, în același timp, în deplină conformitate cu obiceiul locului, care consacra fără ezitare privatizarea accentuată a stăpînirii șefului de familie, libertatea de a testa, în limitele rezervei copiilor și dreptul de revocare al unui testament

37. Prof. Dr. St. Gr. Berechet, *Dreptul vechilor noștri ierarchi la judecarea mînenilor*, în «Biserica Ortodoxă Română», an. LVI (1938), nr. 11—12, p. 751; cf. Valentin Al. Georgescu și Petre Strihan, *Judecata domnească în Țara Românească și Moldova (1611—1831)*, Editura Academiei R.S.R., București, 1981, p. 35—40. 38. *Ibidem*, p. 752.

39. Vezi *Ms. nr. 1266, 1271 și 1468 C.R.V.*, Bibl. Acad. R.S.R.; C. Erbiceanu, *Descrierea manuscrisului arhim. Iacob Ioanitul. Sintagma sa alfabetică*, în «Biserica Ortodoxă Română», an. XVI (1892—1893), nr. 1, p. 31—60; cf. C. Turcu, *Cărți, Cărți și tipografii în secolul al XVII*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», an. XXXVI (1960), nr. 1, p. 25—29; Valentin Al. Georgescu, *Les ouvrages juridiques de la Bibliothèque des Mavrocordat*, în «Jahrbuch der österreichischen Byzantinistik», 18 (1968), p. 203—204.

40. Prof. St. Gr. Berechet, *op. cit.*, p. 744.

41. Iulian Marinescu, *Copii de documente din diferite arhive (1557—1853)*, în «Buletinul Comisiei Istorice a României», VIII (1929), p. 80—85.

vechi printr-unul contrar, mai recent. Despre respectarea obiceiului țării, al locului respectiv în judecarea cazurilor civile și penale, ne confirmă și un cercetător al vechilor noastre instituții, care constată că «rarele judecăți păstrate, mai numeroase și mai explicite în Moldova se sprijineau în general, pe lege și pe dreptate, după un criteriu de prioritate, greu de explicat în raport cu speța judecată»⁴². Trebuie precizat însă că acest criteriu nu este atât de greu de explicat în raport cu speța judecată dacă ținem seama și cunoaștem vechiul obicei al țării în privința rînduiei de judecată. Acest adevăr ni-l atestă, în secolul al XVII-lea, și mitropolitul Matei al Mirelor, fost egumen al minăstirii Dealul, care sfătuia pe domnitor ca «în ...judecăți (civile) ce vei face ține-te, fără abatere de legea țării, care n-are lipsă de legile împărăției, și cuprinde toată rînduiala de judecată.. Urmează dară rînduiala de judecată ce ai aflat-o în țară, și nu te teme că vei greși de ceva; iar de te vei abate de la legea țării, se vor anula multe judecăți ce tu vei face»⁴³. Mitropolitul Iacob Putneanul consacră, prin hotărîrea dată, un principiu vechi al țării, neformulat de textele pravilei, și anume legătura de bastină și de sînge dintre moștenitor și bunurile moștenite. Judecata mitropolitului Iacob consacră deci un obicei al locului, al satului arhaic românesc din Moldova. El se ținuse «fără abatere de la legea țării, care n-are lipsă de legile împărăției»⁴⁴, adică de nomocanoanele sau pravilele bizantine, așa după cum constatase și sfătuisse pe domnitor însuși mitropolitul grec Matei al mirelor.

Mitropolitul Iacob Putneanul a pus rînduială și în sistemul procedural al judecăților civile. La îndemnul său, Matei Ghica Voievod a decretat, la 1 august 1755, ca orice act de tranzacție, orice tocmeală să se facă cu «zapisu înscrisu» și în fața a doi trei martori, ca în felul acesta să nu mai fie nevoie de jurăminte și cărți de blestem. «...Înștiințîndu-ne domnia noastră de la sfinția sa Preasfințitul mitropolit al țării Kir Iacob al nostru pre cinstit părinte duhovnicescu... — mărturisea Ghica Voievod — precum că aice într-această țară s-au obicinuit, atît partea politicească cît și partea bisericească, la toate tocmelele ce fac... și alte pricini ca aceste toate le fac față de scrisoare și fără de marturi și cînd se întîmplă între unii ca aceștia vre-o pricină de judecată, n-au cu ce se dovedi unul cu altul, și judecătorii încă n-au de unde se lumina nefiîndu nici scrisoare, nici marturi, pentru care cele mai multe judecăți nu se pot îndrepta într-alt chip, fără numai cu jurămînt, ori cu cărți de blăstăm... într-acest chip am făcut hotărîre dimpreună cu Preosfințitul mitropolit ca de acum înainte oricine a avea a face tocmeală cu alt om... să o facă cu zapise, și încredințate zapisele cu doi trei marturi, de la oricarele lucru mare pînă la cel mai mic. Pentru ca să lipsească jurămintele și cărțile de blăstăm, și pierderea cea de suflete...»⁴⁵.

Mitropolitul Iacob Putneanul a judecat și diferite pricini ivite între minăstiri și unii boieri ai vremii, pămînteni sau greci, care încercau să încalce vechiul drept ctitoricesc al minăstirilor locului. În anul 1754, mitropolitul Iacob Putneanul — împreună cu cei trei episcopi sufragani, de Roman, Rădăuți și Huși — confirma și întărea minăstirii Humorului stăpînirea peste satele Dersca și Comănești. Acest act juridic este cunoscut și sub numele de «Cartea mitropolitului Iacob și a episcopilor Moldovei»⁴⁶.

42. Valentin Al. Georgescu, *Bizanțul și instituțiile românești pînă la mijlocul secolului al XVIII*, Ed. Acad. R.S.R., București, 1980, p. 81.

43. *Idem*, p. 226. 44. *Ibidem*.

45. Teodor Codrescu, *Uricariul*, pt. I, Iași, 1852, p. 170—171; vol. I, Iași, 1871, p. 329—331.

46. Ioan Bianu, *Catalogul manuscrisurilor românești*, București, 1907, t. I, p. 249. Această carte, care se află inserată și în *Condica minăstirii Humorului*, din anul 1779, este inventariată la Biblioteca Academiei R.S.R. la cota *manuscris nr. 111 C.R.V.*, f. 32.

Concluzii

Așa după cum constata și actualul său urmaș în scaunul mitropolitan al Moldovei, înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist, Iacob I Putneanul a fost «pildă de slujire a naștințelor naționale, atașându-se prin aceste crezului și luptei înaintașilor săi în apărarea și afirmarea drepturilor naționale ale istoricei mitropolii a Țării Moldovei...»⁴⁷.

Exponent al atitudinii de rezistență a ierarhilor pămînteni față de încercările domnilor fanarioți de a greciza Biserica Moldovei, mitropolitul Iacob Putneanul a întruchipat conștiința de libertate națională a românilor, de afirmare a conștiinței de neam și de luminare a poporului său. Viața sa a fost o adevărată slujire închinată bisericii și neamului său. Dar, așa după cum procedase înaintea sa și alți ierarhi ai bisericii noastre, distinsul ierarh cărturar, Iacob Putneanul, a patronat tipărirea de cărți pentru români, în limba neaoșă românească, precum și în limba altor popoare⁴⁸ ortodoxe ale vremii care aveau trebuință de cărți de cult.

Activitatea mitropolitului Iacob Putneanul ne dovedește că vrednicul ierarh a fost apărător al pravilei sfinte și al obiceiului țării sale, ale așezămîntului ctitoricesc și al dreptului episcopului locului de a exercita jurisdicție canonică asupra minăstirilor. Mitropolitul Iacob Putneanul a fost preocupat în activitatea sa canonicopastorală de respectarea și aplicarea dispozițiilor și normelor canonice înscrise în pravila țării și întărite de obiceiul canonic al bisericii Moldovei. Activitatea sa judecătorească îl arată a fi nu numai un bun cunoscător al pravilei și al obiceiurilor țării dar și un dîrz apărător al acestora. Actul sinodal de la 1752 rămîne dovada cea mai grăitoare. Activitatea sa, diversitatea preocupărilor sale canonice, concretizată și în întocmirea și tipărirea unor pastorale și pravilioare⁴⁹, pentru biserica sa, îl situează în galeria marilor ierarhi ai Bisericii strămoșești, vrednici de pomenire și urmat.

Pr. asist. univ. Dr. NICOLAE V. DURĂ

47. † Teoctist, Mitropolit al Moldovei și Sucevei, *op. cit.*, p. 46.

48. În anul 1752 se tipărea la Iași, în tipografia Mitropoliei, cu binecuvîntarea Mitropolitului Iacob Putneanul, «*Slujba Sfințului Timotei*», în limba greacă, pentru Biserica Ortodoxă a Eladei, (cf. I. Bianu și D. Simonescu, *Bibliografia românească veche 1508–1830*, t. IV, ed. Acad. Rom., București, 1944, p. 72 ; cu binecuvîntarea mitropolitului Iacob I Putneanul s-a tălmăcit în românește și s-a tipărit în tipografia mitropolitană din Iași și «*Leatopisețul* sau adunarea în scurt din multe feluri de leatopisețe pentru începerea slavenilor a neamului roșii...», (*Catalogul manuscrisurilor românești* întocmit de I. Bianu și G. Nicolăiasa, publ. de Acad. Rom., Craiova 1931, p. 41–43).

49. Întrucît preocupările canonice ale mitropolitului Iacob Putneanul în pastoralele, pravilioarele, cărțile de blestem și predosloviile sale vor face obiectul unei alte lucrări, menționăm aici doar titlurile pastoraletor și pravilelor identificate.

A. Pastorale :

1. *Carte pastorală adresată preotului Dimitrie*, Iași, 1752, 28 august ; cf. *Catalogul foi volante*, Ms. nr. 109, Biblioteca Academiei R.S.R. ; D. Dan, *Mîndstirea și comuna Putna*, București, 1905, p. 95 ; I. Bianu și D. Simonescu, *op. cit.*, p. 72.

2. *Pastorală dată preoților din ținutul Hotinului*. Originalul acestei pastorale se află la mîndstirea Putna, cu nr. inv. 183 ; Cf. Dimitrie Dan, *Cronica Episcopiei de Rădăuți*, Viena, 1912, p. 113.

3. *Pastorală adresată credincioșilor din 15 septembrie 7268 (1759)*, Ms. nr. 312, C.R.V., Bibl. Acad. R.S.R.

B. Pravilioare :

1. *Sinopsis, adică adunarea celor șapte Taine...*, Iași, 1751.

2. *Adunare de multe învățături*, Iași 1753, Ms. nr. 284, C.R.V., Bibl. Acad. R.S.R.

3. *Carte de duhovnicie*, Iași, 1755, în posesia mîndstirii Putna cu nr. inv. 137.

4. *Sinopsis, adică adunare de multe învățături*, Iași, 1757, Ms. nr. 365, B.R.V., Bibl. Acad., R.S.R.

ISTORICUL EUSEBIU DE CEZAREEA DESPRE ORIGEN

Scriitorul grec Origen († 254) a fost unul dintre cei mai valoroși teologi și scriitori ai Bisericii creștine, din primele trei veacuri, mai ales în studiile exegetice referitoare la cărțile Sfintei Scripturi.

El a reușit să îmbine într-o sinteză interesantă cercetările teologice ale primelor veacuri creștine, concentrându-le cu ajutorul cărților Sfintei Scripturi în jurul persoanei divino-umane a Mântuitorului Hristos. De aceea opera lui teologică a exercitat asupra contemporanilor și exercită până azi o influență considerabilă.

«Niciodată vreun om nu a fost mai discutat decât Origen», scria la începutul secolului nostru un reputat teolog «acamat de unii ca cea mai mare lumină a Bisericii după Sfinții Apostoli, hulit de alții ca flagelul Ortodoxiei și părintele tuturor ereticilor; el a văzut lumea împărțindu-se în două tabere, pentru sau împotriva lui. De cele două părți, aproape în număr egal, găsim și eretici dar și sfinții dascăli ai Bisericii încit, dacă s-ar lua în considerație majoritatea sufragiilor, hotărțrea ar fi nesigură. Nici autoritatea adversarilor săi nu poate să-l condamne fără rezerve, nici însușirile apărătorilor săi nu-l pot achita fără cercetări și poate că atitudinea cea mai justă și poate cea mai înțeleaptă este neutralitatea binevoitoare constând din admirație, milă, simpatie, recunoștință și discretă dezaprobare, pe care au avut-o față de el cei mai de seamă Părinți ai Bisericii»¹.

Cel care s-a ocupat foarte mult de viața și opera lui Origen, a fost istoricul bisericesc Eusebiu de Cezareea, fiind unul din marii lui admiratori și cunoscători. Eusebiu dispunea de un material foarte bogat, scris și oral, referitor la viața catehetului din Alexandria. Întinsa operă a lui Origen și mai ales corespondența sa, amintirile contemporanilor lui, dintre care unii trăiau până în epoca lui Eusebiu, consemnările lui și întreaga tradiție necrisă ce s-a format în jurul personalității sale, au constituit izvoare prețioase ce au stat la dispoziția marelui istoric pentru a întocmi și dedica alexandrinului un medalion în cartea a VI-a a Istoriei sale bisericești. Eusebiu spune că «ar trebui o carte specială pentru a descrie toată viața sa (viața lui Origen). Eu nu voi scrie; — adaugă el — decât principalele împrejurări pe care le-am cules din scrisori și din alte opere ale acelor ce l-au cunoscut mai bine și care trăiesc și astăzi»². De menționat că părintele istoriei bisericești, împreună cu Pamfil, a alcătuit o lucrare specială în șase volume (cărți) dedicată marelui Origen, menționată de el sub titlul de «Apologia lui Origen». Întrucât această care s-a pierdut, vom prezenta pe marele catehet după relatările pe care Eusebiu le face în Istoria sa bisericească.

I — Tinerețea lui Origen

Origen apare în Istoria bisericească a lui Eusebiu în timpul persecuției lui Septimiu Sever (192—211) trecînd de la perioada copilăriei la aceea a adolescenței³.

După cele relatate de marele istoric, Origen se naște, probabil la Alexandria, în jurul anului 185 dintr-o familie creștină. Numele său, care însemna «născut din Ho-

1. F. Prat, *Origène*, ed. Brad, Paris, 1907, p. IX—X, vezi și Pr. Prof. Sebastian Chilea, *Despre ipotezele lui Origen*, în «Studii teologice», XXX (1978), nr. 1—2, p. 63.

2. Eusebiu, *Istoria Bisericească*, VI, 2, 1, ed. Gustav Bardy, Eusèbe de Césarée, *Historie Ecclesiastique*, t. II, livre VI, (Collection Sources chrétiennes, no. 41), Paris, 1955, p. 83.

3. *Ibidem*, VI, 2, 2, ed. cit., p. 83.

rus», atestă că neamul său era de origine greacă. El era cel mai mare dintre cei 7 frați.

Tatăl său, Leonida, un creștin foarte învățat și cu mare evlavie i-a dat educația completă a timpului, adică instrucția profană elementară și pe cea religioasă creștină. Atmosfera religioasă din familie și geniul său personal, au făcut din Origen un tânăr rivnitor pentru credință și pentru interpretarea complexă a Sfintei Scripturi. Tot această atmosferă a contribuit la formarea copilului și orientarea tinărului. În al zecelea an al domniei lui Septimiu Sever, deci în 202, pe când guvernator al Alexandriei și al întregului Egipt era Laetus și pe când persecuția era în toi, Origen, deși era foarte tânăr a fost cuprins de dorul de a se încunună cu mucenicia. Despre acest lucru Eusebiu spune că «sfârșitul lui ar fi fost aproape, dacă providența cerească nu s-ar fi slujit de mama lui, care l-a rugat la început să aibă milă de dragostea maternă pe care i-o purta. Văzându-l foarte perseverent în hotărârea sa, mama lui i-a ascuns hainele, obligându-l să rămână acasă. Neputind să facă nimic, trimise tatălui său Leonida, care era arestat, o scrisoare plină de îndemnuri la martiriu, în care-i spunea textual: «Fii atent să nu cugeți la altceva din cauza noastră»⁴.

Această atitudine a lui, era rezultatul atmosferei din familie și al unei atente educații pe care i-o făcea tatăl său Leonida și pe care el și-o adincea personal. În acest timp Origen își punea bazele credinței, exercitându-se în dumnezeieștile Scripturi, învățând fără limită. Tatăl său se îngrijea, în mod deosebit, de inițierea lui în studiile biblice, cerându-i zilnic să reproducă pe de rost câteva pasaje scripturistice și analize din ceea ce a citit. Exercițiile biblice îi plăceau foarte mult. Eusebiu relatează că: «Nu se mulțumea cu sensul simplu și elementar al lecturilor, ci căuta ceva mai deplin și se preocupa de sensuri mai profunde. Adeseori el incurca pe tatăl său prin problemele pe care le puneă asupra locurilor cele mai dificile. Leonida îl muștra pentru îndrăzneala sa și îi spunea să se mulțumească cu cuvintele simple ce le dădeau cuvintele Scripturii, fără să încerce să aprofundeze lucruri care depășeau vârsta lui»⁵. Mai departe el însă arată că: «Leonida, în sinea lui, simțea o bucurie nemărginită și mulțumea lui Dumnezeu, unicul autor al tuturor bunurilor, că i-a dat un astfel de fiu»⁶, și continuă marele istoric: «se zice că Leonida intra adesea în camera lui Origen, pe când acesta dormea, și îl săruta pe piept cu respect ca și cum Duhul Sfânt îi sfințise partea dinăuntru și se socotea fericit că are un asemenea copil»⁷.

După moartea martirică a tatălui în 202, când Origen avea 17 ani, i-a fost confiscată averea de către agenții imperiali, încât el și familia sa ajung la grea strimtoare materială. Dumnezeu însă, afirmă Eusebiu, «i-a purtat de grijă și l-a ocrotit, făcând să fie primit și pus în afară de orice grijă de către o femeie bogată care avea în casa ei un om celebru pe nume Pavel de Antiohia. Acesta favoriza pe ereticii din Alexandria»⁸. El, împreună cu doamna bogată, considera pe Origen ca pe fiul lor adoptiv și-l copleșeau cu atenții. Dar, spune părintele istoriei, deși era în legătură cu acest eretic, el dădea semne de ortodoxie în sensul că «deși mulți nu numai eretici, dar și neeretici se adunau în jurul ereticului, care avea o reputație mare, Origen evita tot-

4. *Ibidem*, VI, 2, 6, ed. cit., p. 84; vezi și Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Patrologie. Manual pentru uzul studenților Institutelor teologice*, București, 1956, p. 97.

5. Eusebiu, *Istoria Bisericească*, VI, 2, 9, ed. cit., p. 85.

6. *Ibidem*, VI, 2, 10 ed. cit., p. 85.

7. *Ibidem*, VI, 2, 10, ed. cit., p. 85.

8. *Ibidem*, VI, 2, 13, ed. cit., p. 85—86.

deauna să se roage lui Dumnezeu împreună cu Pavel, ținînd cu pietate regula Bisericii și mărturisind, cum zice el însuși, rezerva pe care trebuie să o aibă oricine față de falsa doctrină»⁹.

Paralel cu pregătirea în Sfînta Scriptură, Origen s-a inițiat și în cultura vremii. Parcurgînd ciclul inferior și cel superior al artelor liberale, el, zice Eusebiu, «își făcu o pregătire suficientă în aceste științe, cu deosebire în gramatică, în retorică și în filosofie, pentru ca să-și poată cîștiga existența»¹⁰.

Tot în această perioadă Origen își însușește profund cunoștințele de cultură și îndeosebi de filosofie elenică. Acest lucru îl aflăm de la Porfiriu, filosof neoplatonic, ucenic și comentator al lui Plotin, dar și dușman al creștinismului. În cartea a III-a a operei sale «Contra creștinilor», Porfiriu, spune Eusebiu, după ce critică metoda exegetică folosită de creștini în interpretarea scrierilor lui Moisi, și îndeosebi alegorismul practicat de oameni care «vrăjesc prin mîndrie simțul critic al sufletului», continuă «chipul acestei absurdități vine de la un om pe care l-am întîlnit și eu în prima mea tinerețe și care a fost și este încă foarte celebru prin scrierile pe care le-a lăsat, e vorba de Origen, a cărui reputație e larg răspîdită la învățătorii acestor doctrine. Acesta a fost elevul lui Amoniu (Sakkas) care a avut în vremea noastră un foarte mare succes în filosofie. Origen a tras un folos foarte mare de la magistrul pentru abilitatea în vorbire, dar cu privire la orientarea dreaptă a vieții, el a luat o cale opusă căii aceuia. În adevăr, Amoniu fusese creștin crescut de părinții săi în ambianța creștină; cînd a intrat în contact cu rațiunea și cu filosofia, îndată a trecut la felul de viață potrivit legilor (scilic, concepției păgîne) Origen dimpotrivă, elev educat în cultura elenică, s-a pierdut într-o lucrare barbară (în creștinism), căreia dedicîndu-i-se, s-a alterat pe sine și capacitatea sa între ale științei, trăind după stilul vieții creștine și împotriva legilor, dar avînd concepție grecească cu privire la lucruri și la divinitate; dădea ca suport unor mituri străine, elemente de cultură grecească. El era în contact continuu cu Platon, cu operele lui Numeniu, ale lui Croniu, ale lui Apolodor, ale lui Longhin, ale lui Moderat, ale lui Nicomah; se întreținea cu oameni instruiți în operele pitagoricienilor; se folosea de cărțile lui Chaimon stoicul și ale lui Cornutus. De la acesta a cunoscut metoda alegorică a miturilor grecești pe care a adoptat-o scrierilor iudaice»¹¹.

Eusebiu observă că, dacă Porfiriu spune adevărul cînd arată formația și vasta cultură a lui Origen, el nu mai spune adevărul cînd susține că acesta «fiind elen și educat în cultura elenică..., s-a convertit de la păgînism la creștinism»¹². Origen nu a fost niciodată păgîn, familia lui fiind creștină de cîteva generații. El a păstrat învățătura creștină de la strămoșii săi. Dacă ar fi fost întii păgîn și ar fi devenit creștin prin convertire, lucrul acesta ar fi trebuit să fie înregistrat și de creștini în vreun fel. Dar nimeni, nici Eusebiu, nici chiar marele catehet alexandrin nu știe așa ceva.

Cultura elenică pe care Origen o aprofundează, el însuși o apreciază ca fiindu-i necesară. Eusebiu extrage următorul pasaj dintr-o scrisoare a lui, referitor la această problemă. «După ce m-am dedicat cu totul studiului cuvîntului lui Dumnezeu și faima numelui meu se răspîndise, veneau la mine cînd eretici, cînd persoane formate în

9. *Ibidem*, VI, 2, 13, ed. cit., p. 86.

10. *Ibidem*, VI, 2, 1–11, p. 84–85.

11. *Ibidem*, VI, 19, 5–8, ed. cit., p. 114–116, vezi și Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Eusebiu și Ieronim despre Origen*, în «Studii teologice», XII (1960), nr. 9–12, p. 598.

12. Eusebiu, *Istoria Bisericească*, VI, 19, 7, 9, ed. cit., p. 115–116.

disciplinele elenice și mai ales în filosofie. Mi s-a părut atunci potrivit să cercetez cu atenție învățăturile ereticilor și spusele filosofilor despre adevăr. Am făcut aceasta imitând pe Panten, care, înaintea noastră, a fost folositor multora și care-și făcuse o serioasă pregătire la eleni; și imitând pe Heraclas, care acum stă așezat printre preoții din Alexandria. Pe acesta din urmă l-am aflat la dascălul de învățături filosofice, întărindu-se pe lângă el de cinci ani, înainte de a fi început eu însumi să audiez aceste cursuri. După ce a părăsit costumele obișnuite de care se servea mai înainte, în această vreme el îmbracă haina de filosof pe care o păstrează pînă acum și nu încează de a cerceta cărțile elenilor pe cit îi stă în putință»¹³.

Atît înainte de profesorat, dar mai ales în timpul acestuia, Origen era solicitat de anumiți auditori sau vizitatori în probleme variate de doctrină. El nu ar fi putut să facă față acestei situații dacă nu ar fi citit și aprofundat continuu cărțile de credință, de știință și de doctrină ale școlilor eretice și filosofice de dinainte și din vremea sa. Cu cit faima lui creștea, cu atît el trebuia să fie mai pregătît.

II Origen profesorul și preotul

Datorită persecuției lui Septimiu Sever, creștinii mai învățați din care făcea parte și Clement Alexandrinul, au plecat din Alexandria, încît la didascaleul condus de acesta nu mai exista personal catehetic. Prezența unui catehet la didascaleu era cu atît mai necesară cu cit unii păgini veneau aici să asculte cuvîntul lui Dumnezeu. Printre aceștia, Eusebiu amintește pe Plutarh și pe fratele său Heraclas, care au venit la Origen, acesta fiind încă învățăcel la didascaleu, pentru a auzi de la el învățăturile creștine¹⁴. Atunci episcopul Dimitrie al Alexandriei încredință acestuia conducerea școlii catehetice (didascaleului). Eusebiu afirmă că: «Origen nu avea decît optsprezece ani cînd învăța pe catehumeni, și a făcut progrese mari în această funcție, în timpul persecuției ce s-a pornit împotriva Bisericii, în timpul guvernatorului Aquila, încît el deveni foarte renumit între creștini»¹⁵. După cum se vede el își începe cariera de catehet în perioada persecuțiilor.

Nu se știe cu exactitate în ce măsură erau organizate cursurile la școala din Alexandria înainte de Origen, dar cînd a ajuns el conducătorul ei, întîmpină greutăți din cauza numărului prea mare de auditori. Pentru că nu putea să cuprindă toate obligațiile ciclului profan și creștin de cursuri și pentru că numărul celor care participau la cursuri era prea mare, s-a gîndit să întrerupă ciclul profan. Eusebiu atribuie mai mult decît atît lui Origen și anume că: «acesta a recunoscut, spune Eusebiu, că nu poate îndeplini sarcina de a preda în continuare gramatica și socotind că este nepotrivire între învățătura științelor gramaticale și munca de însușire a cunoștințelor dumnezeiești, fără să mai întîrzie, a scos învățămîntul științelor gramaticale ca inutil și contrariu studiilor sacre»¹⁶. Probabil că Eusebiu reproduce aici un proiect fugitiv al lui Origen, pe cînd era singur, intrucît se știe că marele catehet aprecia foarte mult cultura profană. Aceasta ar concorda cu amănuntul că, exact în acea perioadă el își vindea cărțile, pentru a trăi din vânzarea lor, cu patru oboli pe zi¹⁷. Se pare că acest

13. *Ibidem*, VI, 19, 12–14, ed. cit., p. 116–117.

14. *Ibidem*, VI, 3, 2, ed. cit., p. 87.

15. *Ibidem*, VI, 3, 3, ed. cit., p. 87.

16. *Ibidem*, VI, 38, ed. cit., p. 140.

17. *Ibidem*, VI, 3, 9, ed. cit., p. 92–93.

gînd al lui Origen a fost caracter trecător, pentru că tot Eusebiu spune că el «văzînd că este cu neputință de a avea liniștea necesară pentru a medita asupra adevărurilor Sfinte ale Scripturii, pentru a explica părțile grele și a instrui în același timp pe catehemenii ce veneau de dimineață pînă seara, pentru a învăța primele lucruri din religia creștină, despărți pe discipolii săi în două clase, dădu pe începători unuia din amicii săi, foarte pregătit și dedicat studiului Sfintei Scripturi, inițiat chiar și în filosofie, anume Heraclas, și el rămînea cu o parte din ei»¹⁸.

Într-un alt text Eusebiu afirmă că Origen, pe ucenicii care-i socotea mai înzestrați de la fire, îi pune să învețe filosofia, geometria, aritmetica și alte studii elementare, după aceea îi avansa în studiul sectelor filosofice, explicit, comentînd și examinînd scrierile lor. Cei care erau mai puțin înzestrați — și aceștia erau destul de mulți — erau îndrumați spre studiile gramaticale, pe considerentul că aceștia le vor folosi pentru înțelegerea mai aprofundată a Sfintei Scripturi¹⁹. Deci studiile profane precedau studiilor creștine și erau considerate necesare pentru însușirea învățăturii creștine.

Origen a predat în învățămîntul catehetic și la Alexandria și la Cezareea Palestinei. Despre profesoratul său la Alexandria, Eusebiu spune că marele catehet se consacra în întregime zi și noapte, desfășurîndu-l în fața tuturor celor ce veneau la el: «o parte a acestui învățămînt consta în studiile personale pe care le făcea mai ales noaptea, iar cealaltă parte în predarea propriu-zisă»²⁰.

La Cezareea Palestinei, Origen a continuat ceea ce făcea la Alexandria.

Cursurile sale erau frecventate de mulți catehemeni, ceea ce irita autoritățile romane.

După cum afirmă Eusebiu, Origen își face renume și prin zelul și căldura cu care trata pe toți sfinții martiri, cunoscuți și necunoscuți, pe care acesta îi asista, și pentru care de multe ori a fost chiar în primejdie de moarte. «El mergea după ei nu numai la temnițe și înaintea tribunalelor»²¹. «Blîndețea cu care îi îmbrățișa și le dădea sărutarea păcii — precizează același autor — ațîța atît de tare minia păgînilor contra lui, încît l-ar fi ucis cu pietre, dacă Dumnezeu nu l-ar fi păzit de aceste primejdii»²². Mulți dintre acești martiri erau propriii săi ucenici: Plutarh, Sedenus, Heraclid, Herm, al doilea Serenus, o catehemenă Potamiana, Vasilide²³. Cu prilejul executării unora dintre ei, mulțimea compatrioților prezenți era pornită săucidă pe Origen însuși, socotindu-l pricină directă a morții lor, cum s-a întîmplat în cazul lui Plutarh²⁴. Deci nu numai ucenicii săi erau în primejdie ci chiar și el însuși. Eusebiu precizează că: «Nu se știe de cîte ori el (Origen) a simțit efectele ajutorului lui Dumnezeu împotriva celor întreprinse de dușmanii săi, care nesuportînd ca el să atragă în fiecare zi mulțime de persoane la credință, înconjurau adeseori casa lui, fiind înarmați, și-l obligau să-și schimbe locuința, iar el era totdeauna același, avea totdeauna același zel pentru

18. *Ibidem*, VI, 15, ed. cit., p. 109.

19. *Ibidem*, VI, 18, 3-4, ed. cit., p. 112-113; vezi și Pr. Prof. G. Coman, *art. cit.*, p. 607.

20. Eusebiu, *Istoria Bisericească*, VI, 8, 6, ed. cit., p. 88; vezi și Pr. Prof. Ioan G. Coman, *art. cit.*, p. 607.

21. Eusebiu, *Istoria Bisericească*, VI, 3, 4, ed. cit., p. 87.

22. *Ibidem*, VI, 3, 5, ed. cit., p. 88.

23. *Ibidem*, VI, 5, 1, ed. cit., p. 91.

24. *Ibidem*, VI, 3, 1-6, 4, 5, ed. cit., p. 86-87, 90-91.

credința creștină și arăta că morala sa se sincronizează perfect cu adevărul discursurilor sale»²⁵.

Prestigiul învățămîntului lui Origen era mărit de acela al sfințeniei și al înțelepciunii sale. El ducea o viață foarte sobră. Eusebiu spune că «pentru a nu fi povară nimănui, a vîndut o mulțime din cărțile pe care le avea, de autori profani, și se mulțumea cu cei patru oboli (bani) pe zi, pe care îi oferea cel ce le cumpăra. Foarte mulți ani a dus această viață de filosof, lipsindu-se de tot ceea ce ar fi alimentat pasiunile tinereții, postea și lucra toată ziua; iar noaptea și-o consacra studiului Sfintei Scripturi, rezervîndu-și pentru somn foarte puțin timp, și nu dormea decît pe pămînt»²⁶. Mai departe, marele istoric relatează cum a înțeles Origen să pună în practică cuvintele Mintuitorului prin care ne-a recomandat să nu avem decît o haină, să nu purtăm încălțăminte și să nu ne îngrijim de ziua de mîine. Încercînd să le țină «cu exactitate», precizează părintele Istoriei bisericești, «el sta în frig și golătate, împingînd sărăcia pînă la limita extremă. Mulți dintre cei care l-au văzut îndurînd aceste lucruri mari pentru slava Evangheliei doreau să-și împartă cu el bunătățile lor. Însă ei nu-l puteau convinge să renunțe la felul lui de a trăi»²⁷. Și același istoric continuă: «se spune că foarte mulți ani s-a abținut de la vin și de la alte lucruri care nu erau indispensabile pentru hrană, ceea ce l-a adus în situația de a se îmbolnăvi de piept. O astfel de virtute exemplară nu a fost lipsită de imitatori. Ea a atras pînă și filosofi păgîni sub conducerea sa. Ei au învățat de la el principiile credinței noastre și unii dintre ei au făcut progrese însemnate în această școală, încît au ajuns pînă la cununa martiriului»²⁸.

Datorită grijii excesive pentru prestigiul didascalului, și pentru a înlătura orice bănuială asupra persoanei sale, Origen a comis o greșeală, care reflectă lipsă de maturitate, dar în același timp, dovedește credință și curățenie morală. Eusebiu spune că «interpretînd în mod literar cuvintele Mintuitorului din Matei 19, 12, «Sînt fameni care singuri s-au făcut fameni pentru împărăția cerurilor» el s-a castrat spre a putea astfel vorbi liber nu numai cu bărbații, ci și cu femeile pe care le instruia. A vrut să țină această faptă în secret, dar pînă la urmă ea s-a vădit. Cînd Dimitrie episcopul de Alexandria a aflat-o a fost cuprins de mișcare și a admirat curățenia credinței sale, îndemnîndu-l «să-și intensifice osteneala (munca) pentru instruirea noilor credincioși»²⁹. «Cînd, însă», adaugă Eusebiu, «a văzut că reputația lui se mărea din zi în zi, el (Dimitrie) și-a schimbat sentimentele și printr-o josnică invidie, la care oamenii sînt supuși, a trimis o circulară la toți episcopii pentru a publica și a condamna fapta sa»³⁰.

În anul 215, datorită masacrelor ordonate de Caracalla în Alexandria, s-a dus în Palestina unde și-a continuat activitatea de profesor, predînd lecții la Cezareea. Deși nu era preot, episcopii locului i-au cerut să explice Sffnta Scriptură în fața comunității Bisericii, ceea ce a și făcut. Prin aceasta, însă, a stîrnit protestul episcopului Dimitrie al Alexandriei, de care el depindea ca profesor și fiu spiritual, intrucît acesta nu era preot, iar un laic nu are voie să predice în Biserică. Cu privire la aceasta Eusebiu spune că: «Teoclist, episcop de Cezareea și Alexandru au scris lui Dimitrie,

25. *Ibidem*, VI, 3, 6–7, ed. cit., p. 88.

26. *Ibidem*, VI, 3, 9, ed. cit., p. 89.

27. *Ibidem*, VI, 3, 10, ed. cit., p. 89.

28. *Ibidem*, VI, 3, 13, ed. cit., p. 90.

29. *Ibidem*, VI, 8, 3, ed. cit., p. 96.

30. *Ibidem*, VI, 8, 5, ed. cit., p. 96.

episcop de Alexandria, justificînd un astfel de lucru în felul următor: «Cit despre ceea ce ne spuneți că niciodată nu s-a auzit ca un mirean să fi predicat în Biserică, în prezența unui episcop, ne mirăm că sînteți atît de departe de adevăr. Toți care sînt capabili să contribuie la propășirea spirituală a credincioșilor sînt rugați de Sfinții episcopi să predice poporului precum Evlep a fost rugat de Leon de Laranda, Paulin de episcopul Cels la Iconiu, Teodor de episcopul Aticus la Sinnada. Acest lucru se mai petrece și în alte părți, deși noi nu știm»³¹. Deși tînăr, observă Eusebiu, Origen era cinstit nu numai de cei care-l frecventau în mod obișnuit, ci și de episcopii altor provincii.

Episcopul Dimitrie al Alexandriei îl cheamă la Alexandria, trimițînd diaconi pentru a grăbi întoarcerea sa. El s-a reîntors și și-a reluat funcțiile sale obișnuite³².

Eusebiu spune că în anul 231, «Origen fiind obligat de unele treburi bisericești, merge, trimis, în Ahaia (Grecia), și trecînd prin Palestina primi hirotonia în preot prin punerea mîinilor episcopilor din acea țară»³³. Marele istoric adaugă că hirotonia lui Origen a provocat neplăceri foarte mari, atît acestuia cît și altora, iar înfiistătătorii Bisericilor au luat hotărîri cu privire la ele³⁴. El precizează că «amănuntele acestei întîmplări le povestește în cartea a VI-a a *Apologiei lui Origen*, lucrare din care primele cinci cărți au fost scrise de Pamfil, și a șasea de părintele Istoriei bisericești, lucrare din care nu s-a păstrat decît cartea I, în traducerea lui Rufin. Potrivit informațiilor lui Pamfil, hirotonia lui Origen a provocat reacția puternică a episcopului Dimitrie, care, în două sinoade ținute la Alexandria, a scos întii pe noul preot din învățămînt, obligîndu-l să plece din Alexandria și apoi l-a și caterisit, deși primul sinod nu făcuse aceasta³⁵. Desigur nu hirotonia în sine, cît și faptul că ea a fost săvîrșită în altă Biserică și de către alt episcop decît cel care era în drept să o facă, a adus caterisirea și alungarea marelui didascăl. Episcopul Dimitrie se simțea ofensat în drepturile și în onoarea sa prin procedeu adoptat de episcopul din Cezareea Palestinei. Eusebiu, însă, pune gestul lui Dimitrie pe seama invidiei sale față de succesele și celebritatea crescîndă a lui Origen, al cărui nume și glorie erau pe buzele tuturor și a cărui reputație în virtute și înțelepciune era unică. Neputîndu-i reproșa altceva, adaugă el, «Dimitrie acuza pe Origen de o faptă săvîrșită de mult timp, în copilărie, și defăima în acuzația sa și pe cei care-l promovase pe catehet la preoție»³⁶.

Alungat din Alexandria, marele catehet se stabilește la Cezareea Palestinei. Cei doi episcopi palestinieni, Teoctist și Alexandru, l-au primit cu bucurie, i-au oferit condiții bune de trai și l-au îndemnat la lucru. El a înființat aici un nou didascaleion după modelul celui din Alexandria. Cursurile acestuia erau frecventate și de episcopii Firmilian al Cezareei Capadociei, Teoctist al Cezareei Palestinei și Alexandru al Ierusalimului, considerîndu-l pe Origen ca un dascăl unic și autorizîndu-l cu explicarea Sfintei Scripturi și cu învățămîntul bisericesc³⁷.

31. *Ibidem*, VI, 19, 16–19, ed. cit., p. 117–119.

32. *Ibidem*, VI, 19, 16–19, ed. cit., p. 117–119.

33. *Ibidem*, VI, 23, 4, ed. cit., p. 124.

34. *Ibidem*, VI, 23, 4, ed. cit., p. 124, vezi și Pr. Prof. Ioan G. Coman, *art. cit.*, p. 603.

35. Fotie, *Biblioteca*, cod. 118. Migne, P. G., 103, col. 397, B.C.; Cf. J. Hefele H. Leqlerc, *Histoire des Conciles*, tome I, première partie, Paris, 1907, p. 156–158; vezi și Pr. Prof. Ioan G. Coman, *art. cit.*, p. 603.

36. Eusebiu, *Istoria Bisericească*, VI, 8, 4–5, ed. cit., p. 96.

37. *Ibidem*, VI, 27, ed. cit., p. 129.

După afirmația lui Eusebiu, acesta a condus școala catehetică din Cezarea Palestinei pînă la persecuția lui Deciu (249—251), în timpul căreia marele catehet a suferit foarte mult. Origen, după cum spune Eusebiu, «a făcut în scrisorile sale o istorisire sinceră de toate intrigile pe care le-a pus la cale turbarea demonului împotriva sa în timpul acestei persecuții, de temnița în care a fost închis, de lanțurile cu care a fost legat, de butucii în care i-au fost puse picioarele, de cruzimea cu care i le strînsese pînă la a patra bortă, de amenințările de a fi ars de viu, de alte torturi care i s-au făcut, dar fără să fie omorît»³⁸. A mai trăit cîțiva ani după persecuția lui Deciu și a murit în vîrstă de 69 de ani la Tir, unde a fost și înmormîntat.

III. Origen teologul

După cele relatate de Eusebiu «faima lui Origen răspîndindu-se pretutindeni», veneau la el numeroși oameni, mulți pentru a verifica competența lui în «științele sacre», și i se atașau cu rîvnă, lăsîndu-se instruiți de el³⁹. Mai mult părintele Istoriei bisericești precizează că ereticii de vază ai vremii și filosofi cu renume — dar fără să dea și nume — frecventau cursurile lui Origen pentru valoarea lor reală intrinsecă, pe care ei o constatașeră direct. Fără această valoare, acești oameni nu l-ar fi căutat. Era o superioritate în geniul său personal de adîncire și de interpretare sacră a problemelor, în capacitatea sa de a împleti credința caldă a evreilor cu raționalismul grecilor și cu sintezele logico-mistice ale orientalilor. Lecturile sale erau foarte întinse, cum o spune filosoful contemporan și dușman, Porfiriu. Asemenea stare de lucruri, Eusebiu o înfățișează prin cîteva exemple care au avut efecte pozitive asupra ereticilor, între altele istorisind că: «în timpul acela, Ambrozie, partizan al ereziei lui Valentin, a trecut la ortodoxie, fiind convins prin puterea prediciei lui Origen și grație iluminării minții»⁴⁰. Și tot el încredințează că, pentru renumele său de teolog, Origen a fost chemat la Bostra în Arabia, întrucît episcopul Beril se îndepărtase de la dreapta credință, urmînd o învățătură greșită. Acesta afirma că Învățătorul și Domnul nostru Iisus Hristos nu a existat în formă ca ființă deosebită înainte de întruparea Sa și, deci, El nu avea o divinitate proprie, ci numai pe aceea a Tatălui, care sălășluia în El. Mai mulți episcopi au încercat să-l combată. Văzînd că nu-l pot convinge «l-au rugat pe Origen să vorbească cu el și acesta a făcut-o cu multă delicatețe și blîndețe pentru a cunoaște punctul său de vedere. După ce a descoperit rătăcirile sale, l-a făcut să le vadă atît de clar, încît l-a readus foarte ușor la calea adevărului»⁴¹. «Avem și astăzi în mîinile noastre», continuă Eusebiu, «scrierile lui Beril și actele sinoadelor ce au fost convocate împotriva lui, cu argumentele de care s-a folosit Origen pentru a-l combate»⁴².

Vorbînd mai departe de petrecerea sa în Arabia, părintele Istoriei bisericești arată că aici s-a ținut un sinod pentru soluționarea unei probleme ridicată de unii care afirmău că sufletul omenesc moare odată cu trupul și că este distrus după nimicirea acestuia, dar că în momentul învierii se va ridica și el cu acesta, și continuă același

38. *Ibidem*, VI, 39, 5, ed. cit., p. 142.

39. *Ibidem*, VI, 18, 2, ed. cit., p. 96—97.

40. *Ibidem*, VI, 18, 1, ed. cit., p. 112.

41. *Ibidem*, VI, 33, 2, ed. cit., p. 138.

42. *Ibidem*, VI, 33, 1—3, ed. cit., p. 135—136.

autor, că: «Origen fiind chemat la acest sinod, a vorbit cu alita convingere împotriva autorilor acestor vremi încît i-a convins să-și schimbe părerea»⁴³.

În altă ordine de idei, opera teologică a lui Origen era apreciată și de filosofil păgîni contemporani; și marele istoric citează autoritatea covârșitoare a filosofului Porfiriu, dușmanul creștinilor și al lui Origen, care, prin afirmațiile sale, omagiază pe savantul catehet mai mult decît toți admiratorii creștini ai acestuia. Porfiriu subliniază celebritatea lui Origen datorită operelor sale scrise și învățăturii sale. Din cele afirmate de Porfiriu și amintite de Eusebiu, reiese regretul acestuia că un om ca Origen nu a putut fi reținut de păgînism. Dacă Origen ar fi rămas un învățat grec sau, după cuvîntul lui Porfiriu, «dacă nu ar fi căzut din elenismul lui în «temeritatea barbară», adică în creștinism, ar fi ajuns o autoritate fără seamăn în cultura păgînă a secolului III. El putea fi așezat în panteonul filosofiei grecești, alături de Amonius Sakkas, cu care este comparat, și alături de alții. «Din această pricină — afirmă Eusebiu — grecii înșiși au proclamat pe catehetul alexandrin mare filozof»⁴⁴.

Renumele lui s-a răspîndit așa de mult, încît a ajuns pînă la conducerea provinciei Egiptului și chiar a Arabiei. Cu privire la acest lucru părintele Istoriei bisericești spune că: «pe cînd era el (Origen) la Alexandria, a venit un soldat cu scrisori de la guvernatorul Arabiei, către Dimitrie, episcopul acestei cetăți și către guvernatorul Egiptului, prin care îl ruga să-l trimită pentru a-i împărțiși doctrina sa. Origen s-a dus în Arabia și-a îndeplinit misiunea pe care a avut-o, iar după aceea s-a întors»⁴⁵. Dar faima lui nu s-a oprit la marginile acestor provincii, ci a ajuns pînă la conducerea imperială, lucru despre care face pomenire și Eusebiu «Mameea, mama împăratului Alexandru (Sever) (222—235), o femeie deosebit de pioasă, auzind vorbindu-se de Origen, a cărui reputație era foarte mare atunci, a dorit să-l cunoască și să-și dea seama de priceperea lui așa de admirată în lucrurile dumnezeiești. Cu prilejul unei opriri mai lungi în Antiohia, îl cheamă la ea prin garda personală. Origen răspunde acestei invitații stînd cîtva timp lîngă împărăteasă și explicîndu-i multe lucruri referitoare la doctrina creștină, unde slava lui Dumnezeu strălucește puternic. După aceea s-a reîntors la Alexandria»⁴⁶. Tot marele istoric spune că Origen a purtat corespondență cu împăratul Filip Arabul: «Există o scrisoare de la el către împăratul Filip, alta către soția sa, împărăteasa Severa»⁴⁷.

Opera lui Origen

a) GENERALITĂȚI, LUCRĂRI DE FILOSOFIE BIBLICĂ

Mediul universitar alexandrin, profesoratul său, numeroasele controverse ale vremii, necesitatea de a preciza de aproape sensul Sfintei Scripturi, cartea revelată în jurul căreia răsăreau și se dezvoltau viața creștină și spiritualitatea Bisericii, apoi multiplele sale relații, îl obligau pe Origen să scrie în continuu. Eusebiu observă că după ce a depășit vîrsta de 60 de ani, marele catehet alexandrin dispunînd de o bogată pregătire și de o mare facilitate în vorbire, a permis să fie scrise omiliile sale, lucru pe care nu-l făcuse niciodată mai înainte»⁴⁸.

43. *Ibidem*, VI, 37, ed. cit., p. 139, vezi și Pr. Prof. G. Coman, *art. cit.*, p. 609.

44. Eusebiu, *Istoria Bisericească*, VI, 18, 3, ed. cit., p. 112.

45. *Ibidem*, VI, 19, ed. cit., p. 117.

46. *Ibidem*, VI, 21, 3—4, ed. cit., p. 121.

47. *Ibidem*, VI, 36, ed. cit., p. 139.

48. *Ibidem*, VI, 36, ed. cit., p. 138.

De menționat că tradiția literară creștină relatează că Origen a redactat și publicat foarte multe opere. Eusebiu precizează că ar fi nevoie de o lucrare specială pentru catalogul cărților lui Origen, lucrare care a și fost executată de preotul Pamfil, iar istoricul bisericesc a inserat-o în Viața acestuia. Din cuvintele acestuia reiese că în acest catalog nu figurau decât cărțile lui Origen, ajunse pînă la Pamfil și pînă la ei⁴⁹. Deci se poate constata că nu toate operele lui Origen se păstrau pînă la Eusebiu. Acest număr se va micșora progresiv, paralel cu luptele antiorigeniste din sec. IV—VI.

Origen a abordat toate genurile majore ale teologiei, ale filosofiei, ale culturii, ale istoriei, ale vieții umane în general. El nu a evitat niciuna din problemele care l-au confruntat și și-a dat silința să le soluționeze în spiritul Sfintei Scripturi și al Sfintei Tradiții, fără să reușească totdeauna.

Școlile catehetice din Alexandria și Cezareea Palestinei urmăreau pregătirea catehumenilor în vederea primirii botezului și prin aceasta a intrării lor în Biserică. Această pregătire se desăvârșea prin citirea și explicarea Sfintei Scripturi. Dar aceasta, uneori, ridica probleme greu de înțeles pentru oamenii străini de ea. Adesea dificultățile de înțelegere a Sfintei Scripturi se iveau din nesiguranțele, inexactitățile sau aproximațiile textului sacru. Textul Vechiului Testament, era cel tradus în grecește, adică textul Septuagintei, versiunea de autoritate care circula în comunitățile creștine și în comunitățile iudaice din diasporaua elenistică.

Origen nu era omul care să se complacă în nedumeriri, el voia să aibă un text clar, sigur și definitiv pe care să-l poată tâlmăci în catehezele sale, și în același timp să fie o bază puternică pentru ridicarea edificiului său doctrinal, a teologiei sale. În această situație, Eusebiu spune că: «Origen se apucă să facă o revizuire a Septuagintei. El căuta să-și procure textele biblice ebraice cele mai vechi în uz la iudei. A găsit și alte versiuni grecești decât Septuaginta ale originalului ebraic: versiunea lui Aquilla, aceea a lui Symmah și aceea a lui Theodotion, pe care le-a scos din locuri ferite. Neputînd identifica cui aparțin, Origen precizează numai unde le-a găsit: pe una (pe care?) la Nicopolis, aproape de Actium, pe cealaltă într-un loc analog. Despre una din versiunile grecești Eusebiu spune că Origen a găsit-o într-un pithos la Ierihon, în vremea lui Antoniu, fiul lui Septimiu Sever (192—211), adică în vremea lui Caracalla (211—217). Să fie vorba de traducerea lui Symmah?, Eusebiu nu precizează. Origen ne informează că și-a procurat lucrarea lui Symmah (inclusiv niște glose asupra Scripturii), de la o oarecare Iuliana, care le avea moștenire de la Symmah»⁵⁰.

Eusebiu susține probabil printr-un lapsus că la cele patru ediții consacrate și oarecum recunoscute, adică: Septuaginta, Aquila, Theodotion și Symmah, Origen a adăugat trei ediții: a cincea, a șasea și a șaptea. Șapte ediții ar fi fost Heptaplă nu Hexaplă a Psalmilor, căci numai de Psalmi este vorba. În ce a constatat exact munca lui Origen? Eusebiu precizează că: «el adunînd toate aceste ediții într-una și aceeași carte și împărțindu-le în cola (stihuri sau rînduri cu înțeles de-sine-stătător) le-a pus față în față, unele cu altele, inclusiv cu textul ebraic și așa ne-a lăsat exemplarul numit Hexaplă. El a alcătuit separat o ediție din versiunile lui Aquila, Symmah, Theodotion și Septuaginta într-o Tetraplă»⁵¹.

49. *Ibidem*, VI, 32, 3, ed. cit., p. 134—135, vezi și Pr. Prof. Ioan G. Coman, *art. cit.*, p. 612.

50. Eusebiu, *Istoria Bisericească*, VI, 16—17, ed. cit., p. 110—111.

51. *Ibidem*, VI, 16, 4, ed. cit., p. 110—111.

Această muncă de confruntare a edițiilor grecești cu originalul ebraic și încercarea de a corecta, prin aceasta, Septuaginta, trecînd în revistă fiecare cuvînt pe fiecare propoziție sau unitate semantică, semnăind lipsurile într-un fel iar plusurile în altul, a însemnat un efort uriaș.

Hexapla și Tetrapla lui Origen au însemnat un mare și decisiv pas în crearea teologiei creștine ca știință, căci Sfînta Scriptură era și este baza acestei științe.

b) LUCRĂRI EXEGETICE LA VECHIUL TESTAMENT

Eusebiu dă amănuntul că îndată după întoarcerea din vizita făcută împărătesei Mameea, la Antiohia, «Origen a început să scrie comentarii la Sfînta Scriptură la stăruințele tahigrafului Ambrozie, care nu-l ajută numai cu îndemnul de a face această lucrare, ci și procură cele necesare pentru a o susține. El avea mai mult de șapte oameni (tahigrafi) care scriau pe rînd cele dictate de el»⁵². Marele catehet comentase și pînă atunci Sfînta Scriptură dar o făcuse numai verbal.

Din informațiile date de Eusebiu, e probabil că Origen, ținînd seama de nivelul auditorilor săi, făcea două feluri de cateheze: unele mai simple, pentru catehumenii obișnuiți, poate un fel de predică exegetică, altele savante pentru cei înaintați și foarte înaintați, pentru ereticii avansați și pentru filosofi». Catehezele simple și cele savante se puteau transforma în comentarii prin adîncirea și amplificarea lor, sau prin simpla lor înlănțuire ori contopire. Metoda aceasta de transformare a unei simple omilii în comentariu se poate identifica ușor în multe din comentariile păstrate ale lui Origen»⁵³.

Catehetul din Alexandria a scris comentarii la aproape întreaga Scriptură a Vechiului Testament, însă istoricul Eusebiu nu semnălează decît cîteva din acestea: «Comentariu la Geneză la 12 cărți, dintre care primele 8 scrise la Alexandria, după cum se atestă în cartea a noua»⁵⁴. Tot el spune că Origen în Comentariul său la Geneză, în cartea a III-a, dă informații despre răspîndirea creștinismului la neamuri prin Apostolul Andrei «cel dintii chemat» care a predicat și în Scythia Minor sau Dacia Pontică (Dobrogea) la gurile Dunării: «Cînd Sfinții Apostoli, ucenici ai Mîntuitorului nostru s-au împrăștiat peste tot pămîntul locuit, Toma, precum cuprinde Tradiția, a luat (spre evanghelizare) țara parților, Andrei, Scythia, Ioan, Asia, unde și-a petrecut viața pînă ce a murit la Efes...»⁵⁵.

Privitor la Comentariile făcute de Origen la celelalte cărți ale Vechiului Testament, Eusebiu mai menționează: «Comentarii la primii 25 de psalmi, Comentarii la Plîngerii, acestea fiind redactate la Alexandria»⁵⁶. «La Cezareea Palestinei, despre

52. *Ibidem*, VI, 23, 1, ed. cit., p. 135.

53. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *art. cit.*, p. 615.

54. Eusebiu, *Istoria Bisericească*, VI, 24, ed. cit., p. 137.

55. Eusebiu de Cezareea, *Istoria Bisericească*, III, I, Ed. Schwartz, în «Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte», Board VII, 1, Leipzig, 1903, p. 189, și ed. G. Bardy, în «Sources chrétiennes», Paris, 1952, p. 97; Origen, E. *temo* III Commentariorum Origines in Genesis, 24, 9, P.G. XII, col. 92.

Studii: Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *Noi considerații privind pătrunderea creștinismului la traco-geto-daci*, în «Ortodoxia», XXVI (1974), nr. 1, p. 164–171; Pr. Prof. Nicolae Șerbănescu, *1600 de ani de la Prima mîntuire documentară despre existența episcopiei Tomisului*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVII (1969), nr. 9–10, p. 978–982; Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *Sfinți și martiri la Tomis–Constanța*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCII (1974), nr. 7–8, p. 975–976.

56. Eusebiu, *Istoria Bisericească*, VI, 24, ed. cit., p. 137.

care părintele Istoriei bisericești spune că «Origen le-a compus la Cezareea Palestinei și din care se păstrase pînă în vremea lui 30 de cărți asupra unei treimi din textul integral al profetului pînă la viziunea fiarelor cu cîte 4 picioare, în pustiu; Comentarii la Iezechiel, în 25 de cărți, asupra întregului text al profetului, pe cînd se afla la Atena. Tot aici se găsea Origen cînd a început să scrie Comentarul la Cîntarea Cîntărilor, pe care-l adusese pînă la cartea a cincea. Reîntors la Cezareea Palestinei a redactat și ultimele cinci cărți»⁵⁷.

Fiecare comentariu al lui Origen își are istoria sa legată de necesitățile catehezelor și de unele nevoi majore de lămurire a textului Sfintei Scripturi. Ele s-au bucurat de o mare reputație în vremea apariției și după aceea. Este lucru sigur că toată exegeza patristică din secolele IV—V a beneficiat foarte mult de contribuțiile pozitive ale Comentariilor marelui catehet alexandrin la Vechiul Testament.

În Comentariul la primul Psalm, arată Eusebiu, Origen stabilește catalogul Sfințitelor Scrieri ale Vechiului Testament, precizînd: «Nu trebuie ignorat că, așa cum transmit iudeii, cărțile testamentare sînt în număr de 22, care la ei este acela al literelor alfabetului». Și apoi adaugă: «iată cele douăzeci și două de cărți la evrei: prima care și la noi este intitulată Geneza, iar la evrei Beresith, după cuvintele de la începutul cărții, care înseamnă «la început», a doua este Ieșirea, pe care evreii o numesc Velesmoth, adică «acestea sînt numele», a treia este Leviticul, adică Vaicra «și el e chemat», a patra este Numeri pe care evreii o numesc Ammesphencodeim; a cincea este Deuteronomul pe care evreii îl numesc Elleaddebareim, adică «acestea sînt cuvintele»; a șasea este Isus fiul lui Navi, în evreiește Iosuebennoun; a șaptea Judecătoria și Rut, care la evrei sînt cuprinse într-o singură carte — Sophteim; a opta este prima și a doua carte a Regilor, la ei într-o singură carte pe care o numesc Samuel, adică «alesul Domnului»; a noua este a treia și a patra a Regilor pe care o au într-o singură carte și este numită Oummelch David, adică «Domnia lui David»; a zecea este prima și a doua a Paralipomenelor pe care le au într-o singură carte Dobreiamein, adică «Cuvintele zilelor», a unsprezecea este prima și a doua a lui Ezdra, într-o singură carte la evrei Ezdra, adică «Ajutătorul», a douăsprezecea este cartea Psalmilor, în evreiește Spharthelleim; a treisprezecea Proverbele lui Solomon, în evreiește Meloth; a patrusprezecea Ecclesiastul, în evreiește Koelth; a cincisprezecea Cîntarea Cîntărilor în evreiește Sinassirem; a șaisprezecea Isaia, în evreiește Iessia; a șaptesprezecea Ieremia cu Plîngerile și cu Scrisoarea și este într-o carte Ieremia; a optsprezecea este Daniil pe care evreii îl numesc cu același nume; a nouăsprezecea Iezechiel pe care evreii îl numesc Iezechiel; a douăzecea este Iov căreia evreii nu i-au dat alt nume; a douăzeci și una este Ester pe care evreii o numesc tot așa; în afară de aceasta mai sînt Macabei cu titlul «Sarbethsabanaiei»⁵⁸.

Eusebiu nu precizează dacă Origen considera aceste cărți ca alcătuiind un canon recunoscut în forma prezentă și pentru creștini.

Deși marele catehet alexandrin nu precizează acest lucru aici, îl afirmă în diferite feluri în alte părți în Comentariile sale. «Marele exeget discuta uneori probleme de autenticitate în cărțile Vechiului Testament, cum reiese din scrisoarea pe care i-a trimis-o lui Iulian Apostatul, referitor la autenticitatea episodului Suzanei din cartea lui Daniil»⁵⁹.

57. *Ibidem*, VI, 24, 1—2, ed. cit., p. 124 și 32, 1—2, ed. cit., p. 134.

58. *Ibidem*, VI, 25, 1—2, ed. cit., p. 125.

59. *Ibidem*, VI, 31, 1, ed. cit., p. 133, vezi și Pr. Prof. Ioan G. Coman, *art. cit.*, p. 617.

c) CANONUL CĂRŢILOR NOULUI TESTAMENT.
LUCRĂRI EXEGETICE LA NOUL TESTAMENT.
TRATATE. CORESPONDENŢĂ.

Origen atribuie o însemnătate deosebită cărţilor Noului Testament și explicării acestora, pentru că de aceasta depinde rezultatul lucrării sale catehetice. Se preocupă de autoritatea cărţilor neotestamentare, pentru că, în vremea lui, discuțiile cu privire la alcătuirea canonului erau în toi. Iudeii pe de o parte, nenumărate erezii pe de alta, puneau mari probleme privitor la stabilirea unui catalog mai mult sau mai puțin precis și definitiv al cărţilor neotestamentare.

Literatura apocrifă se răspîndea cu repeziciune, amenințînd să o sufoce pe cea inspirată. Cum aceasta din urmă era mai condensată, mai sobră, ocolind, pe cît era posibil, elementul legendar și urmărind să întărească și să fixeze credința, nu era așa de gustată de unii credincioși cum era literatura incertă și apocrifă. Din această pricină s-a iscat o luptă aprigă pentru degajarea cărţilor inspirate și condamnarea celor care nu erau inspirate. Marele catehet alexandrin amintește această tradiție și se străduiește să o impună.

Eusebiu spune că Origen, în cartea I-a, *Comentariul la Evanghelia după Matei* afirmă că nu cunoaște (ca autentice) decît cele patru Evanghelii și scrie: «Cu privire la cele patru Evanghelii, care sînt singurele necontestate în Biserica lui Dumnezeu, aflătoare sub cer, am aflat ca fiind în tradiție că cea dintîi scrisă a fost cea după Matei, la început vameș, pe urmă apostol al lui Iisus Hristos. Această Evanghelie a fost dată celor care veniseră din iudaism la creștinism și a fost compusă în limba ebraică. A doua (Evanghelie) e cea după Marcu, care a făcut-o după îndrumările lui Petru, care, în scrisoarea sa sobornicească, îl declară pe acesta fiu prin următoarele cuvinte: «Biserica aleasă, care se află în Babilon și fiul meu Marcu vă ascultă» (I Petru, 5, 13). A treia Evanghelie e cea după Luca, Evanghelie lăudată de Pavel și scrisă pentru neamuri. În urma tuturor, vine cea după Ioan»⁶⁰.

După cite se constată din cele relatate de Eusebiu, Origen nu amintește încă nimic despre Faptele Apostolilor. În schimb, el prezintă în mod succint scrisorile (epistolele) apostolilor în cartea a șaptea a *Comentariului la Evanghelia după Ioan*, astfel: «Fiind învrednicit să ajungă slujitorul Noului Testament, nu după literă ci după duh, Pavel, după ce a predicat deplin *Evanghelia de la Ierusalim* pînă în Iliric, și a scris la toate Bisericile cărora le-a dat învățătură, și aceluia cărora li s-a adresat, le-a scris foarte puțin. Petru, pe care este clădită Biserica lui Hristos, pe care nici porțile iadului nu o vor sfărîma, a lăsat o scrisoare necontestată, poate și a doua, dar aceasta este pusă la îndoială. Ce trebuie să zicem de acela care și-a rezemat capul de pieptul lui Iisus, de Ioan, care a lăsat o Evanghelie. Ioan mărturisește că el ar putea să scrie atîtea cărți cîte ar putea cuprinde lumea. El a scris și Apocalipsa, după care a primit poruncă să tacă și să nu scrie vocile celor șapte tunete. El a lăsat și o scrisoare cu un conținut foarte scurt, poate și o a doua și o a treia, nu toți spun, că acestea sînt autentice; amîndouă la un loc nu au o sută de rînduri»⁶¹.

Cu privire la problema autenticității cărţilor Noului Testament, părintele Istoriei bisericești observă că Origen nu se exprimă atît de sigur în ce privește epistola

60. Eusebiu, *Istoria bisericească*, VI, 25, 3—6, ed. cit., p. 126—127.

61. *Ibidem*, VI, 25, 7, 10, ed. cit., p. 127.

către evrei. În omiliile ce le-a consacrat acesteia el se pronunță așa: «Caracterul limbii scrisorii intitulată către Evrei nu are specificul expresiei Apostolului, care mărturisește că el este nepriceput în limbă (II Corinteni 11, 6), adică în fraza sa, dar scrisoarea este foarte elenică în compoziția stilului. Oricine știe să judece diferențele frazelor, ar putea s-o mărturisească. Iarși, oricine se ocupă de lectura operelor apostolice ar putea conveni că este adevărat faptul că ideile scrisorii sînt admisibile și nu sub nivelul scrierilor necontestate ale Apostolului». Origen mai adaugă: «În ceea ce mă privește, dacă ar fi să mă pronunț, aș zice că ideile sînt ale Apostolului, dar fraza și compoziția sînt ale cuiva care transmite cele ce a auzit de la Apostol și par a fi ale unui școlar care scrie cele spuse de învățătorul său. Dacă deci, vreo Biserică consideră Scrisoarea aceasta ca fiind a lui Pavel, să fie felicitată pentru acest lucru. Căci nu la întîmplare au transmis-o cei vechi ca fiind a lui Pavel. Dar cine a scris scrisoarea? Dumnezeu cunoaște adevărul. A ajuns pînă la noi știrea din partea unora care spun că Clement, fostul episcop al Romei, a redactat scrisoarea, iar alții afirmă că Luca, acela care a scris Evanghelia și Faptele Apostolilor»⁶².

În ceea ce privește Comentariile lui Origen la Noul Testament, Eusebiu menționează: «*Comentariul la Evanghelia după Matei*, în 25 de cărți, în limba latină; *Comentariul la Evanghelia după Ioan*, din care s-au păstrat pînă în vremea lui 22 de cărți, primele cinci scrise la Alexandria»⁶³, e unul din cele mai vestite comentarii ale lui Origen, care consacră toată cartea I termenilor și ideii de logos. Acest comentariu va fi izvor bogat de inspirație pentru toate comentariile asupra Evangheliei după Ioan, pe care le vor scrie reprezentanții de seamă ai Școlii alexandrine, Omiliile asupra scrisorii către Evrei, din care Eusebiu ne-a transmis pasajul de mai sus⁶⁴.

Aceste comentarii ale lui Origen și altele pe care istoricul nu le-a menționat, au jucat un mare rol, la apariția lor, în lămurirea credinței creștine și au fixat uneori odată pentru totdeauna anumite puncte din învățătura Bisericii, pe care aceasta le-a formulat sau le-a inventat cu putere la sinoadele ecumenice, în această situație aflîndu-se formulele origeniste și doctrina subsecventă: ὁμοουσιος, θεάνθρωπος, θεοτόκος⁶⁵.

Opera lui Origen nu se rezumă numai la Comentarii, Eusebiu spune că, el a scris și tratate dogmatice, din care amintim: *Despre înviere*, în două cărți: Περὶ Ἐπιβίωσιν, redactat înainte de plecarea sa din Alexandria, în patru cărți; *Despre îndemn la martir*, dedicată lui Ambrozie și Protocet, preoți ai Bisericii din Cezareea, pentru că ambii avuseseră greutăți mari în timpul persecuției lui Maximin (Tracul) (235—238). Apologetice: *Contra lui Cels* (Κατὰ Κέλσου), în opt cărți. Este cea mai întinsă și mai importantă apologie din prima perioadă patristică. A fost scrisă la stăruința aceluiași Ambrozie, pentru a răspunde lucrării intitulată: *Cuvînt adevărat, al filozofului Cels*⁶⁶. A fost scris în timpul domniei lui Filip Arabul (244—249).

De la Origen au rămas aproximativ 100 de scrisori, printre care una adresată împăratului Filip Arabul, alta către soția acestuia, alta către Fabian, episcopul Romei, alta către Iuliu Africanul, una către Sfîntul Grigore Taumaturgul, către diferiți conducători de Biserică.

62. *Ibidem*, VI, 25, 11—14, ed. cit., p. 127—128.

63. *Ibidem*, VI, 36, 2, ed. cit., p. 158; Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Patrologie*, p. 100.

64. Eusebiu, *Istoria Bisericească*, VI, 24, 1 ed. cit., p. 124; 25, 7, ed. cit., p. 127, 28, p. 130, și 36, 2, p. 138; Pr. Prof. Ioan G. Coman, *art. cit.*, p. 621.

65. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *art. cit.*, p. 621.

66. Eusebiu, *Istoria Bisericească*, VI, 2—3, ed. cit., p. 124—125; 28 p. 130; 3, 2 p. 138; vezi și Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Patrologie*, p. 100.

Privitor la aceste scrisori, Eusebiu spune că a alcătuit o colecție cu scrisorile lui Origen, clasificate în volume speciale spre a nu se pierde, iar textul scrisorilor se afla în cartea a VI-a a *Apologiei* scrisă pentru Origen ⁶⁷.

Se poate spune că în unele din aceste tratate, Origen a reușit să se ridice la frumoase sinteze și la un nivel științific și didactic pe care-l întărește și-l promovează cu trecerea anilor. În schimb el face și greșelile timpului și mediului său, mai ales în tratatele scrise în tinerețe, cum este Περὶ Ἀρχῶν, și care a fost obiectul unor îndelungate discuții și a unei aspre condamnări la sinodul V ecumenic (553).

*

Cu toată bogăția sa, materialul lăsat de Eusebiu în cele 25 de capitole din cartea a VI-a a *Istoriei sale bisericești*, nu dă o imagine completă despre ceea ce a fost în realitate vestitul catehet alexandrin și palestinian. Datele pe care le transmite părintele Istoriei bisericești sînt înfățișate într-un chip care exaltă excesiv meritele adevărate ale lui Origen, socotindu-le excepționale.

Dincolo de exagerările lui Eusebiu, izvoarele impun ca pozitiv faptul că Origen a fost o personalitate remarcabilă a vremii sale, care a ridicat considerabil prestigiul creștinismului în fața păgînismului, a reprezentanților de seamă ai acestuia, în fața credincioșilor Bisericii.

Această personalitate unea în ea trei elemente la o înaltă potență: credința, munca și geniul, trei sfere care ridică pe om pe culmi neobișnuite, dîndu-i putința să creeze profituri spirituale rare.

Origen a imbinat practic aceste trei forțe aplicîndu-le sufletului său și bogatului material adunat prin lectură, meditații, discuții, controverse, călătorii. Geniul său care e nu numai de natură rațională, ci general spirituală, își pune pecetea nu numai pe realizări practice pozitive sau pe elaborări științifice cu valoare permanentă, ci și pe fapte ori elaborate parțial, ori în întregime discordante.

Origen a fost un om al excesului și al contradicției. El a comis excese și contradicții în viața personală, în cea bisericească și în teologia sa. Eusebiu socotește drept performanțe: dorința catehetului alexandrin de a muri ca martir, castrarea, postul și privegherea, prelungite peste măsură, sărăcia care i-a adus neajunsuri, folosirea neechilibrată cînd de prea multe elemente profane, cînd de prea puține sau deloc, în cugetarea sa, abuzînd de alegorism, atitudinea sa, întii echivocă, apoi nesubordonată și în final dușmănoasă față de autoritatea bisericească, hirotonia anticanonică, care a avut ca urmare scoaterea din învățămînt, caterisirea și alungarea din propria-i țară.

Dar dincolo de excesele lui se află și lucruri bune. Este recunoscută puterea sa de muncă sub atîtea aspecte, organizarea acestei munci și entuziasmul cu care era făcută. Rezultatele acestei munci nu au fost totdeauna reușite în domeniul teologiei și al credinței, uneori pentru motive independente de voința sa, dar neîncetatele sale eforturi merită admirație. Felul în care a organizat și a realizat învățămîntul catehetic din Alexandria și Cezareea Palestinei era obiect de admirație pentru elita intelectuală

67. Eusebiu, *Istoria Bisericească*, VI, 36, 3—4, ed. cit., p. 139.

a contemporanilor creștini,eretici și păgîni. Origen era unul din cei mai străluciți profesori, un profesor pe care-l audiau și prietenii și adversarii și care după cursuri și predici, avea convorbiri nesfîrșite cu cei ce-l ascultaseră.

Origen era un mare profesor, pentru că era mare învățat, fiind unul din cei mai învățați oameni pe care i-a avut creștinismul primar⁶⁸. Învățămîntul lui Origen era alimentat de lecturi continui și de toate noutățile pe care spiritul omenesc i le punea la îndemînă. Dezvoltările și argumentările sale erau de o mare frumusețe logică, legate ca prin niște legături de oțel, ceea ce a făcut să i se dea porecla «omul de oțel», după interpretarea dată de Fotie (Biblioteca cod. 118)⁶⁹.

Scrierile lui Origen, unul din produsele cele mai remarcabile ale muncii sale, au fost pricină de mari satisfacții în timpul vieții sale, dar și de mari tulburări în istoria ulterioară a Bisericii. Ele au stîrnit admirație contemporanilor atît prin neobișnuita lor cantitate cît și prin varietatea problemelor tratate. Aceste lucrări au constituit un pas înainte și o serioasă bază pentru cultura creștină ulterioară, precum și o luare de poziție substanțială față de cultura păgînă.

Așa se face că la ora actuală opera sa este tradusă și comentată atît de laici cît și de teologi de toate confesiunile.

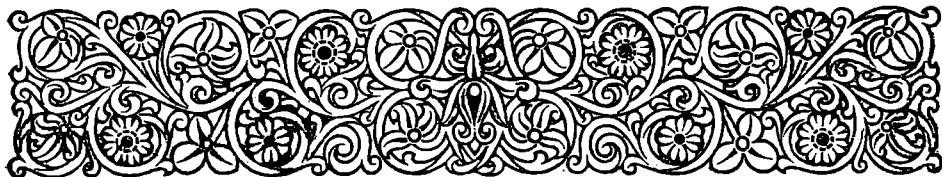
S-a vorbit chiar de reabilitarea lui Origen, dacă nu integrală, măcar în parte.

Drd. CORNELIU ZĂVOIANU

---

68. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *art. cit.*, p. 1625.

69. *Ibidem*.

DOCUMENTARE

TREI SUTE DE ANI DE LA TIPĂRIREA PSALTIRII ÎN PROZĂ DE MITROPOLITUL DOSOFTEI (1680 — 1980)

Tipărirea la Iași a *Psaltirii de-nșăles*, în versiunea în proză, revăzută și îmbunătățită sensibil față de textele anterioare de marele cărturar umanist și poet Dosoftei, care poartă pe foaia de titlu data de 1680, aprilie 11, reprezintă un moment memorabil pentru istoria culturii românești.

Cu peste un secol în urmă, între 6 februarie și 1 septembrie 1570, diaconul Coresi tipărise *Psaltirea și Liturghierul*, care aveau să circule pe tot cuprinsul românesc, cu rolul cultic și cultural de a învăța și a face înțeles în românește cuvântul evanghelic, «...să înțeleagă și popa ce zice însuși și oamenii ce ascultă»¹.

Cu înaltă conștiință a misiunii ortodoxe românești, pusă în slujba «a toată se-mi-nșă rumânească, tutinderea ce se allă-ntr-această limbă pravoslavnică...», mitropolitul Dosoftei, dezvoltând opera diaconului Coresi, aducea în mai, 1679, dar limbii rumânești svînta Liturghie scoasă pre limba rumânească depre elinească de lauda lui Dumnezeu, să-nșăleagă toți...², iar în aprilie 1680, pre înșăles rumânescu svînta carte *Psaltirea svîntului prorocu împărat David, care iaste ca o grădină sulletească*...³.

După ce mitropolitul Dosoftei reutiliză tipografia de la Iași, cu ajutorul spătarului Milescu și al patriarhului Ioachim al Moscovei⁴, tipări *Psaltirea de-nșăles a S(v)ntului împărat proroc David. Tipărită întru slăvite dzilele mării sale prea luminatului întru Isus Hristos, Ioan Duca Voevoda, cu mila lui D(umne)dzău d(o)mn țării Moldovei, cu cheltuiala mării sale și cu poslușania smerenii noastre, Dosoftei mitropolitul Sucëvei, în tiparnișă s(v)j(n)tei Mitropolii în Iași, vleat ot săt(vorenie) mir 7188, m(ese)șă aprilie 11 dni*⁴.

1. Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche 1508–1830*, tomul I, București, 1903, p. 51.

2. Pr. I. Ionescu, *Trei sute de ani de la tipărirea Liturghierului de Mitropolitul Dosoftei, 1678–1979*, în «Glasul Bisericii», anul XXXVIII (1979), nr. 9–10.

3. Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *op. cit.*, p. 228.

4. Dosoftei, *Opere 1, Versuri*, Ediție critică de N. A. Ursu, Studiu introductiv de Al. Andriescu, Ed. Minerva, București, 1978, p. XVI–XVII.

Psallirea în proză, cunoscută sub titlul de *Psaltirea slavo-română*, avînd textul psalmilor pe două coloane, în stînga în slavonă și în dreapta în limba română, era destinată să facă «de-îțales» textul psalmilor, folosiți în cadrul cultului creștin ortodox.

Pentru a justifica scopul tălmăcirii și tipăririi Psaltirii în românește, Dosoftei aduce în prefață pe larg argumente de autoritate scripturistică și patristică, în *Cuvîntul* adresat voievodului Gheorghe Duca și în *Cuvîntul* adresat cititorilor ⁵.

«*Prea luminatului întru pravoslavie blagocestivului și prea cinstitului și milostivului nostru dom, măria sa Ioan Duca vevoda, din mila lui Dumnezeu Domn Țării Moldovei, de la vecinica Sfintei Troițe putere poltim Mării tale, sănătate și pace cu viață nărocită a petreci Măria ta purtea adevăr*».

Grădina incuiată și fîntina pecetluită, de dinsele de-amîndouă ce folosu-i?, — precum scrie acela marele și vestitul Potolomei ⁶ milostive și luminate doamne. Caria noi, cetindu erminiile și tălcovaniiile Sfintei Scripturi, aflăm că o dzice pentru închisul înțalesului, caria o vedem în vremile noastre, că și acea puțină sărbie ce o învăța de-nțălegea, încă s-au părăsit în țară. Deci vom dzice cu Apostolul Pavel, 1 Corint(en)i, 14 glave: Alergați după liubovu, răvniți ciale sufletesti, și mai vartos ca să procest-vuiți ⁷, adecă să spuneți de-nțales. Că ciala ce grăiaște în limbă, nu oamenilor grăiaște, ce lui Dumnezeu, că nime n-ascultă, ce cu sufletul grăiaște taina. Iară cela ce prorociaște, adecă spune de-nțales oamenilor, grăiaște zidire și mingăiere, îndemnătură și dojană. Cela ce grăiaște în limbă, pe sine zidește, iară cela ce spune de-nțales, Besearca zidește. Că mai mare-i cela ce spune de-nțales de cit cela ce grăiaște în limbă, fără numai de va și tălmăci, pentru ca Besearca zidință să-și ia. Dară acmu, fraților, de-oi veni la voi în limbi grăind ce voi folosi-vi?, la 13 versuri. Pentru aceia, cine grăiește în limbi, roage-să să poată spune și de înțales. Că de mă voi ruga în limbă, duhul meu să roagă, iară mintea mea stă fără de roadă. Ce iaste dară? mă voi ruga cu duhul, mă voi ruga și cu mintea, voi cînta cu duhul, și voi cînta și cu mintea.

5. Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *op. cit.*, p. 226–230 — În 40 mic, 3 file nepaginate și peste 212 file numerotate, grupate în caiete de cîte 4 foi, avînd ca signatură alfabetul chirilic... Textul e tipărit în două coloane separate printr-un spațiu alb: în stînga textul slavon al Psaltirii, iar în dreapta traducerea românească. Pagina, tipărită numai cu negru, are 25 de rînduri. Volumul cuprinde inițiale ornate și fontispicii dintre care unele reprezintă scene din istoria sfinților.

Titlul este încadrat de o gravură pe lemn. Pe verso se află reprezentată stema Moldovei, între aceleași litere și cu aceleași «*Stihuri la luminatul Gherbu a țării Moldovei*», ca și *Psaltirea în versuri*, ca și *Liturghierul*.

Pe următoarele două file se află adresarea către Ioan Duca «voevod», un *Cuvînt către cititori*, și o gravură pe lemn reprezentînd pe David, cu legenda: «A prorulul tău Doamne, a lui David pomemire prăznuindu, pentru-acela rugămu-te, mîntuiește sufletele noastre».

6. Potolomeu Filadelful (284–247) a.Hr.). Este vorba despre traducerea Septuagintei, după relatarea lui Pseudo-Aristea, prefectul gărzii regale a regelui Egiptului, Ptolemeu Filadelful, care într-o scrisoare adresată fratelui său Filocrat, spune că Demetrius Falereul, bibliotecarul regal din Alexandria, a sfătuit pe regele Ptolemeu să dispună traducerea Legii iudeilor pentru a fi păstrată în biblioteca din Alexandria. Regele primindu-i sfatul a trimis pe Aristea în Ierusalim să ceară arhierueului un exemplar al Legii și 72 de bărbați (din fiecare semînție cîte 6), pe care regele i-a primit cu mare pompă și i-a așezat într-o clădire pe insula Faros. Cei 72 de bărbați au terminat în 72 de zile traducerea Legii, care a fost așezată spre păstrare în Biblioteca regală din Alexandria. Iudeii din diasporaua alexandrină au obținut și ei un exemplar al traducerii, pentru folosințele religioase.

Critica a dovedit că epistola nu este autentică, însă datează de prin secolul al III-lea. Cert este că traducerea Septuagintei s-a făcut prin secolul al III-lea î.d.Hr.

7. I Cor., 14, 1: «Căutați dragostea. Rivniți însă cele duhovnicești, dar mai ales ca să proorociți».

Căce că de veri blagoslovi cu duhul (adecă într-altă limbă), dară cela ce iaste în locul prostacului ce nu-înțelege limba cărții, cum va zice amin la a ta mulțămită, de vreme ce el ce zice tu nu ști(e)? Că tu bine mulțumești, dară altul nu să zidiaște. Ce în besearică mai voia mi-i cinci cuvinte cu mîntea mea să grăescău, ca și pre alții să învăț, decit dziace mii de cuvinte într-altă limbă⁸. Și iarăși dzice la stih 23, că de să va aduna Besearica toată împreună, și toți vor grăi în limbi, și vor intra și prostaci⁹ sau necredincioșii, au nu vor dzice că ați nebunit? Iară de vor toți proroceșvui, adecă vor spune de-nțales, și va intra vr-un necredincios sau prostacu, să infruntează de la toți, să giudecă de la toți. Și așea ascunsele inemii sale să vedescu, și așea cădzîndu cu fața să va închina lui Dumnezeu, spuindu că Dumnezău adevăratu cu voi iaste. Pentr-aciaia și noi șărbii mării tale, milostive doamne, cu cîtu ne-au fostu puterea înțalesului, am silitu și am scos pre înțales rumănescu, această svîntă carte Psaltirea svîntului prorocu împărat David, care iaste ca o grădină sufletească răsădită de Dumnezău, ce o au răsădit cu toți pomii sufletești la răsăritu în Edemu cel cugetat, în svînta Besearică; caria cetind iubitul creștin să satură de toată dulceața și să adapă de viața veacinică. Această svîntă carte deaca o amu tălmăcit și amu scos rumănește, am căutat și am socotit precum vedem că Svîntul Luca Evanghelistul scriindu-și Svînta Evanghelie, o scrie la Theofil, singliticu și cneaju mare, pentru sprejineala și acoperemînt Evanghelii sale. Așia și noi, milostive doamne, poslușania noastră închinăm mării tale, rugînd pre milostivul Dumnezău să te spodobască pre măriia ta cu svîntii în grădina cerului, să te-ndulcești din fîntina vieții cei veacnice și de hrana cea fără mparte și plină bucurie. Carea măriia ta primindu-o ca un odor ceresc, noă șerbilor tăi milostiv să îi.

Rugătoriu mării tale, smeritului
Dosofoei Mitropolitului

Cuvînt către cititorii :

«Iubite cititoriu, să nu divești¹⁰ de greșeală, că oaria își seamănă cuvîntu cu cuvîntu. Ca și unde dzice : *ce БОЛЪ НЕНРАДЪ*» acel *БОЛЪ* nu dzice «mai mare», ce dzice : «iată boli nedreptate». Deci, pentr-aceaste cuvinte și greșeale să cauți la sfîrșitul Psaltirii, și pre numărul psalmilor și a listurilor și a rîndurilor le vei afla acolo¹¹.

Indreptarea cuvintelor sau erata este precedată de precizarea, care-l arată pe Dosofoei ca pe un om de cultură umanistă, un adevărat filolog, ce nu se mulțumește numai cu o revizuire a vechii traduceri a *Psaltirii*, păstrată în manuscrisele din secolul al XVI-lea și în tipăriturile coresiene din 1570, 1577 și 1589, nedesprinse total de intermediarul slavon, ci se adresează din nou versiunilor originale de autoritate, între care se află Vulgata Fericitului Ieronim¹², după cum însuși o afirmă.

«Iubite cititoriu, să socotești, această tablă că-ntr-însa am indreptatu bogate cuvinte ce se află schimbate într-aciastă carte, carile rumănia nu să potrivește cu sîrbia, pentru căci s-au tălmăcit de pre izvodul lui Svîntii Ieronim, carile-i elinește și lătinește și evreiește. Deci, noi de pre acel izvod foarte am silit de-am pus cuvintele

8. I Cor., 14, 19.

9. Neștiutorii.

10. Diviți sea = a se mira, a se minuna.

11. După cei 150 psalmi, de la f. 188 v., urmează psalmul despre uciderea lui Goliat, precum și cântările lui Moise și câteva rugăciuni.

12. De fapt traducerea *Itala* (sec. al II-lea), revăzută de Fer. Ieronim, cuprinsă în *Vulgata*.

pre cum să află acolo. Iară pentru céle schimbate, și pentru greșuri, iată c-amu îndreptat cu acestu meșteșug precum să vede aici. Deci, socotește că numărul dintăiu iaste a psalmilor, al doilea a listurilor, al treilea a feților, al patrulea a rindurilor. Și așa vei afla îndireptarea cuvintelor chiar pre sîrbie»¹³.

Readucem în atenția noastră, la un moment aniversar, cuvintele pline de cald patriotism ale mitropolitului Dosoftei, fiindcă ele poartă plenar de-a lungul timpului *înțelesul* lor, atit pentru contemporanii cărora le erau adresate, cit și pentru urmași.

Adresîndu-se voievodului țării, Gheorghe Duca (Ioan Duca), îl încredința atit pe el, iar prin el și clasa aristocrată conducătoare, pentru care limba slavonă era limba oficială, că limba poporului, limba română avea virtuțile și demnitatea de a cuprinde și de a reda cu fidelitate cuvîntul lui Dumnezeu, purtînd *înțelesul* lui întocmai, cum îl poartă și limbile consacrate oficial sacre, și cuprinderea *înțelesului* cuvîntului lui Dumnezeu în limba poporului, rostirea lui în limba română, nu era o abatere de la învățătura ortodoxă, ci un adevăr ortodox dovedit scripturistic cu citatele expuse, îndreptățînd exemplul adus mai întii de diaconul Coresi. Din contră, rostirea cuvîntului lui Dumnezeu într-o limbă străină, neînțeleasă de popor, cum era limba slavonă pentru poporul român, popor neo-latin era o abatere de la dreapta credință, și apelează pentru redarea cit mai fidelă a traducerii *Psaltirii* în proză, ca un umanist versat, la originalul latin al Vulgatei.

De aici *înțelesul* că, dacă limba română, limba poporului vorbită, avea virtuțile și îndreptățirea scripturistică de a cuprinde și de a exprima cuvîntul lui Dumnezeu, ea era legitimată de a fi și limba oficială de stat, limba de cancelarie domnească.

Sfîntul Atanasie spune că Psaltirea este ca o grădină de flori¹⁴, dar, prin necunoașterea slavonei de către popor, «*Grădina încuiată și lîntîna peceluită, de dînsese de-amîndouă ce iolosu-i?...*», întreabă mitropolitul Dosoftei ca un pedagog, în temeiul principiului didactic scripturistic al *accesibilității*. Și tot pedagogic, tipărind bilingv textul *Psaltirii în proză*, invită cititorii, adică *toată seminția românească*, să constate *intuitiv* că *înțelesul Psaltirii* în românește nu este schimbat, și-i pune la sfîrșit o erată cu competență filologică pentru cunoașterea erorilor textuale, și înțelegerea unor cuvinte. «*carile rumănia nu se potrivêște cu sîrbia*».

Mitropolitul Dosoftei urmărește adică o însușire conștientă a lecturii *Psaltirii*, o *lectură de-nțăles*, procedînd în a un adevărat pedagog, după cum pedagogic a procedat și tipărind *Liturghierul* din 1679, în limba română, cum afirmă în pagina de titlu: *Dumnedzâiasca liturghie acmu întii tipărită rumânește, cu multă osîrdie, să-nțăleagă toți spășenia lui Dumnedzău cu întreg înțăles...* În slujba liturghiei, ca și în *Liturghierul lui Coresi* din 1570, mitropolitul Dosoftei angajează și poporul prin răspunsurile sau cîntarea în comun^{14 a}. Folosește, se poate spune, principiul pedagogic al *însușirii conștiente și active a cunoștințelor*.

13. Urmează apoi instrucțiuni și tabele pentru aflarea Paștelor, a ciclului solar și al luni etc., intitulat *Păscălia*.

Pe ultima filă, 212 v., la sfîrșitul acestor instrucțiuni se citește: ТРЪДОЮБИЕМ ПЕЧАТ МИТРОФАНА ЕРМО-НАХА ОТ СВАТОН МОНАСТИРН БЕСЕРНКАНИ

Ioan Bianu și Nerva Hodos, *op. cit.*, p. 230. Mitrofan, viitor episcop la Huși (1682—1686) și apoi la Buzău (1691—1702), va tipări la Buzău *Psaltirea* (1701) și *Liturghierul* (1702), în limba slavonă, nu în românește, fără să urmeze exemplul mitropolitului Dosoftei al cărui ucenic și, tipograf îi fusese.

14. *Studiul Vechiului Testament*, Manual pentru uzul studenților Institutelor teologice, București, 1955, p. 207.

14. a. Pr. I. Ionescu, *op. cit.*

Cu aceste merite culturale, considerăm că mitropolitul Dosoftei este îndreptățit să figureze și în istoria pedagogiei românești, nu numai în istoria literaturii române, dascăl al limbii române, alături de mitropolitul Varlaam, care ne-a dat în 1643: *Cartea rumânească de învățătură la dumenecele preste an și la praznice împărătești și la svânți mari...*, dar limbii românești, carte pre limba rumânească, întâiu de lauda lui Dumnezeu, după aceea de învățătură și de folos sufletelor pravoslavnic...¹⁵, și, o putem spune, și alături de diaconul Coresi, care primul a arătat necesitatea de a se tipări cărți cultice în limba română de înțeles, pentru toți românii sau pentru *toată seminția rumânească*.

«*Rumânește am scris (= am tipărit) acest molitvenic, cum să înțelegă și popa ce zice însușu și oamenii ce ascultă, că alte lumi înțeleg...*»¹⁶. În epilogul *Psaltirii* din 1570 — și în partea finală a *Psaltirii* din 1577 aducea ca dovadă cunoscutul citat din I Corinteni, 14, 19: — *că întru besearcă mai virtos cincî cuvinte cu înțalesul meu să grăiesc, ca și alalți să învăț un tunearec de cuvinte neînțalese într-alte limbi. Drept aceea, frații miei, preuților, scrisu-v-am aceaste psăltiri cu olveat de-am scos den psaltirea sîrbească pre limba rumânească să vă fie de înțelegătură și grămăticilor. Și vă rog ca, frații miei, să cetiți și bine să socotiți că veți vedea că e cu adevăr*¹⁷.

Tlcul Evangheliilor din 1567—1568 este *Evanghelie cu învățătură*, ca și *Cazania* din 1581. *Evanghelie învățătoare* este numită *Cazania de la Govora* din 1642, ca și cea de la Mănăstirea Dealu din 1644. *Cartea rumânească de învățătură* numea Varlaam *Cazania* sa din 1643.

Afirmarea necesității de a tipări cărți învățătoare și cărți cultice de înțeles pentru toți românii, dovedea conștiința unității neamului românesc în aceeași credință ortodoxă, de unde s-a ivit nevoia de a creea o singură limbă literară de înțeles pentru toate ținuturile românești¹⁸, confirmată elocvent de mitropolitul Simeon Ștefan în prefața *Noului Testament* de la Alba Iulia (Bălgrad), din 1648: «*Noi drept aceea ne-am silit, den cît am putut, să izvodim așa cum să înțelegă toți...*».

Opera aceasta, cum se subliniază, de «mare importanță», avea să ducă la mijlocul secolului al XVIII-lea la unificarea limbii literare române¹⁹, ceea ce-l făcea pe Mihai Eminescu să afirme că Biserica lui Matei Basarab și a lui Varlaam «este aceea care a născut unitatea limbii și unitatea etnică a poporului»²⁰.

Față de predecesorii săi, mitropolitul Dosoftei aduce o contribuție superioară limbii române literare, ridicînd-o, cel dintîi, la treapta de limbă literară artistică, înmlădiînd-o poetic în *Psaltirea în versuri din 1673*²¹, punînd începutul poeziei culte ro-

15. Varlaam, *Cazania 1643*, Ediție îngrijită de J. Byck, Ed. Academiei R.S. România (f.a.).

16. Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *op. cit.*, p. 51.

17. Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu Psaltirile coresiene din 1570 și din 1589*. Text stabilit, Introducere și Indice de Stela Toma, Edit. Academiei R.S. România, 1976, p. 662. Din afirmația diaconului Coresi reiese clar scopul traducerii în românește a *Psaltirii*, care este și *cultic și didactic, «de înțelegătură»*, ca și scopul *Psaltirii slavo-române* a lui Dosoftei din 1680, «*de-nșles*».

18. N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, vol. II, București, 1942, p. 105.

19. Ion Gheție, *Baza dialectală a româniei literare*, București, 1975, p. 426—428; idem, *Istoria limbii literare*, București, 1978, p. 123—124.

20. Mihai Eminescu, *Opere IV*, Ed. I. Crețu, București, 1976, p. 396—397.

21. *Dosoftei, Psaltirea în versuri 1673*, «Mitropolia Moldovei și Sucevei», Iași, 1974; *Dosoftei, Opere 1, Versuri*. Ediție critică de N. A. Ursu, Studiu introductiv de Al. Andriescu, București, 1978.

mănești, «act de extraordinară temeritate artistică»²², dovedind un fapt, care pînă la el nu fusese recunoscut, cum arăta P. P. Panaitescu: se poate scrie literatură și în limba poporului, nu numai în limbile clasice ale antichității și ale Bisericii²³. În alcătuirea *Psaltirii* versificate, mitropolitul Dosoftei folosește peste 8600 de versuri.

Înainte de versificarea psalmilor din *Psaltirea în versuri*, stilizați cu îndelungă mîgală între anii 1660—1670, pe cînd era episcop de Roman, mitropolitul Dosoftei a tradus mai întîi *Psaltirea în proză*, servindu-i ca text de lucru, pe care o tipărește apoi mult mai tirziu sub titlul de *Psaltirea de-nțăles a Svîntului împărat proroc David*, 1680, cu scopul, urmărit ca și de diaconul Coresi, atît *cultic*, cît și *didactic-catehetic*: «de înțelegătură» — «de-nțăles».

I. A. Candrea a demonstrat că *Psaltirea de-nțăles, a Svîntului împărat David*, tipărită de Dosoftei în 1680, urmărește cu fidelitate traducerile românești anterioare: *Psaltirea șcheiană și Psaltirea lui Coresi*²⁴.

Cercetările filologice de pînă acum au stabilit, cum arată N. A. Ursu²⁵, că, în prima jumătate a secolului al XVII-lea și pe la mijlocul acestui secol, s-au tradus în Moldova *Evangeliiarul*, *Apostolul* și *Psaltirea*, texte netipărite, dar păstrate în mai multe manuscrise de epocă, aflate acum la Biblioteca Academiei R.S. România, la Biblioteca Universității din Iași și la Arhivele Statului din Iași, care sînt versiuni revăzute ale traducerilor mai vechi, verificate sub aspect dogmatic de Biserica Ortodoxă și îmbunătățite sub aspectul lingvistic și stilistic. Acțiunea aceasta de revizuire în spirit ortodox a cărților religioase traduse în limba română, cu șapte-opt decenii în urmă se datorește inițiativei unor cercuri clericale din Moldova și a avut un efect salutar atît pentru menținerea unității Bisericii Ortodoxe românești în tot cursul secolului al XVII-lea cît mai ales pentru întărirea conștiinței unității naționale a poporului român, prin păstrarea unității credinței ortodoxe și prin introducerea treptată a limbii române în practica cultului religios. Contribuția cea mai însemnată la punerea în practică a acestui program religios și, implicit, politic au avut-o prin întreaga lor activitatea literară Varlaam și Dosoftei. Autorul versiunii *Psaltirii* din manuscrisele

22. *Dosoftei, Opere, 1, Versuri*, cit., p. XXV. Traducerea versificată de Dosoftei avea și un caracter apologetic, de a împiedica răspîndirea printre români a *Psaltirii* calvine în versuri, tradusă în limba română, care circula în Transilvania (N.A. Ursu, *Dosoftei, Opere 1*, cit., p. 402).

23. Al Grecu, *Vechii scriitori români și Rusia*, (în) V. rom. 1949, nr. 7—8, p. 234, cit. Al. Rosetti — B. Cazacu — Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, București, 1971, p. 159. Mitropolitul Dosoftei se dovedește un poet cu o bogată cultură literară în limbile greacă, latină, slavonă și polonă, al cărei principal model de versificație este poezia noastră populară (N.A. Ursu, în *Dosoftei, Opere 1, Versuri*, cit., p. 15).

24. I.A. Candrea, *Psaltirea șcheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI și XVII, traduse din slavonește*, vol. I, București, 1916.

25. N.A. Ursu, *Debutul literar al lui Dosoftei*, în «Limba română», 6, anul XXVI (1977), p. 607—620; idem, în *Dosoftei, Opere 1, Versuri*, cit., p. 399—400; Pr. I. Ionescu, în «Glasul Bisericii», anul XVII (1978), nr. 3—4, p. 431.

26. Ms. 170 și 540 de la Biblioteca Academiei; Ms. 111—134 de la Biblioteca Universității din Iași, studiat de M. Bordeianu, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XLIX, 1973, nr. 11—12, p. 764—781; Ms. 1709 de la Arhivele Statului din Iași, studiat de Gh. Ghîbănescu în *Arhiva*, XXI, 1910, p. 185—190, 211—219 și fragmentul din copia de la Mehădia, studiat de Mariana Combiescu în *Limba română*, XVII, 1968, nr. 3, p. 259—268 — Textul *Psaltirii* din manuscrisele respective se regăsește în mare măsură în *Psaltirea* în proză a lui Dosoftei de la 1680 (*Dosoftei, Opere, 1, Versuri*, cit., p. 399).

mai vechi ²⁶ este fără îndoială Dosoftei, afirmă N. A. Ursu ²⁷, și el a revăzut textul din *Psaltirea șcheiană*, din *Psaltirea Hurmuzachi* și din *Psaltirile lui Coresi*, confruntându-l cu originalul slavon și încercind, cum dovedesc numeroasele glose și variantele textului menționate marginal, să găsească formulările cele mai adecvate și mai frumoase. Despre această îndelungată muncă la pregătirea textului în proză al *Psaltirii*, după care a elaborat textul în versuri, o mărturisește însuși Dosoftei în pagina de titlu a *Psaltirii în versuri*, publicată la Uniev, în 1673, cu șapte ani mai înainte de a edita versiunea în proză: «*Psăltire a svîntului proroc David..., din svintele scripturi a svînților părinți, dascălilor svintei beserici, cu multă osteneală în mulț ai socotiță și cercetată prin svintele cărți, și de-acia pre versuri tocmită în cinci ai foarte cu osîrdie mare, de smeritul Dosoftei, mitropolitul de Țara Moldovei*». Deci, înainte de a lucra «*cinci ai*», la elaborarea textului în versuri, după 1660, cînd era episcop la Roman, Dosoftei a pregătit «*cu lungă osteneală în mulț ai*» textul în proză al *Psaltirii*. Este semnificativ și faptul că numeroase cuvinte, expresii sau chiar fragmente de frază din textul versificat se regăsesc în textul în proză din manuscrisele mai vechi, nu în cel editat în 1680. Traducerea manuscrisă a *Psaltirii* de pe la mijlocul secolului al XVII-lea este, după N. A. Ursu, o lucrare de tinerețe a lui Dosoftei, făcută probabil din însărcinarea sau la îndemnul lui Varlaam. Mai târziu Dosoftei va utiliza textul *Psaltirii* tradus de el în tinerețe și la revizuirea traducerii *Vechiului Testament* făcută de Nicolae Milescu, care a intrat apoi în ediția Bibliei de la 1688 ²⁸.

Ion Gheție, bazat pe aparatul critic al *Psaltirii șcheiene*, ediția Candrea ²⁹, a stabilit legătura de filiație existentă și între *Psaltirea Hurmuzachi*, *Psaltirea slavo-română* din c. 1588—1589, atribuită lui Șerban Coresi, și *Psaltirea* în proză a lui Dosoftei din 1680 ³⁰.

Procedînd la revizuirea textului Coresian din 1577, socotit a nu mai fi într-un totu corespunzător, cărturarii brașoveni au ținut să consulte cu acest prilej o altă traducere românească, poate mai veche, dar bucurîndu-se de un incontestabil prestigiu. Cîteva decenii mai târziu, Dosoftei sau traducătorul moldovean anonim din prima jumătate a secolului al XVII-lea, încercînd să realizeze o nouă versiune a psalmilor, apelează din nou la necunoscuta traducere care servise cîndva la elaborarea *Psaltirii* din c. 1588—1589, și, nu este exclus, ca și în *Psaltirea* tipărită la Bălgrad în 1651 să se întilnească ecouri ale aceleiași traduceri.

Apelul curent la această veche «întorsură» a psalmilor ne face să presupunem, consideră Ion Gheție, că ea se bucura de o mare notorietate și de un deosebit prestigiu printre cărturarii primului veac de literatură românească (1550—1650).

Ceea ce se poate presupune în momentul de față este că traducerea avea o vechime destul de mare de vreme ce ea se reflectă într-unul din cele dintîi manuscrise românești ce ne-au parvenit, *Psaltirea Hurmuzachi*, și nu este cu desăvîrșire exclus ca ea să fi fost pusă și sub tipar ³¹.

27. N. A. Ursu, *Dosoftei, Opere, I. Versuri*, cit., p. 400.

28. Argumentele lui N. A. Ursu, privind revizuirea lui Dosoftei a traducerii *Vechiului Testament* de Nicolae Milescu, între 1661—1665, nu sînt acceptate de Virgil Cîndea, *Răzînuța dominantă. Contribuții la istoria umanismului românesc*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 165—171.

29. I. A. Candrea, *op. cit.*

30. Ion Gheție, *Psaltirea Hurmuzachi și filiația Psaltirilor românești din secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, în «*Limba română*», anul XXVII (1978), nr. 1, p. 51—57.

31. *Ibidem*, p. 56—57.

Din cele expuse se poate reține că avem o veche tradiție românească în traducerea *Psaltirii*, al cărei text, cu îmbunătățirile aduse în decursul timpului, îl avem pînă astăzi în serviciul nostru cultic.

În revizuirea și fixarea textului *Psaltirii* românești, i se recunoaște lui Dosoftei că a avut un rol principal. Compararea versiunii lui Coresi cu cea a lui Dosoftei ne convinge că, deși le desparte doar un secol, versiunea lui Dosoftei este mai aproape de limba literară și artistică de astăzi decît de cea a predecesorilor săi³².

Psaltirea în proză a lui Dosoftei, prezentă prin contribuția sa în Biblia de la 1688³³, este tipărită de Antim Ivireanul la București, în 1694, cu caracterele Bibliei de la 1688 (are 29 rînduri pe pagină)³⁴, «care e, practic, identică cu cartea lui Dosoftei din 1680, prezentînd foarte puține modificări»³⁵. De fapt, Antim Ivireanul tipărește textul Psalmilor din Biblia de la 1688, cu puține modificări.

Prin *Psaltirea* tipărită de Antim Ivireanul, *Psaltirea în proză* a mitropolitului Dosoftei va trece apoi în edițiile care au urmat, cu puține modificări, pînă astăzi. Aducem ca exemplu *Psalmul 1 — Dosoftei 1680* :

«Fericitu-i bărbatul carele n-au măs în sfatul necuraților și în calea păcătoșilor n-au stătut și în scaunul pierzătorilor n-au șezut ;

Ce în legea Domnului voia lui și în legea Lui să va învăța zua și noaptea.

Și va fi ca lemnul răsădit lângă ieșiturile apelor, carele rōada sa va da în vremea sa și frunza lui nu va cădea și toate căte face va spori.

Nu așa necuraților, nu așa ! Ce ca prahul pre care-l aruncă vântul de la fața pămîntului.

Pentru-aceasta nu să vor scula necurații la giudeț, nice păcătoșii în sfatul direpților.

Că știe Domnul calea direpților și calea necuraților va pieri».

Căntecul 1 — Psaltirea Șcheiană³⁶

1. «Ferice bărbatul ce nu mērgе la svētulu necurațiloru și pe calea păcătoșiloru nu stă și la șederile pierzătoriloru nu șeade.

2. Ce în legea Domnului voia lui și în legea Lui învăță-se dzua și noaptea.

3. Și fi-va ca lemnul răsădit lângă eșitul apei, ce rodul său dă în vremea sa și frunza lui nu cade și toată cătă se face dospeaște.

32. G. Mihăilă, *300 de ani de la tipărirea «Psaltirii» în proză a lui Dosoftei*, în «România literară», anul XIII, nr. 24, 12 iunie, 1980, p. 11.

33. N. A. Ursu, în *Dosoftei, Opere, I. Versuri*, cit., p. 507—508, 513.

34. Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *op. cit.*, p. 335—337.

35. Ion Gheție, *Baza dialectală a României literare*, cit., p. 330.

36. I. A. Candrea, *Psaltirea șcheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI-lea și al XVII-lea, traduse din slavonește, II, Textul și glosarele*, București, 1916, p. 1—2.

37. *Psaltirea*, ediția a patra, București, 1975, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române.

Biblia sau Sfînta Scriptură, București, 1975, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, p. 365.

4. Nu așa necuraților, nu așa! Ce ca pulbere ce o mătură vântul din fața pământului.
5. Derept-acé nu voru învie necurații la gudeț, nece păcătoșii în sfatul dreptilor.
6. Că ști Domnul calea dreptăților și calea necuraților piare».

Psaltirea, ediția 1975³⁷

Psalmul 1 :

1. «Fericit bărbatul, care n-a umblat în sfatul necredincioșilor și în calea păcătoșilor nu a stat și pe scaunul hulitorilor n-a șezut ;
2. Ci în legea Domnului e voia lui și la legea Lui va cugeta ziua și noaptea.
3. Și va fi ca un pom răsădit lângă izoaverele apelor, care rodul său va da la vremea sa și frunza lui nu va cădea ; toate cite va face va spori.
4. Nu sînt așa necredincioșii, nu sînt așa ! Ci ca praful ce-l spulberă vîntul de pe fața pământului.
5. De aceea nu se vor ridica necredincioșii la judecată, nici păcătoșii în sfatul dreptilor.
6. Că știe Domnul calea dreptilor, iar calea necredincioșilor va pieri».

Din prezentarea celor trei texte³⁸ se poate constata tradiția românească a traducerii *Psaltirii*, care este cea mai veche tradiție culturală a scrisului românesc, și aportul însemnat pe care i l-a adus mitropolitul Dosoftei.

Psaltirea, text de înaltă poezie, servind pe lângă destinația cultică și ca manual de învățămînt în școlile minăstirești, a cunoscut în secolul al XVI-lea cea mai mare difuzare, atît prin mijlocirea tiparului, cit și prin a cōpiilor manuscrise, fiind, cum am spune, prima noastră *Carte de limbă română* sau *Cartea de înțeles românește*.

Avem cunoscute din acest secol patru ediții, dintre care trei bilingve, cu text slavon și românesc : *Psaltirea* românească din 1570 tipărită de diaconul Coresi, *Psaltirea slavo-română* tipărită de asemenea de Coresi în 1577 (CRV I 19), cea slavo-română din 1576—1577 (CRV IV 13), tipărită probabil tot de diaconul Coresi, și *Psaltirea slavo-română* din circa 1589 (CRV 19 A) tipărită, cu probabilitate, de Șerban Coresi. La textele tipărite se adaugă versiunile manuscrise : *Psaltirea Hurmuzachi*, *Psaltirea Șcheiană*, *Psaltirea Voronețeană* și *Psaltirea slavo-română* (cu traducerea intercalată), copiată în Moldova, probabil între 1573—1585, care aparține, după precizările lui Al. Mareș³⁹, tipului de traducere reprezentat de *Psaltirea Șcheiană* și de cele două psaltiri coresiene tipărite în 1570 și în 1577, păstrată în ms. rom. B.A.R. nr. 3465.

După cum este admis, *Psaltirea Hurmuzachi* are la bază o altă traducere a psalmilor decît *Psaltirea Șcheiană*, iar *Psaltirea* mitropolitului Dosoftei se plasează, direct

38. Primele 4 versete lipsesc din *Psaltirile coresiene*.

5. Derept aceia nu vor învie necurații județ, nici greșții întru sfeatul dreptilor.
6. Că știe Domnul calea dreptilor și calea necuraților peri-va.
Coresi. *Psaltirea slavo-română* (1577) în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 și din 1589, op. cit., p. 35.

39. Alexandru Mareș, *O nouă Psaltire slavo-română manuscrisă din secolul al XVI-lea*, în «Studii de limbă literară și filologie», vol. II, București, 1972, p. 259—299.

sau indirect, în descendența versiunii de psaltire conținută în manuscrisul Hurmuzachi (copie, nu originalul), care are legătură de filiație cu *Psaltirea slavo-română* din circa 1588—1589⁴⁰.

Ms. 3465, deși scris în aceeași perioadă când apare și *Psaltirea slavo-română* din 1577, conservă, cum arată Al. Mares, o versiune superioară textului tipărit, dovedind și eforturile și nivelul cultural al copistului de a îndrepta greșelile și omisiunile prin consultarea textului slavon paralel. În cazul *Psaltirii*, dar nu numai al ei, remanierea versiunilor era facilitată de destinația didactică a acestui text. Parcurgerea în școlile mânăstirești de nenumărate ori a versetelor psaltice, în slavonește, și românește, evidenția ușor lipsurile în traducere, omisiunile și exprimările inabile. Îndreptarea acestora era un fapt cotidian, care pentru noi astăzi are semnificația unui fapt de cultură⁴¹.

Unei mișcări culturale, dezvoltată de timpuriu în Moldova, se datoresc, după ultimele cercetări, și copiile textelor rotacizante: *Psaltirea Șcheiană*, *Psaltirea Voroneșeană*, *Psaltirea Hurmuzachi* și *Codicele Voroneșean* sau *Apostolul de la Voroneș* (care cuprinde trei Epistole sobornicești: una a Sfintului Apostol Iacob și două ale Sfintului Petru)⁴². Fenomenul evoluției lui *g* la fricativa *z* nu a fost consemnat în secolul al XVI-lea decât în Moldova. În grafii de tipul *adaudze*, *tradze*, *dz* reproduce, cel puțin în *Psaltirea Hurmuzachi*, un *z*, și posibil, că și în *Psaltirea Șcheiană*, slova avea aceeași valoare⁴³.

De asemenea, tot spre Moldova ne conduce în ultimul timp analiza lexicală și a identificării traducerii originalului *Tetraevanghelului coresian*⁴⁴.

În dezvoltarea acestei mișcări culturale din Moldova se încadrează și *Psaltirea în proză* a mitropolitului Dosoftei, care marchează un moment cultural reprezentativ în secolul al XVII-lea purtând înțelesul ei și în secolele următoare.

Pr. prof. I. IONESCU

40. Ion Gheție, *Psaltirea Hurmuzachi și filiația psaltirilor românești din secolele al XV-lea și al XVII-lea*, în «Limba română», XXVII, 1978, 1, p. 51—57; idem, *Psaltirea Hurmuzachi — copie sau original?*, în «Studii de limbă literară și filologie», vol. III, București, 1974, p. 241—259; idem, *Cea mai veche atestare a cuvîntului săpun și raportul dintre psaltirile românești din secolul al XVI-lea*, în «Limba română», anul XIX, 1970, 3, p. 250.

41. Alexandru Mares, *op. cit.*, p. 299.

42. Ion Gheție, *Inceputurile scrisului în limba română*, București, 1974; idem, *Moldova și textele rotacizante*, în «Limba română», anul XXV, 1976, 3, p. 257—268; idem, *Maramureșul anilor 1500 — patrie a textelor rotacizante?*, în «Limba română», anul XVII, 1968, 3, p. 251—258; idem, *Termenii de origine maghiară și localizarea textelor rotacizante*, în «Limba română», anul XXV, 1976, 2, p. 187—190; idem, *Două fonetisme dialectale în Codicele Voroneșean și în Psaltirea Șcheiană*, în «Studii și cercetări lingvistice», anul XXIX, 1978, 5, p. 543—546; Marina Costinescu, *Raportul dintre Codicele Voroneșean și celelalte versiuni românești din secolul al XVI-lea ale Apostolului*, în «Studii și cercetări lingvistice», 1, 1978, p. 51—60.

43. Ion Gheție, *În legătură cu grafiile de tipul adaudze, tradze din Psaltirile Hurmuzachi și Șcheiană*, în «Limba română», anul XXVII, 1978, 2, p. 151—153.

44. Pr. I. Ionescu, *În legătură cu originalul românesc al Tetraevanghelului Coresian*, în «Limba română», anul XXVIII, 1979, 2, p. 207—208.

CONTRIBUȚII PRIVITOARE LA VIAȚA ȘI OPERA ARHIMANDRITULUI NICODIM GRECIANU (1762 – 1817)

Vlăguit sufletește de neindeplinirea năzuințelor, cu trupul trudit de o îndelungată suferință pentru care, cu toată stăruința, nu a putut găsi alinare, retras fiind în casele sale din ostrovul Sf. Gheorghe al minăstirii Cernica, a trecut la cele veșnice în primul pătrar al veacului trecut Arhimandritul Nicodim, pe adevăratul său nume Nicolae Grecianu.

Curgător dintr-un bătrîn neam de boieri de țară, de ctitori și dregători încuscriți, nu rareori, cu vârstare de viță domnească, călugărul Nicodim ne apare astăzi ca o interesantă personalitate, cu totul aparte în cinul monahicesc al tipului său.

Mulțumită conținutului unor însemnări manuscrise ale nepotului său de frate, istoricul și genealogistul Ștefan Grecianu — însemnări pe care le-am putut cerceta¹ și confrunța cu alte izvoare — sîntem în măsură a aduce aici unele date biografice, ce socotim a fi o modestă dar certă contribuție la o mai temeinică cunoaștere a vieții și operei celui ce a fost Ierodiaconul, Ieromonahul și Arhimandritul Nicodim sin biv vel slugerul Ștefan Grecianu.

Născut în București, în casele părinților săi din mahalaua Vergului², Nicolae pare să fi fost primul copil al jupîniței Ecaterina fiica logofătului Radu Velescu și soția șetrarului (pe atunci) Ștefan Grecianu. Lumina zilei a văzut-o întia oară în luna februarie a anului de la Hristos, 1762.

După un an, în 1763, jupînița Caterina a adus pe lume un al doilea fecior, pe nume Ioniță; peste încă un an o fiică: Stanca, și mai tîrziu, în anul 1772, zece ani după Nicolae, un nou și ultim fecior Dumitru³.

Bunii și străbunii acestor frați, obîrșia lor, este ușor de urmărit pînă la a șasea, a șaptea generație în urmă.

Ne este cunoscut că spre sfîrșitul veacului al XVI-lea și începutul veacului al XVII-lea trăia în Muntenia acel vel logofăt și mare vornic Papa ot Greci Ilfov, fiul lui Fiera Logofăt din Bărbulești și al soției sale Stanca Boldeasca, tovarășul de pribegie al lui Radu Șerban Vodă după ce acesta își pierde pentru a doua oară scaunul, în toamna anului 1611. Partizan mai tîrziu al lui Leon Tomșa, ia parte la luptele contra boierilor pribegi conduși de Matei Basarab și este ucis în luptele de la Plum-buita în octombrie 1632⁴.

Soția sa era Elina, fiica lui Udriște Pitarul sin Badea din Bucșani. Protejată fiind a lui Mihai Vodă Viteazul, acesta o înzestraseră de nuntă cu moșia Cioceni pe apa Cricovului.

În ultimii ani de viață, marele vornic și vorniceasă din Greci, au ctitorit, să le fie loc de odihnă, minăstirea Balamuci din Ilfov pe care au împodobit-o și înzestrat-o cu toate cele de trebuință.

1. Grație bunăvoinței familiei, căreia și pe această cale îi mulțumim.

2. În acea vreme numele mahalalei și bisericii Vergului erau purtate de zona actuală a intersecției dintre Bd. Hristo Botev și Calea Călărași, respectiv Biserica Sf. Mina.

3. Tatăl istoricului, genealogistului și heraldistului Ștefan D. Grecianu decedat în 1908. Cei patru copii ai soților Grecianu șetrarul, menționați în text, (Nicolae, Ion, Stanca și Dumitru) sînt doar cei rămași în viață. Alți nouă frați și surori au murit la vîrste fragede.

4. Vezi Nicolae Stoicescu, «Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova», București, 1971, p. 192.

Vorniceasa Elina a dăruit soțului său trei fiice și doi feciori: Păuna, căsătorită cu Preda Brincoveanu, bunica domnitorului de mai târziu; Ilinca, măritată cu Radu Buzescu (al II-lea); Anca, moartă de tinărară în 1622; Drăghici, spătar și vel vistier, căsătorit cu fiica lui Vintilă Corbeanu cu care a avut două fiice și patru băieți; în sfârșit, Fota, spătar, mort în 1640.

Cei patru băieți ai spătarului și vel vistierului Drăghici, mort în 1655, ucis fiind de slujitorii revoltați: Papa vistierul, Constantin spătarul, Mihai clucerul și Vintilă căpitanul au dat naștere celor patru ramuri ale boierilor Greceni din Ilfov, care au împărțit și moșia strămoșească Greci stăpinită pînă atunci de ei în devălmășie. Coborârții fiecăreia din aceste patru ramuri au ctitorit sau rectitorit cite o biserică pe partea lor de moșie. Astfel, urmașii lui Papa vistierul au ctitorit în 1754 biserica din Grecii de mijloc; cei ai lui Constantin spătarul, pe aceea din Grecii de sus în 1845; coborârții lui Mihail cluceru au reparat în 1859 vechea biserică din Grecii de sus — Măxineni; iar ctitoria din Grecii de jos, de la 1755, este a unui Ion Grecianu, coborâtor, s-ar părea, din Vintilă căpitanul⁵.

Ramura pe care trebuie să o urmărim este aceea a lui Constantin spătarul, știut fiind, că întemeietorul ei era străbunicul șetrarului Ștefan Grecianu, tatăl tinărarului Nicolae. Iată cum părinții lui Ștefan șetrarul au fost paharnicul Constantin și jupinița sa Ancuța Topolovean iar paharnicul Constantin era fiul lui Papa III vornic în 1722, mort în 1729, care la rindul său era fiul spătarului Constantin (cel dintîi al ramurei) și al soției sale Bălașa.

Obirșia viitorul arhimandrit se deslușește astfel din cele de mai sus, rezumate în schema alăturată⁶.

Despre copilăria și adolescența lui Nicolae Grecianu, a fraților și a surorii sale informațiile lipsesc cu desăvîrșire. Citeva însemnări sporadice făcute pe diferite cărți ce îi aparținuseră lui Nicolae ne semnalează faptul că la vîrsta de zece ani acesta citea fabulele lui Esop, în grecește și știa binișor atît greaca cît și limba maternă. El se iscălea în acea vreme, fie Nica sin Ștefan Grecianu, fie Νικολαος Τρετηγανος. Mai târziu, prin 1777, aflăm tot dintr-o notiță manuscrisă pe o carte ce îi aparținuse, că învăța istoria universală. Și tot atunci găsim înscris pe un «Νέος Παραδείσιος» următoarele: «Am cercetat de cînd s-au făcut Țarigradul? De la anul de la Hristos 316, cari se fac ani de atunci pînă la leat 1777 ani 1461 și am însemnat că dacă se va întreba cineva să nu greșească».

«Και τοδε s-a isprăvit cetatea Țarigradului la leat de la Adam 5838/330, Nicolae Grecianu».

Cunoscînd obiceiurile familiilor înstărite din acea vreme, credem a nu fi departe de adevăr dacă socotim că asemenea preocupări ale tinărarului Nicolae erau datorate, atît curiozității sale intelectuale înăscute, cît și strădaniilor unor dascăli străini, care trebuie să fi umplut casa părintească dar care știau în schimb să deschidă ochii spre lume și să ațte pofta de cunoaștere a elevilor lor.

5. In privința ctitorilor vezi Arh. Ion Dumitrescu și Radu Crețeanu, *Trei conace boierești din prima jumătate a veacului al XVIII-lea aflate în județul Ilfov*, în «Buletinul Monumentelor Istorice», anul XLII (1973), nr. 4, p. 3—26.

6. Informațiile genealogice sînt rodul compilării unor date din arhiva Hagii Moscu; Nicolae Stoicescu, op. citată; Ioan Filitti, *Cine erau frații cărturari Radu și Șerban Grecianu*, în «Revista Istorică Română», IV (1934), p. 65—70; note genealogice privind propria spiță din arhiva Ștefan D. Grecianu, în posesia familiei.

În primele zile ale lunii februarie 1780 hotărîrea este luată și la data de 27 ale aceleiași luni îl regăsim pe feciorul Nicolae în minăstirea Tismana făcînd cel dintîi pas pe drumul călugăriei.

Ce anume l-a îndemnat pe tînărul fiu de numai optsprezece ani al șetrarului Ștefan Grecianu să părăsească culcușul părintesc și să înfrunte cu calm și seninătate viitoarele rigori ale vieții monahale nu știm. Doar o credință de nestrămutat moștenită de la părintele său și înrîuririle de la presupușii dascăli străini ar putea să dea o dezlegare. Sau, o altă pricină, deloc neglijabilă ar fi aceea a unei politici părintești deliberate, în sensul infiltrării în rîndurile slujitorilor bisericii, cu gîndul de a ajunge printre mai marii lor, a încă unui exponent în ale cărui vine curgea sînge de altă obîrșie. Un asemenea gest, făcut în cadrul orînduirii fanariote condusă de interese și oameni cu desăvîrșire străini de țară și de neam era deopotrivă desigur ca un act de patriotism.

Oricum, ceea ce știm cu certitudine⁷, este că la data de 30 ianuarie 1781, adică după unsprezece luni de noviciat, Arhimandritul Mihai egumenul Tismanei, socotește îndeplinit sorocul și încuviințează cinul călugăriei tînărului Nicolae sin șetrar Ștefan Grecianu, sub numele de Nicodim.

Patru luni mai tîrziu, la 31 mai al aceluiași an, în duminica tuturor sfinților, Nicodim este hirotonit diacon. Slujba cuvenită a fost oficiată în București de Episcopul Rîmniceului Kir Filaret, în biserica «Patruzeci de mucenici» metoc al episcopiei de pe podul Mogoșoaiei.

După această dată nu mai avem nici o știre despre tînărul diacon pînă în 1783, cînd șetrarul Ștefan își căsătorește fata, Stanca, sora mai mică a lui Nicodim, cu Dinu Socoteanu, clucerul din Rîmniceul Vilcea. Pentru întregirea zestrei de nuntă a fetei, ierodiaconul «înlesnește» pe părintele său cu banii de trebuință, bani pe care acesta din urmă îi va «întoarce» abia după doi ani.

Între anii 1786—1794 știm că Nicodim ierodiaconul era iconomul Snagovului, iar după această din urmă dată, la stăruințele călugărilor din minăstirea unde îi era metania, «din luminată poruncă (sub Alexandru Vodă Moruzi) și a prea sfinției sale Mitropolitul Dositheii» se trimite iconom la Tismana.

Din timpul cît a ostenit ca iconom al Snagovului și anume din anul 1790 ierodiaconul Nicodim ne-a lăsat ușile împărătești din lemn sculptat și pictate multicolor din minăstirea Snagovului, azi în Muzeul de Artă al R.S.R. Pe spatele acestor uși, stă scris cu vopsea neagră: «Aceste dvere făcutu-sau cu osărdia și toată cheltuiala smeritului Nicodim ierodiacon sin Ștefan Grecianu biv vel sluger⁸ hărăzindu-le la sfînta minăstire Snagov pentru a sa pomenire la leat 1790 Aprilie 23»⁹.

7. Datele și locurile exacte precum și numele celor ce au oficiat cu ocazia înălțării sale pe diferitele trepte ale cinului monahal, au fost înscrise de însuși călugărul Nicodim pe dosul unei icoane îmbrăcată în argint a sfîntului Nicodim «ctitorul spiritual» al Vodiței și Tismanei. Această icoană azi dispărută se păstra în casa urmașilor săi de la Greci. Ea fusese achiziționată de istoricul Ștefan D. Grecianu în anul 1865 de la călugărul Modest, Arhondarul de la Cernica.

8. Pînă în 1873 Ștefan sin Constantin Grecianu paharnicul, era șetrar. După această dată devine sluger.

9. Vezi Alex. Elian și colaboratori, *Inscripții medievale ale României, Orașul București, Buc., 1965*, p. 775.

Și doar câteva luni mai târziu, în iunie al aceluiași an, Nicodim termină ridicarea bisericii ctitoria sa din satul Ghermănești-Snagov. Aici, cu a sa cheltuială înalță un lăcaș din lemn, cu hramul sfântului mucenic Dumitru și al sfântului ierarh Nicolae. Biserica, azi dispărută, o cunoaștem doar după pisania ei ce se păstrează de către parohul satului Ghermănești, preotul Petre Ionescu și după câteva schițe făcute de pictorul Henrik Trenk în septembrie 1861¹⁰.

La 4 aprilie 1797 Nicodim a fost hirotonit preot în «biserica tuturor sfinților», azi Antim, de către Episcopul Argeșului Kir Iosif, devenind astfel ieromonah.

Cu un an înainte de încheierea veacului, biserica minăstirii Babele din satul Neajlov—Vlașca ctitorită de Vlad Călușarul Voievod în 1492—1493 este reclădită în întregime pe vechile temelii tot de Nicodim Grecianu, ieromonah, fiul lui Ștefan slugerul¹¹.

Acest fapt ne întărește bănuiala că, la aceeași vreme, Nicodim părăsise iconomatul metaniei sale din Tismana și se înapoiasse la București. De altfel știm că la 16 August 1800 a fost hirotesit singhel de însuși Mitropolitul țării, Kir Dosithei în biserica minăstirii Cotroceni.

În anul următor, 1801, aprilie 13, este hirotesit protosinghel în biserica Brezoianului, iar în 23 noiembrie a aceluiași an, arhimandrit. Hirotesia s-a făcut în biserica Sfântul Gheorghe Nou și de astă dată tot de către Mitropolit, înconjurat fiind însă, de un sobor de unsprezece arhierei deoarece, cu aceeași ocazie s-a făcut și pomenirea răposatului Constantin Vodă Brîncoveanu. Totodată Nicodim a fost numit și «epistat iconomii casii sfintei mitropolii».

Cam de la această dată putem considera că în viața monahului Nicodim începe o nouă etapă. Aceasta coincide în oarecare măsură cu moartea tatălui său slugerul Ștefan survenită în martie 1801. Prin testamentul acestuia din urmă, îi revine «Partea lui Nicodim singhelul :

— 250 de stînjeni de moșie de peste apă spre Balamuci, din malca apei pînă în casa lui Tudor Țiganu a Balamuciului ;

— 3 suflete de țigani însă : Ion țiganul cu țiganca lui Floarea, fata lui Oman și a Ilamnei și Zamfir, fecior al lor ;

Fiind parte bisericească nu-i trebuie mai mult».

Dacă am fi făcut atunci, în pragul noului veac, un prim bilanș al vieții proaspătului arhimandrit, putem fi încredințați că bătrînul biv vel sluger Ștefan Grecianu a trecut la cele veșnice cu cugetul împăcat în cele ce îl priveau pe întiul său vlăstar. Aceasta cu atît mai vîrstos, în cazul în care, cea dea doua noastră ipoteză cu privire la cauzele care l-au îndreptat spre viața monahală pe tînărul Nicodim, ar fi cea adevărată.

Într-adevăr, la numai patruzeci de ani, să fi fost arhimandrit, ctitor de lăcașe, iconom cu căutare și epistat al mitropoliei țării nu era la îndemîna oricui. Cu toată vitregia vremurilor, calea spre scaunele cele mai înalte părea netezită, și anume înforțații ne îndreptățesc să credem că Nicodim lupta pentru a le cuceri. Chiar și de

10. Asupra acestor schițe urmează să apară în S.C.I.A., articolul nostru intitulat *Trei schițe inedite ale lui Henrik Trenk privind o ctitorie, azi dispărută, din Ghermăneștii Znagovului*. Vezi și V. Brătulescu și I. Remus, *Mănăstiri și Biserici din Județul Ilfov*, Buc., 1935, p. 60 (îndice).

11. Vezi Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România*, Ed. Mitropolia Olteniei, 1970, p. 44.

înfruntarea tendințelor politice din acele vremuri el nu ne pare a fi fost cu totul străin. Faptul că în ultimii ani ai veacului al XVIII-lea și în primii ani ai celui nou îl întâlnim adeseori semnând Nicodim Grecianovici ne dovedește apartenența sa, temporară cel puțin, la partida filorusă. Fără a cunoaște prețul eliberării de sub jugul otoman, cu alaiul său de domnii fanariote, o însemnată seamă a păturii conducătoare a Țării Românești și din Moldova simpatiza imperiul pravoslavnic de răsărit.

Activitatea ctitoricească noul arhimandrit și-o încunună cu reclădirea paraclisului făcut de Dan Brașoveanu pe ostrovul sfântul Gheorghe al minăstirii Cernica risipit de cutremurul din toamna anului 1802¹². Tot atunci el își zidește pentru folosința proprie, pe același ostrov, casele de locuit cu două caturi.

În toată perioada în care a slujit iconomatul mitropoliei, adică pînă la destituirea Mitropolitului Dosithei în 1810, Nicodim a continuat să înzestreze cu sfeșnice, candelabre și altele minăstirile Cernica și Căldărușani. Chiar în anul 1810 el încredințează negustorului sibian Gheorghe Manicati Safrani două mii de «fiorini de Viena în jodule de bancă» pentru ca să comande în capitala imperială șase sfeșnice din bronz și un policandru «ca pînă la 40 de lumânări».

Tot din această perioadă datează și opera de cărturar a lui Nicodim începută sporadic mult mai de timpuriu, încă din 1784. La cea dată găsim un manuscris frumos caligrafiat, în Episcopia Rîmnicului, de către ierodiaconul Grigore Rîmniceanu numit «Oglinda Blagosloviei», care știm că a fost copiat cu cheltuiala «sfinției sale părintele Nicodim ierodiaconul Grecianovici». Nu știm însă dacă acest manuscris era o traducere a sa după vreun text grecesc sau doar o copie a unui manuscris mai vechi pe care ieromonahul Nicodim a voit-o măiestrit caligrafiată.

În anul 1807 traduce «Neon Ecloghion, adică carte nouă cu alegeri de vieți vrednice de cuvântat ale unora din sfinți, adunate din multe cărți și scrisă de Nicodim Stetagorețul în limba cea proastă grecească, tălmăcite din cea elinească și tipărite la leat 1803».

«Iar acum tălmăcite în limba noastră românească de nevrednicul Arhimandrit Nicodim Grecianovici. Păștorînd turma cuvântătoarelor oi a bunei credințe, Prea Sfințitul Mitrop.: a tuată Ungro Vlahia Kir Kîr Dosithei. La anul 1807 în Sf. Mitrop. a Bucureștilor».

Acest manuscris de 560 de pagini conține viețile Sfinților Grigorie, Chiril Fileotul, Leontie Patriarhul Ierusalimului, Simeon și Sava, Grigore din Nicomedia, Eftimie cel Nou, Lazăr, Epifanie Episcopul Ciprului, Teodosie cel Nou, Luca cel Nou, și a altor sfinți.

Numai un an mai târziu, în 1808, găsim un alt manuscris, traducerea unui Ecloghion «adică adunarea de vreo cîteva istorii și vieți ale sfinților părinți. Unele prescise și mai îndreptate, altele tălmăcite după limba cea proastă grecească de nevrednicul Arhimandrit Nicodim Grecianovici în sfînta Mitropolie a Bucureștilor la leat 1808».

Acest nou manuscris de doar 394 de pagini are următorul cuprins: Dialog al Sfîntului Grigeție cu Ervan Evreul; întrebări ale boierului Constantin Cantacuzino, fratele Domnului Șerban Cantacuzino și răspunsuri ale dascălului Ioan Cariofil; cuvînt la cinstitul lanț al Sfîntului Apostol Petru; viața Sfîntului Grigore Palma, Arhiepiscopul Tesalonicului; viața cuviosului Erotheu, a Sfîntului Nifon, Dumitru cel Nou.

12. Vezi, L. Georgescu și Roman Stanciu, *Mănăstirea Cernica*, Buc., 1969, p. 22.

Nicodim sfântul ctitor al mănăstirii Tismana. «Adunare de povești, de suflete folositoare».

Mai târziu, în 1811, la Sibiu fiind, Nicodim traduce tot din grecește o carte — de astă dată — cu conținutul laic. O carte pentru tineret: «Învățăture de multe științe folositoare copiilor creștinești cei ce vor vrea să învețe și să știe Dumnezeasca Scriptură. Adunate de Diaconul Polizon Conta Ioanitul și tipărită în Viena 1806. Iar acum tălmăcite după cea grecească pe limba românească cu osârdia și osteneala Arhimandritului Kir Nicodim Grecianu cu a cărui cheltuială s-au tipărit spre folosul neamului românesc. Îndreptindu-se prin cercetarea Prea Sfințitului Episcop al Argeșului Kir Iosif, Sibiu, 1811».

Cuvîntul înainte al acestei cărți este o scrisoare către Episcopul de Argeș în care se arată că: «Nici un lucru nu iaste mai scump și mai plăcut lui Dumnezeu, și mai folositor sufletului de cît cu ori ce mijloc ar putea fieste cine a face bine celui de aproape»; iar mai departe «...să se săvîrșească dorirea mea a se tipări cu a mea cheltuială și în har să se împartă celor ce vor avea trebuință. Pentru a mea pomenire și a părinților mei».

Învățăturile traduse de Nicodim cuprind pe lîngă azbuchiile și învățăture religioase, «învățăture despre om, ce este el, pentru ținerea de minte, simțurile omului, cer, pămînt și dobitoace, pentru sădiri de copaci și ierburi, metaluri, mare, rotocolul pămîntului, atmosfera, împărțirea Europei etc.»

Lucrarea este prezentată sub formă de dialoguri și răspunde la multe din întrebările firești ale nivelului intelectual mediu (aproape inexistent) la începutul veacului trecut.

Nu cu mult înainte de întocmirea acestei lucrări, cam de prin 1810, trebuie să socotim că începe ultima etapă a vieții Arhimandritului Nicodim, etapa dezamăgirilor și a suferințelor trupești.

Plecat încă de prin anii 1808—1809 în părțile Brașovului și a Sibiului, mai târziu pînă aproape de Viena, el caută să-și îngrijească o boală la nas și față, o fistulă, pe care o bănuia pricinuită de un fel de bucate, otrăvit cu argint viu de către călugării greci, îngrijorați și pizmași de situația și viitorul său. Cei trei sau patru «dohtori» practicanți în București la acea vreme fiind toți de origine greacă nu se puteau bucura de încrederea sa¹³.

Printre străini fiind, în legătură doar cu Kir Iosif Episcopul Argeșului, susținătorul său moral din totdeauna, află în 1810 de îndepărtarea din sacun, de către administrația militară rusă, a Mitropolitului Dosithei și așezarea în locul acestuia a Mitropolitului Ignatie.

Această numire nedorită pune capăt atît silințelor sale de la mitropolie, întrerupte temporar din cauza bolii, cît și, mai cu seamă, aspirațiilor sale către treptele ierarhice mai înalte. Sprijinul rus pe care îl considera cîștigat în vremea cînd se iscălea Grecianovici pare să se fi spulberat odată cu retragerea vlădicăi Dosithei Filitti.

Ultimii ani ai vieții îi trăiește retras în casele sale de la Cernica. Pentru asigurarea bătrînețelor sale aici, el dăruiește în ianuarie 1814 mănăstirii «...o moșie de stînjani 520, anume Merii-Petohii din sud Ilfov, ce o am cumpărate de la Stolniceana Zamfira... Și iarăși mai dau sfintei biserici loc în fundul grădinii caselor (ce le am

13. Cu toate că doi dintre ei erau nepoții vlădicăi Dosithei: Dr. Silvestru Filitti și Dr. Dimitrie Caracas.

făgăduit fratelui meu Ioniță a le slăpîni după moartea mea) alătura cu ulița ce iese în podul cel mare¹⁴ drept biserica cu sfinți, însă locul să se știe, lungul din ulucile stolnicului Dumitrache pînă în ulucile Piteșteanului, iar latul la amîndouă capetele cîte 10 stînjeni, pe care loc am pus acum de se zidește o casă cu grajd, șopron și isprăvindu-se să fie în veci ale sfintei biserici numindu-se ca un metoh pentru odihna părinților Cernicăi ce vor veni la tîrg cu trebuințele Mănăstirii și neamului meu de pomenire vecinică»¹⁵.

Din condica de înmormîntări a mănăstirii reiese că Arhimandritul a fost îngropat la 13 iulie 1817.

La moartea sa, călugării de la Cernica în omnire cu cei de la Mitropolie au poprit «calabalăcul și slugile sale» nevoind a le elibera. Dimitrie Grecianu Aga, fratele mai mic al răsposatului, care se afla în acel timp la Rîmnicul-Vilcea la sora lor Socoteanca, abea putu, la întoarcerea sa, să primească avutul mortului. O mitră nouă, odăjdii noi, și o carte bisericească ferecată în argint greu au fost totuși reținute de călugări sub cuvînt că «acelea erau atributuri de Arhiereu și nu de Arhimandrit».

N. SCULY LOGOTHETI

MONUMENTE MUZICALE ÎN BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ FILOTHEI SIN AGĂI JIPEI — PRIMA PSALTICHIE ROMÂNEASCĂ

(I)

I. Genealogia familiei lui Filothei Jipa

În anii de domnie ai lui Constantin Brîncoveanu, pe Filothei sin Agăi Jipei îl găsim ca psalt la Mitropolie. Acest singur fapt este suficient pentru a explica greutățile ce le va avea de întîmpinat cel ce va porni să cerceteze viața și activitatea acestui ieromonah. Pentru că, modestia — componentă impusă de canoane vieții tuturor celor din tagma monahală — cît și ideea — ce guverna secolele trecute —, potrivit căreia, monahul făuritor de opere culturale trebuie să rămînă anonim, au făcut aproape imposibilă alcătuirea unei biografii care să elucideze traiectoriile de viață și muncă ale lui Filothei sin Agăi Jipei. Fidel preceptelor morale de atunci, Filothei nu ne-a lăsat aproape nici o dată biografică mai concludentă cu excepția unei însemnări pe care o întîlnim în pagina de titlu a Psaltichiei «rumănești»¹ și anume că era fiul lui Aga² Jipa.

Apariția — pentru prima oară în limba română — a unei asemenea cărți reprezintă un remarcabil eveniment cultural cu întinse rezonanțe patriotice. Faptul se pe-

14. Zonă cuprinsă azi între Bd. 6 Martie, Calea Victoriei, str. Dobrogeanu Gherea și str. I. Brezoianu.

15. Vezi Academia R.S.R. mss. 653, fila 100.

1. Ms. rom. nr. 61 f. 4 r, BARSR.

2. Artic. aga, genitiv agăi, dativ aghii și plural agaler sau agi, s.m. (învechit și arhaizat) de la turcescul *agâ*.

trecea în al 25-lea an de domnie a lui Constantin Brîncoveanu — căruia, de altfel, îi este închinată lucrarea (1713) — și în vremea când, mitropolit al Țării Românești, se afla Antim Ivireanul — cărturar, sculptor și miniaturist — rămas în istoria culturală a țării prin vasta lui activitate de promovare a limbii române, prin tipografiile înființate la Snagov și Rîmnic și prin numeroasele traduceri de scrieri de cult și didactice-morale. Într-un asemenea context se plasează biografia lui Filothei Jipa, al cărui arbore genealogic are rădăcini întinse pînă în prima jumătate a secolului al XVI-lea.

Psallichia românească se constituie deci ca un prim document care ne furnizează un indiciu sigur cu privire la descendența autorului ei. Aflăm pe această cale că Filothei era fiul unui mare demnitar de stat și anume al lui Aga³ Jipa sau *vel agă*, ceea ce înseamnă că tatăl său deținea o dregătorie importantă pe lângă domnitor. La o astfel de situație nu se putea ajunge decît după urcarea mai multor trepte din ierarhia boieriei, *vel aga*⁴ urmînd imediat după *vel comis* și după care urma cea de *vel grămătic*, apoi *vel cămăraș* etc. Că «*agia*» era o funcție influentă și de mare importanță⁵ ne-o confirmă faptul că însuși domnitorul țării ridica în acest rang rude apropiate. Este cazul lui Constantin Bălăceanu, ginerele lui Șerban Cantacuzino, sau al nepoților săi, Matei și Constantin Brîncoveanu⁶. Mai mult, din asemenea dregătorie, unui ajuns mari demnitari de stat și chiar domnitori. Fostul agă Matei din Brîncoveni va fi mai tîrziu Matei Basarab — domnul țării; Constantin Brîncoveanu «*din simplu logofăt este ridicat*» de unchiul său Șerban Cantacuzino «*la rangul de mare agă*» (funcție deținută cu o jumătate de veac mai înainte de străbunul său, Matei Basarab) ca să fie apoi înscăunat domnitor. Exemplele citate autentifică afirmația potrivit căreia, funcția de agă dă dreptul la un rang înalt în ierarhia demnitarilor țării.

3. Agă însemna : a) ofițer sau comandant turc, b) comandant de infanterie român, avînd atribuțiile prefectului de poliție (DLRLC, I A—C, p. 39; DLRM, p. 14). După sensul dat de Academia R. S. România *agia* însemna o dregătorie sau boierie locală DELR, p. 18. La noi termenul *agă* s-a introdus în a doua jumătate a secolului al XVI-lea și anume la 10 dec. 1567 (Doc. Ist. Rom. s.B.Ț.Rom., veac XVI, vol. III, p. 253—254; Stoicescu, *Sfatul domnesc*, p. 254) cu un sens ce-l imita oarecum pe cel de ienicer-agasi de la Istanbul (N. Iorga, *Rostul boierimii noastre*, în *Istoria românilor în chipuri și icoane*, II, București, 1905, p. 151). Se pare că acest dregător avea misiunea de a păzi pe voevod. Ulterior, sarcina sa era numai aceea de a păzi liniștea în orașul de reședință, ajungînd astfel un prefect de poliție (DLR, I, A—B, p. 65). În Iași, ne informează Dimitrie Cantemir, aga supraveghea străzile orașului, comanda pe seimenii de scuteală, judeca pricinile mai mici dintre locuitorii Iașilor, pedepsea pe orice om desfrînat sau beat, pe care-l prindea pe stradă, ori de ce rang ar fi fost, cei zece *buluc-bașii* (comandanții seimenilor) și cei opt căpitani *comandanți de darabani* «*ascultă ordinile agăi*» (Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*. Traducere după originalul latin de Gh. Guțu..., București, 1973, p. 205 și 221). Prefectului poliției i se mai spunea și «*vel agă*», adică marele agă (Gheorgachi, *Letopiseț*, III, p. 292).

4. Pînă la Grigorie-Vodă, în domnia a doua, aga purta baltaș : «*er atunc Grigorie-Vodă cu testament care s-au cetit în Spătărie rînduăla Agăi au suit Agia după vel Comis, dîndu-i Domnul cu mîna semn să poarte tobuz, adecă buzdugan și de atunce s-au numit și vel Agă*» (B. Petriceico-Hasdeu, *Etimologicum magnum Romaniae*, tom. I, A, București, 1886, p. 479—483).

5. Aga avea venituri însemnate din slujba sa, primînd daruri de la dorobanți, care-î făceau și diverse munci : clădeau case, cărau lemne, săpau iazuri «*și altele asemănătoare*». «*După marele spătar, aga are cîștigul cel mai însemnat și cel mai imediat*» (Stoicescu, *Sfatul domnesc*, p. 255).

6. În vremea lui Șerban Cantacuzino, mare agă era Constantin Brîncoveanu (11 ian.—15 dec. 1679) ; înaintea anului 1685 biv (fost) vel agă era Matei «*feciorul bătrînului Șerban Cantacuzino b(i)iv v(el) postelnic și al Elinii fetei bătrînului Șerban Basarab vo(i)evod*» (Gr. Tocilescu, ms. rom. nr. 5142, f. 44. BARSR ; Gr. Musculeanu, *Monastirile române administrate de streini (egumeni greci)*, în *Calendarul antic*, pe anul 1862, p. 88 ; *Inscripții Buc.*, p. 235, doo. nr. 84 ; *Istoria de la 1688 la 1717*, p. 13, 16, 31 etc. ; pînă la 1690 agă era Constantin Bălăceanu, ginerele lui Șerban Vodă și văr prin alianță cu Constantin Brîncoveanu (Constantin Șerban, *Constantin Brîncoveanu*, București, 1961, p. 6 și 12) ; la 1697 «*vel agă*» era Radu Golescu (B. Petriceico-Hasdeu, *op. cit.*, p. 483), iar între anii 1698—1706, vel agă era Ianache

Filothei se trage dintr-o familie de români neaoși. Faptul acesta ni-l certifică un zapis⁷ de vânzare-cumpărare întocmit la 1 ianuarie 1670 (anexa XIV) și o «carte» de scutire⁸ dată de Constantin Brîncoveanu locuitorilor din satele Turcești și Berbești la data de 1 decembrie 1703 (anexa XVI). Din aceste documente aflăm că Jipa, tatăl lui Filothei era român din Mîrșa, comună situată în jud. Ilfov. De altfel, unul dintre feciorii săi își zicea ot (de la) Mărșă sau Mîrșanul⁹ (anexa XIV și XVI), obicei în uz pe vremea aceea.

Deși sumare, informațiile obținute în urma consultării a numeroase documente oficiale, ne dezvăluie nu numai originea etnică a lui Filothei Jipa ci și faptul că, prin intermediul altor membri ai familiei sale avea legături de rudenie cu unii dintre domnitorii țării și — se cere făcută sublinierea — cu acei domnitori care prin tot ce-au făcut, au promovat, cu mijloacele vremii, patriotismul și ideea de neatîrnare a poporului. Insistînd asupra acestor înrudiri, credem că, nu întîmplător, Filothei Jipa și-a desfășurat activitatea pe o direcție clar patriotică, folosind în acest scop toate posibilitățile oferite de statutul lui social.

Monah fiind, Filothei nu este menționat în nici un fel de act oficial, întrucît, potrivit canoanelor, el nu avea zestre personală, nu cumpăra și nu vindea moșii, nu se judeca pentru ele, într-un cuvînt, nu se ocupa de «cele lumești».

Inexistența unor acte conținînd date biografice despre Filothei a ridicat o serie de piedici în reconstituirea genealogiei familiei lui. Pornind de la singurul indiciu oferit de Psaltichie și conexînd diverse documente, sintem acum în măsură să dovedim că Filothei era într-adevăr fiul unui mare demnitar de stat, care, rînd pe rînd, a deținut dregătorii ce i-au dat dreptul la ocuparea unor importante funcții, ajungînd la un moment dat, să fie chiar *vornic* la curtea domnească. Diverse fonduri și condiții care conțin acte de vânzări și cumpărări de moșii sînt de natură să clarifice multe date privind familia lui Filothei. Astfel, 14 zapise — care atestă cumpărarea de către Jipa a mai multor moșii în satul Drăghinești-Vlașca — ne precizează atît dregătorii deținute de tatăl lui Filothei, cît și datele (cu aproximație) cînd a fost agă, mare agă, clucer, mare clucer și vornic.

Cea mai îndepărtată știre despre Jipa¹⁰, ne-o furnizează un document scris, datat 8 august 7147 (1639). Este vorba de un zapis¹¹ de vânzare din care reiese că «Irimia ot

Văcărescul (Gr. G. Tocilescu, ms. rom. nr. 5142, f. 68 v—69, BARSR ; Șt. Nicolaescu, *Sfînta Mîndstire Sărindar din București*, în «Gazeta municipală», 9 (1940), nr. 426 din 8 iunie, p. 2 ; D. C. Giurescu, *Viziunea muzeului de artă din R.P.R. — Anaforițe Brîncovenești*, în «Studii Teologice, 18 (1959), p. 463.

7. Arh. St. Buc., *Mitrop. Buc.*, CCLXXII/1-a.

8. Ms. rom. nr. 705 (*Condica Marii Logofeții — C. Brîncoveanu*) f. 346 v—349, Arh. St. Buc.

9. În secolele trecute numele de familie nu erau constituite, fapt pentru care banul Mihai Cantacuzino spune că : «În Valahia neamurile nu-și zic totdeauna după familie, ci mai adesea le zic după sate» (P. V. Năsturel, *Originea boierilor Năstureli, Studiu istoric-genealogic*, în «Revista pentru istorie, arheologie și filologie», vol. X, 1909, p. 200). Se înțelege că acest obicei implică ideea de proprietate și de cele mai multe ori și de reședință în satul al cărui nume înțelegeau a-i iscăli.

10. A nu se confunda cu Jupe (Jipa) Șetrarul, soțul lui «linca ot Petrești, fata răposatei Neacșii Logofeteasa» (V, Generalul P. V. Năsturel, *Biserica Stavropoleos din București*, București, 1906, p. 6 ; și nici cu Jipa log., feciorul lui Stanciu log., pe care îl găsim în multe zapise de vânzare-cumpărare, între anii 1711—1713 (BARSR : 150/CXLII din 15 mart. 1711 ; 125/CXLVI din 8 iun. 17 ; 38/CXLII din 10 iunie 1711 ; 39/CXLII din 12 dec. 1711 ; 151/CXLVII din 4 febr. 1712 ; 40/CXLVII din 9 mart. 42/CXLVII din 31 mart. 1712 ; 207/CXLVI din 1 apr. 1712 ; 48, 50—52/CXLVII din 3 mai 1712 ; 153/CXLVII din 29 ian. 1713 ; 154/CXLVII din 15 oct. 1713 ; și nici cu Jipa din Vernești, pe care-l găsim în documente, între anii 1667—1694 (BARSR, doc. CXLVII/9 și 130 ; DCXXI/106 ; Arh. St. Buc., Stavropoleos, XII/23).

11. Ms. rom. nr. 256 f. 655 v, Arh. St. Buc.

Drăghinești» vinde partea lui de moșie cu ug(hi)¹² 17 pl.¹³ lui «Jăpei vel agă» (anexa I) Iată deci că, la acea dată, pe vremea domnitorului Matei Basarab, tatăl lui Filothei era mare agă. La 2 mai 7148 (1640)¹⁴, deci după mai puțin de un an, Jipa este înscris într-un alt Zapis de cumpărare, cu titlul de *clucer*¹⁵ (anexa II). În anul următor, în alte două zapise¹⁶ de cumpărare, datate 2 aprilie¹⁷ și respectiv 5 iunie¹⁸ 7149 (1641) îl aflăm pe Jipa figurând ca agă (anexele III și IV). Trei ani mai târziu, la 10 martie 7152 (1644)¹⁹ îl găsim în acte înscris din nou ca *vel agă* (anexa V), pentru ca la numai două luni după aceea să fie iarăși agă²⁰ (anexa VI). Va figura din nou cu titlul de *clucer*, potrivit înscrisului unui zapis²¹ din 1 martie 7156, respectiv 1648 (anexa VII) pentru ca, dintr-un alt document²² datînd din timpul domniei lui Matei Basarab (1632—1654) și a Mitropolitului Ștefan (1648—1668) — deci din perioada cuprinsă între anii 1648—1654 — să aflăm că Jipa era *vornic*²³ (anexa XVI), ceea ce echivalează în rang cu mai marele curții domnești, pentru că, vornicul este cel care, în sfatul domnesc, vine imediat după *ban* și, în lipsa acestuia, devine primul dregător pe lista sfatului. În 1658 (7166)²⁴, Jipa figurează în acte oficiale, ca *biv* (fost) *vel clucer* (anexa VIII),

12. *Ughiu* (prescurtat *ug*), s.m., galben unguesc, întrebuințat în documente, în loc de *slutu*, de la *ugrusku* = uger (de vacă).

13. pl. — p(a) — p(a)[avini] — jumătate.

14. La această dată (2 mai 1640) «Mușat feciorul Uncheș Stanciului din Drăghinești» vinde «clucerului Jăpei» cu «9 galbeni» moșia sa «stearpă fără de rumâni» (ms. rom. nr. 256, f. 655 v—656 r, Arh. St. Buc.). În hrisovul lui Radu Leon Voievod din 7 iunie 7174 (1666), prin care întărește zapisele de cumpărare ale lui Jipa *clucer* scrie «9 ug(hi)», ceea ce înseamnă că este tot una cu «9 galbeni».

15. *Clucer*, s.m. (f.n.v.), de la КЛЮЧЬ care înseamnă cheie, era dregătorul în păstrarea căruia se aflau cheile magaziiilor cu provizii ale curții domnești. La începutul domniei lui Matei Basarab, *clucerul* este amintit de numeroase ori în sfatul domnesc (cf. I. Stoicescu, *Sfatul Domnesc*, p. 248—285).

16. Ms. rom. nr. 256 f. 656v—657r. Arh. St. Buc.

17. La 2 aprilie 7149 (1641) «Manea i Oprea snă Albulescului», vinde «dumnealui Agăi Jăpei /.../ toată partea «lui de moșie din Drăghinești», pe apa Drămbovnicului și a Jarcovului, /.../ din câmp din pădure, din siliștea satului, cu vaduri de moară, drept bani gata ug[h]i 11».

18. La 15 iunie 7149 (1641) Radu Baicul vinde cu zapis «dumnealui Jăpei agăi» toată partea lui de moșie «ot Drăghinești, /.../ drept un[h]i 9 pl.».

19. La 10 martie 7152 (1644) «Popa Radul dimpreună cu nepot-său Stanciul vinde cu zapis «dumnealui Jipei vel agă (subl. n.) partea» lor «de moșie ohabnică (ohabnic, ohavnic, care nu poate fi înstreimată, de veci) din Drăghinești» pe care și el o avea «moștenire de la moși de la strămoși», «drept bani gata ug[h]i 7» (ms. rom. nr. 256 f. 658 r. Arh. St. Buc.).

20. La 11 mai 7152 (1644) «Dumitru i Voico Găină Albă moștean (moșnean) ot Drăghinești» vind cu zapis «dumnealui Jupân Jipei Agăi», moșia de «pe apa Drămbovniculu» cu 10 ug[h]i (ms. rom. nr. 256 f. 657 f. Arh. St. Buc.).

21. La 1 martie 7156 (1648) «Neagoe i Stan feciorii lui Constandin» vind «dumnealui Jăpei clucer /.../ toată moșia» ce o au «de moștenire în Drăghinești, «stearpă fără de rumâni, cu vaduri de moară /.../ drept bani gata, ug[h]i 60 p[a][avini]», (ms. rom. nr. 256 f. 660 v. Arh. St. Buc.).

22. Ms. rom. nr. 705 f. 346 v—349 Arh. St. Buc.

23. *Vornic*, de la cuvîntul АВОР — curte. În vremea lui Matei Basarab și implicit în cea a lui Jipa, termenul de *vornic* este înlocuit cu acela de «marele judecător al curții (ВЕЛАНКІИ ДВОРИНОМЪ СЪДІЮ) ceea ce precizează atribuțiile sale (cf. N. Stoicescu, *Sfat domnesc*, p. 185—193).

24. La 4 iunie 7166 (1658) Jipa *biv* *vel clucer* cumpără de la Radu Tolfu «toată partea de moșie din Drăghinești», «stearpă fără de rumâni» cu «bani gata ug[h]i 10 p[a][avini]» (ms. rom. nr. 256 f. 660 v—661 r, Arh. St. Buc.).

ceea ce înseamnă că între timp fusese *mare clucer*²⁵ pentru ca în același an, la distanță de numai 6 luni (7 decembrie)²⁶ să-l găsim din nou cu dregătorie de clucer (anexa IX). Alte trei zapise²⁷ de cumpărare din 10 ianuarie²⁸ și 29 aprilie²⁹ 7170 (1662) și 10 februarie 7173 (1665)³⁰ precizează că Jipa este *clucer* (anexele X—XII). Ultima dată la care îl găsim pe tatăl lui Filothei figurînd într-un act oficial, este 7 iulie 7174 (1666), cînd Radu Leon Voevod îi întărește printr-un hrisov³¹, păstrat în

25. *Vel clucer*, de la cuvîntul slav Ключъ — cheie, — dregător cu slujbă la curtea domnească ce deținea cheile magaziiilor și cămărilor cu provizii pentru bucătăria domnească, pentru care primea bani de la vistierie; se îngrijea de provizii pentru război, strîngea miera și untul ce se cuvenea Porții, cum și dijma din grînele satelor domnești, prin subalterni: cluceri, vtori clucer, jîtniceri și magazionej. Începînd de la 1634 marea clucer este amintit în mod regulat ca membru al Sfatului domnesc, ocupînd locul al șaselea, după ban, vornic, spătar și vistier și înaintea stolnicului, comisului, paharnicului și postelnicului.

26. La 7 dec. 7167 (1658) mai mulți săteni din Drăghinești, împreună cu părțile lor de moșie se vind cu feciorii lor rumâni, «dumnealui Jipei clucer, după cum urmează: Paraschiva și cu fiul său Vișan «drept aspri (aspru — s.m. de la ngr. ἀσπρον, «monedă veche de argint de origine turcească a cărei valoare a fost diferită în decursul vremurilor. În sec. XVII, 12 aspri echivalau cu un «florin» sau cu doi «potronici» de argint) gata 3700; «Mușat cu feciorii săi «Manea i Neagoe za aspri gata 5700»; «Cirstea — fratele Paraschivei — cu feciorul» său Neğuș «za aspri gata 3900»; Birsan cu feciorii săi «Tudor, Avram drept aspri gata 5700» (ms. rom. nr. 256 f. 661 r—v. Arh. St. Buc.).

27. Ms. rom. nr. 256 f. 661 v—662 r; 661v; 662 r—v. Arh. St. Buc.

28. La 10 ianuarie 7170 (1662) «Gherghe snă Agăi Gherghe» vind «dumnealui Jupan Jipei clucer», toată moșia cîtă avea în Drăghinești — cu vadul de moară și cu silîștea satului — pe care și Aga Gherghe o cumpărase de la moștenii de aici de la care păstraseră șase zapise (Gherghe aga, vel aga și biv vel aga, cumpărase moșii în Drăghinești la: 5 iulie 7139 (1631); 5 mai 7140 (1632); 8 iulie 7144 (1636); 12 mart. 7142 (1634); 5 nov. 7148 (1639); și 5 mart. 7149 (1641), cf. ms. rom. nr. 256 f. 654 r—657 v. Arh. St. Buc.) cu hrisov de întărire [la 29 nov. 7152 (1643) Matei Basarab întărește prin hrisov cumpărăturile: «jupanului Gherghe biv vel agă din moșia Drăghinești, cf. ms. rom. nr. 256 f. 658 r—660 v. Arh. St. Buc.], drept bani gata ughij 75 plus «un cal drept ughij 11 p[ă]l[ă]vini]» «să fie dumnealui volnic» (adj. — liber, slobod — de a face ceva — care nu depinde de voînța nimănui), cu acest zapis să stăpînească moșia «cu bună pace de către toți» (ms. rom. nr. 256 f. 661 v—662 r, Arh. St. Buc.).

29. La 29 apr. 7170 (1662) clucerul Jipa cumpără de la «popa Istrate ot Drăghinești» moșia din Drăghinești cea pe care și acesta o cumpărase «de la Radul, de ughij 10 și de la fetele Vladului (...) Sta(n)ca i Dobra, de ughij 5 și din moșia cea bătrînă, de ughij 1» (Ms. rom. nr. 256 f. 661 v, Ar. St. Buc.).

30. La 10 febr. 7173 (1665) clucerul Jipa cumpără, credem, ultima moșie în Drăghinești «pre bani gata ughij 9» de la «Stroe snă Stroe Scobicu» care și lui i-a fost «cumpărătoare de la Birsan» (ms. rom. nr. 256 f. 662 r—v, Arh. St. Buc.).

31. Dintr-un hrisov dat de Radu Leon Voevod la 7 iunie 7174 (1666) prin care întărește toate zapisele de cumpărare ale lui Jipa vedem că: «Dobre nepotul Manei i Stanciu nepotul Radului; Tolfu i Mihaiu nepot lui Bogdan i Stoica vărul lui Mușat i Andreiu nepot Vlaicului; (și) Mihul văr cu Stanciu» s-au sculat «cu mare plă» la Divan, asupra boierului «Jipe biv vel Clucer, zicînd precum că li s-ar fi impersura în silă (moșii), fiind ei pribegi printr-alte fără streine intru care cerea(u) unii ca să-și răscompere părțile de moșie, alții cerea(u) ca să se răscompere de rumânie». Și scoțînd Jipa în fața domnitorului și a divanului toate zapisele de cumpărare «ale fieștecruia moștean, de părțile (de moșie) ce au cumpărat de la dinșii» și «hrisovul răposatului Matei Basarab V(oe)v(od) pe partea ce au cumpărat de la Gherghe snă aga Gherghe, /.../ s-au citit toate pre rînd» în Divanul domnesc de față fiind «toți cinstiți și credincioși(i) boieri /.../ luînd seamă cu amănunt du pre zapise și aducînd Jipa Clucer 12 megiași bătrîni împrejurei (vecin) mărturi de au mărturisit, priîmînd și carte de blestem a părintelui mitropolit(u)lui /.../ înaintea divanului, rămas-au mai sus numiți(i) pîrîtori, de lege și de judecată dinaintea divanului /.../ de vreme ce umblase rău și făr de carte». Hrisovul menționează rînd pe rînd toate cele 12 părți de moșie — dintre care 4 cu rumîni cu tot — pe care Jipa le cumpărase, adăugînd încă două — ale căror zapise nu le-am găsit și — anume: «Să mai fie Jipei Clucer moșie în Drăghinești (...) partea lui Mușat log(o)ff(ă)t ot Drăghinești, care moșie au fost lui Mușat vechie cumpărătoare și moștenie de la părinții(i) lui...» cumpărată de Jipa «la leat 7151 (1643 cu «drept bani gata aspri 3500»; «Și iar să mai fie moșie în Drăghinești Jipei Clucer partea Vlaic(u)lui i Prodan i Radul drept ughij 5 i partea

«Condica Mănăstirii Radu Vodă»³², toate cumpărăturile, numindu-l cu această ocazie *biv vel clucer* (anexa XIII). Așadar, timp de 27 de ani, respectiv între 1639—1666, tatăl lui Filothei apare în acte publice cu titlul de *agă, clucer, mare agă, mare clucer* și *vornic*. Înainte de 26 august 1668 credem că Aga Jipa moare căci la această dată Radu Vodă, fiul lui Leon Ștefan Voevodă poruncă³³ «*Ancuței /.../ care au fost iupăneasa Jipei biv vel agă* (subl. n.) ca să-i fie moșie și rumîni³⁴ la satul Edera-Prahova», trei părți din partea moșului ei Paraschiva logofătul, iar a patra parte s-o stăpînească unchiul său Irimia slugerul³⁵. De remarcat că Radu Vodă alătură numelui lui Jipa titlul de *biv vel agă*.

Doi ani mai tîrziu, la 1 ianuarie 1670³⁶ «în zilele lui Antonie Vodă», Ancuța care a «fost Jupăneasa Agăi Jipei împreună cu coconii» ei, «ot Mărșă», vinde lui Mareș vel ban, moșia Păntești de pe apa Colentinei³⁷ (anexa XIV). Observăm că Anca, mama lui Filothei, îl numește pe Jipa — agă deși el deținuse și alte dregătorii. Chiar mult mai tîrziu, după 43 de ani de la săvîrșirea din viață a tatălui său, Filotei nu-și zice nici «sin clucer» sau «sin vel clucer», nici «sin vornic» și nici măcar «sin vel aga» sau «sin biv vel aga» (formulă incomodă), ci simplu «sin agăi Jipei». Aceasta pentru că, se obișnuia ca la bătrînețe sau după moarte, numele unui fost demnitar să fie însoțit de titulatura celei mai importante dregătorii deținute în timpul vieții sau a aceleia pe care a avut-o o perioadă mai mare de timp, după cum este cazul lui Jipa, care și-a păstrat-o pe cea de *agă*.

Mama lui Filothei era fiica logofătului Mihalcea și se numea Anca. Era din Drăghinești (azi Gratia), comună situată în jud. Teleorman. Tot aici își avea obîrșia moșul ei Paraschiva logofătul³⁸, străbunicul lui Filothei, și tot aici, soțul ei, aga Jipa a cumpărat multe moșii (anexele I—VIII; X—XIII) și rumîni (anexele IX și XIII).

Filotei n-a fost unicul fiu al familiei Jipa. Din consultarea mai multor acte publice reiese că în această familie au fost cel puțin patru copii — o fată și trei băieți. Despre sora lui Filothei, informațiile obținute, deși sumare, sînt de natură să

văru-su Mușat Dorobanțul, drept bani gata ughij 4 după cum arată zăpislul de cumpărare de mîna lui (Jipa) de cînd era (lea) 7148 (1640). «Drept aceea — spune Leon Vodă la sfîrșitul hrisovului — am întărit domnia mea cu acest hrisov al domniei mele ca să albă a stăpîni această moșie Drăghinești bo(lerul) domniei mele Jipa biv vel Clucer și cu fii(i) dumnealui cîl Dumnezeu îi va da i nepoși din strenepoși și tot neamul dumnealui în veac fiind în pace de către toți moșnenii și împrejureii locului pentru că sînt bune și drepte cumpărături și de nimenea să nu s(e) clătească după zis-a domniei mele» (Ms. rom. nr. 256 f. 662 v—664 v).

32. *Condica Mănăstirii Radu Vodă* (ms. rom. nr. 256, Arh. St. Buc.) din care am transliterat anexele inedite nr. 1—12 și 15, presupunem că este scrisă (f. 18—726) de către diacul Chiriță în anii 1793—1794, căci în acest din urmă am îl găsim scris pe cotorul legăturii, iar la f. 18 v citim : «nevrednicul și al tuturor plecat Chiriță Gheorghie Dumuscicul Drăstorean». Pe fiecare pagină jos recte scrie : «Proci/tennomu/ biv clucer», cu sensul de recitit, verificat de către un «biv clucer».

33. Filitti, *Arhiva*, p. 98.

34. *Rumâni* (în evul mediu în Țara Românească) denumire dată țăranilor dependenți de stăpînii feudali ai moșiei (domn, boier, mănăstiri). În Moldova se numeau *vecini*, iar în Transilvania *iobagi*. Plină la «legarea de glie», prin *Legătura lui Mihai Viteazul*, rumâni se puteau strămuta de pe o moșie pe alta, plătind stăpînului «găleata de ieșire».

35. Filitti, *Arhiva*, doc. nr. 301, p. 98 și doc. nr. 308, p. 100—101.

36. Arh. St. Buc., *Mitrop. Buc.*, CCLXXII/I-a. Despre Anca, vezi și ms. nr. 705 f. 346 v—349, Arh. St. Buc. și St. D. Greceanu, *Genealogiile*, p. 83.

37. Această moșie pe care o vinde cu 100 ughii, Ancuța o cumpărase «de la Negoită i de la Dumitrașco feciorii lui Crăciun armașul», pe care aceștia o aveau «de miluitură de la Vasile arm(ășul)» (anexa XIV).

38. Arh. St. Buc., *Polovraci*, 1/1.

justifice afirmația că, cel ce avea să îmbrace straie monahale, provenea nu dintr-o familie oarecare, ci dintr-una implicată în treburile țării, atît prin rangul social, prin funcțiile obținute, cit și prin legăturile de rudenie cu case domnitoare.

O dovadă în acest sens o aflăm în biserica Radu-Vodă din București — ctitorie a lui Alexandru Vodă³⁹ și apoi a lui Ioan Radu Voevod⁴⁰. Cercetarea epigrafică a celor 23 de pietre de mormînt⁴¹, răspîndite în întreg pronaosul bisericii, ne dezvăluie nume de domnitori, de membri ai familiilor domnitoare, precum și numele unor înalți demnitari de stat. Pisanile de pe aceste pietre funerare arată că aici se odihnesc: Alexandru Voevod; Radu Vodă; Vlad Voevod, fiul lui Mihnea Voevod și al Doamnei Neaga⁴². În același loc descoperim și numele unor oameni care au deținut funcții importante: Matei Comăneanul biv, vel căp(i)t(an) za(de) seimeni; Mant(a) Fărcășanul vel stolnicu 7242 (1733)⁴³; marele sluger Iordachi Caneles (1747) și marea păhărniceasă Ana Cîmpineanca (1786), soția marelui ban Pană Filipescu etc. Între acestea, în stînga pronaosului, descoperim o piatră de mormînt⁴⁴ a cărei pisanie o redăm cu completările făcute de N. Iorga: «(Aici se odihnește trup)⁴⁵ oa (...soției lui...)»⁴⁶ eanu v(e)l căp(i)tanu, care au fost(u) fata Agăi Jip(ei) (subl. n.) și s-au prăstăvi/tu în zilele crești/nu-lui și lumina/tului Domnu/ Io Constantin/nu Brîncovea/nul Băsărabu (vo)je/vod, vâ l/ea/t 7199 (1691) a(v)g/ust/ 5»⁴⁷. (Foto, fig. 1).

Alte documente ne-au ajutat să întregim această inscripție⁴⁸ și să stabilim că sora lui Filothei se numea Safta (anexa XVI) iar soțul surorii lui Filothei se numea (Matei Comă)neanul⁴⁹ (anexa XVI), vel căpitan de seimeni. Soția unui demnitar de stat, fata Agăi Jipa este înmormîntată deci la Radu Vodă alături de familia domnești și de alte mari familii boierești. Acest fapt se circumscrie, credem, ideii enunțate mai înainte. De altfel, după cum vom avea prilejul și mai departe, vom constata că numele ginerelui lui Jipa, deci al lui Matei Comăneanu vel căpitan de seimeni figurează și în alte documente care reglementează diferite situații a căror rezolvare a necesitat însăși hotărîrea domnitorului țării. Un atare document îl reprezintă și «Cartea de apărare» (anexa XVI) dată de Constantin Brîncoveanu la 1 decembrie 1703 locuitorilor din satele Turcești⁵⁰ și Berbești⁵¹. Prin respectiva «carte de apărare» domnitorul țării hotărâște ca locuitorii satelor amintite să «fie /.../ în pace și slobozi de ruminie, ei și

39. Mihai Postelnicul, fiul banului Dobromir, este îngropat în pridvorul ei încă din 1587 (cf. N. Iorga, *Inscripții*, Fasc. I, n-rele 1—764, Buc., 1905, p. 245—246).

40. În anul 7123 (1615), Radu Șerban Vodă, ctitorul principal, o închină Mănăstirii Ivir (cf. N. Iorga, *Inscripții*, p. 246; V. și G. M. Ionescu, *Istoria Mitropoliei Ungrovlahiei*, vol. III, 1708—1787, București, 1914, p. 64).

41. N. Iorga, *Inscripții*, p. 245—252; C. Săndulescu-Verna, *Biserica Radu Vodă din București*, în «Raze de lumină», an. II, București, 1930, extras, p. 14—20.

42. N. Iorga, *Istoria Românilor în chipuri și icoane*, București, 1905, vol. I, p. 16.

43. La N. Iorga, *Inscripții*, p. 250 este scris greșit anul 1743 în loc de 1733.

44. Piatra de 120/66 cm (cu partea de sus lipsă) este scrisă cu litere de 10 cm.

45. Piatra este spartă.

46. Cîteva litere ilizibile.

47. *Inscripții*, București, p. 652.

48. Doc. din 19 aug. 1699 și din 1 dec. 1703 în ms. rom. nr. 705 f. 226 și respectiv 346 v—349 v, Arh. St. Buc. *Condica Marii Logofetii — C. Brîncoveanu*, V. și *Doc. agrare*, I, p. 199—200; Greceanu, *Viața*, p. 26; N. Iorga, *Inscripții*, I, p. 252; C. Săndulescu-Verna, *op. cit.*, p. 195, în extras p. 19.

49. Pentru prima dată îl întîlnim la 30 iun. 1691 iscăind ca martor un zapis de vînzare-cumpărare (Arh. St. Buc., *Achiziții noi*, LXXX/15).

50. *Turcești* = actuala comună Mateești din jud. Vlcea.

51. *Berbești* = actuala comună Berbești din jud. Vlcea.

cu toată moșia lor .../ de cătră Matei vel căpitan Comăneanu⁵² și de cătră cumnatul său Preda ot Mărșă, feciorul Jupinesei Ancăi (subl. n.) nepotul Mihalcei log(ofăt) și al Trimii, ficior Paraschivei biv vel logofăt, și de cătră ficiorii lor și de cătră rudeniile lor, de cătră mimeniile nici un val și nici o bîntuială de acum înainte de ruminie să n-aibă»⁵³. De altfel, documentul citat, analizînd situații mai vechi de prin deceniile 6—7 ale secolului XVII, ne pune la dispoziție date unice privitoare la sora lui Filothei. Este vorba de fiica lui Jipa și a Ancăi, pe nume Safta — soția lui Matei Comăneanu — care apare ca fiind și ea moștenitoare a satelor Turcești și Berbești.

În privința fraților lui Filothei, documentele cercetate ne pun la dispoziție date mult mai complete. L-am menționat pînă acum doar pe Preda Mirșanul. Despre acesta, noi informații obținem dintr-un zapis⁵⁴ din 8 februarie 1687, care consemnează că «Preda feciorul jupinesei Ancuța», vinde spătarului Mihai Cantacuzino — cu care, de altfel, era văr de gradul doi — toată partea lui de moșie din Edera-Prahova, moștenită de la mama sa, pe care și ea o moștenise de la moșul ei Paraschiva logofătul. Mult mai tîrziu, la 7 octombrie 7214 (1705), cînd «prieteasa Alba» împreună cu nepotu-său Stanciu și feciorii ei Radul și Nedelco vind cu zapis⁵⁵ toată partea lor de moșie din Drăghinești, lui Preda, acesta figurează cu dregătoria de postelnic⁵⁶. Între timp, urmînd drumul parcurs de bunicul și străbunicul său, Preda ajunge logofăt⁵⁷. După N. Iorga⁵⁸ «Logofătul Preda Măr(i)șanul, (greșit adăugat i) fratele lui Filothei (n.n.) este înmormîntat tot la biserica Radu Vodă, în anul 7229 (1720—1721).

Celălalt frate al lui Filothei se numea Ghincea. Despre el se vorbește în «cartea» domnească⁵⁹ dată de Duca Vodă (anexa XV) la 4 aprilie 7185 (1677), document care se referă la cearta dintre «Ghincea sin Jipei clucer» și «Gherghe snă Bogdan nepot agăi lui Gherghe», pentru moșia din Drăghinești, pe care «Jupun Jipa» o cumpărase la 10 ianuarie 7170 (1662) de la «Gherghe snă Agăi Gherghe» (anexa X) și «o au ținut cu bună pace Jipa Clucer pînă au fost viu» (subl. n.) (anexa XV). Dacă această «carte»

52. După moartea soției sale, Matei Comăneanu se recăsătorește cu Calița — fiica lui Matei, mare clucer, care și aceasta moare de tînră, fiind înmormîntată tot în pronaosul bisericii Radu Vodă, cum se poate vedea din inscripția următoare: «Sub această piatră odihnescu-se oasele robilor / lui D/u/mn[e]zeu Matei Comăneanu biv, vel / căp[i]t[an] za(de) seimeni și a jup(ă)nesi[i] / lui, Caliții, ce au fostu / fiică lui Matei b[i]lv v[e]l clucer], / care întâi, ia de tînră văr/stă ș-au dat datoria cea de ob/ște la iunie 23 [lea]t 7206 (1697). Iar dup[ă] ce-au trecut ani... / la luna lui... în... (loc rămas liber) zil[e] ș-au dat și boiarinul ei Matei / căp[i]t[an] datoria dup[ă] orăndu[ia]lă cît li să odihnescu o/asele amăndorora aici» (*Inscripții*, Buc., p. 348—349). Matei Comăneanu a fost îngropat posterior datei amintite în text. El trăia încă la 12 mai 1725. La această dată, Ilie, ginerele postelnicului Drăghici Perșanu, vinde o casă lui Constandin, fost ceauș de aprozi, Matei Comăneanu «căpitan» iscălind ca martor (Ms. XII—141 BARSR).

53. Ms. rom. nr. 705 f. 346 r—349.

54. Filitti, *Arhiva*, doc. nr. 308, p. 100—101.

55. Ms. rom. nr. 256 f. 666 r. Arh. St. Buc.

56. *Postelnicul (stratornicul)* de la sl. поствладелец = așternut, mai marele dregător care presta diverse servicii personale domnului, avea grijă de camera sa de culcare, de patul său, introducea la domn pe cei care cereau audiență, primea pe trimișii statelor străine, figurînd ca ultimul dintre dregătorii membrii ai sfatului (N. Stoicescu, *Sfatul domnesc*, p. 263—271).

57. Logofăt se numea șeful cancelariei domnești, în care calitate se îngrijea de redactarea documentelor în diferite limbi (pentru care era plătit cu sume imense de bani) și păstra sigiliul domnesc, pe care îl aplica pe hrisoavele scrise de el din porunca Domnului. Citea cele de trebuință în divan; introducea la domn pe egumenii sau stareții mănăstirilor, el avea în grijă pe călugări fiind ca un reprezentant al lor. Marele logofăt figurează printre dregătorii frunțași ai sfatului domnesc, de obicei al treilea, după ban și vornic (N. Stoicescu, *Sfatul domnesc*, p. 170—177).

58. N. Iorga, *Inscripții*, I, p. 251.

59. Ms. rom. nr. 256 f. 664 v—665 r, Arh. St. Buc.

nu specifică nici un fel de funcție pe care ar fi deținut-o Ghincea, zece ani mai târziu, la 28 ianuarie 7195 (1687), când Vlad, feciorul lui Stoica Croitorul vinde cu zapis⁶⁰ lui Ghincea, partea lui de moșie din Drăghinești, feciorul Jipei este menționat ca fiind sluger⁶¹.

Din partea tatălui din Filothei nu există date în ce privește rubedeniile. Nu știm nici măcar cine a fost bunicul lui dinspre tată. Urmind însă firul ascendenței după mamă, găsim, așa cum am mai arătat, figuri de prim plan ale istoriei și culturii noastre: Matei Basarab, Constantin Brincoveanu, Constantin Stolnicul, Udriște Năsturel. Este imposibil ca, în consensul acestor înrudiri, viața și activitatea lui Filothei să nu fi cunoscut o înfriure pozitivă. În orice caz, atmosfera de familie care domină copilăria și poate chiar și adolescența viitorului ctitor de cîntare românească, este o atmosferă din care nu lipsesc preocupările culturale și de participare la treburile țării. Bunicul lui Filothei, din partea mamei, era, cum am mai spus, logofătul Mihalcea. Acesta avea încă doi frați: Dumitrașco și Irimia, și o soră Stoica. Tatăl lor, Paraschiva din Drăghinești⁶², pe care, de altfel l-am mai citat, este rind pe rind, logofăt, logofăt II⁶³, ispravnic⁶⁴ și mare logofăt. Timp de 35 de ani (12 apr. 1594⁶⁵ — 10 aug. 1629)⁶⁶ el va scrie hrisoave domnești — sau va semna ca martor în timpul domniilor lui Mihai Viteazul (1593—1601); Nicolae Pătrașcu (1599—1600); Simion Movilă (Moghilă, 1600—1602); Radu Șerban (1602—1610); Radu Mihnea (1611—1616 și 1620—1633); Alexandru Iliș (1616—1618) și Gavril Moghilă (1618—1620).

Mihalcea logofătul, fiul lui Paraschiva și bunicul lui Filothei, va alcătui hrisoave domnești sau va iscăli ca martor, începînd cu anul 1625 pînă în 1656, în timpul domniilor lui Alexandru Iliș (1627—1629); Leon Tomșa (1629—1632); Matei Basarab

60. *Ibidem*, f. 665 v.

61. În izvoarele narrative din sec. al XVII-lea și de la începutul celui următor, *slugerul* se numea șeful măcelarilor sau «sprintendente ale bocheriei», cel care avea grijă de «aprovizionarea cu carne pentru curte, cit și pentru porțiile care trebuiau date turcilor și altor oaspeți» (Stoicescu, *Sfatul domnesc*, p. 291).

62. Așa i se spune la 10 aug. 1629 (Arh. St. Buc., Pălovrați, I/1).

63. Între 13 iun. 1614 și apr. 1619 Paraschiva este amintit în documente cu titlul de al doilea logofăt (V., *Doc. Ist. Rom. s.B.T. Rom.*, *veac XVII*, vol. II, p. 284 și vol. III, p. 287 (N. Stoicescu, *Sfatul domnesc*, p. 176 și n. 160).

64. *Ispravnicii* în Țara Românească erau cei care «isprăveau», adică aduceau la îndeplinire o poruncă domnească, ca de ex.: asigurarea stăpînirea unui proprietar feudal asupra pămîntului și țăranilor săi, aplica hotărîrea judecătorească a sfatului și a domnului, scutea de dări un sat etc. Nu este vorba de o specializare strictă ci domnul putea numi ispravnic pe oricare dintre dregători, să «isprăvească» ceva. În primele decenii ale sec. al XVII-lea, ispravnicul obișnuit al poruncilor domnești a devenit mare logofăt cum este și cazul lui Paraschiva (Stoicescu, *Sfatul domnesc*, p. 128—130).

65. La 12 apr. 7102 (1594), scrie un act domnesc de danie, a lui Mihail Voevod: «Și eu Paraschiva logofătul, care am scris în cetatea de scaun București» (*Doc. Rom. Hist. s.B.T. Rom.*, vol. XI (1593—1600), *Domnia lui Mihai Viteazul*, vol. întocmit de Damaschin Mioc (...) București, 1975, doc. nr. 42, p. 57—58).

66. *Ibidem*, doc. nr. 259 (1 sept. 1597), p. 341; doc. nr. 327 (16 apr. 1599), p. 343—350; *Doc. Ist. Rom. sec. XVII s.B.T. Rom.*, vol. I (1601—1610), vol. întocmit de Ion Ionașcu (...) Mihai Roles — redactor responsabil, București, 1951; doc. nr. 12 (5 mai 1601), p. 13—14; doc. nr. 191 (16 sept. 1605), p. 197—199; doc. nr. 205 (26 apr. 1606), p. 212—213; doc. nr. 221 (23 nov. 1606), p. 232—233. *Ibid.* vol. II (1611—1615), București, 1951; doc. nr. 14 (14 iul. 1611), p. 2; doc. nr. 227 (10 febr. 1614), p. 246; doc. nr. 260 (26 iun. 1614), p. 287—288; doc. nr. 285 (10 sept. 1614), p. 332—333; doc. din 25 nov. 1619, Arh. St. Buc., *M-rea Polovrați VIII/3 orig.*, *Doc. Rom. Hist. s.B.T. Rom.*, vol. XXI (1626—1627), vol. întocmit de Damaschin Mioc, București, 1965; doc. nr. 76 (28 mai 1626), p. 141—146; doc. nr. 124 (26 iul. 1626), p. 244—245; ms. rom. nr. 610 f. 48 v—49 v, BARS R; *Doc. Rom. Hist. s.B.T. Rom.*, vol. XXII (1628—1629), întocmit de Damaschin Mioc, București, 1969, doc. nr. 336 (10 aug. 1629), p. 639—640.

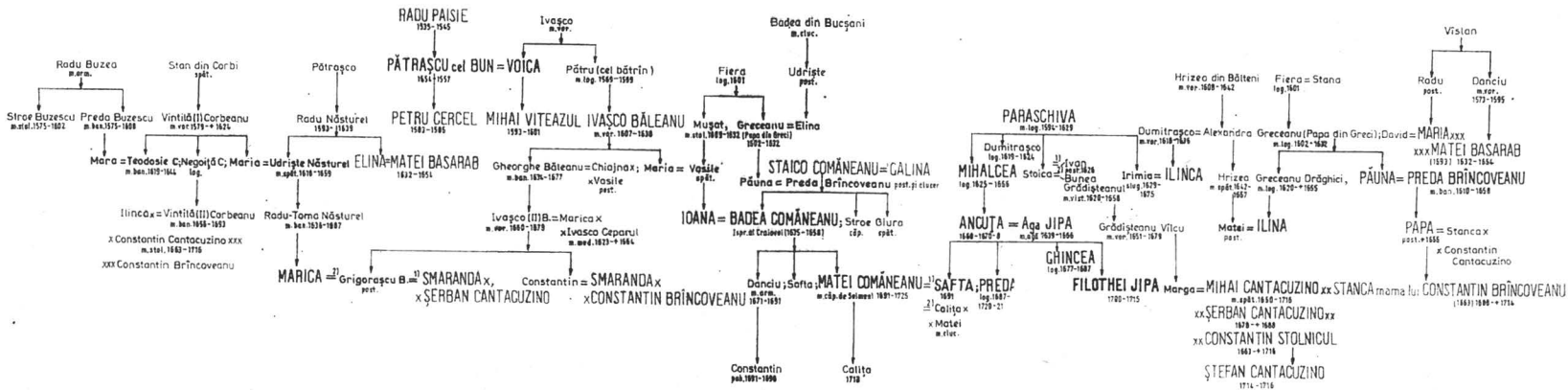

Fig. 1. Piatra de mormint a lui Safta Comăneanu — sora lui Filothei

Fig. 2. Papa din Greci (Greceanu, † 1632), primul din stința și familia sa,

GENEALOGIA FAMILIEI LUI FILOTHEI-JIPA

LEGENDĂ

- + Mort, moartă.
- ⊖ Căsătorit (ă) cu.
- ⊖ Căsătorit (ă) prima dată cu.
- ⊖ Căsătorit (ă) a doua oară cu.
- x Fiul (fiica) lui.
- xx Frate cu.
- xxx Rădă cu unchiul lui, mătușă lui, nepotul (nepoata) lui
- xxx Numele scris cu majuscule reprezintă fie filonul principal al genealogiei, fie nume de seamă.
- Dedeșutul numelui este trecută una din dregătoriile deținute, de obicei cea mai importantă.
- Anii (anul) trecut; dedeșutul numelui reprezintă perioada în care deține diferite dregătorii (domnii) sau în care figurează în acte publice.
- Sînt subliniate numele prin care se face legătura cu o altă mare familie.

(1632—1654) și Constantin Șerban (1654—1658)⁶⁷. Al doilea fiu al lui Paraschiva, logofătul Dumitrașco, scria deasemenea, hrisoave domnești, în timpul când tatăl său era logofăt II (1619—1624)⁶⁸.

Pe Irimia, al doilea fiu al lui Paraschiva, îl descoperim în documente, avînd rang de sluger. Prima dată întîlnim numele lui într-un act oficial din 10 august 1629 cînd, împreună cu Mihalcea, «adeverează că li s-a restituit de către Hamza din Pîrliani suma de 35.000 de bani, dați acestuia de tatăl lor Paraschiva, mare logofăt, pentru o jumătate de sat din Polovraci, încă în zilele Radului Vodă»⁶⁹. Este pomenit apoi deseori în conflictul iscat de moștenirea satelor Turcești și Berbești (anexa XVI). La 26 august 1668 va primi drept moștenire, a patra parte din moșie și ruminii tatălui său Paraschiva⁷⁰ pentru ca, la 7 ani de la această dată, respectiv 26 mai 1675, să dăruiască o parte din moșie nepoților săi Marga și Mihai Cantacuzino spătarul, motivînd că «văzînd vremea de slăbiciunea mea, le-am dăruit partea mea de la Edera, din Runda pînă-n Predeal și pînă în apa Cricovului și în sus pînă în Sgheboasa»⁷¹. Prin acest Irimia slugerul (unchiul mamei lui Filothei) familia Jipa intră în sfera de influență a caselor domnitoare. Documente ale vremii fac dovada că Irimia era căsătorit cu Ilinca (anexa XVI), fiica lui Dumitrașco din Bogdănei⁷² și a Alexandrei, a cărei tată era marele vornic Hrizea din Bălteni⁷³. Soția lui Irimia mai avea un frate (deci cumnat cu Irimia), care purta numele bunicului său, Hrizea⁷⁴ și era mare spătar. Acest Hrizea, care se înrudea cu familia Năsturel și prin aceasta, cu Matei Basarab, are mai mulți copii, dintre care amintim pe Matei postelnicul, căsătorit cu Ilinca, fiica marelui logofăt Greceanu Drăghici⁷⁵ care, la rîndu-i, era fiul marelui logofăt Greceanu — zis Papa din Greci⁷⁶ — ctitorul schitului Balamuci—Ilfov — (Foto fig. 2) și nepotul logofătului Fiera. Copiii marelui spătar Hrizea erau veri cu Radu Năsturel banul, fiul lui Udriște⁷⁷. În afară de Greceanu Drăghici, a cărui fată Iliana devine, prin căsătorie, nepoata lui Irimia, marele logofăt Papa Greceanu a mai avut o fată pe nume

67. Vezi de pildă cele din: 14 iun. 1625 (Arh. St. Buc., *Mitrop.* CXXXI/11); 29 ian. 1630 «пис анхааде логофет» Arh. St. Buc., *Ep. Argeș*, XX/8); 25 sept. 1630 (BARSR XXXIX/1; (nov.-dec. 10, 1630 BARSR, CXXVI/182 — traducere); 7 nov. 1655 (Arh. St. Buc., *Viforța*, I/29; 10 iun. 1656 (BARSR, sururi 64) etc. 68. Doc. din 26 iun. 1619, *Doc. Ist. Rom. s.B.T.Rom.*, XVIII/3, p. 385.

69. Doc. din 10 aug. 1629 și 31 oct. 1634, Arh. St. Buc., *Polovraci*, 1/2 și *Glavacioc* XXXIV/23.

70. Filitti, *Arhiva*, doc. nr. 301, p. 98. 71. *Ibidem*.

72. Dumitrașco din Bogdănei, între 1618—1637 este: m. arm., m. cluc., m. vist., m. spăt., is. la Ocelele Mari (*Doc. Ist. Rom. s.B.T. Rom.*, XVII/4) doc. din 1 dec. 1621; 14 iun. 1633; 2 oct. 1637; 9 ian. 1643; 20 iul. 1648; V. și doc. din 10 aug. 1629 (Arh. St. Buc., *Polovraci* 1/2) și doc. din 31 oct. 1634 (idem *Glavacioc* XXXIV/23).

73. Hrizea din Bălteni, căsătorit cu Gherghina, — care apoi a devenit soția lui Ghiorma Alexeanu m. ban (Arh. St. Buc., *Copii V/3079* și *Radu Vodă XXXIX/28*) — este: log., is. sc. Craiovei, m. vist., m. log., m. vor., m. ban, între anii 1608—1642. Este ctitorul schitului Bălteni—Ilfov (1626) (V., Popescu-Băjenaru, *Schitul Băleni din Codrul Vlăsiei*, București, 1912; N. Stoicescu, *Dicționar*, p. 195—196).

74. Hrizea din Bogdănei (Hrizică), între anii 1642—1657 este post. II, cluc. II, m. pah., m. spăt., ales domn de slujitorii răsculași la 1655; o fiică a lui Iliana, s-a căsătorit cu Ivan Rudeanu spăt. (Doc. din 9 ian. 1643. Arh. St. Buc., *Radu Vodă*, XXIX/4; *Istoria*, p. 125 și 128; N. Stoicescu, *Dicționar*, p. 196—197.

75. Greceanu Drăghici, generele lui Vintilă Corbeanu m. vor.; cumnat cu Teodosie Corbeanu m. ban; între 1620—1655, grămătic, log., spăt., vist. II, m. slug., *Istoria*, p. 121; Arh. St. Buc., ms. rom. nr. 129, f. 81; N. Stoicescu, *Dicționar*, p. 193).

76. Greceanu (Papa din Greci) fiul lui Fiera log. între 1602—1632 este vist., vist. II, m. log., m. vor.; fiica sa Păuna s-a căsătorit cu Preda Brîncoveanu m. vor.; se înrudea cu familia Brîncoveanu (O. G. Lecca, *Familiele boierești române*, București, 1899, p. 253—256; N. Stoicescu, *Dicționar*, p. 192—193).

77. BARSR CDXVIII/20, doc. din 3 iun. 1672.

Păuna (mătușa Iliei). Aceasta s-a căsătorit cu Preda Brîncoveanu⁷⁸, fiul lui David postelnicul din Brîncoveni⁷⁹ și al Mariei⁸⁰ — vară primară cu Matei Basarab (tații lor fiind frați). De altfel, marele vornic Danciu⁸¹ (tatăl lui *Matei Basarab*) și fratele său Radu postelnicul (tatăl Mariei) erau fiii lui Vislan și strănepoți ai jupîniței *Marga cea bătrînă*, sora lui Neagoe Basarab, motiv pentru care, Matei Basarab își spune «nepotul lui Neagoe Basarab», considerîndu-se descendentul acestuia⁸². Fiul lui Preda Brîncoveanu, Papa postelnicul⁸³ — văr primar cu Iliina (nepoata lui Irimia slugerul) era tatăl lui *Constantin Brîncoveanu*.

Revenind la copiii lui Paraschiva logofătul (străbunicul lui Filothei), menționăm că fiica acestuia — Stoica — are de asemenea un rol bine definit în înrudirea cu familia Cantacuzinilor. Această Stoica (mătușa mamei lui Filothei), a cărui prim soț a fost Ivan postelnicul din Rumceni⁸⁴, se va recăsători cu Bunea Vilcu Grădișteanul⁸⁵, mare vistier, ctitor al Schitului Bunea-Dimbovița — 1654 și al bisericii din Grădiștea-Vlașca. Din această căsătorie va rezulta un fiu pe nume Vilcu Grădișteanu (văr primar cu mama lui Filothei) — mare vornic⁸⁶. La rîndul său Vilcu Grădișteanu are o fată pe nume Marga (verișoară de gr. II cu Filothei) care se va căsători cu marele spătar Mihai Cantacuzino⁸⁷ (Foto. fig. 3) mare ctitor de mănăstiri și biserici⁸⁸ (Foto. fig. 4) și fondatorul școlii de la Colțea, frate cu : Stanca — mama lui Constantin Brîncoveanu, cu Șerban Cantacuzino, Iordache, Matei, Drăghici și marele cărturar Constantin Stolnicul (Foto. fig. 5) — mentorul fiului său Ștefan, care va fi domnul Țării Românești

78. Preda Brîncoveanu, nepot de văr al lui Matei Basarab și bunic al lui Constantin Brîncoveanu, între anii 1610—1658 este: post., spăt., m. spăt., m. cluc., m. vor., m. ban (doc. din 11 aug. 1644, *Arh. St. Buc., Mitrop.* CXLIX/3; Doc. din 10 mart. 1700 (BARSX XLIV/44); Stoicescu, *Dicționar*, p. 125—126; V. și Chiriță Ilie, *Preda Brîncoveanu, Arh. Olt.*, XII, 1932, p. 37—46 și 1936, p. 395—398; P. V. Năsturel, *Despre neamul boierilor brîncoveni și Craiovești, Literatura și arta română*, 1907).

79. Mihai Cantacuzino, *Genealogia Cantacuzinilor*, ed. N. Iorga, 1902, p. 407; St. D. Greceanu, *Genealogiile*, vol. II, p. 319.

80. La 29 martie 1635 se arată că mama sa Maria «au fost vară primară mării sale domnul nostru» — tații lor fiind frați — (*Arh. Olt.*, 1941, p. 21). Matei Basarab îi spunea nepot la 10 mart. (1646) și 3 mart. 1649 (BARSX CI/13 și 17); V. și St. D. Greceanu, *Genealogiile*, vol. II, p. 321 și 328—329; *Istoria*, p. 97—98. După «petrecania» lui Matei Basarab, «toate moșiile» sale au rămas pe seama familiei lui Preda Brîncoveanu (doc. din 18 oct. 1799, ms. rom. nr. 295, f. 271 v—272, *Arh. St. Buc.*), deoarece Matei «altă rudenie mai de aproape n-au avut» (*Arh. Olt.*, 1941, p. 21).

81. Post., m. arm., m. vor., între anii 1573—† 1595 (N. Stoicescu, *Dicționar*, p. 49—50).

82. D. Cristescu, *Sfînta Mănăstire Arnota*, Rimnicul Vilcii, 1937, p. 101—102.

83. Papa postelnicul, fiu al lui Preda Brîncoveanu și tată al lui Constantin Brîncoveanu, este ucis de slujitorii răsculați la 1655 (*Istoria*, p. 134; Radu Popescu, *Istoriile*, p. 123, doc. din 9 dec. 1658, BARSX CLXXXIV/15).

84. *Doc. Rom. Hist. s.B.T.Rom.*, XXI: doc. din 26 iul. 1626, p. 247; *Arh. St. Buc., Mitrop.* LXXXVI/1.

85. Grădișteanu Bunea-Vilcu, fiul lui Vilcu log. din Orbeasca, ocupă între anii 1620—1658 diverse dregătorii ca : log., log. de vist. II, m. slug. m. stol., m. vist. În timp ce este m. vist. cumpără avere de 5000 galbeni (*Arh. St. Buc., Mitrop.* L/12; CXXXI/11; CCCLVII/3; Filitti, *Arhiva*, p. 212, 215, 218, 219, 224 și 227; BARSX, *Suluri*, 5, doc. din febr. 1637).

86. Vilcu Grădișteanu, văr primar cu Aga Jipa — între anii 1651—1679 este : log., log. II, m. slug., m. pah., m. vist. și m. vornic (N. Stoicescu, *Dicționar*, p. 189—190).

87. Despre el vezi : Al. G. Călășescu, *Spătarul Mihai Cantacuzino, 1650—1716*, București, 1906 (42 p. + pl.); G. D. Florescu, *Ceva despre cîteva neamuri boierești oltenesti înrudite între ele în veacul al XVII-lea*, București, 1944, p. 28; Radu Popescu, *Istoriile*, p. 220—221.

88. Sinaia (1695), Colțea, Titireciu și Adormirea — Rimnicul-Sărat (la ultima e ctitor împreună cu nepotul său Constantin Brîncoveanu, precum și bisericile din Fundeni Doamnei — București (1699), Zlătari, Slănic și Turbați—Ilfov (N. Stoicescu, *Dicționar*, p. 140—142).

între 1714—1716. Acestea ar fi, în mare, legăturile de rudenie — apropiate și îndepărtate — după mamă, ale lui Filothei sin agăi Jipei.

Firește, în genealogia (familiei) lui Filothei apar și alte înrudiri colaterale, determinate de căsătoria sorei sale Safta cu Matei Comăneanu — mare căpitan de seimeni.. Urmărind filiația acestuia, ajungem din nou la Papa Greceanu, a cărei fiică, Păuna, este bunica lui Constantin Brincoveanu. Fostul soț al Saftei — fiica lui Jipa — care din cea de a doua căsătorie cu Calița, fiica marelui clucer Matei avea o fată cu numele de Calița⁸⁹ — era fiul Ioanei și al lui Badea Comăneanu⁹⁰ și nepotul postelnicului Stoica Comăneanu. Mai avea o soră, despre care știm doar că se numea Safta și un frate Danciu armașul⁹¹ care, la rîndul lui avea un fiu pe nume Constantin paharnicul⁹² (nepotul lui Matei). Ioana⁹³, soacra surorii lui Filothei, era fiica lui Vasile spătarul, care era fiul lui Mușat stolnicul⁹⁴ (fratele lui Papa Greceanu) și nepotul lui Fiera logofătul din Bărbulești⁹⁵. Prin Elina — soția lui Papa Greceanu care era unchiul Ioanei Comăneanu (cuscra lui Jipa), aceasta se înrudea cu Udriște postelnicul, tatăl Elinei și cu bunicul ei, marele clucer Badea din Bucșani⁹⁶.

Bunica lui Matei Comăneanu — din partea mamei — se numea Maria și era fiica marelui vornic Ivașco Băleanu I⁹⁷, sora marelui ban Gheorghe Băleanu⁹⁸ și

89. Dintr-un zapis (ms. rom. nr. 256, f. 666 r—v, Arh. St. Buc.) de la 24 februarie 7222 (1713) vedem că «jupineasa Calița Comăneasca sin Matei Comăneanu» — nepoata lui Filothei — vinde moșia din Drăghinești pe care o avea moștenite de la mama ei.

90. Badea Comăneanu (din Comani), fiul lui Stoica Comăneanu post. și cluc. și al Călinei din Comani, între anii 1635—1658 îl găsim : căp., m. com., m. stol. și is. al Craiovei. La anul 1658 a fost executat din porunca lui Radu Mihnea al III-lea (*Istoria*, p. 137 ; Radu Popescu, *Istoriile*, p. 124). Frații săi erau Stroe căp. și Giura spăt. (doc. din 8 august 1656) ; I. Ionașcu, *Biserici, chipuri și documente din Olt*, vol. I, Craiova, 1934, p. 62 ; Arh. St. Buc., *Mitrop. CXLVIII/1*).

91. Danciu Comăneanu, fiul lui Badea Comăneanu, între anii 1671—1691, văt. apr., m. șet., m. arm. (N. Stoicescu, *Dicționar*, p. 156).

92. G. Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București*, Buc., 1961, p. 200. Il găsim iscă-lind ca martor : «vel armaș» la 1 nov. 1686 (Arh. St. Buc., *Episcopia Argeș*, XLVIII/8) iar la 30 iunie 1691 «vinde lui Mihai (Cantacuzino), un loc de casă cu pomet pentru 50 taleri» (Arh. St. Buc., *Achiziții noi*, LXXX/15 original).

93. Ioana era fiica lui Vasile spăt. și a Mariei, care era fiica lui Ivașco din Băleni, m. vor., sora lui Gh. Băleanu m. ban, — cumnat cu Stroe din Drăghinești, m. șet. (Doc. din 9 mai 1698, Ahr. St. Buc., *Sf. Gheorghe Nou*, XXVI/1 ; V. și St. D. Greceanu, *Genealogiile*, I, p. 331).

94. Mușat din Pietroșani, fiul lui Fiera log. Il găsim între anii 1609—1632 ; post., post. II, cluc., cluc. II, is. al Craiovei, m. slug., vist. II, m. stol. Inmormîntat la M-rea Curtea de Argeș ; ctitorul bisericii din Ștefănești-Muscel (N. Iorga, *Socotelile Brașovului și scrisori românești către sfat în secolul al XVII-lea*, București, 1899, p. 56 ; *Doc. Ist. Rom. s.B.Ț.Rom.*, XVII/4, p. 532, 551 ; N. Iorga, *St. doc.*, vol. V, 1903, p. 118).

95. Apare ca martor cu diverși boieri la 1 mai 1601 (*Doc. Ist. Rom., s.B.Ț.Rom.*, XVII/1, p. 14 și doc. din 24 apr. 1632, Arh. St. Buc., *Ep. Argeș*, III/1. 96. *Doc. Ist. Rom. s.B.Ț.Rom.*, XVII/1, p. 425).

97. Ivașco Băleanu I, — fiul lui Pătru din Băleni, m. log., nepotul lui Ivașco din Golești m. vor. — între anii 1607—1638 este post., m. arm., m. vor., m. ban ; partizan al lui Matei Basarab (cu care se înrudea) și care-i cunună pe Petru pah. fiul său (Doc. Ist. Rom., XVII/3, p. 251 ; *Doc. Rom. Hist. s.B.Ț. Rom.*, XXI—XXII — indice Ivașco ; *Istoria*, p. 102 ; N. Iorga, *St. doc.*, vol. IX, p. 15—16 ; N. Stoicescu, *Dicționar*, p. 114—115. Il găsim semnind ca martor zapise domnești la : 17 apr. 1619 (Arh. St. Buc., *Cond. M-rii Bucovăđ*, 722, f. 318—319), 28 mai 1619 (BARSR, CXLVI/176 trad. rom.) ; 11 iun. 1634 (ms. rom. 403, f. 19 v—20 v, BARSR) etc.

98. Gheorghe «banul cel bătrîn», fiul lui Ivașco I din Băleni, m. vor., căsătorit cu Chiajna, fiica lui Vasile post. din Brătești (St. D. Greceanu, *Genealogiile*, I, p. 280 și urm.) între anii 1626—† 1677 este : spăt., post., cluc. de pivniță, m. cluc., m. vor., m. ban. m. log., si. sc. Buc. la M-rea Matei Vodă din București ; a fost una din figurile dominante ale vieții politice din deceniile VII—VIII ale sec. XVII (*Istoria*, p. 118 — note și 163 ; Radu Popescu, *Istoriile*, p. 125, 152, 168 ; *Inscripții Buc.*, p. 780 ; (N. Stoicescu, *Dicționar*, p. 116—117).

nepoata lui Petru logofătul⁹⁹, al cărui tată era marele vornic Ivașco din Golești¹⁰⁰. Străbunicul Ioanei Comăneanu (mama lui Matei și cuskra lui Jipa) — Pătru (cel bătrîn) logofătul, era frate cu doamna Voica (mama lui Mihai Viteazul), soția lui Pătrașcu cel Bun¹⁰¹, al căror fiu era Petru Cercel¹⁰².

Urmărind filiația Bălenilor, firul ne conduce din nou la Matei Basarab, Constantin Brîncoveanu, Șerban Cantacuzino și la cărturarul Udriște Năsturel. De pildă, Gheorghe Băleanu (unchiul Ioanei Comăneanu, cuskra lui Jipa) a avut mai mulți copii. Dintre aceștia menționăm pe Ivașco II¹⁰³, mare clucer (văr primar cu Ioana Comăneanu), — a cărui soție, Marica, era fiica lui Ivașco Ceparul¹⁰⁴. Ivașco II a avut doi fii: Constantin¹⁰⁵ (văr de-al doilea cu Matei Comăneanu), care prin căsătoria cu Smaranda devine ginerele lui Constantin Brîncoveanu. Celălalt fiu al lui Ivașco II, Grigore sau Grigorașcu postelnicul — cum i se mai spunea — (de asemenea, văr de-al doilea cu Matei — cumnatul lui Filothei) are de soție pe Smaranda (care moare de tinără¹⁰⁶), fiica lui Șerban Cantacuzino. A doua soție a lui Grigorașcu va fi Marica, fiica marelui ban Radu-Toma Năsturel¹⁰⁷ și nepoata lui Udriște Năsturel¹⁰⁸, care era frate cu Elina — soția lui Matei Basarab.

Pe de altă parte, Udriște Năsturel — fiul lui Radu Năsturel¹⁰⁹ și nepot al lui Pătrașco — era căsătorit cu Maria, fiica marelui vornic Vintilă I Corbeanu¹¹⁰ și sora marelui ban Teodosie¹¹¹ — și a logofătului Negoită Corbeanu. Fiul acestuia din urmă,

99. Pătru din Băleni, m. log. între anii 1569—1589 (N. Stoicescu, *Dicționar*, p. 78).

100. Doc. din 10 oct. 1618 și 28 iun. 1619. *Doc. Ist. Rom. s.B.T.Rom.*, XVII/3, p. 250 și 387; Filitti, *Arhiva*, p. 22; St. D. Grecescu, *Genealogiile*, I, p. 291 și urm.; Cronica lui Matei al Mirelei știe că Ivașco se trăgea din «vița» lui Pătrașcu cel Bun (N. Stoicescu, *Dicționar*, p. 115, n. 1).

101. *Arh. Olt.*, 1929, p. 230; St. D. Greceanu, *Genealogiile*, I, p. 263.

102. N. Stoicescu, *Dicționar*, p. 78.

103. Ivașco (II) Băleanul, agă, m. com., m. stol., m. log., m. cluc., între anii 1660—1679; † la M-reă Mihai Vodă din Buc. (*Arh. St. Buc.*, *M-reă C-Lung*, XXII/6; Filitti, *Arhiva*, p. 34 și 222; Radu Popescu, *Istoriile*, p. 142, 159, 162 și 173; *Istoria*, p. 175, 176, 184; N. Iorga, *Inscripții*, I, p. 257).

104. Ivașco din Ceparu — fiul Stanciu Ceparul, log., între anii 1623—1644 este post., cluc., văt., de apr., m. arm., m. pit., m. serd., m. med. (N. Stoicescu, *Dicționar*, p. 200—201).

105. N. Stoicescu, *Dicționar*, p. 117—118.

106. Radu Popescu, *Istoriile*, p. 185.

107. Radu Toma Năsturel este nepotul lui Elina, soția lui Matei Basarab și a lui Hrizea din Bogdănei m. spăt. între anii 1636—1687 ocupă dregătoriile de: post., log., log. II, m. serd., m. log., m. ban (Radu, Popescu, *Istoriile*, p. 146—147; *Istoria*, p. 140; vezi și N. Stoicescu, *Dicționar*, p. 215—216).

108. Udriște Năsturel din Fierăști, frate cu doamna Elina, soția lui Matei Basarab, între anii 1618—† 1659 ocupă dregătoriile: grăm., log. de taină, log. II, m. spăt. Ucis de Mihnea al III-lea (1659). Împreună cu Elina, sora sa și cu fratele său Cazan post., este ctitorul bisericii din Fierăști (1644), iar singur al bisericii Tirgului—Tirgoviște (Doc. din 20 mart. 1655, *Arh. St. Buc.*, *Ep. Argeș*, XLVII/1; N. Iorga, *Inscripții*, I, p. 7; N. Iorga, *St. doc.*, IV, Buc., 1902, p. 277; *Istoria*, p. 137; Radu Popescu, *Istoriile*, p. 124).

109. Radu Năsturel din Fierăști. Socrul lui Matei Basarab, între anii 1593—† 1634 (1639) este: post., m. vist., m. log. (N. Stoicescu, *Dicționar*, p. 214—215).

110. Vintilă I Corbeanu, fiul lui Stan spăt. din Corbi, între anii 1597—1624 este: cluc., m. cluc., m. vor., m. log. (*Doc. Ist. Rom.*, *s.B.T.Rom.*, XVII/2, p. 394; XVII/3, p. 488; XVII/4, p. 443, cf. N. Stoicescu, *Dicționar*, p. 158—159).

111. Teodosie Corbeanu (fiul lui Vintilă Corbeanu, m. vor.) între anii 1619—1644 este: spăt., m. spăt., m. log., m. ban (Doc. din 11 mart. 1632, *BARSR VI/3; Istoria*, p. 102; V. și Stoicescu, *Dicționar*, p. 159—160).

și anume Vintilă II Corbeanu¹¹² se va căsători cu *Ilinca*, fiica marelui postelnic Constantin II Cantacuzino¹¹³, frate al lui Șerban Cantacuzino și unchi al lui Constantin Brîncoveanu.

De menționat o nouă influență ce se va răsfringe, indirect, dar pozitiv, asupra mediului spiritual din familia lui Filothei. Este vorba de alianța Corbenilor cu Buzeștii -- familie de mari boieri, al căror însemnat rol în istorie este implicit. Liantul în această înrudire va fi Teodosie Corbeanu, cumnatul lui Udriște Năsturel și al Elinei (soția lui Matei Basarab), care va lua de soție pe Mara — fiica marelui ban Preda Buzescu¹¹⁴, fiul lui Radu Buzea, mare armaș¹¹⁵ și frate cu Stroe Buzescu, mare stolnic.

*
*   *
*

Acesta este drumul ascendenței și filiației lui Filothei sin Agăi Jipei. Tabloul sinoptic anexat va permite cititorului o privire generală și clară asupra tuturor punților de legătură, care ne-au înlesnit alcătuirea acestei genealogii¹¹⁶.

Adăugăm faptul că Filothei ieromonahul — a cărui stirpe boierească și chiar domnească este dovedită — a beneficiat neîndoios și de o stare materială¹¹⁷ adecvată, ceea ce explică, din alt unghi de vedere, posibilitățile ce le-a avut pentru a-și făuri o temeinică cultură filologică, teologică și mai ales muzicală, atât în țară cit și la Athos.

Prof. SEBASTIAN BARBU — BUCUR

112. Ocupa dregătorii ca : log., vist., vist. II, m. arm., m. pah., m. spăt., m. ban între anii 1656—1692 († ante 1693) (Radu Popescu, *Istoriile*, p. 170 ; St. Meteuș, *Șerban Vodă Cantacuzino și biserica românească din Ardeal*, Vălenii de Munte, 1915, p. 21).

113. Fiul post. C. Constantin și tatăl lui Ștefan Vodă (1714—1716), este folosit de nepotul său Constantin Brîncoveanu în diverse misiuni, fiind după părerea lui N. Iorga — «principalul factor» în istoria politică a Țării Românești (N. Stoicescu, *Dicționar*, p. 139—140 ; V. și Greceanu Radu, *Viața lui Constantin Vodă Brîncoveanu*, ed. de St. D. Greceanu, București, 1908, p. 30, 57. N. Iorga, *Prefață la operele lui C. Cantacuzino*, București, 1901, p. XXX și urm. ; Idem, *St. doc.*, vol. III, Buc., 1901, p. 99—100)

114. Preda Buzescu, frate cu Radu Buzescu și Stroe, între anii 1575—† ante 1608 este post., pah., spăt., m. post., m. ban (doc. din 16 nov. 1611 ; *Doc. Ist. Rom.*, s.B.T.Rom., XVII/2, p. 21 și 6 mai 1620, XVII/3, p. 519 ; «Mitropolia Olteniei», 1961, nr. 10—12, p. 699 și urm. V. și Stoicescu, *Dicționar*, p. 37—38).

115. Dintr-un hrisov din 10 iun. 1656 rezultă că Buzeștii erau urmașii unor mari boieri din sec. XV (BARSR, suluri, nr. 64 ; *Doc. Ist. Rom.*, s.B.T.Rom., XVI/5, p. 22, 139 și XVII/2, p. 390).

116. Menționăm că în alcătuirea acestei genealogii, în afară de numele rudelor apropiate, am păstrat numai acele nume care constituie punți de legătură cu alte familii înruditoare mai importante și că la fiecare dregător am reținut minimum de date și anume pe acelea mai ales care priveau înrudirea cu o altă persoană sau familie care se înrudea direct sau prin alianță cu cea a lui Filothei.

117. Jipa — tatăl lui Filothei cumpără 16 moșii în Drăghinești-Sud—Teleorman dintre care unele cu iazuri de moară și altele cu rumâni cu tot, iar Ancuța — mama lui Filothei — pe lângă moșiile și rumânii din satele Turcești și Berbești—Vilcea și din satul Edera—Prahova, moștenite de la bunicul ei Paraschiva — cumpără și ea moșia «Pănțești» de pe apa Colentinei.

ABREVIERI

I. Titluri de dregători

arm. — armaș	log. — logofăt	serd. — serdar
căm. — cămăraș	log. vist. — logofăt de visterie	slug. — sluger
căp. — căpitan	m. — mare	spăt. — spătar
cluc. — clucer	med. — medelnicer	stol. — stolnic
com. — comis	pah. — paharnic	șet. — șertar
doc. — document	pit. — pitar	văt apr. — vătaf de aprozi
grăm. — grămătic	post. — postelnic	vist. — vistier
is. — ispravnic	s. — seria	vor. — vornic
is. sc. Buc. — ispravnic al scaunului București		

II. Fonduri de arhive și biblioteci

Arh. Olt. — Arhivele Olteniei
 Arh. St. Buc. — Arhivele Statului București
 BARSR — Biblioteca Academiei R. S. România
 Mitrop. Buc. — Mitropolia Bucureștilor
 Mitrop. Olt. — Mitropolia Olteniei

III. Documente și lucrări diverse

- DLR — *Dicționarul Limbii Române*, tom. I A—B București 1913
 DLRLC — *Dicționarul Limbii Române Literare Contemporane*, București, 1955,
 vol. I, A—C.
 DLRM — *Dicționarul Limbii Române Moderne*, București, 1958
 DELR — *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, București, 1975.
 Doc. agrare — *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, vol. I,
 Țara Românească, București, 1961.
 Doc. Ist. Rom. s. B. Ț. Rom. — *Documente privind istoria României, sec. XVII, se-
 ria B, Țara Românească...* vol. 1 (1600—1610) și 2 (1611—1615), București, 1951; vol. 3
 (1616—1620), București; vol. 4 (1621—1625), București; vol. 5 (1581—1590) București,
 1952.
 Doc. Rom. Hist. S. B. Ț. Rom. — *Documenta Romaniae Historica, seria B, Țara
 Românească*,
 Filitti, *Arhiva* — I. C. Filitti, *Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino* București,
 1919.
 Greceanu, *Viața* — Greceanu Radu, *Viața lui Constantin Vodă Brîncoveanu*, ed.
 St. D. Greceanu, București, 1906.
 Inscricții Buc. — *Inscricții Medievale ale României*, vol. I, *Orașul București*, vol.
 I 1395—1800, Alexandru Elian (redactor responsabil) Constantin Bălan, Haralambie
 Chirică, Olimpia Diaconescu, București, 1965.
 Istoria — *Istoria Țării Românești, 1290—1690. Letopiseșul Cantacuzino*, ed. cri-
 tică întocmită de C. Greceanu și D. Simonescu, București, 1960.
*Istoria de la 1688 la 1717 — Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 pînă la mar-
 tie 1717; Cronica anonimă*, ed. Constantin Grecescu, București, 1959.
 N. Iorga *Inscricții* — N. Iorga, *Inscricții din Bisericile României*, 2 fasc. Bucu-
 rești, 1905—1908.
 N. Iorga, *St. doc.* — N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*,
 25 vol., București, 1901—1913.
 Radu Popescu, *Istoriile* — Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Românești*, ed.
 C. Grecescu, București, 1963.
 St. D. Greceanu, *Genealogiile* — Paul St. Greceanu, *Din scrierile inedite ale lui
 Ștefan D. Greceanu, Genealogiile Documentate ale familiilor boierești*, 2 vol. 1913—
 1916.
 N. Stoicescu, *Dicționar* — N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara
 Românească și Moldova sec. XVI—XVII*, București, 1971.
 N. Stoicescu, *Sfatul domnesc* — N. Stoicescu, *Sfatul domnesc și marii dregători
 din Țara Românească și Moldova, (sec. XVI—XVIII)*, București, 1968.

ANEXA I

«Irimia ot Drăghinești» vinde partea lui de moșie «Jăpei vel agă»

«Adecă eu Irimia ot Drăghinești, dat-am zăpisul meu la mână dumnea/lui Jăpei vel agă, precum să știe că i-am vândut dumnealui toată partea noastră de moșie/ ot Drăghinești din sud-Vlașca pe apa Drămbovnicului drept unghi 71 pl din /Codrul Vălenilor care această moșie mi-au fost de moștenire de la neamul meu, și/ eu păsându-mi de bani m-am tocmît cu dumnealui i-am vândut de a mea bunăvoie și cu știrea tuturor megiașilor. Drept aceea să aibă dumnealui a stăpîni această moșie cu buna pace despre toți megieașii și bătrîni. Să fie dumnealui moșie ohab/nică în veaci și dumnealui și coconilor dumnealui și a tot neamul dumnealui și/ pentru mai adevărat crede-ză m-am iscălit mai jos să mă crează Aug. dni 8 l(ea)t. 7147 (1639)».

Eu Irimia moșneanul ot Drăghinești, Eu Sima mart(or), Eu Stanciul ot Corbi mart(or), Eu Ionașcu ot Roaba mart(or), Eu Dobre ot Udeni mart(or).

Ms. rom. nr. 256, f. 655 v, Arh. St. Buc.

ANEXA II

«Mușat feciorul Uncheș Stanciului» vinde partea lui de moșie din Drăghinești «Clucerului Jăpei»

«Adecă eu Mușat feciorul Uncheș Stanciului din sat din Drăghinești cum să știe că am vîndut moșia Clucerului Jăpei, moșie de: 9 galbeni însă moșie stear/pă fără de rumăni iar i-am vîndut lui (moșie) stătătoare, și lui și coconilor lui și care/ să va ispiti a să scula pentru acestu zăpis să fie închinat zece galbeni/. Și cînd s-au făcut acest zăpis fost-au mulți megieși anume popa Mușă și /frate-său Drăgan și Vlaicul. Pentru credință pusu-ne-am și degetele» Mai. 2 dni l(ea)t 7148 (1640).

Eu Nestor, Eu Dumitru, Eu Vlaicul și Mușat + Popa Mușat + Drăganu».

Ms. rom. nr. 2575, f. 655 v—656 r. Arh. St. Buc.

ANEXA III

«Manea și Oprea snă Albușcului» vînd partea lor de moșie din Drăghinești lui Aga Jipa

«Adecă eu Manea și Oprea snă Albușcului dat-am adevărat scrisoarea noastră la /mână dumnealui Agăi Jăpei precum să știe că am vîndut noi toată partea/ de moșie cît am avut noi de moșie din Drăghinești, în sud Vlașca pe apa Drămbovnicului și a Jărcovului drept bani gata ughi 11 din cîmp din pădure din sili/ștea satului cu vaduri de moară și nu că doar am vîndut de vreo silă ce am vîndut /de a noastră bună voie și cu știrea tuturor megiașilor și împrejureilor și să aibă/ a-ș stăpîni cu bună pace și dumnealui și coconii dumnealui căți Dumnezeu îi va da/. Și cînd s-au făcut această scrisoare fost-au mulți megiași marturi care să vor iscăli mai jos ca să crează. Aprilie 2 l(ea)t 7149 (1641).

Eu Manea sin Albușcu, + Eu Oprea snă Albușcu.
Eu Bogdan (?) martor, + Eu Gavril Măteanu martor.
+ Eu Gheorghe mart(or) Eu Mihai martor».

Ms. rom. nr. 256 f. 656 v. Arh. St. Buc.

ANEXA IV

«Radul Baicul ot Drăghinești», vinde partea lui de moșie din Drăghinești «Jăpei Agăi»

«Adecă eu Radu Baicul ot Drăghinești Dat-am zăpis(ul) meu la mână dumnea/lui Jăpei Agăi pre cum să știe că i-am vîndut toată partea mea de moșie ot Drăghinești/ den sud-Vlașca cînd să va alege din cîmp din apă, din pădure din siliștea satului /preste tot hotarul drept ughi 9 pl. și să aibă dumnealui a stăpîni această moșie/ în veaci și dumnealui și coconii dumnealui și nepoți dă strănepoți pentru c-am vîndut

/eu de a mea bunăvoie și cu voia/ și știrea tuturor megiașilor și din sus și din jos și pentru mai adevărată cre/dință m-am iscălit mai jos ca să crează. Iunie dni 5 l(ea)t 7149/ (1641).

Eu Radul Baicul ot Drăghinești. + Eu Dobre snă Dobre martor + Eu Mihai ot Roată mar(tor) Eu Vișan mar(tor), Eu Ion martur».

Ms. rom. nr. 256 f. 657 r. Arh. St. Buc.

ANEXA V

Popa Radu cu nepotul său Stanciul vind partea lor de moșie din Drăghinești «Jipei vel Agă»

«Adecă eu Popa Radul dinpreună cu nepot(ă) meu Stanciul dat-am zăpisul /mieu la mîna dumnealui Jipei vel agă pentru că să știe că i-am vindut dumnealui toat/ partea noastră de moșie din Drăghinești, care moșie ne este și nouă de moștenire /de la moși de la strămoși, moșie moștenitoare obăbnică. Și i-am vîndut drept bani/gata ughi 7 și nu că doar că am vindut de vreo silă ci am vîndut noi de a noastră /bună vo(i)e și cu știrea tuturor megiașilor. Drept aceea să fie dumnealui volnic/ să o stăpînească aciastă moșie cu buna pace și coconii dumnealui și nepoți și străne/poți în veci și pentru credință ne-am iscălit mai jos ca să să crează. Mar(tie) 10 dni l(ea)t 7152 (1644).

Eu Popa Răd(u) din Drăghinești, + Eu Stanciul nepot popii Radului, + Eu Mihalcea mărturie + Eu Mateiu mărturie».

Ms. rom. nr. 256 f. 658 r, Arh. St. Buc.

ANEXA VI

«Dumitru i Voico Găină Albă» vind partea lor de moșie din Drăghinești lui «Jupăn Jipei Agăi»

«Adecă eu Dumitru i Voico Găină Albă moștean ot Drăghinești, dat-am aciest adevărat /zapis la mîna dumnealui jupăn Jipei Agăi precum să să știe că avînd noi moșie în Drăghinești din sud-Vlașca pe apa Drămbovnicului i-am vîndut dumnealui aciastă parte de moșie a noastră /drept ughi 10 ,însă moșie din câmpu din pădure din siliștea sat(u)lui/ de pre tot hotar(u). Drept aceea să fie dumnealui volnic cu acest adevărat zapis al nostru /să stăpînească în veci și dumnealui și coconii dumnealui și nepoți de strănepoți, pentru /că am vîndut noi de a noastră bună vo(i)e și cu știrea tuturor megiașilor și din sus și din/ jos și pentru o adevărată credință ne-am iscălit mai jos și am pus și degetul ca să crea/ză. Mai 11 dni l(ea)t 7152 (1644)».

Eu Dumitru ot Drăghinești, + Eu Voico Găină Albă ot tam.

Eu Marin ot Zădărăciu martur, + Eu Mihul ot Gratie martor.

Ms. rom. nr. 256 f. 657 v. Arh. St. Buc.

ANEXA VII

«Neagoe si Stan feciori lui Costandin», vind partea lor de moșie din Drăghinești «Jăpei Clucer»

«Adecă eu Neagoe i Stan feciori lui Costandin scris-am acest al nostru zapis ca să fie de bună credință la mîna dumnealui Jăpei Clucer precum să știe că i-am vîndut noi toată moșia ce o avem de moștenire în Drăghinești însă moșie stearpă fără de rumâni cu vaduri de /moară cu siliștea satului din câmp din pădure drept bani gata ug(hi) 60 p(a)l)avini și nu i-am vîndut de vreo silă, ci o am vîndut cu a noastră bună voie, și cu știrea tuturor megieșilor /.../ ci să aibă dumnealui a o stăpîni cu bună

pace în veci și jupîneasa lui și coconii dumnealui căți Dumnezeu îi va dărui și nepoți și strănepoți. Și cînd s-au făcut această tocmeală fost-au mulți boeri și me/gieși mărturie carii să vor iscăli și vor pune mai jos degetile ca să crează/.

Mar(tie) dni 1 leat 7156 (1648)

Eu Neagoe sin Costandin,

Eu Stan sin Costandin,

Eu Badea (?) — megieș și martor

Eu Stroe grămătic megieș și martor

Eu Vlaicu megieș și martor».

Ms. rom. 256 f. 660 v. Arh. St. Buc.

ANEXA VIII

Radu Țoflu vinde partea lui de moșie din Drăghinești «dumnealui Jipei biv vel clucer»

«Adecă eu Radu Țoflu dat-am zăpisul meu la mîna dumnealui *Jipei biv vel clucer*, (*subl. n.*) drept /cum să știe că i-am vîndut dumnealui toată partea de moșie din Drăghinești ot sud-Vlașca drept bani/ gata ughi 10 p(a)l(avinii) moșie stearpă făr de rumâni din câmpu din pădure din siliștea sa/tului dă preste tot hotarul, drept aceea am dat zăpisul meu la mîna dumnealui ca să /aibă a stăpîni aciaștă moșie în veci și dumnealui și coconii dumnealui căți Dumnezeu/ îi va dărui. Și cînd am vîndut aciaștă moșie fost-au (cu) știrea tuturor moștenilor și /din sus și din jos și pentru mai adevărată credință m-am iscălit mai jos ca să crează/. Iunie 4 l(ea)t 7166 (1658).

Eu Radul Țoflu snă Gherghe, + Eu Popa Rad(u) mar(tor)

+ Eu pop(a) Istrate mart(or), Eu Stroe Scobiță mart(or)

Eu Radul moștean martor».

Ms. rom. nr. 256, f. 660 v—661 r. Arh. St. Buc.

ANEXA IX

Zăpisul sătenilor din Drăghinești prin care s-au vîndut rumîni cu părțile lor de moșie din Drăghinești, «Jipei Clucer»

«Adecă noi sătenii ot Drăghinești ot sud Vlașca scris-am acest al nostru zăpis /ca să fie de bună credință la mîna dumnealui Jipei Clucer. Cum să știe că ne-am vîndut dumnealui de a noastră bună vo(i)e fără de nici o silă, noi și cu feciori noștri /căți Dumnezeu ne va da și cu toată părțile noastre de moșie veri pre unde vom avea din/ câmpu din pădure din apă și din șazutul satului de preste tot hotarul ori căt să /va alege. Însă să se știe anume: Eu Paraschiva și cu fiul meu Vișan/ drept aspri/gat/ 3700 și eu Mușat cu feciorii miei Manea i Neagoe za aspri/ gata 3900; Și eu Cîrstea fratele Paraschiveu cu feciorul meu Neguț za aspri/ gata 3900; Și eu Bîrsan și cu feciorii miei Tudor i Avram drept aspri gata 3700 /pentru ca noi acești oameni ce scriem mai sus fost-am megieși mai denainte; Iar noi /cum ne-am vîndut rumâni dumnealui Jipei clucer cu feciorii noștri(i) și cu toate părțile noastre de moșie ce vom avea ca să-i fie dumnealui de moșie și coconilor dumnealui/ nepoților și strenepoților în veci. Și cînd ne-am vîndut fost-au și mulți bo(i)eri mărt(ur)ie care-ș /vor pune mai jos pecețile și iscăliturile. Și pentru mai adevărată credință/ pusu-ne-am și degetele ca să crează. Ș-am scris Dumitru logofăt în cetatea Târgoviștei luna Dechem(brie) dni 7 l(ea)t 7167 (1658) Eu Paraschiva + Eu Vișan, + Eu Bîrsan, + eu Tudor, eu Avram, + Eu Mușat; + Eu Manea; + Eu Neagoe, Eu Cîrstea».

Ms. rom. nr. 256 f. 661 r-v, Arh. St. Buc

ANEXA X

Gherghe feciorul agăi Gherghe vinde moșia lui din Drăghinești lui «Jupan Jipei Clucer»

«Adecă eu Gherghe snă Agăi Gherghe dat-am zăpisul meu la mîna dumnealui Jupan Jipei Clucer /pre cum să știe că i-am vîndut dumnealui toată moșia cît am avut în Drăghinești ot sud Vlașca/ care aciaștă moșie ne este și nouă de cumpărătoare

de la moștenii ot Drăghinești dupe cum arată/ și în zapisele moștenilor vinzători și în hrisovul de întărire al răposatului Ma/tei Basarab V(oi)e vod cu toate părțile de moșie de la cine cită moșie s-au luat. Și i-am vând/ut dumnealui drept bani gata ug. 75 și mi-au dat și un cal drept ug. 17 p(a)l(avini) și când am/ vindut aciastă moșie fost-au cu știrea tuturor megieșilor împrejurei și din sus și din jos. Drept /această ,să fie dumnealui volnic cu zăpisl meu să stăpineașcă această moșie cu bună pace/ de către toți și de către tot neamul meu și dumnealui și coconil dumnealui /și tot neamul dum(nea)lui în veci. Inșă moșia și cu vadul de moară și cu sili/ștea satului după cum au stăpinit și tatăl meu și eu până în zioa de astăzi. Și /cînd s-au făcut această tocmeală fost-au mulți bo(i)eri mărt(ur)ie care se vor iscăli mai/ jos. Și pentru mai adev(ă)rată m-am iscălit și mi-am pus pecetea /mai jos ca să crează. Ghen(a)rie 10 l(ea)t 7170 (1662).

Eu Gheorghe snă agăi Gheorghe, Curtu clucer, Stoica log(o)făt mărt(ur)ie, Eu Radu păharnic martur, Eu costandin Spătar mart(or), Eu Staicosteanul ot Drăghinești martur, Eu Mihalcea ot Roata martor, Eu Bogdan moștean ot Drăghinești martor».

Ms. rom. nr. 256 f. 661 v—662 r, Arh. St. Buc.

ANEXA XI

Popa Istrate vinde moșia lui din Drăghinești Jipei Clucer

«Adecă eu Stroe snă Stroe Scobicu, scris-am zapistul meu la mâna Jipei /Clucer de mare credință la mâna dumnealui Jipei Clucer, cum să știe că i-am vindut moșia din Drăghinești inșă moșia din Drăghinești cea de cumpărătoare cea de la Radul de ug. 10 și de la/ fetele Vladului anume de la Sta(n)ca, Dobra de ug. 5 și din moșia cea bătrînă /de ug. 1 face de cînt scrie în zăpis de ug. 16; ca să fie dumnealui moșie stătă/toare în veci și coconilor căți Dumnezeu îi va dărui și mărturie care-ș vor pune mai jos/ iscăliturile și pentru credință pusu-i-am și degetile mai jos ca să crează, Aprilie 20 văleat 7170 (1662).

Eu Popa Istrate».

Ms. rom. nr. 256 f. 661 v, Arh. St. Buc.

ANEXA XII

Stroe Scobicu vinde partea lui de moșie din Drăghinești Jipei Clucer

«Adecă eu Stroe snă Stroe Scobicu, scris-am zăpisl meu la mâna Jipei /Clucer cum să știe că i-am vândut moșia din Drăghinești inșă în codrul care este/ cu vișai păstinei și mi-au fost și mie cumpărătoare de la Bărsan. Ci i-am vindut /de a mea bună voie cu știrea celorlalți frați de moșie. Și o am vândut/ pre bani gata ug. 9 să-i fie moșie stătătoare și ohabnică, dumnealui /și coconilor dumnealui și nepoților și stre-nepoților în veci/. Și cînd s-au făcut acest zăpis fost-au mulți oameni buni mărturi(i) care vor iscăli mai /jos și pentru mai adevărată credință pusus-mi-am mai jos și de-gețele ca să crează/. Scris febr(uarie) 10 l(ea)t 7173 (1665).

Eu Stroe Scobicu, Drăgan martor, Cazan mart(or), Negoită mărturie, Nanu mărturie».

Ms. rom. nr. 256 f. 662 r-v, Arh. St. Buc.

ANEXA XIII

Hrisovul lui Radu Leon Voievod prin care îi întărește cumpărăturile lui Jipa biv vel Clucer

«Cu mila lui Dumnezeu Io Radul Leon V(oi)e vod și domn țării rumânești, dat-am domnia mea /aciastă poruncă a dom(n)iei mele bo(i)erului domniei mele Jupan Jipei b(i) v(e)l Clucerul și cu/ fii(i) lui căți dumnezeu îi va dărui ca să aibă a stăpîni moșia Drăghinești ot sud Vlașca/ care moșie o au cumpărat de la moșnenii din Drăghinești inșă părțile anume să se stie /partea Agăi Gherghe ot Drăghinești care au cumpărat de la mîna lui Gherghe snă Agăi Gherghe din/ cimp din pădure din apă, din siliștea

satului cu vadul de moară du preste hota/rul drept bani gata ug. 75; Și i-ar fi mai dat și un cal drept ug.17pl. (deci) ug./ 92 pl. care această moșie ar fi fost și agăi Gherghe iar de cumpărătoare de la moșteni(i) din /Drăghinești, du pe cum am văzut domnia mea și hrisovul răposatului Matei Basarab/ Veovod, carele numește toate părțile de moșie pe anume de la cine le-au cumpărat Gherghe Aga Care s-au văzut și zapisile de vânzări acelor moșteni citindu-să/ tot pre rind în divanul domniei mele fiind dinpreună cu toți cinstiții și credin/cioșii boierii domniei mele și cunoscându-să din divan ca sînt bune cumpărători și/ drepte, am întărit și domnia mea cu acest hrisov al domniei mele ca să-i fie moșie ohabnică/ în veci și dumnealui și fiilor dumnealui, drept aceia să aibă a stăpîni Jipa Clucer(ul) cu buna pace despre toți moșnenii.

Și iar să mai aibă a stăpîni boiarul dom/niei mele Jipa Clucer moșie în Drăghinești ot sud-Vlașca, însă partea Manii i a/ Oprei snă Albulescul moșteni ot Drăghinești ce au cumpărat de la dînși(i) drept ug. /11, după cum arată și zapis(ul) de cumpărătoare de cînd era leat 7149 (1641).

Și iar să /mai fie Jipei/ Clucer moșia în Drăghinești însă partea lui Mușat log(o)-f(ăt) ot Drăghinești /care moșie au fost lui Mușat vechie cumpărătoare și moștenire de la părinti(i) lui/ și au stăpînit și moșă-său și taică-său Bogdan iusbașa pînă cînd au murit și rămîind pe mîna lui o au vîndut Jipei Clucer drept bani gata aspri 3500 cu zapis de/ vânzare de la mîna lui de la leat 7151 (1643);

Și iar să mai fie Jipei Clucer moșie /în Drăghinești partea Radului Baicul moșteanul care au cumpărat de la dînsul drept/ bani gata ug. 9 pl. cu zapis bun de vânzare de la mîna lui de la l(ea)t 7149 (1641);

Și iar /să mai fie Jipei Clucer moșie în Drăghinești partea Irimiei moșteanul ot Drăghinești, care au cumpărat de la dînsul drept ug. 17 pl. din codrul vămilor cu za/pis de vânzare de la mîna lui ot l(ea)t 7147 (1639).

Și iar să mai fie Jipei Clucer moșie /în Drăghinești partea popei Radului bani gata ug. 7 după cum arată și zapisul de vânzare/ de la mîna lui de cînd era l(ea)t 7151 (1643).

Și iar să fie moșie în Drăghinești /Jipei Clucer partea lui Neagoe și Stan sin Cost(an)dîn moșteni ot tam, care au cumpărat/ de la dînșii drept bani gata ug. 60 pl. după cum arată și zapisul de cumpărătoare de la mîna lui de cînd era l(ea)t 7156 (1648);

Și iar să fie moșie în Drăghinești Ji/pei Clucer partea Radului Țolfu moșteanul ot tam (de acolo) care au cumpărat de la dînsul drept bani/ gata ug. zece și jumătate după cum arată și zapisul de cumpărătoare de cînd era l(ea)t 7166 (1658).

Și iar să mai fie Jipei Clucer moșie în Drăghinești partea Paras/chivei/ și fiu-său Vișan care au cumpărat drept bani gata aspri 3700 după cum /arată și zapisul de vânzare care aceștia s-au vîndut și ei rumîni dimpreună cu părțile/ lor de moșie.

Și iar să stăpînească Jipa Clucer moșie în Drăghinești par/tea lui Mușat cu feciorii lui Manei i Neagoe care s-au cumpărat drept aspri 5700/ însă văzîndu-să și ei pre dînșii rumîni.

Și iar să mai stăpînească Jipa Clucer /moșie în Drăghinești, partea Cîrstei fratele Paraschivei cu feciorul lui Neguț/ za aspri 3900, vînzîndu-să și ei rumîni dimpreună cu părțile lor de moșie.

Și /iar să mai fie Jipei Clucer moșie în Drăghinești partea lui Bârsan i cu feciorii lui/ Tudor i Avram, care au cumpărat de la dînșii drept bani gata aspri 5700 /vînzîndu-să și ei rumîni dimpreună cu părțile lor de moșie după cum arată și/ zapisul lor de vânzare, pentru că s-au vîndut ei toți dimpreună cu părțile lor de moșie de la l(ea)t 7167 (1658).

Și iar să mai fie Jipei Clucer moșie în Drăghinești /partea Popei Istrate moșteanul ot Drăghinești drept bani gata ug. 16 după cum arată/ și în zapisul de cumpărătoare de cînd era leat 7170 (1662).

Și iar să mai fie /Jipei Clucer moșie în Drăghinești partea lui Stroe snă Stroe Scobici moșteanul/ ot Drăghinești care au cumpărat de la el drept bani gata ug. 9 după cum arată/ și zapisul de cumpărătoare de cînd era leat 7173 (1663).

Și iar să mai fie /Jipei Clucer moșie în Drăghinești partea lui Mușat sin Stanciul care au cumpărat/ de la dînsul drept bani gata ug. 9 după cum arată și zapis(ul) de cumpărătoare de cînd era l(ea)t 7148 (1640).

Și iar să mai fie moșie în Drăghinești Jipei Clucer /partea lui Dumitru i Voico Găină Albă moșteni ot Drăghinești care au cumpărat de la dinșii drept ug. 10; după cum arată și zapisul de cumpărătoare de cînd era/ l(ea)t 7152 (1644).

Și iar să mai fie moșie în Drăghinești Jipei Clucer partea Vlai(cu)lui i Prodan i Vladul i Radul drept bani gata ug. 5 i partea vără său Mușat Borobanțul care au cumpărat drept bani gata ug. 4 după cum arată și/ zapisul de cumpărătoare den mîna lui de cînd era l(ea)t 7148 (1640) pentru ca aceste păr/ți de moșie ce sînt mai sus numite sînt cumpărături bune și drepte de boerul domniei mele/ Jipa biv vel clucer și tot le-au stăpînit pînă acum cu bună pace.

Iar cînd au fost zilele /domni(i) mele sculatu-s-au cu mari pîră niște rudenii din neamul acestor mai susu nu/miți moșteni de pe boerul domniei mele Jipa biv vel clucer zicînd precum că /li s-ar fi împresurat în silă fiind ei pribegi printr-alte țări streine intru/ care cerea unii ca să-și răscompere părțile de moșie, alții cerea ca să să răscompere de ru/minie alții ziceau că li s-ar fi împresurat moșia în silă însă pîrătorii anume Do/bră nepotul Manei i Stanciul nepotul Radului Toľfu i Mihaiu nepot lui Bogdan i Stoica vărul lui Mușat i Andreiu nepot Vlaicului Mihul văr cu Stanciul. Deci boerul domniei mele Jipa biv vel clucer scos-au toate zapisele ale fieștecăruia moștean de părțile/ lor ce au cumpărat de la dinșii și au scos și hrisovul răposatului Matei Basarab V(oie)v(o)d pe partea ce au cumpărat de la Gherghe snă Aga Gherghe și zapis de la mîna lui Gherghe snă Agăi Gher/ghe. Și s-au citit toate pre rînd în Divanul Domniei mele dinpreună cu toți cinstiții și /credincioșii boierii domni(i) mele și luînd în seamă cu amănunt duple zapise și adu/cînd Jipa Clucer 12 megiași bătrîni împrejurei mărt(ur)ii de au mărt(ur)isit primiînd /și carte de blestem a părintelui mitropolit(u)lui aici inaintea divanului domniei mele/ de pre cum că sînt bune cumpărăturile și drepte iar nu sînt împresurate în silă după cum pîra ei.

Deci rămas-au acești mai susu numiți pîrători de lege și de judecată /dinaintea divanului Domniei mele. De vreme că umblase rău și făr de carte.

Drept / aceea am întărit domnia mea cu acest hrisov al domni(ii) mele ca să aibă a stăpîni aciastă /moșie Drăghinești boerul domniei mele Jipa biv vel clucer și cu fii(i) dumnealui cîți Dumnezeu li va da i nepoți din strenepoți și tot neamul dumnealui în veac fiind / în pace de către toți moșnenii și împrejurei locului pentru că sînt bune și drepte cumpărăături și de nimenea să nu s(e) clătească după zisa domniei mele.

Itată și /mărt(ur)ii punem domnia mea Gheorghe vel ban al Craiovei, Mareș vel dvornic, Radu/ vel log(o)făt, Enache vel vist(iernic), Drăghici vel spăt(ar), Neagoe vel clucer, Ghețea vel stolnic /Gheorghe vel comis, Neculae vel păb(ar)nic, Șarban vel postelnic, ispravnic/, Radu Năsturel log(ofăt).

Și am scris eu Dumitru log(ofăt) în orașul București în luna lui iunie 7 dni l(ea)t 7174 (1666)»

Ms. rom. nr. 256 f. 662 v—664 v, Arh. St. Buc.

ANEXA XIV

Anca Jupăneasa «Agăi Jipăi», cu coconii ei «ot Mărsă» vind lui Mareș vel ban moșia Păntești

«Adecă eu jupăneasa Anca care am fost jupăneasa Agăi Jipăi, împreună cu coconii/ mei ot Mărsă, scriu și mărturisesc cu acest zapisu al meu ca să fie de bună/ credință la mîna d-lui Mareș vel ban cum să știe cînd au fost acum în zilele măriei/ sale Domnului nostru Io Antonie V(oie)v(o)d făcut-am tocmeală cu d-lui de i-am vîndut/ dumnealui moșia mea ce se chiamă Păntești duple apa Colentinii din cîmp din pădure/ din apa din silîștea satului du peste tot hotarul, din hotar pînă hotar toată ori cîtă/ s-ar alege, drept bani gata ug(hi) 100 care moșie mi-au fost și mie de cumpărătoare de la/ Negoită i de la Dumitrașco feciorii lui Crăciun arm. Iar lor le-au fost de miluitură/ de la Vasile arm. din mai inainte vreme. Și am vîndut-o lui de a mea/ buna voie făr de nici o silă și cu știrea tuturor oamenilor miei i a vecinilor/ de sus și de jos și a dat și zapisul meu cel vechiu ce l-am avut de cumpără/toare la mîna d-lui și am luat toți banii gata în mîna mea ca să fie/ d-lui și coconilor d-lui moșie

ohabnică stătătoare în veci și mărturie/ mulți boieri care își vor pune mai jos iscăliturile și pentru mai/adevărată credință mi-am pus pecetea mai jos ca să se crează.

Eu jupaneasa Anca vinzătoare, Radu vel logofăt, Crețulescul, Serban vel spăt. i Mihai vel post. Cantacuzino, Vancu vel cluc., Ivașco vel căm., Băleanu martor, Eu (?) sin popa martor cu voia noastră, Eu Oancea sin popa Manta martor și cu voia noastră, Radu ftori log. mărturie.

(pe verso). «Copie zapselor de cumpărăturile Banului Mares de moșie ce este pă din/.../ de apa Colenții dăspre București.

7178 Ian(uarie) 1 (1670)».

Mitrop. Buc. CCLXXII/1-a, Arh. St. Buc. (copie)

ANEXA XV

Cartea lui Duca Vodă pentru judecata dintre Ghincea feciorul Jipei Clucer și Gherghe snă Bogdan, pentru moșia Drăghinești

«Cu mila lui Dumnezeu Io Duca V(oi)e(v(od) și domn a toată țara rumânească da/t-am domnia mea această poruncă a domniei mele Ghincei snă Jipei Clucer ca să/ fie volnic cu această carte a domniei mele de să aibă a-ș ținerea moșia ot Drăghinești ot sud-Vlașca însă toate partea Agăi Gherghe ot Drăghinești cât au ținut/ el mai dinainte vreme și cât au ținut și feciorul său Gherghe în urma tătine-său pentru că a/ciasta moșie o au vândut Gherghe snă agăi Gherghe ot Drăghinești încă mai dinainte/vreme din zilele Ghicăi V(oi)e(v(od) Jipei Clucer când era l(ea)t 7170 (1662) și tot o au/ ținut cu bună pace Jipa clucer *pîndă au fost viu* (subl. n.). Și în urma lui o au ți/nut și fiu-său Ghincea până acum iar cînd au fost acum în zilele domniei mele scu(la)tu-s-au Gherghe snă Bogdan nepot agăi lui Gherghe cu pîră pentru această moșie/ și au venit de s-au pîrît de față în divan înaintea domniei mele cu Ghincea sin Jipei Clucer, zîcînd Gherghe cum că această moșie nu o au vândut Gherghe vără-său ci o au/ zălogit zîcînd să-i lepede banii că este mai volnic să ție el moșia. Iar Ghincea/ scos-au zapsul lui Gherghe snă Gherghe agii ot Drăghinești de vânzarea aceștii moșii și s-au citit înaintea domni(ii) mele în divan scriînd întracest/ zaps cum că este vîndută acea moșie și n-au fost zălogită precum zi/cea Gherghe snă Bogdan. Într-aceea domnia mea am judecat împreună cu tot/ divanul domniei mele cum că de vreme ce au fost Gherghe tot aicea în țară și trecînd/ cinsprezece ani de cînd s-au cumpărat această moșie și el n-au mai căutat, nu s-au/ căzut să-i lepede banii Ghincii să-l scoată din moșie fiind de altă vreme.

Drept aceea/ și domnia mea încă am dat aciastă carte a domniei mele Ghincii snă Jipei Clucer ca să/ aibă a-ș ținerea cu bună pace de către Gherghe snă Bogdan și/ de către tot neamul agăi lui Gherghe. Însă toată partea agăi lui Gherghe pre/cum scrie hrissovul lui Matei Vodă, să-i fie moșia stătătoare în veci, / precum că au rămas Gherghe snă Bogdan de lege și de judecată dinaintea domniei mele din divan, și într-alt chip să nu fie dup(ă) zis-a domniei mele.

Aprilie 4 dni l(ea)t 7185 (1677)».

Ms. rom. nr. 256 f. 664 v—665 r, Arh. St. Buc.

ANEXA XVI

Constantin Brincoveanu, domnul Țării Românești, dă carte de apărare locuitorilor din satele Turcești și Berbești iertați de rumînie cu moșia lor de către jupineasa Ilinca, împotriva cărora s-au ridicat pe nedrept, ca să-i stăpînească Matei, vel căpitan de seimeni, și cumnatul său Preda din Mărșă.

«Cartea setenilor den Turcești i Berbești pentru rumînie, / să aibă pace de către Matei vel căpitan za seimeni i cumnatul său / Preda sin Jăpii aga ot Mărșă. /

Davat gospodstvo sie povelenie gospodstva mi* acest oameni pre nume: Udrea cu frații lui, feciorii / lui Iane și cu feciorii lor, și lui Calotă cu frații lui și cu feciorii lor, și cu alal/ți cu toți moșnenii din sat din Berbești și lui Ion cu frații lui feciorii lui Co/standin, cu feciorii lor și lui Vintilă cu frații lui i Pred/ei / i Radului cu frații lui, feciorii / lui Ion, i Ivan i Dumitru cu frații lui, feciorii lui Ion Codrea, și Pîrvului sin / Lupului cu toată ceata lor, moșneni din sat din Turcești și cu toți / ficiorii lor ce le va da Dumnezeu, ca să fie de acum înainte în pace și slobozi de rumînie, / ei și

* Dă domnia mea această poruncă a domniei mele.

cu toată moșia lor de la satul Turceștii și Berbești Dătlăraia ot sud Vilcea, / de cătră Matei vel căpitan Comăneanu și de cătră cumnatul său Preda ot Mărșă, ficiorul jupine/sei Ancăi, nepotul Mihalcei, log(ofăt) și al Irimii sluj(er), ficior Paraschivei biv vel log(ofăt) / și de cătră ficiorii lor și de cătră toate rudeniile lor, de cătră nime-nileea nici / un val și nici-o bîntuială de acum înainte de ruminie să n-aibă. Și să fie volnic / să ție și să stăpînească toată moșia satului Turceștii i Berbeștii, din cîmpu, / din pădure, din apă, din dealul cu vilie cu tot vinitul de preste tot ho/tarul, cu bună pace, iar de către boiarii ce scriu mai sus. Pentru că acest sat / Turceștii i Berbeștii cu toți rumini, mai dinainte vrem(e) au fostu / ai Paraschivi biv vel logofăt, tatăl Mihalciei logofăt și al Irimii slujer, boiarinul / jupineasa Ilincăi, fata lui Dumitrașco biv vel vist(tier) de cupărătoare de la jupineasa Catalina Băneasa și tot i-au stăpînit rumini cu toată ocina lor / din Turcești și din Berbești. Și după petrecania lor, le-au stăpînit ficio/rrii lor, Mihalcea logofăt cu frate-său Irimia slujer pin'in zilele răposatului Matei / Vodă. Deci cîndu au fostu atuncea, împresurînd birurile, năpăștile, / dăjdiile și alte multe nivei pre acest sat Turceștii i Berbeștii, îngreunîndu-se cu mare / sumă de bani și neputînd ei plăti s-au spă(i)mintat de au fugit după pămînt/ul lor pentru ale lor nevoi. Și în urma lor au fost apucat Matei vodă / pre Mihalcea logofăt și pe frate-său Irimia slujer, bărbatul jupineșii Ilin/căi, fata lui Dumitrache vist(tier), ca să plătească haraciul împărătescu, miarea, / găleata, birurile și toată dăjdiile și năpăștile satului Turcești i Berbeștii. / Iar Mihalcea logofăt i brat ego Irimia slujer, ei nici un ban n-au vrut să dea d(o)mn(i) / pentru aceste doao sate ce scriu mai sus, ci s-au fost lepădat denăntea lui / Matei vodă și cînd, cum, cine să va afla să-i plătească, acila să-i și stăpi/nească rumini cu moșia lor. Iar jupineasa Ilinca a Irimii / sluj(er), ia neîndurîndu-se de satul Turcești i Berbeștii și de ruminii de acolo, vîzînd că bărbatul ei, Irimia slujer și cumnatul său, Mihalcea log(ofăt), / s-au lepădat, ia ș-au vîndut toate zestrile ei, haine și scule scumpe, fere/cături de argint și de aur, cu adii-amanturi, ce au avut de la părănții ei, / care le-au fost scris toate anume la un catastih de au plătit satul Turceștii i Berbeștii / de toate dăjdiile pină la un ban de au dat pentru dînșii unghi 845. Iar cumnatul său / Mihalcea logo(făt) și frate-său Irimia slujer, nici un ban n-au vrut să dea, făr'decît pohtia / și vrea să ție moșii și rumini fără'de bani și făr'de nici o cheltuală. Și încă / Mihalcea log(ofăt) s-au fost sculat prin taină, făr, de știrea jupineșii Ilincăi de au fost / dat fie-sa Ancăi și ginerii-său Jăpii vor(nic), zestre din satul Turceștii i Ber/beștii cu rumini pre jumătate. Iar jupineasa Ilinca. prinziînd că și-au răpus toate zestrile și ce au avut, pentru aceste doao sate, n-au / îngăduit, ci au fost mersu de s-au fost întreat de față, înaintea lui Matei vodă / cu cumnatul său, Mihalcea log(ofătul) și cu fie-sa, jupineasa Anca și cu gineri-său / Jipa vor(nic), jăluîndu-s(e) jupineasa Ilinca cum că cumnatul său Mihalcea log(ofăt) n-au / vrut să dea nici un ban, să plătească dăjdiile și birurile satului Turceștii / i Berbeștii, ce încă au și fugit, iar ia, de mare nevoie ș-au vîndut ze/strile ce au avut de la părănții de au plătit pre aceste doao sate cu această / sumă de bani, ughi 845.

Iar Mihalcea logofăt cu fie-sa Anca și cu gi/neri-său Jipa vor(nic), ei așa au fost pirit înaintea lui Matei vodă, cum că nu / știu ei să fie dat cumnată-sa Ilinca pentru aceste sate această sumă de bani. / Într-aceia Matei vodă, domnia lui au fost căutat și au judecat pre dreptate / împreună cu toți boiarii divanului, cum să jure jupineasa Ilinca cu su/fletul ei în sfînta beserică / cu miinile pre sfînta evanghelie că ș-au vîndut / zestrile ei și au dat acești bani ughi 845, toți, pentru dăjdiile satului / Turceștii i Berbeștii, n-au dat nimic într-altă parte, jurînd într-aceștii / chip. Iar Mihalcea logofăt cu fie-sa Anca și cu gineri-său Jipa vor(nic), / ei să întoarcă jupineșii Ilincăi dentr-aceștii bani ce scriu mai sus / pre jumătate ughi 422 pe dînd acești bani, atunci să ție și ei din satul / Turceștii i Berbeștii pre jumătate, iar neavînd acești bani, ei să n-aibă nici / o trea(bă). Și după cum au fost ajunsu judecata lui Matei vodă, iar jupineasa / Ilinca au fost mersu în sfînta mitropolie, fiînd și Jipa vornic, gi/nerile Mihalciei logofăt de față, și s-au jurat jupineasa Ilinca cu sufletul ei, / cum scrie mai sus înaintea pomenitului chir Ștefan ce au fost mitropolit fărăi, cum acești bani ughi 845 sîntu din zestrile ei / și i-au dat toți în dăjdiile satului Turceștii i Berbeștii, iar nu sînt / alte meștesuguri, fiînd ispravnic la jurămînt Ghiorghie vt(ori), port(ar). Și au fost rămas Mihalcea logofăt cu fie-sa Anca și cu gineri-său Jipa vor(nic), de judecată / dinaintea lui Matei vodă, cum să dea ei acești bani ughi 422 pol jupineșii Ilincăi, / iar ei nicidecum n-au vrut să-i dea măcar un ban. /

Deci Matei vodă a fost dat cartea / domnii lui de judecată și de jurământu la mina jupinesii Ilincăi, / ca să stăpânească aceste sate Turcești și Berbești pre seama ei / cu bună pace priste tot cu toți ruminii. Și în urma lui Matei vodă / și răposatul Costandin vodă Șerban au innoit cartea și au dat jupinesii / Ilincăi ca să-și ție satele acestea în pace. Și au stăpinit jupineasa / Ilinca cu pace de cătră cumnatul său Mihalcea logofăt și de cătră gineri-său / Jipa vor(nic).

Iar după aceea jupineasa Ilinca ne avind ficiori /, nici fete de trupul ei, ca să stăpânească aceste sate cu rumini / și altu, mult puțin ce ar rămînea în urma ei, au fost socotit intru / inema ei pentru dumnezeu și pentru sufletul ei și al părinților / de ș-au făcut pomeană cu aceste dooa sate Turceștii i Berbeștii / de i-au fost ertat și i-au slobozit ca să s(e) răscumpere de către dînsa de / rumînie, însă să-i dea banii ce au dat ia la Matei vodă pentru / dînsii, ughi 845.

Iar oamenii din Turcești și din / Berbești, ei fiind prădați și săraci pentru dăjdiile lor, n-au fostu pututu / rîdica această sumă de bani, ce iaste mai sus zisă ca să-i dea jupinesii Ilincăi, ci din puțința lor numai ci au fost dați jupinesii Ilincăi / ughi 172. Într-aceea și jupineasa Ilinca știind lipsa și sărăcia lor, / s-au fostu milostivit de le-au ertat toți banii cîți au fost rămas de nu i-au fostu / pututu da ughi 673 și i-au ertat și pre dînsii pre toți de rumi/nie cu toată moșia lor din Turcești și din Berbești și le-au fost / dat și zapis de ertăciune și de răscumpărare cu multe mărturii / și întărit cu mare blestem, leat 7164. Și le-au fost dat la mina lor / și cartea lui Matei vodă și cartea lui Costandin vodă Șerban, ca să fie în pace de cătră bărbatul ei, Irimia slujer și de cătră cumnatul său Mihalcea logofăt / cu fie-sa Anca și cu gineri-său Jipa vornicu. După aceea nu s-au întim/plat multă vreme, ci și jupineasa Ilinca și-au dat datoria cea de / obște.

Și după moartea ei, iar acești oameni din Turcești și din / Berbești pentru multe dăjdii și nevoi iar au lipsit după pămîntul / lor și fiindu-le zapisele lor cele de ertăciune și cartea lui Matei / vodă și a lui Costandin vodă Șerban, la un om al lor anume Anghel, fiind în țara / turcească fugit, s-au întimplat de le-a perit zapisul și cărțile dom/nești, care scriu mai sus de la dînsul.

Apoi în urmă aflînd Iri/miia slujer cum că au perit cărțile acestor oameni, el s-au fostu sculat / de s-au fostu făcut stăpin acestor dooa sate făr' de nici o treabă și au apucat / pre o seamă de oameni de le-au fost luat ughi 250 și le-au dat el zapisul / lui de răscumpărătoare. Și după aceea au fostu mai vîndutu din satul Tur/ceștii trei case de rumîni pre nume: Preda cu frate-său Gheorghîță și / Costandin cu frate-său Ion Ciuculeștii și cu Dan Abîntii, cu partea / lor de moșie, lui Stroe Grecul de la Vel Ocnă dreptu taler...¹. Și/ au fost mai vîndut și din moșia satului Berbești dreptu ughi 22 lui Iacov / din Mătăești, care moșie, Nedelea femeia lui Iacov, o au fost dat de pomană la / minăstirea Bistrița.

Iar după moartea Irimiei slujer s-au sculat / Matei vel căpitan Comăneanu în preună cu cumnatul său Preda din Mărșă și cu soră/-sa Salta, feciorii jupinesii Ancăi, nepoții Irimiei sluj(er) / și ai Mihalcii log(ofăt) / de au întorsu lui Stroe Grecul banii ce au fost dat Irimiei sluj(er) pre acei trii / rumîni, înapoi, și i-a stăpînit pre seama lui și împreună cu cumnatul său / Preda den Mărșă s-au făcut stăpin de au stăpînit satul Turceștii i Berbeștii / cu toți rumîinii făr' de nici o treabă, pîn-acum în zilele domniei mele și i-au apu/cat Preda din Mărșă de au luat de la dînsii taleri 92.

Deci cînd au fost / acum ei știind cum că sînt ertați și răscumpărați de jupineasa Ilinca cu zapisul ei / și cu cărți domnești, cum scrie mai sus și fiindu-le cărțile perite, avînd mare supă/rare și impresurare de cătră Matei căpitan și de cătră cumnatul său Preda, și / avînd multă pradă și sărăcie în urma jupinesii Ilincăi, și într-alt chip ne-avînd / cum face, făr' decît cu toții au plecat în toate părțile cu colace și cu multe chel/tuială pînă ce au găsit zapisul lor ce le-au fost făcut jupineasa Ilinca de / ertăciune și cartea lui Costandin vodă Șerban, intru care mărtu/risește și de cartea lui Matei vodă.

Deci aflîndu-și acei scrisori / n-au mai putut îngădui ca să-i mai stăpânească rumîni Matei căpitan și Pre/da mărșanul, ci s-au sculat cu piră și au venit în multe rînduri înaintea / domnii mele în divan de s-au întreat de față cu Matei căpitan și cu cumnatul său Preda. / Și așa pîrîia ei, zicînd cum că după jurămintul jupinesii Ilincăi, după cum / au ajuns judecata lui Matei vodă au fostu întorsu moșu său Mi-

1. Loc gol.

halcea log(ofăt) / împreună cu fie-sa jupineasa Anca și cu gineri-său, Jipa vornic, mătușă/sa jupinesii Ilincăi, ughi 200, scoțind și un zapis de zicea că iaste / făcut de jupineasa Ilinca, ca să ție și ei den moșia satului Turceștii i Berbeștii cu rumîinii pre jumătate, iar zapisul ce au ace/știi oameni de ertăciune zicea că nu iaste bun și adevărat, ci / iaste făcut în meșteșuguri. Iar acești oameni, ei au scos întii / zapisul ce le-au fostu dat jupineasa Ilinca de ertăciune și de răscumpărătoare / și foia de zestrili ei ce au vindut de au dat acești bani ughi 845 la Matei vodă pen/tru satul Turceștii și Berbeștii și cartea lui Costandin Șerban vodă întru / care mărturisește și cartea lui Matei vodă de piră și de rămas ce au avut jupi/neaasa Ilinca cu Mihalcea log(ofăt), moșul lui Matei căpitan și al Predii, de / s-au citit toate pre rind în divan înaintea domniei mele. Într-acea domnia / mea am adevărat din cartea lui Costandin vodă Șerban și den zapisul jupine/sii Ilincăi, cum că după bună socoteală lui Matei vodă, au fostu să înto/arcă Mihalcea logofăt din banii ce au fostu dat jupineasa Ilinca ce scriu mai / sus pre jumătate, ughi 422 pol, iar nu ughi 200 pre cum scrie în zapisul cel / ce socotea Matei și Preda și cum că toate cărțile și scrisorile ce au / avut Mihalcea logofăt pre aceste dooa sate, după ce-au fost rămas atunce la giude/cată den divan, s-au fost luate de la mîna lui de s-au fost dat toate / la mîna jupinesii Ilincăi și jupineasa Ilinca la iertăciunea ce au făcut acestor oameni împreună cu zapisul ei l-au dat la mîna acestor oameni. De care tăgăduind Matei căpitan și / cumnatul său Preda pentru zapisul cel de iertăciune al jupinesii Ilincăi / și pentru cărțile domnești și pentru ca să s(e) dovedească dreptatea, am judecat / domnia mea împreună cu toți boiarii divanului domniei mele și am dat lui / Matei căpitan și cumnat(ului) său Preda, lege 12 boiari jurători pre răvașele / domniei mele, ca să jure întii că au întorsu moșu său Mihalcea din banii ce au fost / dat jupinesii Ilinca la Matei vodă pre jumătate. Și pentru zapisul / ce scot acești oameni de iertăciune și de rescumpărătoare că nu iaste / bun și adevărat, și cărțile domnești sint făcute în meșteșuguri / jurînd într-același chip, ei să ție satul Turceștii și Berbeștii cu / rumîinii pre jumătate, iar neputînd jura să întoarcă toți / banii și alte ce au mai luat de la acești oameni înapoi și să le dea / și pace de rumînie.

Deci Matei căpitan cu cumnatul său Preda, cînd / au fost la zi și după zi, ei nînicum nu s-au putut apuca de lege ca să jure, / ce au rămas de lege și de judecată diinaintea domniei mele în divan și /scrisorile ce au avut Matei căpitan și cumnatul său Preda, s-au aflat rele și men/cinoase.

Dreptu aceia am dat această carte a domniei mele ace/stor oameni ce scriu mai sus din satul Turceștii i Berbeștii ca să / fie de acum înainte în pace și slobozi de rumînie ei și cu / toți ficiorii lor și cu toată moșia lor de la satul Turceștii / i Berbeștii de cătră Matei căpitan Comăneanul și de cătră cumnatul său Preda Mărșanul și de cătră feciorii lor și de cătră toate rudeniile lor, de cătră / nimeni, nici un val și nici o bîntuială de acum înainte de rumînie să n-aibă. / Iar de ar mai scoate Matei căpitan cu cumnatul său Preda, niscăi scrisori pentru / acești oameni dintr-aceste sate, nici la o judecată să nu să ție în seamă.

Și / am întărit cartea aceasta cu tot sfatul și cu credincioșii boiari domniei / mele : (ju)pan Cornea vel ban i (ju)pan Stroe vel vornic i (ju)pan Diicul vel logofăt i (ju)pan Mihai Cantacuzino vel spătar i (ju)pan Șerban vel vistier i (ju)pan Costandin Știrbei i vecliucer i Dumitrache vel postelnic i Ștefan Cantacuzino vel paharnic i Șerban vel slolnic i Bunea / vel comis i Toma Cantacuzino vel slujer i Costandin vel pitar, și ispravnic / Diicul vel logofăt.

Și s-au scris cartea aceasta în orașul Scaunului domniei / mele în București întru al șaisprezecelea an den domnia domniei mele / de Isar logofețelul din București.

Meseța dic(hembrie) 1 dni, leat 7212 (1703) Ștefan Cantacuzino vtori logofăt prociennomu. Arh. St. Buc., Ms. 705 (Condica Marii Logofeții — C. Brîncoveanu), f. 346 v—349.

UN VREDNIC LUPTĂTOR PENTRU ÎNTREGIREA NEAMULUI ROMÂNESC: BADEA CÎRȚAN

În galeria mulțimii de români simpli, făuritori de istorie, înfăptuitori ai propriilor lor idealuri, Badea Cârțan întrunește calitățile unui erou de legendă, situându-se printre personalitățile pe care amintirea nu le va trece pe o pagină secundară. Exponent al oamenilor «de jos», el a întruchipat dorința arzătoare a românilor transilvăneni pentru unire «cu țara», în granițele firești ale unei Români fundamentată de vechea Dacie. Crescut printre despicăturile celor mai înalți munți ai noștri, în Munții Făgăraș, adică acolo unde omul se simte mai aproape de Dumnezeu, într-o comuniune cu puritatea naturii, Cârțan a păstrat de-a lungul vieții și activității sale structurile arhaice și sănătoase ale pământului său și ale oamenilor născuți pe acest pământ. «Cei mai vechi pe aceste locuri — spunea el — sintem noi, românii și munții».

A învățat carte pe stepa Bărăganului la vârsta când alții făceau armata; prin intermediul slovei s-a apropiat de autenticele valori ale poporului său dar s-a întrecut pe sine atunci când individualitatea sa a căpătat virtuțile unui iluminism pe cât de întirziat pe atât de necesar în condițiunile impuse de o stăpînire străină animată de dușmănie și șovinism atroce. O altă componentă a personalității sale a constituit-o spiritul său de permanent drumet. Era un turist pedestru prin vocație, asemeni strămoșilor săi păcurari, dar animat de ambiția de a vedea cât mai multe locuri într-un minimum de timp, și, de aceea, s-a adaptat și mijloacelor de transport moderne. Ceea ce îi ridică valoarea deasupra călătorilor pasionați de performanțe sportive este faptul că el a dat neastîmpărului picioarelor rosturi superioare, de ordin spiritual, umaniste și patriotice. A călătorit pe jos pînă la Roma, ca să-și vadă strămoșii pe Columnă, s-a dus să vadă locurile sfinte ale vechii Palestine din înălțătoare simțăminte creștinești, a bătut la ușile împăratului Franz Iosef și la cele ale guvernului de la Budapesta cerînd dreptate, pentru «ghieții români» în numele omeniei și al populației majoritare din Transilvania. Ceea ce e demn în viața lui e faptul că în nici una din activitățile sale nu a manifestat semne de ură față de alte naționalități și nici măcar față de oamenii care l-au nedreptățit.

Propagator al cărții, al slovei românești peste munți, patriot animat de descendența latină, de istoria înălțătoare a poporului nostru și de idealul unirii tuturor românilor în aceleași granițe, militant pentru apropierea între popoare și în primul rînd al gîntei latine, călător pasionat predestinat să fie un mesager al adevărului și dreptății — Cârțan a fost și un bun creștin, continuator al bunelor purtări față de Biserica Ortodoxă Română, care s-a afirmat, cu atita vigoare, în viața întregului neam românesc și a pământului nostru străbun.

Cârțan a venit nu numai din mijlocul unei naturi impresionante prin măreție și puritate, ci și din mijlocul unui pământ al frămîntărilor sociale și naționale, care nu odată s-au interferat cu viața bisericească. Ca să arătăm că Gheorghe Cârțan este un continuator al tradițiilor acestui sens, mai înainte de a arăta cîteva episoade din zbu-ciumată lui viață, vom evoca doar cîteva fapte consemnate de istoria petrecută pe zbu-ciumatul pământ al sudului Transilvaniei.

Între 1759 și 1761, călugărul Sofronie, țaran iobag din Cioara, cutreieră și agită satele mocănești. Pe atunci, mulți țărani iobagi, nemaiputînd îndura persecuțiile, se refugiau în minăstiri. În plus, bisericile ortodoxe cultivau și conservau limba română,

element vital al ființei naționale, într-o vreme când se acționa de către nobilimea maghiară pentru sugrumarea ei. Cu toate acestea țărănimea română din Transilvania, a rămas credincioasă pământului și tradițiilor românești, inclusiv a celor religioase.

Bisericile și mănăstirile din Țara Făgărașului, sub domnitorii români, țineau de Mitropolia de Tîrgoviște sau de episcopia din Rîmniceu Vilcii, dar chiar sub stăpînirea străină orientarea era tot a ortodoxiei de peste munți. Cărțile lui Varlaam, mitropolitul care a inspirat atîtea lucruri mărețe aceluia domn de proporții bizantine care a fost Vasile Lupu, se găseau aproape în fiecare lăcaș din Țara Oltului. Stăpînirea a mizat pe învrăjbirea ce era preconizată ca rezultat al diferențelor de interese dintre «uniți» și ortodocși, dar asemenea manifestări s-au remarcat tot la înaltele niveluri. În sate oamenii nu s-au dușmănit, ba dimpotrivă. Ei voiau să scape de iobăgie și să nu le dispară limba și obiceiurile. Convertirea în schimbul unor concesiuni fiscale și a unor petice de pământ, întîrzie să se generalizeze. În 1761 a fost trimis în Transilvania generalul Bucov care a înăbușit în sine răscoala lui Sofronie. Trupele lui aveau ordin să impună biserica unită în paralel cu înfăptuirea unor reforme fiscale și cu înființarea unor unități de miliție grănicerească.

Datorită lui Bucov, în Țara Oltului, «țară de secară și țară de ocară» așa cum o numește un cîntec vechi din partea locului, s-au aprins flăcările pustiitoare. «Cîte lunci, atîtea cruci» — mai spune același cîntec. La Lisa, de pildă, pe locul numit Poiana Palerului, exista o mănăstire cu trei călugări (un boer¹ cu numele Paler și doi iobași). În 1761, Bucov dă foc mănăstirii, iar ultimul călugăr, Mihail, a trecut ca preot al satului. După zece ani, locuitorii cer voie să restaureze biserica, dar nu li se admite. Focul s-a mai aprins atunci în Arpașul de Jos, Arpașul de Sus (de unde groful Teleki și-a însușit clopotul și finațul mănăstirii), la Breaza, la Bucium (unde ieromonahul Ambrozie a scris în 1737 «Viețile sfinților»), la Viștea de Sus, Viștea de Jos, Porumbacul de Jos, Șercăița, Recea, Netot, Mărgineni, Ohaba, Comana de Jos, Comana de Sus (unde se aflau o călugăriță bătrînă și șase monahi), la Dejani, Șinca Veche, Șinca Nouă, Cîrța, Cîrțișoara, Trestioara, la Drăguș (unde grămăticul Matei a scris mai multe cărți bisericești și a tradus «pilde filosoficești»). La Porumbacul de Sus, după ce s-a dat foc mănăstirii, o călugăriță a rămas în preajma locului, într-un bordei din pădurea Purcărița. La Simbăta de Jos era un edificiu de lemn, dar cel mai frumos lăcaș din Țara Oltului era la Simbăta de Sus, ridicat «cu toată cheltuiala Măriei Sale Constantin Brâncoveanu», un adevărat bastion de cultură românească. Ea a scăpat furiei lui Bucov, datorită intervenției familiei Brâncoveanu, dar a rămas socotită «pericol pentru unire». În 1785 a fost totuși distrusă. A stat în ruină 140 de ani, după care a fost restaurată de Mitropolitul Bălan. Pictura exterioară, executată de Ionașcu Pană Mihail («zugrav» întîlnit în mai multe biserici din Valahia și la Avrig) este una din comorile artistice ale acestui monument istoric și de arhitectură, vizitat azi cu mult interes. La Scorei a fost dată pradă focului și dărmată o biserică de pe timpul lui Mircea cel Bătrîn. Pe lîngă ea funcționa o școală confesională pentru copii, condusă de învățătorul David Motoc. La Veneția de Sus, unde monahul Maței scrisese în românește un sobornic, rămăsese doar un călugăr, izgonit și el de focul lui Bucov.

În drumul lui prin Transilvania de la sfîrșitul secolului trecut, Nicolae Iorga a reținut în notele sale buna înțelegere dintre țărani «uniți» și cei ortodocși. La Voila, savantul a găsit încă o Cazană a lui Varlaam, iar la Rucăr (pe Olt) a găsit trei exem-

1. «Boer», prin partea locului, avea sensul de răzeș sau moșnean. Boerul era proprietarul unui petec de pământ și trebuia să slujească în armată împreună cu un cal.

plare din care unul a fost dăruit marelui nostru istoric, care era indignat de controlul pe care jandarmii maghiari îl efectuau asupra bisericilor românești.

Campania incendiară a lui Bucov n-a ocolit nici Cârțișoara, localitatea de baștină a lui Cârțan, rezultată din comasarea a două sate — Oprea și Streza — azi în cadrul aceleiași unități administrative. El a dat foc unei mănăstiri de lemn care avea doi călugări și un preot. În muzeul sătesc din Cârțișoara de azi se află câteva plăci de teracotă afumate puternic pe fața exterioară, ridicate mai tirziu de pe locul pirjului.

La Oprea-Cârțișoara, între 1806—1809, s-a ridicat o biserică de zid. Pictura a fost executată de familia de «zugravi» Grecu din Năsăud a cărei faimă a rămas să fie evocată și de alți pereți de biserică, la Săsăuș, Foldea, Colun, Sărata, Arpașu de Sus, Arpașu de Jos etc. În 1818, cei din Streza-Cârțișoara și-au ridicat și ei biserică. Pictura ei — executată tot de Grecu — a fost terminată în 1824. Ambele biserici din Cârțișoara au evidente împrumuturi din arhitectura brîncovenească, transplantînd în această localitate bolțite dătătoare de tihnă și simplitatea gingașă a liniilor de la Horez, Făgăraș și Simbăta unde eruditul domn muntean a lăsat urmele subtilelor sale gusturi artistice. Prin străduințele lui Nicolae Iorga, cele două lăcașuri din Cârțișoara au fost mai demult declarate monumente istorice.

*

Gheorghe Cârțan s-a născut la 24 ianuarie 1849, cînd vijeliile vremii erau în ton cu cele ale revoluției începută la Blaj în 1848 și terminată în iarna lui 1849 cu rezultate nu tocmai fericite pentru românii din Transilvania. Dar desființarea iobăgiei și abrogarea termenului de «națiune tolerată» privitor la români, deși la început au avut un caracter formal, pînă la urmă au schimbat multe în viața transilvănenilor. A învățat ciobănia pe munți, dar cînd încă nu împlinise 17 ani, tatăl lui a murit, lăsînd moștenire pentru șapte copii și o nevastă: o casă, o sută de oi și o cumnată bătrînă de întreținut. În prima zi după Sf. Constantin și Elena, în 1867, Gheorghe Cârțan, luîndu-și 40 de oi a plecat în Bărăgan.

Pe atunci, mulți păcurari transilvăneni duceau oile la iernat sau la păscut în Muntenia și Moldova. Unii mocani făgărășeni au întemeiat chiar sate pe acolo pe unde au ajuns: Lisa în județul Teleorman, Sudiți, Amara, Netoți, Pribeși și încă altele în Bărăgan, iar în Dobrogea unde mulți se aflau la Medgidia, Corugea, Calfa, au cîtorit satul Făgăraș și altele.

În 1850 Ion Ionescu de la Brad a trecut pe la mănăstirea Cocoșu, din Dobrogea, unde a găsit pe starețul Visarion, venit din Țara Oltului, «un înfocat naționalist, apărător al adevărului și dreptății». La această mănăstire s-a călugărit și bogatul oier din Poiana Sibului, Nicolae Hași Ghiță, dăruind mănăstirii 500 oi, 15.000 galbeni cu care s-a ridicat o biserică, și 14 cai.

Plecat spre Bărăgan, la Săcele, lingă Brașov, Cârțan a întîlnit un cioban cu vreo 80 de oi, tot atît de răslețit ca și el, un bărbat de vreo 30 de ani, care mergea și el spre Bărăgan, dar cu acte în regulă ce-i permiteau să treacă granița în «Țară». S-au împrietenit repede, și-au împreunat oile și și-au continuat drumul împreună. Ion Cotigă (acesta îi era numele noului tovarăș) învățase cîțiva ani la facultatea de drept și filosofie, dar îndrăgise ciobănia, spre marea nemulțumire a tatălui său care era subprefect prin Moldova. Fusese de mai multe ori «în țară». Cotigă a trecut și oile lui Cârțan peste graniță, prin pasul Buzăului, iar tînărul Cârțan a trecut pe poteci ascunse, așa cum spunea el, prin «vama cucului» — o metaforă care va desemna în viitor toate trecerile lui clandestine.

Și-au ridicat împreună tirlă la Ciulnița, în Bărăgan, lângă Slobozia. Era semnul de început al unei mari prietenii. S-au închinat la biserica din Slobozia ridicată în 1634 de Matei Basarab și folosită ca mănăstire pînă la anul 1864, cînd și-a pierdut din însemnătate odată cu secularizarea averilor mănăstirești. De la actul voievodului prin care dă slobozenie unor țigani robi pe moșii a rămas și numele localității care azi este reședința județului Ialomița. Biserica din Slobozia este acum cinstită ca monument istoric.

Aici, în Bărăgan, avea să se petreacă un miracol: ciobanul făgărășan va învăța să citească, grație ajutorului lui Cotigă, cel care-i va oferi și primele cunoștințe de istorie. Prima lui carte citită în întregime a fost *Istoria Romei* de Tit Liviu tipărită la Blaj în 1860 în traducerea lui J. Antonelli.

În 1876 era încă în Bărăgan, iar în anul următor s-a înrolat voluntar, ca și mulți ardeleni, bănățeni și bucovineni, cu scopul de a participa la luptele de la Plevna. A fost instruit la Roșiorii de Vede.

La campania peste Dunăre, Cârțan n-a mai apucat să ia parte și a fost descarmat. Ducîndu-se la Cîrțișoara, a aflat însă că e căutat de autoritățile militare austriece pentru a fi încorporat în armată. Căutarea se perpetua de șapte ani. Oile au fost lăsate în grija lui Cotigă, iar el a fost trimis la Zemm, lângă Belgrad, într-o unitate de infanterie.

Căpitanul Pittermann, care-l simpatiza pentru ardoarea cu care vorbea despre români l-ar fi vrut pe «Kertzan» în corpul «unten-ofițerilor», dar el a refuzat propunerea. Tot mai mult îl stăpînea gîndul ca, după armată, cînd jandarmii nu vor mai avea treabă cu el, să se apuce să cumpere cărți din România și să le vîndă «fraților români din Transilvania, că altfel bieții de ei, își vor uita graiul». În plus, căpitanul și-a pus în plan să-l convertească pe cioban la catolicism și, ca urmare l-a dat pe mîna preotului regimentului, reverendul Müller. Acesta bine-l lămurea cu citate latinești și colocvii îndeamănunt meșteșugite, cu precepte pedagogice din care soldatul român trebuia să afle ceea ce știa și de acasă, anume că furtul, bătaia, neascultarea sînt păcate mari. Dar cu Cârțan o scotea greu la liman.

Din aramată, în 1881, s-a întors la Cîrțișoara, unde a povestit îndeamănunt cum a fost armata la împărat și mai ales la o vîrstă cînd alții de etatea lui uitaseră deja de cătănie. Turma din Bărăgan număra acum circa 1200 de oi, iar socotelile cu Ion Cotigă trebuiau limpezite.

— Bade Ioane — i-a spus Cârțan cînd a ajuns la el în Bărăgan, — oile noastre or stat la un loc și cite or fost ale mele tot atîtea și ale dumitale. Eu am tot fost plecat pe ăle drumuri și grija oilor ai avut-o singur. Drept îi ca să iei două părți și eu una.

Așa a fost despărțirea lui Cârțan de acest prieten bun despre care va vorbi mulți ani după aceea.

Cârțan a plecat din Bărăgan cu patru sute de oi, doi măgari, patru cîini și doi desagi plini cu cărți. Erau cărțile citite de el pe întinsul Bărăganului, ziua pînă i se risipieau oile «ca făina orbului» sau seara la opaiț. Prin Țara Birsei a avut multe neazuri cu «jitarii» (paznicii de cîmp), fapt pentru care jandarmii i-au aplicat amenzi mari și i-au confiscat aproape tot ceea ce agonisise. S-a adresat autorităților, primarilor, notarilor, solgăbirăului, fușpanului, s-a dus la Făgăraș și la Brașov, chiar la ministrul de interne de la Pesta, cerînd peste tot dreptate, dar după cum aflăm dintr-o scrisoare a lui Cârțan publicată integral de *Liga ortodoxă* cerea dreptate onora care

de-abia așteptau un prilej pentru a lovi într-un român. Atunci, și-a pus speranțele în iluzoria dreptate a împăratului. Timpul care a urmat și l-a împărțit între drumuri la Viena, păstorie cu gândul de a-și reface turma, cereri repetate pentru a i se îngădui negoțul de cărți și, pentru că prevedea că această autorizație nu i se va da, căuta prin munți și poteci ascunse care să-i înlesnească trecerea cărților din România în Transilvania.

În primăvara anului 1894, la Cluj s-a desfășurat Procesul memorandiștilor. Cârțan era prezent în sala Redutei Orășenești, azi Muzeul de Etnografie. În ciuda măsurilor polițienești de intimidare a acuzaților și de împrăștiere a mulțimii de susținători, era de ajuns ca unul din acuzați, îndeosebi părintele Lucaciu sau Ioan Rațiu, să fie văzut pe stradă, ca mulțimea de țărani și țirgoveți români să izbucnească în urale și să-și manifeste solidaritatea.

La proces Rațiu declară: «...am aderat la textul Memorandului, și din cauza aceasta accept, în întregime, răspunderea pentru ei».

Parte din acuzați au fost achitați, iar cei mai mulți condamnați. Dr. Vasile Lucaciu, preotul din Sisești, a fost condamnat la 5 ani închisoare. Când au fost întrebați dacă mai au ceva de spus, Vasile Lucaciu, și, după el, ceilalți au răspuns: «Trăiască unirea românilor, trăiască libertatea!». La ieșirea din Sala Reduței, condamnații călcau pe flori. Amintindu-și de acele zile, Sextil Pușcariu va scrie: «Rațiu și Lucaciu erau în fruntea condamnaților (...) Dar când a trecut Lucaciu prin gara Brașov, lumea românească i-a ieșit în întâmpinare în gară, iar noi, elevii de liceu, i-am sărutat poalele hainei. «Trăim timpuri grele dar frumoase» ne-a spus el. Dar felul cum ne-a spus-o și din fața lui de iluminat, am înțeles că vremile erau frumoase tocmai că erau așa de grele».

Mult timp, printre cîntecele favorite se auzea *Doina lui Rațiu* sau *Doina lui Lucaciu*: «Nu fi mierlă supărată / Nu-i robie neîncetată / Vine dalba primăvară / Fi-va Lucaciu liber iară».

Memorandiștii au fost întemnițați la Seghedin și la Vaț. După cum spun D. Comșa și Valeriu Brandiște cel mai obișnuit vizitator al condamnaților a fost Badea Cârțan. Acesta compuse și un cîntec: «Eu cioban George Cârțan / Nici n-oi bea, nici n-oi mânca / Pin-de Seghedin n-oi da, / De iubiții osîndiți / Ce-s în temniță zvîrliți». Mult timp a pendulat între Seghedin și Vaț. «Cel mai asiduu vizitator la Vaț — scrie D. Comșa — a fost badea Cârțan din Țara Făgărașului care venea regulat la Vaț și Seghedin să mai stea, de vorbă cu «domnii noștri». Modest, prietenos și sfătos lucru mare, cum era el, aducea întotdeauna aerul sănătos și limpede de la țară în ambianța de umbră și îngîndurare a temniței de stat». Datorită deselor lui apariții, directorul închisorii a bănuț că ar fi spion, drept care nu i-a mai permis accesul în incinta penitenciarului. Reacția lui Cârțan a fost pe cît de neașteptată pe atît de impresionantă: «Atunci badea Cârțan — mai scrie D. Comșa — ca să arate totuși că n-a uitat de martirii neamului, s-a așezat liniștit la poarta de intrare și scoțînd fluierul din șerpar, a început să doinească de jale, timp îndelungat, spre surprinderea trecătorilor unguri din afară și spre mulțumirea celor întemnițați ieșiți în curte și asupra cărora acest semn de viață, transmis peste ziduri, produse o profundă impresie».

*

Spre sfîrșitul iernii 1895, într-o dimineață încă înnegurată, a ieșit din casă cu cojocul cel mare pe el și a apucat drumul spre Lisa, Breaza, Urlea, a trecut pe lângă ruinele cetății legendarului Negru Vodă despre care se spune că ar fi plecat din aceste

părți, iar pe la izvorul Croșetului a trecut granița prin muntele Lerescu, spre Dimbovița, care i-a fost călăuză pînă la București. Nimic pînă aici, nici chiar podoabele mai vechi sau mai noi ale Bucureștilui, nu i-au oprit pașii. Doar clădirea Universității și statuia lui Mihai Viteazul de peste drum de ea. Pe atunci statuia era împrejmuțată de un grilaj de fier și era încadrată de două tunuri glorioase, provenite din Războiul de Neatîrnare.

Curînd a căzut întinericul. Nu-și pusese întrebarea unde va dormi, cum nu și-a pus-o niciodată, nici pe munte, nici în Bărăgan. Își va așterne cojocul la picioarele voievodului. Înainte de a se așeza jos, ca să-și odihnească trupul ostenit de drum, s-a prosternat, ca într-un ritual, rostind următoarele :

Mulțumescu-ți ție, Doamne, stăpînul noroadelor, că ai ajutat măritului domn, Mihai cel Viteaz, să biruiască pe păgînii turci și pe trufașii unguri. Fă ca urmașii lui să treacă din nou culmile Carpaților și cu armile lor, pe cîmpurile Cîrțișoarei, ale Făgărașului și Ardealului să alunge pe cotropitori, iar în cetatea Alba-Iulia să răsără din nou soarele dreptății românești. După cum Doamne, o turmă fără păstor se pierde și lupii o destramă, fie ca poporul nost' să aibă ciobani buni, care să-l ferească de lupi. Și du-l spre izbăvire ! Amin !

S-a închinat și s-a trîntit lingă soclu, învelit în cojocul lui cel mare și încă-pător, apoi a adormit cu voievodul în gînd.

A doua zi a colindat străzile Capitalei, iar pe seară, a poposit din nou la statuie, pentru odihna de noapte. Tocmai atunci s-a apropiat de el un om simplu, cu vorbă dură, ca a lui. Era Ion Gramma, din satul Toderița din Țara Făgărașului. Din cauza localității i se mai zicea Todirel. Acesta l-a luat să doarmă la el, iar dimineața l-a prezentat lui V. A. Urechia, în serviciul căruia se afla. Marele patriot, istoric, academician și om politic a rămas profund impresionat de povestirile ciobanului, despre felul cum a învățat el carte și despre drumul făcut pe jos pînă la București, numai pentru a se prosterna la statuia voievodului care a unit pentru prima dată pe românii din cele trei provincii istorice în cadrul aceluiași frontarii. După ce i-a ascultat poveștile cunoscute de cioban despre Traian, Decebal, Mihai Viteazul și despre luptele acestuia, a reflectat asupra semnificațiilor ce le au toate acestea în mintea unui om simplu. Cu timpul, profesorul a mai pus o oarecare ordine în cunoștințele păstorului care nu erau disciplinate de rigorile vreunei școli. Cu toată diferența de rang social, ei au rămas prieteni. Prin intermediul lui Urechia, Cârțan a mai cunoscut pe Tocilescu, pe Iorga, pe Smara Gheorghiu, o serie de oameni politici, tuturor povestindu-le necazurile românilor transilvăneni care deveniseră obiectul unei politici de deznaționalizare, de altfel, dezavuată în toată Europa. Tare mult s-a bucurat Cârțan cînd a văzut că «ghieții ardeleni» nu sînt lăsați singuri în lupta lor pentru menținerea ființei naționale și pentru libertate. De asta s-a convins cînd a luat contact cu Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor al cărei președinte era V. A. Urechia, ligă ce va înscrie pe Cârțan printre membrii săi, cam în aceeași perioadă cu Vasile Lucaciu.

Din București pleca întotdeauna cu cărți de tot felul, cu ziare și reviste, dar mai ales cu cărți de școală pentru copiii din Țara Făgărașului. El a fondat multe biblioteci și dincolo de Olt.

Povestea pe care o citea și o recitea întotdeauna fără saț era aceea a întemeierii Romei. Reasilvia, lupoanca, Remus și Romulus îi deveniseră personaje familiare. Mărirea și gloria imperiului roman, trecerea armatei împăratului Traian peste podul de piatră de la Turnul Severin și cucerirea Daciei, povestea săpată pe Columna de

la Roma ca o istorie de început de neam îi dădeau ciobanului conștiința că descinde din strămoși nobili și puternici. Dar el nu era omul care să se mulțumească cu vorbe. Mai tirziu, și-a mărturisit unele fragmente de monolog din acea perioadă: «Măi Cârțane — își zicea el — tu trăbe să vezi cu ochii tăi ce și cum. Și Sîn Toma a făcut așa. O trăbuit să pună deștele pe sămnăle de la cuie...». Urmare tuturor acestor frământări a fost că, imediat după 1 ianuarie 1896, a plecat spre Roma. În traistă, pe lângă pită, slană și brânză, a așezat o legăturică cu griu și pământ din Cârțișoara. A trecut prin Timișoara și l-a căutat la redacția *Dreptății* pe Valeriu Braniște, dar acesta era închis încă la Vaț. A promis redactorului George Candrea că-i va scrie de la Roma. Și-a continuat drumul prin Seghedin, Budapesta, Viena, Salzburg, Tirol și după 45 de zile de mers pe jos a ajuns la Roma. Din cauza graiului său, prin Italia mulți l-au socotit păstor toscan sau calabrez. Apoi, curînd, ziarele italiene anunțau zgomotos evenimentul zilei: «Un dac a coborit de pe Columnă».

Duiliu Zamfirescu, care făcea parte din personalul diplomatic al legației române la Roma, precum și Epaminonda Lucaciu, fiul preotului din Sisești, care se găsea la studii la Roma, l-au ajutat să vadă «orașul etern» și monumentele sale. Tîmp de patru săptămîni, «Georgio Kertzan» a fost eroul zilei, au fost date mese în cinstea lui, a fost primit de personalități politice, a pledat cu mult spirit de convingere pentru cauza românilor din Transilvania, a atras mulți amici pentru România. A fost primit și la Vatican, unde a legat amicitie cu cardinalul Rampolla care era deja un filo-român. Se spune că atunci cînd cardinalul l-a întreat dacă este român, Cârțan a răspuns în latină: «Cives romanus sum!».

Cârțan a mai vizitat apoi Napoli, Bologna și Veneția, iar din Fiume, grație lui Al. Lahovary, ministrul nostru la Roma, soției acestuia, precum și lui Duiliu Zamfirescu, s-a imbarcat la tren, cu bilet în ordine și cu o mulțime de daruri ca de drum lung. Cărți, fotografii cu autografe, o statuie reprezentînd Columna (dăruită de Rampolla) se aflau printre daruri. După cîteva zile a ajuns la Cârțișoara, dar mai înainte lui ajunseseră aici fel de fel de vești despre el. La București, ziarele scriau despre succesele lui de la Roma. Dar despre el se auzise și la Budapesta și Viena. Pentru Budapesta acest cioban n-a mai stîrnit admirație, ci temeri. În consecință, a fost înscris pe listele poliției secrete. El nu avea de unde să știe asta, dar avea să simtă.

În prima jumătate a lunii aprilie 1896, Cârțan se afla la București. Aci a fost asaltat cu întrebările de ziaristi. Prima vizită a făcut-o, bineînțeles, lui Urechia.

Prețutindeni Badea Cârțan activa pentru unirea românilor. Lua redacțiile la rînd, le vorbea ziaristilor, îi ruga să scrie despre viața plină de obidă a ardelenilor. Trecea apoi pe la Universitate și școli, pe la diferite personalități politice sau scriitoricești. Peste tot se ducea cu aceleași vorbe, dar și cu rugămîntea de a-l dărui cu ceva cărți pentru cej «de dincolo».

Anii 1896 și 1897 au fost anii celor mai lungi călătorii. A plecat la Budapesta și a vizitat Expoziția Mileniului, organizată cu ocazia împlinirii a o mie de ani de la așezarea ungarilor în Panonia. Apoi a plecat la Viena cu plîngere împotriva jandarmilor care i-au confiscat ce adusesse de la Roma, precum și gravurile unor biserici și mănăstiri din România. Din Viena s-a îndreptat din nou spre Italia și din portul Genova s-a imbarcat pentru Franța. A fost oaspetele studenților români ce se aflau aci la învățătură, a vorbit cu ocazia unei adunări studențești organizată de francezi și români, iar un profesor care predă limba română la un institut de învățămînt superior l-a invitat să vorbească studenților săi. Din Franța s-a îndreptat către Germania,

făcînd popas la Basel și la Zürich. După ce a făcut o vizită la Siegmaringen, s-a îndreptat către țară.

A mai încercat să viziteze Spania, dar intenția aceasta a eșuat. Totul s-a terminat la Genova «în satul lui Columb», din cauza unui consul înăcrit care n-a înțeles suflul acestui om animat de latinitate și nici neastîmpărul picioarelor sale.

În 1897 a luat hotărîrea să plece spre Ierusalim. Considera ca o datorie a sa de român să vadă Bucureștii și Roma, iar ca bun creștin să vadă Locurile Sfinte. Latura religioasă, mai ales cea ortodoxă, se împletea, în concepția lui, cu cea națională.

La toate acestea se mai adăuga și un permanent dor de ducă.

De la Ministerul Comunicațiilor Române a primit bilet de vapor pînă la Constantinopol. La «Țarigrad» a coborît, dar aci s-a pus problema continuării călătoriei. Pînă la urmă s-a angajat pe un vas rusesc cu destinația Alexandria. La Jaffa și-a luat rămas bun de la cei de pe vas și a coborît, cu ceva bani la șerpar, nu cu mulți, dar îndeajuns ca să nu rabde de foame. De altfel Cîrțan avea o mare încredere în oameni și în omenie. În virtutea crezului său în spiritul de ospitalitate, nu-și prea punea problema unde va dormi și ce va mânca. Odihna în aer liber era în obișnuința sa ciobănească. După mai multe peripeții ajunge la Ierusalim. În cîteva zile vizitează toate locurile sfinte.

La întoarcere, Cîrțan a apucat prin «Sodoma cea păcătoasă», la primul port și-a tocmit iar munca pe vapor pînă la Constantinopol de unde s-a imbarcat pentru Constanța și de aci s-a «cîrnit cătră București».

La biserica din Streza-Cîrțișoara se află un șirag cu cîteva pietre de calcar slefuite cu un diametru de 5—6 cm., precum și cîteva țevi de bambus, aduse de Cîrțan de la locurile sfinte și păstrate acum de preotul Liviu Scorobeș.

În toamna anului 1899 a mai făcut un drum la Roma (63 zile pe jos) de data aceasta trăind una dintre cele mai mari bucurii ale vieții sale. Atunci a avut loc un Congres al orientaliștilor, la care România a participat cu o delegație alcătuită din 60 personalități științifice și culturale între care se numărau V. A. Urechia, Gr. Tocilescu, Smara Gheorghiu, Th. Burada, Luigi Cazzavilan etc. Cu această ocazie s-a organizat la Columnă o serbare omagială, în prezența reprezentanților guvernului italian și ai municipalității Romei, a unor delegații străine la Congres, a multor români printre care și părintele Lucaciu, precum și a unui public numeros, încîntat de recunoștința românilor față de strămoșii latini și daci. Lui Cîrțan i-a revenit cîntecul de a depune la soclul Columnei o coroană de bronz din partea descendenților de la Dunăre și Carpați.

După această manifestare, cînd latinitatea poporului român a fost din nou afirmată, dovedită și recunoscută pe plan mondial, Badea Cîrțan și-a consacrat restul vieții răspîndirii slovei românești peste Carpați, acolo unde nevoia de carte românească se făcea tot mai mult simțită. În trecerile peste Bucegi, a fost mult ajutat de Gh. Manolescu, primarul din Sinaia, tatăl marelui actor Ion Manolescu, de Gh. Mugur, institutor și scriitor, de pădurari și ciobani care constituiau cea mai bună călăuză pe poteci de munte, călcate de ciobanul băgărășan. La Schitul de la Peștera Ialomitei trăiau tot timpul anului pe munte, cîțiva călugări pe care Cîrțan i-a cunoscut și ale căror foloase erau apreciate. Călugării Ioil și Neofit erau nu numai bune gazde ci și călăuze desăvîrșite. De multe ori ei au dat o mină de ajutor spre viață celor rătăciți prin zăpadă și tot ei i-au îngropat creștinește pe cei ce n-au aflat scăpare. Ioil era și bun meșter de putini și donițe de lemn pe care le vindea ciobanilor. Din 1884 a stat aici

timp de treizeci de ani starețul Ieronim. Erau singurii oameni care puteau să facă mărturisiri asupra iernii în munți. Prin aceste locuri, Cârțan ascundea cărți, în apropierea graniței, apoi când momentul era prielnic făcea mai multe treceri într-o zi. Când se vedea «dincolo» lua o masă apostolească (pîine, ceapă, brînză și apă) și apoi pornea la drum pe «potecile ursului». Cărările erau multe și nu întotdeauna aceleași. Un transport cu cărți spre Țara Birsei sau Țara Făgărașului dura una sau două, trei zile. Prin Poiana Mărului (aici era prieten cu preotul Moise Micu) sau prin Brașov, pătrundea în Țara Birsei și ținînd drumul mai departe ajungea la Șinca Veche, din marginea de răsărit a Țării Făgărașului. Alte poteci erau pe lângă Bran, prin munții Buzăului, prin Predeal sau Predeluș. Când cobora în Depresiunea Făgăraș, începea să împartă cărțile aduse din țară. Pe cele care ajungeau la Cîrțișoara le depozita în casele cîtorva săteni sau într-o magazie lângă școală, pusă la dispoziție de preotul satului, Vulcan. Și cele de aici erau împărțite cu titlu de împrumut sau dăruite. Mulți cetățeni îi comandau anumite titluri pe care el le aducea de la București.

La Ileni, de multe ori intra în casa preotului Gavril Cornea. Odată, în timp ce desfăcea o desagă cu cărți, îl întrebă pe preot :

— Cum stați cu școala, părinte ?

— Rău bade. N-am decît o căsuță de lemn ridicată în 1872. E micuță și copiii sînt tot mai mulți. Apăi nici cărți nu prea avem. Pretorul vrea să ne facă școală de stat, dar știi ce înseamnă asta... să învețe copiii numai ungurește.

— Cum ? Să nu învețe copiii în limba lor ? ! — sare ca speriat Cârțan. Stringe, părinte, oameni în biserică, spune-le să pună mină de la mină...

— Oamenii-s săraci, pentru o școală e nevoie de coroane multe.

— Să dea care ce poate și cine n-are bani să aducă lemne, să lucreze cărămidă, să zidească... Dacă ne face statul școală, se pierde graiul, se pierde neamul. Trebă să aveți școală cu dascăli români. Cărți vă aduc eu, fără bani. Au grijă de noi românii de dincolo.

Într-adevăr, din contribuția ilenilor, s-a ridicat în comuna lor o școală românească.

Cârțan a lăsat preotului Cornea cîteva cărți bisericești în limba română, pentru acestea a primit banii cuveniți și apoi a plecat, tot atît de nevăzut cum venise.

Introducerea cărților românești peste munți devenise rațiunea existenței lui Cârțan. Cu bani sau fără bani, nu făcea altceva decît să împartă cărți. Dar de la un timp cătanele îi luaseră urma.

L-au dus la Porumbacu de Jos, în fața lui i-au ars cărțile ce le găsiseră asupra lui. I-au strîns degetele între «lemnșoare»... Era o mică reeditare a unei experiențe mai vechi, și mai sîngeroase, aplicată lui Horea și lui Doja.

— No, da' cum mă bateți și mă chinuiți că eu nici judecat nu-s ?

— Vrei judecată ? Bine, vei fi și judecat !

Judecătoria nu apăra dreptatea, ci interesele stăpînirii. I-au dat ca pedeapsă «deocamdată» două luni de zile închisoare. După ce a ieșit de la «opreală», ciobanul din Cîrțișoara alît le-a spus celor care l-au chinuit și tinut la arest :

— Românul nu găsește dreptate decît sub glie. Trebă să dărimăm Carpații, doar atunci dreptatea se va întinde peste tot pămîntul Daciei!

Altă dată, pe o noapte ca de catran, ploua de rupea munții. În mijlocul acelei nopți, Cârțan, ud pînă la piele, obosit ca un ciine hăituit, deșelat de greutatea desagilor, a dat să deschidă poarta curții. O baionetă i s-a înfipt în piept, oprindu-l pe loc.

— Să nu miști că mori!

Au răscolit și prin casele vecinilor.

— E clar — a spus unul din cei ce cotrobăiau — alitea cărți nu poate el citi. Le-a adus ca să le dea românilor să le citească.

— Și ce, ei nu au voie să citească în limba lor?

A mai primit pedeapsa unei luni de închisoare. Cu această ocazie i s-au sustras 14 zloți de argint. Ciobanul a protestat, dar pretorul a pus jandarmii să-l bată pentru îndrăzneala de a învinui de hoție cătanele majestății sale imperiale.

În decembrie 1921, prefectul poliției din Brașov, trimitea Academiei Române o adresă la care a anexat «un număr de trei registre, care cuprind cărțile confiscate de către poliția maghiară din Brașov, în cursul anului 1904—1905 de la cunoscutul propagandist român Moș Cârțan, țaran din comuna Cîrțișoara județul Făgăraș». Din această adresă mai aflăm și alte amănunte. În urma cererii parchetului, în 1904 și 1905 polițistul Mihail Farkaș a confiscat trei care bine încărcate din Cîrțișoara. Unii oameni din Cîrțișoara susțin că ar fi fost patru care. Cert este că Ministerul de Interne de la Budapesta a trimis la Brașov, pentru cercetări pe «concepistul ministerial» Orz Gyarghy și pe «agentul special» de poliție Wagner. Mai tirziu, pentru anchetă, a venit chiar secretarul general al ministerului, Huszar.

Un prim lot de cărți a fost ars în piața centrală a orașului.

Umilința și închisoarea — acestea au fost partea de plată în schimbul apostolatului lui. Amintirea cărților arse îl durea, iar nedreptatea ce se făcea unui neam îl revolta. După închisoare, cu mîhnire în suflet, plecă din nou la Viena, cu scopul de a se infățișa împăratului, vrînd să verse în fața suveranului toată revolta unui neam. I s-a plîns și prim-ministrului maghiar Tisza, la care a fost trimis de la Viena. La intervenția mitropolitului Mețianu, cu care era în strînse legături, a fost primit și de ministrul Berzevitz, dar totul a fost în zadar. De fapt el nu venise la Viena și Budapesta ca să ceară dreptate, ci ca să protesteze.

«Răle gadine-s oamenii! Îi înfiptă rădăcina răutății drept în inima lor. Se dușmănesc unii pe alții că s-ar răpune» spunea Cârțan.

Din acest adevăr, la care medita cu amăruciune de multe ori, s-a încredințat încă odată atunci cînd l-a ajuns din urmă dreptatea promisă de Tisza la Budapesta. În primăvara anului 1906, a fost din nou arestat și trimis în judecată pentru activitatea împotriva statului maghiar. Mai înaintea judecării avea să fie maltratată trupește și sufletește. A fost dintotdeauna soarta martirilor ca odată cu chinurile fizice, să li se administreze cu cinism și lovituri peste sufletul lor curat. În urma dispoziției ministrului de interne, la 2 mai toate cărțile confiscate au fost îngmădite în curtea fabricii de cărămidă Schmit și apoi, în fața lui Cârțan, li s-a dat foc.

— Place ia tine, focul, Kersan Draghe? — a intrebat atunci cu ipocrizie unul din polițiști, se pare chiar Farkas.

Marea majoritate a cărților aveau un conținut istoric și literar: Magazin istoric pentru Dacia, Arhiva istorică pentru Dacia, Tezaur de monumente istorice, cărți sem-nate de N. Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, A. T. Laurian, Al. Papiu Ilarian, A. D. Xenopol, N. Densușianu, P. B. Hașdeu, N. Iorga, Dobrogeanu Gherea, *Cronica lui Șincai*, *Părți alese din Istoria Transilvaniei* de Gh. Barițiu, poezii de Eminescu, Vlahuță, Coș-buc, Alecsandri, proză semnată de Caragiale, Delavrancea, Al. Odobescu, Carmen Sylva, cărți în italiană, germană, maghiară, franceză, latină, multe ziare și reviste.

Să răsfoim cele trei registre. La poziția 58 din registru găsim *Cartea de aritmetică* de I. V. Praia în 289 exemplare. Romanul *Manon Lescaut*, apărut în «Biblioteca pentru toți» era în 264 exemplare. *Biblia* (ediție de la Buzău din 1855), în 20 exemplare, *Istoria lui Mihai Viteazul pentru poporul român* — apărută în 1901 la Biblioteca Minerva, în 490 exemplare. Tot atât de «periculoasă» li s-a părut autorităților și «*Sistemul metric pentru uzul școalelor de ambe sexe*» de Mihai Mărăcinescu (Craiova — 1811) sau *Calendaru bisericesc ortodox pe anul 1905* (436 exemplare) ca și... *Poezii lirice de Goethe și Schiller* (București f.a.).

Ia proces, s-au luat măsuri speciale de pază.

— Recunoști că ai răspândit carte fără să ai autorizație?

— D-apăi cum să nu recunosc, dacă așa am făcut? Numa' că eu am cerut auto-rizație, dar nu mi s-o dat, batir că și ministrul de interne o zis că mi-o trimis-o la fișpan. Și atunci ce era să fac? Să stau să văd cum ne pierе limba? No, că asta ar fi fost o crimă! Dar ca să nu vă pierdeți ăl timp cu mine, că poate veți fi avind cumva treburi pe la casele domniilor voastre, eu vă spun că și în zilele ce le voi mai avea de trăit tot așa am să fac. Dacă îmi veți da autorizaț bine, dacă nu: pace bună! Că alt feliu se chiamă că nu m-or ierta ghietii români obidiți.

A fost audiat ca martor, preotul Vulcan din Cîrțișoara.

— Ce știi despre agitatorul Cârțan?

Preotul, în dorința de a-l apăra, a căutat să minimalizeze cazul.

— Dar de unde agitator, domnule județ? Ia un maniac sărac cu duhul!

— Jandarmii raportează că e un propagandist.

Este adevărat că preotul care-i cedase o încăpere în spatele școlii ca s-o facă depozit de cărți, voia să-l ajute pe orice cale. Judecătorul n-a pus temei pe mărturia preotului. În final i se dă cuvîntul din nou acuzatului, care dezmente stratagema apă-rătorilor lui. Și așa nu-i putea folosi. Judecătorul avea ordin să-l condamne. A fost osîndit la un an închisoare, dar în urma intervenției lui Carol I, care-i solicitase împă-ratului grațierea lui Cârțan, i s-a redus pedeapsa la jumătate, vrînd astfel să se arate că suveranul nu vrea să aibă probleme naționale în cuprinsul imperiului său.

Dacă s-ar întocmi un calendar comemorativ al celor ce prin știința sau suferința lor au contribuit la răspîndirea culturii prin carte, din partea noastră, a românilor, am avea de inserat două nume: Coresi, ca apostol al începuturilor și Cârțan ca apostol al răspîndirii.

Românii transilvăneni, care luptau pentru menținerea ființei lor naționale au fost înconjurați de numeroase dovezi de solidaritate, venite din partea unor oameni politici, oameni de cultură, slujitori bisericești sau oameni simpli. Cârțan vizita pe mulți din ei, «în țară», ca și în Transilvania. Prin Badea Cârțan, românii din Brașov aduceau mulțumiri pentru repetatele danii ce le făceau Bisericii Sf. Nicolae, din orașul lor, oameni de seamă ca: Spiru Haret, Partenie mitropolitul Moldovei, Coșbuc, Vlahuță, Constantin Mile, Nicolae Iorga etc. Nu mai vorbim de Urechia și Tocilescu, care l-au avut de multe ori ca oaspete pe Badea Cârțan. De la ei ducea «dincolo» vorbe bune, frățești, sfaturi, cărți, acolo unde se întetea planul de maghiarizare a școlilor și bisericilor române și crima de deznaționalizare. De multe ori românii de peste munți îl așteptau inflăcărați de cauza unirii cu țara. Dr. Ioan Rațiu, părintele Vasile Lucaciu, «baronul» David de Marginea, învățătorul din Pintia, George Ciș-Mincu, Teodor Păcățanu, părintele Ion Hania din Sibiu, președintele *Albinei*, vicarul Mangra, Victor Mihali din Apșa, Alexandru Mocioni din Foen, Gheorghe Pop de Băsești, dr. Amos Frîncu, pașoptistul Axente Sever și atîția alții îl așteptau pe Gheorghe Cârțan să vină «din țară» așa cum așteptau în zilele de iarnă să vină primăvara pentru că, după cum spunea Cârțan citindu-l pe Eminescu, «pe aici e numai iarnă, iar vara departe».

În 1902 a murit memorandistul Ioan Rațiu. Șapte preoți au slujit la groapa lui. De față a fost și Cârțan, care vedea cu durere cum, unul cite unul, pleacă din viață prietenii lui.

A venit anul 1907; țărani din Muntenia și Moldova cereau pămînt și dreptate. N. Iorga reclama pentru «talpa țării» cultură, justiție și pămînt. Badea Cârțan lua aminte la tot ce spunea acest mare cărturar al neamului și al Europei. Umbla de acum tot mai mult prin țară, voia să cunoască bine România și oamenii ei.

La Iași, Cârțan se ducea de multe ori la liceul internat, unde a luat parte și la o serbare, deschisă de fanfara școlii cu *Răsunetul* lui A. Mureșanu. Profesorul Ion Paul, originar din Țara Moșilor l-a prezentat drept un simbol al luptei ardelenilor pentru unirea deplină. Atunci a cunoscut el pe profesorii G. Ibrăileanu, Calistrat Hogăș, C. Lascăr, Vasile Bogrea.

Poate că tot de la Iorga a deprins dragostea și respectul pentru acest oraș atît de încărcat de istorie. «Iașii — spune marele cărturar în «Drumuri și orașe din România» (1904) — sînt înainte de toate o biserică, biserica bisericilor pentru trecutul nostru».

Dar în iarna lui 1907, Cârțan a picat la Iași în ziua cînd se prăznuia hramul Bisericii Trei Ierarhi.

Preotul C. Beldie, prezent acolo va povesti în *Calendarul Ligii Culturale* al anului 1912 despre prezența lui Cârțan aci: «Parcă-l văd, scrie el — cu mersul lui frumos de apostol fanatic, intrînd pe poarta seminarului din Iași».

La seminarul *Veniamin Costache* era mare serbare. Mitropolitul Partenie, pe care îl vizita de multe ori la București unde acesta avea o casă, l-a zărit și l-a chemat înăuntru. Oaspeții de onoare se aflau la masă.

— De ce nu intri înăuntru, omule, îi zice ministrul Alecu Bădărău — și el de față.

— De asta nu-i bai. Dar după cum văd, ați gătat cu petrecerea așa că pun și eu o întrebare și fac rugare de răspuns.

Cei prezenți se așteptau la o întrebare obișnuită de a lui Cârțan cu «cheie» și haz.

— Aș vrea să știu ce treabă cuiva ca să facă un gard ?

Răspunsurile s-au îngrămădit unele într-altele : ulucă, nuiele, cuie, ciocan, teslă, fereastră, lanteji, metru... La fiecare, Cârțan dădea din cap negativ.

— Toate acestea cine să le minuiască ? — a replicat mitropolitul. Meșterul ! Așa e că am ghicit, bade ?

Văzînd că nici căpetenia bisericească nu dă un răspuns satisfăcător, Cârțan a trebuit să-i lămurească.

— Mă rog de iertare, Înalt-pre sfinte, dar tot nu e destul. Ca să faci un gard treabă mai întii pămîntul. Fără pămînt faci gardul în vînt. Înalt-prea sfinte și domnule ministru, pămîntul este țaranul, iar gardul este statul. Oricît ai face gardul de frumos dacă nu-l înfigi adînc în pămînt, cade răpede și atunci ce ai folosit ? Asta e drajii mei, dați pămînt ca să se ridice gard trainic !

Tîrziu, toamna, în toamna anului 1910, Badea Cârțan, acest Moș Roată ardelean, îmbătrînit și slăbit, și-a mai «cercat» odată opincile pe munte. În Munții Făgărașului, iarna vine prea devreme. Cînd a pornit în această aventură, munții se dezbrăcaseră de verdeață, își luaseră căciuli și cojoace albe. Viforîțele îl goneau, spunîndu-i parcă să se grăbească să ajungă la Cârțișoara.

Cînd a ajuns la Cîrțișoara, iarna se instalase bine și acolo. În acea iarnă a zăcut în pat, îngrijit de frați și de cumetre. A venit la el și părintele Vulcan. A cerut să se spovedească, după care preotul urma să mai facă o rugăciune ca Dumnezeu să-i dea puteri să mai treacă odată muntele, pentru că nu voia să-l vadă jandarmii cu pene la căciulă că moare.

Cînd în vară a ajuns la Poiana Țapului — unde doamna Lahovary, născută Krețulescu, îi oferise o cameră în casa ei — era aproape sfîrșit. Îl aștepta scriitorul Gheorghe Mugur, îngrijorat la culme.

— Simt că am să mor ! Poate azi, poate miine...

Un medic chemat de doamna Lahovary, s-a mirat cum a putut rezista la atîta drum. Și-a cheltuit ultimele resurse de putere ca să-și poată lua adio de la munții din care se născuse, dar de pe care se rostogolea acum spre hăuri necunoscute, ca pietrele fulgerate de pe Negoii.

— Fiecare la rîndul lui... a încercat scriitorul să-l consoleze. Ai fost un erou, bade ! În lupta ardelenilor pentru o viață românească ai fost o pildă. Românii de dincoace și de dincolo de munți îți vor datora mult.

E greu să vorbești cu cineva căruia nu-i mai poți oferi nici măcar un crîmpei de speranță.

— Voiesc să mă înmormîntați la Sinaia, să fiu alături de munți mai aproape de potecile spre Țara Oltului...

În noaptea de șase spre șapte august și-a așezat cojocul afară și s-a culcat pe el privind cerul. Și-a făcut socotelile trecutului, s-a întrebat cu ce a greșit în viață.

Stele, pe cer, îi clipeau, tremurîndu-și strălucirea de foc rece. La un moment dat din înaltul țării parcă de pe Caraiman, alunecă o stea, lăsînd pentru o clipă o dîră incandescentă... «Și să-i spuie adevărat / că la nunta mea / a căzut o stea»...

Spre dimineață steaua a ajuns la Poiana Țapului.

— S-o gătat oloiul ? Se stinge opaițul.

Așa s-a stins în dimineața de șapte august 1911 nu un opaiț, ci o torjă.

La serviciul divin, oficiat la capela spitalului de către trei preoți, au luat parte primarul, secretarul primăriei, toți funcționarii primăriei care au depus jerbe de flori legate cu panglici tricolore, membrii Ligii Culturale și ai «societăților» locale, Gh. Mugur, secretarul Secției Ligii, numeroși actori și actrițe de la Teatrul Național. Multe, foarte multe alte persoane din Sinaia s-au aflat acolo în acele zile de vară. Toată această lume l-a condus apoi pe Cârțan pînă la cimitir. Pentru prima dată se odihnea și el. Imediat după carul funerar se afla buna doamnă Lahovary care a rămas lîngă mormînt pînă la ultima lopată de pămînt.

Cercetîndu-i viața, semnatarul acestor rînduri n-a putut găsi în biografia acestui om nici un episod din care să reiasă că Badea Cârțan ar fi trăit și pentru el. Un consătean de-al lui care l-a cunoscut, ne-a spus că în ultima parte a vieții, el nu avea casă în Cîrțișoara. În București, locuia în Cișmigiu într-o casă care nu era a lui ; la Poiana Țapului, era adăpostit de prietenia și înțelegerea unei femei de bine; pentru călătoriile pe CFR avea un carnet cu foi de drum. Nici un drum n-a făcut în interesul propriu, iar foile neconsumate erau restituite cu o corectitudine de contabil. A fost înmormîntat pe cheltuiala Ligii Culturale și cu haine donate. Avutul lui — oile — s-a cheltuit pe cărți. A intrat în pămînt așa cum a venit : fără nimic. Viață de apostol. Un apostol al cărții și al unității neamului !

Prin ofrandă publică i s-a ridicat și o cruce de marmoră în cimitirul din Sinaia, pe care scrie :

AICI ODIHNEȘTE BADEA CÂRȚAN, VISÎND ÎNTREGIREA NEAMULUI...

ION DIANU

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- N. IORGA : *Istoria Bucureștiului* (1939) ; *Sate și preoți din Ardeal* (1902) ; *Neamul românesc în Ardeal și Țara Ungurească* (1906).
- V. A. URECHIA : *Românii la Roma* (1899).
- SMARA GHEORGHIU : *Schițe și amintiri din Italia* (1932).
- ȘTEFAN METEȘ : *Situația economică a românilor din Țara Făgărașului* (1935) ; *Istoria bisericii românești din Transilvania* (1938) ; *Emigrări românești din Transilvania* (1977).
- KARL MARX : *Însemnări despre români*.
- P. A. BANUT : *Tempi passatti* (1931).
- OCTAVIAN METEA : *Patriotul Badea Cârțan* (1972).
- STROE STROESCU : *Amintari* (1936).
- ION SLAVICI : *Opere* vol. 9 (1978).
- VASILE NETEA : *Istoria Memorandului* (1946).
- MIRCEA CONSTANTINESCU : *Cum îndemult Bucureștii petreceau* (1977).
- ATHANASIE NAPOLEON : *Curs de geografie militară* (1897).
- ION SIMIONESCU : *Prin munții noștri* (1941).
- ION TURCU : *Escursii prin Munții Făgărașului* (1896).
- ZIARE DIN EPOCĂ : *Universul, Adevărul, Gazeta Transilvaniei, Liga Ortodoxă, Drep-tatea, Românul, Revista Ligii Culturale etc.* Acestor titluri se adaugă unele investigații personale întreprinse în com. Cîrțișoara.

BUREBISTA ȘI PERMANENȚA SA

Anul acesta s-a sărbătorit, în toată țara, 2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent, condus de Burebista.

Această aniversare a constituit un eveniment de cea mai mare însemnătate în istoria poporului român și totodată o manifestare culturală și istorică, de covârșitoare importanță pe plan național, valorificându-se un trecut glorios, de care cu drept cuvânt ne mindrim și pe care, puține popoare l-ar putea revendica.

S-a actualizat un om și o epocă, aceea a unui mare rege, întemeietorul în jurul anului 70 î.d.Hr., a primului stat dac centralizat și independent, a cărui dezvoltare economică, socială și culturală de mari proporții, ajunsese să rivalizeze cu a celor mai puternice state din epoca contemporană lui Burebista.

Geto-dacii, așa cum se știe, erau de origine tracă formînd marele trunchi al tracilor de nord, socotiți de istoricii antici ca «cei mai viteji dintre traci», remarcîndu-se prin curajul, singular de altfel printre neamurile trace, de a se împotrivi mării expediții întreprinse în Dobrogea de către regele persan Darius. Și în secolele următoare, IV și III î.d.Hr., ei vor dovedi aceeași vitejie în apărarea pămîntului străbun, alungînd sau învingînd mai mulți generali macedoneni. Nici invaziile celtice din sec. III, care vor zgudui profund lumea elenistică din Balcani și care pătrunseseră și în Dacia, nu vor atinge unitatea și solidaritatea poporului geto-dac și nici nu vor schimba caracterul culturii geto-dace, create cu multe secole înaintea invaziei lor. Tocmai datorită acestui proces al dezvoltării vieții materiale și spirituale, Burebista va realiza, pentru prima dată, unificarea politică a triburilor geto-dace din întreaga Dacie, creînd astfel primul stat dac unitar centralizat și independent, pavază puternică împotriva expansiunii romane.

Această măreață realizare, afirmă arheologul român Radu Vulpe, cuprindea un teritoriu care depășea cu mult în toate direcțiile pămîntul actual al țării noastre; în vest pînă la hotarele Boemiei și Panoniei, în nord dincolo de Carpații Slovaciei și ai Maramureșului, în răsărit pînă la limanul Bugului și Niprului și pînă la fărml Mării Negre, în sud pînă la mijlocul Iliriei și pînă în Balcani, reprezentînd în istorie o prezență impunătoare, datorită prestigiului și autorității marelui rege Burebista¹.

Despre el ca personalitate istorică, știri prea multe nu sînt, dar cele pe care scriitorii antici Strabon, Iordanes, Dion Crysostomos etc., ca și unele mărturii epigrafice, cum este celebra inscripție de la Dyonisopolis, închinată lui Acornion, sînt îndeajuns pentru a ne da seama de marele prestigiu de care se bucura acest rege; «cel dintîi și cel mai mare dintre regii din Tracia».

De asemenea, de opera politică a acestui mare rege se leagă, tot atît de temeinic, și dezvoltarea civilizației geto-dace, deseori reliefată atît de scriitorii antici amintiți, ca și de studiile de arheologie, numismatică și de istorie apărute în ultimii ani în țara noastră. Din toate acestea se ajunge la o concluzie logică: poporul geto-dac din vremea lui Burebista nu se situa cu nimic mai prejos față de popoarele din antichitate.

---

1. Radu Vulpe, *Burebista întemeietorul Statului geto-dac centralizat și independent*, «Revista Muzeelor», nr. 1/1978.

Realizările lor în artă, astronomie, tehnică, ca și în alte ramuri cum ar fi dezvoltarea agriculturii, a mineritului și a comerțului etc., constituie dovezi de netăgăduit în acest sens.

Cetățile de la Popești, pe Argeș, cele din munții Orăștiei, Bîtca Doamnei, Cetățeni, Tilișca, Bucovăț sau Căpilna etc., sînt realizări ce dovedesc o tehnică deosebit de ingenioasă. La acestea adăugăm sanctuarele de la Sarmizegetusa și Bîtca Doamnei, apoi obiectele de artă, coifuri, cupe și bijuterii de o deosebită valoare artistică, ca și ceramica variată și plină de finețe, dovezi deosebit de grăitoare pentru a se demonstra varietatea și bogăția culturii pe care o crease poporul dac încă din epoca marelui rege Burebista.

Nu mai puțin importantă este însăși dezvoltarea economică la care ajunsese acest stat în vremea lui Burebista. Un singur exemplu, dar deosebit de grăitor : între anii 80—41 î.d.Hr., adică tocmai în perioada de domnie a lui Burebista, au fost găsite în țara noastră peste 70 de tezaure de monede, dinari romani ; ori valoarea deosebit de mare a acestor tezaure este dovada contravalorii pe care romanii au plătit-o dacilor pentru bunurile materiale produse de geto-daci și cumpărate de ei. Nicăieri în Europa, în țările ce au avut legături cu Roma în acea perioadă, nu se mai află o asemenea situație.

Este dovada dezvoltării extraordinare a geto-dacilor și în acest domeniu din timpul domniei acestui rege ².

Din nefericire, în culmea gloriei, Burebista va pieri în anul 44 î.d.Hr., și se pare în urma unei conjurații în care, probabil, nu este exclus să fi fost și interese străine. Dar opera sa de unificator, ca și permanenta sa grijă pentru independența, libertatea țării și pentru prosperitatea poporului său îl va așeza la loc de cinste printre marile personalități ale multimilenarei noastre istorii, rămînînd în conștiința poporului nostru ca un exponent strălucit al virtuților străbune ³.

Dovadă că în ciuda unor evenimente ce au frînat, după moartea lui, dezvoltarea istorică și culturală a marelui rege, culminînd cu moartea eroică a regelui Decebal și transformarea Daciei în provincie romană, amintirea gloriosului trecut și a civilizației create de strămoșii noștri, nu s-au stins niciodată din amintirea urmașilor. Dimpotrivă, au rămas amintiri scumpe și păstrate generații după generații ca bunuri permanente ale poporului român.

O dovedește, între altele, însuși folclorul nostru, mărturie în plus a continuității noastre pe vatra străbună și în care nu s-a uitat niciodată în legendele și colindele noastre, jertfa lui Decebal și a familiei sale, ca și a celui alt părinte al poporului român : «Bădica Traian» și a «Troienelor» sale, ridicate de-a lungul și de-a latul țării.

Păstrarea bunurilor materiale și spirituale ale trecutului în asprele evenimente istorice prin care a trecut poporul nostru, este cu atît mai de preț și dovedește neclintita noastră legătură cu trecutul.

Ea confirmă, ca pe o axiomă, adevărul continuității noastre pe pămîntul strămoșilor, ca și mîndria de a fi urmașii unor popoare ce au creat, încă din antichitate, strălucite civilizații.

*

2. Bucur Mîtreă, *Monedele și viața economică a geto-dacilor în timpul lui Burebista*, «Revista Muzeelor», nr. 6/1978.

3. Lucian Roșu, *Burebista*, «Revista Muzeelor», nr. 5/1978.

Nu este o afirmație de circumstanță atunci când se spune că drumeția noastră prin istorie, mai bine de două milenii, nu a fost deloc ușoară. Dimpotrivă, a trebuit să urce și să coboare zeci de Golgote ale suferinței. Generații după generații au plătit tribut greu suferințelor, au sîngerat din plin și au dat morți, sute, zeci de mii și sute de mii, dintre cei mai buni fii ai neamului, fără să renunțăm vreodată la legăturile noastre cu trecutul, cu vatra străbună. Generație de generație, femeile noastre au cinstit cu luminări aprinse, sărbătoare de sărbătoare, cenușa strămoșilor din această vatră străbună, risipită în toate colțurile țării.

Păstrarea acestor tradiții de civilizație și dor de libertate, repet, nu a fost deloc ușoară, dar în ciuda greutăților nu am renunțat niciodată la ele. Mai mult, ne-au întărit și ne-au dat sentimentul identității noastre, a celor prezenți cu cei care au fost și cu cei ce vor veni după noi, purtînd astfel nestinsă făclia unui popor ce s-a dorit și se dorește și azi și miine trăitor pe pămîntul strămoșilor, contemporani cu acele popoare care își ridicau piramidele sau grădinile suspendate ale Semiramidei.

Toate aceste bunuri de preț, libertatea, graiul propriu și puterea creatoare de civilizație au fost însă greu plătite cu suferință începînd cu Burebista și pînă în zilele fierbintelui august 1944.

Fresca în care s-au înscris aceste suferinți a fost mare. Începînd cu amintitul rege Burebista, căzut victimă dușmanilor unității politice și spirituale a geto-dacilor și fresca suferințelor neamului nostru a continuat de-a lungul secolelor cu noi și noi jertfe, ca într-o tragedie antică, încă nescrisă în toată marea și durerea ei.

Va cădea și Decebal în lupta sa pentru libertate și independență față de Roma, iar lui îi vor urma alți și alți eroi neștiuți, chiar după nașterea poporului român, a cărui tinerețe nu a fost deloc ușoară. Poporul nostru a trebuit să facă față sute de ani puhoiului de popoare migratoare, ce au trecut ca un vîfor peste vatra noastră închegată.

Nu se liniștise încă vîforul popoarelor migratoare și primele voievodate românești, a trebuit să facă și ele față altor pericole: Gelu, Glad, Menumorut, Ioan și Farcaș, au plătit cu viața lupta lor de apărare a libertății și vetrei strămoșești.

În ciuda înfrîngerilor, poporul a rămas pe loc, plîngînd pe mormintele celor căzuți dar păstrînd vie amintirea jertfei lor. Sub cenușa prăbușitelor voievodate, a ars permanent jarul nădejilor.

Și peste vreme au ieșit la iveală Țara Românească, Moldova și Transilvania, surori bune din același sînge și plămădă, ce aveau să lupte din nou sute de ani și să apere cu aceeași tărie libertatea națională, în ciuda altor jertfe ce s-au înscris pe fresca de suferințe și Golgote a neamului.

Aici îi găsim pe strămoșii lui Basarab întemeietorul și urmașii lor: Mircea cel Bătrîn, Vladislav, Vlad Țepeș, Corvini Ardealului și pe zimbrii Moldovei: Bogdan și Dragoș, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Ion Vodă Viteazul. Apoi pe Mihai Viteazul, Radu Șerban, Constantin Brîncoveanu și Dimitrie Cantemir.

Alături de ei s-au înscris luptătorii de la Posada, de la Rovine, de la Podul Înalt, de la Rîșcani, de la Călugăreni, de la Șelimbăr etc., udînd cu sînge pămîntul străbun de la munte la mare, din deal și din cîmpie, binecuvîntîndu-l, sfîntîndu-l și din sîngele lor născîndu-se alți și alți luptători.

Sînt scrise cu litere de aur în istoria neamului numele lui Gheorghe Doja, cel cu țeastă arsă de fierul înroșit, Ioan Vodă Viteazul, cel sfîșiat de cămilele turcești,

Mihai Viteazul cel omorît pe Cîmpia Turzii; de asemenea sînt cunoscute adevărate tragedii, ca cea a Doamnei Ecaterina Movilă, batjocorită de turci și al cărei strigăt de durere îl auzim și azi: «Boieri pingăritu-m-au păgînii»; sau cea a lui Constantin Brîncoveanu și a familiei sale, a voievodului Grigore Ghica, ucis pe tronul domnesc din Iași, pentru că apăra integritatea pămîntului străbun, ca și ale atîtor alți domnitori fără morminte.

Se înscriu apoi, în fresca tragică a istoriei noastre treimea suferinței românești: Horia, Cloșca și Crișan, jertfa lui Tudor Vladimirescu, jertfele lui Bălcescu și Avram Iancu și ale generației de la 1848. Apoi jertfele unirii din 1859, ale independenței din 1877, ale Memorandumului din 1892 și ale celor peste 800.000 eroi din 1916—1918, care au împlinit visul de veacuri al neamului, unirea cea mare.

Și lor aveau să li se adauge alți dintre cei mai buni fii ai neamului, în zilele fierbinți de statornicire a unei noi societăți românești bazată pe dreptate socială și pe neclintită apărare a libertății, suveranității și demnității naționale, ce au urmat după 1944.

Aceasta este fresca neamului, o frescă plină de istorie multimilenară, tragică dar eroică, o frescă în care s-au înscris în veșnică pomenire străbunii noștri, ostași și domnitori, călugări și vlădici, preoți și țărani, bărbați, femei și copii, muncitori și intelectuali etc., plătind tribut greu suferințelor, dar în slujba idealurilor de libertate și nestinsă voință de a fi fiii acestui neam și de a rămîne permanent pe vatra străbună.

Cu îndreptățită mindrie privim noi astăzi, au privit înaintașii noștri și vor privi urmașii și urmașii urmașilor noștri, această frescă națională, deoarece ea este ca o carte deschisă a eroiceii noastre istorii naționale. O istorie scrisă cu foc și sînge, cu dureri și lacrimi, o istorie a unui popor cu neînfrîntă dorință la viață liberă și independentă pe vatra străbună.

Să fim mindri că în ciuda greutăților și jertfelor făcute în tot acest răstimp de peste două milenii, am fost în stare să le facem față cu tărie și încredere în viitor.

Conștiința identității de neam, de limbă și de cultură ca și dorul de libertate, au fost astfel pîrghiile care au ajutat pe strămoșii noștri să înfrunte vitregiile aspre ale istoriei noastre.

Sîntem mindri că printre cei ce-au luptat de-a lungul celor două milenii de istorie se înscriu alături de întreg poporul român și reprezentanți ai clerului, care au plătit, la rîndul lor, cu jertfe, dorințele noastre naționale.

Este lung numărul lor, de la Deceneu al lui Burebista și Zalmoxe al lui Decebal și pînă la neștiuții preoți, călugări și ierarhi încă din vremurile îndepărtate ale poporului român.

Sîntem mindri văzînd în fresca de eroism a neamului și pe popa Stoica din Fărcaș, pe Iorest și Sarai, mucenici ai Ardealului în lupta pentru unitatea spirituală a neamului, pe Antim Ivireanul, jertfă și el a luptei de eliberare națională, pe Popa Șapcă din Celei, ca și pe acei preoți care s-au ridicat alături de popor, au suferit și au sîngerat în răscoalele de la 1821, 1848, 1907, ca și în ceasurile de împlinire națională din 1859, 1877 și 1916—1918.

Recunoștință dar lor, acestor eroi știuți și neștiuți ai frescei naționale de împlinire prin suferință. Recunoștință tuturor începînd cu Burebista și tuturor urmașilor

lui pînă în zilele noastre. Toți aceștia prin luptă și jertfă, ne-au păstrat graiul și libertatea ca bunurile cele mai de preț.

Alături de întreg poporul român, și clerul românesc, credincios pămîntului străbun, aduce lîngă cununile de lauri, la sărbătoarea aceasta și cununa sa de recunoștință strămoșilor și odată cu ea angajamentul și dorința lui vie de a sluji mai departe, ca și în trecut, interesele poporului român, mai ales în aceste zile luminoase și pline de avînt în toate domeniile de activitate, *uniți permanent în «cugete și în simțiri»*.

«În unirea aceasta, — ne spune conducătorul țării noastre, Dl. Președinte Nicolae Ceaușescu —, în dorul nostru conștient și permanent de a păstra ceea ce ne-au dăruit strămoșii, constă suprema cinstire adusă generațiilor de înaintași, care ne-au dăruit ceea ce avem azi ca bunuri de cel mai mare preț. Este totodată o datorie de mare răspundere morală pe care o avem, de a lăsa urmașilor noștri această moștenire, o Românie puternică, liberă, independentă și demnă de virtuțile străbune».

Trebuie să fim credincioși acestui crez, deoarece, așa cum spunea marele revoluționar și om politic Nicolae Bălcescu, «nu poate exista libertatea și fericirea noastră dacă noi românii nu vom fi uniți cu toții în același corp, în aceeași voință, în același popor».

Destul am plătit în trecut și pînă aproape de zilele noastre tribut greu suferințelor, încît nu cred să mai existe un alt popor care să fi plătit atît de scump ca noi prețul libertății și al existenței sale. A curs un adevărat fluviu de sînge din rănile țării și nu trebuie să se mai repete acest lucru niciodată.

Iată de ce vedem în — sărbătoarea celor 2050 ani — Burebista, un simbol al trecutului nostru dar și o îndatorire de prezent și anume aceea de a fi strîns uniți alături și voința neamului să fie una.

Preot ION SPIRU

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

CONFERINȚELE DE ORIENTARE ALE CLERULUI

Potrivit dispozițiilor Cancelariei Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în anul 1980 s-au ținut patru conferințe de orientare și două conferințe administrative cu clerul din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Organizate de către Sectorul Cultural s-au ținut la datele fixate la toate protoriile eparhiei și au fost prezidate de către delegații Centrului eparhial — consilieri patriarhali și mitropolitanii, profesori de la Institutul teologic de grad Universitar din București etc.

Au început prin săvârșirea unui Tedeum de mulțumire oficiat de unii din clericii prezenți și s-au continuat cu ședința propriu-zisă a conferinței.

Cu aceste prilejuri au fost prezentate referatele cu temele fixate de către Sfântul Sinod pentru întreaga Patriarhie Română. Subiectele au fost studiate de către toți preoții după schițele de plan și bibliografiile recomandate anticipat, iar cele susținute au fost verificate mai înainte de către comisiile de lectură de la fiecare unitate.

Din toate referatele și completările cu participările la discuții s-a desprins seriozitatea deosebită a tratării subiectelor, competența și conștiinciozitatea tuturor față de problemele majore izvorite din principiile culturale și religioase ale Bisericii, precum și din elementele social-politice ale vremurilor pe care le trăiește secolul nostru.

S-a desprins ideea încadrării preoțimii noastre în climatul social al patriei și al cerințelor actuale ale omenirii, subliniindu-se, în mod deosebit, menirea cea mai înaltă a preoțimii ortodoxe de «slujire a omului».

S-a observat, de asemenea, spiritul cetățenesc al fiecărui participant și dragostea pentru biserică și pentru popor, precum și ritmul creator al tuturor fiilor patriei pentru pace și progres.

Astfel, *prima Conferință de orientare* s-a ținut în luna martie având ca temă: «*Slujitorul bisericesc, preot și cetățean contemporan*».

Prin referatele susținute și discuțiile purtate s-a subliniat faptul că preotul ortodox, pe lângă misiunea sa de sacerdot, atât în trecut, cât și în prezent, a fost un element de cultură al poporului și bun cetățean al patriei sale. Conștient fiind că, bazat pe principiile evanghelice și pe tradiția poporului nostru, el a fost și este alături de

poporul pe care îl servește și face din slujirea lui Dumnezeu și slujirea omului misiunea cea mai înaltă a chemării sale.

Luînd ca model pe Iisus Hristos Mîntuitorul și pe sfinții bisericii, ca și pe eroii neamului, slujitorul lui Dumnezeu a strălucit cu viața și activitatea sa în mijlocul societății în care a trăit.

Cea de a doua Conferință de orientare s-a ținut în luna mai și a avut de dezbatut unul din subiectele asupra căruia s-a oprit întreg poporul nostru, prin istorie, presă, artă și cultură și anume: *«Aniversarea a 2050 ani de la întemeierea statului independent dac, sub conducerea lui Burebista»*.

Aceasta a constituit un nou prilej pentru clerul Bisericii noastre ca să revadă frământata istorie a strămoșilor noștri daci, popor vrednic și apreciat în istoria acelor vremi.

Eveniment de mare însemnătate în istoria poporului nostru, care a evidențiat gradul de dezvoltare la care ajunsese războiului dacic, s-a arătat că strămoșii noștri au fost printre primele popoare din Europa și din lume care se organizase într-un stat.

Sub razele luminoase ale istoriei poporului nostru, preoții noștri au înțeles că temeiurile spiritualității românești s-au plămădit în marginile vieții geto-dace și s-au păstrat ca izvoritoare de puteri sufletești, de idei forțe, adică dragoste de glie, cultul omului și nemurirea lui prin fapta bună. Astfel, a rămas în conștiința tuturor afirmația Părintelui Istoriei — Herodot care zicea: «Geții sînt cei mai viteji și mai dreپți dintre Traci».

Cea de a treia Conferință de orientare, s-a ținut în luna septembrie și a avut ca temă de studiu: *«Aportul României la crearea climatului de destindere, securitate, pace și colaborare pe continentul european»*.

Din referatele prezentate a izvorit adevărul că poporul nostru a respectat totdeauna dreptul popoarelor de a-și făuri viața liberă și, în același timp și-a croit drumul său propriu în istorie, căutînd să aibă o viață proprie între hotarele sale și să colaboreze, în toate domeniile cu toate popoarele, indiferent de orînduirea lor socială.

S-a subliniat, de asemenea aportul României la definirea și instaurarea noii ordini economice și politice internaționale, așa cum reiese din concepția președintelui Nicolae Ceaușescu.

Cea de a IV-a Conferință de orientare a fost în luna noiembrie 1980 și a avut de dezbatut următoarea temă: *«Principiile obiective ale planului de dezvoltare economico-socială a țării noastre între anii 1981—1985»*.

Tema conține o problemă de actualitate, pentru faptul că în anul acesta se încheie cincinalul 1976—1980, cu frumoase realizări și se începe un nou cincinal.

Pentru o ilustrare mai clară a acestor realizări s-a apelat la argumentul cifrelor, arătîndu-se, de pildă, că retribuția medie, azi este de 5 ori mai mare ca în anul 1948, că volumul mărfurilor, pe locuitor, a crescut de aproape 10 ori, al cheltuielilor social-culturale pe o familie au depășit 10.000 lei anual, iar învățămîntul și grija sănătății sînt acordate gratuit de către stat.

De peste trei decenii și jumătate în conștiința Patriei și a poporului nostru stă scris, că idealurile cele mai înalte sînt: pacea, înțelegerea între oameni, construcția pașnică și colaborarea cu toate popoarele, indiferent de rasă, limbă, credință religioasă sau orînduire socială.

Cei 15 ani au adăugat la gloria trecutului împliniri fără seamăn, spre bunăstarea poporului și viitorul luminos al Patriei. Viitorul acesta, așezat pe temelia marilor izbînzii de pînă acum, se desprinde din directivele planului cincinal 1981—1985 și prognozele ce merg pînă la cel de al zecelea deceniu al veacului nostru.

În noul cincinal, care va începe se va continua, pe o treaptă superioară, creșterea economiei naționale, afirmarea, cu putere, a revoluției tehnico-științifice, în toate domeniile, trecerea la o nouă calitate a întregii activități a economiei naționale. S-a arătat că industrializarea socialistă se va realiza într-un echilibru corespunzător între diferitele ramuri și sectoare de activitate, într-o concepție modernă, corelată cu cerințele revoluției tehnice și științifice contemporane, cu nevoile naționale și la un nivel calitativ superior.

Iar dacă este vorba de agricultură — de piinea noastră cea de toate zilele — hărnicia milenară a poporului nostru, înfrățită cu forța mașinilor, cu îngrășămintele chimice, cu miile de artere de irigație, vor cunoaște în noul cincinal noi și importante succese.

Redescoperind în vremea noastră vocația slujirii, — Biserica slujitoare s-a încadrat în răspunderea de «slujire a omului» și, prin exemplul preoțimii și al slujitorilor ei, a îndemnat pe toți să se încadreze în nevoile muncii pentru realizarea marilor idealuri ale poporului și ale întregii omeniri: pacea, înțelegerea și cooperarea în toate domeniile.

Cele două conferințe administrative ținute în lunile aprilie și octombrie, au avut, de asemenea de dezvoltat următoarele teme :

Pentru luna aprilie : *«Grija permanentă a Bisericii Ortodoxe Române pentru păstrarea și ocrotirea Patrimoniului cultural național»*.

Cu acest prilej, preoțimea din cuprinsul eparhiei noastre, conștientă fiind de importanța națională și patriotică a tezaurului scump al trecutului istoric al neamului nostru și, ținînd seama de volumul de vestigii ale culturii poporului nostru care fac parte din patrimoniul bisericii, a dezvoltat această temă și a improspătat în mințea fiecăruia îndatorirea cetățenească și patriotică, de a păstra și a conserva în cele mai bune condițiuni, comorile de cultură primite de la înaintași pe care urmează a le lăsa urmașilor. Legea 63/974, prin care Statul nostru, dînd cea mai înaltă atenție acestei probleme, a fost dezbătută și cu acest prilej, cu alese concluzii pentru păstrarea fericită a acestor bunuri.

Cea de a II-a conferință de orientare, a avut ca temă de dezvoltat : *«Rolul credincioșilor mireni în viața Bisericii Ortodoxe Române»*. Au participat și cîntăreții bisericesti.

S-a arătat, în lumina principiilor evanghelice, a tradiției și a legiurilor bisericii, atît pentru trecut cît și pentru prezent, că Biserica este formată din clerici și mireni. Nici numai din clerici și nici numai din mireni. S-a subliniat simbioza aceasta, care constituie Biserica în sine în comunitatea creștină. S-a arătat participarea mirenilor și răspunderea lor în lucrarea de mîntuire pe care Biserica o depune în mijlocul credincioșilor. S-a căutat să fie eliminate exagerările acolo unde există și să se acorde dreptul milenar al credincioșilor mireni în Biserica lui Hristos. În același timp, în lumina legiurilor bisericesti din patria noastră s-a arătat că fiecare credincios se bucură de anumite drepturi, dar, în același timp, are și unele îndatoriri față de instituția creștină din care face parte.

A fost o temă deosebit de interesantă și orientativă pentru mulți dintre participanți.

Astfel conferințele avute cu preoțimea din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor ținute în anul 1980 au dat cele mai bune rezultate, constituind momente de revizuire a conștiinței preoțești și cetățenești, un semn al participării ei la viața actuală și la programul pe care întregul nostru popor îl desfășoară pentru pace, progres și pentru o viață mai bună.

Pr. DAVID POPESCU

LUCRĂRILE ADUNĂRII EPARHIALE DIN ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

Adunarea Eparhială a Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor s-a întrunit în ziua de 7 decembrie 1980, în sala de ședințe a Palatului Patriarhal din București, sub președinția Prea Fericitului Părinte Iustin, Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

La orele 9 dimineața, în prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin și a membrilor Adunării Eparhiale, s-a oficiat un Te-Deum de către Prea Sfințitul Episcop Roman Ialomițeanul, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, însoțit de un sobor de preoți.

Răspunsurile au fost date de membrii clerici ai Adunării.

La orele 9,30 membrii Adunării Eparhiale își iau locurile în sala de ședințe.

Au luat parte la ședință :

Prea Sfințitul Episcop Roman Ialomițeanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor și în a doua parte a ședinței a participat și Prea Sfințitul Episcop Vasile Tîrgovișteanul, vicar patriarhal, ca invitat.

Potrivit art. 106, alineatul ultim din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române au mai participat la ședință PP. CC. Preoți : Octavian Popescu — vicar, Ilie Georgescu, Mihai Marinescu, Ion Neamu, Vasile Bria, Nicolae Turcu și Dinu Provian, consilieri administrativi ai Centrului Eparhial.

Ca invitați au participat : preot Anton Poșircă, Secretar eparhial, preot Vasile Diaconescu, Inspector eparhial, dl. Iliuș Costică, contabil șef și alții.

Înainte de începerea ședinței Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin propune să se țină un moment de reculegere pentru fostul membru al Adunării Eparhiale, profesor Toma Rădulescu, care a făcut parte din Secretariatul Adunării și care a decedat în vara anului 1980.

După aceasta Prea Fericirea Sa propune să se desemneze din sinul Adunării un nou membru, care să îndeplinească rolul de secretar, în locul celui dispărut. Adunarea Eparhială a ales ca secretar pe dl. Prof. Emilian Popescu.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, Președintele Adunării Eparhiale, a deschis ședința, după care s-a constituit secretariatul ședinței format din :

— P. C. Pr. Octavian Popescu ca Secretar General

— Dl. Prof. Constantin Pavel — Secretar

— Dl. Prof. Emilian Popescu — Secretar

P. C. pr. vicar Octavian Popescu, Secretarul General, face apelul: din totalul de 29 membri ai Adunării sînt prezenți 25 membri, iar 4 absenți motivați.

Constatînd numărul celor prezenți, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin declară constituită Adunarea Eparhială în ședința de astăzi, avînd numărul legal de membri și apoi se adresează Adunării cu un frumos cuvînt, în care face un succint bilanț al activității Arhiepiscopiei Bucureștilor în anul 1980.

În continuare, Prea Fericirea Sa a făcut o amplă analiză a fiecărui sector de activitate în parte, evidențiînd strădaniile și munca depusă pentru bunul mers al treburilor Arhiepiscopiei Bucureștilor, sub aspect administrativ, economic și cultural-social. În final, Prea Fericirea Sa a spus:

«Încheind aci succinta relatare a activității Arhiepiscopiei Bucureștilor, nu putem să nu amintim că în anul care s-a scurs am petrecut cîteva evenimente cu caracter social, care au avut deosebit răsunset în sufletele noastre și la care am participat din toată inima. Menționăm: Congresul al II-lea al Frontului Democrației și Unității Socialiste din luna ianuarie, alegerile pentru Marea Adunare Națională din luna martie, sărbătorirea a 35 ani de la victoria împotriva forțelor naziste, 2050 ani de la întemeierea Statului dac centralizat și independent al lui Burebista, și împlinirea a 15 ani de cînd Statul nostru are în fruntea treburilor și răspunderilor pentru mai binele tuturor, pe cel mai iubit și vrednic fiu al poporului, Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu, căruia și cu această ocazie îi facem cele mai bune urări de viață îndelungată și realizări cît mai bogate în strădania ce o depune, neobosit, pentru ridicarea materială și spirituală a poporului nostru și pentru prestigiul cît mai înalt al Patriei noastre peste hotare».

După cuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh, s-au repartizat lucrările pe comisii, indicîndu-se fiecărei comisii sala în care urmează să-și desfășoare lucrările.

Ședința s-a suspendat pe timp de o oră, iar comisiile statutare au trecut la examinarea rapoartelor comisiilor care au fost prezentate Adunării Eparhiale.

*

La orele 11,30 se reintră în ședință.

I. — *Raportul Comisiei Bisericești* a fost prezentat de dl. prof. dr. Dumitru Timus, în calitate de raportor al acestei comisii.

Din raportul acestei comisii s-a constatat că întreaga activitate bisericească ce s-a desfășurat în cadrul Arhiepiscopiei Bucureștilor, în anul 1980, s-a călăuzit după normele generale statornicite de legiuirile bisericești și ale Statului, a îndrumărilor permanente ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, a hotărîrilor Adunării Eparhiale luate în sesiunea din 2 decembrie 1979, conform liniilor călăuzitoare date de Sfîntul Sinod și de Adunarea Națională Bisericească.

Raportul a prezentat situația unităților bisericești și a posturilor înscrise în schema de funcțiuni și retribuții la 1 nov. 1980, Secretariatul Eparhial, Protopopiate și parohii. La acest capitol s-au precizat cu amănunte, date statistice și din toate reiese procesul de activitate al tuturor unităților cultice și administrativ-bisericești, avînd ca factor activ în ultimă analiză activitatea preoților.

De asemenea, în raport s-au prezentat obiectivele pe anul 1981, privind preocuparea îmbunătățirii administrației bisericești din Eparhie, dintre care amintim:

— Publicarea la timp a posturilor vacante de preoți, pentru a da posibilitatea ocupării, cu precădere, de către tinerii absolvenți ai Seminarului teologic și a tinerilor licențiați în teologie.

— Ținerea a patru conferințe de instructaj cu P. C. Protoierei la Centrul Eparhial, pentru îndrumări privind conduita preoților, bunăstarea sfințelor lăcașuri, casele parohiale, curțile și cimitirele, antrenarea cu mai mult spor în activitatea misionară în parohii prin folosirea de noi și eficiente metode pastorale și misionare.

— Suplinirea în continuare a parohiilor vacante cu preoți activi, de la parohiile vecine, sau de la parohiile cu mai mulți preoți în funcțiune din același protopopiat, la propunerea P. C. Protoierei, pînă la ocuparea posturilor vacante.

— Studiarea în continuare a posibilității afilierii unor parohii care nu au numărul statutar prevăzut de credincioși, la parohiile vecine, cu respectarea formelor prevăzute de Statutul Bisericii Ortodoxe Române, ținîndu-se seamă și de dorința credincioșilor unităților respective etc.

II. *Raportul Comisiei Culturale* este prezentat de către P. C. Pr. Prof. Ene Braniște.

La Comisia Culturală a fost înaintat, spre cercetare, raportul de activitate pe anul 1980 a Sectorului Administrativ Bisericesc II, cu atribuțiuni privind laturile : pastoral-misionară a preoților, precum și cea de patrimoniu.

După analiza raportului, Comisia a constatat că Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a acordat muncii acestui sector o deosebită atenție, îndrumînd și supraveghînd direct aplicarea hotărîrilor luate de Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în vederea impulsionalității activității pastoral-misionare a preoților, precum și a măsurilor stabilite de organele de stat pentru conservarea bunurilor mobile din patrimoniul cultural național, care aparțin parohiilor din cuprinsul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

Ducerea la îndeplinire a înaltelor dispoziții ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin și a hotărîrilor sinodale, s-a făcut prin competența îndrumare a Prea Sfințitului Episcop Roman Ialomițeanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor și a P. C. Pr. Octavian Popescu, vicar administrativ.

Partea I a raportului se referă la activitatea Sectorului Administrativ Bisericesc II pentru aplicarea măsurilor stabilite în vederea impulsionalității activității pastoral-misionare a slujitorilor Sfințelor Altare.

Partea a II-a privește activitatea aceleiași sector în legătură cu lucrările de patrimoniu.

În încheiere, raportul general a prezentat obiectivele propuse pentru viitorul an, privind activitatea pastoral-misionară și activitatea de patrimoniu, dintre care amintim :

— Aplicarea, în cadrul Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor, a măsurilor unitare fixate de Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin și de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în legătură cu îmbunătățirea activității pastoral-misionare a preoților.

— Continuarea vizitelor P. S. Episcop Roman Ialomițeanul la parohii, potrivit hotărîrilor Sf. Sinod, cu părinteasca îndrumare și orientare a preoților în toate laturile misiunii lor.

— Organizarea unor cursuri speciale cu preoții misionari și cu cei din parohiile care au nevoie de asistență misionară.

— Întărirea rolului organelor parohiale precum și a colaborării acestora în lucrarea pastoral-misionară din parohii.

— Schimb de experiență între preoții misionari din cadrul județelor care fac parte din Sf. Arhiepiscopie a Bucureștilor, în vederea uniformizării acțiunilor de apărare a învățăturii ortodoxe.

— Verificarea rapoartelor lunare de lucru înaintate Centrului Eparhial de preoții misionari protopopești, în vederea luării unor măsuri de rigoare etc.

III. *Raportul Comisiei Cultural-Sociale* este prezentat de către dl. prof. Nicolae Chițescu, în calitate de raportor al Comisiei.

În capitolul introductiv au fost menționate momentele de seamă ale anului 1980. Astfel, ziua de 5 martie a constituit un popas sărbătoresc, prilejuit de aniversarea zilei de naștere a Întiistătătorului Bisericii noastre, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin. Sărbătorit de Sfântul Sinod și întreaga suflare ortodoxă din țara noastră, Prea Fericirea Sa se înscrie, în cununa Întiistătătorilor Bisericii Ortodoxe Române, ca un distins cărturar și exeget al Sfintei Scripturi.

Din șirul acțiunilor bogate desfășurate în anul 1980 s-a amintit de vizita oficială a Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, în fruntea unei delegații a Sfântului Sinod, în Uniunea Sovietică, la invitația Sanctității Sale Pimen, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia.

Anul a fost marcat și de câteva momente importante pentru viața poporului român, dintre care s-au amintit :

— Al doilea Congres al Frontului Democrației și Unității Socialiste, organism național la activitatea căruia participă și Biserica Ortodoxă Română.

— 9 Martie 1980 — alegerile pentru deputați în Marea Adunare Națională, cu care ocazie a fost reales ca deputat Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin.

— Al XV-lea Congres Internațional de Științe Istorice, desfășurat la București în luna august 1980 și la care a fost prezentă și Biserica Ortodoxă Română prin Comisia de Istorie Bisericească. Lucrările pe grupe ale acestei Comisii s-au desfășurat sub patronajul Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin și având în frunte pe I. P. S. Mitropolit Nestor al Olteniei, în sălile Institutului teologic din București.

În continuare, raportul prezintă activitatea Sectorului Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor în cursul anului 1980, înfățișând munca desfășurată în acest domeniu.

Partea I prezintă activități culturale, în care începe cu Școlile teologice: Seminarul teologic din București și Institutul teologic din București. Se arată cu amănunte numărul elevilor și studenților, procesul de învățămînt, cazare, educație, precum și sprijinul acordat acestor școli de către Sfânta Arhiepiscopie și de sollicitudinea arătată de Departamentul Cultelor.

În continuare, s-au analizat conferințele de orientare-organizare, temele, desfășurarea lor, precum și atingerea scopului propus în asemenea conferințe. S-a trecut apoi, la activitatea Coralei Sfintei Patriarhii și Corala Preoților din Capitală. S-a analizat activitatea publicațiilor bisericești, editarea și distribuirea calendarului bisericesc și activitatea Bibliotecii Centrale din Palatul Patriarhal.

Tot în sarcina Sectorului Cultural este și problema lucrărilor de pictură bisericească. Se arată în raport amănunțit preocuparea Sectorului în aducerea la îndeplinire a formalităților pentru lucrările de pictură bisericească.

În plus, se arată activitatea privind colecțiile de artă bisericească, cum s-au organizat cursuri pentru muzeografi, ghizi și gestionari custode sală, pentru perfecționarea lor permanentă la locul de muncă.

Partea a II-a a raportului prezintă activitățile obștești, ca : participarea preoțimii în acțiunea pentru apărarea păcii sau colaborarea loială a slujitorilor Bisericii Orto-

doxe Române din Arhiepiscopia Bucureștilor cu autoritățile locale de Stat ; participarea preoțimii noastre la diferite acțiuni locale de interes obștesc. Se arată strădania preoțimii pentru stringerea F.C.M. Se menționează organizarea Cursurilor de îndrumare misionară și socială în seria 66 (18 aug.—12 sept. 1980).

Se arată apoi că la îndemnul Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin în octombrie 1980, studenții de la Institutul teologic din București, în frunte cu profesorii și asistenții lor, au ajutat la stringerea recoltelor de toamnă.

De asemenea, se arată amănunțit activitatea privind asistența socială care este bine organizată și eficace în Arhiepiscopia Bucureștilor.

Între obiectivele pe care Sectorul Cultural-Social le propune spre realizare pe 1981, se menționează :

— Îmbogățirea conținutului revistei eparhiale «Glasul Bisericii», prin creșterea valorică a materialului de orientare pastoral-misionară a clerului și tinerilor teologi.

— Editarea unui «Îndrumător Pastoral» cu un bogat material practic, pentru îndrumarea personalului bisericesc în activitatea sa.

— Întocmirea și imprimarea unei «Cărți de rugăciuni», foarte mult solicitată de clerul și credincioșii noștri.

Pentru parohiile care solicită, se va pune în anul viitor la dispoziție material orientativ de îndrumare pastoral-misionară și de colportaj, pentru îndrumarea credincioșilor etc.

Expunând toate acestea, Comisia Cultural-Socială apreciază că activitatea cultural-socială pe anul 1980 s-a desfășurat potrivit planului de muncă aprobat în ședința Adunării Eparhiale din 5 dec. 1979, iar planul de lucru pe anul 1981 este judicios întocmit, așteptându-se realizarea lui.

IV. *Raportul Comisiei Economice* este prezentat de dl. Tudor Vasile, după cum urmează :

Sectorul Economic are următoarele unități :

I. Unități productive :

1. Atelierul de luminări ;
2. Gospodăriile anexe : Chițorani — Valea Călugărească, Cricov — Jercălăi, Popești—Leordeni și Gorgani—Argeș.

II. Serviciile Sectorului :

1. Serviciul Administrativ-Bunuri-Inventar ;
2. Serviciul Contabilității, Casieriei și Corpul de inspecție și control financiar.

S-a făcut o amplă analiză asupra activității tuturor unităților productive din cadrul sectorului economic I, trecându-se apoi la sectorul tehnic al cărui raport a fost prezentat de dl. ing. Constantin Pavelescu, în calitate de raportor.

S-a început cu atribuțiunile sectorului, prezentându-se activitatea curentă a sectorului privind documentațiile de reconstrucții, reparații, amenajări și instalații, la unitățile bisericesti din cuprinsul Eparhiei.

După această informare detaliată asupra activității Sectorului Tehnic pe anul 1980, comisia propune Onoratei Adunări Eparhiale, printre altele :

- Să ia act de activitatea realizată de Serviciile Sectorului Tehnic în anul 1980.
- Să ia act — cu aprecieri — de realizările parohiilor privind activitatea de reparare, consolidarea și restaurarea bisericilor.

— Sectorul Tehnic să sprijine, în continuare, parohiile în acțiunea de remediere a avariilor produse de cutremurul din anul 1977; vor fi convocați P. C. Protoierei și se va întocmi un plan de lucru în așa fel ca în anul 1981 să se termine lucrările de consolidarea bisericilor avariate de cutremur. Sectorul Tehnic va întocmi documentații, va acorda asistența tehnică, vor fi acordate dotații și va aproviziona cu materiale parohiile care au nevoie de sprijin etc.

După ascultarea și analizarea rapoartelor, Comisia bisericească a Adunării Eparhiale a subliniat faptul că buna rezolvare a lucrărilor sectoarelor de activitate ale Arhiepiscopiei Bucureștilor pe anul 1980, s-a datorat îndrumărilor înțelepte și permanente ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, precum și rivnei și sfaturilor Prea Sfințitului Episcop Roman Ialomițeanul și P. C. Pr vicar Octavian Popescu.

De asemenea, activitatea acestor sectoare s-a bucurat continuu de sollicitudinea arătată de Conducerea Departamentului Cultelor.

Pe temeiul acestor constatări pozitive, Comisia Bisericească a propus Adunării Eparhiale :

— Aprobarea rapoartelor generale prezentate de Consiliul Eparhial pentru activitatea depusă în toate sectoarele de activitate ale Arhiepiscopiei Bucureștilor pe anul 1980 și a obiectivelor propuse pentru anul 1981.

— Să se aducă mulțumiri, pline de recunoștință, Prea Fericitului Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, pentru grija ce o poartă Arhiepiscopiei Bucureștilor, și pentru munca neobosită adusă cu jertfelnicie pentru rezolvarea lucrărilor Arhiepiscopiei Bucureștilor.

— Să se aducă alese și respectuoase mulțumiri Conducerii Departamentului Cultelor pentru tot sprijinul acordat Arhiepiscopiei Bucureștilor, în conformitate cu prevederile legale.

— Să se aducă mulțumiri Prea Sfințitului Episcop Roman Ialomițeanul, vicarul Arhiepiscopiei și P. C. Părinte vicar Octavian Popescu, pentru rezolvarea lucrărilor sectoarelor de activitate ale Arhiepiscopiei Bucureștilor.

— Să se aducă mulțumiri Prea Sfințitului Episcop Vasile Tîrgovișteanul, vicar patriarhal, pentru vizitele făcute la unele parohii din Eparhie, cu care ocazie a oficiat și hirotonit diaconi și preoți, în baza delegației Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin.

Pe marginea rapoartelor prezentate au luat cuvîntul :

DI. Prof. I. L. Georgescu, care a solicitat precizări cu privire la pictura bisericească, cerînd să se stabilească o erminie precisă după care să se conducă pictorii bisericești din Patriarhia Română.

La această solicitare a răspuns Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, spunînd : «În protestantism picturile sînt excluse. Pictura are valoarea ei. Nu numai pentru educarea credincioșilor are valoare pictura. La noi icoanele sînt mijloc de închinare deosebită. Icoanele joacă rol deosebit în spiritualitatea ortodoxă. În fața unei icoane îngenunchem nu numai pentru chip ci și pentru ceea ce reprezintă icoana. Este vorba de o spiritualitate de înaltă ținută bisericească. Rămînem noi la o fixitate în privința icoanelor ? Știm noi cum a fost chipul Mîntuitorului ? Creștinismul s-a născut în vremea iudaică. Pentru a fi feriți oamenii de idolatrie se evitau statuile și icoanele. Dacă creștinismul apărea în vremea romană, aveam chipul precis al Mîntuitorului ?

Pe parcurs, pictorii au luat unele detalii din evangheliile apocrife. După cum este tendința ca odată cu vremea să sporească și obiectele dintr-un tablou, tot așa cu vre-

mea s-au format anumite școli de pictură care cu timpul s-au diferențiat. Așa se face că sînt diferențiate și erminile despre care s-a amintit aici. Nu trebuie luat ca literă de evanghelie tot ce apare într-o carte. Deci nu se poate face ordine în privința picturii; nu se poate stabili o normă; așa trebuie să fie pictat sfîntul cutare. Dar este nevoie de așa ceva? Trebuie să fie lăsată libertatea pictorului. Altfel, picturile le făceau la stanță! Și așa ceva nu se poate».

DI. Prof. Iorgu Ivan, luînd cuvîntul, a făcut aprecieri pozitive asupra activității Arhiepiscopiei Bucureștilor, evidențiind grija permanentă a Prea Fericitului Părinte Patriarh pentru bunul mers al treburilor, concretizată prin :

— Organizarea școlilor de învățămînt, pentru a putea avea la vremea aceasta personal corespunzător nevoilor pe care biserica noastră le are.

— Selecționarea elementelor pregătite în parohiile unde se simte nevoia, pentru ca Biserica noastră să păstreze și sub acest aspect unitatea românească.

— Intensificarea activității preoților noștri care participă, cu toată rîvna, pentru împlinirea îndrumărilor date în Frontul Democrației și Unității Socialiste, cît și în lupta pentru pace, care vedem cît este de necesară pentru a fi susținută astăzi.

— Strădania depusă de Prea Fericitul Părinte Patriarh, în vederea realizării unui nou local pentru Institutul teologic, care să corespundă cerințelor actuale ale învățămîntului teologic din țara noastră etc.

În încheiere vorbitorul a spus :

«Prea Fericitul Părinte Patriarh are planuri mărețe și sîntem obligați să-i stăm în sprijin. Se cuvine respect mult tuturor celor ce-l secondează. Menționez rîvna și neoboseala Prea Sfințitului Roman, care mai mult de jumătate din duminicile de peste an a fost în Eparhie; i-a stat în sprijin și Prea Sfințitul Vasile Tîrgovișteanul, vicar patriarhal.

Realizările sînt mult mai frumoase decît au apărut în raport. Exprim sentimentele mele de deosebită bucurie că în toate rapoartele s-a menținut colaborarea strînsă și sollicitudinea arătată de Conducerea de Stat prin Departamentul Cultelor.

Cu aceasta sînt pentru aprobarea tuturor rapoartelor și a propunerilor pentru anul 1981».

A luat apoi cuvîntul *DI. Vasile Pirvu*, care își exprimă deosebita satisfacție pentru acțiunea întreprinsă pentru reparațiile și consolidările făcute la bisericile care au fost afectate de cutremur.

Pr. Nițșor Cazacu, luînd cuvîntul, arată că «luminările constituie baza economică a Bisericii noastre» cerînd ca să se găsească noi mijloace pentru asigurarea cantității de materie primă pentru luminări. Aceasta, deoarece credincioșii care vin la biserică trebuie să poată să-și aprindă luminări după nevoile lor.

În concluzie, P. C. Sa precizează : «cantitatea să nu lipsească, iar calitatea să corespundă».

În continuare, luînd cuvîntul, *DI. Prof. Nicolae Chițescu* a spus printre altele : «Ascultînd dările de seamă din rapoarte ne putem da seama că la conducerea Bisericii avem pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, care, cu atîta competență, conduce destinele Bisericii Ortodoxe Române. Ia parte la ședințele Consiliului Eparhial prezidînd aceste ședințe, conduce, dezbate, ia hotărîri în mijlocul nostru pe baza referatelor prezentate de consilieri și pe baza experienței și activității prompte a Prea Sfințitului Episcop Roman, ajutat de P. C. pr. vicar Octavian Popescu.

Hotărârile ce se iau și inițiativele pentru bunul mers al bisericii sînt foarte deosebite, actuale și eficiente, la care se cer anumite răspunsuri, deosebite de cele de pînă acum.

La resortul Cultural apare o problemă măreață: Institutul teologic! Cine putea lua o asemenea inițiativă? Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin.

Din referatul asupra activității Sectorului Cultural desprindem marea problemă a conservării Patrimoniului Cultural Național. Aici Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a venit cu o soluție grabnică și eficientă ca aceste urme ale muncii, artei stră-bune să nu se piardă. S-au inițiat și cursuri de ghizi. Ei știu să dea explicații și în limbi străine.

S-a arătat, de asemenea, multă generozitate în ceea ce privește dotațiile.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin are grijă și de om: casele de odihnă sînt confortabile: Techirghiol, Bușteni și Peștera Ialomicioarei etc.

Toate acestea ne fac să aprobăm din toată inima rapoartele prezentate și să felicităm pe toți cei care s-au ostenit să aducă la îndeplinire sarcinile trasate de Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin».

La sfîrșit, a luat cuvîntul Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, supunînd spre aprobare rapoartele prezentate. Adunarea Eparhială aprobă în unanimitate rapoartele prezentate. În continuare, Prea Fericirea Sa a răspuns tuturor celor ce au luat cuvîntul anterior, dînd lămuririle necesare.

În încheiere, Prea Fericirea Sa a spus: «terminînd lucrările acestei ședințe a Adunării Eparhiale pe anul 1980, vă exprim calde mulțumiri pentru participare și pentru aportul dvs. în această latură de activitate.

Ne găsim în preajma Sfintelor Sărbători ale Nașterii Domnului și Anului Nou; vă fac calde urări de sănătate, bucurii, familiilor și celor ce vă sînt dragi.

Exprim aceleași urări de bine Înaltei Conduceri de Stat, Domnului Nicolae Ceaușescu și Departamentului Cultelor.

Sănătate și urări de bine tuturor. Cred că sînt în asentimentul dv. să trimitem următoarele telegrame:

DOMNIEI SALE,

DOMNULUI NICOLAE CEAUȘESCU

PREȘEDINTELE REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Cu prilejul sesiunii de lucru a Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor, gîndul nostru și al tuturor membrilor acestei Adunări se îndreaptă cu adîncă prețuire spre Domnia Voastră, mult stimate Domnule Președinte, eminent conducător al destinelor poporului nostru spre un fericit viitor, exprimîndu-vă omagiul de înaltă stimă pentru nobila și fructuoasă activitate ce desfășurați în vederea propășirii Patriei noastre și asigurării păcii în lume.

Alături de întregul popor care este angajat într-un efort susținut în edificarea noii societăți mai drepte pe noi culmi de progres material și spiritual, clerul și credincioșii Arhiepiscopiei Bucureștilor, conștienți de îndatoririle ce le revin, vă asigură de întregul lor devotament și de hotărîrea lor statornică de a-și îndeplini îndatoririle lor patriotice, contribuind astfel prin muncă la înflorirea scumpei noastre Patrii, Republica Socialistă România, liberă, independentă și suverană.

•

DOMNIEI SALE,
 DOMNULUI ILIE VERDEȚ
 PRIM-MINISTRU AL GUVERNULUI
 REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Întrușiți în sesiunea de lucru, membrii Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor, Vă asigură, Domnule Prim-Ministru, de întreaga lor stimă și Vă încredințează că preoții și credincioșii pe care îi reprezintă, își îndeplinesc cu devotament și simț de răspundere îndatoririle ce le revin — împreună cu întregul popor — pentru fericirea și prosperitatea scumpei noastre Patrii, Republica Socialistă România.

*

DOMNIEI SALE,
 DOMNULUI ION ROȘIANU
 PREȘEDINTELE DEPARTAMENTULUI CULTELOR

Sesiunea de lucru a Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor ne oferă încă o dată plăcutul prilej de a Vă adresa, odată cu stîmna Noastră, un cuvînt de ađmncă mulțumire pentru activitatea fructuoasă pe care o desfășurați în rezolvarea tuturor problemelor Cultelor din țara noastră.

În același timp, vă rugăm să asigurați Conducerea de Stat că toți clericii și credincioșii noștri sînt conștienți de îndatoririle ce le revin, fiind în permanență gata să contribuie, fiecare la locul său de muncă, la desăvîrșirea procesului de ridicare a scumpei noastre Patrii.

*

Către

COMITETUL NAȚIONAL PENTRU APĂRAREA PĂCII
 DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Membrii Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor, întruniți în ședință anuală de lucru, vă încredințează și vă asigură că preoții și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române își vor aduce în continuare întregul lor aport în crearea unui climat de destindere, cooperare și pace în întreaga lume spre creșterea prestigiului Patriei noastre dragi.

ARHIEPISCOP ȘI MITROPOLIT,
 IUSTIN,

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

*

După citirea telegramelor, membrii participanți au aplaudat îndelung, în semn de aprobare. Cu aceasta, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a declarat ședința închisă.

Pr. ANTON POȘIRCĂ
 SECRETAR EPARHIAL

CURSURI SPECIALE CU PREOȚII MISIONARI BUCUREȘTI 20 – 24 OCT. 1980

Din inițiativa și sub directa îndrumare a Prea Fericitului Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, între 20 și 24 octombrie 1980 s-au desfășurat cursuri speciale cu cei 21 preoți misionari din Sf. Arhiepiscopie a Bucureștilor, în localul Seminarului teologic din București.

La deschidere au fost de față Prea Sfințitul Episcop Roman Ialomiteanul, vicarul Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor, P. C. Pr. Vasile Bria, consilier administrativ.

În cuvîntul inaugural, Prea Sfințitul Episcop Roman Ialomiteanul a dat o înaltă apreciere inițierii acestor cursuri arătînd importanța lor pentru cunoașterea climatului în care își desfășoară astăzi activitatea cultele religioase în țara noastră, a realităților religioase și sociale din parohiile celor 21 de protoierii ale Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

Cursurile au constat din prelegeri, urmate de seminarii în care cei 10 P. C. preoți și profesori de la Institutul teologic din București au expus temele fixate de Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin.

Dintre temele prezentate menționăm : Cele două căi de comunicare a Revelației dumnezeiești : Sf. Scriptură și Sf. Tradiție ; Biserica lăcaș de închinare și dobîndire a mîntuirii ; Rolul Sf. Taine în împărtășirea Sf. Har ; Rolul Sf. Liturghii în viața religioasă a credincioșilor ; Preacinstirea Sfintei Fecioare, cinstirea Sfinților, a Sfintei Cruci, a Sfințelor Icoane, a Sf. Moaște etc. ; Rolul Bisericii Ortodoxe Române în păstrarea și transmiterea credinței strămoșești (conștiința patriotică) ; Vechimea creștinismului la români, în lumina noilor cercetări ; Preotul în viața obștească : formarea conștiinței de enoriași a credincioșilor ; Raportul dintre Stat și Biserică ; Regimul cultelor din România ; Biserica Ortodoxă Română și pacea lumii ; Probleme privind credința ortodoxă și a altor culte.

Înainte de fiecare prelegere, P. C. Pr. consilier administrativ a arătat în ce constă importanța temei și a prezentat conferențiarul. La sfîrșitul ei a făcut interesante considerații scoțînd în relief partea practică ce s-a desprins din subiectul tratat.

În fiecare seară și dimineața PP. CC. Preoți cursanți au oficiat, în sobor, la Paraclisul Seminarului teologic, Vecernia și respectiv Sfînta Liturghie, în prezența Prea Sfințitului Episcop Roman Ialomiteanul și P. C. consilier Vasile Bria. La sfîntele slujbe preoții au susținut, în fața colegilor, cateheze sau omilii exegetice, pe marginea lor făcîndu-se precizări și recomandări de către Prea Sfințitul Părinte Episcop-vicar și PP. CC. preoți misionari.

În ultima zi a cursurilor, dimineața, în cadrul Sf. Liturghii, Prea Sfințitul Episcop Roman Ialomiteanul, a hirotonit în diacon și preot doi absolvenți teologi, în prezența elevilor seminariști și a altor credincioși.

În cadrul seminariilor și al discuțiilor purtate au fost împărtășite rezultate ale activității misionare, s-a enunțat necesitatea luării unor măsuri organizatorice și s-au prezentat sugestii de care s-a luat act.

PP. CC. Preoți misionari au adresat cuvînte de mulțumire Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, pentru grija ce o arată preoțimii ortodoxe, făcliera credinței

strămoșești și au rugat să se transmită Departamentului Cultelor asigurarea loialității și abnegației preoțimii ortodoxe române, care alături de dreptmăritorii ei creștini, luptă pentru ridicarea scumpei noastre Patrii pe noi trepte de progres și civilizație, pentru crearea unui climat de pace și înțelegere între oameni și popoare.

Pr. DUMITRU RĂDUNĂ
Preotul misionar al Protoierei II Capitală

„ISTORIE ÎN PIATRĂ” EXPOZIȚIA P. C. ARHIM. SIMEON TATU

În ziua de 24 noiembrie 1980, ora 18, s-a deschis la Galeriile de artă ale Centrului de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă al Municipiului București, din Piața Cosmonauților nr. 7, expoziția «Istorie în piatră» a P. Cuv. Arhim. Simeon Tatu, starețul minăstirii Plumbuita.

Au fost expuse lucrări de sculptură, în basorelief, ce redau la dimensiunea de 35/35 cm 132 portrete de domnitori și căpetenii revoluționare din istoria poporului român.

La vernisaj au participat personalități de seamă ale vieții științifice — istorici, critici de artă, oameni de cultură — și un numeros public, care au manifestat un deosebit interes față de lucrările expuse.

Deschizând șirul discuțiilor, dl. Alexandru Ianculescu, directorul Centrului de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă al municipiului București, a spus :

«Avem deosebită plăcere de a organiza și găzdui expoziția «Istorie în piatră», împlinind un act de cultură. Expoziția este, așa cum ați aflat, opera pasionatului cercetător, pictor și sculptor Simeon Tatu. Viața, destinul, convingerile pe care ni le-am format au făcut ca fiecare din noi să ocupe un anume loc în viața socială, în societate. Dincolo și mai presus de acestea este însă omul. Prin opera sa, Simeon Tatu, creatorul frizei continuității neamului românesc, pe acest pământ străbun, și-a înscris numele de om cu O mare. Îi adresez cele mai respectuoase omagii».

A luat apoi cuvântul profesorul univ. dr. Ștefan Ștefănescu, decanul facultății de filozofie-istorie, care a rostit următoarea alocuțiune :

«Onorată asistență, anul acesta, anul 1980, a fost un an al istoriei, un an al afirmării științei istorice românești. A avut loc în capitala țării noastre, pentru prima dată, un congres internațional de științe istorice, cel de al XV-lea Congres internațional de științe istorice, prilej de afirmare a școlii noastre istorice, prilej de largire a contactelor oamenilor de știință din România cu confracții lor de pe toate meridianele lumii. A fost cel mai larg congres din punct de vedere al reprezentării țărilor de pe întreg globul. În cadrul acestui congres, una dintre cele mai active comisii a fost comisia de istorie ecleziastică. Profesori de înaltă distincție, de foarte temeinică pregătire științifică ne-au reprezentat cu cinste la această întâlnire internațională și ecurile din presa științifică internațională sînt pline de prețuire la adresa comisiei de istorie ecleziastică românească, o filială a comisiei de istorie ecleziastică internațională.

Deschiderea acestei expoziții nu este întâmplătoare. Ea se încadrează în orizontul istoriografic al anului 1980, an când marcăm, zilele acestea, împlinirea a 650 de ani de la o mare victorie, care a însemnat și impunerea în geografia politică a Europei a primului stat independent Țara Românească, care a deschis calea libertății pentru celelalte provincii și a făcut ca în 1918 geografia să dea cea mai strălucită replică istoriei, realizându-se desăvârșirea statului național român.

Deschiderea acestei expoziții, în acest context, vine, o dată în plus, să sublinieze tradiția de continuitate care în evul mediu, știți foarte bine, continuitatea statală era dată de continuitatea dinastică.

Marcind astăzi în acest cadru, această galerie a domnitorilor români, marcăm de fapt continuitatea vieții de stat românești pe spirala evoluției istorice, flacăra aprinsă la Curtea de Argeș rămânând nestinsă din punct de vedere al afirmării statale românești, pînă în zilele noastre.

Desigur nu tot ceea ce vedeți este o redare fidelă a portretelor domnilor români, pentru mulți dintre ei nu s-au păstrat izvoare istorice. Autorul are marele merit de a încerca, pornind de la tradiția istorică, de la literatura istorică, să-și reproducă acele figuri pentru care nu s-au păstrat portretele contemporane evenimentelor și perioadelor în care ei și-au desfășurat viața, au trăit și au activat.

Oricum, ele rămîn ca mărturii ale vremii noastre — modul în care România de astăzi, prin talentele ei, și-a redat și a reconstituit figura marilor ei căpetenii.

Pentru aceasta este nevoie de o mare cultură istorică și, ceea ce este și mai mult poate, de o dăruire, de dragostea pentru acest pămînt și pentru cei care au dat glorie, acestui pămînt. Nicolae Iorga, și zilele acestea marcăm 40 de ani de la unul dintre cele mai tragice momente ale vieții noastre științifice și politice — 40 de ani de la moartea lui Nicolae Iorga, zicea că fiecare colț al acestui pămînt își are istoria lui, dar pentru asta trebuie și o cultură și mai ales trebuie și o iubire ca să poți să înțelegi drama acestui pămînt și ceea ce a dăruit fiecare din aceste provincii românești, fiecare colț de țară, la marea istorie care este istoria noastră națională.

Pentru tot ce ne-a dăruit în acest context de afirmare a școlii noastre istorice în acest an, autorul expoziției de față, Simion Tatu, îi mulțumim din toată inima cu respect pentru tot ceea ce înseamnă în viața școlii noastre istorice, îl felicităm călduros și-i doresc împlinirea planurilor pe care știu că le are, de la viața politică, trecînd la viața culturală, reprezentarea în piatră a marilor cărturari ai neamului românesc».

Aprecieri critice asupra valorii și calității artistice a lucrărilor au fost făcute de criticul de artă, Victor Ernest Mașek, care a relevat următoarele :

«Omagem în această seară o dublă performanță, performanța unui cercetător, a unui om de știință, și a unui artist. Înainte ca artistul să-și poată spune cuvîntul și să dea imagine și materie gîndului său, a trebuit ca cercetătorul să investigheze în infinitatea istorică a acestui neam și să-i ofere materie. Spunea tov. prof. Ștefănescu că pentru unele dintre portretele sale, replica propusă de autor, este cea imaginară, nu altă imaginară așa spune, cit replica și conținînd quantumul de adevăr, pe care-l poate conține orice portret robot.

Folosind mărturiile martorilor din vremea unei personalități, în care doar memoria afectivă a acestui popor și memoria istorică păstrează încrustate trăsăturile lor, nu și iconografia, adunîndu-le și completîndu-le, Simion Tatu a riscat — și ce frumos este să îndrăznești să riști — azi cînd mergem din ce în ce mai mult pe drumuri bătute și îndrăznim din ce în ce mai rar acest lucru pe contul nostru — a riscat să ne ofere

aceste portrete robot, posibile și credibile din motive artistice credibile, ale unor ipostaze de virf ale eroismului și ale dirzeniei acestui popor, intruchipate de domnitorii săi. Este izbînda cercetătorului.

Poate n-ar fi cunoscut această izbîndă la adevărata ei dimensiune, dacă ea nu s-ar fi bucurat de mijlocul de expresie al limbajului artistic, pe care de altfel, de astă dată, sculptorul Simion Tatu îl stăpînește cu atîta vigoare și cu atîta expresivitate.

El a reușit să răstoarne cumva conceptul banal sau uzual de monumentalitate și să ne redea în această sală, pe care o văd cu bucurie neîncăpătoare, față de cei care au venit să-i prețuiască și să-i admire opera — un adevărat monument, un monument imploziv însă, monument care înlocuiește grandoarea exterioară prin profunzime și prin concentrare. Este o monumentalitate prin esențializare, spuneam în prefața cu care îndrăzneau să omagiez această expoziție, o monumentalitate prin esențializare, prin concentrare, astfel încît toate aceste portrete, deși își păstrează tipologic individualitatea par într-adevăr niște variațiuni pe aceeași temă și anume cea temă a continuității, a dirzeniei, a independenței spirituale și materiale a acestui popor, pe aceste meleaguri. Este, dacă vreți, și un act polemic, un act polemic politic, cultural și spiritual. Este încă o dată o dovadă că arta nu se poate naște din comoditate, din acceptarea pur și simplă, și trebuie să pornească de la o stare de insatisfacție, de nemulțumire spre a exprima o năzuință, o dorință și, mie mi se pare că văd în această expoziție una din replicile cele mai frumoase și mai demne împotriva mistificărilor de aiurea, împotriva ideii continuității și dirzeniei spirituale ale acestui neam.

Este izbînda cercetătorului, dar este și izbînda artistului în măsura în care memoria afectivă ne este cumva, aș zice, încărcată de semnificațiile acestor chipuri.

De fapt n-ați venit aici nici să ne ascultați pe noi, am venit aici să vedem această expoziție și dacă Simion Tatu a reușit să comprime peste 2 milenii de istorie în această încăpere să încercăm și noi să fim, pe puțin la fel de conchiși în omagiul pe care i-l aducem.

Nu ni se pare întîmplătoare această obsesie a istoriei la o personalitate ce s-a format și dezvoltat în perimetrul vieții monahale. Să ne reamintim că viața minăstirilor noastre este strîns legată de lupta pentru păstrarea individualității spirituale și independența acestui popor și că primele documente istoriografice s-au născut sau au fost copiate cu pioșenie în pacea chiliilor minăstirești, la fel ca și filele de piatră ale acestei cronici emoționante, prin care Simion Tatu se înscrie în tradiția de aur a iluștrilor săi înaintași.

Omagiul nostru».

Cu ocazia deschiderii expoziției s-a impus de la bun început dubla și plăcuta surpriză, legată pe de o parte de personalitatea artistului, iar pe de alta de creația în sine.

Privitor la personalitatea P. Cuv. Arhim. Simion Tatu, surpriza constă în aceea că, într-o anumită măsură, dînsul era cunoscut prin realizările din domeniul picturii și sculpturii în lemn, mai puțin însă în sculptura în piatră, în care se dovedește, după cum se vede, tot atît de iscusit și pentru care manifestă chiar preferință, deoarece, după cum singur mărturisea, duritatea pietrei se pretează mai bine personalității sale, suflet năvalnic și temperament dur.

Al doilea aspect al surprizei l-a constituit opera în sine și ideea care a stat la baza creării ei, idee ce prin tematică este unicat, iar prin numărul mare de piese și valoarea lor artistică, dă lucrării caracterul de monumentalitate.

Expoziția și cadrul în care ea s-a deschis, s-a remarcat ca o veritabilă manifestare de cultură avînd meritul că prezintă o incontestabilă lucrare și operă de artă, redînd cu sensibilitate nu numai chipuri, ci și trăsături sufletești specifice, înobilînd astfel piatra și însuflețind personajele de așa manieră, încît, pentru oricine este cît de cît inițiat în istorie, de care opera se leagă prin tematică, recunoașterea personalităților se face cu mare ușurință; este un act de fierbînte patriotism, avînd ca punct de referință pe creatorii istoriei naționale, conducători politici sau căpetenii revoluționare al căror nume s-a întipărit adînc în conștiința poporului de care au fost alături în lupta sa multimilenară; în mod cu totul plăcut, expoziția evidențiază și o modalitate de lucru ce se impune a fi cunoscută, aceea că P. C. Arhim. Simeon Tatu a lucrat în condiții modeste, cu mare trudă și efort material personal, oarecum în anonimatul caracteristic marilor personalități, lăsînd, ca de va fi posibil — și după cum se vede a fost mai înainte decît s-ar fi așteptat poate — să se vadă opera și nu persoana, creatorul ei.

Și-a realizat opera între zidurile unei minăstiri, prin această manieră de lucru și prin însăși persoana sa, pîrînd desprins parcă din fresce medievale de unde coboară în evul contemporan probînd și prin aceasta permanenta și organica legătură a trecutului cu prezentul.

Personalitatea sa poate fi creionată într-o scurtă notă biografică, ce va evidenția pe omul căutărilor, pe omul de talent.

S-a născut la 2 august 1931, în comuna Cuza Vodă, județul Galați, într-o familie de țărani, penultimul din cei 9 copii. A absolvit liceul Vasile Alecsandri din Galați, după care, intrînd în monahism, a urmat cursurile Seminarului teologic de la Mînăstirea Neamț, apoi Institutul teologic universitar din București, obținînd licența în 1966.

Pasionat de artă, în 1957 a obținut autorizația de pictor bisericesc, în afară de lucrări specifice genului, realizînd și portretele regilor daci, reproduse în revista «Magazin istoric» nr. 1—2/1979. Se ocupă și cu sculptura în lemn și piatră — opera sa s-a emis o medalie jubiliară cu ocazia aniversării a 2050 de ani de la întemeierea în mod special menționăm faptul că după portretul lui Burebista, realizat de P. Cuv. sa s-a emis o medalie jubiliară cu ocazia aniversării a 2050 de ani de la întemeierea primului stat dac centralizat și independent.

Cei care au vizitat minăstirea Plumbuita au avut de altfel prilejul să-l vadă la lucru și să-i aprecieze opera în ansamblu, mulți fiind să menționeze impresia profundă lăsată asupra lor de lucrările P. C. Arhim. S. Tatu, de persoana sa și de ceea ce înseamnă minăstirea Plumbuita în istoria noastră.

Intr-o asemenea notă, prof. german Friederich Heger de la Universitatea din Heidelberg, făcea printre altele, mențiunea că vizita în Mînăstirea Plumbuita a constituit — pentru domnia sa — «o incursiune în istoria românilor» și posibilitatea de a constata «puterea pe care o are Biserica de a stăpîni și a îmbina totul»; iar prof. francez Clement Olivier, de la Institutul Sf. Serghie din Paris, făcea o apreciere mult mai patetică, altfel de ordin artistic cît și religios, scriînd următoarele în cartea de impresii; «Aici tradiția icoanei redevine creatoare, cucerind lemnul, stăpînînd și depășînd frica modernă. Cum să uităm fața, chipul îndurerat și transfigurat al Maicii Domnului, foarte bătrînă și foarte tînără, ca Biserica noastră. Admirația și recunoștința mea».

Referitor la personalitatea P. Cuv. Arhim. S. Tatu, cea mai plastică caracterizare o face protopopul Ioan Bugariu, vicarul Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române-

în America în nota care menționează «multe talente îngrămădite într-un om bun român, bun creștin, și bun prieten al poporului», iar poetul Adrian Păunescu, apreciind opera și munca, făcea o dedicație pe una din cărțile sale «omului de singurătată și de gând Simeon Tatu».

Există multe asemenea note care, ca și aprecierea de care s-a bucurat recenta expoziție despre care multe ziare au vorbit (Săptămîna, nr. 521, din 28 nov. 1980; România liberă din 2 dec. 1980; Informația nr. 8453/4 oct. 1980; Luceafărul, nr. 971, din 6 dec. 1980; ultimul într-o foarte frumoasă prezentare semnată de Gheorghe Pituț, sub simbolicul titlu de «Pietrele care cîntă»), demonstrează că nu este vorba de un fenomen întimplător și că ne aflăm în fața unei veritabile opere de artă și a unui incontestabil talent.

Aș remarca în încheiere că pe lângă toate meritele legate de creația artistică a P. Cuv. Arhim. Simeon Tatu, se impune și acela că dînsul, precum și alți creatori de artă și cultură din trecut și contemporani, reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române probează prezența și permanența instituției pe care cu cinste o reprezintă, în fenomenul de cultură națională.

Pentru toate acestea, P. C. Arhim. Simeon Tatu i se aduce un omagiu fierbinte și sentimente de prețuire, pe care din plin le merită ca un act de conștiință drept semn al aprecierii și considerației.

Prof. NICU D. OCTAVIAN

SERBAREA COLINDELOR DE CRĂCIUN ȘI ANUL NOU LA SEMINARUL TEOLOGIC DIN BUCUREȘTI

Ca în fiecare an și anul acesta, elevii Seminarului teologic din București au prilejit participanților, la serbarea datinilor de Crăciun și Anul nou, momente de plăcută aducere aminte.

Împodobită sărbătorește, sala de festivități a Seminarului și-a primit, în după-amiaza zilei de 19 decembrie 1980, oaspeții dragi.

În acordurile imnului arhieresc «Pre Stăpînul», cîntat de colindători, sosește în sala de festivități Prea Sfințitul Episcop Roman Ialomițeanul, delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin — înconjurat de Prea Cuviosul Arhimandrit Bartolomeu Anania, P. C. Ilie Georgescu și Vasile Bria, consilieri ai Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, P. C. Exarh Chesarie Gheorghescu, P. C. Dumitru Dima, directorul Seminarului teologic din București, părinții și domnii profesori ai Seminarului.

Pe lângă distinșii oaspeți, profesori, conferențieri, au mai fost de față rude și părinți ai elevilor și alți invitați.

Prezența P. S. Episcop și a invitaților în mijlocul profesorilor și elevilor a fost salutată în cuvinte pline de recunoștință de P. C. Preot Profesor Dumitru Dima, care, printre altele, a spus:

«Elevii Seminarului, urmînd bunele învățături ce li se împărtășesc, sînt iubitori de adevăr, de bine și de frumos și doresc să-și exteriorizeze credința și simțirea și în alt chip decît prin activitatea obișnuită.

În orele de muzică, de literatură și în timpul liber, ei au pregătit, ca și în ceilalți ani, un concert de colinde, recitări și drama populară «Vicleimul».

Noi, profesorii, îi felicităm pentru strădaniile lor, iar Dumneavoastră tuturor vă mulțumim pentru acceptarea invitației de a veni în mijlocul nostru».

Despre semnificația colindelor a vorbit Dl. prof. Mihai Plătică rostind următoarele: «Străvechea sărbătoare a veseliei, numită «festum calendarium», învăluită apoi în nimbul cucerniciei și al fericirii prin care creștinismul a vestit Nașterea Domnului. s-a perpetuat pe nesfârșitul fir al veacurilor și păstrată cu sfință credință în inima caldă a copiilor, a străpuns negura vremilor pînă la noi. Depășind uitatele timpuri îndepărtate, pătrunzînd în sufletul creștinismului a cărui ivire o sărbătorește, colindul — cu feluritele lui forme, s-a constituit într-o strălucitoare și permanentă comoară a sufletului creștinesc. Comoara a sclipit cu o cuceritoare frumusețe încît poezii și-au împodobit opera cu scumpele ei pietre.

Glasul străvechi al colindelor răsună și astăzi cu simplitatea simțămîntului tradițional, cînd iarna a îmbrăcat mantia albă a zăpezii și așteaptă cea mai frumoasă noapte a bucuriilor copilăriei, cu stele aprinse în cer, iar inimile creștinilor tresaltă de bucuria sărbătorii.

Dacă iarna poartă în zăpada ei copilăria, pe care o simțim prin ninsoarea cernută din văzduh, pentru noi, ca și pentru primii creștini, înseamnă bucurie.

Bucuria nașterii Domnului își face sălaș în inimile creștinilor și ale colindătorilor, care fac din colinde un veșmînt al virtuților neamului nostru.

Colindele noastre de Crăciun exprimă, învăluite în spiritul și expresia poeziei populare, evenimente legate de Nașterea Domnului. Creștinii participă cu bucurie la închinarea Magilor și învăluie cu duioșie și dragoste Pruncul Nou-Născut.

Bucuria adusă de Nașterea Domnului îmbracă natura și pe creștini în straie de sărbătoare:

«Iată lumea că-nflorește
Pămîntul că-ntinerește».

Într-o concepție românească, ce a știut să adapteze național și pitoresc istoria biblică, cadența versului și culoarea locală sînt ca un preludiu muzical de baladă:

«Jos sub poarta Raiului
Pe sub Piatra Craiului
Unde-ncep muscelele
Apele și stelele
Vezi albind capechilim
Tîrg pe nume Vifleim».

Este freamăt și veselie în noaptea de taină a colindelor. Bunul Dumnezeu însuși se amestecă printre colindători și vestește odată cu ei Întruparea Fiului Său iubit:

«Noi umblăm și colindăm
Pe la case și urăm
Dar cu cine ne-ntîlnim?
Cu Dumnezeu ne-ntîlnim».

Prezența lui Dumnezeu-Tatăl revarsă în sufletele credincioșilor un sentiment de încredere, sentimentul că nu se află singuri, ci înconjurați de semeni care trăiesc cu aceeași intensitate bucuria prilejuită de Nașterea Domnului.

Nenumărate sînt colindele de Crăciun, care prezintă această atmosferă de comuniune spirituală. Și din acest punct de vedere colindele sînt adevărate comori. Ele constituie o școală în care se transmite din generație în generație un tezaur de învățături, de nădejdi și de omenie.

Peste tot se observă culoarea locală, împreună cu specificul firii religioase a credincioșilor. Înfățișate într-un cadru pitoresc, colindele se adresează deopotrivă, fiecărei vîrste. În colinde se găsește zugrăvită întreaga viață a creștinilor, cu ocupațiile și strădaniile ei, cu necazurile și bucuriile ei, cu afecțiunile și legăturile ei cu plantele, cu animalele și cu toată natura înconjurătoare.

Natura nu mai este obiect de închinare, ca pentru lumea străveche, ci ea se închină, prin Hristos și omului, care este chipul lui Hristos. Ce schimbări și în felul oamenilor de a gândi! Omul nou este chemat să stăpînească natura, să o conducă, să o transfigureze prin jertfă.

Unele colinde ne înfățișează pe Domnul nostru Iisus Hristos ca pe unul care a instaurat pacea pe pămînt și a împăcat lumea :

«Cu magii să ne-nchinăm,
Pruncule Dumnezeuesc,
Fiul Tatălui Ceresc
Ai tins darul Tău cel sfînt
Și-ai pus pace pe pămînt».

Dar pacea nu este numai într-o casă, ci este dorită tuturor creștinilor :

«Și de-acum pînă-n vecie
Mila Domnului să fie.
La mulți ani cu bucurie
La creștini de veselie
Pace tuturor să fie».

Bucuria Nașterii Domnului este însoțită de bucuria păcii, a belșugului, a sănătății și a fericii. Colindele au marele merit de a aduce aminte, în fiecare an credincioșilor aceste îndemnuri, sfaturi și norme de viață creștină pe care ortodoxia le propovăduiește de veacuri.

Colindele cuprind și îndemnul la muncă, spre a schimba semnificația de demult, cînd munca era disprețuită, într-o înaltă idee morală, ca o valoare creatoare de bunuri spirituale și materiale. În acest sens, poporul român este un popor muncitor și creator, în adevăratul sens al cuvîntului.

Colindele se adresează tuturor vîrstelor, dar și tuturor ocupațiilor. În versurile colindelor sînt cîntate toate însușirile ce trebuie să-l împodobească pe bunul creștin : destoinicia, bărbăția, grija pentru vitele și uneltele de muncă. Peste tot, în colinde, munca este însoțită de cîntec și voie bună. Colindătorii îndeamnă cu însuflețire pe agricultor să pornească munca pe ogoare :

«Și te scoală cest om bun
Scoală și pe feții tăi,
Feții tăi și fetele.
Fete mari lumini s-aprindă
Feciori mari porți să deschidă,
Să pornească plugurile,
La arat și semănat».

După ce a arat și a semănat, gazda se roagă lui Dumnezeu să-i dea rod bogat. După ce omul a muncit cu toată rîvna ogorul său, Dumnezeu trebuie să binecuvinteze munca plugarului cu holde frumoase și bogate :

«Pe Domnul din cer rugai
Ca griul să mi-l rodească
Cimpurile să-nflorească.
Iară Domnul asculta
Rodul său îl trimetea
Grful frumos îl creștea».

Colindele cîntă și o altă ocupație a creștinilor și anume păstoritul. Păstorii se bucură de o cinste anumită din partea creștinilor, deoarece trăind în mijlocul naturii și al oilor, ei sînt priviți ca oameni curați la suflet, înzestrați cu alese calități morale, de aceea au parte, de Rai în viața cealaltă.

Pe lingă agricultura, păstorit și vinătoare, colindele mai cîntă și alte indeletniciri omenești. Colindele sînt o adevărată oglindă a tuturor însușirilor și a firii românești. Una din însușirile de căpetenie este ospitalitatea. Creștinii sînt dornici de oaspeți. Colindele ne prezintă cu accente mișcătoare primirea frumoasă care se face nu numai colindătorilor, ci tuturor oaspeților. Urările de la sfîrșitul colindelor, ca : «rămii gazdă, sănătoasă» sînt pe deplin justificate.

La acestea trebuie să adăugăm semnificația Întrupării Domnului, care a venit la noi în chip de prunc. Un părinte al Bisericii spune : «Firea ne învață pe toți valoarea și meritele copilăriei. Ce dragoste nu atrage ? Ce grație nu dăruiește ? Ce bună dispoziție și bucurie nu naște ? Părinții o știu, mamele o simt, toți o încearcă în adîncul firii lor.

Iată de ce Acela ce iubește și voia să fie iubit, a voit să se facă copil ca ceilalți oameni.

Neaua imaculată din colinde este albul exteriorizat al sufletului curat și nu ne surprinde faptul că ele conțin și un interesant capitol de spiritualitate românească în care Nașterea Domnului este în fiecare an actualizată.

Iisus se naște în fiecare an și merge cu colindătorii din casă în casă, iar gazdele îl pun la masă alături de colindători.

În colind inima poporului român vibrează în cîntec și niciodată muzica și poezia nu s-au articulat mai armonios decît în aceste colinde cîntate de copii sub ferestre, întru slava netrecătoare a ceea ce este pururea amintit.

Sensurile mari pe care le ascund colindele, alături de simplitatea peste care plutește lin duhul ortodox și cel românesc, le-au conferit o formă unică în lume.

Ca sărbătoare a darurilor, căci însuși Fiul lui Dumnezeu e darul cel mai de preț, putem spune că prin colinde, spiritualitatea românească și literatura artistică, geniul românesc, omenia românească urează pacea și bucuria la ferestrele lumii întregi.

Cînd un popor cîntă și cîntă atît de frumos, cîntecul, poezia lui îi dezvăluie universul spiritual, sensibilitatea la adevăr și frumos, curăția inimii, echilibrul și pacea lăuntrică, prospețimea spiritului capabil să cuprindă în cuvînt, în ritm, în armonie, bogăția nesfîrșită a vieții lui.

Totodată în păstrarea și transmiterea cu grijă din neam în neam a acestor comori mereu îmbogățite, își afirmă unitatea lui trainică, o unitate în întindere pe toate

Iaturile pământului străbun, iar în adâncime cu începuturile de nepătruns, cu moșii și strămoșii, ca și cu generațiile următoare; căci :

«Azi cu strămoșii cînt în cor

Colindul sfînt și bun

Tot moș era și-n vremea lor

Bătrînul-Moș Crăciun».

Iată de ce trebuie să nu uităm aceste scumpe moșteniri. Să le păstrăm și să le cultivăm cu sfințenia cu care inspirați le-au zămislit și ni le-au predat părinții și ne țin în legătură cu trecutul în care stau înfipte rădăcinile ființei noastre. Adevăresc și ele, odată cu credința ortodoxă și dănuirea noastră pe acest pământ sfînt al patriei și unitate profundă cu trecutul sănătos al neamului.

Poetul Voiculescu folosește cadrul colindelor și, devenit colindător al neamului, dăruiește în potire de versuri urările sale din «Florile dalbe» :

«Copii, sfinși, crescuți din leagăn în sfinte datine, venim

Și noi la marea sărbătoare, slăvitei Patrii să menim

Să calce harnică, de-a-pururi pe-al holdelor bogat lăcer,

Să nu-l apună niciodată izbăvitoarea stea din cer».

Urare, pe care, pe aripa colindului lui Voiculescu, o trimitem și noi Patriei, în sfintele clipe de astăzi.

Dar, în semn de prețuire sau de plăcută aducere aminte pentru nevinovata copilărie, să lăsăm să ne pătrundă în minte și în inimă pacea nopții de Crăciun, prin colindele pe care le vom asculta».

După cuvîntul festiv, corul Seminarului, sub conducerea P. C. Diac. Prof. Marin Velea, a cîntat următoarele colinde : «Am plecat să colindăm», de Gheorghe Cucu ; «Steaua sus răsare», de Vasile Popovici ; «În seara de Moș Ajun», de Maria Trache ; «În lăcașul lui Crăciun», de Diac. prof. Marin Velea ; «Noi umblăm și colindăm», de Mihail Bîrcă ; «Florica», de Fr. Huluc, solo tenor : Aricescu Cornel, elev în anul IV ; «La Vitleem», de Prof. Nicolae Lungu ; «În virfuri de nouă meri», de Gheorghe Cucu ; «Plecarea magilor», de D. G. Chiriac ; «Colindă, colindă», de Diac. Prof. Marin Velea, pe versuri de P. Cuv. Arhimandrit. Bartolomeu Anania ; «Sus creștini», de Gheorghe Cucu ; «Astăzi s-a născut Hristos», de Țimotei Popoviți ; «Flori dalbe flori», de Diac. prof. Marin Velea ; «Bună dimineața la Moș Ajun», melodie de Al. Podoleanu, armonizată de I. D. Chirescu ; «Plugșorul» de Maxim Vasiliu.

Programul a cuprins și următoarele recitări : «Colindătorii» de G. Coșbuc, recitată de elevul Boboc Viorel, din anul I ; «Moș Crăciun», poezie de Octavian Goga, recitată de elevul Jocurar Ion din anul III ; «Fragment din opera lui Ion Creangă», interpretat de elevul Filiță Gheorghe din anul IV și «Neamul meu», poezie de preot Teodor Ciceu, recitată de elevul Uță Mircea din anul I.

În partea a II-a a programului, un grup de elevi din anul V a interpretat drama populară «Vicleimul» în versiunea lui Victor Ion Popa.

În frumoase costume de epocă, Drăgșan Ilie, în rolul lui Irod, Cîrștina Gheorghe în rolul Craiului Gașpar, Comănescu Marin, în rolul Craiului Melchior, Crețu Ion, în rolul Craiului Baltazar, Bădilă Ion, în rolul lui Stratiot, Popescu Ion în rolul ostașului și alții, ca și corul din culise condus de elevul Aurel Nicolae, au fost aplaudați la scenă deschisă de întreaga asistență.

Invitațiilor, profesorilor și elevilor șeminariști li s-au împărțit tradiționale pungi cu daruri de Moș Crăciun.

Luind cuvîntul Prea Sfințitul Roman Ialomițeanul a transmis binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin și a lăudat silința colindătorilor de a învăța și de a cînta colindele cu atîta dragoste și simțire și i-a felicitat.

«Ne despărțim într-o atmosferă de aleasă bucurie duhovnicească, a spus Prea Sfinția Sa, dar dorim să auzim numai de bine și despre activitatea pe care o veți desfășura și în satele în care veți merge. Vă doresc sărbători fericite, un An nou cu sănătate, pace și noi succese la învățătură».

Prea frumoasa serbare a datinilor de Crăciun și Anul Nou, de la Seminarul teologic din București, s-a încheiat cu «Pre Stăpînul», intonat de întreaga asistență, cînd Prea Sfințitul Episcop și ceilalți invitați au părăsit sala de festivități.

Prof. MIHAI PLĂTICĂ

SFINȚIREA BISERICII DIN SATUL SCHITU-POIENARI, COMUNA PURANI, JUDEȚUL TELEORMAN

Duminică 7 septembrie, a fost zi de aleasă bucurie duhovnicească pentru enoriașii satului Schitu-Poienari, deoarece prăznuiau ziua cea mult dorită a resfințirii bisericii lor, după mai bine de trei ani de muncă și strădanii.

Satul Schitu-Poienari, se află la o depărtare de 12 km sud-est de capitala județului Teleorman, actualul municipiu Alexandria. Este situat într-o pitorească poziție naturală, așa cum puține sate sînt în județ. Casele sînt așezate pe un delușor înconjurat de pîraie și văi pe care oamenii le-au transformat într-o salbă de lacuri pline de pește. Spre apus de sat, peste alt pîriu, o frumoasă pădure, mărește farmecul așezării.

Condițiile naturale au atras pe oameni aici încă din perioada neolitică, iar mai tîrziu, cercetările arheologice făcute în preajma satului, atestă prezența unor așezări dacice, documentate prin vetre de sat, ceramică și monede de tip Vîrteju etc. În ceea ce privește satul, el este o așezare din secolul al XVII-lea, dar atestat doar la începutul sec. al XVIII-lea de Dionisie Fotino și Bauer. Numele satului a fost inițial Poienari sau Poieni, devenit ulterior, pe la sfîrșitul veacului al XVIII-lea și Schitu-Poienari, deoarece se ridicase un schit în partea de est a actualului sat, și ale cărui urme, încă se mai cunosc în cimitirul satului. Acest schit își încetează existența după secularizarea din 1864. Locuitorii s-au folosit la început de o biserică, ctitorie a proprietarilor Nicolae și Maria Șopîrlă.

Timpul necruțător a lăsat urme și asupra acestui sfînt locaș. Vrednicul preot Nicolae Bonaș, bun gospodar, cu dragoste de casa Domnului, și-a înțeles datoria și timp de trei ani, lucrînd cu rîvnă, a dus la bun sfîrșit lucrările necesare. Ele au constat din reparații radicale interioare și exterioare ale zidurilor, acoperișului, construirea unei clopotnițe noi, a împrejmuirii curții bisericii, înzestrarea cu odăjdii, icoane, cărți etc. De asemenea prin efectuarea unei picturi noi, în frescă, deoarece pictura veche nu se mai cunoștea. În afara acestor cheltuieli, multe lucrări au fost făcute benevol, de către preotul Bonaș Nicolae, bun preot dar și foarte priceput meseriaș.

Și iată și ziua bucuriei, cînd într-un cadru sărbătorec, avea să se redea cultului, biserica, prin resfințirea ei de către delegatul Sf. A:hiepiscopii a Bucureștilor, P. C.

Protoieru, Sandu Ion, din Protoieria Alexandria. Încă de dimineață, curtea bisericii se umpluse de credincioșii satului și din satele vecine, dornici să asiste și să guste duhovniceasca bucurie a slujbelor ortodoxe.

Între timp, au sosit și preoții invitați, care împreună cu P. C. Părinte Protoieru, au slujit în sobor, începând cu sfințirea apei, în fața bisericii, după care înconjurând biserica, au resfințit-o cu Sfântul și Marele Mir și Aghiasmă, după rânduiala tradițională și urmărită cu emoție duhovnicească de cei prezenți.

Intrând în biserică, s-a săvârșit Sf. Liturghie, răspunsurile la strană fiind cîntate de credincioși. Predica zilei a fost rostită de Pr. pensionar Ioan Spiru, care a vorbit de adevărata biserică, subliniind strinsa legătură între ea și popor, de la întemeierea neamului nostru și pînă azi, manifestată prin păstrarea credinței și a împlinirilor Evanghelice, sprijinind pe cei năpăstuiți, asupriți și în nevoi spirituale și materiale și întotdeauna slujitoare a păcii.

La sfîrșitul slujbei au luat cuvîntul preoții Surcă Stoian, Ilie Coman și Bonaș Nicolae. Primii doi și-au manifestat bucuria, ca foști slujitori ai acestei biserici, de a fi prezenți la bucuria foștilor lor enoriași, și a-i felicita pentru cele realizate, încît se pot mîndri de acuma că au o biserică demnă de a fi Casa Domnului. Pr. Bonaș Nicolae în cuvîntul său, emoționant, a înfățișat P. C. Protoieru, un scurt istoric al lucrărilor efectuate în decursul anilor la această biserică, la clopotniță, împrejmuire etc. Ține să mulțumească din inimă tuturor acelora care l-au înțeles, l-au ajutat și au contribuit să se facă toate lucrările înfrumusețării bisericii. De asemenea aduce mulțumiri Sf. Arhiepiscopii, organelor locale de Stat, Onor Departamentului Cultelor și P. C. Protoieru, care l-au sprijinit în lucrările de renovare a bisericii și a picturii etc.

Luînd cuvîntul Părintele Protoieru, Sandu Ion, a arătat importanța Bisericii în viața creștinilor pentru că aceste biserici au fost și sînt păstrătoare a atîtor bunuri legate de Patrimoniul Cultural al țării noastre. Păstrarea lor este o datorie de onoare a oricărui român, a oricărui slujitor al altarului.

Încheie felicitînd pe pictorul Voicu Pascu pentru pictura executată, pe enoriașii bisericii pentru sprijinul dat și îndeamnă să rămînă credincioși tradițiilor ortodoxiei. Felicită de asemenea pe părintele Bonaș Nicolae, pentru tot ceea ce a făcut, dovedindu-se cu adevărat un bun gospodar și preot.

S-a făcut parastas pentru ctitori și bucuria zilei s-a încheiat prin agapa obștească din curtea bisericii și casa preotului.

Pr. IOAN SPIRU

SFÎNȚIREA BISERICII DIN PAROHIA DRAJNA DE JOS — PRAHOVA

Comuna Drajna de Jos de pe frumoasa vale a Teleajenului este cunoscută din vechime ca un punct de civilizație străveche. Săpăturile făcute au descoperit obiecte și arme din epoca bronzului, fapt care dovedește o viață milenară pe aceste meleaguri.

Menționată mai tîrziu, în veacul XV, în vremea lui Dan al II-lea, (1429) sub denumirea de «Stănești», apare ca un sat de moșneni. După anul 1630 apare în documentele vremii ca regiune în care s-au dat unele lupte, în Vatra satului ca și la Opăriți și Teșani.

În decursul vremii apar, în legătură cu Drajna nume ca : Rizea Vornicul și Radu Mihalcea (1630—1692) și Constantin Filipescu-Căpitanul (1780) ctitorul primei biserici — schitul Cetățeni — precum și nume de preoți : Dumitru și Vășii din Drajna.

În locul schitului este ridicată în anul 1844 actuala biserică, de Nicolae Filipescu, al cărui mormint se află în biserică.

Pictura din biserică, executată de un pictor francez necunoscut, a fost restaurată de mai multe ori, în 1894, și 1960 iar acum în 1979—1980.

Sub conducerea organelor parohiale și a vrednicului preot Ilie Vasile, protoiereul de la Vălenii de Munte, au fost realizate mari lucrări de renovare și restaurare, completări și îmbunătățiri, prin contribuția credincioșilor și cu sprijinul moral și material al Centrului eparhial al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

Pentru sfințirea acestor lucrări a venit P. C. Preot Dinu Provian, consilier, mitropolit, delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, împreună cu P. C. Pr. Ilie Georgescu, consilier mitropolitan, care au fost întimpinaiți de parohul bisericii P. C. Protoiereu Ilie Vasile, în fruntea unui select sobor de preoți.

Un mare număr de credincioși din parohie și din împrejurimi era de față.

După sfințirea apei, ocolirea bisericii și stropirea ei cu aghiazmă și ungera cu Sfântul și Marele Mir, a continuat săvârșirea Sfintei Liturghii de întregul sobor. Răspunsurile de la strană au fost date de credincioși, sub conducerea cîntărețului bisericii. Predica zilei a fost rostită de Pr. David Popescu, de la Centrul eparhial.

Total s-a desfășurat într-o atmosferă caldă și desăvîrșită.

După obișnuitul polihroniu a luat cuvîntul P. C. Protoiereu Ilie Vasile, parohul bisericii, care, după ce salută prezența PP. CC. Părinți consilieri, face o scurtă prezentare a situației bisericilor și credincioșilor din cuprinsul protoieriei Vălenii de Munte, arătînd că prin cutremurul din 1977, aproape majoritatea bisericilor au fost avariate. În prezent aproape toate au fost reparate și restaurate, sau sînt în curs de lucrări. Preoțimea își face datoria din punct de vedere religios, moral și cetățenesc.

În continuare, P. C. Sa trece la lucrările efectuate la biserica sa din parohia Drajna, arătînd că tot ce s-a realizat se datorește bunilor credincioși care au contribuit la reușită, material, moral și cu multe zile de muncă benevolă pentru biserica lor.

Face un succint și interesant istoric al parohiei și al bisericii, care prezintă o valoare documentar istorică pentru cunoașterea trecutului. Mulțumește organelor parohiale și credincioșilor pentru concursul dat. În mod deosebit, aduce mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, pentru ajutorul dat lucrărilor, care a constituit și o încurajare și indemn pentru a lucra cu mai mult spor. Mulțumește Onor. Departament al Cultelor pentru solitudinea arătată. Mulțumește PP. CC. consilieri mitropolitani Dinu Provian și Ilie Georgescu pentru osteneala de a veni și a sfinți lucrările de reînnoire ale bisericii. P. C. Pr. Dinu Provian, delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin aduce patriarhicești binecuvîntări și felicitări din partea Înaltului nostru chiriarh, preotului și credincioșilor din parohia Drajna de Jos. Mărturisește că «a venit cu bucurie în această parohie cu credincioși buni, despre a căror lucrare și rivnă s-a auzit de mult la Centrul eparhial. Noi sîntem fericiți cînd vedem asemenea frumoase realizări și ne întristăm cînd în alte părți constatăm lipsuri și puțină grijă pentru casa lui Dumnezeu — Biserica. Ne-am bucurat cînd am văzut că aici s-a polarizat osteneala tuturor. Viața noastră este legată de părinți, de copii și de nepoți, din generație în generație și, așa cum am moștenit de la înaintașii noștri acest tezaur sufletesc, așa să-l lăsăm și noi mai departe celor ce vor veni după noi. Mîntuirea se face prin

Biserică. Aici, și, mai ales aici, Hristos este cu noi și ne ascultă gândurile și rugăciunile noastre. Încă de dimineață am închinat biserica și rugăciunilor Sfântului Mare Mucenic Dimitrie, ca al doilea hram. Să ne rugăm lui să ne ajute». În încheiere P. C. Sa îndeamnă pe credincioși să aibă grijă de biserică și să fie totdeauna frumos împodobită ca și în ziua de azi. Să nu crească niciodată iarbă pe poteca ce duce la biserică, să arătăm lumii că sîntem creștini și moștenitori ai harului lui Dumnezeu. Să arătăm credința și munca noastră că sînt la loc sfînt. Să avem pe Hristos totdeauna în sufletul nostru și să ne depărtăm de păcat, trăind în respect și dragoste față de Dumnezeu și de popor. Îndeamnă pe credincioși să sprijine pacea, să se roage pentru pace, făcînd totul pentru păstrarea ei, atît în sufletele noastre cît și în societatea în care trăim.

Încă odată fericită pe toți pentru frumoasele realizări, urîndu-le multă sănătate și fericire.

A urmat slujba parastasului pentru ctitorii și slujitorii adormiți și pentru toți ostenitorii bisericii.

Pr. DAVID POPESCU

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA BĂLENI — SÎRBI, DÎMBOVIȚA

Pe drumul ce duce, printre miriștele ce se îndreaptă spre noua cetate a Tirgoviștei, călătorul se oprește în frumoasa și gospodărita comună Băleni, de pe valea Ialomiței, cu locuitori înstăriți, vestiți grădinari și buni credincioși ai bisericii lor.

Înzestrată cu două biserici — una mai mare și mai frumoasă decît alta —, Comuna Băleni oferă tuturor un sentiment al împlinirii muncii și al mulțumirilor.

Cutremurul din 1977 le-a avariat pe amîndouă și amîndouă sînt în restaurare. Prima care a refăcut stricăciunile și a fost restaurată — cea din Bălenii-Sirbi, — în frumoasa Duminică de toamnă din 12 oct. 1980 primea pe delegații Centrului eparhial al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, în frunte cu P. S. Episcop-vicar Roman Ialomițeanul, însoțit de P. C. Pr. consilier Ilie Georgescu, P. C. Pr. David Popescu, arhidiaconii Nicanor Motorga și Constantin Popescu. Au fost primiți de preotul Vasile Popescu, parohul bisericii, împreună cu un sobor de preoți, conduși de P. C. Pr. N. Bogdan, protoiereul Protoieriei Titu-Dîmbovița.

După sfințirea apei, ocolirea bisericii și stropirea ei cu aghiazmă și ungerea cu Sfîntul și Marele Mîr, a continuat săvîrșirea Sfintei Liturghii, răspunsurile de la strană fiind date de către un grup de maici de la Mînăstirea Țigănești. Predica zilei — tilcuirea parabolei cu semănătorul — a fost rostită de Pr. David Popescu.

După Sfînta Liturghie ia cuvîntul P. C. Protoiereu N. Bogdan, care, după ce salută prezența P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, delegatul Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, fericită pe preotul paroh și pe credincioși cu ocazia acestei frumoase sărbătoriri duhovnicești a parohiei Bălenii-Sirbi, cînd s-a făcut sfințirea lucrărilor de reînnoire și picturii din nou a bisericii, lucru ce s-a realizat cu multă osteneală și cheltuială.

P. C. Sa menționează că această lucrare de la parohia Bălenii-Sirbi se încadrează în ritmul de vrednicie al întregului popor. În ceea ce privește protoieria Titu, numeroase parohii au avut sau au lucrări de restaurare, pictură etc. potrivit indemnului părintesc al Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin.

Mulțumește Centrului eparhial al Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor, Departamentului Cultelor și organelor locale, pentru sprijinul moral și material acordat.

P. C. Pr. Vasile Popescu, parohul bisericii, prezintă o dare de seamă a desfășurării lucrărilor. După ce face un istoric al bisericii în care menționează credința și osteneala credincioșilor pentru înfrumusețarea ei. Tot ce s-a făcut și se vede se datorează dragostei credincioșilor, cărora le aduce frumoase mulțumiri, ca și organelor parohiale.

În mod deosebit mulțumește P. S. Episcop-vicar Roman Ialomițeanul, delegatul Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, precum și tuturor donatorilor și ostenitorilor.

Din partea consiliului parohial a luat cuvîntul un epitrop.

P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, aducînd binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin tuturor, feliicită pe preotul paroh, organele parohiale și pe credincioși pentru munca depusă în înfrumusețarea bisericii lor. Numai după 7 ani de la ultima restaurare și în urma stricăciunilor făcute de cutremur, biserica este din nou împodobită și adusă la starea cea dintîi, pentru ca să fie de moștenire copiilor și urmașilor lor, din neam în neam.

În continuare, P. S. Sa prezintă o frumoasă lecție catehetică arătînd însemnătatea sfințeniei Bisericii, zicînd, printre altele :

«Am sfințit biserica din nou pentru ca să fie plină de frumusețea duhovnicească de unde se revarsă harurile Sfîntului Duh. Ea a fost pecetluită cu Sfîntul și Marele Mir, ca și la Botez, ca să fie purtătoare a darurilor lui Dumnezeu. Biserica ne primește și ne ascultă, luînd aminte la rugăciunile noastre. Noi sîntem Biserica lui Dumnezeu și venim aici cu un singur cuget și un singur gînd, într-o singură «unitate», o singură mărturisire și o singură inimă și simțire, aducînd, într-un singur glas, laudă Părintelui ceresc, așa cum s-a rugat Mîntuitorul zicînd : «păzește pe aceștia, ca să fie «una», precum și Noi «una sîntem».

Așa a fost biserica la început, așa cum am păstrat-o noi ortodocșii, chiar dacă dintre unele erezii, care au apărut și s-au stins, au încercat sfărîmarea ei, ca unitate. care se păstrează prin autoritatea bisericească. Cunoaștem că învățătura Bisericii este cuprinsă în Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție, mai ales Sfînta Tradiție, despre care Sfîntul apostol Pavel spune : «păstrați nealterată predania noastră dată prin viu grai». De aceea și noi astăzi, să ne păstrăm unitatea noastră de credință și de viață, neascultînd de unele glasuri care ne îndeamnă la neascultări. Să păstrăm legea cea sfîntă a părinților și strămoșilor noștri, în care a trăit și s-a rugat neamul nostru. Să fim «una» în toate cerințele și virtuțile creștinești».

Astfel ziua sfințirii lucrărilor de reînnoire de la biserica parohiei Bălenii-Sirbi a constituit un moment de înaltă trăire duhovnicească pentru toți cei prezenți.

Pr. DAVID POPESCU

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA VADUL PĂRULUI, JUDEȚUL PRAHOVA

Duminică 9 noiembrie 1980 a avut loc sfințirea lucrărilor de restaurare, reparații și pictură din nou de la frumoasa biserică din parohia Vadul Părului, județul Prahova, păstorită de tinărul și destoinicul preot Stoleru Nicolae.

Încă de dimineață, credincioșii din parohie și unii din împrejurimi, așteptau venirea delegatului Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, P. C. Preot Ștefan Săvulescu, protoiereul Protoieriei Ploiești.

Un sobor de preoți și diaconi au săvârșit sfințirea lucrărilor de reînnoire, cu obișnuitul ceremonial — stropirea cu aghiazmă și ocolirea bisericii de către toți cei prezenți. În continuare a fost săvârșită Sfânta și dumnezeiasca Liturghie, răspunsurile corale, fiind date omofonic de către toți cei prezenți.

După slujbă, P. C. Protoiereu Ștefan Săvulescu aduce binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin preotului și credincioșilor bisericii din Vadul Părului. În continuare, prezintă o frumoasă cateheză în care arată prezența permanentă a Mântuitorului Iisus în Biserică și, în mod deosebit, în Sfânta Împărtășanie. Hristos este în biserică și lucrează prin sfintele Taine și prin Duhul Sfânt. Preoții, prin taina hirotoniei, au misiunea să învețe, să mîngie, să certe, să aline și să sfințească, să caute caia cea pierdută. Ei sînt lumina lumii și sarea pămîntului, făcînd legătura cu Hristos prin rugăciune și prin faptele sacramentale. Cu Dumnezeu preoții merg în casa săracului, la patul bolnavului, însoțind pe om în toate împrejurările vieții. Iau copilul de la mamă și-l lasă pe bătrîn în mormînt.

Sfințește patul nașterii, patul conjugal și patul morții. Ține de toate clasele: Jos, prin nașterea sa și sus, prin pregătirea sa intelectuală. În continuare, ia cuvîntul preotul Nicolae Stoleru, parohul bisericii care prezintă o frumoasă dare de seamă a desfășurării lucrărilor ce s-au făcut în cei cinci ani de cînd este la această parohie. La venirea sa erau multe de făcut; lucrări de reparații, restaurare, gard, trotuare, clopotnița, reparații la casa parohială, pictura bisericii reînnoită etc. Toate acestea au fost efectuate de către credincioșii parohiei cu concursul Centrului eparhial și prin solicitudinea arătată de Departamentul Cultelor și organele locale.

Subliniază că enoriașii sînt buni creștini și au înțeles nevoile bisericii și i-au sărit în ajutor.

Mulțumește Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, organelor parohiale și tuturor credincioșilor care l-au ajutat în lucrarea sa. Încheie cu cuvintele: «Bine este cuvîntat cel ce vine întru numele Domnului».

P. C. Protoiereu Ștefan Săvulescu ia act de darea de seamă prezentată de către Pr. Nicolae Stoleru, parohul bisericii și-l felicită pentru munca depusă, reușind să redea credincioșilor o biserică atît de frumoasă și inzestrată cu toate cele de trebuință. De asemenea felicită pe credincioși și-i laudă pentru munca lor, îndemnîndu-i să aibă totdeauna grijă de Biserica lor.

Declară că va raporta Prea Fericitului Părinte Patriarh realizările de la parohia Vadul Părului și rîvna credincioșilor.

În încheiere, aduce la cunoștința tuturor, că preotul Nicolae Stoleru, parohul bisericii, a fost distins de Centrul eparhial cu rangul de sachelar.

Pr. DAVID POPESCU

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA SĂRULEȘTI — ILFOV

Pe drumul ce se îndreaptă spre inima Bărăganului, dincolo de Fundulea, — cetele cercetărilor agricole, spre Moștiștea, se lasă spre dreapta Comuna și parohia Sărulești, păstorită de vrednicleul preot Ștefan Monoran în ultimii patru ani.

În duminică din prag de iarnă, din 16 noiembrie, credincioșii așteptau cu flori în brațe pe P. S. Episcop Roman Ialomițeanu, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, care venea să sfințească lucrările de reînnoire a bisericii, reparații și pictura cea nouă.

Așteptat de către un sobor de preoți, în frunte cu P. C. Protoiereu Marin Ungureanu, intră în biserică, corul de maici intonând imnul arhieresc.

După ceremonialul sfințirii Bisericii, cu ocolirea, stropirea cu aghiazmă și ungearea cu Sfântul și Marele Mir, s-a continuat Sfânta Liturghie arhierescă, răspunsurile corale fiind date de maicile de la Mănăstirea Țigănești.

Predica zilei, cu parabola samarineanului milostiv, a fost rostită de P. C. Pr. David Popescu, de la Centrul eparhial.

După oficierea Sfintei Liturghii, a luat cuvântul P. C. Prot. Marin Ungureanu, care, după ce prezintă o situație a parohiilor din cuprinsul Protoieriei II Ilfov, în care arată activitatea depusă de preoți pentru remedierea stricăciunilor produse de cutremur și pentru înfrumusețarea bisericilor lor, trece la parohia Sărulești și subliniază munca depusă de preotul paroh Ștefan Monoran, care, în numai 4 ani, de când este venit la această parohie, ajutat de către soția sa și de enoriași, cu care a lucrat cot la cot, a putut realiza tot ce se vede. În continuare, menționează colaborarea desăvârșită cu organele parohiale, sprijinul material și moral acordat de Arhiepiscopia Bucureștilor.

Aduce mulțumiri Centrului eparhial pentru solitudinea arătată de Departamentul Cultelor. Felicită pe preot și pe credincioși pentru frumoasa lucrare făcută.

Preotul Ștefan Monoran, parohul bisericii, face mai întâi un istoric al comunei și al parohiei, arătând că mai întâi a fost acolo o biserică de lemn, care s-a năruit și, pe locul ei a fost ridicată actuala biserică, de către enoriași în anul 1857. Nu a fost pictată și ulterior au fost amplasate picturile sfinților în tablouri de lemn așa cum se văd și astăzi. Catapeteasma a fost făcută în 1906 de către un sculptor Babi. La venirea șă biserica necesita lucrări serioase de reparații în exterior și interior, precum și gard, trotuar, pictură etc. În acest răstimp s-au executat toate.

Aduce mulțumiri, Centrului eparhial credincioșilor și P. S. Episcop Roman Ialomițeanu pentru osteneala de a veni să sfințească lucrările, de asemenea Pr. Protoiereu, soborulul de preoți, maicilor și D-nei pictorițe Elena Vasilescu.

P. S. Episcop Roman Ialomițeanu, aduce binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, preotului și credincioșilor din parohia Sărulești. Îi felicită pentru munca depusă și grija pentru «Casa Domnului». Aceasta constituie un model de credință prin care credincioșii prezintă biserica asemenea unui odor adus lui Dumnezeu. În continuare, P. S. Sa spune: «Azi am sfințit aceste lucrări și, prin slujba de azi Biserica a primit harul lui Dumnezeu. A fost pecetluită cu Sfântul și Marele Mir, ca să fie purtătoare a Duhului Sfânt. Aici se aduc de credincioși rugăciuni ca un izvor de potolire a setei sufletești, «așa precum aleargă cerbul la izvoarele apelor» cum zice Psalmistul.

Referindu-se la cuprinsul Sfintei Evanghelii citite, P. S. Sa prezintă o frumoasă cateheză avînd ca miez mila creștină.

După ce face o succintă descriere a parabolei, subliniază că diavolul a lăsat pe om plin de răni și de suferințe din cauza păcatului. Nimeni nu-l poate vindeca. Numai Samarineanul milostiv, Care este Iisus Hristos. Numai în casa de oaspeți, care este Biserica. Cei doi dinari sînt Vechiul și Noul Testament, — Sfînta Scriptură. Vinul și untdelemnul sînt leacurile ce se dau de Biserică — Sfintele Taine.

În încheiere, P. S. Sa îi îndeamnă pt credincioși să iubească Biserica, să o îngrijească și să o aibă totdeauna în fața lor în haina strălucitoare și frumoasă așa cum apare astăzi, pentru că numai ea ne poate oferi cele necesare pentru mîntuire, pentru viața cea veșnică.

Să știm că, prima datorie a noastră este îndeplinirea poruncii dragostei creștine, prin care putem deveni «una» prin Duhul cel Sfînt.

S-a săvîrșit parastasul pentru ctitori și foștii credincioși.

ASISTENT

---

† PREOTUL IOAN FOLESCU

S-a stîns din viață, pe neașteptate, distinsul preot Ioan Folescu, de la parohia Bariera Rahovei din București.

Născut pe plaiuri oltene, cu 65 ani în urmă, după ce a urmat cursurile Seminarului de la Rîmnicul Vilcea, a continuat Facultatea de teologie din București, unde și-a luat licența. A intrat în cler ca preot la parohia Scărișoara Ilfov, unde a fost foarte apreciat și iubit de către enoriașii săi. S-a transferat la parohia Bariera Rahovei cu 16 ani în urmă și aici, lasă regrete și lacrimi prin dispariția sa.

Om de o deosebită energie, cu o distincție sufletească aleasă, cu un chip plăcut și o frumusețe sufletească deosebită, cu adevărat pămîntescă, ce a știut să strîngă în jurul său atîtea aprecieri, regretatul preot își primește azi din mîna lui Dumnezeu cununa recunoștinței.

Ceremonia înmormîntării a avut loc în biserica ridicată de el, în ziua de 18 noiembrie, fiind săvîrșită de un sobor de preoți în frunte cu P. C. preot Ioan Neamu, consilier mitropolitan și P. C. preot Constantin Ștefănescu, protoiereul Circ. I Capitală, într-o atmosferă plină de tristețe.

După serviciul religios, a luat cuvîntul P. C. Pr. Consilier Ion Neamu, care — în calitate de coleg cu repausatul, — mai întîi a depănat duioase amintiri din tinerețe, de la Seminarul din Rîmnicul Vilcea, și apoi, a zugrăvit chipul și caracterul fostului său coleg, la a cărui pogrebanie ia parte azi. Arată frumusețea și duioșia lui sufletească, prestața la slujbele divine, vocea lui plăcută, precum și dragostea sa pentru muncă, pentru lucru gospodăresc, pentru familia sa și copiii săi.

Menționează că dintr-o capelă veche, amenajată într-o fostă prăvălie în care a intrat cu ani în urmă, a durat o frumoasă biserică ce face cinste oricărui cartier al Capitalei. Pentru activitatea sa Centrul Eparhial l-a cinstit cu rangul de «iconom stavrofor».

În încheiere, P. C. Sa prezintă condoleanțe familiei îndoliate, organelor parohiale și credincioșilor parohiei.

P. C. Preot Constantin Ștefănescu, protoiereul Protoieriei I Capitală, exprimă impresia dureroasă lăsată, în mijlocul preoțimii din Protoieria I Capitală, la vestea trecerii din această viață a preotului Ioan Folescu. Subliniază personalitatea sa ca preot, ca administrator de parohie, ca gospodar, ca un adevărat părinte, nu numai al familiei sale, dar și al tuturor credincioșilor săi. Bun și conștiincios slujitor și catehet al bisericii, regretatul a fost un frumos exemplu de muncă și de dăruire pentru biserică. A fost ctitorul moral și material al acestei frumoase biserici, ridicată de enoriașii lui cu atita dragoste.

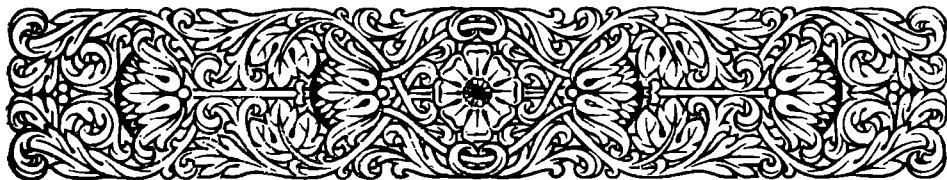
În încheiere, prezintă condoleanțe familiei și credincioșilor pentru pierderea, mai înainte de vreme, a unui valoros preot din Capitală.

În numele colegilor a vorbit preotul Savian Bunescu, de la parohia Drăgănescu, iar din partea enoriașilor și organelor parohiale, colegul de altar al regretatului, Preotul Iliescu Leonida.

Spre seară, sicriul, purtat pe umeri de colegi, după ce a ocolit biserica, a fost depus în cripta de lângă zidul ei, ca să aștepte dreapta și vrednica judecată.

ASISTENT

ARHIEPISCOPIA TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

DIN ACTIVITATEA CENTRULUI ARHIEPISCOPAL GALAȚI

Prin purtarea de grijă a Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Dr. Antim Nica, în cursul lunilor septembrie și octombrie 1980, la Centrul arhiepiscopal Galați și în cuprinsul eparhiei s-au desfășurat următoarele acțiuni mai însemnate :

1. *Slujbe arhieresti, misionare, hramuri și slințiri de biserici etc.*

Slujbe oficiale de I. P. S. Arhiepiscop Antim :

— 14 septembrie. Înălțarea Sfintei Cruci, I. P. S. Sa a oficiat Sfânta Liturghie arhierescă în catedrala arhiepiscopală din Galați.

— 1 octombrie. A oficiat slujba parastasului la catedrala arhiepiscopală.

— 5 octombrie. A oficiat Sfânta Liturghie arhierescă la mănăstirea Cocoșu, județul Tulcea, și a hirotonit pe ierodiaconul Cornelie Miroslav ca ieromonah, iar pe monahul Olivian Bindiu ca ierodiacon, pe seama acelei mănăstiri.

La sfârșitul slujbei, P. C. stareț Silviu Costiuc a mulțumit I. P. S. Arhiepiscop pentru slujba arhierescă și pentru hirotonia celor doi monahi.

I. P. S. Arhiepiscop, adresându-se soborului mănăstirii și credincioșilor care erau de față, a arătat între altele că «mănăstirea Cocoșu este o veche vatră monahală, care s-a identificat cu viața, bucuriile și suferințele poporului nostru din aceste părți, care au stat multe veacuri sub stăpânire străină. Mănăstirea este monument istoric și ea găzduiește cinstitele moaște ale celor patru martiri descoperite în anul 1971 în cripta bazilicii romane din Niculițel, unde au fost așezate de strămoșii noștri, spre odihnă veșnică, cu aproape 17 veacuri în urmă». Între înfăptuirile mai noi din mănăstire, I. P. S. Sa a menționat reparația bisericii mari, avariată de cutremurul din 1977, organizarea unei colecții muzeistice de artă veche bisericească și o oasă de odihnă pentru personalul bisericesc din eparhie. În continuare, I. P. S. Sa a dat sfaturi duhovnicești slujitorilor nou-hirotoniți, îndemnându-i «să țină mereu aprinsă candela credinței și să slujească cu evlavie cele sfinte pentru trebuințele mănăstirii și ale închinătorilor care cercetează acest sfânt locaș». Tuturor le-a împărtășit arhieresti binecuvântări.

— 26 octombrie, Sf. Dumitru. I. P. S. Sa a săvârșit slujba de sfințire a bisericii parohiale Sf. Dumitru din Constanța, cu ocazia hramului. Acest sfânt locaș, păstorit de preoții Dragomir Ioan — paroh și Crețu Constantin, a fost împodobit cu pictură nouă. Din soborul clericilor au făcut parte P. C. consilier Ioan Teoharie, P. C. protoiereu Dumitru Stănei, pr. Stoica Marin, secretarul protoieriei Constanța, pr. Costache Aurel — misionar protopopesec, pr. Datcu Radu, cei doi preoți ai parohiei și diaconii Vasile I. Vășile și Munteanu Marian de la catedrala arhiepiscopală din Galați. La sfârșitul slujbei, P. C. protoiereu a prezentat mulțumiri I. P. S. Sale și o scurtă dare de seamă despre activitatea preoților și credincioșilor din cuprinsul protopopiatului Constanța, iar c. pr. paroh a vorbit despre lucrările înfăptuite de parohie și despre vrednicia-credincioșilor și a organelor parohiale care se îngrijesc de buna întreținere a sfântului locaș, precum și de păstrarea credinței ortodoxe și a tradițiilor sfinte ale poporului nostru.

I. P. S. Arhiepiscop luînd cuvîntul a apreciat lucrarea frumoasă de pictură a bisericii și a adus mulțumiri și arhieresti binecuvîntări preoților Dragomir Ioan și Crețu Constantin, consiliului parohial, comitetului parohial și tuturor credincioșilor care au sprijinit opera de împodobire a sfântului locaș. Cu acest prilej diaconul Stănei Ioan o fost hirotont pe seama parohiei Sinoe, din protopopiatul Constanța.

În aceeași perioadă, cu binecuvîntarea I. P. S. Arhiepiscop, P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul a săvârșit următoarele slujbe arhieresti :

— 20 septembrie, a slujit la catedrala din Constanța și a hirotont în diacon pe candidatul Stoica Gheorghe.

— 21 septembrie, a oficiat sfințirea bisericii Albești, filială a parohiei Cotu Văii, protopopiatul Constanța, păstorită de preotul Epaminonda Grigore. Cu acest prilej diaconul Stoica Gheorghe a fost hirotont ca preot, pe seama parohiei Cotu Văii, iar candidatul Pandelescu Iluică a primit hirotontia de diacon.

— 22 septembrie. A slujit la catedrala din Constanța și a hirotont pe diaconul Pandelescu Iluică în preot, pentru parohia Mircea Vodă, din protopopiatul Babadag.

— 29 septembrie. A oficiat Sfînta Liturghie arhierescă la biserica Sf. Îngeri din Constanța și a hirotont pe monahul Corneliu Miroslav din minăstirea Cocoșu, ca ierodiacon.

— 9 octombrie. A slujit în catedrala din Constanța și a hirotont ca diacon pe candidatul Neamțu Costică, iar a doua zi, 10 octombrie l-a hirotont ca preot pe seama parohiei Cogealac, protopopiatul Constanța.

— 18 octombrie. A oficiat Sfînta Liturghie în catedrala din Constanța și a hirotont pe candidatul Lățcan Vasile ca diacon, iar a doua zi, 19 octombrie, l-a hirotont ca preot, pe seama parohiei General Scărișoreanu, din protopopiatul Constanța.

— 24 octombrie. A oficiat în catedrala din Constanța Sfînta Liturghie, cu care prilej a hirotont pe candidatul Stănei Ioan ca diacon.

— 26 octombrie. P. S. Sa a săvârșit sfințirea bisericii parohiale din Pardina, protopopiatul Tulcea; păstorită de c. pr. Cioranu Artemie. P. S. Sa a fost înconjurat la slujbă de un sobor de preoți în frunte cu P. C. protoiereu Ionescu Nicolae, preot Roman Gheorghe, fostul paroh în timpul păstoriei căruia s-au făcut reparațiile capitale ale sfântului locaș și alții. P. S. Episcop-vicar Epifanie a transmis preoților și credincioșilor binecuvîntarea I. P. S. Arhiepiscop Antim și mulțumiri pentru lucrarea săvârșită. Cu acest prilej candidatul Bahaciu Constantin a fost hirotont diacon.

— 28 octombrie. A oficiat Sfânta Liturghie în catedrala din Constanța și a hirotonit pe diaconul Bahaciu Constantin ca preot, pe seama parohiei Crișan, protopopiatul Tulcea.

2. Vizite canonice și misionare

În cursul lunilor septembrie și octombrie a.c., I. P. S. Arhiepiscop Antim a făcut repetate vizite canonice la minăstirile Cocoșu, Celic-Dere și metocul Saon—Tulcea, în legătură cu lucrările de reparații și amenajări în curs de executare. Totodată s-a interesat de viața duhovnicească a personalului monahal și a dat îndrumările cuvenite.

Din încredințarea I. P. S. Sale, P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul a efectuat următoarele vizite la parohii :

— 6 septembrie. Vizite canonice la parohiile Filești, Sf. Gheorghe și Modest, Izvorul Tămăduirii (la vecernie) și la biserica Precista — monument, din orașul Galați.

— 7 septembrie. Vizite misionare la filiala Cișmele, parohia Smîrdan, Piscu, Independența și V. Alecsandri, protopopiatul Galați.

— 18 septembrie. Vizită la parohiile misionare : Cuv. Paraschiva, Sf. Împărți I, Adormirea I și Adormirea II din orașul Constanța.

— 19 septembrie. Vizite misionare cu asistență la vecernia și la ședințele misionare la bisericile Sf. Ilie și Sf. Apostoli Petru și Pavel din Constanța.

— 23 septembrie. Vizite la Chirnojeni și General Scărișoreanu, protopopiatul Constanța și casa de rugăciuni din filiala Siminoc, aparținând de parohia Valea Dacilor, protopopiatul Medgidia.

— 25 septembrie. Vizită la biserica Schimbarea la Față, din orașul Constanța și la parohiile Zebil, Ciucurova și Fântâna Mare, protopopiatul Babadag.

— 26 septembrie. Asistență la vecernie și la ședința misionară la bisericile Sf. Gheorghe și Adormirea I din Constanța.

— 1 octombrie. Vizite la Beidaud, Sarighio-Deal și Casimcea, protopopiatul Babadag.

— 2 octombrie. Vizite la Gradina, M. Kogălniceanu și la filiala Rîmnicu de Jos, protopopiatul Constanța.

— 3 octombrie. Vizite la Schimbarea la Față—Constanța, filiala Năvodari și Ovidiu, protopopiatul Constanța.

— 16 octombrie. Vizite la Greci, Traian, Peceneaga și Ostrov, protopopiatul Tulcea.

— 21 octombrie. Vizite la Eforie Nord, Techirghiol, Eforie Sud din protopopiatul Constanța.

— 28 octombrie. Vizite la Alimanu, Ostrov, Lipnița și Oltina, protopopiatul Medgidia.

— 31 octombrie. Vizite la Corbu de Jos, Vadu și Săcele, protopopiatul Constanța.

3. Conferințe de orientare, administrative și misionare ale clerului

1. — În zilele de 24 și 25 septembrie a.c. s-au desfășurat conferințele de orientare ale preoților pe trimestrul III 1980, după cum urmează :

— La 24 septembrie, la protoierile Tecuci, Medgidia și Babadag, iar la 25 septembrie la protoierile Galați, Constanța și Tulcea. Tema conferinței se intitulează

«Aportul României la crearea climatului de destindere, securitate, pace și colaborare pe continentul european».

Conferințele de la protoierile Babadag și Constanța au fost prezidate de I. P. S. Arhiepiscop Antim, asistat la Constanța de P. C. consilier Igor Jechiu, iar la Babadag de P. C. inspector bisericesc Dumitru Găureanu. P. S. Episcop-vicar Epifanie a prezidat conferințele de la protoierile Medgidia și Tulcea, asistat la Medgidia de P. C. consilier Igor Jechiu, iar la Tulcea de P. C. inspector bis. Dumitru Găureanu. Conferințele de la Galați și Tecuci au fost prezidate de P. C. arhim. Ieronim Motoc, vicar administrativ.

La deschiderea conferinței de la Babadag, după cuvântul de salut al P. C. protoieru Ioan Secuianu, I. P. S. Arhiepiscop a arătat între altele că: «odată cu marile realizări din Patria noastră, conducerea de Stat a Republicii Socialiste România, alături de alte state și doritori de bine din Europa și lumea întreaga, depune eforturi susținute pentru creșterea unui climat de pace și securitate pe continentul european. Totodată, Domnul Nicolae Ceaușescu, președintele țării noastre, și-a câștigat un real prestigiu pe plan mondial, pentru consecvența cu care susține ideea unei noi ordini economice internaționale, a securității, a dezangajării militare și a păcii între toate popoarele lumii. Inspirându-se din învățăturile evanghelice, a spus I. P. S. Sa în continuare, Biserica noastră propovăduiește de asemenea pacea și slujirea oamenilor. Ea depune eforturi stăruitoare pentru sprijinirea acțiunilor inițiate de poporul nostru pentru bunăstare și progres».

Tema conferinței a fost prezentată de pr. Lazăr Iancu, de la parohia Corungea. A fost o lucrare temeinic pregătită și convingătoare.

I. P. S. Arhiepiscop a apreciat ca foarte bună conferința, precum și completările aduse de preoții care s-au înscris la cuvânt. Citind cuvintele de la liturghia arhierescă: «Doamne, Doamne, caută din cer și vezi și cercetează lumea aceasta pe care a zidit-o dreapta Ta și o desăvârșește pe ea», a arătat că pentru desăvârșirea aceasta a lumii pentru care ne rugăm, trebuie să facem mereu eforturi, ca să fim tot mai buni, tot mai receptivi, să iubim mai mult omul de lângă noi și să ne înfrățim cu toții pentru întărirea păcii și apropierea dintre oameni și popoare».

În partea a doua a conferinței au fost prezentate rapoarte de activitate de C. preoți Munteanu Emil — Sabangia, Pencu Grigorie — Ciucurova și Chiper — N. Bălcescu. În continuare s-au făcut comunicările de la Centrul eparhial și protoierie.

— La conferința de la protoieria Constanța a luat parte ca oaspete și Domnul Mihai Traian, președintele Comitetului județean de Luptă pentru Pace.

În cuvântul de deschidere a ședinței, I. P. S. Arhiepiscop Antim a apreciat participarea în procent de aproape 100% a preoților, ceea ce demonstrează interesul acestora pentru conferințele de orientare și cele administrative. I. P. S. Sa a recomandat preoșimii să urmărească cu interes sporit temele acestor conferințe, care ne dau îndrumări prețioase în activitatea noastră profesională, precum și în problemele sociale.

Preotul Moroianu Costică de la parohia Pantelimon a fost desemnat să prezinte tema rînduită. P. C. Sa a dezvoltat cu multă competență subiectul dat și avînd și darul poeziei, a încheiat referatul cu un omagiu poetic adresat conducătorilor țării și Bisericii Ortodoxe Române, pentru strădaniile depuse pentru pacea și progresul poporului nostru. S-au înscris la cuvânt numeroși preoți. Completările aduse de vorbitori au fost bine axate pe latura socială, subliniindu-se unele aspecte în legătură cu activitatea

desfășurată de statul român, de Biserica Ortodoxă Română și de cultele din țara noastră, precum și prezentarea unor activități obștești pe plan local la care au participat unii preoți împreună cu credincioșii.

I. P. S. Arhiepiscop a invitat apoi la cuvînt pe Dl. Mihai Traian — președintele Comitetului județean Constanța de luptă pentru pace. Vorbitorul s-a referit, între altele, la aportul pe care l-a dat preoțimea din județul Constanța la Concursul organizat de Comitetul Național pentru Apărarea Păcii și în alte activități obștești.

I. P. S. Arhiepiscop Antim a adus călduroase mulțumiri reprezentantului Comitetului județean de luptă pentru Pace și, concluzionînd, arată între altele că: «La această conferință are o satisfacție deplină pentru competența cu care a fost tratată tema, pentru însuflețirea arătată de către preoți și angajamentele pe care le-au luat pentru activitatea pastorală și cetățenească de viitor.

Partea principală este să se treacă la fapte, potrivit cuvintelor Sf. Ap. Pavel: «Împărăția lui Dumnezeu nu stă în cuvînt, ci în putere», în fapte (I Cor. 4, 20). Sarcinile asumate trebuie aduse la îndeplinire. Să știm să influențăm pozitiv asupra credincioșilor noștri în atitudinea lor față de tot ce ține de prosperitatea poporului nostru și de pacea lumii. Prin aceasta ne încadrăm în slujirea păcii, în slujirea omului, a progresului. Ca o reală concluzie se poate spune că dacă pînă acum istoria a fost istoria războaielor, de aici înainte va fi istoria luptei pentru pace».

În partea a doua, au fost prezentate rapoarte de activitate obștească de c. preoți. Oprea Gheorghe — Constanța, Popescu Stelian — Cobadin și pr. Taifas Gheorghe — Săcele.

I. P. S. Arhiepiscop reluînd unele din activitățile menționate în aceste rapoarte, a arătat că «punctualitatea la solicitările credincioșilor, raportată de preotul Oprea Gheorghe, trebuie însușită de toți preoții. Sint cazuri cînd unii preoți nu sint punctuali și atunci se ivesc reclamații din partea enoriașilor.

Asistența religioasă acordată credincioșilor în vîrstă și bolnavi din cuprinsul unor parohii, după cum a arătat preotul Popescu Stelian, are o importanță foarte mare. Cercetarea bolnavilor este una din poruncile evanghelice. Tot așa, I. P. S. Sa a apreciat activitatea preotului Taifas Gheorghe, care predică nu numai la Sfînta Liturghie cu regularitate, ci și la cununie, la înmormîntări și în alte împrejurări. Este de reținut faptul că unele cuvinte spuse de preot în asemenea împrejurări nu se uită repede și uneori nu se uită niciodată».

În încheiere s-au făcut unele comunicări de la Centrul eparhial și de la protoieria Constanța.

— La protoieria Tulcea, la deschiderea conferinței, P. S. Episcop-vicar Epifanie a transmis P. C. protoiereu Nicolae Ionescu și preoților binecuvîntarea Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop. Preotul Gavrilă Dumitru, de la parohia Parcheș și secretar al protoieriei, a fost desemnat pentru a susține tema programată. Referatul principal a împlinit cu prisosință această sarcină. Pe marginea referatelor au urmat apoi discuțiile.

Completările aduse de cei care s-au înscris la cuvînt au fost prețioase.

P. S. Episcop-vicar Epifanie, în concluzii, referindu-se la problema dezarmării arată că «România a făcut numeroase eforturi pentru găsirea unor soluții practice pentru înfăptuirea dezarmării și în primul rînd a celei nucleare. Biserica Ortodoxă Română în activitatea ei a demonstrat totdeauna prin învățătură și fapte legătura indisolubilă care există între credința noastră și pace».

— La protoieria Medgidia, P. S. Episcop Epifanie a fost asistat de P. C. consilier Igor Jechiu și P. C. protoiereu Virgiliu Nicolae. La deschiderea ședinței P. S. Sa a subliniat importanța temei dată pentru studiere, prin care se arată efortul permanent și contribuția țării noastre pentru soluționarea problemelor majore care frământă omenirea. S-a dat apoi cuvîntul preotului Pînculescu Gheorghe, de la parohia Cernavodă, să prezinte referatul. Lucrarea a fost caracterizată ca merituoasă.

Pe lângă contribuțiile statului nostru și sprijinul Bisericii la cauza destinderii internaționale, cei care au luat cuvîntul au arătat și unele din activitățile lor personale care se înscriu drept contribuții aduse la cauza progresului țării noastre și care reprezintă o experiență fericită pentru activitatea de viitor.

În cuvîntul de încheiere, P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul a arătat că «țara noastră acordă un interes deosebit reuniunii de la Madrid. Iar Biserica Ortodoxă Română, împreună cu celelalte culte religioase se înscriu plenar în acțiunile poporului nostru pentru salvagardarea păcii și mai binele omenirii. Să fim făcători de pace. Acolo unde sintem rînduiți să contribuim din plin la tot ce se face pentru pace și progres spiritual, pentru societatea noastră».

Rapoarte de activitate au prezentat preoții: Ploscaru Gh. — Ciocirlia, Țeugea Ioan — Oltina, Frigioiu Gheorghe — Țepeș Vodă.

— La protoieria Galați, conferința a fost prezidată de P. C. arhim. Ieronim Motoc, vicar administrativ, asistat de P. C. protoiereu Mălăia Stanciu. Tema conferinței a fost susținută cu competență de P. C. Pr. Nica Necula, de la parohia Adormirea-Cimitir, Galați.

— La protoieria Tecuci, conferința a fost prezidată de P. C. vicar administrativ, Ieronim Motoc, asistat de P. C. protoiereu Chivu Grigore. Tema a fost prezentată la un nivel corespunzător de preotul Popescu Mihai de la parohia T. Vladimirescu.

2. — La sfîrșitul ultimei decade a lunii octombrie 1980, le sediile protoieriilor din eparhie s-au desfășurat conferințele ad-tive ale preoților și cîntăreților bisericești pe sem. II/1980, avînd ca temă principală «Rolul credincioșilor mireni în viața Bisericii Ortodoxe» și prezentarea rapoartelor de activitate pastoral-gospodărească pe tr. II, III/1980. În continuare s-a ținut și o conferință misionară.

Conferința de la Galați a fost prezidată de I. P. S. Arhiepiscop Antim, asistat de P. C. Vicar administrativ Ieronim Motoc și P. C. protoiereu Mălăia Stanciu. P. S. Episcop-vicar Epifanie a prezidat conferința de la Babadag, asistat de P. C. inspector bisericesc, Dumitru Găureanu și P. C. protoiereu Ioan Secuianu. Conferința de la Tecuci a fost condusă de P. C. arhim. Ieronim Motoc, asistat de P. C. protoiereu Chivu Grigore. La Constanța și Medgidia conferințele au fost prezidate de P. C. consilier Ioan Teoharie, asistat la Constanța de P. C. protoiereu Dumitru Stănei, iar la Medgidia de P. C. protoiereu Virgiliu Nicolae. La Tulcea, conferința a fost condusă de P. C. inspector bisericesc D. Găureanu, asistat de P. C. protoiereu Nicolae Ionescu.

Referindu-se la temele celor două conferințe, de la Galați, I. P. S. Arhiepiscop a arătat că acestea se desfășoară pe două planuri foarte înrudite. «Rolul mirenilor în Biserică» este o temă misionară și se înrudește cu predica misionară «Ascultarea de Biserică» care urmează a fi tratată în conferința misionară. Pentru noi, mireni sint terenul asupra căruia se îndreaptă activitatea noastră și colaboratorii noștri permanenți. Actualitatea temei constă în limitele în care se desfășoară rolul și răspunderea mirenilor în Biserică și care trebuie să fie atitudinea preoților față de mireni. După

cum nu poate fi turmă fără păstor, nu poate fi nici păstor fără turmă. Minimalizarea rolului mirenilor sau înțelegerea greșită a acestui rol este dăunătoare. Clerul și mireni formează împreună poporul lui Dumnezeu și nu se poate trage o linie care să-i despartă».

— La protoieria Galați lema a fost prezentată de P. C. Pr. Popescu Toma de la parohia Independența. Rapoarte de activitate au prezentat preoții Vicol Nicolae — Galați și Chiculiță Gheorghe — Berești Sat.

— La protoieria Tecuci, tema a fost susținută de preotul Rusu Petruță — de la parohia Nașterea Maicii Domnului — Tecuci. Rapoarte de activitate au susținut c. pr. Cuza Vasile — Cudalbi II, Bondroiu Gheorghe — Ungureni și Tomiță Costică — Cosmeji Vale.

— La protoieria Constanța, referatul principal a fost ținut de P. C. pr. Sburlea Traian — Constanța. Rapoarte de activitate au prezentat preoții Barbu Ion — Peceneaga, Oancea Serghie — Crucea, Nartea Vasile — Mangalia și cîntăreții Pascu Gheorghe — Constanța și Fotu Anastase — Constanța.

— La protoieria Medgidia, tema a fost susținută de preotul Negrea Ioan — Ostrov. Preoții Doicescu Alexandru — Valea Dacilor și Aldea Ioan — Castelu, au prezentat rapoarte de activitate pastoral-gospodărească.

— La protoieria Tulcea, tema a fost susținută de P. C. preot Mazilu Ioan de la parohia Schimbarea la Față — Tulcea.

Rapoarte de activitate au prezentat c. preoți: Andone D-tru, — Tulcea, Gușalu Dumitru — Niculițel și Tuluceanu Nicolae — Greci.

— La protoieria Babadag, tema a fost prezentată de preotul Arion Vasile — Zebil. Au prezentat rapoarte de activitate c. preoți Șulschi Gheorghe — Izvoarele, Voicu Nicolae — 6 Martie și Dicu Octavian — Ostrov.

Referatele principale prezentate și completările participanților la discuții, la fiecare protoierie, au subliniat poziția justă a Bisericii noastre care în alcătuirea ei păstrează linia tradițională a Bisericii apostolice primare, compusă din cler și credincioși. Mireni sunt în Biserică, mădulare ascultătoare ale acestui trup duhovnicesc, al cărui Cap este Mîntuitorul Iisus Hristos. Ei sînt brațul de care are nevoie ierarhia pentru îndeplinirea sarcinilor pastoral-misionare și gospodărești. În rapoartele de activitate s-a oglindit permanenta preocupare a preoțimii de a se îngriji de buna deservire a credincioșilor în cele duhovnicești, în gospodărirea sfintelor locașuri și în sprijinirea acțiunilor obștești.

3. După încheierea conferinței administrative la toate protoierile, s-a trecut la desfășurarea conferinței misionare cu tema: «Ascultarea de Biserică», predica misionară, iar în partea a doua a lucrărilor unii preoți și cîntăreți bisericești au prezentat rapoarte de activitate misionară pe tr. II—III/1980.

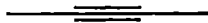
În predicile prezentate de referenții principali, la discuțiuni și în concluziile delegaților Centrului eparhial s-a arătat că ascultarea de Biserică este una din virtuțile principale care a însuflețit pe credincioși și le-a dat tărie și spor în trăirea vieții creștinești. Ascultarea a ajuns la treapta desăvîrșirii prin Mîntuitorul Iisus Hristos care «S-a smerit pe Sine, făcîndu-se ascultător pînă la moarte și încă moarte de cruce» (Filip. 2, 8). Ascultarea se îndeplinește prin credință și fapte bune, prin păstrarea învățăturii mîntuitoare a Bisericii noastre.

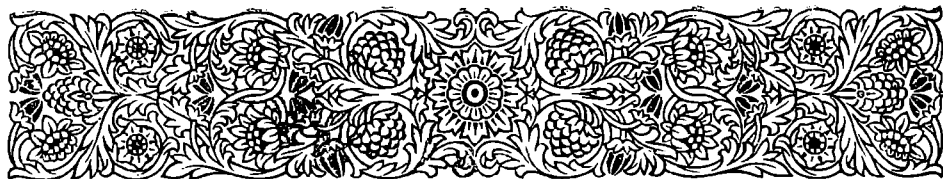
Din rapoartele de activitate misionară s-a arătat că există o preocupare generală în eparhie ca preoții și cîntăreții, împreună cu organele parohiale și cercul misionar să se intereseze de promovarea cîntării obștești liturgice, de împodobirea sfintelor locașuri, de ajutorarea celor în vîrstă și bolnavi care nu au pe nimenea etc. Preoții țin predici și cateheze în care explică enoriașilor învățătura de credință a Bisericii noastre.

Conferințele de orientare, administrative și misionare care au avut loc în lunile septembrie și octombrie s-au desfășurat în condiții optime și și-au atins scopul propus. Preoții și cîntăreții bisericești au fost prezenți în marea lor majoritate și au participat la desfășurarea lucrărilor. Subiectele propuse de Cancelaria Sfintului Sinod și de Centrul eparhial au fost studiate temeinic.

Participarea I. P. S. Arhiepiscop Antim și a P. S. Episcop-vicar Epifanie la unele conferințe, lămuririle și directivele pe care le-au dat au stimulat discuțiile și au dat soluții dintre cele mai fericite pentru lămurirea problemelor și trasarea sarcinilor în activitatea pastoral-misionară, gospodărească și obștească de viitor a clerului. Totodată, prin dezbaterile și analiza chestiunilor ridicate în ședințe, unele realizări și modul cum se lucrează la parohii sau cum au fost soluționate unele sarcini, constituiesc învățături și un prețios schimb de experiență pentru slujitorii Altarului străbun și ai strănei.

Arhîm. IERONIM MOTOC

EPISCOPIA BUZĂULUI

ȘTIRI DIN CUPRINSUL EPARHIEI

CONFERINȚA DE ORIENTARE PE LUNA MAI 1980

Conferințele de orientare din luna mai 1980 au avut loc între 20—29 mai după următorul program: 20 mai la protoieriiile Buzău și Panciu; 27 mai la protoieriiile Brăila și Rm. Sărat; 29 mai la protoieriiile Focșani și Pătirlagele.

Intrucât P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală în această perioadă a reprezentat Biserica Ortodoxă Română peste hotare la diferite întruniri internaționale creștine conferințele la fiecare protopopiat au fost prezidate de către un delegat de la Centrul Eparhial după cum urmează:

P. C. Pr. Teofil Dumitrescu — Vicar ad-tiv., la protoieria Pătirlagele; P. C. Pr. Cristîșor Manea — Inspector Eparhial, la protoieria Focșani; P. C. Pr. Grigore Dionisie — consilier ad-tiv., la protoieria Buzău și P. C. Pr. Guță Gheorghe — consilier economic, la protoieriiile Panciu și Rm. Sărat.

A fost tratată tema: «Aniversarea a 2050 ani de la întemeierea statului independent dac sub conducerea lui Burebista», moment de cea mai mare însemnătate în istoria poporului român.

Constituirea statului centralizat sub conducerea lui Burebista în jurul anului 70 î.e.n. a fost rezultatul dezvoltării vieții materiale și spirituale, pe teritoriile locuite de geto-daci.

Sărbătorirea împlinirii a 2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent a fost un nou prilej de subliniere a rolului determinant al maselor în făurirea istoriei și civilizației materiale și spirituale a popoarelor, în transformarea societății omenesti.

Tema conferinței fixată de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a fost susținută de următorii preoți: la protoieria Brăila Iepure Mircea, parohia Radu Negru; la protoieria Panciu, Pr. Soare Ștefan — parohia Homești; la protoieria Focșani, Pr. Manole Crișnea — Vultur de Sus; la protoieria Pătirlagele, Pr. Popescu Constantin — Siriu; la protoieria Rm. Sărat, Pr. Diamandescu Mihail — Bălăceanu și la protoieria Buzău, Pr. Nișcoveanu Mircea — Sf. Gheorghe.

La cuvînt s-au înscris un număr mare de preoți, scoțînd în evidență importanța subiectului și contribuînd la elucidarea tuturor aspectelor lui. S-a arătat astfel că:

Burebista, fondatorul primului stat dac centralizat, rămîne în istoria noastră ca un simbol al unității politice și naționale.

Prin daci și prin romani, care sînt strămoșii noștri, noi românii sîntem locuitorii cei mai vechi ai acestui pămînt ;

Istoria primului stat independent sub Burebista, s-a continuat pînă în zilele noastre, sub toți domnitorii și conducătorii statului roman de la Decebal la Mircea cel Bătrîn, la Ștefan cel Mare, la Mihai Viteazul etc. ;

Pecetluirea unității tuturor românilor într-un singur stat, s-a realizat prin unirea de la 1 decembrie 1918, iar pe linie bisericească, prin constituirea Patriarhiei Ortodoxe Române în 1925 ;

Biserica Ortodoxă Română s-a identificat de la început cu aspirațiile de viață ale poporului român. Unii din slujitorii Bisericii au fost alături de popor în răscoale și revoluții pentru dreptate și libertate, la Bobilna, în răscoala lui Gheorghe Doja, a lui Horia, Cloșca și Crișan, a lui Tudor Vladimirescu, la Revoluția de la 1848 și la Marea Răscoală a țăranilor din 1907.

Ortodoxia românească din zilele noastre își aduce contribuția sa la crearea unei atmosfere de comuniune între credincioșii ei și cei ce aparțin naționalităților conlocuitoare, sprijinind și dezvoltînd bune relații de respect și prețuire reciprocă cu celelalte culte din țara noastră, în cadrul ecumenismului local.

Biserica Ortodoxă Română este integrată profund în realitățile vremii, contribuind la sprijinirea tuturor activităților statului, pentru întărirea, păstrarea și apărarea unității și independenței poporului român. Preoțimea eparhiei și-a declarat adeviunea față de politica statului român, asigurînd conducerea că vor susține în continuare, prin gîndirea, munca, cuvîntul și atitudinea ei tot ce se face și se dăruiește spre binele și fericirea tuturor oamenilor și spre pacea lumii.

ȘEDINȚA CONSILIULUI EPARHIAL

Cel de al doilea Consiliu Eparhial din acest an a avut loc la data de 3 iulie a.c. ale cărui lucrări s-au desfășurat sub conducerea P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală.

În cuvîntul de deschidere P. S. Sa a spus :

«Îmi exprim bucuria de a ne revedea din nou la această a doua sesiune a lucrărilor Consiliului Eparhial. Hotărîrile luate la Consiliul Eparhial anterior s-au aplicat și rezultatele sînt bune. S-au terminat lucrările de interior la Palatul Episcopal, și proiectul de restaurare exterioară a fost avizat favorabil de forurile competente. Sînt în lucru proiectele pentru Seminar și pentru clădirea administrației episcopale.

Pivnița din subsolul Palatului pe care ne gîndim s-o amenajăm în vederea adăpostirii obiectelor de patrimoniu intră și ea în preocupările proiectanților pe care i-au angajat. Ne-a îndreptat gîndul și spre Biblioteca Episcopiei pe care am amenajat-o cu rafturi noi de bună calitate, menajînd și o sală de lectură, așa încît să fie o bibliotecă pe măsura valorii culturale a Eparhiei Buzăului.

Din grădina Episcopiei am scos pomii bătrîni și i-am înlocuit cu pomi tineri.

Vom încerca în anul acesta să lucrăm grădina cu propriile mijloace, să n-o mai dăm în parte. Să vedem cum va merge. În fața fabricii de luminări am amenajat un parc în care s-au plantat arbuști și molizi, precum și un gard viu, toate menite să schimbe peisajul cam dezolant din acea parte a curții. S-a amenajat și un parking adecvat pentru mașini. Potrivit proiectelor în lucru avem în vedere să facem încălzire centrală, să punem parchet și să refacem pictura la Catedrala Episcopală și la paraclis.

Procesul de educație și învățămînt la Seminar a decurs foarte bine, dar se poate și mai bine. Vom da prioritate aprofundării cunoștințelor Noului Testament la elevi, vom insista asupra practicii liturgice asupra uniformizării tipicului bisericesc și, în același timp vom cere profesorilor de limba română să-i învețe pe elevi să scrie corect, așa încît procesul de educație și învățămînt să dea rezultate vizibile. În acest interval de timp am vizitat de mai multe ori mînăstirile Ciolanu, Rătești, Sihastru, Me-tohul Dălhăuți și vom lua măsuri de mai bună gospodărire la toate aceste monumente ca și la Casa Rogioz și la via episcopiei. Am vizitat biserica de la Mera și biserica monument istoric din Străoane. Vom lua măsuri urgente de restaurare a lor. Am prezidat conferințele de orientare din luna martie și am organizat cursuri misionare, fiind noi ce dinții care am inițiat așa ceva. Sperăm că vor da rezultate bune.

Am făcut în acest răstimp, de la prima noastră întîlnire și cîteva călătorii în străinătate, pentru interese bisericești și ecumenice. Am sfințit trei biserici în Australia, la Melbourne Adelaide și Sidney, și una în Noua Zeelandă, la Welington, unde paroh este P. C. Pr. Speranță Gheorghe.

Am luat parte ca invitat personal și ca delegat al P. F. Patriarh Iustin la festivitățile de intronizare a noului Arhiepiscop de Canterbury, Dr. Robert Runcie.

Cam acestea sînt, în scurte cuvinte, jaloanele activității desfășurate pînă în prezent. M-am bucurat mereu de buna colaborare a P. C. Vicar, a P. C. Consilieri și a întregii administrații. Vom căuta să lucrăm în continuare cît mai operativ și cît mai bine așa încît să facem lucruri bune și să punem Episcopia în bună rînduială din toate punctele de vedere.

Consiliul Eparhial a rezolvat lucrări de ordin administrativ-bisericesc, a făcut și transferări și numiri de preoți, cîntăreți, și îngrijitori la parohii.

La sectorul economic s-au rezolvat probleme privind: cumpărări de materiale pentru lămție, primiri, donații obiecte inventar exproprieri terenuri și construcții, donații pentru mînăstiri și pentru fostele schituri, dotații alte instituții, ajutoare persoane nevoiașe, dotații alte eparhii.

La sfrșitul ședinței P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală a mulțumit tuturor participanților.

CURSURI MISIONARE LA MÎNĂSTIREA CIOLANU

Între 10—20 iunie a.c. Eparhia Buzăului a organizat o «vacanță activă» pentru pregătirea și perfecționarea P. C. Pr. Protopopi și preoți misionari în vederea aprofundării dreptei noastre credințe ortodoxe, cursuri ce au fost deschise de P. C. Pr. Vicar Ad-tiv Teofil Dumitrescu — delegat al P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală care a spus printre altele :

«Așa după cum bine cunoaștem, Biserica Ortodoxă Română, deci implicit și Eparhia Buzăului, pentru a-și desfășura activitatea misionară și pastorală în contextul vieții contemporane cu rezultate cît mai bune și cît mai rodnice, are nevoie de un cler cît mai bine pregătit și orientat în misiunea sa. În acest scop P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală a inițiat și organizat o scurtă «vacanță activă aici la Mînăstirea Ciolanu, unde cei invitați vor avea posibilitatea să-și reîmprospăteze și să-și adîncească unele probleme de doctrină ortodoxă, în compania unor specialiști profesori; de teologie de la Institutul teologic de grad Universitar din București.

Am fost chemați de P. S. Episcop la această mînăstire pentru a audia o serie de prelegeri cu tematică precis conturată, ce ne vor pune în cunoștință cu probleme de natură teologică-doctrinară, cu probleme ce privesc apărarea dreptei credinței propovăduitoare a Bisericii noastre ortodoxe strămoșești.

Pe lângă prelegerile acestea, ni se va oferi posibilitatea ca, la seminariile de după fiecare prelegere, să discutăm și să lămurim, învățînd unii de la alții, anumite lucruri pe care le întîlnim în parohiile noastre. Pentru problemele neclare ne stau la dispoziție distiinși noștri profesori de la Institutul teologic din București care au răspuns chemării noastre cu toată dragostea.

P. S. Episcop Dr. Antonie a inițiat și organizat această întîlnire cu convingerea fermă, că atît profesorii de la Seminar cît și cursanții, vor depune eforturi comune prin muncă și seriozitate, pentru a ne achita în mod onorabil de atenția ce a fost acordată de către P. F. Părinte Patriarh Iustin acestei lucrări.

Cu acest prilej exprimăm omagiile noastre de recunoștință, prețuire, dragoste și devotament, P. F. Părinte Patriarh Justin, P. S. nostru Părinte Episcop Dr. Antonie Plămădeală, pentru purtarea de grijă și pentru sprijinul acordat pentru desfășurarea în bune condițiuni a acestei lucrări de reîmprospătare și adîncire a problemelor de doctrină ortodoxă pe care ne sprijinim în apărarea dreptei credințe».

La aceste cursuri au participat cei 6 protopopi de la protoierii, preoții misionari, P. C. Vicar Ad-tiv., P. C. Consilieri, P. C. Secretar Eparhial, P. C. Inspector eparhial, P. C. Inspector de personal, P. C. Exarh al mînăstirilor, profesorii de la Seminar și părintele stareț de la Mînăstirea Ciolanu. Au fost audiate 16 prelegeri și au avut loc tot atitea seminarii pentru adîncirea învățăturii noastre de credință.

Prelegerile au fost susținute de un număr de 10 profesori universitari de la Institutul teologic din București.

La această vacanță activă a fost invitat și P. C. Arhim. Cleopa Ilie de la Mînăstirea Sihăstria, spre a împărtăși cursanților din vasta sa experiență duhovnicească.

În a doua săptămînă a prelegerilor a fost prezent la cursuri P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală, care la sfîrșit a vorbit celor prezenți, spunînd printre altele :

«Ne-a ajutat Dumnezeu să realizăm această «vacanță activă» aici la Mînăstirea Ciolanu, într-o atmosferă de rugăciune, de evlavie și de studiu. Intenția a fost de a vă da prilejul să vă reîmprospătați cunoștințele de doctrină ortodoxă, mai ales în acele puncte care sînt contestate de unii frați de-ai noștri, creștini fără suficientă pregătire și fără îndrumare competentă. Așa se explică de ce am insistat îndeosebi asupra dogmaticii și a studiului biblic. M-am bucurat să constat că toți ați urmărit și ați participat cu interes la desfășurarea cursurilor. Unii dintre dvs. ați contribuit efectiv la elucidarea unora din problemele în discuție. Mulțumesc părinților și domnilor profesori de la Institutul teologic din București care au răspuns chemării noastre și ne-au prezentat comunicări de bună calitate. Apreciez contribuția p. Arhim. Cleopa Ilie de la Mînăstirea Sihăstria care ne-a adus aici multe soluții, exemple și cazuri de confruntări din propria sa experiență misionară. De altfel P. C. Sa are în pregătire un fel de îndrumător pentru apărarea dreptei credinței care ne va fi de mare folos.

Acum să treceți la lucru. Fiecare în parohia, în protopopia, în aria sa de misiune, să aplice ceea ce și-a împrospătat aici. Propovăduiți dreapta credință. Fără agresivitate, în duh ecumenic. Fiți peste tot apostoli ai bineleului, ai păcii, ai buneii înțelegeri între oameni. Să auzim numai de bine».

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA HOMEȘTI, JUDEȚUL BUZĂU

În ziua de 1 iunie 1980, cu aprobarea P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală s-a făcut sfințirea bisericii din parohia Homești. Au luat parte un număr de șapte preoți, ca delegat fiind P. C. Pr. Teofil Dumitrescu — Vicar ad-tiv. El a fost însoțit de P. C. Diac. Popescu Nicolae, secretar eparhial și P. C. Arhid. Dumitru Stoica de la Catedrala Sfintei Episcopii. A luat parte și P. C. Pr. Guță Gheorghe, consilier economic.

Simbătă seara s-a săvârșit slujba vecerniei cu priveghere și litie, iar Duminică dimineața la orele 8,30 în prezența unui mare număr de credincioși din parohie și din satele vecine, s-a făcut sfințirea și stropirea cu aghiazmă a sfântului locaș, rugăciunile și citirea Sfintei Evanghelii, apoi sfințirea cu Marele Mir a Sf. Biserici în interior.

La sfârșitul Sf. Liturghii după ce s-a făcut Te-Deum-ul pentru P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală, pentru conducătorii țării noastre și pentru toți credincioșii de față, P. C. Pr. Protopop Grigorie Petrache a prezentat o scurtă dare de seamă asupra activității parohiilor din protopopiatul Rm. Sărat, precum și activitatea, meritele și frumoasele realizări obținute de P. C. Pr. Zidăriță Ion, de membrii consiliului parohial și de credincioșii parohiei Homești.

În continuare P. C. Pr. paroh Zidăriță Ion a făcut o amplă dare de seamă asupra lucrărilor bisericii și a rugat pe P. C. Pr. Vicar ad-tiv să transmită P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală mulțumiri cu urări de sănătate și putere de muncă în ogorul Sf. Biserici.

În încheiere P. C. Vicar ad-tiv Teofil Dumitrescu, delegat eparhial, a transmis tuturor celor prezenți din partea P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală arhieresti binecuvântări și mulțumiri pr. paroh Zidăriță Ion, membrilor consiliului parohial, comitetului parohial și tuturor credincioșilor parohiei Homești, care prin muncă, bani și dragoste au contribuit la înfrumusețarea Casei Domnului, cu îndemnul din partea P. S. Episcop care, deși este departe de Patrie pentru interese superioare bisericești, este cu gândul alături de noi, așteptînd să fim credincioși buni ai Bisericii strămoșești și celășeni buni ai patriei noastre dragi.

TRECERI LA CELE VEȘNICE

† *Pr. Vasilescu Constantin — comuna Măgura, parohia Unguriu*

În ziua de 28 iunie 1980, ora 17,00 a încetat din viață la locuința sa pr. Vasilescu Constantin — parohul bisericii Unguriu, județul Buzău.

Pr. Vasilescu Constantin s-a născut la 1 ianuarie 1898, în comuna Măgura, sat Unguriu fiind al treilea copil din cei 11 ai pr. Nae Vasilescu și ai presbiterii Maria.

Scoala primară o face în satul natal după care se înscrie la Seminarul teologic din Iași pe care îl termină în anul 1921. După absolvirea Seminarului se înscrie la Facultatea de teologie din București, pe care o termină în toamna anului 1926 obținînd calificativul **maxim**.

În anul 1924 se căsătorește cu D-ra Eugenia Negulescu din comuna Bătrîni, județul Prahova, din a căror căsătorie a rezultat două flice, Irina și Florica.

A fost hirotonit preot în august 1925 pe seama parohiei Mărăcineni și în același an este transferat ca preot deservent la Catedrala Episcopală, încredințîndu-i-se funcția administrativă de protopop al județului Buzău, funcție pe care o deține pînă în anul 1946.

În anul 1938 se transferă la cerere în parohia Unguriu, pentru a continua la cincea generație de preoți din familia sa.

Printre realizările de seamă pe linie bisericească amintim construcția unei frumoase biserici în parohia Unguriu în locul celei dărimate de cutremurul din 1940. Paralel cu activitatea bisericească desfășoară și alte munci sociale ca: vicepreședinte al filialei de Cruce al județului Buzău unde s-a evidențiat ca om de acțiune.

Avînd în vedere activitatea rodnică desfășurată în ogorul Domnului, autoritatea bisericească îi acordă încă din anul 1938 rangul de «Iconom Stavrofor».

Devotat slujitor al Sf. altar, respectînd toate îndatoririle sale preoțești, părintele Vasilescu Constantin trece la cele veșnice cu conștiința împăcată că și-a făcut datoria pe deplin.

Slujba înmormîntării a avut loc în ziua de 1 iulie a.c. în prezența unui sobor de preoți, în fața unui mare număr de credincioși din partea parohiei Unguriu și din împrejurimi, care l-au cunoscut și l-au apreciat

Despre viața și activitatea decedatului a vorbit P. C. Protopop Furtună Gheorghe de la protoieria Pătîrlagele, care a scos în evidență meritele deosebite ce le-a avut decedatul, transmițînd condoleanțe din partea preoțimii, familiei și credincioșilor.

Au mai vorbit pr. Sturzoiu Dumitru de la parohia Măgura, preot Negulescu Marin de la Catedrala Episcopală, cîntărețul Popescu Constantin de la parohia Unguriu, iar în încheiere P. C. Pr. Vicar ad-tiv Teofil Dumitrescu a elogiat figura celui dispărut și a transmis din partea P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală condoleanțe familiei și credincioșilor. După ocolirea sfîntei biserici, sicriul cu corpul neînsuflit al celui ce a fost pr. Vasilescu Constantin a fost coborît în cripta familiei sub privirea înlăcrimată a celor prezenți.

Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească în pace!

DIN AGENDA

P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală

— Duminică 13 ianuarie a.c., festivitatea întronizării P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală la Episcopia Buzăului;

— Între 20—22 ianuarie a.c. a participat la lucrările Comitetului Financiar al Conferinței Bisericilor Europene la Frankfurt în R. F. Germania;

— Între 28—31 ianuarie a.c. a luat parte la Budapesta, la Conferința dintre Consiliul Ecumenic și reprezentanții Bisericilor din țările socialiste;

— Între 11—15 februarie a.c. a participat la lucrările Comitetului Executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, la Liebfrauenberg, lângă Strassbourg, în Franța;

— Între 4—9 martie a participat la lucrările Comitetului Consultativ și al Comitetului de Finanțe al Conferinței Bisericilor Europene la Salzburg în Austria;

— Marți 11 martie a.c. a prezidat conferința de orientare la Protoieria Brăila;

— Miercuri 12 martie a prezidat conferința de orientare la prot. Panciu;

— Joi 13 martie a.c. a prezidat conferința de orientare la prot. Focșani;

— Marți 18 martie a.c. a prezidat conferința de orientare la prot. Buzău;

— Miercuri 19 martie a.c. a prezidat conferința de orientare la prot. Pătîrlagele;

— Joi 20 martie a.c. a prezidat conferința de orientare la prot. Rîmnicu Sărat;

— între 22—25 martie a.c. a prezidat participînd la festivitățile de întronizare a noului Arhiepiscop de Canterbury și Londra, Anglia ;

— Miercuri 26 martie a prezidat o slujbă ecumenică la Biserica Română din Londra, în cinstea noului Arhiepiscop. În aceeași zi P. S. Sa a vizitat pe noul Arhiepiscop de Canterbury, Robert Runcie ;

— Joi 27 martie a.c. s-a întîlnit cu Episcopul Londrei de Sud Mervyn Stokwood și cu Episcopul Londrei Centrale Gerald Ellison. În aceeași zi P. S. Sa, a avut convorbiri cu canonicul Michael Moore — șeful Departamentului Relații Externe al Bisericii Angliei.

— Sîmbătă 5 aprilie a.c., P. S. Episcop Dr. Antonie a primit delegația CICARWS a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, în frunte cu Dl. Jean Fischer, director al Comisiei pentru într-ajutorare bisericească Geneva ;

— Duminică 6 aprilie a.c., la Palatul episcopal, potrivit tradiției a fost primită preoțimea din Buzău, cu prilejul Sf. Paști ;

— Marți 8 aprilie a.c., a primit la Palatul Episcopal din Buzău o delegație belgiană formată din 30 persoane ;

— Joi 10 aprilie a.c., a primit la Palatul Episcopal o delegație din Anglia în frunte cu Rev. Solter și Dl. Mc. Cormick — președintele Comitetului parohial din Londra ;

— Vineri 11 aprilie a.c., a făcut o vizită ambasadorului Franței la București cu care a discutat unele probleme referitoare la Arhiepiscopia Ortodoxă Română pentru Europa Centrală și Occidentală ;

— Sîmbătă 12 aprilie a.c., a primit la Palatul Episcopal din Buzău pe Dl. Ing. Eugen Karaghiaur din Montreal — Canada ;

— Duminică 13 aprilie a.c., a oficiat Sf. Liturghie la Catedrala episcopală din Buzău, precum și parastasul împlinirii a 120 de ani de la înființarea corului Catedralei de la Buzău. A avut loc o masă cu coriștii. Cuvîntări. În aceeași zi P. S. Sa a făcut o vizită la M-rea Ciolanu.

— Vineri 18 aprilie a.c., orele 11,30 a primit la București un grup de vizitatori din S.U.A. și în aceeași zi a luat parte la un dejun cu ambasadorul Franței, oferit de P. F. Patriarh Iustin la Palatul Patriarhal ;

— Între 21—25 aprilie a.c., a participat la lucrările Comitetului de într-ajutorare bisericească Cicarws, la Stuttgart, R.F.G. ;

— Marți 20 aprilie a.c., a făcut o vizită la M-rea de maici Sihastru ;

— Duminică 4 mai a.c., a vizitat M-rea de maici Rătești ;

— Duminică 11 mai a.c., a oficiat slujba de sfințire a Bisericii Ortodoxe Române din Melbourne — Australia, împreună cu P. C. Pr. D. Găină și I. Bria ;

— De la 11—24 mai a.c., a participat la Conferința Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Melbourne — Australia, cu tema : «Vie Împărăția Ta» ;

— Duminică 25 mai a.c., P. S. Episcop Dr. Antonie a oficiat sfințirea Bisericii din Adelaide — Australia, împreună cu P. C. Pr. Constantin Iana ;

— Miercuri 28 mai a avut convorbiri oficiale cu autoritățile australiene la Sydney ;

— Duminică 1 iunie a.c., a oficiat sfințirea Bisericii din Sydney — Australia, împreună cu P. C. Pr. Dr. Gabriel Popescu și P. C. Pr. D. Găină ;

— Luni 2 iunie a.c., a avut o întvedere cu onorabilul Al. Grasby — comisar pentru problemele comunităților din Australia ;

— Marți 3 iunie pînă la 9 iunie a.c., a avut convorbiri cu oficialitățile din Noua Zeelandă, la Ministerul de Externe cu primarul orașului Wellington, cu reprezentanții Bisericii, radio, televiziune etc. ;

— Duminică 8 iunie a.c., a oficiat slujba de sfințire a Bisericii din Wellington — Noua Zeelandă, împreună cu P. C. Pr. Gh. Speranță, parohul acestei Biserici ;

— În aceeași zi P. S. Sa a avut întrevederi cu reprezentanții tuturor cultelor din capitala țării, cu care ocazie a dat interviuri la radio și televiziune.

— Luni 9 iunie a avut întrevederi în orașul Auckland, Noua Zeelandă, cu reprezentanții tuturor cultelor locale și cu dl .Alan Brasch fost secretar adjunct al Consiliului Bisericii ;

— Marți 10 iunie a.c. pînă vineri 13 iunie, P. S. Episcop Dr. Antonie s-a înapoiat spre patrie de la Auckland prin Melbourne — Australia, Singapore, Zurich, București ;

— Luni 16 iunie a.c., P. S. Episcop Dr. Antonie a avut o întrevedere cu Dl. Șef Rabin, Dr. Moses Rosen pentru pregătirea vizitei delegației interculturale din S.U.A. Tot în aceeași zi P. S. Sa a vizitat și parohia Limpeziș.

— De marți 17 iunie pînă vineri 20 iunie a prezidat cursurile misionare cu preoții misionari, protopopii, cadrele didactice de la Seminar și Administrația Eparhială, cursuri ce au avut loc la M-rea Ciolanu ;

— De sîmbătă 21 iunie pînă marți 24 iunie a prezidat examenul de diplomă la Seminarul teologic din Buzău ;

— Duminică 25 iunie a.c., a participat la serbarea de sfîrșit de an a elevilor de la Seminarul teologic Buzău ;

— Între 30 iunie — 2 iulie a.c. a prezidat examenul de capacitate preoțească din Mitropolia Ungrovlahiei la Seminarul teologic din București ;

— La 3 iulie a prezidat Consiliul Eparhial la Buzău ;

— Marți 8 iulie a.c., P. S. Episcop Dr. Antonie a vizitat M-rea Rătești împreună cu o comisie de la Consiliul Culturii, în legătură cu problemele de patrimoniu național.

— Miercuri 9 iulie a.c., însoțit de P. C. Vicar Ad-tiv, a făcut vizite canonice în Eparhie la parohiile Beceni, Luncile, Lopătari, Mănești, Beșlii, Vintilă Vodă, Sărulești, Niculești, Gura Dimienii, Cărpiniștea, Izvorul Dulce, Fulga, Cernătești și Zărnești ;

— Joi 11 iulie a.c., a făcut vizite canonice la parohiile: Buna Vestire — Buzău, Nașterea Maicii Domnului — Buzău, Adormirea Maicii Domnului — Buzău, Gîrlaj, Sf. Ingeri — Buzău, Sf. Împărați — Buzău, Simileasca — Buzău, Capela Sf. Filoteia — Buzău, Eroilor — Buzău, Sf. Ioan Botezătorul — Buzău, Cuvioasa Paraschiva — Buzău, Sf. Nicolae — Buzău ;

— Vineri 11 iulie a făcut vizite canonice la parohiile: Merei, Monteoru, Gura Sărății, Ulmeni, Vlcelele, Lipia I și Lipia II ;

— Marți 15 iulie și miercuri 16 iulie a participat la lucrările Sf. Sinod la București ;

— Vineri 18 iulie a.c., a făcut o vizită la M-rea Căldărușani ;

— Sîmbătă 19 iulie P. S. Episcop a mers în vizită protocolară la Președintele Comitetului Executiv al Consiliului popular al județului Vrancea. În aceeași zi a vizitat schitul Mușnoaiele, parohia Mînăstioara, Schitul Brazi precum și sediul protopiatelor Panciu și Focșani.

Pr. GRIGORE DIONISIE
Consilier administrativ

ÎNȚILNIRE COLEGIALĂ

Promoția 1930 a Seminarului teologic din Buzău a sărbătorit împlinirea unui semicentenar de la absolvirea acestei prestigioase școli. Evenimentul a avut loc pe data de 2 octombrie 1980, în localul Seminarului, chiar în incinta Sfintei Episcopii.

Au fost de față 17 colegi, dintre care unii cu soțiile lor. Cîțiva din ei au lipsit, din binecuvîntate pricini, fiind totuși prezenți prin scrisori și telegrame. N-au răspuns la apel cei decedați, pentru care s-a păstrat un minut de reculegere.

În dimineața acelei zile, la ora 11, s-a oficiat, în paraclisul Sfintei Episcopii, un Te-Deum de mulțumire lui Dumnezeu pentru trăirea acestui moment, precum și un parastas pentru pomenirea profesorilor și colegilor decedați.

S-a trecut apoi la sala de clasă, unde P. S. Părinte Episcop Dr. Antonie al Buzăului, însoțit de P. C. Părinte vicar Teofil Dumitrescu și de P. C. Părinte Manea Cristșor, directorul Seminarului, a fost întîmpinat cu imnul arhieresc.

În numele tuturor a vorbit P. C. Părinte Horia Constantinescu, exprimînd frumuseșea momentului de față, care reunește pe acești colegi, bucuria revederii, care cheamă în minte amintiri din drumul uitării și prezența P. S. Părinte Episcop, care impune necesitatea permanentei legături dintre ierarh și preoți. În continuare P. C. Sa spune: «Întîlnirile colegiale dintre diferitele serii de preoți au intrat în tradiție. Sîntem aici pentru a reconstitui atmosfera vieții de școlar de acum cincizeci de ani. Venim acum în fața P. S. Voastre cu pregătirea, experiența și munca unui semicentenar, ca să vă raportăm că noi, cei de aici, am gîndit preoția ca pe o misiune esențială în structura și viața Bisericii, că preoția își trage autoritatea din voința și lucrarea dumnezeiască, că ea este investită de Duhul Sfînt cu putere harică și că este o slujire cu o dublă orientare: teocentrică și antropocentrică. Am fost convinși că preoția este chemare, vocație, apostolat, taină inexprimabilă. Timp de cincizeci de ani ne-am confruntat activitatea cu probleme de ordin religios, moral, cultural, social, familial etc..., timp de cincizeci de ani ne-am străduit să dăm preoției prestigiul capabil să genereze în sufletele credincioșilor convingeri religioase și practici creștine, timp de cincizeci de ani am căutat să facem din parohiile noastre parohii fruntașe, cu alte cuvinte să împlinim, acolo unde lucrăm portretul unui alt popa Tanda. În încheiere, pășind în al doilea semicentenar, vă asigurăm P. S. Părinte Episcop de respect și supunere, de slujire lui Dumnezeu și omului și de devotament față de Biserică și față de Patrie».

Luînd cuvîntul, P. S. părinte Episcop Antonie Plămădeală își exprimă satisfacția pentru astfel de întîlniri, care nu numai că actualizează clipe trăite, dar și adaugă vieții preotești un spor de bine și de frumusețe. «Mai mult, aceste întîlniri înseamnă reîntorcerea la sufletul pur al școlarului de acum cincizeci de ani. Generația cucerniciilor voastre este o generație de preoți sbuciumală, care a trăit o viață de mari prefaceri. Activitatea actuală a Bisericii noastre se desfășoară acum într-un deplin climat de libertate religioasă. Biserica noastră de azi este o Biserică căreia i s-au cerut opțiuni clare, pe care le-a rezolvat bine. Învățămintul formează preoți capabili de o pastorație plină de realizări bune, preoți ai vremii cu un conținut sufletesc bun. Contactul dintre generațiile de preoți să fie o imediată realitate și o permanentă preocupare, pentru un fructuos schimb de experiență și deci pentru o bună educație. Numai așa obstacolele pot fi învinse și semicentenarul de azi va însemna un bun prilej de tinerețe».

După plecarea P. S. Părinte Episcop, reprezentantul seriei 1930, P. C. Preot Al. Vasilescu amintește că i-a «revenit sarcina, de altfel plăcută», să rostească «acest succint cuvânt de deschidere a acestei festivități prilejuită de aniversarea a cincizeci de ani de la absolvirea acestui Seminar, care, azi, ca și odinioară, în altă haină însă, ne adăpostește». În continuare, P. C. Sa își exprimă emoția care stăpânește pe toți cei de aici, mîhnirea pentru cei care lipsesc și durerea pentru cei decedați. În încheiere P. S. Sa mulțumește P. S. Părinte Episcop care ne-a acordat binecuvîntarea, prezența și posibilitatea de a ne găsi aici, P. C. Părinte vicar Teofil Dumitrescu, care a venit în mijlocul nostru spre a ne spori mulțumirea și P. C. Părinte Manea Criștor, directorul Seminarului, care ne-a găzduit atît de bine.

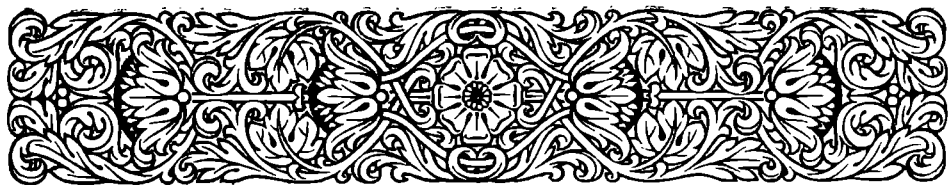
Urmează lecția. Și, pentru că cei doi profesori, P. C. Preot Ion Morărescu și Dl. profesor Virgil Șerbănescu lipsesc din motive de sănătate, li se citesc scrisorile, din care rezultă atît regretul pentru neparticipare cît și urările de bine.

Imputernicit în funcția de profesor, P. C. Părinte Manea Criștor, directorul Seminarului, își deschide lecția, cu un scurt cuvînt, prin care își exprimă bucuria acordării cinstei de a susține o lecție, în fața unor elevi septuagenari, cuminți și competenți. Făcîndu-se apelul, cei prezenți își reconstituie, pe scurt, viața, din care reținem, îndeosebi, activitatea bisericească. Toți afirmă că au făcut atît zidire de Biserică pe temelie de piatră cît și Biserică pe temelie de suflet.

A urmat apoi o masă comună, la care, pe lîngă cei din seria noastră, au participat și P. C. Părinte vicar Teofil Dumitrescu, delegatul P. S. Părinte Episcop, P. C. Părinte Manea Criștor, directorul Seminarului. În timpul mesei s-a cîntat, s-au depănat amintiri, s-au recitat poezii și s-a toastat. Un moment emoționant a fost acela al întîlnirii celor două generații de preoți: aceea a preoților în vîrstă, reprezentată prin noi și aceea a preoșilor tineri, reprezentată prin elevii seminariști. Într-un cuvînt înnaripat, elevul Popa Ștefan din anul V, prezintă generației de preoți în vîrstă, omagiul respectului, recunoștinței și tinereții lor. Subliniem hotărîrea fermă a acestora de a fi urmași demni ai înaintașilor lor. Pînă atunci, subliniem iarăși hotărîrea fermă a acestora de a se pregăti temeinic la carte și de a dovedi cumințenie în purtare. Li răspunde P. C. Părinte Iacob Dumitru. Din cuvîntul său cităm: «Sintem față în față, noi și voi. Noi, generația de preoți în vîrstă și voi, generația de preoți tineri. Noi, care coborîm și voi, care urcați. Noi, cu pregătirea, experiența și dragostea noastră, voi, cu avîntul, tinerețea și aspirațiile voastre. Îmbinați toate acestea și veți sluji cu adevărat Biserica și Patria». Dintre preoșii au vorbit: P. C. Preot Marcu Nicolae, P. C. Preot Sachelarie Stelian și P. C. Preot Săvescu Nicolae, care au omagiat momentul de față. Ultimul, ia cuvîntul P. C. Părinte Teofil Dumitrescu. «Ca delegat al P. S. Părinte Episcop», spune P. C. Sa, «voi raporta buna organizare, precum și frumoasa desfășurare a acestei reuniuni, care înseamnă nu numai o simplă revedere, ci o utilă dovadă de organizare, de înfrățire, de informare, de experiență și de muncă. Pe viitor se va da mai multă importanță acestor reuniuni, de la care avem numai de învățat. Semnificația acestui semicentenar este pilduitoare. Vă felicit și vă urez sănătate și spor în toate».

Cu aceasta a luat sfîrșit reuniunea noastră și s-a hotărît revederea peste cinci ani, adică în 1985.

Pr. HORIA CONSTANTINESCU

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Diac. Asist. Viorel Ioniță, *Sinodul al VI-lea ecumenic și importanța sa pentru ecumenismul actual*, — teză de doctorat — publicată în «Studii teologice», anul XXX (1978), nr. 5—6, p. 367—460.

În ultima vreme, numărul tinerilor teologi români, care, după studii superioare de teologie în țară și în străinătate, s-au învrednicit de obținerea înaltului titlu de doctor în teologie, a sporit. Între aceștia, un loc de frunte îl ocupă tinerii care cu multă dăruire și pasiune au îmbrățișat cercetarea Istoriei Bisericii creștine universale, în general, și a propriei noastre Biserici în special. Dintre acești tineri amintim: 1. D-I Vasiliu Cezar, care și-a susținut examenul pentru titlul de doctor în teologie cu subiectul intitulat «Relațiile dintre Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă de la anunțarea Conciliului Vatican II (ianuarie 1959) până în decembrie 1970», la Institutul Pontifical oriental din Roma, în anul 1971, obținând calificativul «magna cum laude».

2. D-I Dură V. Ioan a fost al doilea tânăr teolog, care, în anul 1975, la vârsta de 30 de ani, a prezentat ca teză de doctorat la Universitatea din Alena subiectul intitulat «Patriarhul Dositei al Ierusalimului și relațiile româno-elene», obținând calificativul «magna cum laude».

3. D-I Anuichi Silviu este al treilea teolog român, care, în anul 1977 și-a luat doctoratul în teologie la o universitate străină. În anul 1977, domnia sa a prezentat și susținut, cu mult succes, la Facultatea de teologie din Belgrad, lucrarea intitulată «Relațiile bisericești româno-sirbe în secolele XVII—XVIII».

Celor trei tineri istorici, osîrduitori în domeniul istoriei bisericești, s-a adăugat și diac. Viorel Ioniță, care, în anul 1978, și-a susținut examenul pentru titlul de doctor în teologie la Institutul teologic din București, cu lucrarea intitulată «Sinodul al VI-lea ecumenic și importanța sa pentru ecumenismul local». Așa după cum menționează și referentul principal, Pr. Prof. Dr. Ioan Rămureanu, în prefața lucrării, «în limba română s-au publicat diferite studii temeinice și utile despre sinodul I ecumenic de la Niceea, din 325; despre sinodul II ecumenic de la Constantinopol, din 381; despre sinodul III ecumenic de la Efes din 431; despre sinodul IV ecumenic de la Calcedon, din 451; despre sinodul V ecumenic de la Constantinopol, din 553, dar nici un studiu mai aprofundat, bazat pe izvoarele timpului, despre sinodul VI ecumenic de

la Constantinopol, din 680—681» (p. 357). Într-adevăr, diferitele articole, studii și teze de licență, referitoare la sinodul VI ecumenic, publicate în limba română, în ultima sulă de ani, n-au putut constitui un studiu aprofundat și de primă referință pentru studenții teologi și cercetătorii istoriei sinodului VI ecumenic, din zilele noastre. Acest merit a revenit colegului nostru, diac. asist. Viorel Ioniță, care, sub îndrumarea competentă și generoasă a Părintelui profesor dr. Ioan Rămureanu, a pregătit o adevărată monografie a sinodului VI ecumenic. Această monografie a umplut pe bună dreptate «un gol de mult simțit în literatura teologică de specialitate în limba română» (p. 363).

Structural, lucrarea păstrează un caracter unitar, bine dozat. O introducere de aproape cinci pagini are darul să inițieze pe cititor în problematica subiectului propus. Autorul declară de la bun început că «a scrie istoria sinodului al VI-lea ecumenic nu înseamnă altceva decât a scrie istoria monotelismului și aceasta nu numai pentru motivul că actele sinodului din 680—681 sînt cele mai importante izvoare pentru cunoașterea ereziei monotelite, ci și invers, adică numai atunci este înțeles corect sinodul cînd se cunoaște corect istoria disputei care a constituit cauza și obiectul discuției sale» (p. 367). Într-adevăr, diac. asist. Viorel Ioniță reușește să ne prezinte, în baza unor lucrări de autoritate, istoria monotelismului, care a cauzat altele implicații în viața politică, bisericească și culturală a epocii respective.

După mărturia autorului, la baza lucrării stau izvoare principale și secundare. Actele sinodului însuși, actele Conciliului de la Lateran (649), Scrisoarea sinodală (Synodiconul) a patriarhului Ierusalimului Sofronie († 638) și Scrierile Sfîntului Maxim Mărturisitorul († 662) au constituit izvoarele de primă mîină în redactarea lucrării.

Izvoarele secundare sînt constituite din lucrări ale unor «martori ai timpului sau lucrări ce privesc direct epoca ce interesează», ca de pildă, Ioan de Nikiu, Sebeos, Teofan, Mihail Sirianul, sau lucrări ca: *Liber pontificalis*, *Liber Diurnus* ș.a.

Autorul a acordat o atenție deosebită și lucrărilor Sfîntului Maxim Mărturisitorul, a căror idei și mărturii au fost de fapt însușite drept index arbitri în problemele contradictorii, privind doctrina monotelită.

Partea întia a lucrării, intitulată «Situația politică, culturală și religioasă a Imperiului bizantin în secolul al VII-lea (610—680)» ne oferă un «tablou relativ complet al acestei perioade din Istoria Bisericii» (p. 367). În cele cinci capitole ale acestei prime părți, autorul reușește să surprindă cele mai importante aspecte ale vieții politice culturale și religioase ale Imperiului bizantin din secolul al VII-lea. Este, de fapt, prima parte de istorie, propriu-zisă, în care autorul cîntărește cu multă precizie greutatea afirmațiilor contemporanilor evenimentelor cu ecourile transmise și consemnate peste veacuri în diferite cronici și izvoare. Reliefind încercările împăratului Heraclie (610—641) de a realiza împăcarea dintre calcedonieni și necalcedonieni, autorul sesizează că mărturisirea de credință a împăratului bizantin, stă în redactarea lui Mihail Sirianul, conține unele elemente noi în raport cu formula dogmatică de la Calcedon ...este vorba de afirmația că cele două naturi în Iisus Hristos sînt unite într-o singură lucrare, într-o singură energie» (p. 376). Diac. asist. Viorel Ioniță subliniază faptul că în redactarea lui Mihail Sirianul «formula aceasta cu intenții unioniste» a trecut «neobservată în Biserica Necalcedoniană și că încercările lui Heraclie au rămas fără succes» (p. 376). Este momentul și locul potrivit a aminti faptul că istoricii și dogmaștii calcedonieni au trecut neobservate multe dintre asemenea formule cu intenții unioniste. Asemenea intenții unioniste se găsesc, din fericire, și în tradiția istorică și dogmatică a bisericilor necalcedoniene, care nu sînt încă cunoscute de istoricii Biserii-

cilor răsăritene. O cercetare a acestei tradiții dogmatice presupune însă o stăpânire perfectă a limbilor liturgice a Bisericilor vechi orientale (limba ghez, coptă și siriană) și o cercetare serioasă, la fața locului, a vechilor texte inserate în vieți de sfinți, sinaxare, martirologii, rugăciuni, imne și anafore liturgice, păstrate doar în manuscris prin tinda unor minăstiri, ca de pildă cronica episcopului Ioan de Nikiu, text și comentariu în limba ghez, istoria sinoadelor manuscris în limba ghez din secolul XIV etc. O corelare a acestei tradiții cu actele sinoadelor în limba originală, limba greacă, ar da posibilitatea dogmatiştilor și istoricilor la o reevaluare a întregii literaturi de specialitate, debitoare în mare parte lucrărilor de limbă franceză, engleză, germană și italiană. Din nefericire, rămân încă tributari acestei literaturi apusene majoritatea cercetărilor istoriei sinoadelor ecumenice, și îndeosebi cei care nu stăpinesc nici limba greacă.

Unirea de la Alexandria, dintre monoenergeți și leodosieni, în anul 663, și urmările ei, sinodiconul patriarhului Sofronie și Ectesisul împăratului Heraclie, evoluția disputei monotelite în ultimii ani ai împăratului Heraclie etc., constituie capitolele de bază ale primei părți ale tezei de doctorat prezentate. Capitolul cinci — care încheie partea primă a lucrării — intitulată «apărătorii dreptei credințe în fața ereziei monotelite», ne evidențiază activitatea Sfântului Maxim Mărturisitorul și a ucenicilor săi în lupta împotriva acestei erezii.

Partea a doua a lucrării are două mari capitole. Primul este intitulat «Originea, evoluția și combaterea ereziei monotelite».

Deși are un aspect precumpănit dogmatic, autorul s-a străduit să reliefeze și desfășurarea procesului istoric al ereziei monotelite, intervenind, acolo, unde a fost cazul, cu considerații bazate pe o documentație făcută cu ajutorul celor mai bune studii apărute în limbile germană și franceză.

După părerea autorului, originea ereziei monotelite, respectiv monoenergetică, trebuie căutată în terenul, unde, «între așa-zii monofiziți existau persoane care simpatizau cu doctrina de la Calcedon tot așa cum din partea calcedonienilor existau încercări constante de a împăca cele două teologii, în aparență contradictorii» (p. 402).

Capitolul doi al părții a doua, intitulat «Lucrările și hotărârile dogmatice al sinodului al VI-lea ecumenic» este de fapt un adevărat expozeu al desfășurării istorice a lucrărilor sinodului respectiv.

Despre procedura de deschidere a sinodului, prezența lui — în persoana împăratului — episcopii participanți la sinod, eparhiile lor și discuțiile purtate în cadrul ședințelor de lucru a sinodului, cititorul găsește un material informativ suficient, bine documentat, autorul reușind să stabilească «modul de lucru care a dus în aceste adunări la formularea de hotărâri cu valabilitate pentru întreaga Biserică» (p. 443).

După părerea autorului, sinodul VI ecumenic a rămas «relativ necunoscut în istoriografia atât greacă cit și latină» (p. 447). Evident, în acest context, s-ar părea că cu atât mai puțin se poate vorbi de o receptare a hotărârilor dogmatice ale sinodului VI ecumenic în Bisericile vechi orientale. Și totuși, așa după cum menționează și autorul, cea mai mare Biserică necalcedoniană, Biserica etiopiană, explică și adâncește înțelesul formulei dogmatice de la Calcedon, înțelegând că dumnezeirea și umanitatea se continuă în unul Hristos în mod dinamic (cf. p. 452). În acest înțeles, «poziția celor ce doresc să vorbească despre o voință și o lucrare divino-umană unite fără amestecare și separare — declară d-l profesor dr. Nicolae Chițescu — nu trebuie să apară

că sînt incompatibile cu hotărîrea sinodului de la Constantinopol (680—681)...» (Conversațiile neoficiale dintre teologii ortodocși și cei necalcedonieni, «Ortodoxia», anul XIX (1967) nr. 4, p. 620). Tradiția dogmatică a Bisericii etiopiene confirmă această afirmație, fără drept de tăgadă.

Lectura tezei de doctorat a diaconului asistent Ioniță Viorel adeverește faptul că studierea actelor sinoadelor ecumenice se impune ca o necesitas evidens în perspectiva ecumenismului actual. Pentru teologia ortodoxă contemporană, doctrina dogmatică, canonică și cultică statornicită la soboarele ecumenice, rămîne conștiința apartenenței ei la izvoarele Ortodoxiei. În contextul acestei ortodoxii ecumenice, teologii Bisericii Ortodoxe pot să poarte și dialogul vremurilor noastre, dialogul ecumenismului. În aceasta constă de fapt și actualitatea hotărîrilor dogmatice ale sinodului al VI-lea ecumenic.

O bibliografie de referință, bogată și variată, însoțită de un rezumat în limba franceză și germană, încheie documentata lucrare a diaconului asistent Ioniță Viorel. Reluînd propria-i mărturie, autorul a dorit să redacteze, «o monografie specială... despre sinodul al VI-lea ecumenic» (p. 367), și a reușit cu succes. Lucrarea sa rămîne un studiu de referință pentru toți studenții Istoriei bisericii universale, care doresc să cerceteze istoria sinodului VI ecumenic. Lucrarea prezentată aduce, în același timp, și un spor în înțelegerea faptelor și evenimentelor din secolul al VII-lea al Istoriei Bisericii universale.

Pr. asist. NICOLAE V. DURĂ

Gheorghe Ciobanu, *Studii de etnomuzicologie și Bizantinologie*, vol. II, Editura Muzicală, București, 1979, p. 378.

Publicarea celui de al doilea volum de studii și cercetări etnomuzicologice și bizantinologice de către binecunoscutul folclorist și bizantinist Gheorghe Ciobanu, este o înmănunchere a îndelungatelor sale cercetări muzicologice concretizate în diferite studii și articole publicate în revista «Muzica» sau «Studii de muzicologie» și totodată o urmare firească a primului său volum de cercetări publicat în anul 1974.

După cum însuși motivează în prefață (p. 5) cartea cuprinde studii de folclor, teorie și cultură muzicală medievală românească etc. și este împărțită în 26 de capitole.

În capitolul — Muzica populară românească (p. 5—14) după ce arată componența sistemului tonal al muzicii populare românești, aduce la zi cercetările privind structura modală a creației muzicale prin identificarea celor 24 de forme modale cromatice care aparțin celor trei straturi: 1. antic; 2. bizantin; și 3. cel al Orientului Apropiat, integrate în muzica populară românească de-a lungul timpului.

Analizează de asemeni cele patru sisteme ritmice:

1. Parlando-rubato; 2. Giustosilabic; 3. Aksak și 4. Divizionar a căror arie de răspîndire a descoperit-o savantul român de renume mondial Constantin Brăiloiu și clasifică instrumentele muzicale existente în practica poporului român a căror contribuție la dezvoltarea melodiei populare românești este incontestabilă.

Sînt prezentate apoi succint dar cuprinzător caracteristicile stilistice ale celor mai importante genuri muzicale: doina, balada, cîntecul propriu-zis și dansul, iar în capitolul: «Structura sistemului de versificație populară română» (p. 15—20), de-

monstrează inexistența vreunei legături între versificația populară română și a popoarelor slave precum și existența acesteia între versificația populară română și a popoarelor latine, concluzionând următoarele :

«sistemul de versificație populară română este tot o moștenire latină» (pag. 20).

Capitolul : «Stratificări în muzica populară românească» este rezervat analizei straturilor stilistice existente în genurile muzicale ce s-au născut odată cu riturile, ceremoniile și obiceiurile poporului român de la naștere până în moarte (Colindele, cîntecele ceremoniale de nuntă, repertoriul funebru, cîntecul epic, doina propriu-zisă, cîntecul propriu-zis și dansul) motivînd această preocupare ca fiind în interesul «nu numai al folcloristicii și istoriografiei dar și al culturii muzicale românești în ansamblul ei» (pag. 24).

— «Despre factorii care înlesnesc evoluția muzicii populare» (pag. 25—63).

Este capitolul în care dezbate problema evoluției cîntecului popular în lumina cercetărilor întreprinse de către folcloriștii : Constantin Brăiloiu ; Stoian Djoudjeff (bulgar) ; Laszlo Laitha (maghiar) ; Szabolcsi Bence (maghiar) și a compozitorilor Bela Bartok și Zoltan Kodaly, ale căror concluzii științifice le consideră reale și totodată conforme și cu rezultatul cercetărilor sale, fapt ce denotă punctul comun la care au ajuns de-a lungul timpului cercetătorii creației muzicale populare care au fixat și factorii : 1. Contactul cu muzica altor popoare ; 2. Contactul cu creația muzicală cultă ; 3. Întrepătrunderea diferitelor stiluri regionale ; 4. Variația ; 5. Contaminarea, ce contribuie la transformările care au loc în sinul acestei creații.

Analizînd ritmic, stilistic, variațional și de contaminare, originea, circulația și influențele interne și externe ale creației muzicale populare, autorul subliniază importanța covârșitoare pe care o au factorii amintiți în cunoașterea și înțelegerea stadiului actual de dezvoltare a acestei creații.

În capitolul intitulat «Înrudirea dintre ritmul dansurilor și al colindelor» (pag. 64—94) după ce citează o bogată și de înaltă ținută științifică bibliografie, autorul schițează jaloanele unei viitoare cercetări asupra fondului tradițional al creației populare care ajută la cunoașterea acesteia și care va fi de un real folos «nu numai folcloristicii noastre, ci și creației culte care se inspiră din cîntecul popular» (pag. 64).

În acest sens este analizată clar, concis și sistematic prezența elementelor melo-dico-ritmice în cele două variante ale creației muzicale populare Dansul și Colindele, fapt ce dovedește «nu numai înrudirea dintre ele, ci și vechimea și chiar originea lor comună» (pag. 94).

«Colindele și muzica religioasă» (pag. 95—111).

Este capitolul în care găsim analizat în mod comparativ : 1. modul ; 2. ambitusul ; 3. cadențele ; 4. formulele melodice și 5. ritmul colindelor și muzicii religioase gregoriene și bizantine dinainte de reforma lui Chrisant, precum și elementele modale, melodice și ritmice comune acestor creații argumentînd fuziunea acestora cu concluziile bizantinistului român Pr. I. D. Petrescu expuse în «Condacul Nașterii Domnului» — studiu de muzicologie comparată, București, 1940, pag. 45.

— «Aportul lui George Breazul la dezvoltarea folcloristicii muzicale românești» (pag. 112—134).

În acest capitol după ce face o succintă expunere a eforturilor depuse de muzicienii timpului de a canaliza culegerea și sistematizarea cîntecelor populare pe baze noi științifice, autorul stăruie asupra rolului și importanței de netăgăduit pe care savanțul folclorist George Breazul a avut-o în crearea primei instituții de stat consacrată culegerii materialului muzical folcloristic românesc.

În continuare sînt trecute în revistă preocupările și realizările etnomuzicologului român care au ajutat și vor ajuta la lămurirea a o serie de aspecte ale «evoluei folclorului muzical și ale dezvoltării folcloristicii muzicale românești» (pag. 120).

Între acestea menționează: 1. Crearea unei pedagogii muzicale moderne românești, bazată pe folclor; 2. Înființarea unei catedre de enciclopedie și pedagogia muzicii la Conservator; 3. Punerea în aplicare în mod real a metodei comparate în cercetarea folclorului, preconizată de N. Filimon, T.T. Burada, D.G. Kiriac și alții; 4. Existența formulelor melodice în gîndirea muzicală populară și 5. Problema modurilor în cîntecul popular românesc și 6. Originea tragică a muzicii populare românești.

În urmă acestor bogate și fundamentale realizări ale folcloristicii muzicale românești, autorul afirmă că savantul George Breazul este «unul dintre întemeietorii etnomuzicologiei românești, dacă nu chiar primul» (pag. 126).

Sînt scoase apoi în relief erorile strecurate de-a lungul timpului în muzicologie cu privire la: 1. Apariția gamei muzicale; 2. Apariția modurilor naturale cunoscute în teoria grecească, bizantină, gregoriană și în creația populară; 3. Originea modurilor cromatice la români; 4. Originea scării pentatonice existente în muzica popoarelor europene; 5. Originea polifoniei populare și în final după ce citează preocupările teoreticienilor Th. Reinach și J. Chailley privitoare la conceptul de tonalitate, arată aportul concret al muzicologului român Constantin Brăiloiu la lărgirea acestuia, căruia îi adaugă alte sisteme muzicale mai simple și anterioare celor recunoscute de către toți muzicienii.

«Istoricul clasificării modurilor» (pag. 136—164).

Preocupat de înțelegerea realității modale a cîntecului nostru popular autorul expune cîteva ipoteze asupra grupării modurilor antice după cele trei tetracorduri constitutive, a grupării modurilor medievale cu subdiviziunile lor: a. bizantine; b. psaltice; c. gregoriene și asupra grupării modurilor muzicii bretone (despre care se crede că ar deriva din cîntul gregorian) după care trece la clasificarea acestora pe care teoreticienii au făcut-o din «necesități practice și cu scop științific în vederea îmbrăcării lor cu o haină armonică mai potrivită» (pag. 154).

La clarificarea modurilor sînt expuse schemele întocmite de teoreticienii: M. Duhamel, J. Parisot și A. Gastoué celor trei creații muzicale: antică, medievală și breonă, concluzionînd că între modurile muzicii moderne bazată pe raportul dintre tonică și dominantă și cele ale muzicii religioase și populare bazată pe formele melodice comune mai multor glasuri, «este o deosebire categorică» (pag. 163).

În capitolele: «Vechimea genului cromatic în muzica bizantină și Cîntecul nou în creația populară» (pag. 164—194) în urma unor îndelungate și perseverente cercetări autorul readuce în discuție vechimea genului cromatic în muzica bizantină asupra căruia conchide că a existat în această creație milenară încă de la începutul ei iar «diatonizarea ehurilor II și VI este nejustificată» (pag. 169).

Trecînd apoi la analiza melodico-ritmică și de construcție modală a cîntecului nou din creația populară a cărei prezență este semnalată în întreaga țară, consemnează mărturii din care se constată că repertoriul de cîntece populare se primenește în continuu sub perindarea diferitelor influențe: orientală, occidentală, orășenească și a muzicii culte, dar că structura acestuia rămîne nealterată.

Cîntece revoluționare și patriotice din perioada anului 1848 (pag. 195—211).

Scris cu o vibrantă simțire patriotică, capitolul menționat este rezervat prezentării a opt cîntece din bogăția de creații revoluționare și patriotice legate de clocolitorul an 1848.

Create în perioada celor trei etape distincte ale revoluției: a. anterioare revoluției; b. în timpul desfășurării acesteia și c. după înfringerea revoluției, cîntecele sînt o mărturie socială istorică «că lupta n-a încetat» (pag. 197) iar reamintirea lor de către autorul cărții ne duce cu gîndul la lupta însuflețită și plină de bărbăție dusă de cei care au deschis drumul României «libere, unite și prospere» (pag. 211).

«Creații populare sătești și urbane legate de războiul de Independență» (pag. 212—224).

Acest capitol este dedicat prezentării citorva cîntece și melodii de dans sătești și urbane legate de unul din cele mai răsunătoare evenimente din istoria patriei, războiul pentru cîștigarea Independenței de Stat a României.

Analizate din punct de vedere al provenienței, din punct de vedere melodic sau ritmic precum și din punct de vedere al textului literar autorul prin cîteva creații reprezentative redă imaginea avîntului creator al maselor populare, izvorît din participarea directă și cu mari sacrificii a acestora la înfăptuirea epocalului eveniment al scumpei noastre patrii, arătînd că toate aceste creații laolaltă sînt «documente indiscutabile ale unui moment de supremă încordare a poporului român, în aspirația lui spre libertate» (pag. 224).

«Capriciul» de B. Romberg și cîntecul moldovean «Mititica» (pag. 225—244).

În acest capitol este semnalat mai întîi meritul incontestabil al muzicologului român George Breazu care a făcut prima referire la «Capriciul» lui Romberg și cunoscutul cîntec «Mititica» în anul 1939, aducînd prin aceasta în atenția cercetătorilor o susținere eronată care a dăinuit în muzicologia și folcloristica românească aproape 200 de ani.

Este analizată apoi melodic, ritmic și pe bază de documente istorice largă circulație a acestui cîntec în cele cinci variante ale sale, răsturnînd în final susținerile unor muzicologi, literați și istorici că distinsul violoncelist Bernhard Romberg ar fi inclus această melodie în «Capriciul» său la concertul susținut de muzician în capitala Moldovei «către sfîrșitul anului 1806 sau începutul celui următor» (pag. 225).

În capitolele rezervate ansamblului de preocupări privind muzica bizantină în România (pag. 238—268) autorul se ocupă pe scurt de noi manuscrise de muzică psaltică ale lui Anton Pann descoperite în bibliotecile Mănăstirilor: Tismana, Surpatele și în Muzeul Olteniei din Craiova și de existența unor «cîntece de lume» aflate în cuprinsul acestor creații bisericești. Sînt prezentate de asemeni pe scurt cele trei scoli muzicale de la Putna, București, Neamțu, precum și manuscrisele muzicale în notație bizantină descoperite în bibliotecile publice, mănăstirești, muzee, biblioteci particulare accentuînd totodată substanțiala contribuție pe care o poate aduce descifrarea acestora la cunoașterea strălucitei culturi medievale ce a dăinuit pe pămîntul românesc aproape 500 de ani. Este scos de asemeni în relief rolul de inițiator al studierii muzicii bizantine în România datorat preotului I.D. Petrescu și contribuția adusă de profesorul Grigore Panțiru și a altor bizantini români «la mai buna cunoaștere a strălucitei culturi muzicale bizantine» (pag. 251).

În continuare sînt expuse preocupările cercetătorilor contemporani privind paleografia muzicală bizantină, istoria culturii psallice la români, precum și problemele care au frămîntat de-a lungul vremii pe creatori referitoare la raportul ce se stabilește

între textul literar și melodia bisericească psaltică, concluzionînd că «raportul dintre text și melodie diferă în muzica psaltică românească atît după cele două maniere de transmitere: orală și prin notație cît și după perioada istorică» (pag. 262).

Tot legat de această problemă sînt dezbătute și raporturile dintre muzica liturgică a Bisericii Ortodoxe Române și muzica bizantină a cărei circulație poate fi semnalată de-a lungul vremii în cuprinsul celor trei Principate Române, subliniindu-se că «muzica liturgică românească, cu toată varietatea sa stilistică regională, are la bază muzica bizantină» (pag. 268).

«Pripelele lui Filotei Monahul» (pag. 269—292).

În capitolul menționat sînt comentate critic părerile cercetătorilor cu privire la definiția, locul, timpul și rolul celor trei polieele întîlnite în practica cîntării bisericești, precum și dibuirile literaților, istoricilor și muzicologilor români și străini referitoare la originea melodică a Pripelelor lui Filaret Monahul, logofătul lui Mîrcea cel Bătrîn, arătînd că «melodia prepelelor reprezintă cea mai veche creație muzicală românească din cîte cunoaștem pînă astăzi» (pag. 298).

În capitolele: «Manuscrisele muzicale de la Putna» și «Raporturile româno-bulgare în perioada medievală» (pag. 293—322), autorul semnalînd existența celor șapte manuscrise muzicale în bibliotecile din R.S.R. și U.R.S.S. și respingînd susținerile cercetătorilor ruși, români și bulgari referitoare la originea controversată a unora dintre ele (M.S. nr. 350 Fond P.I. Sciukin, din Moscova) demonstrează în baza unor argumente de ordin intern și extern că «manuscrisele muzicale de la Putna și nu numai de aci, reprezintă muzica de tip bizantin practică în acest centru mănăstiresc în secolele XV—XVI» (pag. 304).

Cît privesc afirmațiile cercetătorilor bulgari referitoare la originea cîntării noastre bisericești, autorul în baza unor documente de ordin istoric, lingvistic, muzical și de practică liturgică, demonstrează că «Cîntările în limba slavonă, și multe din cele în greacă, aparțin în mare măsură unor psalți și protopsalți moldoveni ca: Eustație Protopsaltul, Ioasaf, Kyr Gheorghie, Dometian Vlahul și în nici un fel copiate de pe manuscrise muzicale mai vechi» (pag. 304).

«Manuscrisul muzical al lui Eustație protopsaltul de la Putna» (1511). (pag. 323—378).

După ce respinge părerile emise de cercetători privitoare la folosirea limbilor în serviciul liturgic creștin de-a lungul celor trei faze istorice, autorul insistă asupra rolului și importanței de netăgăduit, pe care a avut-o școala muzicală de la Putna asupra culturii românești în general și asupra celei muzicale în special.

Cu argumente scoase din înseși susținerile specialiștilor bulgari, respinge în continuare părerile acestora cu privire la existența unei muzici liturgice bulgărești pe care ar fi preluat-o românii odată cu adoptarea slavonei ca limbă de cult, arătînd că «arta muzicală practică de români le aparține pentru că au moștenit-o de la Bizanț, au continuat-o, au susținut-o prin sprijinul continuu acordat ortodoxismului și au îmbogățit-o prin creații autohtone, al căror răsunset a trecut granițele» (pag. 354).

Trecînd apoi la descrierea manuscrisului, autorul respinge și aici susținerile specialiștilor bulgari cu privire la forma, originea etnică, conținutul și notația muzicală a manuscrisului, scoțînd în relief contribuția esențială pe care o aduce cercetătoarea A.E. Pennington care-și susține părerile «cu argumente peste care este greu de trecut» (pag. 372) la fixarea originii, timpului și locului unde au fost scrise cele șapte manuscrise muzicale existente în bibliotecile din R.S.R. și U.R.S.S.

În încheierea acestei prezentări pe care am făcut-o cărții scrisă de folcloristul și bizantinistul Gheorghe Ciobanu, considerăm că Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor din R.S.R. prin publicarea acesteia, a adus un prețios omagiu culturii medievale ce a dăinuit pe pământul românesc secole de-a rindul și totodată o înaltă apreciere strădaniilor întreprinse cu timp și fără timp de neobositul cărturar și distins profesor Gheorghe Ciobanu a cărui activitate este canalizată spre cercetarea științifică a creației muzicale populare române și străine și a muzicii vechi bizantine.

Concluziile sale trase în urma unor meditații, audiții muzicale, cercetări a vechilor manuscrise, precum și a documentației muzicologice, folcloristice, istorice și literare, sînt un viu și concludent exemplu de muncă organizată, pasiune, perseverență și mai ales dragoste pentru elucidarea numeroaselor controverse muzicologice care încă mai dăinuiesc în literatura de specialitate.

Diac. Prof. MARIN VELEA

Cornelia Pillat, *Pictura murală în epoca lui Matei Basarab*, Editura Meridiane, București, 1980, 103 p. + 106 reproduceri.

Dintre voievozii români, Matei Basarab (1632—1654) este recunoscut — după Ștefan cel Mare — ca principalul ctitor de biserici și mănăstiri. Deși, datorită epocii zbuciumate și greutăților întîmpinate în decursul domniei sale, nu a reușit să ridice locașuri impresionante ca monumentalitate, totuși, prin concepția sa culturală de continuator al tradițiilor înaintașilor săi a imprimat o puternică amprentă românească întregii sale activități.

Pentru salvarea ființei poporului român, Matei Basarab a fost conștient de necesitatea întăririi unității sale spirituale. În acest scop, a folosit toate mijloacele de care dispunea: politica, tiparul și artele. În domeniul artei, a încurajat afirmarea școlilor de pictură națională și locală, care adaptau specificului românesc diferitele principii stilistice ale picturii bizantine.

Lipsa unei monografii ample și documentată științific a picturii murale din epoca lui Matei Basarab a fost cu atît mai mult simțită cu cît ea a pregătit terenul apariției unității stilistice a ansamblurilor de pictură bisericească brîncovenească. Doamna Cornelia Pillat, prin această valoroasă lucrare, umple acest gol din istoria artei picturii noastre bisericești.

Pentru înțelegerea corectă a temei tratate, autoarea precizează că pictura murală aparținătoare epocii lui Matei Basarab se încadrează între anii 1632 și 1678, fiind marcată de urcarea pe tron a voievodului și de începutul domniei lui Șerban Cantacuzino.

Lucrarea prezintă un număr de zece monumente religioase, ctitorii ale domnitorului și ale unor boieri contemporani sau din perioada următoare domniei sale. *Sadova* (1633), *Arnola* (1636), pictată de Stroe din Tîrgoviște (1644), cu unele refaceri, în timpul lui Constantin Brîncoveanu, de zugravul Ianache sin Preda, și *Plătărești* (1640 sau 1646), sînt zidite de Matei Basarab. Următoarele sînt ctitorii boierești: *Topolnița* a lui Lupu Buliga (1646), pictată de Dima «valah» și de Gheorghe grec (1673); *Dobreni* (Ilfov) a lui Constantin Șerban (1646); *Plăviceni* (Teleorman) a boierului Dragomir (1648), cu pictura refăcută la începutul secolului al XIX-lea, afară

de scenele primului registru din pronaos; *Băjești* (Argeș) a lui Mareș Băjescu (1666) și zugrăvită de Tudoran (1669), azi pictura fiind foarte deteriorată; *Săcuieni* (Dimbovița) a lui Neogoe Săcuianu (1655), zugrăvită de Mihail și Ianache (1667); *Crețulești* (Ilfov), cea mai frumoasă dintre ctitoriile lui Radu Crețulescu; *Roata-Cătunu* (Ilfov), zidită în timpul voievodului Radu Leon de Serafim și Iane Popa (1668) și pictată de Dumitru și Răducu.

Intrucât bisericele din această epocă au dimensiuni relativ reduse, repartizarea programelor iconografice păstrează în general o anumită uniformitate, pictorii selectând scenele cele mai importante. Acest procedeu a permis autoarei să prezinte sintetic toate monumentele, descriind pictura în ordinea părților componente ale unui locaș de cult ortodox.

Astfel, pe bolta sfântului altar este redată *Maria orantă*, cu bustul lui Iisus pictat pe piept (Arnota, Crețulești, Topolnița) sau *Fecioara tronând în glorie*, înconjurată de arhangheli și prooroci (Băjești, Săcuieni). Oficierea Sfintei Liturghii a fost redusă la *Împărțșirea Apostolilor* și la *Procesiunea episcopilor*, iar la Topolnița, s-a adăugat și *Liturghia Îngerească*. De asemenea, sînt reprezentate scenele biblice referitoare la jertfa euharistică: *Sacrificiul lui Avraam*, *Cei trei coconi în cuptor* (Sadova), *Avraam aducînd jertfă lui Melchisedec* și *Cortul mărturiei* (Crețulești). La proscomidiar, înțîlnim scenele: *Iisus mort*, fie singur (Roata-Cătun, Crețulești), fie înconjurat de îngeri (Arnota), sau plîns de Fecioara Maria și de Sfîntul Apostol Ioan (Băjești, Topolnița), sau *Iisus copil*, culcat pe disc (Sadova) și *Vizitunea Sfîntului Petru din Alexandria*.

În turla naosului, *Iisus Pantocrator*, înconjurat de cetele Îngerești. În naos, asocierea scenelor — după cum arată autoarea — a fost unitar gîndită, ca din expunerea detaliată a istoriei hristice să reiasă împlinirea revelației divine. Ea a fost, în general, sintetizată în trei teme majore: *Sărbători*, *Patimi* și *Înviere*, potrivit selecției dogmatice făcută de teologii bizantini; urmează un registru cu sfînți în medalioane, apoi *Deisis* și *Sfînții militari* în registrul de jos.

În pronaos, unde s-a subliniat credința în nemurire și judecata finală, avem: *Sinaxarul*, *Acatistul Maicii Domnului*, *Sinoadele ecumenice*, *Cuvioși și Pustnici*. Referitor la pictura din această parte a bisericii, autoarea precizează că, în secolul al XVII-lea, repertoriul iconografic variat «demonstrează o mobilitate de gîndire în stare să combine simbolurile abstracte cu narațiunea istoriei biblice sau a ciclurilor hagigrafice, cu scopul de a reliefa anumite idei» (p. 48).

Ctitorii sînt reprezentați cu macheta bisericii în mîni, privind spre credincioși.

Judecata din urmă este redată în pridvor, fiind păstrată parțial la Arnota și la Topolnița.

Pe lîngă competența științifică a prezentării subiectului, lucrarea primește o valoare deosebit de mare, întrucît autoarea depășește limitele strict istoriografice și de artă, pătrunzînd în domeniul simbolismului teologic și al mesajului național-cultural pe care le include pictura. Acest adevăr este exprimat prin cuvintele: «Deși alcătuirea programelor iconografice era subordonată unor idei majore, care conțineau tradițiile secolelor anterioare, totuși fiecare ansamblu avea un mesaj particular, prin locul conferit unora dintre imagini și prin contextul în care ele au apărut» (p. 53). Adică, întreg ansamblul intenționa să corespundă cerințelor spirituale specifice ale secolului al XVII-lea.

Scopul major al ansamblurilor iconografice din bisericile ortodoxe constă în educarea credincioșilor, transmițându-le adevărurile fundamentale creștine. Urmărind într-o ordine sistematică învățăturile redată de arta murală din această epocă, desprindem o serie de teme principale. Astfel, dogma despre Sfânta Treime este expusă prin *Filoxenia lui Avraam* (Sadova), iar viziunea teofanică despre Iisus, prin reprezentarea Lui puțină între stele, lună și soare, fiind susținut de simbolurile evangheliștilor (Băjești). De asemenea, tot această viziune este ilustrată prin pictarea *Celui vechi de zile*, cu globul pământesc în mână, și a lui *Iisus Pantocrator*, ambii pe același jilt, cu picioarele pe un singur arc de cerc, susținut de heruvimi și serafimi.

Divinitatea lui Iisus Hristos este redată prin scenele *Deisis*, precum și prin *Iisus Emanuel* (Topolnița, Plăviceni) și *Iisus Inger al marelui stat* (Plăviceni) — simboluri ale Logosului înainte de întrupare. Jertfa Fiului lui Dumnezeu este reprezentată prin pictarea *Copilului fără vâl*, culcat pe patenă, străjuit de serafimi și cădelnițat de diaconi cu făclii aprinse în mîini.

Intruparea Logosului se desprinde din *Bunavestire* (Sadova) și *Prezentarea la templu* (Arnota, Sadova), sau din *Maria orantă*, cu bustul lui Iisus pictat pe piept (Arnota, Crețulești, Topolnița), sau din *Fecioara tronînd în glorie*, înconjurată de arhangheli și profeți (Băjești, Săcuieni). În strînsă legătură cu întruparea, este reprezentată nașterea Mîntuitorului. Redarea ei se inspiră din două tradiții diferite: una susține că Maica Domnului a născut fără dureri (Arnota), iar alta, că a născut în suferințe (Roata-Cătun). Începutul activității publice este simbolizată prin scena *Botezului* (Sadova, Arnota).

Dogma centrală a creștinismului, *Învierea*, este prefigurată prin reprezentarea celor *Șapte Macabei*, a celor *Trei coconi în cuptor* și al lui *Iona ieșind din pîntecele chitului* (Arnota), sau prin *Învierea lui Lazăr*.

Învățătura despre Sfânta Euharistie este redată printr-o serie de scene simbolice. În altar, scene biblice prefigurînd jertfa lui Iisus: *Sacrificiul lui Avraam* și cei *Trei lineri în cuptor* (Sadova), *Avraam aducînd jertfă lui Melchisedec* și *Cortul mărturie* (Crețulești).

În pictura bizantină și post-bizantină, asocierea ideilor de moarte și de viață era foarte obișnuită. În secolul al XVII-lea, sînt reluate și în Țara Românească. Ele sînt redată în programul iconografic al absidei sudice, ca să fie ușor vizibile credincioșilor, fiind ilustrate mai ales de scene din Patimi asociate cu *Învierea lui Lazăr*, *Schimbarea la față* și *Adormirea Maicii Domnului* (Sadova).

Mucenicii militari, alăturați unor simboluri euharistice, marchează etapele mîntuirii (Topolnița), iar scena cu *Iisus Mare Arhieru* și *Maica Domnului*, coborîți printre ei, se referă la judecata din urmă. Un rol important, în actul mîntuirii, îl au rugăciunile de mijlocire. Locul central îl ocupă scena *Deisis*, apoi sfinții în frize și medalioane, ale căror rugăciuni se asociază cu ale Ingerilor zugrăviți pe boltă.

Biruința creștinismului este redată prin pictarea *Sfinților Constantin și Elena* (Sadova, Topolnița, Crețulești, Roata-Cătunu), iar protejarea Bisericii de *Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil*, zugrăviți în mîini cu pergamente pe care sînt rugăciuni ce trebuiesc rostite de cei ce intră în sfîntul locaș (Dobreni, Topolnița, Băjești, Plăviceni, Crețulești).

Credința în adevărul dogmelor este redată prin *Sinoadele ecumenice*, ale căror decizii sînt valabile pentru întreaga Biserică. Unele scene manifestă reacție împotriva

Reformei și a infiltrațiilor protestante, ca *Soborul Ingerilor* (Sadova, Arnota) și *Imnul Acatist*.

Ansamblurile picturale din epoca lui Matei Basarab nu transmit numai învățătura despre adevărurile credinței creștine, ci constituie și un puternic stimulent pentru păstrarea tradițiilor strămoșești și pentru apărarea țării de atacurile externe. Aceste virtuți sînt oglindite printr-o serie de scene, cum sînt: *Soborul Ingerilor*, *Sfîntul Eustatie Plachida*, suita *Martirilor ostași*, avînd în frunte pe *Deisis* (Sadova, Arnota), ciclul *Legendei Arhanghelului Mihail*, patronul Bisericii, dar și al ostașilor care luptau pentru independența țării și unitatea credinței (Plăviceni).

De asemenea, politica culturală a voievodului Matei Basarab se constată din programul iconografic de la Arnota și Topolnița. Reprezentarea Sfîntului Nicodim de la Tismana și a Sfîntului Grigorie Decapolitul, între cuvioși și anahoreți, semnifică o epocă de renaștere a culturii strămoșești.

Lucrarea este o realizare excepțională, cu reproduceri în alb-negru și color, oferind posibilitatea de a fi admirate și apreciate calitățile artistice ale picturilor din epoca lui Matei Basarab.

Bibliografia selectivă și rezumatul în limba franceză (trad. de Dl. Radu Crețeanu), oferă perspective mai largi lucrării, constituind o bogată sursă de informație pentru cei ce ar dori să aprofundeze problemele tratate aici, iar pentru necunoscătorii limbii române, posibilitatea pătrunderii în valoroasele taine artistice și culturale românești din secolul al XVII-lea.

Arhim. VENIAMIN MICLE

Walther Zimmerli¹, *Der Mensch im Rahmen der Natur nach den Aussagen des ersten biblischen Schöpfungsberichtes* (Omul în cadrul naturii după afirmațiile primei relatări biblice despre creațiune). (Zeitschrift für Theologie und Kirche, 2/1979).

Primul capitol al Bibliei oferă, în felul său, cîteva date despre începuturile omului și ale lumii în care trăiește omul. Și cercetînd expunerea despre opera lui Dumnezeu în cele șase zile, în care apare întreaga lume creată, și se încheie cu ziua a șaptea, ziua de odihnă a lui Dumnezeu, nu se constată nici o «confruntare» între cele create. Acestea se succed una după alta, — întîi s-a creat lumina, apoi cerul și pămîntul etc. Toate apar sub porunca divină: «Și a zis Dumnezeu să fie...» etc. Numai la crearea omului e vorba de o «autoreflexie» divină: «Să facem pe om...». Evident, nici unul din cele două domenii — omul și natura —

nu sînt din ele însele, ci-și au solidar originea în Creator. Despre originea Creatorului însă întrebarea este nelalocul ei.

În ce privește relația dintre Creator și creațiune, după textul biblic (Gen. I), se înțelege că Creatorul voiește creațiunea. Sa: «Și a zis Dumnezeu să...» și lucrarea fiecărei zile se încheie cu afirmația: «Și a văzut Dumnezeu că e bine». Iar la încheierea celor șase zile: «Dumnezeu a văzut că toate erau foarte bune» (Gen. I, 31). Sub această apreciere divină toate există în același fel.

Dar acest capitol introductiv al Bibliei e numai începutul unei istorii al cărei

1. Profesor de teologie în Göttingen (R.F. Germania).

sens nu poate fi înțeles cu adevărat, dacă nu se ține seama de urmările ei. Și capitolele biblice următoare relatează despre generații de oameni, dar apare și răutatea oamenilor (Gen. VI, 5 urm.), asemenea și «pământul se stricase înaintea feței lui Dumnezeu» (Gen. VI, 11 urm.). Apare acum «răul», dar nu din «creațiunea bună a lui Dumnezeu». Urmează apoi potopul din care Dumnezeu salvează numai o familie de oameni și cite o pereche din toate ființele, încheind cu Noe un «legământ» și-și înnoiește binecuvântarea oamenilor (Gen. IX, 1). Mai apoi Dumnezeu încheie un «legământ» cu Avram, făgăduindu-i înmulțirea oamenilor și constituind un popor, care va fi poporul lui Dumnezeu și căruia îi va da o țară. Moise apoi, la porunca lui Dumnezeu, va scoate acest popor din iobăgia Egiptului și-l va duce prin pustie la Muntele Sinai, unde va înființa «Cortul sfânt» pentru serviciile divine, înzestrându-l cu toate obiectele necesare, după indicațiile lui Dumnezeu.

Din texte biblice se mai desprinde că omul și natura sînt subordonați aceleiași ordini a timpului: dimineață și seară, zi și noapte, vară și iarnă: «Cît va trăi pământul semănatul și seceratul, frigul și căldura, vara și iarna, ziua și noaptea nu vor mai înceta» (Gen. VIII, 22).

A n o n y m u s¹. *Jerusalem : Gedanken über eine «einzige und universale».* Stadt für die monotheistischen Religionen (Ierusalim : Idei despre un «unic și universal» oraș pentru religiile monoteiste), («Concilium» 5/1980).

Locul pe care Ierusalimul îl ocupă în fiecare dintre cele trei religii monoteiste — iudaism, islamism, creștinism — pe baza revelațiilor respective, este unitatea de măsură atît pentru unicitatea cît și pentru universalitatea sa.

Iudaismul vede în Avraam — acest «om al tuturor începuturilor» — pe deschizătorul de drum în domeniul credinței. El rămîne părintele simbolic, martorul viu al

Oricum, dar, trebuie reținut că omul a fost creat în aceeași zi cu animalele terestre. Nu i s-a rezervat o zi specială. Deci, este o legătură strînsă între om și animalele terestre. Și totuși — subliniază autorul — cu toată legătura strînsă cu celelalte creaturi omul a fost distins cu o «noblețe specială». Celelalte creaturi apar în forma unei expresii imperative: «A zis să fie...», omul în urma unui «sfat divin»: «Să facem... după chipul și asemănarea noastră... bărbat și femeie... ca să stăpînească peștii mării... toate viețările ce se tîrăsc pe pământ, și tot pământul» (Gen. I, 26). Deci e cert, că omul este în legătură cu întreaga natură, din care, față de Dumnezeu, este el o parte. Dumnezeu este Domnul și omul o creatură, ca și toată natura din jurul său, și, în consecință, el este, în tot ce face, responsabil față de Creatorul său și al naturii.

Dar în timpurile de azi, — notează autorul — între om și natură, — în care este el încadrat și are strînsă legătură din «inceput» — stăruie o «sinistră dușmănie», care, după Gen. I, nu-i voință originară a lui Dumnezeu. Desigur, estăpînire a omului, dar după porunca lui Dumnezeu, ceea ce el nu trebuie să uite, și să nu devasteze natura în chip nedemn. Dumnezeu a creat lumea nu spre a fi un haos, ci să fie locuită de generațiile actuale și de cele viitoare.

1. Profesor universitar de teologie : știință comparată a religiilor. Dorește să rămîină «anonim».

credinței poporului evreu în fața lui Dumnezeu și a oamenilor, — «părintele tuturor credincioșilor».

Tradiția islamică a preluat «universalitatea abraamică». După cuvintele Coranului (2, 48) Avraam n-a fost «nici iudeu, nici creștin», ci, pur și simplu, un credincios. El a fost și rămfne conducătorul (îmanul) tuturor credincioșilor (3, 60). Aceasta-i funcția profetică esențială a lui Avraam.

Primele începuturi ale întemeierii Ierusalimului se reduc la date revelaționale și orașul, în istoria sa, se va referi mereu la această origine. Și istoria orașului va relata despre «Ierusalimul de sus» (cel ceresc) și «Ierusalimul de jos» (cel pămîntesc). În dezvoltarea ultimului au activat două principii: 1) statul («Tronul lui David»), 2) religia («Templul»). Iar cînd David aduce «chivotul legii» (Domnului) și-l așează în mijlocul «cortului» (II Regi VI, 12 urm.), Ierusalimul devine centrul politic și religios al Israelului, capitala lui.

Dar Ierusalimul — cel «pămîntesc» și cel «ceresc» — nu lipsește nici din revelația islamică. Surele Coranului privesc drept cunoscută însemnătatea tradițională a orașului sfînt cu templul său — Ierusalimul — deși templul nu mai exista material atunci, a rămas însă însemnătatea sa. Mohamed, «ultimul profet», n-are intenția să-l dea ultării pe ceilalți «profeți», antecesorii săi, ci se înalță la ei pentru a fi cuprins în «planul divin», ai cărui propovăduitori erau dinșii și care sînt «salutați» ca atare. Această «universalitate» în sens profetic, și desigur, ea se poate realiza numai în «Ierusalimul de sus», acum prezent și activ.

Importanța Ierusalimului în creștinism este bine cunoscută din viața pămîntească a lui Iisus. Și chiar din primul veac al erei noi Ierusalimul intră în contextul istoriei mondiale. El nu mai este acum numai un nume înscris într-un text sfînt, un oraș numai de însemnătate religioasă. Răspîndirea celor două religii universale — creștinismul și islamul, apoi conflictele clasice dintre națiuni, în care este implicat, înscrisu Ierusalimul, orașul sfînt, în «Cronica lumii». Cu califul Omar (632) Ierusalimul intră adică în «ecumene» cea a islamului. Intrînd Omar în orașul cucerit, Sofronie patriarhul Ierusalimului îi oferă spre rugăciune biserica «Anastasis». Dar califul nu acceptă cu observația: «Dacă m-aș ruga în templul tău Tu l-ai pierde, căci după moartea mea musulmanii îi l-ar lua cu motivarea: aici s-a rugat Omar». Prezența islamului în Ierusalim începe cu o modestă casă de rugăciune. Mai tîrziu, după anul 691, s-a ridicat marea moschee din Ierusalim. Ierusalimul musulman nu va fi însă niciodată un centru religios-politic musulman.

Dar Ierusalimul, pentru care vorbeau multe motive ca să fie locul de întîlnire și pace pentru cele trei comunități religioase, nu-i acum decît obiect de pretenții politice. În Israel religia iudaică este separată de Stat. Și conducătorii religioși au nevoie de justificarea morală a Bibliei, pentru a baza renașterea iudaismului pe dreptul divin. Creștinătatea apuseană la rîndul ei se conduce față de Ierusalim după norme diplomatice, iar creștinătatea răsăriteană, după ființa ei cea mai adînc înrădăcinată în spațiul concret și duhovnicesc al Ierusalimului, este, din diferite motive «istorice», cam tăcută. Islamul face azi încercări pentru revenirea sa în istoria Ierusalimului, din care a fost eliminat.

Cert este că în Ierusalim se întîlnesc cele trei mari religii monoteiste: «Ierusalime, Ierusalime, ...de cîte ori voi-am să adun pe fiii tăi... dar n-ați voit» (Luca XIII, 34) și «Am văzut cetatea sfîntă, noul Ierusalim, pogorîndu-se din cer de la Dumnezeu...» (Apoc. XXI, 2).

Să se întîlnească religiile respective în pace.

Vitali Borovoi¹, *Natur, Mensch und Gott* (Natura, omul și Dumnezeu). (În «Die Zeichen der Zeit» 6/1980).

În orice privință lumea actuală — scrie autorul — se află sub semnul crizei. Lumea trece, în interior și exterior — printr-o eră revoluționară. Omul de azi și-a cam pierdut acum credința cu care, în veacurile trecute, încerca să înlocuiască credința creștină. A slăbit credința nu numai în Dumnezeu, ci și în sine însuși, în puterile sale creatoare. În problemele sociale și politice forța, puterea, a devenit principiul dominant. Astfel epoca noastră a înlăturat mulți idoli vechi, creînd însă în locul lor alții noi. Totuși, într-o privință omul actual este plin de optimism și de credință, — el crede adică, în puterea tehnicii, mașinilor, științei. Tehnica a transformat total viața omului. Ea este produsul omului —, este creațiunea propriei sale puteri creatoare geniale. Cu ea a reușit omul să descopere și să utilizeze puterile ascunse ale naturii și să le supună principiului teleologic. Nu i-a reușit omului însă să stăpânească și să controleze și urmările acestui proces. Tehnica a devenit mai puternică decât omul și l-a subordonat sîeși. Ea implică stăpînirea nu numai asupra naturii, ci și asupra omului, — asupra vieții, libertății și voinței umane.

Dar cum privesc creștinii criza menționată? Implică criza aceasta și creștinismul? Creștinii, desigur, participă și ei la soarta lumii și nu stau, nu pot și nici nu trebuie să stea pasivi față de evenimentele din lume. Desigur, însă, pentru dînșii sufletul omenesc singular și soarta sa veșnică contează în primul rînd. Ei subliniază valoarea necondiționată a fiecărui individ uman, care prin viața sa spirituală, este în legătură directă cu Dumnezeu. Pentru acest motiv creștinii cheamă la unirea fiecărui «eu» și «tu» în «noi». Ei nu-și imaginează indivizii umani, valoarea și mîntuirea lor, în afara diferitelor grupe, ei cred că de mîntuirea lor veșnică ei se fac părtași în cadrul societății. În «Communio». În aceasta, fără a renunța la individualitatea proprie, ei își pot îndeplini planul vieții. Ei nu se află în situația de observatori sau privitori, ci sînt chemați la fapte, la activitate și la creativitate. Lumea nu-i un spectacol pentru om, ci mistunea lui este s-o schimbe și s-o modeleze.

Fundamentul creștinismului, evdient, îl constituie învățătura despre Dumnezeu — Omul, — teoria teantropică; revelația lui Dumnezeu și revelația omului ca chipul lui Dumnezeu și revelația Dumnezeu-Omului ca om, — toate acestea constituie demnitatea omului. Omul «păcătoș» nu putea să înțeleagă însă revelația creștină a Dumnezeu-Omului în toată dimensiunea sa. Astfel antropologia creștină în practică nu-și prea ajungea scopul său. Deci a fost necesar a motiva creștinește fenomenul om. Dar procesul acesta a fost pentru unii fatal în consecințele sale, căci antropologia creștină a Dumnezeu-Omului ca antropologie divin revelată, a fost, pe-ndelete, alți intelectual, cît și esențial distrusă. Prima parte a antropologiei — revelația lui Dumnezeu a fost adică înlăturată, rămînînd numai partea a doua: învățătura creștină despre om. Dar și în aceasta pătrund infiltrații doctrinare străine. Astfel unii contestă existența lui Dumnezeu, păstrează însă ideea unei asemănări divine a omului. Și distrugerea teantropiei creștine, a învățăturii divine revelate continuă, apărînd concomitent o civilizație tehnică și o societate modernă.

Desigur, concepția despre muncă este o idee măreață și la origine, de ordin divin. Și omul, fiind după chipul lui Dumnezeu, evident, are și capacitatea pentru creațiuni

1. Profesor la Academia teologică (Moscova-Zagorsk).

proprii. Dar activitatea ce i se cere de către civilizația modernă, în fond, anulează natura creatoare a omenescului. Aceasta are, desigur, ca țel societatea, dar cu păstrarea identității creatoare individuale a omului. Acesta-i elementul specific al crizei actuale a omenirii și al crizei creștinismului, subliniază autorul.

Iar ereziile din istoria creștinismului, care nu acceptau plenitudinea adevărului creștin, au determinat apariția unor probleme, care însă n-au fost rezolvate în cadrul creștinătății. Ereziile timpului modern însă sînt de altă natură decît cele din primele veacuri creștine. Nu sînt rătăcirii doctrinare teologice, ci rătăcirii ale vieții. Și problema creștinismului este: rezolvarea acestora în lumina adevărului creștin, ce trebuie realizat în viață. Dar realizarea aceasta este o problemă foarte dificilă și complicată, fiindcă pretinde lămurirea relațiilor reciproce dintre individ și societate, care, implică relațiile reciproce dintre natură, om și Dumnezeu. În problema aceasta autorul se referă la filozoful rus Nikolai Fedorow (1828—1903). După concepția acestuia în lume n-ar exista stăpînirea răului, un sfîrșit al lumii și o judecată, ci omenirea ar trece direct în viața veșnică, dacă între oameni ar exista relații frățești, dispărînd toate neînțelegerile, — ceea ce se poate însă realiza numai cu ajutorul științei și al tehnicii. Tehnica, susține Fedorow, dacă se bazează pe o frățietate generală în omenire, poate face minuni, învingînd chiar și moartea.

Frățietatea aceasta, bazată pe învătura despre iubirea aproapelui, o dorește și autorul studiului prezent. E o dorință generală !

Diac. Prof. O. BUCEVSCI

Ghizela Sulițeanu, *Cîntecele ceremoniale «De zori» în folclorul românesc*, în «Revista de etnografie și folclor», tomul 21, nr. 1, 1978, p. 63—88.

Articolul constituie subiectul comunicării prezentată de autoare la sesiunea Internațional Folk Music Council, grupa de studii a muzicii populare pînă în secolul al XVI-lea — Brno, oct. 1970, sub titlul *Die zeremoniellen Gesänge bei Tagosanbruch («zori») in der Rumänischen Volkskunde*.

La baza studiului respectiv a stat materialul bogat aflat în arhiva Institutului de etnografie și folclor din București, peste 450 de exemplare, reprezentînd momentul ceremonial al cîntecelor «de zori» în ceremonialurile de: înmormîntare, colindat, buciumat, nuntă, șezătoare și onomastică.

Sub denumirea de cîntece ceremoniale «de zori», autoarea a cuprins acele cîntece care, deși fac parte din diferite obiceiuri, cu origini diferite, dețin aceeași funcționalitate generală și comună, aceea de a fi executate în zori, îndată ce apar primele licăriri ale zilei. Funcția de întîmpinare a luminii de zi, personificată în texte prin «Zorile», personaje mitice feminine, surori ale Soarelui, reiese nu numai din primele versuri de invocare, ci și din însăși denumirea acestor obiceiuri, ca: «Zori», «Zorile», «Zori», «Ziorit», «Ziorilași» etc.

Grupa generală a cîntecelor ceremoniale executate în zori cuprinde repertoriul funebru, obiceiul colindatului cu cîntecele speciale de urare denumite «Zori», cît și anumite semne pastorale și alte cîntece ceremoniale înrudite, practicate la nuntă, șezătoare și onomastică. Primele trei categorii folclorice pot fi considerate ca reprezentînd în timpul nostru elemente ale unui străvechi cult al soarelui, prezent la strămoșii poporului român încă înainte de oficializarea cultului mitriac, pe teritoriul dacoroman, de către împăratul Aurelian în secolul al III-lea. Celelalte apar de o factură

relativ mai nouă, în care sub forme hibride, vechi reminiscențe se înlănțuiesc cu elemente vizibil mai noi, însă toate sînt legate între ele prin fibrele puternice ale unei străvechi credințe la poporul român.

Punerea în valoare a circuitului internațional cultural al acestei străvechi moșteniri folclorice românești, merită a fi reținută cu toată aprecierea cuvenită.

Pentru a avea o imagine cît mai cuprinzătoare a locului pe care aceste cîntece îl ocupă în cuprinsul ceremonialului respectiv, ca și în cadrul folclorului românesc, autoarea le prezintă pe rînd, căutînd să le circumscrie prin date privind: funcționalitatea ceremoniei tradiționale în întregul ei; funcționalitatea momentului ceremonial «de zori»; practicantii și practica execuției; zonele și studiul de existență; tematica poetică; particularități morfologice ale textului, ale muzicii și natura unor eventuale diferențe regionale.

I. Cîntecul «de zori» din repertoriul ceremonial funebru.

Funcționalitatea ritualului funebru de a îndeplini diferite practici prin care colectivitatea și-a creat norme pentru trecerea mortului din lumea celor vii într-o lume a celor morți, subliniază autoarea, își are originea în primele stadii de existență umană, odată cu formarea gândirii omenesti. Credința în nemurirea sufletului, în existența unei vieți dincolo de moarte, a determinat acceptarea morții ca un moment firesc de trecere dintr-o etapă a vieții în alta, în care sufletul urmează să fie alături de cei morți în condiții de existență asemănătoare vieții pămîntene. De aceea, toate practicile au în primul rînd funcția de a prepara «marea trecere», cum este numită de Mihai Pop (în *Folclor literar*, vol. II, Timișoara, 1968, p. 79—90). Alături de acestea se găsesc regretele celor rămași exprimate prin bocete, în care se descriu aspecte privind viața, întîmplările și gîndurile cotidiene legate de cel decedat, de familia și cunoscuții lui.

«Cîntecul zorilor», arată autoarea, marchează unul dintre cele mai importante momente ceremoniale rituale: întîmpinarea și invocarea «zorilor surorilor» Soarelui de a mai aștepta cu răsăritul pînă ce mortul își va termina de preparat cele necesare călătoriei sale, mîncarea și rămasul bun. Cîntecul se execută în zori, în toate zilele cît timp rămîne mortul acasă și de asemenea în zorii zilei imediat înmormîntării. El se află la începutul ciclului de cîntece rituale funebre și totodată deschide începerea bocetului femeilor, practică interzisă între apusul și răsăritul Soarelui.

Interpretarea este realizată de către femei ce trebuie să îndeplinească anumite condiții, să nu fie rudă cu cel decedat și să cunoască bine cîntecul și practica respectivă. De obicei aceste femei sînt cunoscute în sat și, fără a fi profesioniste cu plată, ele se consideră ca reprezentante ale colectivității, astfel încît sosesc nechemate în zorii zilei și își încep cîntecul. Pînă în prezent nu s-au întreprins cercetări speciale asupra structurii textului și muzicii cîntecului respectiv, în afară doar de studiul lui Mihai Pop, amintit. Menționăm calitatea de refren pe care o capătă repetarea constantă a invocației dinaintea fiecărui segment: *Zorilor, zorilor / Voi surorilor / Voi să nu pripîți / Să ne năvăliți / Pînd și-o găti / Dalbul de pribeag /*; repetarea rituală a cîntecului, are loc de trei ori la rînd. Numărul femeilor executante poate fi în sat de 3, 5, 7, 9, în zonele unde interpretarea este realizată de către un singur grup: Valea Almașului — Banat, Mehedinți, Gorj, Făgăraș — sau de 4, 6, 8, 10, 12 femei în zonele de practică antifonică: Hunedoara, Someș, Banat. Ele țin într-o mîna o luminare aprinsă, împreună cu un șervet, în care, într-un colț, sînt innodate una sau două monezi și astfel, stînd afară în dreptul camerei mortului, cîntă tare, cu fața îndreptată spre răsărit.

Cîntecul zorilor este cunoscut astăzi în zonele: Banat, Hunedoara, Mehedinți, Gorj și o parte din Făgăraș, Arad, Someș. Se pare că în trecut, afirmă autoarea, zona de răspîndire a fost mult mai largă. Execuția instrumentală în zorii zilei, cînd mortul se mai află încă acasă, executată de bucium, în nordul țării, sau cu taraf, vioară, țambal, cobză, în Muntenia, poate că ne arată tot o reminiscență a acestui moment ceremonial altădată cîntat și vocal. La fel și frecvența prezență în bocetele din nordul Moldovei a versurilor: *Roagă-te la Sfîntul Soare / Să ție ziua mai mare / C-azi li zi de despărțire.*

II. Cîntul «de zori» din repertoriul colindatului în cadrul sărbătorilor de iarnă.

Colinda «Zori» se execută numai după ora 12 noaptea, mai mult spre 3—4 dimineața, în noaptea de Ajunul Crăciunului, cînd grupa de colindători a terminat de colindat și ultima casă a satului. De aici, ei pornesc înapoi către centrul satului, mergînd încet și cîntînd «Zorile» fără întrerupere, repetînd astfel colinda de cîteva ori. Odată ajunși la casa gazdei de unde, au pornit să colinde, grupa încetează să colinde, tinerii despărțindu-se pentru a pleca la casele lor și astfel colindatul de Crăciun se socotește încheiat pînă la anul viitor. În unele părți, se obișnuiește ca «zorile» să fie cîntate de 2—3 ori pe unul sau două dealuri ce domină satul. Alteori se cîntă în clopotnița bisericii. De fiecare dată însă, grupul se întoarce cu fața spre răsărit, iar uneori spre cele patru zări.

Urmărindu-se existența colindei «de zori», se observă că în cadrul colindatului propriu-zis se întîlnesc două categorii distincte de cîntece ceremoniale de zori, pe care autoarea le denumește A și B.

În categoria A particularitățile sînt mai vechi decît cele ale tipului B. La categoria A reprezentată prin tipul descris mai sus, tematica redă invocarea zorilor de a întîrzia pînă grupa de colindători va termina de colindat toate casele, după care va lua pana sau un bulgăre de aur de la cei doi vulturi ce se bat și le va dăruia fetelor. Frecvența acestei categorii apărea în special în zonele Transilvaniei de sud și o parte din Oltenia de nord. Muntenia de nord și centru, mai puțin în centrul Transilvaniei și Muntenia de sud. Acest tip de colindă se practică doar în noaptea de ajun a Crăciunului.

Tot în categoria A, fără a avea aceeași funcție de încheiere a colindatului, ci doar unele înrudiri ale textului, se pot încadra și acele colinde obișnuite, care — prezentînd aceeași caracteristici morfologice ale textului și muzicii —, au avut tematica îmbinată cu teme realigioase creștine. Aceste colinde au fost mai frecvente în Transilvania de sud și centrală.

În aceeași categorie autoarea a inclus și acele colinde care, fără a mai fi cîntate în zorii zilei și avînd o tematică diferită, dețin ca refren constant invocarea zorilor: «Voi ziori de ziuă» sau «Ziorel de zi» sau «Ziorele-s d'albe». Faptul că marea majoritate a acestor colinde au avut o tematică literară religioasă, păstrînd totuși structura muzicală a colindelor profane, și de asemenea că au fost executate de Crăciun, ne face să credem, afirmă autoarea, că acestea au suferit în timp adaptarea străvechilor cîntece de urare ale Anului nou legate de cultul Soarelui la sărbătoarea creștină, păstrînd însă refrenul și, prin aceasta, legătura pierdută între timp cu vechea funcționalitate.

Categoria B cuprinde colinda «de zori» astfel transformată și care se pare că a luat naștere în zona Făgăraș-Sibiu prin interferența cu elemente tradiționale preluate de astădată din categoria cîntecelor obișnuite provenite din zonele învecinate: Oltenia și Muntenia. De o structură mai nouă în timp și prin versificația de 7—8 silabe axată pe o muzică posibil de colindă, însă și de cîntec vechi, colinda este cunoscută sub numele de «Ziorib», «Zorit» sau «Zăurit». Ea este executată după ora 12 noaptea, spre dimineață, mai puțin de Crăciun și în special de Anul nou, pentru cei cu numele de Vasile, apoi de Bobotează pentru cei numiți Ion. Această colindă are circulație în aproape toată țara, inclusiv în zonele unde străvechile colinde au dispărut sau sînt pe cale de dispariție. Această colindă «de ziorit» realizează legătura cu celelalte cîntece ceremoniale «de zori» care se execută la nuntă, șezătoare și onomasticile de peste an.

III. Un obicei, considerat tot străvechi și cu originea într-un cult al Soarelui este obiceiul denumit «Zorile», executat de buciom. Puținele date obținute pînă în prezent ni-l atestă ca practicat în noaptea și pînă în zorii zilei de Sf. Gheorghe, în zona dunăreană a județului Brăila și de către păstorii din județul învecinat Vrancea. Obiceiul constă în cîntecul din buciom al unor semnale caracteristice execuției la acest instrument, avînd drept condiție esențială repetarea aceluiași semnal în cele patru colțuri de zare, cu funcționalitatea de a alunga eventualele forțe răuvoitoare.

Acest obicei a dăinuit în jud. Brăila pînă în preajma celui de-al doilea război mondial (1941) și făcea parte dintr-un întreg complex de obiceiuri practicate tot în zorii zilei de Sf. Gheorghe, ca, de pildă, scăldatul în zori în Dunăre și, apoi, tăvălitul prin iarbă în pielea goală.

IV. Cîntecul «de zori» din repertoriul ceremonialului nupțial.

Este vorba de un obicei important suprapus pe un fond autohton. Cam cu un secol în urmă, în timpul cîntecelor de lume și al serenadelor create de cîntăreți de oraș, s-a infiltrat în ceremonialul de nuntă un nou obicei, probabil de influență turcească, ca luni, în zorii zilei, lăutarii să scoale pe miri din somnul lor nupțial, cîntînd afară, în dreptul ferestrei camerei unde dormeau tinerii căsătoriți, un cîntec potrivit. Astăzi, acest obicei s-a întins, în scurtă vreme, aproape în toată țara.

V. Cîntecul «de zori» din repertoriul șezătoarei este cîntecul executat de către tineret la plecarea din șezătoare, după orele 12 noaptea spre dimineață. Cîntecul este același ca tematică, text și muzică, cu cel onomastic, avînd dealtfel și aceeași denumire de «Ziorii». Zioritul apare ca o cînstire a gazdei în casa căreia a avut loc șezătoarea sau claca și de obicei se încheie cu «Mulți ani trăiască».

VI. Cîntecul «de ziorit» la onomastica de peste an este o variantă a colindei onomastice «de ziorit» pe care tinerii o execută în cadrul sărbătorilor de iarnă pentru a ura pe cei cu numele de Nicolae, Ion, Vasile. «Zioritul» onomastic din tot timpul anului se practică de asemenea ca urare și pentru cei cu alte nume, fiind de date calendaristice sociale. Spre deosebire însă de colinda onomastică «Ziorit», care se cîntă de obicei la bărbați, cîntecul onomastic «Ziorit» se cîntă și femeilor al căror nume se încadrează în zilele respective. În grupa acelor ce vin acum să urze întră și femei alături de bărbați. Obiceiul are mai mult un caracter de petrecere.

Trecerea în revistă a cîntecelor ceremoniale «de zori» din cadrul diferitelor obiceiuri, de la străvechile cîntece funebre ale zorilor și ale colindei «de zori» la «Zorile» onomastice ale «Zorilașilor», fi dă prilejul autoarei să facă o seamă de caracterizări, din care reținem pe cele mai esențiale :

— Cîntecele «de zori», astăzi mai mult sau mai puțin ceremoniale, reprezintă în folclorul românesc un complex de manifestări supuse unei funcții generale de întîmpinare a răsăritului Soarelui ;

— în cadrul obiceiurilor «de zori» găsim două grupe de categorii folclorice net diferențiate între ele, atât prin conținutul lor funcțional particularizat fiecărei categorii, cît și prin gradul de vechime al originii lor : I) grupa cîntecelor «de zori» din categoriile : funebru, colindat și Sf. Gheorghe, pe care le socotim de origine arhaică ; și II) grupa cîntecelor «de zori» din categoriile : nuntă, șezătoare, onomastică, de proveniență mai nouă ;

— toate cîntecele ceremoniale «de zori» prezintă în zilele noastre, la diferite nivele de timp și funcționalitate, reminiscențele unei credințe precreștine, posibil în trecut unitară la întreg poporul român ;

— nu se cunosc pînă în prezent manifestări similare în folclorul popoarelor vecine și balcanice, fiind specifice numai poporului român.

În anexă se dau și 9 melodii notate : Cîntec funebru «Zori», Borlovenii Vechi, jud. Caraș-Severin ; Cîntec funebru «Zorii», Cîmpofeni, jud. Gorj ; Repertoriul de Crăciun, colinda «Ziorele», Titești, jud. Vâlcea ; Repertoriul de Crăciun, colinda «Ziori», Cucoi-Titești, jud. Vâlcea ; Repertoriul de Crăciun, colinda «Zuorile», Blăjel, jud. Sibiu ; Repertoriul de Crăciun, colinda onomastică «Ziorile», Ampoița, jud. Alba ; Repertoriul nupțial «Zorile» cîntecul de sculare a mirilor, Cîmpulung, jud. Argeș ; Cîntec la șezătoare onomastică «Ziorile», Viștea de Jos, jud. Brașov ; Cîntec onomastic «Zorile» (pentru Constantin), Nucșoara, jud. Argeș.

Deși studiul nu tratează întreaga problematică a cîntecelor ceremoniale «de zori» fiind mărginit de cadrul unei comunicări, el pune în valoare o seamă de aspecte principale, nestudiate pînă în prezent și, prin acestea, are meritul de a deschide noi perspective cunoașterii fondului nostru folcloric ceremonial-religios străvechi, din care face parte și Miorița, și a culturii noastre populare autohtone.

Pr I. IONESCU

Alexandros Papaderos, *Arbeit der Akademie von Kreta* (Activitatea Academiei din Creta). (Die Zeichen der Zeit 7—8/1980).

Academia Ortodoxă din Creta se străduiește să contribuie la înnoirea Bisericii și la dezvoltarea socială, culturală și economică a țării. Pentru a putea fi înființată Academia, mănăstirea Gonia a pus un mare teren la dispoziție, iar eparhia din Kisamos și Selimon, ca și diferite organizații, îndeosebi Bisericile evanghelice din R. F. Germania au oferit mijloacele financiare. Clădirea dispune de o serie de încăperi pentru bibliotecă, conferințe etc.

Din punct de vedere juridic Academia este o ctitorie de sine stătătoare, iar din punct de vedere spiritual stă sub patronajul Patriarhiei ecumenice din Constantinopol. E condusă de un curatorium de nouă persoane sub președinția Mitropolitului de Kisamos.

Academia urmărește ca să pregătească preoți și mireni, care, în cadrul spiritualității ortodoxe, să dea mărturie vie despre Evanghelie în lumea modernă; să sprijine și să cultive activitatea misionară și să ofere ajutor tehnic și financiar la dezvoltarea țării. Ea organizează în acest scop seminarii și cursuri de câteva zile sau și de câteva săptămâni.

Academia e vizitată de mii de greci și străini din diferite țări, ceea ce oferă ocazii pentru discuții religioase utile. Viața și rugăciunea în comun constituie esența activității Academiei, urmărind «împăcarea» între oameni. Misiunea sa încearcă Academia s-o împlinească prin dialog între creștinism și omul modern și prin dialog social. Dar «diaconia împăcării» n-o poate îndeplini Biserica, dacă nu propovăduiește mereu evanghelia iubirii și a păcii. În această privință «dialogul social» ocupă un loc de frunte.

Academia organizează — cum s-a menționat — cursuri pentru perfecționarea calificării preoților, tratând probleme actuale pastorale, teologice și ecumenice. Academia sprijină asociațiile feminine în pretențiile lor juste. În colaborare cu diferiți oameni ai culturii, cu scriitori, artiști, etc. Academia contribuie la ridicarea vieții culturale din Creta și din Grecia, ajutând la înființarea «societății teatrului din Creta», care organizează spectacole în diferite localități. Iar împreună cu «Centrul pentru dezvoltarea agricolă» lucrează la ridicarea agriculturii și zootehniei.

În colaborare cu Patriarhia ecumenică, cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor, și cu Universități etc., organizează întâlniri religioase internaționale, tratându-se probleme bisericești actuale. Asemenea organizează cursuri pentru teologi neortodocși pentru cunoașterea spiritualității ortodoxe. Până acum peste două mii de teologi romano-catolici și evanghelici din Europa și America au participat la aceste cursuri, care durează 2—3 săptămâni. În colaborare cu universități și societăți științifice Academia organizează și seminarii din domeniul medicinei, justiției, economiei, turismului etc.

Evident, Academia din Creta — director Dr. Alexandros Papaderos — este foarte activă în toate domeniile vieții umane din Creta.

Diac. Prof. O. BUCEVSKI

C U P R I N S U L

	Pag.
SFINTUL SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE, <i>Apel către Bisericile creștine, religiile din întreaga lume și oamenii doritori de bine de pretutindeni</i>	681
SFINTUL SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE, <i>Apel către credincioșii ortodocși români de peste hotare</i>	683

ANIVERSĂRI

ANDREI C. DIMITRIU, — <i>Proclamarea Republicii — aniversare cu profunde semnificații în istoria poporului român</i>	685
--	-----

PASTORALE

Prea Fericitul Părinte IUSTIN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, <i>Pastorală la Nașterea Domnului</i>	688
Înalt Prea Sfințitul ANTIM NICA, Arhiepiscopul Tomisului și Dunării de Jos, <i>Pastorală la Nașterea Domnului</i>	694
Prea Sfințitul ANTONIE PLĂMĂDEALA, Episcopul Buzăului, <i>Pastorală la Nașterea Domnului</i>	700

INDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Pr. asist. NICOLAE V. DURĂ, <i>La Duminica a XXI-a după Rusalii — Datoriile creștinului față de Dumnezeu</i>	707
Pr. lect. NICOLAE D. NECULA, <i>La Duminica a XXII-a după Rusalii — Datoriile creștinului față de cei adormiți</i>	710
Diac. asist. EMILIAN CORNÎTESCU, <i>La Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil — Rostul îngerilor în viața creștinului</i>	715
Pr. asist. VIOREL IONIȚĂ, <i>La Duminica a XXV-a după Rusalii — Iubirea față de aproapele</i>	717
Pr. dr. GHEORGHE PASCHIA, <i>Daruri ce se aduc la biserică pentru Sfânta Liturghie</i>	719
Arhim. dr. CHESARIE GHEORGHESCU, <i>În zilele acelea ocîrmuitor al Iudeei era regele Irod</i>	722
Pr. OCTAVIAN POPESCU, <i>Pagini din Istoria biblică</i>	727

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

Pr. GHEORGHE BOGDAN, <i>Fapte și acțiuni în slujba Patriei și a Păcii</i>	740
Diac. prof. O. BUCEVSCHI și Lector dr. CEZAR VASILIU, <i>Știri ecumenice</i>	748

PĂGINI ALESE DIN SFINȚII PĂRINȚI

Sfântul Vasile cel Mare, <i>Despre Sfântul Duh</i> , traducere de Pr. prof. CONSTANTIN CORNÎTESCU	756
---	-----

ARTICOLE ȘI STUDII

Prof. dr. IORGU D. IVAN, <i>Vechimea și formele raporturilor Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte Biserici Ortodoxe</i>	772
Lector dr. CEZAR VASILIU, <i>Benedict de Nursia — La 1500 ani de la naștere</i>	792

Pr. asist. NICOLAE DURĂ, <i>Preocupări canonice în activitatea Mitropolitului Iacob Putneanul (1719—1778)</i>	812
Drd. CORNELIU ZĂVOIANU, <i>Istoricul Eusebiu de Cezareea despre Origen</i>	820

DOCUMENTARE

Pr. prof. ION IONESCU, <i>Trei sute de ani de la tipărirea Psaltirii în proză de Mitropolitul Dosoftei (1680—1980)</i>	836
N. SCULY LOGOTHETI, <i>Contribuții privitoare la viața și opera Arhimandritului Nicodim Grecianu (1762—1817)</i>	846
Prof. SEBASTIAN BARBU-BUCUR, <i>Monumente muzicale în Biserica Ortodoxă Română: Filotei sin Agâi Jipei — Prima psaltichie Românească</i>	852
ION DIANU, <i>Un vrednic luptător pentru întregirea neamului românesc: Bădea Cârjan</i>	877
Pr. IOAN SPIRU, <i>Burebista și permanența sa</i>	891

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

Pr. DAVID POPESCU, <i>Conferințele de orientare ale clerului</i>	896
Pr. ANTON POȘIRCĂ, <i>Secretar eparhial, Lucrările Adunării eparhiale din Arhiepiscopia Bucureștilor</i>	899
Pr. DUMITRU RĂDUNĂ, <i>Cursurile speciale cu preoții misionari, București, 20—24 oct. 1980</i>	908
Prof. NICU OCTAVIAN, <i>«Istoric în Piatră» — expoziția P. Cuv. Arhimandrit Simeon Tatu</i>	909
Prof. MIHAI PLĂTICĂ, <i>Serbarea colindelor de Crăciun și Anul Nou la Seminarul teologic din București</i>	913
Pr. IOAN SPIRU, <i>Sfințirea bisericii din satul Schitu Poienari, com. Purani, jud. Teleorman</i>	918
Pr. DAVID POPESCU, <i>Sfințirea bisericii din parohia Drajna de Jos-Prahova</i>	919
ASISTENT, <i>Sfințirea bisericii din parohia Bălenii-Șirbi, Dîmbovița</i>	921
Pr. DAVID POPESCU, <i>Sfințirea bisericii din parohia Vadul Părului, jud. Prahova</i>	923
ASISTENT, <i>Sfințirea bisericii din parohia Sărulești, jud. Ilfov</i>	924
ASISTENT, † <i>Preotul Ioan Folescu</i>	925

ARHIEPISCOPIA TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

Arhim. IERONIM MOTOC, <i>Vicar administrativ, Din activitatea Centrului arhiepiscopal Galați</i>	927
--	-----

EPISCOPIA BUZĂULUI

Pr. GRIGORIE DIONISIE, <i>Consilier administrativ, Știri din cuprinsul Eparhiei</i>	935
Pr. HORIA CONSTANTINESCU, <i>Întâlnire colegială</i>	943

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Diac. asist. VIOREL IONIȚĂ, <i>Sinodul al VI-lea ecumenic și importanța sa pentru ecumenismul actual, — teză de doctorat — publicată în «Studii teologice», anul XXX (1978), nr. 5—6, p. 367—460, de Pr. asist. Nicolae Dură</i>	945
CIOBANU GHEORGHE, <i>Studii de Etnomuzicologie și Bizantinologie, vol. II, Editura Muzicală, București, 1979, 378 p., de diac. prof. Marin Velea</i>	948
CORNELIA PILLAT, <i>Pictura murală în epoca lui Matei Basarab, Editura Meridiane, București, 1980, 103 p. + 106 reproduceri, de Arhim. Veniamin Micle</i>	953
Diac. prof. OREST BUCEVSCHI, <i>Note bibliografice</i>	956
GHIZELA SULIȚEANU, <i>Cintecele ceremoniale «De zori» în folclorul românesc, în «Revista de etnografie și folclor», tomul 21, nr. 1, 1978, p. 63—88, de Pr. I. Ionescu</i>	960

